T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KENTSEL HAREKETLERDEN "GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN" YAZILI MEDYADA TEMSİLİ

Esra VONA KURT

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hüseyin BAL

ISPARTA, 2015

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih:29/6/ 2015

Enstitü Yönetim Kurulunun 14/5/2015 tarih ve 711.07/j sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz, Sosyoloji Anabilim Dalı Bilim Dalını Seçiniz Bilim Dalı DOKTORA öğrencisi Esra Vona Kurt 'nın "Yeni Toplumsal Hareketlerden Gezi Parkı Olaylarının Geleneksel ve Yeni Medyada Temsili") " başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 29/6/2015 tarihinde saat 13:0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Yönetmeliğinin 3 9 . Maddesi uyarınca adaya 60 dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ **Tezin kabul edilmesine** (Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ **Tezde düzeltme verilmesine** (Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra altı (6) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ **Tezin reddedilmesine** (Öğrenci yeni tez konusu belirleyecek)

***Tez adı değişikliği yapıldı/~~yapılmadı~~.**

oy birliği/oy çokluğu ~~ile~~ karar verilmiştir.

Gereği arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	Üniversite-Bölüm	İmza
Danışman	: Prof.Dr. Hüseyin Bal	SDÜ-Sosyoloi	
Üye	: Prof.Dr. Songül Sallan Gül	SDü Sosy.	
Üye	: Prof.Dr. Hüseyin Gül	SDÜ Kamu Yönt.	
Üye	: Doç.Dr.GönülDemez	Akdeniz Ünv. Sosy	
Üye	: Yrd.Doç.Dr.Hasan Hüseyin Aygül	Akd.Ünv.Sosy Bl.	

Ekler :

1) Tez Değerlendirme Jüri Raporları
2) Sınav soru tutanağı

SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği; Madde 39 (3) Jüri üyeleri, söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde, hazırladıkları raporlarla birlikte toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alırlar. Tez savunma sınavının yeri ve tarihi EYK'nca belirlenir. Jüri aralarında bir başkan seçer. Tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-cevap bölümünden oluşur. Tez savunma sınavı en az kırkbeş, en çok doksan dakikadır.
(4) Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri tez hakkında salt çoğunlukla kabul, ret veya düzeltme kararı verir. Bu karar, EABD Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrenci yeni tez konusu sunmak zorundadır. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrenci yeni tez konusu sunmak zorundadır. Yeni tez konusu bu Yönetmeliğin 38 inci maddesinde yer alan esaslara göre belirlenir.

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form sınavdan sonra danışman tarafından düzenlenerek ilgili Anabilim Dalı Başkanlığı aracılığı ile 3 gün içinde Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİRELÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum Kentsel Hareket Olan "Gezi Parkı Eylemlerinin" Yazılı Medyada Temsili" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Esra VONA KURT
ISPARTA - 2015

ÖZET

Doktora Tezi

KENTSEL HAREKETLERDEN "GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN" YAZILI MEDYADA TEMSİLİ

Esra VONA KURT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 423 Sayfa, Isparta, 2015

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin BAL

Bu çalışma kentsel bir toplumsal hareketin geleneksel medya içinde yer alan gazetelerde nasıl temsil edildiği, anlamlandırıldığı ve tanımlandığını tespit etmek amacıyla, haber üretim süreci kriterleri (haber değeri, haber kaynakları, haberde objektiflik/tarafsızlık, haberde çerçeveleme) ve haber metni (söylem) bağlamında çözümlenmesini içermektedir. Eleştirel kuramların kaynaklık ettiği çalışma gazete haberleri üzerinden toplumsal rıza ve uzlaşmanın sağlanması için gerçekleştirilen hegemonik mücadelenin nasıl inşa edildiğine odaklanmaktadır. Çalışmada farklı ideolojik pozisyonları benimseyen 6 gazete (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Sözcü) üzerinden bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Karma metodun benimsendiği çözümleme girişiminde, toplumsal gerçekliği inşa eden metinler olarak değerlendirilen haberler, haber üretim süreci kriterleri bağlamında nicel içerik çözümlemesine, haber metni bağlamında da eleştirel söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur. Nicel ve nitel verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular, gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin öncelikleri ve seçimlerinin, eylemin anlamlandırılma ve tanımlanma biçiminin ideolojik duruşa göre biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Bu duruş, siyasi bir görüşü ya da partiyi desteklemenin ötesinde toplumsal, sosyal ve ekonomik tüm eşitsizlikleri dışlayacak şekilde işlemektedir. Gazetelerin haber üretim süreci kriterlerine sıkı sıkıya bağlılığı, egemen ideolojilerin dolaşıma sokulması, yayılması ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Öte yandan bir kitle iletişim aracı olarak gazeteler, kentsel bir toplumsal hareket üzerinden toplumsal uzlaşma ve rızanın üretilmesinde ve inşa edilmesinde bir araç olarak kullanılmakta ve bu mücadele alanında belli görüşler çerçevesinde keskinleşen ayrışma ve kutuplaşma, gazetelerin bir kitle iletişim aracı olarak en temel işlevi olan haber verme işlevinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Toplumsal Hareketler, Haber, İdeoloji, Hegemonya, Söylem Analizi, İçerik Analizi, Gezi Parkı.

ABSTRACT

Ph. D. Thesis

REPRESENTATION OF THE URBAN MOVEMENT "GEZİ PARK PROTESTS" IN THE PRINTED MEDIA

Esra VONA KURT

Süleyman Demirel University, Institute Of Social Sciences, Department of Sociology, PhD Thesis, 423 Pages, Isparta, 2015

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin BAL

This study aims to deconstruct an urban social movement's portrayal within the media defined in the context of news production process criteria (whether it is newsworthy, news sources, news objectivity/impartiality, framing of the news) and news texts (discourse). This study utilizes critical theory by focusing on how social consent and consensus is achieved through newspapers to enable a hegemonic struggle. This study uses 6 different newspapers who have adopted different ideological positions (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Sözcü) in order to perform an analysis. In the mixed method adopted this deconstruct initiative, texts that are considered to be demonstrating a social reality have been subjected to quantitative content analysis within the framework of news production process criteria and news texts have been subjected to an analysis in the context of a critical discourse. The findings obtained as a result of quantitative and qualitative analysis of the data reveal that the priorities and choices made by newspapers when relaying meanings and definitions regarding the nature of the Gezi Park protests is shaped by their ideological stance. This adopted stance goes beyond political opinion or party support and operates by excluding all social and economic inequalities. Newspaper adherence to the criteria of the newspaper production process allows for the introduction into circulation, spread and reproduction of dominant ideologies. On the other hand, newspapers being used as a mass media tool in the struggle for achieving social consent and consensus are, within the framework of some arguments, allowing for increasingly sharpening segregation and polarization, leading to the questioning of the most basic function of the newspaper as a mass media tool, which is to relay the news.

Keywords: Urban Social Movements, News, İdeology, Hegemony, Discourse Analysis, Content Analysis, Gezi Park.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AVM	Alış Veriş Merkezi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ESÇ	Eleştirel Söylem Çözümlemesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfa Sayısı
SPSS	Statistical Software for Social Science
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TED	Türk Eğitim Derneği
TTB	Türk Tabipler Birliği
UPS	United Parcel Service
V.	Volüm
yy	Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

ÖNSÖZ

Sosyoloji Anabilim Dalı'nda doktora çalışmasına başlamamı şansımın bana açtığı bir yol olarak görüyorum. Altı kişilik kontenjana yedinci sıradan başvuran ve bir kişinin gelmemesiyle programa kabul edilmemle başlayan bu süreç, farklı bir disiplinden gelmenin endişesi ve korkusuyla başladı. Ancak bu endişe ve korku yerini zamanla yeni bakış açıları kazanmanın mutluluğuna bırakırken, geriye dönüp geçen altı yıla baktığımda sosyoloji disiplinin her alanının engin ve ufuk açıcı bir yol olduğunu görmemi ve keşfetmemi sağladığını düşünüyorum. Bu sürecin başlangıcından bu yana danışmanlığımı yürüten Prof. Dr. Hüseyin Bal'a bilimsel katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Öte yandan her zaman doyurucu ve destekleyici eleştirileriyle yanımda olan, bilimsel önerileriyle beni zenginleştiren değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Songül Sallan Gül ve Prof. Dr. Hüseyin Gül'e de sonsuz teşekkürler ediyorum. Jüri üyelerimin yanı sıra doktora tez çalışmama yaptığı katkılardan dolayı değerli hocam Prof. Dr. Murat Ali Dulupçu'ya da çok teşekkür ediyorum.

Yorucu ve zorlayıcı doktora tez çalışmam boyunca bana bilgi ve donanımlarıyla destek olan hocalarımın yanında her türlü sorunumda yanımda olan ve yardımlarını hiç esirgemeyen arkadaşlarım, dostlarım da vardı. Bilgisayar yazılımları ve kullanımı konusunda karşılaştığım problemleri sakin ve telaşsız yaklaşımı ve sağduyusuyla çözülmesi kolay, ufak bir sorun haline dönüştüren sevgili arkadaşım Dr. Ziya Öncü'ye, doktora tezimin uygulama aşamasının istatistiksel çözümlemeleri konusunda bana yardımcı olan Uzm. Onur Birol'a destekleri için çok teşekkür ediyorum. Doktora sürecim boyunca sadece sevgileriyle ve hayatımın her aşamasında koşulsuz yanımda olan sevgili ailemle birlikte eşim ve oğluma bana gösterdikleri sonsuz sabır için teşekkür ediyorum. Bu tez çalışmasını D1-13-3529 no.lu proje ile destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne maddi desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Esra VONA KURT

2015 - Isparta

GİRİŞ

Demokratik bir toplumda toplumsal değişimin bir aracı olarak değerlendirilen toplumsal hareketler, vatandaşların endişelerini, kaygılarını ifade edebilmelerinin ve siyasi süreçlere katılımın sağlanması yönünde bir işlev görmesi nedeniyle gerekli ve olumlu bir araç olarak değerlendirilmektedir.[1] Toplumsal değişimi hedefleyen ve böylece dönüşüm gerçekleştirmeyi amaçlayan toplumsal hareketleri Tilly, "gür sesli bir çağrı, çok çeşitli sorunlara geniş katılımlı bir eylem çağrısı, baskıcı iktidara karşı koyacak bir ağırlık"[2] olarak tanımlamaktadır. Kapitalizmin yarattığı eşitsizlikler temelinde sınıf mücadelesine dayanan toplumsal hareketlerin amacı, "sistemi aşarak yeni sömürünün olmadığı eşitlikçi bir dünya yaratma amacına sahiptir".[3] Dolayısıyla işçi sınıfı hareketleri temelinde şekillenen toplumsal hareketler, sanayi üretimi çerçevesinde kapitalistlere karşı muhalif işçi sınıfının toplumsal çatışmasıyla, modern ulus-devletler içinde yer alan dışlanmış toplumsal kategorilerin yurttaşlıkla bütünleşmelerini sağlama işlevini birlikte yürütmüşlerdir.[4] Günümüzde sınıf temelli toplumsal hareketlerin değişime ve dönüşüme uğraması başına "yeni" ekinin eklenmesine neden olmuştur. Yeni toplumsal hareketler teorisi sınıf temelli açıklamalardan ziyade kimlik temelli hareketler olarak tanımlanmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin başlangıcı 1960'lı yıllara dayanmaktadır. 1960'lı yıllarda Berkeley'den Paris ve Berlin'e yayılan öğrenci hareketleri, yeni toplumsal hareketlerin kökeni olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal protestonun dalgalar halinde yayılmasına işaret eden bu gelişme, endüstriyel demokrasileri bütünüyle etkileyen çevre, feminist, gay ve lezbiyen, tüketici, nükleer karşıtı ve barış gruplarını içine alan dalgalardır. Bu çerçevede bu toplumsal hareketler, bürokrasiye karşı, yapıların çözümlenmesi, katılım kararı ve doğrudan etkin yurttaş politikalarının yeni formunu desteklemektedir. Öte yandan maddi refahtan ziyade kültürel ve kaliteli yaşam

---

[1] Katherine Phipps – Katryna Szagala, "Social Movements and the News Media", *The Mc Caster Journal of Communication,* Vol. 4, Article 5, 2007, s.39.

[2] Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler,* Çev. Orhan Düz, Babil Yayınları, İstanbul, 2008, s.16.

[3] Barış Çoban, "Yeni Toplumsal Hareketler, Sınıf Mücadelesi ve Ütopya", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2009a, s. 21.

[4] Fulya Şen, "Toplumsal Hareketler ve Medya: 'Wall Street İşgali'nin Medyada Temsili", *http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4._sayi_Bahar_2012/pdf/Sen.pdf,* (01.07.2015), s.139.

konularına önem veren yeni formlu toplumsal hareketler, çıkar grubu odaklı konular yerine sorun tabanlı konulara önem atfetmektedir.[5] Böylece tarihsel olarak evrim geçiren toplumsal hareketler, zamanın zorunlu kıldığı eylem biçimleri geliştirerek, iktidarın karşısında muhalefetin veya başka bir ifadeyle toplumun kendini ifade etme olanaklarını yaratan hareketler olmuşlardır.

Araçsal olmayıp evrensel konuları gündeme getiren hareketler olan yeni toplumsal hareketlerin tepki gösterdikleri, protesto ettikleri konu belirli bir sosyal grubun çıkarının ötesinde ahlakiyet ilkesine bağlı kalarak ortaya çıkmaktadır.[6] Savaşın, kadına karşı şiddetin veya insanların boş zamanlarını açık havada geçirdikleri Gezi Parkı'na neoliberal politikalar çerçevesinde AVM ve rezidans yapılması herşeyden önce çıkardan öte ahlaki olarak doğru değildir. Devletten ziyade sivil topluma yönelik olarak gelişen bu hareketler, sosyo-ekonomik taleplerden çok kültürel, kimliksel ve yaşam tarzlarıyla ilgili konulara ilgi duyarak, bu tür konuları gündeme getirmeleridir. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin amacı, devleti ele geçirmek değil, devlete karşı özerk alanlar oluşturmaktır.[7] Yurttaşlar bugün, yerel sorunlar etrafında birleşerek demokratik mekanizmaları işletmeye ve kadına, nükleer enerjiye, gay ve lezbiyenlerin yaşam hakkına, çevreye, yaşadıkları kente ilişkin alınan kararlara ortak olmayı ve birer yurttaş olma talebiyle bu süreçlere katılma talebinde bulunmaktadırlar. Yeni toplumsal hareketlerin bütün bunları gerçekleştirmek için yani tepki ve taleplerini duyurmada ihtiyaç duydukları tek araç medyadır.[8]

Toplumsal hareketler için iletişim, hayati önem taşımaktadır. Her hareket kendisini anlatabilmek ve geniş kitlelere ulaşabilmek için medyaya ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle medyanın toplumsal hareketin ve buna paralel olarak muhalif söylemin üretildiği ve siyasal hareket merkezinin geniş kitlelerle iletişim kurduğu bir aygıt olarak karşımıza çıkmaktadır.[9] Toplumsal hareketin muhalefet ettiği konuların gerçek bağlamı çerçevesinde kamuoyu desteği alabilmesi medyada yer alabilmesine bağlı olmaktadır.

---

[5] Joel F. Handler, "Postmodernism, Protest and the New Social Movements", *Law & Society Review,* Vol. 26, No.4, 1992, s.719.

[6] Gülçin Erdi Lelandais, "Sosyal Hareket Teorileri ve Küreselleşme", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2009, s.68.

[7] Lelandais, 2009, s.68.

[8] Lelandais, 2009, s.69.

[9] Barış Çoban, "Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2009b, s.43.

Başka bir ifadeyle toplumsal hareketin gerçek bağlamı içinde kamuoyuna anlatılması bir anlamda bu yöndeki bilginin kontrol edilebilmesine ve yönlendirilmesine bağlı olmaktadır. Dolayısıyla iktidar ve toplumsal hareketlerin yarattığı muhalefet bu çerçevede büyük bir mücadele sergilemektedir. Bu nedenle bir toplumsal hareketin medyada nasıl temsil edildiği, hangi anlamlar üzerinden tanımlandığı ve nasıl temsil edildiği daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü muhalif sesin duyulmasında ve bu ses etrafında kalabalıkların toplanması, harekete ilişkin nasıl bir anlamın kurulduğuyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir.

"Gezi Parkı Eylemleri" 16 Eylül 2011 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde oy birliği ile kabul edilen Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Taksim Gezi Parkı'yla ilgili düzenlemelerin protesto konusu olmasıyla 27 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nda başlamıştır. Taksim Yayalaştırma Projesi'nin "Taksim Dayanışması" adıyla oluşturulan bir sivil toplum kuruluşu aracılığıyla protesto edilmesi amacıyla 50 kişilik bir grup tarafından "Gezi Parkı" na çadırlar kurarak ve nöbet tutarak başlayan eyleme, 27 Mayıs 2013 tarihinde sabah saat 05.00'de polis ve zabıta ekiplerinin sert müdahalesinin gerçekleşmesi, ardından bu müdahalelerin devam etmesiyle toplumsal bir tepkiye dönüşmüş ve genişleyerek büyümüştür. İstanbul'da başlayan eylemler başta Ankara, İzmir, Mersin, Hatay, Eskişehir olmak üzere tüm ülkeye yayılmıştır. Başlangıçta İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Taksim Yayalaştırma Projesi'ne ve Topçu Kışlası yapımına karşı başlayan eylem, polisin sert müdahalesinin gerçekleşmesiyle Başbakan'a, hükümetin icraatlarına ve özellikle "yaşam tarzlarına müdahale" olarak özetlenen iktidarın toplumu Sünni/İslam ve muhafazakar dünya görüşüne göre dizayn etme politikalarına karşı tepkiye dönüşmüştür. Bunun yanı sıra olayların başlamasından itibaren özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarıyla daha da tırmanan ve yayılan bir hareket olma özelliğini taşımıştır. Hükümetin polis müdahalesinin yanı sıra olaylara gösterdiği ilk tepki ve beyanatlar eylemlere katılanlarda öfke oluşturmuş ve bu öfkenin yayılmasına neden olmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "birkaç çapulcu", "yüzde 50'yi evde zor tutuyoruz" gibi ayrıştıcı ve kutuplaştırıcı söyleminin olayların yayılmasında etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Temelinde şiddetin yer almadığı ve özellikle 90'lar kuşağı olarak tanımlanan genç insanların çoğunlukla katıldığı bu direniş sırasında polisin orantısız gücüne karşı orantısız zeka sloganıyla özetlenen yeni bir tür mizahi

direniş gündeme gelirken, özellikle ana akım medyanın Gezi Parkı Eylemleri'ni başladığı günlerde görmezden gelmesi ideolojik bir duruş olarak değerlendirilerek eleştirilmiştir. Ana akım medyanın görmezden geldiği "Gezi Parkı Eylemleri" uluslararası çevrelerce çok yakın takip edilerek uluslararası basın olayları dünya gündeminin ilk sıralarına taşımıştır. Bunun yanı sıra habere ulaşma, bilgi alma ve organizasyon anlamında yeni medyanın olanaklarından ve özellikle sosyal paylaşım ağları (facebook ve twitter) aktif olarak kullanılmıştır. Hem doğru bilginin dolaştığı bunun yanı sıra dezenformasyon denilebilecek verilerin de hızla dolaşıma girdiği sosyal medya hem bu hareketlerin hızını artırmış hem de meşruluğu konusunda soru işaretleri oluşturmuştur.

"Gezi Parkı Eylemleri" merkezi bir örgütü veya herhangi bir lideri bulunmayan ve "Taksim Platformu" adıyla toplanan yatay bir ağ olarak örgütlenmiştir. Bu çerçevede "Gezi Parkı Eylemleri"ni örgütsüz, farklı kimlikleri bünyesinde barındıran ve belli bir merkeze ait olmamasından dolayı "yeni toplumsal hareketler" bağlamında kentsel bir toplumsal hareket olarak tanımlamak mümkündür.

Katılımcı demokrasi mekanizmalarının işletilmesinde ve buna paralel olarak toplumsal yapıyı değiştirme ve dönüştürme potansiyeline sahip olduğu düşünülen toplumsal hareketlerin çevremizde yer alan ve anlam oluşturma ve oluşmuş anlamların temsili açısından bir mücadele alanı olarak değerlendirilen medya uygulamaları dolayımıyla kamuoyuna nasıl sunulduğu önemli görülmektedir. Bu noktadan hareketle ülkemizde en geniş katılımlı ve süre açısından da en uzun süren kentsel bir toplumsal hareket olan Gezi Parkı Eylemleri'nin medyada nasıl temsil edildiği, Gezi Parkı Eylemleri üzerinden medyada anlamın nasıl oluşturulduğu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle Gezi Parkı Eylemleri'ne ulusal medyada nasıl bir anlamlandırma çerçevesi kurulduğu, tüm toplumsal hareketlerde olduğu gibi hareketin merkezinde yer alan aktörlerden eylemi gerçekleştiren (protestocular) ve bu hareketin karşısında konumlanan iktidar mekanizmalarının Gezi Parkı Eylemleri'ni değerlendiriş biçimlerine medyanın nasıl yaklaştığı, haberlerde ideolojik üretim sürecinden hareketle medyanın toplumsal rolünün ne olduğu çalışmada çözünlenmeye çalışılmaktadır.

Bu çerçevede çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın ele aldığı temel problem ve buna bağlı olarak oluşturulan alt problemler yer almaktadır. Öte yandan çalışmanın amacının ve öneminin de anlatıldığı birinci bölümde çalışmada kullanılan tanımlar ve kavramlar da açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü, kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. Medyaya ilişkin yaklaşımlar doğrultusunda eleştirel paradigma çerçevesinde yapılandırılan çalışmada, bu kapsamda yer alan kuramlar ortaya konmaya çalışılmıştır. İdeoloji ve haber ilişkisinin de ortaya konulmaya çalışıldığı kuramsal çerçevede, haber üretim süreci ve haber metnine ilişkin temel yaklaşımlar açıklanarak çalışmanın kuramsal olarak dayanak noktaları oluşturulmuştur. Kuramsal çerçevede ayrıca Gezi Parkı Eylemleri üzerinden bir çözümleme çabası yürütüldüğünden yeni toplumsal hareketler ve buna bağlı olarak kentsel toplumsal hareketlerin özellikleri ve dinamikleri açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünü araştırma tasarımı oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntem ve izlenen yol haritasının betimlendiği bu kısımda, veri toplama tekniği, örneklem ve verilerin değerlendirme aşamaları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise araştırma tasarımında ortaya konulan yol haritası sonucu elde edilen veriler ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TANIMI

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu çalışma geleneksel medya içinde yer alan gazetelerde yeni toplumsal hareket türü olan bir kentsel toplumsal harekete ilişkin haberler üzerinden, gerek profesyonel gazetecilik meslek rutinleri gerekse toplumsal rıza ve uzlaşmanın sağlanması çerçevesinde gerçekleştirilen hegemonik mücadelenin nasıl inşa edildiğini sorgulamakta ve araştırmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma günümüzde en önemli medya türü olan gazetelerde en yaygın ve en uzun süren kentsel bir toplumsal hareketi çalışma konusu olarak ele almaktadır.

Medya her zaman için belirli anlamların üretildiği, ideolojilerin inşa edildiği ve yeniden üretildiği alanlar olarak karşımıza çıkmakta, medyanın ekonomi politiği ve medya mülkiyetindeki yoğunlaşmaya yönelik eleştiriler dışında haber metinlerini biçimlendiren profesyonel gazetecilik rutinleri ile birlikte haberlerin metinsel özellikleri ve anlam üretme stratejileri üzerinde yeterince durulmamaktadır. Özellikle ideolojik mücadele alanı olarak haber metinlerini çözümleme çalışmaları son derece sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma böyle bir kaygıdan hareket etmekte ve kentsel bir toplumsal harekete ilişkin haberlerin çözümlemesi üzerinden bir çabayı yürütmektedir.

Çalışmanın genel bir çerçevesini çizmek gerekirse bu noktada kentsel bir toplumsal hareketi doğuran nedenleri ve Gezi Parkı Eylemleri üzerinden, bir toplumsal hareketin medyayla ilişkilerini ve medyanın işlevlerini kısaca açıklamak gerekmektedir. Küçük bir grubun Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçlar kesilmesin diye başlattığı eylem, tarihler 29 Mayıs 2013'ü gösterdiğinde Türkiye'de hiç beklenmedik bir çehreye büründü. Ağaçları korumaya çalışan masum ve basit bir çevre direnişi olarak başlayan eyleme polisin şiddetli müdahalesiyle eylem ulusal çapta bir yaygınlık kazanırken, uluslararası düzeyde de etkileri görülen bir olaya dönüştü. Bir anda farklı kimliklerde, farklı düşünceleri benimseyen bu insanları bir araya getiren ve direnmeye çağıran neydi?

Türkiye'de 27 Mayıs 2013 tarihinde başlayan ve değişik düzeylerde, inişleri ve çıkışlarıyla yaklaşık bir ay boyunca gündemden düşmeyen Gezi Parkı Eylemleri, aslında dünyada benzerleri görülen kentsel toplumsal hareketlerden biridir. Ülke nüfuslarının artmasıyla birlikte köyden kente göç ile birlikte plansız bir şekilde gerçekleşen kentleşme süreci, kentsel alanlarda çeşitli çelişkiler yaratmıştır. Özellikle kapitalizmin içine girdiği krizlerden kurtulmanın yolu olarak kentleri hedeflemesi bu çelişkilerin çeşitli şekillere ve çeşitli biçimlere bürünmesine neden olmuştur.

Dünyada geniş toplumsal hareketliliğin ilk dalgasını tetikleyen Fordizm'in içine girdiği krizdir. Bir birikim rejimi olan Fordizm, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra çöken ekonomilerin yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynarken, aynı dönemlerde gerçekleşen refah devleti uygulamalarıyla da kapitalist rejimin tıkanmasının önüne geçilmiştir. 1970'li yıllara kadar Fordizm temelli şekillenen kentlerde büyük sanayileşme hareketleri, modernleşme ve refah devleti söylemleri kent merkezlerini ele geçirirken, bu noktaları üretimin, birikimin merkezi haline getirmenin yanı sıra emeğin, kitlesel tüketimin ve refahın da yoğunlaştığı alanlar haline getirmiştir[10]. Kitlesel üretim ve kitlesel tüketimin geçerli olduğu bu dönemde kentler fabrikaların etrafında kurulan yaşam şeklinde biçimlenirken, 70'li yıllarda petrol kriziyle cisimleşen kapitalizm ikinci krizini aşmak için yeni arayışlar içine girmiştir. Bilgi teknolojileri ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte dünya küresel bir ağla birbirine bağlanmış, mekana bağlı olmayan esnek üretim biçimlerinin gelişmesi ve birikim sisteminin değişmesi kentleri, kent yaşamını ve ilişkileri büyük ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Yeni birikim sisteminde kentler atıl fabrikalar ve etrafında temizlenmesi gereken yapılardan oluşurken, kent mekanları küresel ekonomiye hizmet edecek şekilde pazarlanabilecek bir metaya dönüştürülmüştür. Kamu – özel sektör işbirliği ile sermayenin yatırım yapacağı kentler oluşturmak bu dönemin temel anlayışını oluştururken, bu gelişmeler kamusal alanlardan yararlanan geniş toplumsal kesimlerin işsizlik, evsizlik ve diğer kentsel hizmetlerden dışlamayı içeren yoksullaşma ve ayrışma sürecinin de başlangıcını oluşturmuştur.

Kentsel yaşam alanları üzerinde alınan kararlara yönelik kentte yaşayanların sürece dahil edilmemesi, kent mekanına ilişkin alınan kararlara katılımının sağlanmaması ve kent sakinlerinin yok sayılması bu dönemde itiraz edilen en temel

[10] Yunus Emre Özkan-Süleyman Sıdal, "Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi,* 2008, C. 6, S. 24, s.24.

konu haline gelmiştir. Genel olarak seçimden seçime oy verme davranışını içeren vatandaşlık biçimiyle karakterize edilen temsili demokrasilerin krizi olarak da görülebilecek bu durum katılımcı demokrasi isteğinin de bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

İşte bu temel istek ve beklentiyle başlayan Gezi Parkı Eylemleri sadece katılımcı demokrasi isteğini içermemekte aynı zamanda özgür bir yaşam için de mücadele isteğini içerisinde barındırmaktadır. Gezi Parkı Eylemleri açısından değerlendirildiğinde 2003 yılından itibaren iktidarda olan AKP hükümetinin başlangıçta benimsediği liberal politikaların özellikle 2011 yılında üçüncü kez kazandığı seçim zaferinin ardından daha otoriter ve kendi benimsedikleri muhafazakar/Sünni İslam referanslı toplumu dizayn etme girişimlerine dönüşmesi ve özellikle bireylerin özel hayatları üzerinden yapılmak istenen müdahaleler "yaşam tarzına müdahale" olarak değerlendirilmiş (kürtaj, üç çocuk, alkol düzenlemesi gibi) ve seküler yaşam tarzına sahip orta ve üst orta gelir grupları arasında bir tepkiye neden olmuştur. AKP iktidarının otoriter bir yönetim tarzı benimsemesinin yanı sıra tüm temsil gücünü ve iradeyi şahsında toplayan bir lider figürünün yıllar içinde belirginleşmesi ve öne çıkmasıyla birlikte[11], siyasi iktidarın politikalarını belirleyen neoliberal, muhafazakar, otoriter ve liderin mutlak egemenliğine dayalı anti-demokratik yönetim tarzı, toplumun bazı kesimlerini içine alırken, bazılarını dışlamakta ve memnuniyetsizlik yaratmaktadır[12]. AKP iktidarının seçim sonuçlarından sonra uyguladığı ve toplumun birçok kesimi tarafından adaletsizlik algısını yarattığı bu uygulamalar, Gezi Parkı Eylemleri'ni tetikleyen nedenlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla Gezi Parkı kentine sahip çıkmak isteyen bir avuç insanın başlattığı bir karşı duruş olarak başlarken, eylem sırasında iktidar/hükümet kaynakları tarafından gelen açıklamaların da etkisiyle, adaletsizlik duygusuna sahip, dışlanan ve memnuniyetsiz kesimleri de içine alarak büyüyen kentsel bir toplumsal harekete dönüşmüştür.

Demokrasinin canlandırılmasında, geliştirilmesinde ve dönüştürülmesinde önemli bir etkiye sahip olan toplumsal hareketlerin toplumsal yapıyı değiştirme ve dönüştürme potansiyeli değerlendirildiğinde, zihinsel dünyaların değişmesinde,

---

[11] Hayriye Özen-Özgür Avcı, "Her Yer Taksim Her Yer Direniş: Kentsel Bir Hareketin Ulusal Yayılımı", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi,* 2013, C.3, S.1-2, s.35.

[12] Özen-Avcı, a.g.m., s.36.

yaşanılan toplum ile ilgili endişelerin, kaygıların dile getirilerek bir dönüşümün sağlanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan böyle bir gücü bünyesinde barındıran bir hareketin geniş kitlelerle buluşabilmesi ve itiraz edilen noktalara yönelik bir değişimi ve dönüşümü gerçekleştirebilmesi için geniş bir kamuoyu desteği alması gerekmektedir. Bu nedenle kitle iletişim araçları bu noktada kilit bir önem taşımaktadır. Kentsel toplumsal hareketlerin kitle iletişim araçları dolayımıyla kamuoyuna nasıl sunulduğu, hangi bakış açılarıyla aktarıldığı, bir hareketten beklenen etkiyi sağlayabilmesinde yeterli kamuoyu desteği sağlayıp sağlamayacağı üzerinde kitle iletişim araçlarının etkisi büyüktür. Şöyle ki; kamu sorunlarının ve bilincinin şekillenmesinde, oluşmasında önemli bir etkiye sahip olan kitle iletişim araçları, iletişimin demokratikleşmesinden ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunlara kadar geniş bir perspektifte ortaya çıkacak sonuçları etkilemektedir. Medyanın demokratikleşmesi, medya aracılığıyla erişilen seslerin geniş bir alana yayılması, eşitlikçi ve katılımcı bir kamusal alanın oluşturulması açısından oldukça önemliyken, eşitlikçi, özgürlükçü, adil ve katılımcı bir demokrasi isteyenlerin sesini duyurması da bir o kadar önemlidir. Sonuçta kitle iletişim araçlarının demokrasi kültürünün oluşmasında, gelişiminde ve demokratik toplumsal uygulamaların sağlanması bütün yurttaşların atılan adımlara ve alınan kararlara ilişkin bilgilendirilmesi ve bu bilgilendirme ışığında bilinçli seçimler yaparak karar sürecine katılmasını sağlayacak mekanizmaları güçlendirici işlevleri bulunmaktadır. Genelde kitle iletişim araçları özelde yazılı basının birinci görevi halkı bilgilendirmek, haberdar etmek ve bunu da doğru bir şekilde yerine getirmektir. Bu görev tam anlamıyla yerine getirildiğinde demokrasinin gelişimine katkı sağlarken, tersi durumda ise demokratik toplum yapısını zedelemekte ve bireylerin en temel insan hakları arasında gösterilen haber alma hakkının da engellenmesine neden olmaktadır.

Gamson ve Wolfseld’e göre, toplumsal hareketlerin kamu iletişimine gereksinim duymasının üç nedeni vardır. Bunlar;

- Toplumsal hareketler siyaseti harekete geçirmek ve geniş destek sağlamak için kamu alanında görünürlük kazanması, sorunlarının ve çözüm önerilerinin tanımlanması gerekmektedir.
- Toplumsal hareketlerin yayın süresinin ötesine geçerek ana akım haber söylemi içinde bazı onaylama ölçülerini başarması gerekmektedir. Onaylama veya

doğrulama, bir toplumsal hareketin siyasi gerçekliğine güvenilirlik kazandırmakta ve dolayısıyla sağlanan bu güven kamu bilincini etkilemektedir.

- Toplumsal hareketler, üçüncü taraf olarak güç dengesini değiştirmek ve çatışmanın kapsamını genişletmek amacıyla bir araç olarak ana akım medyaya ihtiyaç duymaktadır[13].

Bu çerçevede toplumsal hareketler kamuoyu desteği yaratmak ve güven sağlamak için medyaya ihtiyaç duymaktadır. Medya, anlam oluşturma yoluyla güç/iktidar ilişkilerini yeniden üreten bir araç olarak, küresel kapitalizmin belirlediği iktidar ilişkileri çerçevesinde işlemekte, bu ilişki biçimleri medya aracılığıyla meşrulaştırılmakta ve ekonomik ve kültürel olarak avantajlı konumda olanların medyada sesini daha çok duyurması ile eşitsiz iktidar ilişkileri yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla medya ideolojilerin anlam oluşturma ve oluşmuş anlamların temsili açısından bir mücadele alanıdır. Günümüzde genelde kitle iletişim araçları özelde de yazılı basın üzerinden bir değerlendirme yapıldığında haberlerin bu mücadele alanı içinde ideolojik bir aygıt olarak değerlendirilmesi, haberi üreten yapılara ve haberin kendisine yönelik incelemeleri zorunlu kılmaktadır. Özellikle bir tarafta iktidar/hükümet kaynaklarının diğer tarafta da bu egemen yapının karşısında konumlanan muhalif grubun kentsel bir toplumsal hareket üzerinden gerçekleştirdiği hegemonik mücadelenin haber metinlerini üreten yapılar ve haber metni üzerinden nasıl ve ne şekilde inşa edildiğinin sorgulanması, ideolojik/egemen söylemlerin ya da anlamların yeniden üretildiği alanlar alan haberlerin değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu noktalardan hareketle, Türkiye'de medyanın yurttaş katılımının önemli bir aracı haline gelen toplumsal hareketler karşısındaki tutumunu, toplumsal gücün üretimi ve yeniden üretimi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Araştırmanın Temel Problemi

Yazılı basının Gezi Parkı Eylemleri hakkındaki haberlerine ilişkin öncelikleri ve seçimleri, protesto hareketlerinin anlatılma, egemen anlamların oluşturulma ve aktarılma biçimi, iktidar yapılarının üretimi ve yeniden üretimi nasıl gerçekleşmektedir?

[13] William A. Gamson – Gadi Wolfsweld, "Movements and Media as Interacting Systems", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1993, S. 528, s. 116.

- Araştırmanın Alt Problemleri

1. Gezi Parkı Eylemleri geleneksel medyada nasıl temsil edilmektedir?
2. Gazetecilerin perspektifinden kentsel bir toplumsal hareket nasıl anlamlandırılmakta ve tanımlanmaktadır?
3. Gazetelerde kentsel bir toplumsal hareket üzerinden gerçekleştirilen hegemonik mücadele haber metinlerini üreten yapılar (haber değeri, haber kaynakları, haberde tarafsızlık/objektiflik, haberde çerçeveleme) üzerinden nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?
4. Gazetelerde haber metni üzerinden ideolojik/egemen söylemler nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı kentsel bir toplumsal hareket olan Gezi Parkı Eylemleri'nin medya uygulamalarında nasıl yer aldığını ve anlamlandırıldığını bulmaktır. Başka bir ifadeyle bu çalışmanın temel amacını, Gezi Parkı Eylemleri'nin yazılı basın içinde faaliyet gösteren Türkiye'de farklı ideolojik yelpazede yer alan gazetelerde nasıl temsil edildiğini, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin yapılandırılmasında önceliklerin, seçimlerin, protesto hareketleri üzerinden egemen anlamların oluşturulma ve aktarılma biçimi ve medya dolayımıyla oluşturulan söylemin özelliklerinin neler olduğunu ortaya koymak oluşturmaktadır. Öte yandan kentsel bir toplumsal hareket üzerinden ideolojik inşa süreci yazılı basında yer alan haberler üzerinden çözümlemeye çalışmak, çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanların yaşadıkları toplumsal yapıya ilişkin itirazlarının dile getirildiği toplumsal hareketlerin medyada nasıl temsil edildikleri ve ne şekilde kamuoyuna aktarıldığı, medyanın demokratik mekanizmaların gelişmesi ve güçlenmesi açısından üstlendiği işlevler bakımından çok önemlidir. Çağdaş toplumlarda çok sesliliğin sağlanması ve katılımcılığın gerçekleştirilmesi medya aracılığıyla mümkün olmakta ve böylece demokrasi mekanizmalarının işletilmesi gerçekleşmektedir. Basının hür ve bağımsız olması ilkesi çoğulcu demokrasilerin en temel niteliklerinden birini

oluşturmaktadır. Ancak medya, demokratik rejimlerde de özellikle güç/iktidar sahiplerinin ideolojilerinin devamının sağlanmasında bir araç olarak kullanılmakta ve bu çerçevede basının özgür ve bağımsız olması özelliği göz ardı edilebilmektedir. Bu anlayış doğrultusunda medyadan beklenen sorumluluk demokratik dinamiklerin gelişimine katkıda bulunacak ve toplumda yatay iletişimi gerçekleştirmeye yönelik adımlar atmak olacaktır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi medya güçleri devletin resmi ideolojisine sıkı sıkıya bağlı ve pazar güçlerinin yönlendirilmesiyle işleyen bir sistem haline geldiğinden kriz durumu olarak değerlendirilebilecek bir toplumsal hareketin kamuoyuna aktarılmasında medyanın nasıl bir tutum izlediği, neyi nasıl verdiği önemli bir sorun olmakta ve bu sunum biçimi politikaların belirlenmesinde yani krizlerin çözülmesi yöntemlerinin geliştirilmesinde de etkili olmaktadır. Öte yandan sadece krizin çözümlenmesinde değil katılımcı demokrasi talebinin dile getirildiği kentsel bir toplumsal hareket üzerinden haber metinlerinin ideolojik bir aygıt olarak işlev görmesi ve egemen blok ve muhalif blok arasında söylemsel düzeyde gerçekleşen hegemonik mücadelenin aracısı konumunda bulunması, haber metinlerin hem üretim yapıları hem de metinsel yapıları üzerinden bir çözümlemeyi önemli kılmaktadır. Haberde ideolojilerin nasıl inşa edildiğinin ve en temel görevi toplumu bilgilendirmek olan yazılı basının bu işlevi yerine getirip getirmediğinin ortaya konulmasının, öte yandan kentsel bir toplumsal hareket üzerinden haber metinlerinin anlam üretme stratejileri ve ideolojik mücadele alanları olarak potansiyellerinin ortaya konulması ve çözümlenmesi bu çalışmayı önemli kılan unsurların başında gelmektedir.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Gezi Parkı Eylemleri'nin farklı ideolojik yelpazede yayın yapan gazeteler üzerinden araştırılması haber üretim süreci ve haber metni üzerinden gerçekleşen ideolojik üretimin medya kurumlarının bağlı olduğu ideolojik atmosfer doğrultusunda gerçekleştiğini ortaya koymak ve çözümlemek açısından da önemli görülmektedir. Çünkü Gezi Parkı Eylemleri'nin ortaya çıkış koşulları ve gelişim süreci incelendiğinde Türkiye'nin gündemini uzun bir süre meşgul etmesinin yanı sıra geniş kitleleri buluşturan, olayların konusunu oluşturan Gezi Parkı'nın İstanbul'da olmasına rağmen eylemlerin başta Ankara, İzmir, Eskişehir, Hatay, Adana olmak üzere Türkiye'nin geneline yayılması yaşanan bu sürecin anlaşılmasının başlı başına önemli bir konu haline getirmektedir. Öte yandan Gezi Parkı Eylemleri'ni farklı kılan unsurlardan bir tanesi de bu olaylara katılanların

medyaya duyduğu tepkinin de eylemler sırasında açığa çıkmasıdır. Medya organlarının başlangıçta görmedikleri Gezi Parkı Eylemleri gerçekten bir krize işaret ederken, toplumsal hareketlere katılan eylemciler tarafından yoğun eleştirilmiş hatta çeşitli tepkilerin oluşmasına da neden olmuştur. Hatta medya-iktidar bağlantısı nedeniyle medya kuruluşlarının sahipliği göz önünde bulundurularak tepki duyulan medya kuruluşlarının farklı iş kollarındaki faaliyetleri de (bankacılık, otomobil sektörü, gıda sektörü gibi) çeşitli boykotlarla karşılaşmıştır. Bu boykotlar karşısında gerek medya kuruluşları gerekse aynı kuruluşun farklı iş kollarındaki yöneticileri eylemcilerden özür dilemek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla tüm bu yaşananlar Gezi Parkı Eylemleri sırasında medyanın duruşunu ve bu olayları aktarışını daha önemli hale getirmektedir.

Ülkemizde Gezi Parkı Eylemleri ile birlikte daha çok tartışılmaya başlanan tarafsız ve özgür basının varlığı tüm demokrasilerin ihtiyaç duyduğu en önemli araçlardan birisidir. Bu nedenle gerek demokratik mekanizmaların yerleşmesi gerekse de bu mekanizmaların içine yurttaşların dört yılda bir tekrarlanan seçimler sırasında değil her aşamasında sürece dahil olmasını hedefleyen ve katılımcı demokrasi kurallarının işlerlik kazanması anlamında medyanın üzerine düşen görev çok daha önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede Türkiye için iyi yönetilemeyen bir kriz olarak değerlendirilen Gezi Parkı Eylemleri'nin medya aracılığıyla kamuoyuna nasıl aktarıldığı, hangi söylemler üzerinden anlatıldığı önemliyken, gerek haber üretim sürecini içeren yapılar gerekse haber metinleri üzerinden gerçekleştirilen ideolojik inşa sürecinin ortaya konulması, ve haber metinlerinin hegemonik ve ideolojik mücadele alanları olarak potansiyellerinin çözümlenmesi önemli görülmektedir. Eleştirel kuramlar çerçevesinde hem nicel hem de nitel bir analizi öngören çalışmada oluşturulan çözümleme yöntemiyle ele alınan sorun arasında kurulan bağın dayanakları oluşturulmuştur. Bu çerçevede içerik çözümlemesiyle Gezi Parkı Eylemleri'nin medyada nasıl sunulduğuna ilişkin temel özellikler ve özellikle haber üretim süreci içindeki yapıların etkileri sayısal olarak ortaya konurken nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak kabul edilen eleştirel söylem çözümlemesiyle de haber metinleri üzerinden ideolojik inşa sürecinin nasıl gerçekleştiği çözümlenmiştir.

Öte yandan bu çalışmayla Türkiye'yi başladığı andan itibaren derinden etkileyen ve uluslararası düzlemde de etkileri olan kentsel bir toplumsal hareketin yazılı basın

yoluyla nasıl aktarıldığının ortaya konulması hem ulusal hem de uluslar arası literatüre sağlayacağı katkı açısından da önemli görülmektedir.

Ayrıca medya pratikleri belirli toplumsal koşulların zeminin oluşmasında ve üretilmesinde kurucu bir rol oynamaktadır. Çünkü medyada egemen görüş ve fikirler doğrultusunda iletilen mesajlar güç ve iktidar sahibi olanların görüşlerinin yaygınlaşmasında, pekişmesinde ve kabul edilmesinde en önemli araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra somutlaştıracak olursak medya pratikleri belli bir ırkla, milletle veya etnisiteyle ilişkili olan bir toplumsal statükoyu idame ettirebilmesi, yeniden üretebilmesi veya meşrulaştırabilme özelliğinin yanında statükonun dönüştürülmesinde de bir araç hizmeti görebilmekte, statükonun parçalanmasında, hatta yıkılmasında etkili olabilme özelliğine sahip olabilmektedir. Bu çerçevede çalışma, medyanın Gezi Parkı Eylemleri özelinde ne tür bir işlev gördüğünün ortaya konması açısından da literatüre katkı sağlamasına yardımcı olacaktır. Öte yandan çalışmanın ortaya koyacağı sonuçlar açısından bu alanda çalışan diğer araştırmacılara ve mevcut alanyazınına da katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Gezi Parkı Eylemleri'nin yazılı basında temsilinin araştırılacağı çalışmada, 6 ulusal gazete araştırmaya dahil edilmiştir. Zaman, Yeni Şafak, Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri araştırma kapsamında incelenmiş ve çalışma bu gazetelerle sınırlandırılmıştır. İdeolojik pozisyonları, yayın politikaları ve hükümeti destekleyip desteklememe kriterlerine göre belirlenen altı gazete, 27 Mayıs 2013 ile 30 Haziran 2013 tarihleri arasındaki sayılarıyla araştırmaya dahil edilmiş ve araştırma sırasında gazetenin her sayfası incelenmiş, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin tüm haber, köşe yazısı, yorum yazısı vb. tüm yayınlar çözümlenmiştir. Bu çerçevede diğer kitle iletişim araçları (televizyon, internet vb.) araştırmaya dahil edilmemiştir.

Öte yandan çalışma kentsel toplumsal hareketlerle birlikte haber medyasını içermektedir. Bu nedenle çalışmada ele alınan tüm kavram ve kuramlar kentsel toplumsal hareketler ve haber medyası çerçevesinde tartışılmış ve bu çerçevede değerlendirilmiştir. Dolayısıyla kentsel toplumsal hareketler ve haber medyası özelinde tartışmaya açılan tüm düşüncelerin bu çerçevede değerlendirilmesi ve ele alınması gerekmektedir.

1.5. Tanımlar ve Kavramlar

Kentsel Toplumsal Hareketler: Hızlı kentleşme sonucu, kent yaşamında meydana gelen çelişkilerden kaynaklanan ve kendisini eşitsizlik, adaletsizlik ve dışlayıcı bir takım mekanizmalar vasıtasıyla gösteren, kent mekanını kent sakinlerinin özlemleri doğrultusunda dönüştürmeyi hedefleyen ve katılımcı demokrasi arayışı içinde biçimlenerek kentte yaşayan yurttaşların yönetim süreçlerine karşı verdikleri mücadeleyi ifade etmektedir.

Geleneksel medya: Geleneksel, yani yazılı ve görsel basın (Gazeteler, Dergiler, Televizyon), olayların bu kanallar vasıtasıyla insanlara haber olarak duyurulduğu ve bu yolla iletişim kurulan bir ortamıdır. Bu yayın organları genel olarak tek yönlü bir iletişim sürdüren gerek yayınlanan içeriğin, gerekse yapılan reklam ve duyurularının tam olarak hangi kitleye, nasıl ulaştığını ve bu çalışmaların sonuçlarını ölçümleyemeyip, sonuçlarını analiz edemeyen bir yapıdadırlar. Geleneksel medyada birey sunulan içeriği tüketmek üzere vardır, birey içerik üzerinde değişiklik yapamaz. Geleneksel Medya yayın organlarının çok büyük kitleleri kapsaması, tek taraflı bir yayıncılığın olmasıi maliyetinin yüksekliği ve sonucun her zaman net olması gibi temel özellikleri bulunmaktadır.

Twitter: Gezi Parkı Eylemleri sırasında aktif olarak kullanılan Twitter, bir sosyal ağ ve mikroblog sitesidir. Kullanıcılarına 140 karakterlik metinler yazma imkânı veren Twitter, çeşitli araçlarla daha etkin kullanılabilen bir sosyal paylaşım sitesidir. 2006 yılında Jack Dorsey tarafından geliştirilmesinden bu yana, Twitter dünya çapındaki popülaritesini gün geçtikçe arttırmış ve içerdiği uygulamaların programlama arayüzünün kısa mesaj gönderim ve alımı konusundaki olanaklarıyla internet dünyasının SMS(Kısa Mesaj)'i olarak anılmaya başlamıştır.

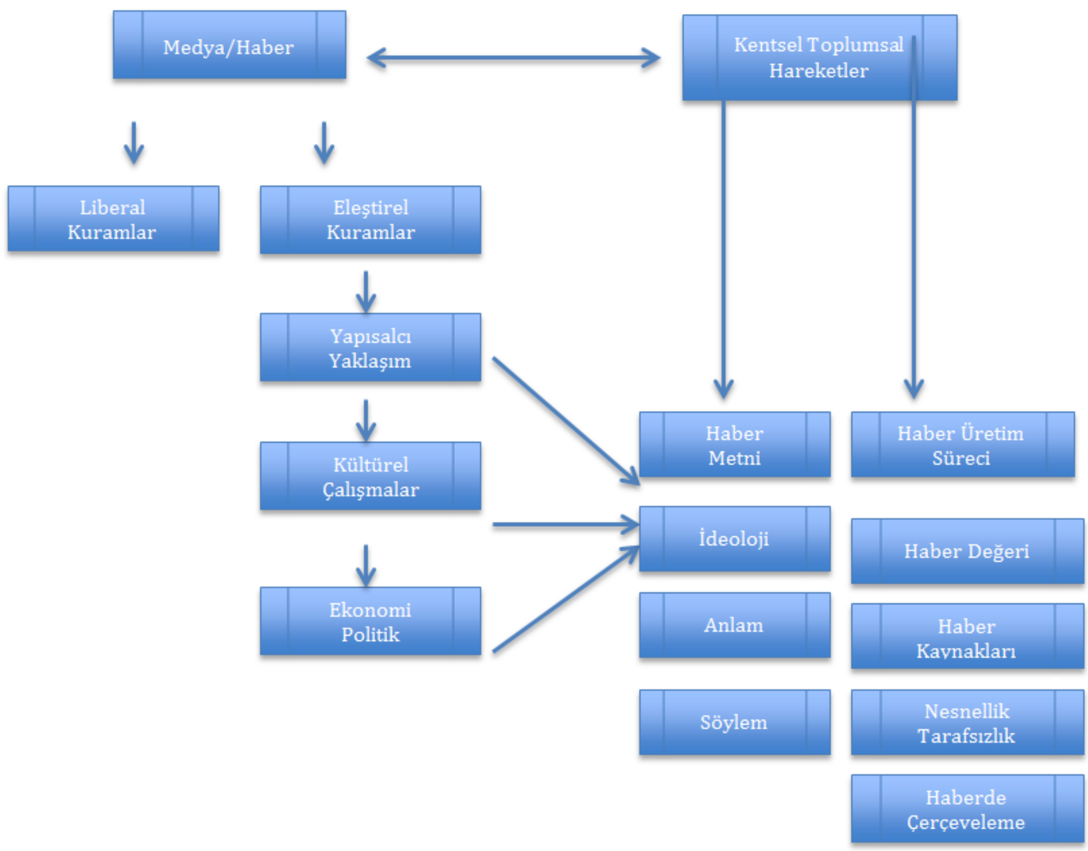
Hashtag: "#" işareti "Hashtag" anlamına gelmektedir. HashTag adı verilen bu işaret Twitter'da belirli bir konuyu belirlemek ve ayrıştırmak için kullanılmaktadır. Örneğin twit yazarken #Anahtar Sözcük diye girildiğinde Twitter # işareti konulduğu için bu anahtar sözcüğe link koymakta ve bu linke tıklandığında dünya üzerindeki bu anahtar sözcüğü içeren bütün twitler zaman sırasına göre sıralanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. HABERE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Araştırmanın kuramsal çerçevesi haber ve toplumsal hareketler noktasından hareket etmektedir. Çalışmada başlangıçta haberi çeşitli şekillerde değerlendiren kuramlar ele alınmaktadır. Liberal ve eleştirel kuramlar başlığı altında yapılan bu değerlendirmenin ardından çalışmanın kuramsal temelini oluşturan eleştirel kuramların kentsel toplumsal hareketlerle bağlantısı haber üretim süreci ve haber metni dolayımıyla kurulmaktadır. Haber üretim süreci profesyonel gazetecilik rutinlerinin incelenmesini gerektirirken, haber metnindeki anlamın ortaya konulması, haber metninin ideolojik bir metin olduğu görüşünden hareketle ideolojik inşa sürecinin ortaya koyulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle kavramsal çerçeve akışı aşağıdaki (Şekil 2.1) gibidir:

Şekil 2.1. Kuramsal Çerçeve Akışı

Kitle iletişimi teknolojik bir araç vasıtasıyla mesajların kitlesel üretimi ve dağıtımı anlamına gelmektedir. Teknolojik araçtan kasıtsa televizyon, gazete, radyo, İnternet gibi ortamlardır. Dolayısıyla televizyon, gazete veya İnternet gibi araçlarla dolayımlanan[14] iletişim türü "Kitle İletişim" olarak tanımlanmaktadır. Kitle iletişimi genel olarak kitleyle semboller ve mesajlar aracılığıyla ilişki kuran bir sistem olarak hizmet etmektedir. Kitle iletişimin en önemli fonksiyonları da eğlendirme, bilgilendirme ve öğretmeyle birlikte insanları toplumun kurumsal yapısıyla entegre edecek değerler, inançlar ve davranış kodlarını vermesidir.[15] İlk kez Harold D. Lasswell tarafından 1940'lı yılların başında kullanılan bu terimin amacı toplumun örgütlenmesini biçimlendiren modern koşulları belirtmek ve iletişim teknolojilerinin toplum üzerindeki rolünü vurgulamaktır.[16]

Genel olarak medya sistemlerinin işleyiş biçimine özelde ise medyanın en önemli işlevlerinden biri olan haber verme işlevine ilişkin iki temel görüşün olduğu belirtilmektedir.[17] Bunlardan ilkine göre kitle iletişim araçlarının kamuoyunun sesini duyuran, kamuoyunun sesini olduğu gibi yansıtan araçlar olarak değerlendirilmesidir. İkinci görüşe göre ise medya kamuoyunun sesi olmaktan çok kamuoyunu oluşturan, yapılandıran, düzenleyen ortamlar olarak görülmesi şeklindedir.[18] Başka bir ifadeyle "medya gerçekliği yansıtan bir araç mıdır, yoksa toplumsal gerçekliği dolayımlama yoluyla tanımlayan ve inşa edebilen bir konumda mıdır"[19] soruları etrafında birleşen iki yaklaşımdan söz edilmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki liberal dünya görüşünden kaynaklanan ve genellikle ana akım medya kuramları olarak adlandırılan liberal (çoğulcu) kurama ait görüşlerken, ikincisi tarihsel materyalizm temelinde şekillenen ve sınıflı toplumlardaki çıkar farklılıklarının doğurduğu egemen sınıf hegemonyasını kabul eden ve ana akım iletişim kuramlarının eleştirisine dayanan eleştirel medya kuramlarıdır.

---

14 Erol Mutlu, *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi, Ankara, 1994, s.129.

15 Edward S. Herman-Noam Chomsky, *Manufacturing Consent The Political Economy of the Mass Media,* Pantheon Books, New York, 2002, s.1

16 Mutlu, 1994, s.130.

17 Nejdet Atabek, "Kamuoyu, Medya ve Demokrasi", *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, 2002, S.19, s.231.

18 Atabek, 2002, s. 232.

19 Soner Yağlı, "Direne(meye)n Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşımı: Gerçeklik ve Medyadaki İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Sektörüne Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.3.

Çalışmanın bu bölümünde daha açıklayıcı olabilmek için kitle iletişim alanına ait iki temel görüş açıklanmaya çalışılmıştır. Kitle iletişim araçlarının haber verme işlevinin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan ve bu bağlamda araştırmanın kavramsal ve kuramsal yapısını oluşturan eleştirel kuramlara ilişkin temel yaklaşımlar içinde değerlendirilen ekonomi politik yaklaşım ve kültürel çalışmaların yararlandığı kuramsal ve kavramsal çerçeveden söz edilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede çalışmada sırasıyla liberal (çoğulcu) kuramların kitle iletişim alanına temel yaklaşımı özetlendikten sonra eleştirel kuram geleneği içinde yer alan yapısalcı paradigma, ekonomi politik paradigma ve kültürel çalışmalar incelenmiştir.

1.1. Liberal (Çoğulcu) Paradigma

Liberal (çoğulcu) medya kuramlarının temeli Batı'nın demokrasi tarihinde önemli bir yer işgal eden liberalizme dayanmaktadır. Çoğulculuğu ve özgürlüğü temel alan bu görüşe göre herkes düşüncelerini özgür bir şekilde ifade ettiğinde ya da gerçekler özgür bir şekilde anlatıldığında ve özgür bir şekilde yayınlandığında demokrasi ve basın özgürlüğü gerçekleşecektir.[20] Bu yaklaşım temelde medyayı, toplumun yararını gözeten, kamu yararını düşünen bir güç olarak değerlendirmiş ve farklı görüşlerin özgürce ifade edilmesini de çoğulculuk prensibiyle ilişkilendirerek medyaya demokratik toplumun oluşmasında önemli görevler[21] yüklemektedir. Bu niteliğiyle medyayı işlevselci bir bakış açısıyla değerlendiren liberal (çoğulcu) paradigmanın temel nitelikleri şu şekilde özetlenebilir:

> "Geleneksel işlevselciler, medyayı bütün toplumun yararı için ortak değerleri vurgulayarak konsensüs oluşturan birleştirici bir kurum olarak görme eğilimindedirler. Medyanın, Batı toplumlarını, herkesin katıldığı ve olup bitenden bilgilendirildiği bir demokrasi olarak şekillendirmedeki rolünü vurgularlar. Bu yaklaşım çerçevesinde, toplumda iktidarın dağılmış olduğu analizinden hareketle, çoğulculuk önem kazanır. Çoğulculuk ve işlevselcilik, medyanın demokrasiyi beslediği ve izleyicilerin taleplerini karşıladığı düşüncesinde birleşirler."[22]

---

[20] Denis McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2010, s.169

[21] Gözde Dedeoğlu, *Demokrasi Basın ve Haber Etiği*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2014, s.21.

[22] Doğan Tılıç, *Utanıyorum Ama Gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.58.

Liberal (çoğulcu) paradigmayı benimseyen ana akım iletişim çalışmalarının temelinde yatan liberal burjuva ideolojisinin bireyci yaklaşımına göre bireyler kendi doğrularını, çıkarlarını bilen aktif bir özne olarak konumlandırılmakta ve bu aktif özneler arasında ya da kitle iletişim araçları dolayımıyla gerçekleşen iletişimi de bireyler arasındaki sembolik değişim ve etkileşim süreci olarak değerlendirmektedirler.[23] Dolayısıyla bu yaklaşım haberin oluşturulma sürecinde ya da arka plandaki kurumsal ya da yapısal etkileri dikkate almadığından haberler aracılığıyla toplumsal gerçekliklerin bir ayna gibi yansıtıldığı ve bu oranda da nesnel bir faaliyet olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle kamu yararını gözeten ve kamu çıkarından yana olduğu savunulan medyanın demokrasilerde "Dördüncü Güç" olarak nitelendirilmesi ve aynı şekilde kamu yararını gözeten "bekçi köpeği" (watchdog)[24] olarak tanımlanmasının altında bu görüş yatmaktadır.

Liberal (çoğulcu) paradigmaya göre medyanın herhangi bir baskı mekanizmalarıyla karşılaşmadığı demokratik rejimlerde iki temel işlevi yerine getirdiği belirtilmektedir. Bunlardan ilki demokratik rejimlerin temelini oluşturan yasama, yürütme ve yargı güçlerini denetleme, eleştirme ve bir anlamda gözetleme ve izleme görevi medya tarafından dördüncü güç nitelendirmesiyle gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Medyanın işlevlerine ilişkin ikinci görüş ise farklı görüş ve düşüncelerin serbestçe dolaşımını sağlayarak "serbest düşünce pazarı"nın oluşmasına katkı sağlamasıdır.[25] Medya denetiminin oluşan bu "serbest düşünce pazarı"nda kendiliğinden gerçekleşeceği görüşünü savunan ana akım medya çalışmalarında ayrıca medyanın haber verme, toplumsallaştırma, motivasyon, tartışma ve diyalog zemini hazırlama, eğitim, kültürel gelişime katkı, eğlence ve bütünleştirme gibi sekiz önemli işlevi[26] yerine getirdiği belirtilmektedir.

Liberal çoğulcu paradigmanın ileri sürdüğü düşüncelerin gerçekleşebilmesinin bazı koşullara bağlı olduğunu belirten Kaya ve Çakmur, bu koşulları şu şekilde özetlemektedirler. Öncelikle bu düşünceler için medyanın faaliyette bulunduğu

---

[23] Levent Yaylagül, *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010, s.38

[24] Raşit Kaya – Barış Çakmur, "Siyaset Bilimi ve Medya Çalışmaları", *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, Yordam Kitap, İstanbul, 2012, s. 519 – 520.

[25] Atabek, 2002, s.231.

[26] Sean Macbride, *Bir Çok Ses Tek Bir Dünya*, Unesco, Ankara, 1993, s.15.

toplumun demokratik temsili bir rejimle yönetiliyor olması, toplumda yaşayan insanların düşüncelerini özgür bir şekilde açıklaması ve medyanın da bu düşünceleri özgür bir şekilde aktarabilmesi gerekmektedir. Bu koşulları üç varsayımla tamamlayan Kaya ve Çakmur'a göre böyle bir toplumda farklı düşünceleri ve sesleri yansıtan çok sayıda medya kanalının bulunması, medya içeriklerini üreten profesyonellerin medya kuruluşunun sahibi karşısında özerk, siyasal iktidara karşı da bağımsız olması ve izleyicilerin / alıcıların da hiçbir zaman edilgen olmadığı durumlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla liberal (çoğulcu) kuramların medyaya ilişkin ileri sürdükleri fikirlerin gerçekleşebilmesi, serbest piyasa koşulları içinde özerk bir yapı olarak işlemesine ve demokratik yönetim biçiminin eksiksiz bir şekilde örgütlenmesine bağlıdır.[27]

Özetlemek gerekirse liberal (çoğulcu) yaklaşımın medyaya ilişkin görüşleri medyanın kurumsal yapısının, sahiplik mekanizmasının ve medyanın her şeyden öte bir ticari faaliyet olduğu gerçekleri göz ardı edilerek ileri sürülen fikirleri içermektedir. Nerone'a (1995) göre, herhangi bir gazetede çalışan bir yazar kendi varlığını sürdürebilmek için medya sahiplerinin buyurduğu ideolojik aldatmaları sorgulamadan kabul etmekte ve dolayısıyla toplumun içinde var olan özgür basın miti, sadece medya sahiplerinin çıkarlarını sürdürmek için devam ettirilmektedir.[28] Nerone'un gösterdiği gibi, liberal (çoğulcu) paradigma basın özgürlüğünü, erişimdeki ekonomik engelleri ve tekelci yayın gücünün kötüye kullanımını göz önüne almadan mülkiyet haklarıyla tanımlamaktadır. Öte yandan liberal (çoğulcu) yaklaşım medya örgütlerini devletten, siyasal pratiklerden ve kurumlaşmış baskı gruplarından önemli derecede özerk olarak değerlendirirken, medya denetiminin de medya çalışanlarının bağımsız hareket etmelerinin önünü açan özerk medya yönetimi seçkinlerinin elinde olduğunu savunmaktadır.[29] Bununla birlikte izleyicilerin de çoğulculuk içinde istedikleri medya yayınlarını alımlamada özgür olduğuna dikkat çeken liberal (çoğulcu) yaklaşımda izleyicilerin ihtiyaçlarına ve isteklerine göre bu seçimi yaptıklarına dikkat çekilmektedir.

Öte yandan liberal (çoğulcu) yaklaşımın dikkate almadığı konulardan biri de medya dolayımıyla yaratılan anlamdır. Toplumsal gerçekliği bir ayna gibi yansıttığı

---

[27] Kaya – Çakmur, 2012, s. 520.
[28] Denis McQuail, 2010, s.176.
[29] James Curran, "Kitle İletişimi Araştırmasında Yeni Revizyonizm: Bir Yeniden Değerlendirme Çabası", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994, s.330.

temel görüşüne dayanan anlamın aslında yapılandırıldığı, inşa edildiği, düzenlendiği gibi yaklaşımlar liberal (çoğulcu) kuramlarda dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla toplumsal mekanizmalardan soyutlanarak açıklanan liberal (çoğulcu) kuram, eleştirel paradigma tarafından eleştirilmekte ve yeni görüşler ileri sürülmektedir.

1.2. Eleştirel Paradigma

Liberal (çoğulcu) yaklaşım içinde yapılan değerlendirmeler toplumsal mekanizmaların dışındaki değerlendirmeleri içerdiğinden eksik görülmektedir. Özellikle medyayı temsili demokratik sistemlerde yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra toplum yararına bu erkleri denetleyecek bir dördüncü kuvvet olarak değerlendirme iyimserliği, bu kurumları demokratik sistemlerin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirme eğilimindedir. Bu nedenle ana akım medya kuramların eleştirisinden doğan eleştirel kuramlar, liberal (çoğulcu) kuramların tam karşısında konumlanmaktadır. Eleştirel kuramlar kitle iletişim araçlarının kamuoyunun sesini yansıtan araçlar olarak değil de, kamuoyunun ne düşünmesi gerektiğini yapılandıran ve bunu da iletişimin endüstrileşmesi, iletişimin ekonomi politiği ve kültürel çalışmalar çerçevesinde yapan kuramlardır. Varolan iktidar ve egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesinde ve yeniden üretilmesinde kitle iletişimin rolü ve etkisi üzerine odaklanan eleştirel kuramların kökleri Marksizm'e dayanmaktadır.[30] Bu bağlamda değerlendirildiğinde Marksist yaklaşımlar üstünde temellenen eleştirel paradigma, kitle iletişim araçlarını toplumda varolan egemen ideolojileri yeniden üreten bir kurum olarak değerlendirmekte ve buna bağlı olarak da statükonun devam etmesini sağlayan bir işlev yüklemektedir. Eleştirel kuramlara göre, "medya bir yandan iktidar sahibi kişi ve kurumların anlamlarını, dünya görüşlerini sunarken, diğer yandan bu görüşleri doğallaştırmakta ve var olan iktidar yapılarına bir meşruiyet kazandırmaktadır. Başka deyişle, medya eşit olmayan iktidar ilişkilerinin sürmesine hizmet etmektedir.[31]

Marksizm'in temel düşüncelerinden hareket eden eleştirel kuramcılar kapitalist toplumu sınıfsal tahakkümün olduğu bir toplum olarak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla sınıfsal mücadelenin olduğu ideolojik bir alan olarak kurulan toplumsal yapıda medya çalışanları da özerklik yanılsaması içinde ve başat kültürün normları

---

[30] Levent Yaylagül, 2010, s. 91.

[31] Ayşe İnal, "Medyanın "Etkisi" Sorunsalına Başka Bir Bakış", *Medya ve Toplum*, Der. Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s.69.

içinde toplumsallaşmakta ve bu değerleri içselleştirmektedirler. Dolayısıyla medya başat kültürle uyumlu yorumsal çerçeveleri topluma iletirken, izleyiciler/alıcılar da medya tarafından önerilen tanımları benimsemekte daha doğrusu bu tanımları reddetmelerini sağlayacak alternatif anlam sistemlerine ulaşmaktan mahrum oldukları için kabul etmektedirler.[32]

Eleştirel kuramlar geleneğinde farklı paradigmalar, farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Her biri iletişim alanına yönelik farklı açıklamalarda bulunan bu yaklaşımlar değişik eğilimler göstermektedirler. Kendi içinde farklı kollara ayrılan eleştirel kuramların bu farklılıkları medyaya ilişkin konularda merkezlerine aldıkları sorunların farklılığından kaynaklanmaktadır. Gurevitch ve arkadaşları eleştirel kuramlar çerçevesinde 3 paradigma tanımlamaktadırlar. Bunlar, yapısalcılık, kültürel çalışmalar ve ekonomi politik yaklaşımlardır.[33]

Dursun, eleştirel çalışmaların merkezlerine aldıkları konuların farklılığına göre iki farklı çizgiden söz etmektedir. Bunlar;

- Medyada anlamların oluşumu, yapılanması ve alımlanmasında/tüketiminde odaklanan çizgi,
- Medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri, mülkiyet ilişkileri ve kurumsal üretim süreçleri üzerinde odaklanan çizgi.[34]

Erdoğan ve Alemdar bu ayrımı,

- Üstyapıya (kültür, ideoloji ve söylem) odaklanan yaklaşımlar ve,
- Altyapıya (ekonomik ilişkilere) odaklanan yaklaşımlar şeklinde sınıflandırmaktadırlar.[35]

Bu sınıflandırmaya göre üstyapıya ilişkin yaklaşımlar yapısalcılık ve kültürel çalışmalar başlığı altında, altyapıya ilişkin çalışmalar da ekonomi politik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle kitle iletişim araçlarını kültürel ve

---

32 Curran – Gurevitch, 1977'den akt. Curran, 1994, s.330.

33 James Curran-Michael Gurevitch-Janet Woollacott, "The Study of the Media: Theoretical Approaches", *Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran, Janet Woollacott, Routledge, London - New York, s.8; Yaylagül, 2010, s.92; Çiler Dursun, TV haberlerinde İdeoloji, İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s.24; Fred Fejes, "Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri Yokolan İzleyici Sorunu", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara, 1994, s.252.

34 Çiler Dursun, 2014, s. 25 – 26.

35 İrfan Erdoğan – Korkmaz Alemdar, *İletişim ve Toplum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.182.

ideolojik aygıtlar olarak gören Frankfurt Okulu, Gramsci, Althusser, İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği ve Yapısalcı Dilbilim çözümlemeleri yapısalcı bir bakış açısıyla medya içeriklerinin siyasi ve ideolojik çözümlemelerini yapmaktadırlar.[36] Bu anlayışa gore kitle iletişim araçları statükonun korunmasına çalışan ve egemen sistemin meşrulaştırılmasında ve egemen ideolojinin topluma yayılmasında oluşturduğu anlamlar aracılığı ile işlev gördüğü temeli üzerinde şekillenmektedir. Genel olarak yapısalcı çalışmalar medyayı ideolojik bir güç olarak algılamakta ve metin-özne ilişkisi üzerinde odaklanmaktadır. Eleştirel kuramlar çerçevesinde yer alan yapısalcı yaklaşım dilbilim, antropoloji, göstergebilim ve psikoanalizde bulunan düşüncelerden esinlenirken, medyadaki anlamlandırma (signification) ve temsil (representation) sistemini ve süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kültürel çalışmalar medya iletileri üzerine odaklanmaktadır. Kültürel çalışmaların temel hareket noktası medya iletilerinin üretildikleri ve alımlandıkları toplumsal çevre tarafından biçimlendirildiği üzerinde temellenmektedir.[37] Ekonomik indirgemeciliğe karşı olarak gelişen İngiliz kültürel çalışmalar geleneği, medyayı toplumsal rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği bir mücadele alanı olarak değerlendirmektedir.[38]

Ekonomi politik yaklaşım ise Marx'ın ekonomik alt yapıya yaptığı vurguyu çalışmalarına temel alırken, kapitalist sistemin temel dinamikleriyle medyadaki üretim ilişkilerini sorunsallaştırmaktadırlar. Ekonomi politik yaklaşım medya üretiminin ekonomik yapısı ve süreçleri üzerinde temellenmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımın ana çizgisi medya endüstrilerindeki tekelleşme ve denetimin yoğunlaşmasıyken, medyanın, medyaya sahip olanlar ve onları denetleyenlerin sınıfsal çıkarlarını meşrulaştıran yanlış bir bilinç ürettiğini ve yaydığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşımların ele aldıkları konular temelinde kuramlar değerlendirildiğinde liberal (çoğulcu) yaklaşımın daha çok medya iletilerini alımlayan izleyici/alıcı üzerinde etkileri üzerinde odaklanırken, eleştirel yaklaşımların ele aldıkları konular daha çok iletilerin sınıf egemenliğine dayanan bir toplumsal yapıyı destekleyen ideolojinin medya tarafından nasıl geliştirildiği üzerinde durduğu görülmektedir.

[36] Yaylagül, 2010, s.93.
[37] Fejes, 1994, s. 252–253.
[38] Curran, 1989'dan akt. Dursun, 2014, s.24

1.2.1. Frankfurt Okulu

Çalışma kapsamında Frankfurt Okulu'nun medya çalışmalarındaki temel yaklaşımları sadece temel hatlarıyla ele alınmıştır. Kitle iletişim alanında temelini Marx'tan alan ve Frankfurt Okulu akademisyenlerinin ortaya koyduğu fikirlerle gelişen eleştirel medya kuramlarının kökenlerini aydınlatabilmek adına, Frankfurt Okulu'nun temel görüşlerine değinmek çalışma açısından önemli görülmektedir.

Temelinde kapitalist düzenin eleştirilmesi yer alan ve resmi adı Frankfurt Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü olan Frankfurt Okulu, Theodor Adorno, Herbert Marcuse ve Max Horkheimer tarafından 1923 yılında kurulmuştur. Erken Marksist çalışmalar arasında değerlendirilen Frankfurt Okulu'nun çalışmaları kapitalist toplumlarda kitle iletişim araçlarının ideolojik rolü üzerinde durmaktadır. Kapitalizmle birlikte modernizmin fikirlerini de eleştiren okulun temel yaklaşımları şu şekilde özetlenmektedir:

> "Frankfurt Okulu'na göre kitleler kapitalizm ve kapitalistlerin kontrol ettiği kültür endüstrileri tarafından kolayca aptallaştırılabilirler. Metot olarak eşyayı temsil eden kavramlara bakarak kötümser ve sinik bir şekilde onları gerçeklerle karşılaştırırlar. Onlara göre, kapitalist toplumlarda gerçekler burjuvazi tarafından üretilir ve kültür endüstrilerinde işlenir. İdeoloji gerçekliği çarpıtır. Bunu yaparken amacı eşit olmayan güç ve iktidar mücadelelerini kamufle etmek ve mevcut sistemi meşrulaştırmaktır."[39]

Marksizm'den etkilenen Frankfurt Okulu'nun geliştirdiği ve eleştirel teori olarak bilinen bu yaklaşımda, okul kuramcılarının Yahudi olmasından dolayı o yıllarda özellikle Almanya'da yükselen faşizmin etkisi büyüktür. Özellikle "kültür endüstrisi" kuramlarıyla kapitalizmin sadece ekonomik temelle açıklanamayacağına vurgu yapan teorisyenler, kapitalizmin geç dönemlerinde ortaya çıkan toplumun temel özelliği haline gelen hegemonya ve ikna süreçlerinin kültürel boyutu üzerine yoğunlaşmışlardır.[40]

Kültür endüstrisi ifadesini ilk kez Amsterdam'da yayınlanan "Aydınlanmanın Diyalektiği" isimli çalışmalarında Horkeimer'la birlikte kullanan Adorno, kültür ürünlerinin de planlı bir üretim biçimini içeren ve tıpkı diğer tüketim malları gibi kitleler tarafından tüketilmeye uygun olarak üretilen ürünler haline geldiğini anlatmak

---

[39] Yaylagül, 2010, s.95.

[40] Mustafa Kemal Şan – İsmail Hira, "Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi", *http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/frankfurt_okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf*, 2007, (15.05.2015).

için bu kavramı kullanmışlardır.[41] Adorno'ya göre kültür endüstrisi içerisinde üretilen kültürel ürünler üzerindeki yüksek kültürün etkileri üzerinde yapılan spekülasyonlarla ciddiyetinin ortadan kaldırıldığını, düşük kültür ürünleri içerisinde yer alan isyankarlığın ise uygarlaştırıcı dizginleme yoluyla ortadan kaldırıldığını belirtmekte ve bu nedenle de ikincil derecede önemli olan hesaplanmış kitlelere aktarıldığını belirtmektedir.[42] Yani kültürel ürünlerin öznesi yerine nesnesi olarak konumlandırılan kitlelere, kültür endüstrisi yoluyla aktarılan kültürel ürünlerle varolan zihniyet pekiştirilmekte, güçlendirilmekte ve Adorno'nun deyimiyle "efendilerinin sesi"kitlelere iletilerek sisteme uyarlanmaktadır.[43] Dolayısıyla kültür endüstrisi kavramı, içerisinde bir aydınlanma eleştirisini barındırmakta ve bu kavrama Frankfurt teorisyenleri burjuva bireyciliğini ve işçi sınıfının devrimci potansiyelini yok eden ideolojik bir işlev yüklemektedirler.[44]

> "(...)Aydınlanma, yani doğa üzerinde giderek artan bir biçimde teknik hakimiyet kurma, bir kitle aldatmacasına, bilincin zincire vurulmasının aracına dönüşüyor. Bu etki, özerk, bağımsız bilinçli yargılarda bulunan ve kendi kararlarını veren bireylerin ortaya çıkmasını engelliyor. Oysa bu bireyler, yalnızca reşit kişilerde varlığını koruyabilen ve kendini geliştirebilen demokratik bir toplumun ön koşuludurlar. Kitleler, haksız yere, yukarıdan kitleler olarak aşağılanıyorlarsa, onların kitlelere dönüşüp aşağılanmalarında ve insanların, çağın üretici güçlerinin izin verdiği olgunlaşmaya erip özgürleşmelerinin engellenmesinde, kültür endüstrisinin sorumluluğu hiç de azımsanamaz."[45]

Bu anlamda medya ve kültür konusunda kötümser olan Frankfurt Okulu üyeleri kapitalizm altında bulunan toplumun kültürünün baskı altında olduğunu, burjuva kültürünün her birey için daha iyi ve daha değerli bir dünya gerçekleştirmeyi önerirken, kitle kültürünün bireyin özgürlüğünün kaybolduğu daha totaliter bir devlet ürettiğini ileri sürmektedirler.[46]

Herbert Marcuse totaliter devletin endüstriyel toplumlardaki teknolojik temelden kaynaklandığını ve bu ekonomik – teknik düzenin ortaya çıkardığı üretim ve dağıtım

---

[41] Theodor W. Adorno, *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, Çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.109.
[42] Adorno, 2012, s.110.
[43] Adorno, 2012, s.110.
[44] Janet Woollacott, "Messages and Meanings", *Culture, Society and the Media,* Ed. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran, Janet Woollacott, Routledge, London – New York, 1982, s. 87.
[45] Adorno, 2012, s.119.
[46] Woollacot, 1982, s.87.

sisteminin totaliterliğe yol açtığını ileri sürmektedir.[47] Marcuse çok çeşitli mallar ve hizmetler arasından seçim yapmanın ve aynı zamanda bu mal ve hizmetlerin, sıkıntı ve korku dolu bir yaşam üzerindeki toplum baskısını destekledikleri yani yabancılaşmaya yol açtığı sürece bir özgürlük olmadığını belirtirken, bu baskı ve denetleme mekanizmalarının medya yoluyla derinliğinin ve etkisinin arttığını vurgulamaktadır.[48] Marcuse'a göre, medya sınıf ayrımlarını eş düzene getirme eylemini gerçekleştirmekte (işçi ve patronun aynı televizyon programını izlemesi, aynı gazeteleri okuması, aynı tatil bölgelerine gidiyor olması gibi), ancak bu eylem sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmamakta tam aksine, kurulu düzenin korunmasını sağlayarak, "ihtiyaç ve doygunlukların temeldeki halk tarafından ne denli geniş ölçüde paylaşıldığını"[49] göstermektedir. Bu anlamda toplumsal baskı ve denetlemenin yeni biçimi olarak teknolojiyi gösteren Marcuse, çağdaş toplumlarda teknolojik baskının bütün toplumsal grupların çıkarlarının yararına işleyen bir mantığın simgesi haline geldiğini ileri sürmektedir.[50]

> "(...)Üretim cihazı ve bu cihazın ürettiği mallarla hizmetler, toplumsal sistemi bir bütün olarak 'satar' ya da kabul ettirirler. Toplu ulaşım ve haberleşme araçları, ikamet, yiyecek ve giyecek maddeleri, dayanılmaz, karşı konulmaz bir eğlence furyası ve haber endüstrisi, beraberlerinde, belirli davranışlar ve alışkanlıklarla, tüketiciyi ister istemez üreticiye ve bu yolla da bütüne bağlayan belirli entelektüel ve duygusal tepkiler getirirler. Ürünler, kişileri endoktrine[51] eder ve yönetirler. Kendi yapaylığına bağışıklık kazanmış, bir yapay bilinç yaratırlar. Ve bu yararlı ürünler, giderek daha çok sayıda bireylerin hizmetine sunulduğu anda, getirdikleri endoktrinasyon bir propaganda olmaktan çıkar, bir yaşam biçimi durumuna girer."[52]

Marcuse bu yaşam biçiminin "tek boyutlu düşünce ve davranış kalıbı" yarattığını belirtmekte ve bu düşünce politikacılar ve kitlelere bilgi veren kişiler tarafından sistematik olarak topluma aktarılmaktadır.[53] Bu aktarım medya yoluyla olurken, kitle iletişim araçları varolan düzeni koruyan ve bir anlamda da tek boyutlu düşünce ve davranış kalıbını yerleştiren araçlar olarak işlev görmektedir.

---

[47] Herbert Marcuse, *Tek Boyutlu İnsan İleri Endüstriyel Toplumun İdeolojisi Üzerinde İnceleme*, Çev. Seçkin Çağan, May Yayınları, İstanbul, 1968, s.29-30.
[48] Marcuse, 1968, s.35.
[49] Marcuse, 1968, s.36.
[50] Marcuse, 1968, s.37.
[51] Belirli tavırların ve inançların , bireylere, onların entelektüel otonomilerini ortadan kaldıracak ve akli melekelerini kullanmalarını engelleyecek şekilde aşılanması, http://www.uludagsozluk.com/, (02.06.2015).
[52] Marcuse, 1968, s.40.
[53] Marcuse, 1968, s.43.

Özetlemek gerekirse, Frankfurt Okulu, temelde birbirleriyle ilişkili üç konu üzerinde durmuş ve bu konularla ilgili eleştirel bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Bu konulardan ilki, sosyal bilimlerde pozitivizmin epistemolojik ve metodolojik eleştirisi, ikincisi teknokratik – bürokratik yeni bir egemenlik biçiminin oluşumunda temel bir etmen olarak bilim ve teknolojinin ideolojik eleştirisi ve son olarak da kültür endüstrisi ya da başka bir ifadeyle genel olarak tahakkümün kültürel boyutlarının çözümlenmesini ve eleştirisini kapsamaktadır.[54]

Hem ekonomik eleştiriyi hem de kültür eleştirisini çalışmalarında barındıran Frankfurt Okulu, eleştirel kuramların ortaya çıkışında ve geliştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Frankfurt Okulu kültür endüstrisi kavramında yer alan endüstri vurgusuyla ekonomi politik yaklaşıma temel oluşturmakta, kültür eleştirisi açısından da kültürel çalışmalar için bir yol gösterici olmaktadır.[55]

1.2.2. Yapısalcı Dilbilim Çözümlemeleri

Eleştirel kuramlar içinde değerlendirilen ve önemli etkilere sahip olan yapısalcılık, antropoloji, edebiyat, felsefe, kültürel araştırmalar, göstergebilim gibi birçok alanda etkili olmuştur. Yapısalcı medya çalışmaları Saussure'cu dilbiliminden, Levi-Strauss'un yapısal antropolojisine, Roland Barthes'ın göstergebiliminden (semiotic) Lacan'ın psikoanalizine kadar farklı alanlarda kullanılan ve işlevleri olan bir alanı oluşturmaktadır. Yapısalcı çalışmaların temel konusu anlam verme, temsil etme ve bu sistemlerin anlaşılmasıdır. Yapısalcı çalışmalar metin (film, fotoğraf, televizyon programları ve edebi metin) analizini içermektedir.

Yapısalcılık denildiğinde akla ilk gelen kavram "yapı" olmaktadır. Yapı denildiğinde birçok alt sistemin bir araya gelmesiyle oluşan parçalar bütünü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yapısalcılık, birçok alt sistemin bütünleşmesiyle oluşan bu yapıları ve yapıların genel işleyişini, genel yasalarla açıklamaya çalışmaktadır. Yapısalcılığın hareket noktasını bütünü oluşturan parçaların birinde meydana gelen değişmenin diğerlerini de etkileyeceği fikri oluşturmaktadır. Farklı kültürlerin dünyayı algılama ve anlamalarına yardımcı olan kavramsal yapıları ortaya çıkarmaya çalışan yapısalcılığın görevi, "dünyanın ne olduğunu değil, insanların bu dünyayı nasıl

---

[54] Thomas Burton Bottomore, *Frankfurt Okulu*, Çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s.61.

[55] Beybin Kejanlıoğlu, *Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s.20.

anlamlandırdıklarını keşfetmektir”.[56] Özetle yapısalcılık, parçaların anlamını birleştirerek bütünü keşfetmek yerine, bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişkileri keşfederek anlamı ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Göstergebilim (Semiology)

Yapısalcılığın temelinde dilbilim ve onun bir türevi olan gösterge bilim çalışmaları yer almaktadır. Yapısalcılığın temel iddiası bir işaret sistemi olarak tanımlanan dilin anlam ve düzeninin, toplumsal yaşamın ya da bireylerin yaratıcılığından kaynaklanmadığı, aksine bu anlam ve düzenin sistemdeki diğer unsurlarla ilişkilerinden doğmuş olduğudur.[57] Bu nedenle yapısalcılıkta anlam sistemini bilinçli olarak kuran aktörler yoktur, özne vardır. Başka bir ifadeyle anlam sistemi aktörler tarafından yaratılmazken, tam tersine sistem tarafından toplumsal özneler yaratılmaktadır.[58] Bu bakış açısı bir bakıma modernizmin birey adı verilen bütünün parçalanarak modernizme bir karşı çıkış olarak da değerlendirilmektedir.[59]

İsveçli dil bilim insanı ve göstergebilimin (semiology) kurucularından olan Ferdinand de Saussure’ün araştırmalarına dayanan yapısalcılık, Saussure’un 1916 yılında yazdığı “Genel Dilbilim Dersleri” isimli kitabı bu alanın bir disiplin olarak gelişmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Saussure, dil sistemini oluşturan değişmez ve ortak kuralları “yapı” kavramıyla tanımlarken, böylece yapısalcılığın da temelini atmış olmaktadır.[60] Dili oluşturan öğelerin çözümlenmesiyle yapıya ulaşılabileceğini belirten Saussure, dil’i bir yapı olarak değerlendirmektedir. Saussure, dil (la Language) ve konuşma (parole) ayrımı yaparak konuşmayı insanların değişmez ve ortak kuralları olan bu yapıdan (dil) seçerek oluşturdukları anlık bir edim olan bireysel yan, dil’i de belli bir örgütlenme yapısı ve mantığı olan toplumsal alan, bireyden bağımsız yan olarak değerlendirmektedir.[61]Yani dilin kolektif karakteri ve konuşmanın bireyci kullanımından hareketle, dil Saussure tarafından bireylerin

[56] John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev. Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları-Ark, Ankara, 1996, s.151.
[57] Brian Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım*, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s.78.
[58] Fay, 2001, s.78.
[59] Nazife Güngör, *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s.191.
[60] Güngör, 2011, s.185
[61] Atilla Birkiye, *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984, s.11.

konuşmalarından bağımsız bir sistem olarak değerlendirilmektedir.[62] Dolayısıyla Saussure'a göre dil toplumsal, söz ise bireyseldir. Buna göre de anlam, dil aracılığıyla üretilmektedir ve anlamı yaratan sözcükler değil, sözcüklerin bir araya gelme biçimleri ve aralarındaki ilişki dizgesidir.[63]

Saussure'un dilbilim çalışmasında önemli bir ayrım noktası eşzamanlılık ve artzamanlılık kavramlarıyla belirtilmektedir. Dili karşıtlıklar ilişkisine sahip bir yapı olarak tanımlayan ve birincil önemi olan eşzamanlı çözümleme, bir dilin tüm durumunun tek bir zaman düzlemi üstüne incelenmesiyken, artzamanlı çözümleme ise dilin belirli bir öğesinin zaman içinde geçirdiği evrimsel sürecin ve gelişiminin incelenmesini kapsamaktadır.[64] Saussure eşzamanlılığı dilin sistem içindeki niteliğinin ayırt edilmesi olarak değerlendirirken, artzamanlılığı dili değişikliğe uğratan bir dizi olay olarak gözlemektedir.[65] Dolayısıyla Saussure için eşzamanlılık birincil önemi olan bir unsurdur.

Saussure'e göre dil bir göstergeler sistemidir. İnsanlar günlük hayatlarındaki iletişimi bu göstergeler sistemi içinde gerçekleştirmektedirler. Saussure için gösterge, anlamı olan fiziksel bir nesnedir ve bir gösterge, bir gösteren ve gösterilenden oluşmaktadır.[66] Gösteren, göstergenin algılanan imgesiyken, gösterilen gösterenin işaret ettiği zihinsel kavramdır. Bu zihinsel kavram aynı dili konuşan, aynı dilin sembolleri üzerinde uzlaşmaya varan herkes için ortaktır. Bu anlamda "çilek" sözcüğünün herhangi bir dilde söylenmesi gösterenken, insanların zihninde canlanan "çilek" kavramı ise gösterilen olmaktadır. Gösteren ile gösterge arasındaki yapısal ilişki gösterge olarak adlandırılırken, dil bu tür göstergelerden oluşmaktadır.[67]

Anlam sorunuyla ilgilenen göstergebilim 3 alanda kendini göstermektedir. Birincisi, göstergelerin kendilerinin incelenmesi; ikincisi, göstergelerin örgütlendiği yapıların incelenmesi ve son olarak da göstergelerin içinde işlediği kültürün

---

[62] Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.348.
[63] Birkiye, 1984, s. 11.
[64] Ayşegül Yüksel, *Yapısalcılık ve Bir Uygulama: Melih Cevdet Anday Tiyatrosu*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 23.
[65] Swingewood, 1998, s.349.
[66] Fiske, 1996, s.67.
[67] Madan Sarup, *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. A. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997, s.15.

incelenmesidir.[68] Dolayısıyla göstergebilim iletişimin temel öğelerinden biri olan kelimeden yola çıkarak, kelimelerin içinde işlediği sistemi ve kültür incelemesini kapsamaktadır. Bu inceleme sırasında da anlamın nasıl oluştuğu ve iletişim öğeleri arasındaki ilişki değerlendirilmektedir.

Ferdinand de Saussure'un temellendirdiği yapısalcılık 1940'lı yıllardan sonra dilbilim dışındaki alanlarda da uygulanmaya başlanmıştır. Yapısalcılığı dilbilim dışına ilk taşıyan isim Claude Levi Strauss[69] olmuştur. Levi Strauss'a göre yapı, toplumun değil, düşüncelerin ve insan aklının kalıplarının yapısıdır.[70]

Strauss, bir yapı içinde kavramsal kategoriler inşa etmenin anlam yaratmanın özü olduğunu belirterek, anlamın ikili karşıtlıklar üzerine kurulu olduğuna dikkat çekmektedir. Evreni oluşturan birbirleriyle ilişkili bir kategori sistemi olan ikili karşıtlık (güzel-çirkin, iyi-kötü, doğru-yanlış, açık-kapalı gibi) Strauss'a göre, dünyayı anlamlandırmanın en önemli yoludur.[71]Çünkü dünyada var olan her şey ya A kategorisindedir ya da B kategorisine aittir. A kategorisinin anlamlı olması B kategorisinin varlığına bağlıdır. İnsanlar dünyayı bu kategorileri uygulayarak anlamlandırmaktadırlar.

Çalışmalarını kapitalizmin ulaşmadığı ilkel toplumlar üzerinde gerçekleştiren Strauss, bu toplumları kendi ilişkileri çerçevesinden değerlendirdikten sonra ileri endüstri toplumlarıyla ve dünyayla ilişkilerini ortaya koymuştur. Özellikle "Yaban Düşünce" isimli kitabında ilkel ve uygar ayrımına karşı çıkan Strauss, ilkel toplumlarda karşılaşılan ve günümüzde de temel değerleri korunan mitleri makul bir dönem ve ortamda kullanılan düşünceler olarak değerlendirmekte, bu çerçevede Saussure'un dil kuramını yemek pişirme, giyim, akrabalık sistemleri, mitler ve masallar gibi tüm kültürel süreçlere genişletmektedir.

Mitleri bir öykü olarak değerlendiren ve içinde ikili karşıtlık yapısını barındıran, üreten ve dönüştüren bir yapı olarak gören Strauss, mitlerin insanların karşılaştıkları çelişkileri çözmede, uzlaşmada ve yaşamanın yollarını göstermede çok başarılı işlev

---

[68] Erdoğan - Alemdar, 1990, s.206.
[69] Birkiye, 1984, s.13.
[70] Korkmaz Alemdar – İrfan Erdoğan, *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Erk Yayınları, İstanbul, 2010, s.332.
[71] Fiske, 1996, s.153.

gördüğünü belirtmektedir.[72] Strauss mit kuramını Saussure'dan yola çıkarak yapılandırmıştır ve mitleri Saussure'un dil ve söz ayrımına göndermede bulunarak en iyi söz biçimi olarak değerlendirmektedir. "Saussure'cu dilbilimci, sözleri dilin temelindeki yapıları ortaya çıkarmak için çözümlerken; mitolog da bir mitin derin yapısına ulaşmak için değişik versiyonlarını araştırmaktadır."[73]

Eleştirel medya çalışmaları, mitlerin ilkel toplumlarda gördüğü işlevi, sanayileşmiş toplumlarda kitle iletişim araçlarının üstlendiğini savunmaktadır. Buna göre kitle iletişim araçları her gün ürettiği sayısız öyküyü, içinde ikili karşıtlıklarla birlikte geniş kitlelerle buluşturmaktadır. Gerek televizyonda yayınlanan kurgusal programlarda gerekse olgulara dayanan haberlerde öyküler bu karşıtlıklar üzerinde temellendirilmektedir. Dolayısıyla Strauss'un mit çözümlemeleri kitle iletişim araçlarının kurgusal ve olgusal yapılarına uygulanabilmektedir. Bu uyarlamada Tv ya da gazete (konuşma/dil ayrımı ayırımı gibi) derin yapıyı, bu derin yapı içindeki Tv programlarının bölümü ve gazete sayfalarında yer alan sayısız haber, dilin değişik sözleri olarak ele alınmaktadır.[74] Saussure'un göstergebilimsel çözümlemesinin temel noktasını metin oluşturmaktadır. Bu nedenle Saussure metin üzerinde odaklanmış ve metin içindeki anlamın yazar / okur ve metin arasında geçen bir değerlendirme süreciyle oluştuğu noktası üzerinde durmamıştır.[75]

Anlamın yazar / okur ve metin arasında oluşan etkileşimli bir süreç içinde değerlendiren ve modern göstergebilimin temsilcilerinden olan Roland Barthes'dır. Barthes, Saussure'un dil/söz ayrımını benimsemekte ve iki kavramın karşılıklı olarak birbirini içerdiğini belirterek, dili sözün kullanılması yoluyla aynı topluluğa bağlı insanlar tarafından kullanılan bir hazine ve bireysel izlerden oluşan bir bütün olarak bireysel düzelemde eksik kalması kaçınılmaz olan bir unsur olarak görmektedir.[76] Barthes'a göre söz ise ancak dilden alınarak kullanılabilen ve dilin evrimini sağlayan dolayısıyla da dil, sözün hem ürünü hem de aracı olmaktadır.[77]

---

[72] Fiske, 1996, s.160.
[73] Fiske, 1996, s.160.
[74] Fiske, 1996, s.162.
[75] Fiske, 1996, s.115.
[76] Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.32.
[77] Barthes, 2009, s.32.

Yapısalcı medya çalışmaları üzerinde önemli bir yere sahip bir düşünür olan ve "Çağdaş Söylenler" isimli çalışmasında Barthes, kapitalist toplumlarda temsil biçimlerinin, moda, eğlenme, gezme, yemek yeme gibi işaret sitemlerinden oluşan ve "söylen" olarak kavramsallaştırdığı başat bir anlamlandırma sistemi tarafından yönlendirildiğine dikkat çekmektedir.[78] Kapitalizmin çıkarlarına uygun olarak statükoyu koruyan ve varolan sistemin ya da düzenin yeniden inşa edilmesine olanak sağlayan bu anlamlandırma sistemi, medya metinlerine ilişkin de yeni bakış açılarının gelişmesine öncülük etmiştir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları aracılığıyla iletilen mesajların farklı bakış açılarıyla çözümlenebileceği fikri, özellikle ideoloji ve dil ilişkisinin medya metinlerine uygulanmasıyla alana yeni perspektifler kazandırmıştır.

Toplumsal anlamın ortaya çıkarılmasını göstergebilim aracılığıyla çözümlemeye çalışan Barthes, gösterge kavramının anlamının belirsiz olduğunu belirterek, göstergenin, bir gösteren ile bir gösterilenden kurulu olduğunu ve bu kurulum içinde gösterenler anlatım düzlemini, gösterilenler ise içerik düzlemini oluşturduğunu belirtmektedir.[79] Bu çerçevede Barthes, anlamlandırmanın iki düzeyi üzerinde odaklanmaktadır. Anlamlandırmanın birinci düzeyini düzanlam olarak kavramlaştıran Barthes, bu kavramla göstergenin belirgin anlamına göndermede bulunmaktadır.[80] Yani Bir cadde fotoğrafı herkes için aynı anlamı ifade etmektedir. Binaların arasında uzanan, üzerinden arabalar geçen geniş yol olan cadde, farklı biçimlerde fotoğraflanabilir. Örneğin sıcak renklerde fotoğraflanabileceği gibi, siyah-beyaz ve karanlık bir atmosferde de fotoğraflanabilir. Her iki fotoğrafın da düz anlamı caddenin fotoğraflanmasıdır. Anlam farklılığını yaratan yan anlamlardır. Yani düz anlam neyin fotoğraflandığıysa yan anlam nasıl fotoğraflandığıdır. Nesnelerin düzanlam ve yananlamlarına bir diğer örnek olarak beyaz güvercin verilebilir. Beyaz güvercin düz anlam olarak bir canlıyı temsil ederken, yan anlam olarak da barışı temsil etme özelliği bulunmaktadır.

Yanlanlam, Barthes'a göre göstergelerin insanların duygularıyla, düşünceleriyle ve yaşadıkları kültürel değerleriyle buluştuğu anda ortaya çıkan etkileşimi ifade etmektedir.[81] Bu nedenle yananlam özneldir, kişiden kişiye göre ya da kültürden kültüre

---

[78] Roland Barthes, *Çağdaş Söylenler*, Çev. Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990, s.69.
[79] Barthes, 2009, s.44 – 47.
[80] Fiske, 1996, s.116.
[81] Fiske, 1996, s.116.

göre değişebilmektedir. Yananlamda anlamlandırma, alıcının bakış açısına ve kişisel değerlerine göre farklılaşabilmekte ve dolayısıyla aynı fotoğrafa ya da resme bakan, aynı metni okuyan iki kişinin o fotoğraf ya da resim ya da metin hakkındaki yorumları değişebilmektedir.

Barthes'ın çalışmalarının en önemli özelliği, diğer bilim insanlarının eğilmediği bakış açılarını çalışmalarına yansıtmasında yatmaktadır. Barthes, toplumsal yaşam biçiminin daralmalarına çözüm bulmak için kollektif strateji olarak anlamlandıran Levi-Strauss'un mit kavramına açıklık getirmektedir. Mitleri burjuva ideolojisinin bazı stratejileri ile birlikte tanımlayan Barthes "Çağdaş Söylenler"de (Mythologies) (1957), yapısalcı yaklaşım içinde yer alan mitleri kapitalizmde tüketime sunulan malların fetişleştirilmesine yönelik Marksist eleştiriyle birleştirmeye çalışmaktadır.[82] Bu durum Barthes'ın mitleri modern sanayileşmiş toplumlarda kitle kültürünün bir ürünü olarak değerlendirmesi anlamına gelmektedir. Barthes mitleri reklam, ulusal basın, radyo ya da toplumsal görünümlere ilişkin bilgilendiren diğer iletişimsel aktiviteler aracılığıyla ideolojik anlam ile bağlanmış olan fikirlerin formu olarak tanımlamaktadır[83] ve bu mitler ideolojik anlamlarını sundukları dünya görüşü üzerinde temellendirmektedirler.

> "Barthes'a göre mitler politikadan arınmış izlenimi veren sözlerdir. Diğer bir deyişle okunduklarında veya mitleştirme yolu ile kurulan belli ritüellere katılındığında politik olan gözlerden silinir, anlamlar doğallaşır. Mitler iktidar çatışmalarından kaynaklanan gerçeği, eşitsizliği gözlerden siler. Bunu kurdukları üst dil aracılığı ile gerçekleştirirler."[84]

Mitlerin kurulduğu üst dilin karşısına gerçeği dönüştürmek için kullanılan ve devrimci bir dil olarak tanımladığı üretici insan dilini koyan Barthes, devrimci dili dünyanın siyasal yükünü ortaya çıkarmaya yönelik bir arınımsal edim olarak tanımlamakta ve dünyayı yapan ve bütün dilin işlevsel olarak bu yapıma katıldığını[85] belirtmektedir. Barthes'a göre söylemleri kuran ve onların kurulduğu dil olan üst dil, egemenlerin kurduğu dildir ve Barthes'ın incelemesinde bu dil burjuvazi tarafından kurulmaktadır.

---

[82] Richard Kearney, *Modern Movements in European Philosphy Phenomenology Critical Theory Structuralism*, Manchester University Press, Oxford, 1994, s.322.
[83] Kearney, 1994, s.323.
[84] Ayşe İnal, "Roland Barthes: Bir Avant-Garde Yazarı", *İletişim Araştırmaları*, Sayı: 1(1), s.14.
[85] İnal, 2003, s.14.

Çalışmalarını ideolojiyle birleştiren Barthes, egemen ideoloji kavramını da sorgulamaktadır. İdeolojiyi bu anlamda egemen olan düşünceler[86] olarak tanımlayan Barthes, iktidarın koruması altındaki dilin tekrara dayanarak yeniden üretildiğine dikkat çekmektedir.

> "Bu tekrar dilin tüm resmi kurumlarında karşımıza çıkar. Okullar, spor, reklamlar, popular şarkılar, haberler, kesintisiz biçimde aynı yapıyı yinelerler. Aynı anlamlar, aynı sözcüklerle yeniden üretilir. Bu kalıplar politik bir olgudur ve ideolojinin de ta kendisidir."[87]

Dolayısıyla Barthes'a göre kitle iletişim araçları egemen ideolojiyi barındıran dilin yeniden üretilmesinde önemli araçlardır. Barthes'ın anlamlandırmanın ideolojik yapısına ilişkin medya çalışmalarının bilindik örneği, bir dergi kapağında Fransız üniforması giymiş siyahi bir askerin Fransız Bayrağını selamladığı fotoğrafın çözümlenmesidir. Bu fotoğrafın düzanlamı "Fransız Bayrağını selamlayan siyahi bir asker"ken, ideolojik boyutunu yansıtan yananlamı ise Fransız sömürgeciliğini meşrulaştırmayı sağlamaktadır.[88] Böylece düzanlam ve yanlam bir bütünlük içinde verilerek ideolojik boyut gizlenmektedir.[89]

İşte medyayı en önemli mit üretme aracı olarak değerlendiren Barthes'a göre medya ilettiği mesajlarla aynı anlamları yeniden üretmekte ve egemen olan düşüncelerin yani egemen ideolojinin yaygınlaşmasına aracılık etmektedir. Dolayısıyla anlamların toplumsal olarak üretildiği ve iletişim araçları vasıtasıyla dağıtıldığına ilişkin yaklaşım hem yapısalcılığın temelini oluştururken hem de toplumsal yaşam için merkezi önemini korumaktadır.

1.2.3. Ekonomi Politik Yaklaşım

Kapitalizmin Batı dünyasında yerleşmesiyle birlikte, basının bu düzen içinde kapitalist kurallara göre işleyen bir alan içinde biçimlenmesi, medyanın siyasal boyutuyla birlikte bir de ekonomik boyutuyla ele alınması gereğini ortaya çıkarmıştır. Kapitalist dünyanın koşulları içinde kar sağlamak amacıyla mal ve hizmet üreten, bunun satışını ve dağıtımını gerçekleştiren, tıpkı diğer işletmeler gibi kitle iletişim alanı içinde faaliyet gösteren şirketlerin de amacı daha çok kar elde etmek ve bunu sürdürmektir.

---

[86] İnal, 2003, s.16.
[87] İnal, 2003, s.16.
[88] Hüseyin Bal, *İletişim Sosyolojisi*, Sentez Yayınları, Bursa, 2013, s.64 - 65.
[89] İnal, 1996, s.55.

Dolayısıyla "kültür ya da bilinç endüstrileri olarak da adlandırılabilecek medya ve kitle iletişim sistemleri, ticari kültürün bir parçası, onun üreticisi ve dağıtıcısı"[90] durumundadır. İşte medyanın ekonomi politiği bu noktadan hareket ederek, "kitle iletişim kurumlarının mülkiyet ve sahiplik yapısı, bundan beslenerek gelişen medya-iktidar ilişkileri, bu ilişkilerin medya metinlerinin içeriğine nasıl yansıdığı üzerinde yoğunlaşmaktadır."[91] Dolayısıyla ekonomi politik yaklaşımı savunan bilim insanları, liberal (çoğulcu) yaklaşımın savunduğu medyanın kamusal çıkarlara hizmet eden bağımsız gözlemciler olarak değil, kendi çıkarları dışında kamu çıkarları da dahil olmak üzere başkalarının çıkarlarını gözetmeyen ticari birer şirket olduğunu, kapitalizmle iç içe olan bu şirketlerin sermayeyi destekleyici söylemlerin onaylanmasını kendi çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla teşvik ettiğini kabul etmektedirler.[92]

1940 ve 1950'lilerde iletişim çalışmaları daha çok bireysel etkiler ve psikoloji merkezli araştırmalara sahne olurken çok az miktarda medya ürünlerinin üretimi, tüketimi ve dağıtımını içeren ekonomik analizler yapılmıştır. 1960'ların başında eski Federal İletişim Komisyonu ekonomisti Dallas Smythe, o güne kadar kitle iletişim araçlarının daha çok etkilerinin araştırılmasından dolayı, bu araçların ekonomik boyutlarının üzerinde durulması gerektiğini belirterek akademisyenleri iletişim alanına bir ekonomik varlık olarak yaklaşılması gerekliği ve bu alanı oluşturan önemli ekonomik bileşenleri anlamaya sevk etmiştir. 1960'da Smythe iletişimin ekonomi politiğiyle ilgili ilk uygulamasını yayınlamıştır. Smythe bu çalışmasında ekonomi politiği, ekonomik süreç ve siyasi politikaların çalışılması, bunların karşılıklı ilişkisi ve toplumsal kuruluşlar üzerindeki etkisi olarak tanımlamıştır. 1970'de Murdock ve Golding iletişimin ekonomi politiğini kapitalist endüstrilerde ticari birer işletme olarak faaliyet gösteren medya ve iletişim faaliyetleri olarak değerlendirmişlerdir. Daha sonraki çalışmalarda ekonomi politiğin sınırları eleştirel ve Marksist teoriyle çizilmiştir.[93]

---

[90] Levent Yaylagül – Nilüfer Korkmaz, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.7.

[91] Güngör, 2011, s.119.

[92] James Curran, "Medya ve Demokrasi", *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, s. 148 – 149.

[93] Janet Wasko, *The Political Economy of Film*, *A Companion to Film Theory*, Ed. Toby Miller, Robert Stam, Blackwell Publishing: USA, 2004, s.223.

Medyanın ekonomi politiği yaklaşımı kitle iletişim süreci içinde üretim ve dağıtım sürecinin sıradan işletmeler için gerçekleşen süreçte olmadığını savunan ve bu anlamda bu sürecin toplumsal bağlam içinde ele alınması gerektiği yönünde bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü herhangi bir mal ve hizmeti üreten, bunun dağıtımını gerçekleştiren şirketlerin kamuya karşı sorumluluklarıyla, kitle iletişim alanında faaliyet gösteren işletmelerin kamuya karşı sorumlulukları arasında fark bulunmaktadır. Birinin yaptığı sorumsuzluk nispeten telafi edilebilirken diğerinin sonuçları daha çok toplumsal olmaktadır. Bu nedenle ekonomi politik yaklaşım kitle iletişim sürecini sonuçları bakımında toplumsal bağlam içinde değerlendirmektedir.

Medyanın ekonomi politiğini Vincent Mosco, "toplumsal kaynakların üretim, dağıtım ve tüketimini yaratan toplumsal ve iktidar ilişkilerinin"[94]çalışılması olarak tanımlamaktadır. Her ne kadar kitle iletişim süreci için diğer işletmelerin üretim ve dağıtım koşulları geçerli olmasa da aslında kitle iletişimin kültürel boyutunun kapitalizmle ilişkisi değerlendirildiğinde bu ürünlerin de tıpkı bir "mal" gibi üretildiği, yeniden üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği görülmektedir. Bu anlamda medyanın ekonomi politiği medya holdingleri, medya şirketlerinin ve medya ürünlerinin üretilme sürecinin nasıl olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır.[95] Mosco, eleştirel ekonomi politik yaklaşımın karakteristiklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Toplumsal değişim ve tarih. Ekonomi politik toplumsal değişimleri ve tarihsel gelişmeleri analiz etmektedir. Bu anlamda devlet aygıtlarını, tekelleşmenin artmasını ve onun döngüsel doğasını, kapitalizmin dinamiklerini ortaya çıkarma gibi klasik teoristlerin geleneğini devam ettirmektedir.
- Toplumsal bütünlük. Ekonomi politik bütünsel bir yaklaşımdır ve somut olarak ticari şirketler, örgütler, ekonomi, siyaset, kültür, toplumsal ilişkiler, ideoloji ve hegemonya arasındaki ilişkileri incelemektedir. Bazı öğelere diğerlerinden daha fazla vurgu yapmasına rağmen ekonomi politik yaklaşım bu öğeler arasındaki kararlılığı keşfetmektedir.
- Ahlaki felsefe. Eleştirel ekonomi politika klasik teoristlerin ahlaki felsefe üzerindeki vurgularını takip etmektedir. Sadece ekonomik sistem analizini

[94] Vincent Mosco, *The Political Economoy of Communication*. Sage Publications, Thousand Oaks, 1996, s.25.
[95] Janet Wasko, *How Hollywood Works*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2003, s.7.

içermeyen aynı zamanda siyaset politikalarını ve ahlaki konuları da tartışmaktadır.

- Uygulama. Ekonomi politikçiler, Marx'ın "filozoflar sistemi değiştirmek için sistemi anlamaya çalışmışlardır" sözündeki vurgu gibi, uygulama ve gerçek toplumsal değişim boyunca çalışmalarını yönlendirmişler, politika ve araştırma arasındaki fikrin ötesine geçen girişimlerde bulunmaktadırlar.[96] Bu nedenle ekonomik politikçiler ekonomik yorumlardan ziyade üretim sürecindeki nesnelerin üretimini değil, üretim sürecinde sınıflar arasında kurulan toplumsal ilişkileri incelemektedir.[97]

Kapitalizmin kurallarının geçerli olduğu toplumlarda kuruluşu ve işleyişi büyük maliyet gerektiren kitle iletişim ve kültür alanı, büyük sermaye grupları, büyük holdingler tarafından gerçekleştirilmektedir. Günümüzde neo-liberal politikalar çerçevesinde sermayenin yanında özgürlükçü bir anlayışın geçerli olduğu düşünüldüğünde hükümetler, çeşitli yasal düzenlemeler yaparak devlet televizyonlarının yanında medya içeriklerinin üretim ve dağıtımının önemli kısmını ticari şirketlere bırakmışlardır.[98] Bu ticari şirketlerin büyük sermayeye sahip olması iletişim içeriklerinin de güç ilişkileriyle belirlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Öte yandan liberal görüşün savunduğu gibi medya içeriğini izleyici istek ve beklentisinin oluşturduğu yönündeki görüş, bu güç ilişkilerinin üstünü örtmeye hizmet eden bir görüştür. Şöyle ki tüm medya kuruluşları ticari bir kuruluş olarak ve serbest piyasanın koşullarında hareket eden bir endüstri olarak düşünüldüğünde diğer şirketler gibi medya endüstrisinin de en temel hedefi kar elde etmek ve zararın önündeki riskleri en aza indirmektir. Bu nedenle medya kuruluşları zarar etmemek için medya ürünleri ve içeriklerinde standartlaşmanın önünü açmakta, daha önce denenmiş ve başarılı olmuş formatları[99] hazırlamaktadır. Başarılı formatlar da izleyiciyi gerek kültürel gelişim gerekse bilgilendirme anlamında belli bir düzeyde tutmaktadır. Öte yandan, bu ticarileşme sadece ulusal ve yerel pazarlar için değil küreselleşme sürecinde uluslararası pazarlar için de geçerlidir. Neoliberal ideolojiler ulusötesi yayıncılığın rasyonel

---

[96] Akt. Wasko, 2004, s.222 – 223.
[97] Yaylagül, 2010, s.146.
[98] Yaylagül - Korkmaz, 2008, s.9.
[99] Yaylagül - Korkmaz, 2008, s.11.

gerekçesini sağlayarak küresel medya sisteminin ticari anlayışını da acımasız bir şekilde oluşturmuştur.[100]

Kapitalist sistemlerde güç ve servetin eşitsiz dağıtımı ve küçük bir azınlığın elinde olması, medyayı hem bir ekonomik değer hem de eşitsiz güç ve zenginlik dağılımına dayanan kapitalist sistemin meşrulaştırılmasını sağlayan fikir ve düşüncelerin üretimini sağlayarak sistemin yeniden üretilmesine[101]olanak veren büyük bir güç haline getirmektedir. Bunun yanı sıra medya faaliyetleriyle ilgilenen büyük şirketlerin sadece bu sektörde değil de ticari alanın diğer bölümlerinde de faaliyet göstermesi, kapitalist sistemin meşrulaştırılmasının dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Bu anlamda medya çalışanları bağımsız karar alanlar değil sahipleri adına kar/zarar hesabı yapan ücretli çalışanlardır.[102]

Kapitalist toplumlarda egemen sınıf, kendi çıkarlarını geliştirmek için toplumun geri kalan kısmını ekonomik ve politik olarak yönlendirirken, medyayı elinde bulunduran büyük holdingler de hem kendi çıkarlarını gerçekleştirdikleri sistemin politikalarını hem de sistemi meşrulaştırıp yeniden üretirler.[103] Medyanın ekonomi politiğiyle ilgili araçsalcı ve yapısalcı olmak üzere iki tür yaklaşım bulunmaktadır. Araçsalcı yaklaşımlar "medyayı yönetici sınıflara ya da kişilere bağlılığına bakarak" ele almakta, yapısalcı yaklaşım ise, "sınıf, iktidar ve ideoloji ilişkisini üretim tarzı ya da ekonomi-politik bağlamına oturtarak, mülkiyet sahibi ve çalışanların eylemlerine ve seçimlerine belirli bir sınırlılık"[104] yükleyerek değerlendirmektedir. Başka bir ifadeyle araçsalcı yaklaşım medyayı kapitalist sınıfların amaçlarına ulaşmasını sağlayan bir araç olarak değerlendirerek medya üzerindeki etkileri yani medya metinlerindeki yansımalarını incelemektedir. İkinci yaklaşım olan yapısalcı yaklaşım ise medyada tekelleşme ve yoğunlaşmayla birlikte bu durumun uluslararası düzlemdeki hareketliliğine ilişkin çözümlemelerde bulunarak kapitalist ekonomik sistemin altında yatan temel dinamiklere dikkat çekmektedir.[105]

---

[100] Herman - Chomsky, 2002, s.XIV.
[101] Yaylagül – Korkmaz, 2008, s.10.
[102] Yaylagül – Korkmaz, 2008, s.12.
[103] Yaylagül – Korkmaz, 2008, s.13.
[104] Soner Yağlı, "Direne(meye)n Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşımı: Gerçeklik ve Medyadaki İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Sektörüne Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.65.
[105] Yaylagül-Korkmaz, 2008, s.13.

Araçsalcı Yaklaşım

Ekonomi Politiğin araçsalcı yaklaşımı Marx'ın, Engels'le birlikte yazdıkları Alman İdeolojisi (1846) isimli kitabında açıkladığı düşüncelerine dayanmaktadır.

> "Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir: Yani, toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen fikri güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, bu sayede aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının da üzerinde denetim kurar; böylelikle zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşüncelerini de, genel olarak, kendine tabi kılar."[106]

Herhangi bir toplumda maddi üretim araçlarına sahip olan kişilerin toplumda zihinsel üretim araçlarına da sahip olduklarını ileri süren bu görüşe göre, kitle iletişim araçlarına maddi olarak sahip olanların yani egemen sınıfın toplumun zihinsel yapısı üzerinde de bir kontrole sahip olduğu yaklaşımına dayanmaktadır. Araçsalcı yaklaşımda medya sahipliği ve var olan sistem arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi kurulmaktadır. Buna göre, medya ilettiği içerikler aracılığıyla kültürel üretim üzerinde doğrudan bir belirleyiciliğe sahipken, kendi ekonomik çıkarlarını korumak ve sürdürmek için var olan düzeni ve sistemi meşrulaştırmaktadır. Başka bir ifadeyle araçsalcılar, "kapitalistlerin kamusal enformasyon akışının kendi çıkarlarıyla uyumlu olmasını garantilemek için ticari pazar sistemi içinde ekonomik güçlerini kullanma tarzları üzerine"[107] odaklanmaktadırlar. Dolayısıyla araçsalcı yaklaşımı benimseyen ekonomi politikçiler medyayı kapitalist sınıfın kendi çıkarlarını gerçekleştirmede kullandıkları bir araç olarak değerlendirmektedirler. Bu nedenle araçsalcılar medya endüstrisinin sahiplik yapısını dikkate alırken, bir bütün olarak iletişim ve kültür endüstrilerinin egemen sınıf tarafından kontrol edildiğini ve onların çıkarına hizmet ettiklerini ileri sürmektedirler.[108] Bu bir anlamda kitle iletişim araçları tarafından üretilen ürünlerin ya da iletilen mesajların, diğer sektörlerde üretilenlerden farklı olduğunun vurgulanması ve bu ürünlerin onların alıcısı/izleyicisi konumunda bulunan insanların zihinsel süreçlerini etkileyerek biçimlendirdiği, algılarını yönlendirdiği ve yaşam deneyim alanlarını oluşturduğu[109] anlamına gelmektedir.

---

106 Karl Marx – Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, Çev. Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013, s.79.
107 Peter Golding – Graham Murdock, "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik", Çev. Beybin Kejanlıoğlu, *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1997, s.55.
108 Yaylagül, 2010, s.153.
109 Güngör, 2011, s.120.

Adam Smith ve klasik liberal düşünürlerin temellendirdiği serbest pazar yaklaşımının tarihsel süreç içerisinde tekelleşmeye ve holdingleşmeye yol açması ve böylece kültür endüstrilerinin ve bu endüstriyi oluşturan kitle iletişim araçlarının büyük çoğunluğunun sahipliğinin ya da kontrolünün küçük bir kapitalist grubun elinde yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur.[110] Dolayısıyla kitle iletişim araçlarına sahip şirketlerin ekonomisi bu araçlar aracılığıyla sunulan iletileri biçimlendirmekte ve sınırlandırmaktadır. Bunun sonucu da küçük bir kapitalist grup elinde olan medyanın holdingleşmesi ve belirli ellerde toplanmasına yani yoğunlaşmasına neden olmakta, medyanın toplumsal gerçekleri aktarmadan oluşan kamuya karşı sorumluluğu karın maksimizasyonuna feda edilmektedir. Bu da medya içeriklerinin en düşük ortak paydaya ve duyarlılığa hitap edecek şekilde hazırlanmasına yani popülerleşmesine[111] neden olmaktadır. Medya kuruluşları en fazla sayıda izleyiciye/alıcıya ulaşacak şekilde hazırlanan kültürel mallarını üretmekte ve bu kültürel ürünleri reklam verenlere satmakta, sonuç olarak da daha fazla kar elde etmektedir.

Klasik ekonomi politik yaklaşımın savunduğu serbest piyasada insanların özgür satın alma ve kullanma kararı olduğu yönündeki görüşlerini eleştirel ekonomi politikçiler reddetmektedirler. Bu tür bir özgürlüğün aslında olmadığını savunan eleştirel ekonomi politikçiler, bireylerin tercihlerinin aslında kendi tercihleri olmadığını, başkaları tarafından oluşturulmuş tercihler olduğuna dikkat çekmektedirler. Frankfurt Okulu düşünürlerinden Herbert Marcuse, gerçek ve yapay olmak üzere iki tür ihtiyaç ayrımı yapmakta, bireylerin baskı altında tutulması için belirli toplumsal çıkarların ileri sürdüğü ihtiyaçlar olan yapay ihtiyaçların medya yoluyla yaratıldığını ve yine medya yoluyla sunulan ürünler aracılığıyla giderildiğine dikkat çekmektedir.[112] Dolayısıyla eleştirel ekonomi politik yaklaşımın ele aldığı konulardan biri de tüketimdir. Bireyin piyasa koşulları içinde özgür olmadığı ve tüketmesi yönünde teşviklerin yaratıldığı piyasa koşullarında, birey kendisine dayatılan seçenekler arasından sadece seçim yapmakla yükümlü bir nesne olarak tanımlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının da desteklediği bu düzende bireyler egemen güçlerin oluşturdukları anlamları alımlayan,

[110] Ban H. Bagdikian, "Shaping Media Content: Professional Personnel and Organizational Structure", *The Public Opinion Quarterly*, S. 37, No. 4, Oxford University Press, s.570.
[111] Yaylagül, 2010, s.145.
[112] Marcuse, 1968, s.32.

bu anlamları izleyerek ve benimseyerek etken rol üstlenen ancak işleyişin içinde edilgen olan nesnelerdir.[113]

Özetlemek gerekirse ekonomi politik yaklaşım medya ile ilgili üretim, tüketim ve metin olmak üzere üç temel konu üzerinde durmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde de ekonomi politik yaklaşımın temel ilgi alanları teknolojik ve kurumsal gelişmelerin piyasayı nasıl şekillendirdiği, bu gelişmeler üzerinde kontrol yetkisi olan başta hükümet ve şirket olmak üzere, gelişme ve az gelişme kavramları çerçevesinde ekonomi ve uluslararası ticari ilişkilerin dinamikleri ile ülkeler arasındaki bilgi üretme, dağıtma ve paylaşma konusundaki eşitsizlikler ve uluslararası tekelleşme gibi iletişim kurumlarının toplumsal düzeyidir.[114]

Günümüz modern toplumlarına gelene kadar iktidarın yapısındaki değişimler gözönüne alındığında iktidarın çatışma, kaba güç ve şiddete dayalı araçlar yerine "rıza üretimi" araçları üzerinden gerçekleşen bir evrilme süreci yaşamıştır.[115] Bu evrilme sürecini kitle iletişim endüstrileri üzerinden inceleyen ve kitle iletişimin ekonomi politik yaklaşımı içerisinde araçsalcı yaklaşımın en önemli versiyonlarından biri olan E. Herman ve N. Chomsky'nin Amerikan haber medyasının ekonomi politiğini inceledikleri çalışmalarıdır. "Propaganda Modeli" adını verdikleri yaklaşımlarında Herman ve Chomsky, "medya, hükümetin bir uzantısıdır ve egemen seçkinlerin kendi çıkarlarını destekleyen politikalar konusunda bir rıza üretme aracı"[116] olduğunu ileri sürmektedirler. Çünkü Herman ve Chomsky'e göre, kitle iletişim araçlarının halk adına ve halkın aydınlatılması amacıyla olayların arkasındaki nedenleri ortaya çıkarmak ve gerçeği aramak gibi bir kaygıları bulunmamaktadır. "Hükümran kavramların kubbesi altında ve enformasyon sistemlerinin birkaç holdingin kontrolü altında bulunduğu bir ortamda" medyanın görevinin halkın zihnini kontrol altında tutmak olduğunu belirten Chomsky, en büyük tehdidin kaynağı olarak insan zihnini göstermektedir.[117] Medyanın toplumsal görevinin sadece insanların zihinlerini, hükümetlerine ve daha genel

---

[113] Güngör, 2011, s.123
[114] F. Başaran – H. Yüksel, "Uluslararası İletişimin Eleştirel Ekonomi-Politiği: Soğuk Savaş'tan Yeniden Yapılandırma", Ed. Meltem Bostancı, *Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği, İletişim Politikalarında Küreselleşme*, Chiviyazıları Yayınları, İstanbul, 2013, s.22.
[115] Can Bilgili, "Medya Rızayı Neden Üretir", *Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyaset Pratikleri*, Der. Zeynep Karahan Uslu, Can Bilgili, Beta Yayıncılık, İstanbul, s.53.
[116] Yaylagül – Korkmaz, 2008, s.14.
[117] Noam Chomsky, Demokratik İdeallerin Çöküşü, Çev. Cvedet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul, 1997, s. 54-55.

kapsamda toplumsal, ekonomik ve politik düzenin düzenlemelerine erdemli bir bağlılık gösterecek biçimde eğitmek olduğunu belirten Chomsky,[118] halkın hükümet uygulamaları karşısında rızasının alınması ve düşüncelerinin bir anlamda kontrol edilmesinin medya aracılığıyla gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir.

Herman ve Chomsky'ye göre[119] medya sahipliği ve medyaya reklam verenler, haberleri birinci derecede belirlemekte ve sistemin kurallarına uygun düşünen personel aracılığıyla temel ilkelerin ve egemen ideolojilerin tespit edilmesinde de anahtar bir rol oynamaktadırlar. Ancak medyada haberler aracılığıyla iletilen mesajlar belli ölçülerde ve marjlarda muhalif seslere de yer vermektedir. Bunun nedenini sistemin monolitik olmadığını göstermek olduğunu belirten Herman ve Chomsky, diğer yandan muhalif seslerin resmi gündemin hakimiyetini bozacak güce erişebilmeleri de engellenmektedir.

Medyanın hükümetin bir propaganda aracı olduğu fikri Lippman'ın Kamuoyu (Public Opinion) isimli kitabında yer almaktadır. Lippman[120] 1920'li yıllarda propagandanın hükümetin düzenli bir organı haline geldiğini savunmuştur. Hükümet kaynaklarının olaylara bağımsız erişimi engellediği ve haberleri kendi amaçlarına uygun olarak düzenledikleri şeklinde tanımlanan propaganda faaliyetlerinin kamu ve herhangi bir olay arasında bir bariyer olmadığı takdirde yapılmayacağına işaret edilmektedir.[121] Lippman'a göre o bariyer de sansürdür.

Medyadaki yoğunlaşma, denetim ve kontrol mekanizmalarının Marksist bakış açısının sahip olduğu ideolojik üretim araçlarının egemen sınıf tarafından kontrol edildiği temelinde şekillenmesi üzerinde odaklanan ekonomi politik yaklaşımda asıl önemli olan nokta kontrol tarzının nasıl işlediğidir. Dolayısıyla ekonomi politik yaklaşımda medya patronlarının çalışanlarına belli türde ürünleri üretmelerini istediği ve diğerlerini üretmemelerine dayalı bir sansür mekanizması olduğu varsayılmaktadır.[122]

---

[118] Noam Chomsky, *Medya Gerçeği*, Çev. Abdullah Yılmaz, Osman Akınhay, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s.22.

[119] Edward S. Herman – Noam Chomsky, *Kitle Medyasının Ekonomi Politiği Rızanın İmalatı*, Çev. Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.15 – 16.

[120] Walter Lippman, *Public Opinion*, The Macmillan Company, New Jersey, İkinci Baskı 1998, s.40.

[121] Lippman, 1998, s.41.

[122] Nicholas Garnham, "Bir Kültürel Materyalizm Teorisine Doğru", Çev. Sevilay Çelenk, *Praksis*, Güz-4, s.135.

Herman ve Chomsky de sansürün ya da medyada taraflı seçimin çoğunun, gerektiği gibi düşünen insanların önceden seçilmesi, içselleştirilmiş önkavrayışlar ve medya çalışanlarının mülkiyet yapısı, örgütlenme tarzı, piyasa ve siyasi gücün kısıtlamalarına uygun olarak davranmasını sağlayan otosansür mekanizmaları aracılığıyla işlediğini belirtmektedirler. Bu otosansür de medyanın örgütsel yapısının gereklerine uygun davranan muhabirler, yorumcular ve hükümetteki diğer iktidar merkezlerinin dayattığı kısıtlamaları uygulamak üzere seçilmiş medyadaki üst düzey yöneticiler tarafından uygulanmaktadır.[123] Bu sansür biçimi ise işleyen propaganda sisteminin görünürlüğünü ortadan kaldırmakta ve propagandayı görünmez kılmaktadır.

Herman ve Chomsky'nin propaganda modeline göre medya, halkın medya aracılığıyla bilinçlendirilmesi, dolayısıyla da siyasal süreci denetleme yeteneğine ve etkisine sahip bilinçli yurttaşlar haline gelmesini amaçlamamaktadır. Aksine propaganda modeline göre medyanın toplumsal amacı, belirtilen bu amaçlardan çok farklıdır. Servet ve güç eşitsizliğine ve onun kitle medyasının çıkarları ve seçimleri üzerindeki çok boyutlu etkisine odaklanan propaganda modelinin temel bileşenlerini 5 haber süzgeci oluşturmaktadır. Bu haber süzgeçleri;

- Hakim kitle medyası firmalarının büyüklüğü, tekelleşmiş mülkiyeti, sahibinin serveti ve kar yönelimi,
- Kitle medyasının temel gelir kaynağı olarak reklamcılık,
- Medyanın, hükümet, iş dünyasının bu temel kaynakların ve gücün faillerinin finanse ettiği ve onayladığı "uzmanlar"ın sağladığı bilgilere dayanması,
- Medyayı disiplin altına alan bir araç olarak "tepki üretimi",
- Ulusal bir din ve denetim mekanizması olarak "anti-komünizm."[124]

Propaganda modeline göre belirlenen haber süzgeçleri neyin haber olup olmayacağına ve haberler aracılığıyla iletilecek mesajların içeriğini, söylemini ve yorumlanmasının temel kriterlerini oluşturmaktadır.

Birinci haber süzgeci olan kitle medyasının büyüklüğü, mülkiyeti ve kar yönelimi, serbest piyasa ekonomisinin büyümesine paralel olarak basının

[123] Herman - Chomsky, 2006, s.76.
[124] Herman - Chomsky, 2006, s.82.

endüstrileşmesiyle doğrudan alakalıdır. Basının endüstrileşmesiyle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan medyaya sahip olabilmenin şartı büyük yatırım yapabilme gücüne sahip olmaktan geçmektedir. Dolayısıyla belli bir ekonomik gücü gerektiren medya sahipliği, ticari bir işletme mantığıyla kar hedeflerini arttırıp, piyasa sistemiyle daha fazla bütünleşmesi yönündeki eğilim, medyanın tekelleşmesini, bir şirketin bir ya da daha fazla gazete, radyo ya da televizyon istasyonuna sahip olmasını kapsayan çapraz mülkiyet ve medya dışı şirketlerin denetimini kısıtlayan kuralların gevşemesiyle daha da hızlanmıştır.[125] Medya sahiplerinin ekonomik anlamda büyümesi onların medya dışı alanda da yatırım yapmaları sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla medya sahiplerinin medya dışı alanda yatırımlarını çoğaltması bu noktada bir başka yapısal ilişkiyi gündeme getirmektedir. O da medya şirketlerinin hükümete bağımlılığı ve hükümetle bağlantılarıdır.[126] Gerek ruhsatlar gerekse frekans izinleri anlamında hükümetin denetimine tabi durumda olan yayıncılık faaliyetlerinin disiplin altında tutulması hükümet açısından önemli bir araç haline gelmiştir. Medya şirketlerinin büyümesi sonucu medya dışı faaliyetlerin daha kolay ve sıkıntısız yürütülebilmesinde hükümete teknik ve hukuki anlamda bağımlığın sonuçları hem yayıncılık açısından hem de yayıncılığın sonuçları açısından daha da önemli hale gelmektedir.

> "Hakim medya firmaları oldukça büyük işletmelerdir. Sahiplerinin ve öteki piyasa kar yönelimli güçlerin keskin sınırlandırmalarına tabi olan çok zengin kişiler ya da yöneticiler tarafından denetlenirler. Bu firmaların çıkarları birbirleriyle sıkı bir şekilde iç içe geçmiştir ve başka büyük şirketlerle, bankalarla ve hükümetle önemli ortak çıkarlara sahiptirler. Bu, medya firmalarının haber tercihlerini etkileyecek ilk güçlü süzgeçtir."[127]

Kitle medyasının temel gelir kaynağı olarak reklam, propaganda modeline göre ikinci haber süzgecidir. Görünüşte medya kuruluşlarının tek gelir kaynağı olan reklamlar, medya üzerinde güçlü bir mekanizma haline gelmiştir. Curran ve Seaton'a göre[128] reklam veren kuruluşlar, devlet vergilerinin ve baskısının yapamadığını piyasanın yapmasına imkan tanıyan bir faktörken, fiili bir ruhsat verme yetkisine sahip hale gelen bu kuruluşlar olmadan gazetelerin ekonomik olarak yaşaması mümkün olmaktan çıkmıştır. Reklamcılığın medya yayıncılığının içine girmesiyle birlikte

---

[125] Herman - Chomsky, 2006, s.88.
[126] Herman - Chomsky, 2006, s.94.
[127] Herman - Chomsky, 2006, s.95.
[128] James Curran – Jean Seaton, *Power Without Responsibility Press, Boradcasting and the Internet in Britain*, Routledge, Oxon, 2010, s.31.

yarattığı en önemli etki nihai satın alıcının seçiminin belirleyici olduğu bir sistemin ortadan kalkmasıdır. Yani herhangi bir medya kuruluşunun ilettiği mesajlarının içeriği bu mesajları satın alan, izleyen alıcının isteklerine göre değil de reklam verenlerin beklentilerine göre biçimlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Reklamların yayıncılığın içine girmesinin bir diğer sonucu da gelirlerini sadece satışlarından sağlayan, özellikle gazetelerin varlığının ortadan kalkması ya da marjinalleşmesidir.[129] Dolayısıyla reklamla desteklenerek üretilen kitle iletişim ürünleriyle reklamla desteklenmeyen ürünlerin rekabet edebilmeleri imkansızken, bu durum aynı zamanda hangi tür kitle iletişim araçlarının ya da medya kuruluşlarının reklam yoluyla gelişmesinin belirleneceği anlamına gelmektedir. [130] Başka bir ifadeyle hangi medya kuruluşu daha geniş bir kitleye ulaşıyorsa ve daha geniş bir kitle üzerinde bilinç üretimini kitlesel bir şekilde gerçekleştirme olanağına sahipse o medya kuruluşunun reklam desteği alması kaçınılmazdır. Bu durum daha küçük kitlelere ulaşan ve radikal ya da alternatif yayıncılık olarak tanımlanan düşüncelerin gelişmesini engelleyen bir pratik olarak değerlendirilmektedir.

Kitle medyasının haber kaynakları propaganda modelinin haber değeri açısından üçüncü süzgecini oluşturmaktadır. Kitle medyasının ekonomik zorunluluk ve karşılıklı çıkarlar nedeniyle güçlü enformasyon kaynaklarıyla karşılıklı bağımlılık ilişkisi kurmak zorundadır. Çünkü medya kuruluşlarının her gün doldurmaları gereken onlarca gazete sayfası ya da yine her gün doldurmaları gereken saatlerce zamanı bulunmaktadır. Bu nedenle kendilerine düzenli haber akışı sağlamak zorundadırlar. Bunun dışında her medya kuruluşu ekonomik zorunluluklar nedeniyle sadece kendilerine düzenli bilgi akışı sağlayacak yerlerde muhabirlerini konuşlandırmaktadırlar. Bu yerler de genellikle hükümet yetkililerin çalışmalarını sürdürdükleri Başbakanlık ya da Cumhurbaşkanlığı gibi merkezler olmaktadır. Mark Fishman bu durumu "bürokratik yakınlık ilgisi" olarak adlandırmakta ve bir haber bürokrasisinin girdi ihtiyaçlarını ancak başka alanlardaki bürokrasilerin karşılayacağını belirtmektedir.[131] Fishman şöyle devam etmektedir:

> "Medya çalışanları bürokratik açıklamaları gerçek olarak kabul etmeye hazırdır; çünkü haberleri hazırlayan personel de toplumda bilmeye yetkili kişilerin olduğu kurallı bir düzenin gerekliliği düşüncesini paylaşırlar. Muhabirler, işleri neyin

---

[129] Herman - Chomsky, 2006, s.96.
[130] Bilgili, 2009, s.71.
[131] Akt, Herman - Chomsky, 2006, s.101.

> bilinmesini gerektiriyorsa yetkililerin de onu bilmeleri gerektiği anlayışıyla çalışırlar… Özelde, medya çalışanı bir yetkilinin söylediklerini sadece bir iddia olarak değil, doğru bilginin inanılır ve uzmanlık içeren bir unsuru olarak kabul eder. Bu, manevi bir işbölümüne yol açar: yetkililer gerçeklere sahiptir ve onları verirler; muhabirlerin yaptığı ise yalnızca bu gerçekleri kaydetmektir."[132]

Haber kaynağı olarak resmi kaynaklara bağlılık egemen güçlerden gelen içeriğin haberleştirilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla resmi haber kaynaklarına bağlılık, egemen ideolojinin sürdürülmesi, yayılması ve yeniden inşa sürecinin de bir parçası olarak değerlendirilmesi anlamına gelmektedir.

Öte yandan haber kaynağı açısından güvenilir olduğu kabul edilen haber kaynaklarından enformasyon almak maliyeti azaltırken, görünüşte güvenilir olduğu düşünülmeyen ve eleştiriye neden olabilecek bir kaynaktan sağlanan enformasyonun dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmekte ve bu durum daha fazla maliyeti gerektirmektedir.[133] Haber kaynağı olarak hükümet ve iş çevrelerini kullanmak gazetecilerin işini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Şöyle ki, hükümet ve iş çevreleri herhangi bir konu hakkında basın toplantısı düzenleyeceklerinde ya da bir enformasyon paylaşımı gerçekleştireceklerinde tüm kaynaklarını gazeteciler için seferber etmektedirler. Basın toplantısının düzenleneceği yerin gazeteciler için uygunluğundan, yapılacak konuşmanın kağıda yazılı olarak basılmasına kadar her ayrıntı Hükümet yetkililerinin basın sorumluları tarafından planlanmaktadır. Bunun dışında toplantının saatlerinin televizyon haberlerinin saatlerine göre ayarlanması ve fotoğraf çekme imkanına kadar her ayrıntının gazeteciler için düşünüldüğü bu organizasyonun sonucu haber oluşturma maliyeti basın kuruluşları için azalmaktadır. Maliyetin düşüşü hükümet ve iş çevrelerinin de medyada daha fazla sesini duyurma imkanını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla rutin haber kaynakları ya da resmi kaynaklar her türlü düşüncelerini medya aracılığıyla kamuoyuyla paylaşma olanağına sahipken, rutin olmayan haber kaynaklarının medyada yer alabilmeleri belirli bir mücadeleyi gerektirmektedir.

Medyanın resmi kaynaklara bağlılığının bir nedeni de siyasi ve ekonomik anlamda güçlü kesimlerin medyayı etkilemek için kişisel ilişkilerini, tehditleri ve ödülleri kullanabilmeleridir. İşte bu yüzden medya güvenilir kaynaklarını incitmemek

---

132 Fishman, 1980:143'ten akt. Herman - Chomsky, 2006, s. 101.
133 Herman - Chomsky, 2006, s. 101-102.

ve yakın ilişkilerini zedelememek için bazı haberleri görmezden gelebilmekte ya da bazı konuları eleştirmemek zorunda kalabilmektedirler.[134] Medyanın resmi kaynaklara haber anlamında bağlılığı, medya gündeminin hükümet ve güçlü kişilerin belirlemesini sonucunu da doğurmaktadır. Şöyle ki resmi ağızlardan dile getirilen açıklamalar çerçevesinde oluşan gündem kamunun da önemli gördüğü konular haline gelmektedir.

İktidar güçlerinin belirlediği gündem çerçevesinde şekillenen haber yayınlarında herhangi bir konu hakkında uzman görüşü alınmak istendiğinde de genellikle uzmanlar, hükümetin ve medya kuruluşlarının çıkarlarını destekleyen çevrelerden tercih edilmektedir.[135] Dolayısıyla medya kendi ticari ve ekonomik çıkarları çerçevesinde sistemi meşrulaştıracak ve devamını sağlayacak biçimde kamuoyunu yönetmektedir.

Gazetecilerin meslek rutinleri çerçevesinde kullandıkları "objektiflik" kriteri de stratejik bir rituel olarak değerlendirilmektedir. Gazetecilerin kendileri ve eleştirileri arasında bir bariyer olarak duran objektiflik, Tuchman'a göre[136] üç faktörden oluşmaktadır. Bunlar form, örgütler arası ilişkiler ve içeriktir. Tuchman formu, alıntı kullanımı gibi haber sürecini örneklerle gösteren gazetelerin ve haber öykülerinin özellikleri olarak tanımlarken, içeriği gazetecilerin toplumsal gerçeklik düşüncesi olarak kavramsallaştırmaktadır. İçeriğin gazetecilerin örgütler arası ilişkileriyle de bağlantılı olduğunu belirten Tuchman, bir haberin içeriğini gazetecilere önderlik eden örgütler ile gazetecilerin kendi deneyimlerinin belirlediğini belirtmektedir.[137]Dolayısıyla objektiflik olarak adlandırılan ve haber alıcıları için fark edilebilir belirli prosedürlerin kullanımı, gazetecileri ve gazete sahiplerini herhangi bir görüşün tarafında olmakla eleştirilmesinden korumaktadır. Stratejik bir ritüel olarak objektiflik, tarafgirlik suçlamalarının önünü kesmenin yanı sıra gazetecileri diğer meslektaşları tarafından kendilerine yöneltilen eleştirel saldırılara karşı savunmalarında da hizmet etmektedir.[138]

Herman ve Chomsky'nin dördüncü haber süzgeci olarak belirledikleri kategori tepki üretimidir. Tepki üretimi, medyada yer alan herhangi bir açıklama ya da programa karşı gösterilen olumsuz tepkileri kapsamaktadır. Özellikle medyanın çıkarları ile

[134] Herman - Chomsky, 2006, s.105.
[135] Güngör, 2011, s.125.
[136] Gaye Tuchman, "Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity", *American Journal of Sociology*, S. 77, No. 4, The University of Chicago Press, Chicago, 1972, s.661.
[137] Tuchman, 1972, s.661.
[138] Tuchman, 1972, s.661.

hükümetin çıkarları arasında bir çatışma yaşandığında yaşanan bu süreçte, medya yayınlarından etkilenen gruplar rakip medya gruplarıyla birlikte hareket ederek bir tepki bloğu oluşturmaktadırlar. Bu tepki bloğunun söylemleri ile söz konusu medya kuruluşuna çeki düzen verilmeye çalışılmaktadır. En büyük tepki üreticisi konumunda olan kurumlardan biri hükümetlerdir. Hükümet sürekli medyaya saldıran, onu tehditlerle düzelten ve resmi çizgiden muhtemel sapmaları önleyen en büyük tepki üreticisidir.[139] Bu açıdan değerlendirildiğinde tepki üretimi siyasi otoritenin medya kuruluşları üzerindeki haber yönetimi faaliyetlerini pekiştiren bir işlev görmektedir.

Herman ve Chomsky'nin propaganda modelinin son haber süzgeci bir denetim mekanizması olarak anti-komünizmdir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki medya düzenini açıklamaya çalışan propaganda modelinde anti-komünizm ideolojisi "çoğunlukla komünizm yanlısı olmakla ya da yeterince anti-komünist olmamakla suçlanan ülke içindeki liberaller, anti-komünizmin egemen din olduğu kültürel bir ortamda sürekli olarak savunma konumunda"[140] tutulmasını sağlamaktadır. Kapitalizmin vatanı olarak değerlendirilen Amerika Birleşik Devletleri'nde ve komünizm ve kapitalizmin iki kutuplu dünyası sırasında haber değerlendirme kriterlerinden biri olarak anti-komünizmin görülmesi, olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu haber süzgeci bizim gibi gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde bir değerlendirme mekanizması olarak pek geçerli olmadığı düşünülmektedir. Anti-komünizmi Amerikan toplumunun, bir düşman olarak konumlandırdığı düşünüldüğünde, bu haber süzgeci Türkiye gibi ülkelerde iktidara ya da yönetenlerin iktidarını tehlikeye düşürecek ya da iktidar tarafından öyle olduğu düşünülen her türlü tehdit olarak değerlendirilebilir.

Herman ve Chomsky'e göre propaganda modeli çerçevesinde tanımlanan beş haber süzgeci neyin haber olarak değerlendirileceği konusunda medya kuruluşları tarafından göz önünde bulundurulan kriterlerdir. Resmi kaynaklardan gelen enformasyon, haber değeri ölçütüne baştan sahip oldukları için kitle medyası tarafından sorgusuz kabul edilmektedir. Bu durumun tam tersine resmi kaynakların dışındaki her

[139] Herman - Chomsky, 2006, s.112.
[140] Herman - Chomsky, 2006, s.113.

türlü enformasyon, haber kaynağı olarak kullanılmalarının maliyeti ve güvenilir bulunmadıkları için baştan dezavantajlı durumda olmaktadırlar.[141]

Propaganda modeline göre belirlenen "bu süzgeçler haberde söylemin ve yorumun ilkelerini belirler, neyin öncelikle haber olabileceğini tanımlar ve propaganda kampanyalarına dönüşen sürecin temelini ve işleyişini açıklar."[142] Bu nedenle basın kuruluşlarının nasıl örgütlendiği ve sahiplik yapısı, haber üretim sürecinin temel belirleyicilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Arık,[143] gazetelerin temel işlevi olan haber üretim sürecinin, bilinçli bir seleksiyon sürecine tabi olduğunu belirtirken, bu seleksiyon sürecinde kitle iletişim aracının ekonomi politiğinin de haber değerinin temel belirleyicilerinden biri olduğuna dikkat çekmektedir.

Ekonomi politik paradigma içinde yer alan araçsalcı yaklaşımda medya ürünlerinin üretim biçimi ve üretim koşulları üzerinde durulurken, daha çok üretilen metinler üzerinden bu koşullar açıklanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla tekelleşme ve yoğunlaşmayla ürün ve içeriklerin farklılaşması, metalaşma, tecimselleşme, reklam ve izleyici sayısının arttırılmasında kar güdüsünün ön plana çıkması ve bunun medya içerikleri üzerindeki etkisi, medyanın ekonomi politiğinin gönderme yaptığı konular[144] olarak karşımıza çıkmaktadır.

Herman ve Chomsky geliştirdikleri propaganda modeliyle tanımlanan süzgeçler aracılığıyla haberlerin karşıt kutuplarda nasıl konumlandırılacağını açıklarken, değerli ve değersiz kurbanlar nitelemeleriyle de haberin niteliğinin değişeceğini öngörmektedirler. Herman ve Chomsky'e göre medya tarafından düşman ülkelerde kötü muameleye maruz kalanlar değerli kurban olarak resmedilirken, kendi hükümeti ya da aralarında bir düşmanlığın olmadığı devletler tarafından aynı şekilde mağdur edilen ve kötü muameleye tabi tutulan insanlar değersiz kurban olarak sayılacaktır.[145] Uluslararası düzeyde değerli ve değersiz kurban ayrımı dost ve düşman ülkelere göre bir değerlendirmeye tabi tutulurken yine ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler kategorisinde

---

[141] Herman - Chomsky, 2006, s.115.

[142] Edward S. Herman – Noam Chomsky, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, Çev. Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan, Minerva Yayınları, İstanbul, 1999, s.22.

[143] M. Bilal Arık, "Pınar Altuğ Olayı Bağlamında Çapraz Tekelleşmenin Habere Etkisi" Der. Bilal Arık, *İletişim Yazıları*, Tablet Kitabevi, Konya, 2006, s.45.

[144] Oliver Boyd-Barret, "Ekonomi Politik Yaklaşım", *Kitle İletişimin Ekonomi Politiği,* Der. Levent Yaylagül, Dalbaz Yayıncılık, Ankara, 2006, s.1.

[145] Herman - Chomsky, 2006, s.121.

yer alan ülkelerde bu ayrım, ülke içinde yer alan ve hükümet etme iktidarına sahip olan iktidara karşı dost ve düşman ayrımını karşımıza çıkarmaktadır. Buna göre iktidarı destekleyenler için kötü bir durumla karşı karşıya kalma durumu gerçekleştiğinde değerli kurban olarak temsil edilirken, iktidara karşı olan gruplar içinde yer alanların kötü bir muameleyle karşılaştıklarında değersiz kurban sayılmaktadır. Özetlemek gerekirse propaganda modeli "ülkedeki önemli iktidar odaklarının çıkarlarına hizmet etme ilkesi uyarınca, haberlerin sistematik ve siyasi bir kutuplaştırmanın konusu haline geleceğini"[146] öngörmektedir.

Medyayı egemen seçkinler adına devletin bir aracı olarak propaganda makinesi olarak değerlendiren Herman ve Chomsky, medyanın mülkiyet yapısının ve ticari zorunluluklarının, varolan düzenin sürdürülmesi için eleştiri içeren düşünceleri dışarıda bırakacak şekilde işlediğini ileri sürmektedirler. Buna göre medyanın temel amacı, "toplumu ve devleti kendi denetimleri altında tutan ayrıcalıklı grupların ekonomik, sosyal ve siyasi gündemlerini savunmaktır."[147] Bu savunma yapılırken de medyanın yanlılığı genellikle tesadüflere bağlı olarak oluşmamaktadır. Örneğin medya emeğin karşısında yönetimi; düşük gelirli azınlıklar karşısında zenginleri; protestoculara karşı resmi söylemi; kamu sektöründeki gelişmelere karşı özelleştirmeyi ve serbest pazar reformlarını desteklemektedir.[148] Yanlı tutum medyanın benimsediği çeşitli stratejiler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Medya bazı toplumsal olayları görmezden gelerek gizleyebilmekte, görmezden gelme işe yaramadığı zaman da medya susmayı bırakarak, olayı kötülemek için saldırıya geçebilmekte, olaya yapıştıracakları negatif ve pozitif etiketlerle izleyicilerin/alıcıların algılarını biçimlendirmekte, resmi kurumlar tarafından belirlenen etiketler ve tanımlamalar sorgulanmadan kabul edilmekte, tarza ve sürece yapılan vurgu nedeniyle temel sorunların özü gizlenmekte ya da önemsizleştirilmekte, objektiflik maskesi altında herhangi bir konu hakkında tarafları nadiren eşit önemde vermekte ve son olarak habercilerin belli bir konuyu haberin paketlenme biçimiyle, ortaya konulan kısmıyla, yerleştirmeyle (ön sayfaya koyma ya da aralara gizleme, hikayeyi sürdürme ya da bitirme), sunuş tarzıyla (vurgu yapma ya da önemsizleştirme),

[146] Herman - Chomsky, 2006, s.120.
[147] Yaylagül, 2010, s.15.
[148] Marco Parenti, "Tekelci Medya Manipülasyonu", Çev. Nilüfer Korkmaz, *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.91-92.

başlıklar ve fotoğraflarla sağladıkları çerçevelemeyle gerçekleştirmektedirler.[149] Bütün bu stratejiler medya kuruluşunun sahibinin çıkarları doğrultusunda yapılmakta ve bu stratejileri uygulayan haberciler koşulları o kadar çok benimsemişlerdir ki yaptıkları işin içeriğini ve doğasını sorgulamaksızın, yaptıkları haberciliği nesnel ve profesyonel haber ölçütlerini temel alarak seçip yorumladıklarına kendilerini de inandırmaktadırlar. Dolayısıyla gazetecilerin profesyonel meslek kodları olarak uyguladığı değerler, haber medyasına, yeni yerleşen toplumsal bilinç değerleri ve geleneksel arasındaki gerginlikten bir kaçış sağlamaktadır.[150]

Chomsky, geliştirdikleri propaganda modelini Amerikan medyası üzerinde yaptığı araştırmalara uygulamıştır. Medyanın Amerikan yanlısı açık propaganda işlevini "rıza oluşturma", "cezalandırma", "çarpıtma", "otosansür", "marjinalleştirme", "temel sorunlardan uzaklaştırma", "kasıtlı göz yumma", "unutulmaya terk etme" gibi yöntemlerle gerçekleştirdiğini tespit eden Chomsky (2002), özellikle Amerikan halkının medya demokrasisi adı altında nasıl kandırıldığını ortaya koymaktadır.[151] Chomsky'nin medya demokrasisinin görünüşte olduğunu ortaya koyması demokrasinin yerleşmesi ve geliştirilmesi önünde de önemli bir bariyerdir. Medyanın kendi ekonomik çıkarlarını geliştirmek için hükümetle işbirliği içinde olması kamusal sorumluluğunu yerine getirmemesi ve dolayısıyla da demokratik fonksiyonlarını gerçekleştirmesi önünde de bir engel olarak değerlendirilmektedir. Medya kuruluşları güçlü enformasyon ve iletişim enstrümanlarını siyasilerin politikalarını ve buna paralel olarak kendi ticari çıkarlarını geliştirmek için kullanıyorlarsa, özellikle hükümet kaynaklarının şüpheli politikalarının, yolsuzlukların ve sosyo politik önemde olan konuların tartışılmasını sağlama görevini yani demokratik fonksiyonlarını kaybetmiş demektir.[152] Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden farklı olarak topluma karşı bir sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomi politik yaklaşım medya kuruluşlarının ekonomik ve politik konumlarından hareketle toplumdaki işlev ve etkilerine yönelik açıklamalarda bulunmayı amaçlamaktadır.

Yapısalcı Yaklaşım

---

[149] Parenti, 2008, s.92-100.
[150] Bagdikian, 1974, s.572.
[151] Şermin Tekinalp – Ruhdan Uzun, *İletişim Araştırma ve Kuramları*, Beta Yayımcılık, İstanbul, 2006, s.177-178.
[152] Douglas Kellner, "The Media and the Crisis of Democracy in the Age of Bush-2", *http://pages. gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/*, (15.05.2015).

Ekonomi politik paradigmanın içinde yer alan yapısalcı yaklaşıma göre ekonomi politiğin temel amacı toplumsal değişimleri ve tarihsel dönüşümleri anlamaya çalışmaktır. Bu yaklaşıma göre bir bütün olarak kapitalist ekonomik sistemin altında yatan temel dinamiklere dikkat çekmekte ve medya yapılanmasını ve medya ürünlerinin bu dinamikler altında nasıl şekillendiğini açıklamaya çalışmaktadır.

Ekonomi politik yaklaşımda üretilen medya içerikleri ve bu içeriklerin kültürel alandaki üretim ve dağıtım süreçleri incelenmektedir. Bu yaklaşıma göre üretilen kültürel ürünler ticari değeri olan birer maldır ve bu ürünlerin dağıtımı ve tüketimi egemen üretim yapısının kurallarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ancak bu malların diğer ticari mallardan temel farkı ideolojik bir işlevi yerine getirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kitle iletişim alanında üretilen ve ticari bir değeri olan bu mallar ayrıca egemen toplumsal yapıyı ve iktidar ilişkilerini meşrulaştırma, pekiştirme, güçlendirme ve yeniden üretme fonksiyonunu da[153] yerine getirmektedir.

Ekonomi politik paradigmada yapısalcı yaklaşım büyük medya kuruluşlarının işlevleri ve politikaları üzerinde kontrol kaynağı olarak sahipliğin merkezi önemde olmasından ziyade medya endüstrilerinin işlevleri ve politikaları üzerinde kapitalist ekonominin genel dinamiklerinin belirleyici ve sınırlayıcı etkileri[154] üzerinde odaklanmaktadırlar. Yapısalcı yaklaşıma göre medya kuruluşlarının sahibi kim olursa olsun kapitalist ekonominin temel dinamikleri medya kuruluşlarının işleyiş tarzını ve çıktılarını biçimlendirmektedir.[155]Dolayısıyla ekonomi politik yaklaşımın yapısalcı paradigmasında medya kuruluşlarının sahibinin X ya da Y kişisinin olmasının bir önemi yokken, medya yapılanmasının bu şekilde oluşmasının temel nedenleri kapitalizmin dinamiklerinde aranmalıdır.

Marx’ın fikirlerinden hareket eden yapısalcı yaklaşımda medya kuruluşlarının sahipleri de genel olarak kapitalist sınıfın üyeleridir ve kapitalizm varolan toplumsal düzeni destekleyen egemen temsiller ve imajları sağlamak için kültürel ürünler üzerinde kontrol sağlamaktadır.[156] Yani, pazar yapısı ve kapitalizmin temel dinamikleri, medya

---

[153] Yaylagül, 2010, s.144.

[154] Graham Murdock, “Large Corporations and the control of the Communications Industries”, *Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tonny Bennett, James Curran, Janet Woollacott, Routledge, London - New York, 1982, s.120.

[155] Yaylagül - Korkmaz, 2008, s.16.

[156] Murdock, 1982, s.122.

kuruluşlarının kapitalist ideolojiyi destekleyecek fikir ve düşünceleri üretmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla yapısalcı yaklaşım medya kuruluşlarının sahipleri olan kapitalistlerin eylemleri ve çıkarları üzerinde değil, kapitalist ekonomi ve bu ekonominin altında yatan dinamikler üzerinde odaklanmaktadır. Bu nedenle ekonomi politik yaklaşımda yapısal analiz belirli durumlar üzerinde sahiplerin ve kontrolün kimde olduğu değil, uygulanabilir opsiyonların seçeneklerini dayatan kapitalist ekonominin sınırları, kısıtları ve genel ekonomik sistem içindeki yerinin öneminin ne olduğunu çözümlemeye çalışmaktadır. Bu nedenle yapısalcı yaklaşıma göre medya kapitalist sınıfın emrinde değil, onun yerine ve adına hareket etmektedir.[157]

Liberal ekonomi politikçiler kitle iletişim alanında tüketicinin "seçme özgürlüğü"ne vurgu yaparken, izleyicinin/alıcının fayda ve doyum temelinde seçim yaptığına dikkat çekmektedirler. Eleştirel ekonomi politik yaklaşıma göre ise anlam üretimi ve tüketiminin toplumsal ilişkileri her düzeyinde nasıl şekillendirildiğiyle ilgilenmektedir.[158] Dolayısıyla eleştirel ekonomi politik yaklaşımda haberin medya sahipleri, editörler, gazeteciler ve haber kaynakları arasında nasıl yapılandırıldığı ve nasıl oluşturulduğu konuları üzerine odaklanılmaktadır. Ancak bu noktada temel hareket noktası "iletişimsel etkinliğin, maddi ve simgesel kaynakların eşit olmayan paylaşımı tarafından yapılandırılma tarzıdır."[159] Eşit olmayan paylaşım tarzı da kapitalist ekonomiye işaret etmektedir. Dolayısıyla yapısalcı yaklaşım çerçevesinde medyanın ekonomi politiğini inceleyen çalışmalar ekonomik dinamiklerin, içinde iletişimsel etkinliğin de gerçekleştiği genel çevrenin temel özelliklerini tam olmasa da belirlediği[160] temel görüşünden hareket etmektedir.

Murdock ve Golding'in eleştirel ekonomi politik düşüncesinin hareket noktasını medya endüstrileri oluşturmaktadır. Bu hareket noktası da Thompson'un "simgesel formların aktarılmasının giderek medya endüstrilerinin teknik ve kuramsal aygıtlarınca dolayımlanır hale geldiği genel süreç" değerlendirmesinden yola çıkmaktadır. Thompson'ın simgesel formların aktarılmasının kitle iletişim araçlarıyla dolayımlanır hale geldiği yönündeki bu görüşü, bu alanın kapitalizmin dinamiklerine terk edilmesinin

---

[157] Yaylagül, 2010, s.154.
[158] Peter Golding – Graham Murdock, "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik", Çev. Beybin Kejanlıoğlu, *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1997, s.54.
[159] Golding - Murdock, 1997, s.55.
[160] Golding - Murdock, 1997, s.56.

sonuçları ve bu sonuçları önleyici müdahaleler, eleştirel ekonomi politik yaklaşımın da temelini oluşturmaktadır.[161] Bu yaklaşımda kültürel üretimin kültürel tüketim üzerindeki sınırlayıcı bir etki yarattığı, medya ürünlerindeki mevcut temsillerin, onların üretimi ve tüketimindeki maddi gerçeklerle olan ilişkisi ile maddi ve kültürel eşitsizlik arasındaki ilişki incelenmektedir. Eleştirel ekonomi politik yaklaşımda maddi ve kültürel eşitsizliğin başka bir ifadeyle kapitalizmin yarattığı eşitsizliğin de kamu müdahalesiyle düzelebileceği anlayışı benimsenmektedir.[162] Çünkü kamu müdahalesiyle kamunun yararını gözeten, kamunun çıkarları doğrultusunda hareket eden bir yayıncılık anlayışının yerleşme olasılığının görülmesi, kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında bir çıkış yolu olarak görülmektedir.

Öte yandan Murdock ve Golding'e göre, düşüncelerin üretimi ve dağıtımı üzerindeki denetim kapitalist sahiplerin elinde toplanmakta, denetimin kapitalist sahiplerin üzerinde toplanması, onların düşüncelerinin sürekli olarak reklamının yapılması sonucunu doğurmakta ve alt grupların düşüncelerine egemen olmakta, bunun sonucunda da bu ideolojik egemenlik sınıf eşitsizliklerinin sürmesinde temel rolü oynamaktadır.[163] Dolayısıyla kapitalist sınıfın mülkiyetinde olan ve kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesinde ekonomik ve ideolojik işlevleri olan medya kuruluşları, halkı eğlendirmek, bilgilendirmek ve haberdar etmek adı altında egemen değerleri iletmekte, iletilen mesajlarla halkı toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirmekte ve böylece kültürel ve ideolojik bir işlev üstlenmektedir. Bu kültürel ve ideolojik işlevin en önde geleni ise sınıf çıkarlarının ve çelişkilerinin gizlenmesidir.[164]

Golding ve Murdock (1979), Marx ve Engels'in Alman İdeolojisi isimli eserlerinde ortaya koydukları üretim araçlarını kontrol eden sınıfların düşünce üretim araçlarını da kontrol ettikleri yönündeki görüşünü takip ederek, kapitalist toplumlarda üretim araçlarını kontrol eden kapitalistlerin, düşüncelerin üretimi ve dağıtımını sağlayan araçları da kontrol ettiklerini ileri sürmektedirler. Bunun sonucunda da kapitalist sınıfın dünya görüşü ve değerleri topluma yayılmakta ve böylece kapitalist sınıfın ideolojik tahakkümü varolan toplumsal ve sınıfsal eşitsizliklerin

---

161 Akt.Dursun, 2014, s.53.
162 Golding - Murdock, 1997, s.60.
163 Akt. Erdoğan - Alemdar, 1990, s.186
164 Yaylagül, 2010, s.148.

meşrulaştırılması ve sürdürülmesini sağlamaktadır.[165] Golding ve Murdock'un çalışmaları eleştirel kuramlar içinde yer alan kültürel çalışmalarla ekonomi politik yaklaşımını birleştirme ve uzlaştırma çabası olarak da değerlendirilmektedir.

Ekonomi politik yaklaşım içerisinde çalışmalar yapan bir diğer isim de Nicholas Garnham'dır. Garnham, kapitalist toplumlarda kültürün endüstrileşmesinin üretim ve tüketim sürecine olan etkileri üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Garnham kendi ekonomi politik çalışmaları içinde ideoloji ve kültüre öncelik tanıyan kültürel çalışmalara verilen önceliği reddederek, kültürel materyalizm adını verdiği "zihnin endüstrileşmesi" sürecini incelemektedir. Kültürel materyalizmi de, "sembolik değişimin toplumsal sürecinin indirgenemez maddi belirleyiciliğine ve kapitalist üretim tarzının genel gelişim içinde meta üretimi ve değişimi alanıyla birlikte gelen bu süreçlerin etkilerine, tarihsel olarak aldığı biçimler etrafından odaklanma"[166] olarak tanımlamaktadır. Garnham, medya içeriklerine ilişkin analizde ekonomik, ideolojik ve siyasal süreçlerinin emtia üretiminin genel mantığına bağlanmasını isterken, kimliklerin ve siyasi düşüncelerin emtia tüketimi yoluyla gerçekleştiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Garnham'a göre kültür ve ideoloji tekelci kapitalizm nedeniyle bir emtia haline gelmekte ve bir değişim değeri olan kültür ve ideolojinin üretimi böylece maddi bir hale gelmiş olmaktadır. Dolayısıyla medya hem eğlence ürünleri aracılığıyla doğrudan artı değer üretmekte hem de reklamlar aracılığıyla diğer sektörlerde artı değer üretilmesini sağlamaktadır.[167]

1.2.4. Kültürel Çalışmalar

Eleştirel paradigma içinde yer alan kültürel çalışmalar, medya aracılığıyla sunulan metinlerdeki ideoloji ilişkisi üzerinde odaklanmakta, dil ve anlamlar aracılığıyla gerçek dünyanın medya yoluyla nasıl yapılandırıldığını incelemektedir. Medya aracılığıyla ideolojinin aktarılma süreci üzerinde incelemelerde bulunan kültürel çalışmalar, "savaş sonrası İngiltere'nin kültür, endüstri, demokrasi ve sınıf arasındaki ilişkilerini medya, popüler kültür ve edebi metinler gibi problematik alanlarda açıklama çabasıyla ortaya çıkmıştır."[168]

[165] Akt. Yaylagül, 2010, s.180.
[166] Garnham, 2001, s.133.
[167] Yaylagül, 2010, s.184.
[168] Dursun, 2014, s.39-40.

İngiliz kültürel çalışmaları geleneksel Marksizmin ekonomik indirgemeciliğini bir eksik olarak tespit etmekte ve dolayısıyla Marksizmin içinde kültürün ihmal edildiği düşüncesini temel almaktadır. Ekonomi politik yaklaşımda her konunun ekonomik indirgemecilikle ele alınmasının, toplumsal yapıdaki iktidar mekanizmalarının anlaşılmasında yetersiz olduğunu belirten Grossberg, özellikle ırk ve cinsiyetin ekonomiye ve belki de sınıfsal yapıya eklemlendiği gerçeğinden hareket ederek, ırk ve cinsiyet etrafında örgütlenmiş tahakküm yapılarının açıklanmasında ekonomi politik yaklaşımın yetersiz kaldığını savunmaktadır.[169] Benzer şekilde Kellner de ekonomi politik yaklaşımın tek başına kültürel çalışmaların yerine geçemeyeceğini belirterek metnin anlamlarını ve etkilerini kültür endüstrisini elinde tutan yönetici konumundaki ideolojisini yansıtarak, kapitalist ideolojinin bir aracı olmaktan başka bir anlam taşımadığı şeklinde değerlendirmelerde bulunan ekonomi politik yaklaşımın sınırlılığını şu şekilde çizmektedir:

> "Medya kültürünün kapitalist değerleri kapsayıcı bir biçimde desteklediği doğrudur; fakat aynı zamanda farklı ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve toplumsal gruplar arasında yoğun bir mücadele alanı olduğu da doğrudur ve yalnızca hegemonyaya ait olmaktan çok, tarih ve mücadelenin dalgalanmalarına açık bir itirazlar alanı olarak kuramsallaştırılmasının doğruluğu da bundandır. Demek oluyor ki, medya kültürünün etkilerini ve yapısını bütünlüklü olarak kavrayabilmek için, medyanın anlam ve etkilerini kapsamlı bir biçimde çözümleyecek yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir."[170]

Bu nedenle İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği kültür ve iletişimle ilgili çalışmalarda önemli bir başvuru noktası olarak, 1960'lı yıllardan itibaren başta edebiyat olmak üzere daha sonra disiplinler arası bir yaklaşımla sınıf mücadelelerinin, hegemonyanın ve toplumsal eşitsizliklerin, ideolojinin ve direnişin yeniden üretildiği bir alan olarak kapitalist toplumlardaki kültürü incelemektedir.[171] İngiliz kültürel çalışmaları medya metinlerinin analizinden, toplumsal eşitsizliklerin inşa edildiği cinsiyet çalışmalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

---

[169] Lawrence Grossberg, "Kültürel Çalışmalar Ekonomi Politiğe Karşı: Bu Tartışmadan Başka Sıkılan Var mı", *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. ve Çev. Sevilay Çelenk, De Ki Basım Yayım, Ankara, 2008, s.142.

[170] Douglas Kellner, "Ayrımın Üstesinden Gelmek: Kültürel Çalışmalar ve Ekonomi Politik", Çev. Hakan Ergül, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. Sevilay Çelenk, De Ki Yayınları, Ankara, s.156 – 157.

[171] Yaylagül, 2010, s.126.

Raymond Williams, Richard Hoggart ve Stuart Hall'ın öncülüğünde İngiltere'nin Birmingham Üniversitesi Dil ve Edebiyat Bölümü bünyesinde 1964 yılında Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi (Centre for Contemporary Cultural Studies – CCCS) adıyla bir araştırma merkezinin kurulmasıyla başlayan kültürel çalışmalar geleneği,[172] işçi sınıfı kültürü üzerinde yapılan araştırmalarla başlamıştır. Hoggart ve Williams'ın işçi sınıfı kültürünü anlamak için popüler kültür ürünlerine bakılması gerektiği yönündeki düşünceleri, kültürel çalışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. Hoggart "The Uses of Literacy" (1957) isimli kitabında çalışan sınıfların popüler eğlence, komşuluğun toplumsal uygulamaları ve aile ilişkileri gibi gündelik yaşam pratiklerini[173] incelemektedir. Bu incelemesinde Hoggart, homojenleşme olarak değerlendirdiği kültür endüstrisinin yapay ürünleri ve ağır Amerikan kurumları ve kültürel formlarının etkilemesi yoluyla İngiliz yaşamı ve kültürünün sömürgeleşmesi ile İngiliz işçi sınıfı kurumlarının ve kültürlerinin yaşama gücünü karşılaştırmaktadır.[174] İncelemelerini popüler kitap, gazete ve dergi gibi kitlesel yayınlar üzerinde gerçekleştiren Hoggart, bu yayınlar aracılığıyla işçi sınıfının beğenilerine pozitif değerler atfederek hem seçkin hem de popüler düzeydeki geleneksel kültürel formları ve ilişkileri aşındırıcı etkisi üzerinde odaklanmaktadır.[175] Hoggart, İngiliz kültürel çalışmalarının temsilcilerinden Williams ve Thompson'dan farklı olarak popüler kitle iletişim yayınlarının işçi sınıfının bilincinin ve dünya görüşünün oluşma süreci üzerinde önemli etkileri olduğunu ve "bu tip popüler kültür ürünleri, işçi sinıfının kendi sınıf bilincinin gelişmesini engelleyerek, onları egemen yapının yeniden üretilmesini ve egemen sınıfın hegemonyasını tesis edecek popüler zevk ve beğenilerle donattığını"[176] ileri sürmektedir. Öte yandan Hoggart'ın işçi sınıflarının yaşam biçimleri ve görenekleri üzerindeki değişimleri betimlediği bu çalışması bir yandan işçi sınıfı topluluklarının ticari kültüre direnen geleneksel yaşam biçimine bir övgü olduğu gibi, diğer yandan da ticari kültürün anlatım biçimlerinin de katı bir eleştirisidir.[177] Hoggart'ın kültür ve

---

[172] Güngör, 2011, s.247.
[173] Graeme Turner, *British Cultural Studies An Introduction*, Routledge, London, 2003, s.38.
[174] Douglas Kellner, *Cultural Studies and Social Theory: A Critical Intervention, Handbook of Social Theory*, Ed. George Ritzer, Barry Smart, Blackwell, Oxford, 2001, s.1.
[175] Garnham, 2001, s.128–129.
[176] Nilüfer Korkmaz, "Kültürel İncelemeler Geleneğinde Kültür, Popüler Kültür ve İdeoloji Sorunu", *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.177.
[177] Armand Mattelart – Michele Mattelart, *İletişim Kuramları Tarihi*, Çev. Merih Zıllıoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.83.

ideoloji konusunu araştırmada popüler kültür ürünleri üzerinde inceleme yapmaya öncülük etmesi, izleyici/alıcı için kitlesel yayınların yapılması ve ortalama bir beğeni düzeyi baz alınarak sunulmasına hizmet ettiği görüşüne ulaşması sonucunu doğurmuştur.

Birmingham Merkezi'nin temel düşüncesi Hoggart'ın, Raymond Williams'ın ve tarihçi Edward P. Thompson'un eserlerinde görülmektedir. Williams da Hoggart gibi kültür ve ideoloji konusunu aydınlatmak ve özellikle işçi sınıfının kültürünü anlamak için popüler kitle kültürünü incelemiştir.[178] Williams, kültürel çalışmalar kapsamında insan yapımı ürünlerin yanında uygulamalar, değerler ve işçi sınıfının yaşam biçimi ve göreneklerini (a whole way of life/iş, aile, boş zamanları değerlendirme) inceleyerek bir kültür kavramsallaştırması geliştirmiştir. Williams'ın kültür kavramsallaştırması içinde üç öğe bulunmaktadır. Bunlardan ilki Williams'ın kültür tanımlamasının, kültürel çalışmaların entelektüel formasyonu için çok önemli bir kavram olarak değerlendirilmesi, ikincisi, kültür ve anlam arasında kurduğu bağlantı ve son olarak belirli anlam ve değerleri dile getiren yaşamların belirli bir yolunun ortaya konmasının önemidir.[179] Kültürü oluşturan üç öğeyi betimleyen Williams'ın kültürel analizi bu bağlamda yaşamın belirli yolları içinde ima edilen ya da dolaylı olarak söylenen değerlerin ve anlamın açıklığa kavuşturulmasını içermektedir. Dolayısıyla Williams'a göre[180] anlamlandırma sistemini gerçekleştiren kültür yaşamın belirli yollarını sunan bir araca indirgenmemeli aksine yaşamın tüm yollarını tutan ve biçimlendiren bir temel olarak ele alınmalıdır. Williams, "anlamlandırma sistemini gerçekleştiren kültürün toplumsal organizasyonu, bazıları açıkça kültürel olan kuruluş ve ilişkileri kapsayan eylemlerin tüm aralığı içinde saklı"[181] olduğunu belirtmektedir.

İngiliz kültürel çalışmalarının yörüngesini derin bir şekilde etkileyen bu düşünceler ve bunları içeren yayınlar serisi üreten Williams, yüksek ve aşağı kültür arasında ayrımın üstesinden gelmek ve medya kültürünün önemini göstermek için "kültür ve toplumun" birlikte düşünülmeye ihtiyacı olduğunu ileri sürmektedir.[182] Williams'ın yüksek ve aşağı kültür arasındaki ayrımı ortadan kaldırma isteği, kültürü

---

[178] Yaylagül, 2010, s.128.
[179] John Storey, *Culture and Power in Cultural Studies The Politics of Signification*, Edinburg University Press, Edinburgh, 2010, s.2.
[180] Raymond Williams, *Marxism and Literature*, Oxford University Press, New York, 2009, s.13.
[181] Williams, 2009, s.209.
[182] Kellner, 2001, s.1.

sadece seçkinlere ait bir anlayış olarak değerlendirmemesinden kaynaklanmaktadır. O'na göre kültür ister seçkin olsun isterse seçkin olmasın insanların gündelik yaşam formlarının hepsini kapsamaktadır. Williams, The Long Revolution (1965) isimli yapıtında kültür ile diğer toplumsal uygulamalar arasındaki ilişkiyi incelemeye olanak sağlayan bütüncül bir Marksizim anlayışı ortaya koymakta ve "kültürü toplumsal ve ekonomik belirleyiciliğin egemenliği altına sokarak kısıtlayan alt yapının üst yapıya üstünlüğü konusunu" tartışmaya açmaktadır.[183] Bu eserinde Williams, kapitalist toplumlarda burjuva kültürünün gelişimini incelerken, bu süreçte iletişimin özellikle de kitle iletişimin önemine dikkat çekmektedir.[184] Williams'ın iddiası kitle iletişim araçlarının burjuva kültürünün yeniden üretilmesinde çok önemli işlevlere sahip olduğu yönündedir.

İngiliz Kültürel çalışmalarını biçimlendiren önemli isimlerden biri de E. P. Thompson'dır. Williams ve Hoggart gibi Thompson da kentleşme ve sanayileşmenin bir karşılığı olarak İngiliz kültüründe meydana gelen değişiklikleri ortaya koymaya çalışmıştır.[185] Thompson'ın İngiliz kültürel çalışmalar geleneğine katkısı toplumsal sınıflar konusundaki görüşleridir. Sınıfların sadece ekonomik bir kategori olmadığını aynı zamanda kültürel bir kategori olduğuna işaret eden Thompson, Williams'ın "bütün bir yaşam biçimi (a whole way of life)" olarak kavramsallaştırdığı kültür anlayışına toplumsal çatışmaları ve mücadeleleri dışladığı için katılmamaktadır.[186] Bu nedenle toplumsal değişimin sadece ekonomik gelişmeler yoluyla belirlenen bir süreç olmadığını belirten Thompson, "yeni toplumsal ilişkilerin kurulmasında ve var olan ilişkilerin dönüştürülmesinde, sınıf kültürünün ve bilincinin oluşmasında kültürel anlayışların da önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir."[187]

İngiliz kültürel çalışmalarının hareket noktası yukarıda da belirtildiği üzere Hoggart, Williams ve Thompson'ın önderliğinde eleştirel bir yaklaşım içinde kültür konusunu tartışmaya açmak olmuştur. Bu çalışmalar kültürel uygulamalar ve çok çeşitli toplumsal düzenlemeler içinde bulunan güç ilişkileri üzerinde odaklanmıştır. Yıllar geçtikçe kültürel çalışmalar kurumsal ve ideolojik olarak ve aynı zamanda söylemsel ve kültürel şekilleriyle toplumsal gücün çalışılmasını tartışmaya açmış ve bu gücü

[183] Mattelart - Mattelart, 1995, s.85.
[184] Korkmaz, 2008, s.173.
[185] Kellner, 2001, s.2.
[186] Korkmaz, 2008, s.174.
[187] Thompson, 2004'ten akt. Korkmaz, 2008, s.176.

tanımlamak için kullanılan çeşitli yapıların ve terimlerin zengin kaynağını oluşturmaya başlamıştır. Bu nedenle kültürel çalışmalar bu zengin kaynağıyla farklı disiplinler tarafından da kullanılmaya başlamıştır. Sonuç olarak kültürel çalışmaların çıkış noktasında kaygılar kapitalizm merkezli sınıf kimliği ve bu kimliğe ait kültürel uygulamaların incelenmesi noktasında oluşurken daha sonra bu çalışmalar ataerkil güç ilişkilerini, ırk ve etnik farklılıkların gelişmiş endüstriyel toplumlardaki özelliklerinin araştırılmasını ve incelenmesini içerecek şekilde genişlemiştir.[188]

İngiliz kültürel çalışmaları geleneği içinde yer alan ve kapitalizm ve sınıf ilişkileri bağlamında kültür incelemelerine daha geniş bir alana yayılmasını sağlayan isim 1968 ve 1979 tarihleri arasında Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nde bulunan Stuart Hall'dır. Amerika'nın kültür üzerindeki sömürgeleştirici yönelimi karşısında etnik kültür ve kimliklerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı yönündeki kaygısıyla bu çalışmaların içine giren Hall, kültürel çalışmalar alanına daha çok ırk, alt kültür ve etnisite konularındaki çalışmalarıyla katkı vermiştir.[189] Hall'ın kültürel çalışmalar alanına yaptığı bu katkı, alandaki çalışmaların kapsamını genişletmesine neden olmuştur.

Kapitalist toplumsal yapı içinde kültürel incelemeler geleneğinde, bu toplumsal yapının sadece sınıf yapısına göre değil aynı zamanda etnisite ve cinsiyete göre de eşitsiz bir şekilde bölündüğü temel görüşü hakimdir. Kültür ise bu bölünmenin kurulduğu ve içinde anlamların mücadele ettiği bir alan olarak değerlendirilirken, medya bu anlam mücadelesi içinde sembolik ve kültürel kodlarla biçimlendirdiği dünya tasarımlarıyla iktidarın bir parçası olarak işlev gören ideolojik bir kurum olarak değerlendirilmektedir.[190]

Medyanın sahip olduğu bu işlevin ortaya çıkarılması kültürel çalışmalar geleneği içinde araştırma ve inceleme alanı olarak karşımız açıklamaktadır. Haber araştırmaları çerçevesinde değerlendirildiğinde sembolik ve kültürel olarak medya aracılığıyla biçimlendirilen dünya tasarımlarının analizinde öncelikle Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" ve daha sonra da Gramsci'nin "kültürel hegemonya"

[188] Ron Lembo, *Thinking Through Television*, Cambridge University Press, Cambridge 2000, s.53.
[189] Güngör, 2011, s.248.
[190] Korkmaz, 2008, s.178.

kavramsallaştırmasına başvurulmaktadır.[191] Kültürel çalışmalar geleneğinin başlangıcında Althusser'in devletin ideolojik aygıtları olarak kavramsallaştırdığı dini kurumlar, aile, eğitim kurumları ve kitle iletişim araçlarının kapitalist üretimin ideolojik koşullarını yeniden ürettiği düşünülen kurumlar olarak değerlendirip kullanılmıştır. Daha sonra Gramsci'nin hegemonya kavramı kültürel hegemonya olarak kültürel incelemelerinin temelini oluşturarak,[192] kültürel çalışmalar geleneği içinde yerini almıştır. Bu yaklaşıma göre her düşünce ve her şey iktidar kavramı içinde açıklanmalıdır. Çünkü iktidar toplumsal yaşamı, çalışma koşullarını ve kurallarını düzenler ve aynı zamanda düşünme ve eylemi normalleştirir. İktidar aynı zamanda kendisine meydan okuyacak çok sayıda koşulu da sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel çalışmalar geleneği medya, söylem, metin ve söylemsel pratikler yoluyla iktidar mekanizmalarının nasıl işlediğini ve nasıl yeniden üretildiğini incelemektedir.[193]

Gramsci'nin hegemonya kavramı Stuart Hall'ın hareket noktasını oluşturmaktadır. Kapitalist toplumlarının ve devlet yapısının baskı mekanizmalarının yanı sıra "ikna edici" yönünün olduğunu belirten Gramsci, bu ikna edici yönü hegemonya kavramı ile açıklamaktadır. Eğitim, aile, hukuk, sendika gibi sivil toplum kurumlarının yanı sıra medya, kapitalist toplumda çoğunluk rızasının oluşmasına yardımcı olan üstyapı kurumları olarak sınıflandırılmaktadır.[194] "Ortak duyunun" inşası en temel hegemonyacı stratejilerden biri olarak değerlendirilirken, bu bağlamda yönetici sınıfın fikirleri ortak duyu olarak kabul edildiğinde, bu sınıfın ideolojik hedefleri gerçekleşmekte ve ideolojik işleyiş gizlenmektedir.[195] Dolayısıyla daima statükoyu destekleyen bu ideolojik işleyiş, iktidarı elinde bulunduran sınıflar tarafından sadece malların değil aynı zamanda fikirlerin ve anlamların da üretimini ve dağıtımını kontrol etme[196] gücünü vermektedir.

Gramsci'nin hegemonya düşüncesine göre ayrıca kültür, iktidar yoluyla toplumda egemen olma çabasının bir yansımasını oluşturmaktadır.[197] Gramsci'nin hegemonya ve karşı hegemonya modeline dayanan bu çözümlemede, hegemonyanın

---

[191] Korkmaz, 2008, s.178.
[192] Korkmaz, 2008, s.178.
[193] Lembo, 2000, s.80.
[194] Banu Dağtaş, "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji", *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergis*i, 1999, S.16, s. 343.
[195] Fiske, 1996, s. 225.
[196] Fiske, 1996, s.226.
[197] Güngör, 2011, s.249.

sadece bir yönetici sınıf ya da yönetici sınıfın iktidarını destekleyen bir ittifakla karşısındaki sınıfları kendi çıkarlarına uygun hareket etmeye zorlamaya muktedir olduğuna dayandığı kadar, aynı şekilde iktidarların yönetimlerine tabi olan sınıfların rızasını kazanarak işlediği[198] temeline dayanmaktadır. Yani hegemonyanın temelinde güç ve rızanın birleşimi vardır ancak rızanın kazanılması zora dayanan iktidarların hegemonyasından daha güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle hegemonyanın sağlanmasının tek başına üretim ve ekonomiyle başarılamayacağına dikkat çeken Hall, hegemonyanın başarı kazandığı alan olarak Marx'ın üstyapı kavramına gönderme yaparak kültürü işaret etmektedir.

> "Hegemonya, toplumdaki temel ekonomik süreçler üzerinde etkin bir üstünlük sağlamış olan hakim sınıfın ittifakının ya da yönetici bloğunun toplumun hayat tarzı, anlayış biçimi, kültür ve medeniyet düzeyini bir sınıfın dar çıkarlarına uygun olarak dönüştürmese bile, bir bütün olarak hakim toplumsal ve üretim sisteminin gelişimini ve genişlemesini destekleyen bir yönde dönüştürebilecek ve yeniden biçimlendirecek süreçlerdeki üstünlüğü kuşatır. Bu önderlik anlayışında önemli olan nokta, hegemonyanın hukuksal ve meşru ölçütlerden ziyade, tabi durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların aktif rızalarının kazanılması yoluyla sağlanmasıdır."[199]

Gramsci'nin hegemonya kavramı içinde güç mekanizmalarını ve ilişkilerini açıklama çabası varken, bu güç ilişkilerinin içinde kültürle birlikte, cinsiyet, ırk, din, etnik köken ve anlama eklemlenen güç ilişkileri de bulunmaktadır. Özetle, Gramsci'nin hegemonya kavramı içinde yer alan ortak duyu üzerinde uzlaşılan değerler devlet de olabilir, erkek egemen değerler de olabilir beyaz ırkın üstünlüğü fikri de olabilmektedir.[200] İşte Hall hegemonya yapılarının egemen sınıfların lehine olacak şekilde, sivil hayat ve devlet alanlarında kurumsallaştırılan gerçeklik tanımlarının tabi sınıfların yaşanan gerçeklikleri haline gelmesini sağlayan ideolojilerle çalıştığını[201] belirtmektedir. İşte hem kültürel hem de ideolojik işlevler üstlenen medya, sembolik ve kültürel dünya tasarımlarıyla hegemonyanın taşıyıcısı olarak ve egemen ideoloji lehine bir toplumsal bilinç oluşturma yolunda önemli bir işlev üstlenmektedir. Bunu da medya,

---

[198] Stuart Hall, "Kültür Medya ve İdeolojik Etki", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994b, s.190.
[199] Stuart Hall, "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994a, s.96-97.
[200] Dağtaş, 1999, s.347.
[201] Hall, 1994b, s.191.

egemen kültürü ve egemen ideolojiyi doğallaştırıp, meşrulaştırarak gerçekleştirmektedir.[202]

Bu nedenle Hall ve arkadaşları kitle iletişim araçlarını popüler kültür ürünleriyle kapitalist sınıfın toplum üzerinde kurduğu hegemonyanın ve buna karşı direniş olanaklarının ortaya çıktığı mücadele alanı olarak görmüşlerdir.[203] Yani medya Gramsci'nin hegemonya ve karşı hegemonya kavramlaştırmasının mücadele ettiği bir alandır. Egemen grupların kendi kısmi çıkarlarını, rakip grupların dünya görüşleri içerisinde çerçevelemeye evrenselleştirmeye çalışmaları bu mücadele alanını oluşturmaktadır.[204] Dolayısıyla medya yoluyla iletilen popüler kültür ürünleri, toplumsal eşitsizlikleri ve iktidar ilişkilerini yeniden üreten formlar olarak değerlendirilirken, popüler kültür ürünleri de gerçeğin taşıyıcısı değil, gerçeği yeniden inşa eden ürünler olarak düşünülmektedir.[205] Dolayısıyla modern medya Hall tarafından kültürel ve ideolojik alanı giderek kolonileştiren araçlar olarak değerlendirilmekte ve bu araçların en önemli kültürel işlevi olarak da başkalarının dünyalarını, algılanan yaşanan gerçeklikleri ve onların hayatları ile bizimkilerin, kavranabilir bir bütünün dünyası halinde, hayali olarak yeniden inşa edilmesine olanak sağlayan toplumsal bilginin sağlanması ve seçmeci olarak inşa edilmesini göstermektedir.[206] Yani, medya insanların yaşadıkları dünyayla ilgili bilgileri seçmeci bir şekilde inşa ederek onları hayali bir dünyanın parçası haline getirmektedir. Dolayısıyla bu hayali dünya bölgelerde, sınıflarda, alt sınıflarda, kültürlerde ve alt kültürlerde, komşuluklarda, cemaatlerde, çıkar gruplarında ve azınlık birliklerinde çok çeşitlilikte oluşturulmaktadır. İşte Hall'e göre modern medyanın ikinci işlevi bu çoğulluğu yansıtmak ve göstermektir. Medya bu çoğulluğu yansıtırken seçmeci bir şekilde dolaşıma soktuğu toplumsal bilgiyi, yeğlenen anlamlar çerçevesinde düzenlemekte ve tasnif etmektedir. Böylece "… yeğlenen açıklamalar ve rasyoneller ile dışlanan açıklamalar ve rasyoneller arasındaki, izin verilen davranışlar ile sapkın davranışlar arasındaki, "anlamsız" ile "anlamlı" arasındaki, içerilen pratikler, anlamlar ve değerler ile muhalif olanlar arasındaki çizgi

[202] Korkmaz, 2008, s.179.
[203] Korkmaz, 2008, s.180.
[204] Çiler Dursun, "Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir", *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Elips Yayınları, Ankara, 2004, s. 47.
[205] Korkmaz, 2008, s.180.
[206] Hall, 1994b, s.201.

burada durmaksızın yeniden çekilir, savunulur ve müzakere edilir."[207] Özellikle gazetecilik rutinleri açısından değerlendirildiğinde, gazetecilerin kullandıkları biçimsel, içeriksel yorum şemaları aracılığıyla haberler yeğlenen anlamlar çerçevesinde düzenlenmekte, tasnif edilmekte ve belirli bilinç bağlantıları oluşturulmaktadır.[208] Bu bağlamda medyanın üçüncü işlevi de Hall tarafından seçmeci olarak temsil edilen ve sınıflandırılanları örgütlemek, düzenlemek ve bir araya getirmek[209] olarak belirtilmektedir. Bu işlevde medya çoğul yapı içinde bir tümleşikliği sağlayarak, hayali bir tutunum ve birlikteliği inşa etmekte ve böylece medyada görülebilen ve sınıflandırılanlar kabullenilmiş bir düzen haline gelmektedir. Böylece medya bir oydaşmanın ürünü olarak yansıttığı gerçeklikle bir meşruluk inşa ederek ideolojik bir etki yaratmaktadır.[210] Hall, medyanın ideolojik etkisinin medya mekanizmaları içine girmesini ise şu şekilde açıklamaktadır. Olayların iletilmesinin tek başına anlam transferini sağlamamakta, gerçek ya da kurgusal olsun her türlü mesajın oluşturulmasını kapsayan kodlama süreci ideolojik etki için kilit önem taşımaktadır. Kodlama sürecini gerçekleştiren kodlayıcıların bu anlamda olayları egemen ideoloji perspektifinden ele almak gibi bir kasıtları olmadığına dikkat çeken Hall, egemen ideolojiler tarafından evrenselleştirilmiş ve doğallaştırılmış olan ve anlaşılabilirliğin tek biçimi olarak görünen alan içinden kodlayıcılar seçimlerini yapmaktadırlar.[211] Dolayısıyla sorgulamaksızın kabullenme süreci ve mesleki ideolojiler (tarafsızlık, haber değeri, sıcak haber vb.) ideolojik etkiyi de maskeleyen bir işlev görmektedir. "Böylece, olaylar sistematik olarak tek bir tarzda kodlanmayacak olsalar bile, sistematik olarak çok sınırlı bir ideolojik ya da açıklayıcı repertuvara dayandırılma eğiliminde olacaktır ve bu repertuvar şeyleri egemen ideolojinin alanı içinde "anlamlı" kılma eğilimine sahip olacaktır.[212]

Kültürel çalışmalar geleneğinde medya içeriklerinde sadece neyin sunulduğu, içeriğin ne olduğu incelenmez. Aynı zamanda sunulan popüler kültür ürünlerinin alıcılar/izleyiciler ya da Hall'ın ele aldığı işçi sınıfı tarafından nasıl alımlandığı, nasıl yorumlandığı ve nasıl değerlendirildiği de incelenmektedir. Çünkü kültürel çalışmalarda

---

[207] Hall, 1994b, s.201–202.
[208] Dedeoğlu, 2014, s.31.
[209] Hall, 1994b, s.202.
[210] Hall, 1994b, s.203.
[211] Hall, 1994b, s.204.
[212] Hall, 1994b, s.205.

edilgen/pasif izleyici/alıcı konumlandırmasının yerine etken/aktif izleyici/alıcı fikri kabul edilmektedir. Yani izleyiciler/alıcılar kitle iletişim araçları tarafından iletilen mesajları olduğu gibi kabul eden, alımlayan edilgen bir konumda değil, iletinin anlamını aktif olarak yeniden kuran özneler olarak değerlendirilmektedir.[213] Kültürel çalışmaların literatür kazandırdığı okuma ve metin terimleri, izleyici/alıcı ile medya içeriği arasındaki ilişkiyi üretime dayanan bir paradigma içinde tanımlamasından kaynaklanmaktadır.[214] Bu nedenle Hall, medya metinlerini hegemonyanın işlediği bir mücadele alanı olarak değerlendirmekte ve metni alımlayan herkesin o metinden farklı anlamlar çıkarabileceğini düşünmektedir.[215] Hall'ın konumlandırmasında kitle iletişim araçlarıyla gönderilen mesajların her alıcı/izleyici tarafından aynı şekilde anlaşılamayacağı, ya da amaçlanan anlamla izleyici/alıcının yüklediği anlamın her zaman örtüşmeyeceği fikri bulunmaktadır. Bu farklılık da alıcılar arasındaki yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu, etnik ve dinsel farklılıklar gibi unsurlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Hall, "Kodlama-Kodaçma" isimli çalışmasında iletişim sürecini;

- Kodlayıcı - Üretici
- Kodaçıcı - Alıcı
- Kişiselleştirme
- Yeniden üretim olmak üzere 4 aşamadan oluştuğunu belirtmektedir.

Bu modele göre iletişim sırasında üretilen anlamların etkili olabilmesi için sosyal pratiklere dönüştürülmesi gerektiğini savunan Hall, anlamı ortaya çıkarmak amacıyla bir iletişimin nasıl açıldığı, yani kod açma sürecinin nasıl olduğunu ortaya çıkarmanın anlam şeklini etkileyen bir süreç olduğuna[216] işaret etmektedir. Bu modelde Hall, "medya kurumlarının anlamı nasıl üretip, hangi yollarla dolaşıma soktukları ve izleyicinin de anlam üretebilmek için metinleri nasıl tüketip kod açtığı noktasında yoğunlaşarak modelini somutlaştırmıştır."[217] Dolayısıyla kodlanan iletiyle kodaçımı yapılan iletilerin anlamları arasında tamamen simetrik bir ilişki olmayacağını belirten Hall, asimetrik/simetrik ilişkiyi kodlayıcı-üretici, kodaçıcı-alıcı, kişiselleştirme

---

[213] Hülya Yengin, *Medyanın Dili İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlenmesi*, Der Yayınevi, İstanbul, 1996, s.141.
[214] Erol Mutlu, *Televizyon ve Toplum*, TRT Yayınları, Ankara, 1999, s. 99 – 100.
[215] Korkmaz, 2008, s.180.
[216] Yengin, 1996, s.144.
[217] Kellner, 2008, s.149.

durumları arasında inşa edildiğine[218] dikkat çekmektedir. Bu çerçevede yeğlenen okuma kavramıyla Hall üç tür kodaçma süreci tanımlamaktadır. Bunlar baskın – hegemonik konumlanma, müzakere edilmiş konumlanma ve muhalif konumlanmadır. Baskın hegemonik konumlanma kodlayıcı ve kodaçıcı arasındaki simetrik anlamsal ilişkinin kurulmasını ifade etmektedir. İzleyicinin/alıcının herhangi bir kitle iletişim mesajını kodlandığı şekliyle kodaçımlarsa gerçekleşen ve egemen değerleri aktaran kusursuz, şeffaf iletişimin ideal-tipik örneğidir. Hegemonik bakış açısını da Hall, "olası anlamların, toplumdaki ya da kültürdeki ilişkilerin bütünsel kesiminin zihisel evreni terimleriyle tanımlanabilir ve bunu yasallık damgası ile taşır –bu, toplumsal düzene ilişkin "doğal", "kaçınılmaz", "sorgulanmadan kabul edilmiş" olanlarla bitişik olan bir görünüm sunar" şeklinde tanımlamaktadır.[219] Dolayısıyla iktidar güçleri için baskın – hegemonik konumlanma tüm pratik amaçlar için ulaşılması istenen ve beklenen kodaçımlama olarak düşünülmektedir. Müzakere edilmiş konumlanımda ise kodaçımlar uyumsal ve karşıtsal öğelerin bir karışımını içermektedir. Bu kodaçımı egemen değerleri ve varolan yapıyı desteklemekle birlikte, bu yapı içindeki bazı grupların iyileştirilmesi gerektiğini de savunmaktadır.[220] Müzakere edilmiş konumlamanın en temel örneği bir işçinin grev hakkını sınırlandıran yasalara göre maaş artışı yapılmamasını içeren koddur. Müzakere edilmiş konumlanımda kodaçan enflasyonla mücadele etmek için daha az ücret alınması gerektiği görüşünü Kabul ederek, "ulusal çıkar" ekonomik tartışması bağlamında hegemonik tanımlamayı benimseyebilir.[221] Bu örnekte de görülebileceği gibi müzakere edilmiş konumlanmada baskın – hegemonik konumlanmayla uzlaşan ve bazı noktalarda bu konumlanmadan uzaklaşan bir kodaçımlama sözkonusudur. Son olarak Hall'ın muhalif konumlanma olarak tanımladığı kodaçımlama, "bir izleyicinin bir söylem tarafından sunulan temel ve yananlamsal tonlamaları, iletiyi küresel olarak muhalif yöntemlerle kodaçımlayarak, tamamen anlaması"[222] olarak anlaşılmaktadır. Muhalif konumlamada kodaçımlayıcı baskın – hegemonik konumlanmayı üreten toplumsal değerleri reddederek, iletiyi egemen olana radikal biçimde karşıt olan bir anlam sistemi içine yerleştirir ve metne

---

[218] Stuart Hall, "Kodlama ve Kodaçım", Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji Mitoloji Din, İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su yayınları, İstanbul, 2003, s.313.
[219] Hall, 2003, s.324.
[220] Fiske, 1996, s.147.
[221] Hall, 2003, s.325.
[222] Hall, 2003, s.325.

karşı muhalif bir konumlama oluşturarak kodaçımlayı gerçekleştirmektedir.[223] Diğer bir deyişle muhalif konumlamada yukarıdaki örnekten giderek bir değerlendirme yapıldığında "ulusal çıkar" vurgusunun "sınıfsal çıkar" olarak açımlanması ve anlaşılması söz konusudur.

İngiliz kültürel çalışmalarının yaygın çalışma alanlarından bir tanesi de medyanın elit güç ve ayrıcalıklarını kurumsal, ideolojik ve söylemsel olarak yeniden üretmede çok önemli bir işlev üstlendiği fikrine dayanan anlamlandırmayla bağlantısının kurulmasıdır.[224] Dolayısıyla bir medya metni olan haberler yoluyla toplumsal gerçekliğin olduğu gibi aktarıldığı yerine toplumsal gerçekliğin inşa edildiği fikri kültürel çalışma geleneği içinde yer almaktadır. "Haberin gerçek dünyayı olduğu gibi yansıtmadığı, gerçekliği kuran/inşa eden (construct) bir metin olduğu"[225] iddiası, haber ile gerçeklik arasında simetrik bir ilişkiden söz edilemeyeceğini de göstermektedir. Dolayısıyla burada sorunlu alan "haber üretiminin kurumsallaşmış bir yapıya sahip olması; ve bu kurumsallaşmış yapının işleyiş mantığının, dünyaya dair bir bilgi türü olan haberi, dolayısıyla da dünyamızı belirlemesidir."[226] Tabii bu değerlendirme toplumsal gerçekliği inşa eden tek aracın medya olduğu anlamına gelmemektedir. Burada "medyanın izleyiciye belli bir yorumlama çerçevesi, izleyiciler için olayların ve durumların anlaşılır kılınmaya çalışıldığı"na vurgu yapılmaktadır.[227]

Olayların ve durumların anlaşılır kılınmaya çalışılması, kendi başlarına güçlü olan medya temsilleriyle ortaya konulan olayları, durumları ya da konuları "belli bir yönde anlamdırma iktidarı"na[228] sahip olmak anlamına gelmektedir. Anlamlandırma rızanın etkili bir şekilde seferber edildiği bir mücadele alanıyken[229] bu anlamın belli grup ve kişiler lehine harekete geçiriliş biçimi de ideolojinin konusuna girmektedir.[230] Genellikle önemli durumları belgeleyen sıradan medya temsilleri içinde harekete geçirilen anlamlar yoluyla medya, gerçekliği sadece yeniden üretmekle kalmamakta

---

[223] Fiske, 1996, s.148
[224] Lembo, 2000, s.55.
[225] Dursun, 2004, s.40.
[226] Dursun, 2004, s.40.
[227] Şerife Çam, *Medya Çalışmalarında İdeoloji Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar*, De Ki Yayınları, Ankara, 2008, s.215.
[228] Ömer Özer, *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, LiteraTürk Yayınları, İstanbul, 2011, s.47.
[229] Hall, 1994a, s.67.
[230] Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s.89.

aynı zamanda tanımlamaktadır. Başka bir deyişle gerçeklik tanımları, dilsel pratikler aracılığıyla yeniden üretilmekte ve yine bu dilsel pratikler yoluyla olduğu gibi değil de "gerçek"in seçilmiş tanımlarıyla aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirmeyi içeren süreci işaret ederek temsil edilmektedir.[231] Lukes (1975) bu anlamlandırma iktidarını üç boyutlu bir iktidar modeliyle açıklamaktadır:

> "Toplumsal faillerin herhangi bir alternatif görememelerinden, tahayyül edememelerinden ya da doğal ve değiştirilemez olarak kabul etmelerinden, hatta kutsal bir güç tarafından mukadder kılınmış, insana yararlı bir düzen olarak görmelerinden ötürü, şeylerin varolan düzeni içindeki rollerini kabul etmelerine yol açacak şekilde algılarını, idrak yeteneklerini ve tercihlerini biçimlendirmektedir."[232]

Bu iktidar modeli medya açısından değerlendirildiğinde, istenilen şeyleri yaptırmak için medya kuruluşlarından alıcılara/izleyicilere gönderilen mesajların basit bir ileti olarak değerlendirilemeyeceği, bunun ötesinde medya yoluyla iletilen mesajların şeylerin düzenini, bu düzenin sınırlandırıcı bakış açılarını ve olayları ya da konuları "gerçeklik"in kendisiymiş gibi göstererek temsil etmesi şeklindedir. Dolayısıyla "dünyaya ilişkin kısmi ve yanlı açıklamalara evrensel bir geçerlilik ve meşruluk kazandırmaya ve bu kısmi kurmacaları "gerçek"in sorgulanmaksızın kabul edilmesine oturtmaya yönelik bu hamle aslında "ideolojik" olanın karakteristiği ve tanımlayıcı mekanizmasıdır."[233]

Kültürel çalışmalar geleneğinde ideolojinin belli bir söylem içinde gerçekliği ürettiği ve yaygınlaştığı düşüncesi hakimdir. Hegemonyanın anlamlar üzerinde bir mücadele alanı olduğunu tanımlayan Hall'a göre[234] anlam üzerindeki bu mücadele, dil ve gerçeklik arasında bir eşdeğerlilik sistemi inşa etme pratiğini üretirken, bu eşdeğerlilikler de söylemsel pratikler yoluyla güvence altına alınmaktadır. İşte bu pratikler nedeniyle ideolojinin söylem üzerinden analiz edilmesi zorunlu olmaktadır. Nitekim toplumsal oluşumun ancak dil ile ortaya çıkması, doğasında egemen düşünceleri barındırdığından ideoloji söylemle doğrudan ilişkilidir.[235] Bu durum kültürel çalışmaların medya metinleri özelde haberler üzerinden söylem aracılığıyla

---

[231] Hall, 1994a, s.67.
[232] Akt. Hall, 1994a, s.69.
[233] Hall, 1994a, s.69.
[234] Hall, 1994a, s.87.
[235] Leyla Ilgın, "Söylem ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji Mitoloji Din İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su yayınları, İstanbul, 2003, s.293.

toplumsal mücadelelerin ve uylaşımların izini sürmeye olanak veren yönünü ortaya koymaktadır.[236] Dolayısıyla medya metinleri yoluyla özelde de haberler aracılığıyla olayların, konuların ya da sorunların sınırlandırıcı bakış açılarıyla ve gerçekliğin kendisiymiş gibi temsil edilmesi ve bu temsil üzerinden meşruluk kazandırılması ve yeniden üretilmesi, egemen ideolojinin bu şekilde meşruluk kazanmasına ve yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

Medyanın ideolojik rolünü bu çerçevede tanımlayan Hall, medyanın ideolojik işlevlerini gerçekleştirebilmesini sağlayan bir takım mekanizmalardan da söz etmektedir. Demokratik toplumlarda medyanın tamamen devlet kontrolünde bulunmadığı görüntüsü, yine medyanın yönetici sınıf partilerinden biri tarafından doğrudan doğruya kolonileştirilmediği fikri, sermayenin temel çıkarlarına muhalefette bulunan seslerin de diğerleri kadar olmasa da medyada yer bulması ve mesleki ve teknik kurallar (haber değerlerinin nötr yapısı gibi) çerçevesi içinde[237] medya ideolojik işlevini yerine getirmektedir. Medya ideolojik işlevini de görece bir özerklik içinde gerçekleştirmektedir. Şöyle ki medyaların doğrudan doğruya devlet tarafından örgütlenmediğine ve sahiplerinin doğrudan doğruya devlet olmadığına dikkat çeken Hall, medyanın yönetici sınıfla ittifakının doğrudan değil dolaylı olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Hall medyayı Althusser'in tanımıyla bu çerçevede "Devletin İdeolojik Aygıtları" olarak değerlendirmektedir.[238] Hall medyanın görece özerklik içinde ideolojik işlevlerini yerine getirmesini de bu dolaylı ilişkiye bağlamaktadır. Çünkü medyanın doğrudan yönetici sınıf hizmetine girmesi bu anlamda meşruluğunu kaybetmesine neden olacaktır. İşte Hall'a göre bu görece özerklik yayıncılığın ya da haberciliğin işleyimsel ilkelerinde, "nesnellik", "yansızlık" ve "denge" mekanizmalarıyla kutsallaştırılmaktadır.[239] Örneğin tarafsızlık ya da denge mekanizmaları öncelikle iki taraflı bir diyaloğu ve farklı görüşlerin açıklanmasını olanaklı kılmaktadır. Bu mekanizma siyasal alan için değerlendirildiğinde siyasal aygıtlar, parlamenter demokrasi ve demokratik tartışma biçimlerini yeniden üreterek, konumların hareket ettikleri ve üzerinde mücadeleye girdikleri ideolojik alanı desteklemeye dayanmaktadır.[240]

---

[236] Dursun, 2014, s.48.
[237] Hall, 1994b, s.203.
[238] Hall, 1994b, s.206.
[239] Hall, 1994b, s.207.
[240] Hall, 1994b, s.201.

Çağdaş Kültürel İncelemeler Merkezi'nin 1950'li yıllardan itibaren yaptığı çalışmalarla başlayan kültürel çalışmalar, başlangıçta Hoggart, Williams ve Thompson gibi isimlerin önderliğinde işçi sınıfının kültürünü incelemişlerdir. Stuart Hall'ın katılımıyla kültürü toplumsal yeniden üretim, iktidar ve egemen ideolojiler konusundaki çalışmalarla, egemen sınıfın hegemonyasına ilişkin karşı hegemonyanın da işlediği bir mücadele alanı olarak tanımlamışlardır.[241] Ekonomik belirleyiciliğe de bir karşı duruş olarak değerlendirilen kültürel çalışmalar medyanın anlamlandırma pratiklerinden, ideolojik işlevlerine kadar insanların gündelik hayatlarını ilgilendiren geniş bir alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Eleştirel medya çalışmaları çerçevesinde medya metinlerinde ideolojik işleyişin ortaya çıkması ne kadar önemliyse, medya kuruluşlarının ekonomi politiğinin ortaya konulması da o derece önemli görülmektedir. Bu nedenle ekonomi politik yaklaşım ile kültürel çalışmaları kapsayan araştırma geleneğinin benzer bir takım nitelikleri paylaştığı görülmektedir. Her iki yaklaşım neo - Marksist toplum görüşü içinde çalışmakta, her ikisi de merkezi olarak iktidarın oluşumu ve bu gücün kullanımıyla ilgilenmekte ve her iki yaklaşım da kapitalist toplumların genel işleyişini kabul eden liberal (çoğulcu) çözümleme geleneğini reddetmektedir.[242] İki yaklaşımın temel ayrılık noktası Marks'ın alt yapı üst yapı ayrımından kaynaklansa da her iki yaklaşımı belli bir noktada uzlaştırma çabaları da devam etmektedir. Garnham, "kültürel çalışmaların ancak ekonomi politikle köprüyü yeniden inşa ederse başarıyla devam edebileceğini"[243] öne sürerken, bu uzlaşma çabalarına da değinmek gerekmektedir.

1.2.5. Eleştirel Paradigmada Uzlaşma Çabaları

Marksist paradigma içinde toplumsal yapıyı ve bu yapı içinde faaliyet gösteren kurumları açıklamaya çalışan eleştirel yaklaşımlar, bu kurumlardan medyayı ideolojik bir araç olarak değerlendirmekte ve egemen ideolojilerin yayılmasında, meşrulaşmasında ve yeniden üretilmesinde hem ekonomik hem de kültürel nedenlerden dolayı önemli bir işlevi olduğu kabulünden hareket etmektedir.

Temelde yapısalcı, ekonomi politik ve kültürel çalışmalar olarak sınıflandırılan eleştirel kuramların hareket noktası Marks'ın alt yapı ve üst yapı kavramsallaştırmasına

---

[241] Korkmaz, 2008, s.183.
[242] Curran, 1990:139, akt. Golding - Murdock, 1997, s.50.
[243] Garnham, 2008, s.119.

dayanmaktadır. Bu ayrışma üst yapı yani kültür, ideolojiye ve söyleme ağırlık veren yaklaşımlar ya da altyapıya yani maddi (ekonomik) ilişkilere ağırlık veren yaklaşımlar olarak da kavramsallaştırılabilmektedir.[244] Marks'ın ekonomik alt yapı ve kültürel üst yapı sınıflandırmasını hareket noktası olarak ele alan gerek ekonomi politik yaklaşım gerekse kültürel çalışmaların temel tezi kapitalist toplumsal yapının ve işleyen sistemin medya aracılığıyla sürdürüldüğü ve pekiştirildiği görüşünü kabul etmektedirler. Hareket noktalarının aynı olması ancak farklı bakış açılarından sistemi eleştiren "eleştirel yaklaşımlar ana akım yaklaşımların 'kamu çıkarlarının bekçiliğini yapan medya' görüşünün karşısına 'düzenin bekçileri' görüşünü çıkarmaktadır."[245] Dolayısıyla iletişim ve medya çalışmalarıyla ilişkili teorik tartışmaların hangi noktadan başlayacağı ve nasıl sürdürüleceği konusu bu alanda süren tartışmalardan biridir. Bu bağlamda teorik tartışmaların sınıf, üretim ve ekonomi ekseninde mi yoksa anlam, temsil ve kültür etrafında mı birbirinden ayrı olarak sürdürülecek olması ya da her iki yaklaşım tarzının birbirinden belli bir noktada bütünleştirilmesi ve uzlaştırılması noktasında mı devam edeceği önemli tartışma alanı olarak değerlendirilmektedir.[246]

Medya çalışmalarında ana akım liberal (çoğulcu) yaklaşımlara karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımlar, ekonomi politik yaklaşım ve kültürel çalışmalar olmak üzere iki kola ayrılmaktadır. Her ikisi de Marksist görüşlerden hareket ederken, ekonomi politik yaklaşım kapitalist üretim biçimi içinde kültürel ürünlerin bir meta gibi üretilip tüketildiğine ve bu kültürel pratiklerin üretim süreçlerinin analiz edilmeksizin anlaşılamayacağına vurgu yapmaktadır.[247] Öte yandan ekonomi politikçiler iletişim süreci içinde izleyicinin rolünü ön plana çıkarmak yerine, üretilen ürün üzerinde odaklanmaktadır. Başka bir deyişle ekonomi politik, kapitalist toplumların kültürel ürünleri kar ve pazar merkezli kılabilmek uğruna kurum ve pratikleri, sermaye birikiminin mantığına uygun olarak yapılandırmakta ve ne tür kültürel ürünlerin üretileceği ve tüketileceği de egemen ilişkilere göre biçimlendirildiğini ileri sürmektedir.[248] Kültürel çalışmalar geleneğini benimsemiş olan bilim insanları, kültürel süreci ekonomik indirgemecilikle ele alındığı temelinde bu bakış açılarına karşı

[244] Erdoğan - Alemdar, 1990, s.177.
[245] Kaya - Çakmur, 2012, s.521–522.
[246] Sevilay Çelenk, "Tartışma Sürüyor", *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar,* Der. Sevilay Çelenk, De Ki Yayınları, Ankara, 2008, s.11.
[247] Sevilay Çelenk, "Kültürel Çalışmalarla Ekonomi Politikçiler Tartışıyor", *Teori ve Politika,* S. 8, 1997, s.84.
[248] Kellner, 2008, s.151.

durmaktadırlar. Ayrıca izleyicinin edilgen olarak değerlendirilmesi yine kültürel çalışmalar tarafından eleştirilen konulardan biridir. Ekonomi politik yaklaşımın "metinlerin (kodlar halindeki ileti), metnin (anlam halindeki ileti) kendisinden ayrılabilen ve gerçekliğin ideolojik yorumları olarak ele alınabilen temsillerin toplamı olduğunu"[249] varsaymaktadır. Bu yaklaşım iletinin kodlayıcı tarafını vurgularken, metinlerin zaten ekonomik sermaye ilişkileri çerçevesinde ve sermayenin sınıfsal çıkarlarını destekleyecek şekilde oluşturulduğuna dikkat çekmektedir.

Ekonomi politik yaklaşımın ekonomik indirgemeciliğine karşın kültürel çalışmalar ırk, cinsiyet, iktidar, ideoloji, hegemonya ve direniş kavramlarını ön plana çıkarmaktadır. Kültürel çalışmalar geleneğini benimsemiş çalışmalar "temelde anlamın inşasıyla anlamın belirli formları içinde ve onlar aracılığıyla nasıl üretildiği ve günlük hayat pratikleri yoluyla sürekli olarak nasıl müzakere edildiği ve yapıbozuma uğratıldığıyla ilgilenmektedir."[250] Ancak, ekonomi politik çalışmalarını ırk, cinsiyet, etnisite gibi alanlara genişletmese de genel olarak kültürün yöneten-yönetilen ilişkisini kapsayan bir iktidar mekanizması içinde üretildiğini ve var olan güç yapılarını yeniden ürettiği ya da onlara karşı direndiği gerçeğine de dikkat çekmektedir.[251]

Eleştirel kuramlar çerçevesinde değerlendirilen ekonomi politik yaklaşımın daha çok medyadaki üretim süreciyle ilgilenmesi kültürel çalışmaların da tüketim süreciyle ilgilenmesi tartışma noktalarının temelini oluşturmaktadır. Her iki yaklaşımın temsilcileri de bu eleştiri noktalarını haklı bulmaktadır. Buna karşın ekonomi politik yaklaşımı benimseyenler tarafından ırk, cinsiyet gibi mücadele alanlarının ve bu mücadeleyi oluşturan kültürel pratiklerin ekonomi politik esasları analiz edilmeden anlaşılamayacağı[252] vurgulanırken, bu eleştiri kültürel çalışmalar geleneğini benimseyen bilim insanları tarafından da kabul edilmektedir. Ancak kültürel çalışmalar geleneğini benimseyenler de ekonomik pratikler ve ilişkilerin hangi pratiklerin ya da emtiaların dolaşıma gireceği konusunda belirleyici etkisi olduğunu belirlerken, hangi anlamların dolaşıma gireceğini veya girmeyeceğini belirleme gücüne sahip olmadığına[253] dikkat çekmektedirler.

---

[249] David J. Sholle, "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye", *Medya, İktidar İdeoloji*, Der. ve. Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994, s.216.
[250] Golding - Murdock, 1997, s.51.
[251] Kellner, 2008, s.151.
[252] Garnham, 2008, s.128.
[253] Grossberg, 2008, s.138.

Ekonomi politik yaklaşımlarla kültürel çalışmalar arasında var olan bu tartışmanın üçüncü cephesini de her iki yaklaşımında önemsenmesi gerektiği noktasında birleşmektedir. Çünkü gerek medyanın oluşturduğu mesajlar (üretim) gerekse bu mesajların alıcı/izleyici tarafından alımlanma süreci (tüketim) hem ekonomik hem de kültürel alanı ilgilendiren ve bu süreçler aracılığıyla gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu nedenle üçüncü yol bu iki yaklaşımın birleşmesinin iletişim çalışmaları açısından son derece verimli olacağı[254] konusunda birleşmektedir. Benzer şekilde Kellner de "medya metinlerinin inşasının ve izleyicinin bu metinleri alımlamasının, medya ürünlerinin dolaşıma sokulup algılandığı üretim ve dağıtım sisteminden derinlemesine etkilendiğini"[255] düşünmektedir. Dolayısıyla her iki yaklaşımın birleştirilmesi ve belli bir noktada buluşması gerektiği fikrinden hareket eden Kellner'in önerdiği model "kültürün ekonomi politiği" olarak özetlenmektedir. Peck de Kellner'le benzer şekilde bir uzlaşma önermektedir. Kültür ve ekonomiyi insan etkinliğinin ayrı alanları olarak değerlendirmenin yanlış olduğunu belirten Peck, "insanın tüm faaliyetleri pratik maddi bir alan dahilindeki ve üzerindeki anlamlandırma eylemleri olduğu müddetçe, aynı anda "maddi" ve "sembolik"[256] olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir.

Bu bakış açıları ışığında bir değerlendirme yapıldığında iletişim alanında yapılan çalışmalarda bütüncül bir bakış açısının zorunlu olduğu düşünülmektedir. İçinde yaşadığımız dönemin çok aktörlü, çok unsurlu, çok etkileşimli sorunlarını anlayabilmek ve çözümleme çabası içine girebilmek için bu bütüncül bakış açılarıyla[257] konuların ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın kapsamını oluşturan ve medya ürünleri içinde önemli bir metin olarak kabul edilen ve "kamuyu haberdar etme" fonksiyonunu yerine getirmesi beklenen haberlerin hem hazırlanma sürecindeki pratiklerin (üretim) ortaya konması hem de yayınlandıktan sonra oluşturdukları anlam çerçevesinde (tüketim) ele alınması bu çalışmanın temel hedeflerindendir. Bu nedenle çalışmada kuramsal alt yapı olarak ekonomi politik yaklaşımların kuramsal kabulleri çerçevesinde haber metinlerinin nicel çözümlemelerinin ortaya konması, kültürel çalışmaların kuramsal kabulleri perspektifinden de haber mesajlarıyla iletilen anlamların nitel çözümlemelerle açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

[254] Bülent Çaplı, *Medya ve Etik*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s.17.
[255] Kellner, 2008, s.150.
[256] Janice Peck, "Ekonomi Politik Kültürel Çalışmalar Tartışmasından Niçin Sıkılmamalıyız", Çev. Sevilay Çelenk, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, De Ki Yayınları, Ankara, 2008, s.195.
[257] Dedeoğlu, 2014, s.42.

2. İDEOLOJİ VE HABER

2.1. İdeoloji Kavramı ve Haber

> *"Bireyler olarak her şeyden etkilenmekteyiz, düşüncelerimiz maruz kaldığımız medya tarafından biçimlendirilmiş, güçlendirilmiş ve değiştirilmiştir"*
>
> *Sánchez Macarro*[258]

Liberal (çoğulcu) medya kuramları ile eleştirel medya kuramlarının temel farkını ortaya koyan "medya gerçekliği yansıtan bir araç mıdır" yoksa "gerçekliği kuran, inşa eden araç mıdır" sorusudur. Bu çalışma da bu temel soruda hareket etmektedir. Bu çerçevede, çalışmada esas alınan nokta medyanın toplumsal gerçekliğin medya aracılığıyla dolayımlanarak kurulduğu, inşa edildiği yönündedir. Bu inşa sürecinde medyanın izleyicilerine/ alıcılarına çeşitli seslenişlerde bulunması gerekmekte ve bu seslenişleri de ideoloji aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu nedenle toplumsal gerçekliğin inşasında kurucu bir işleve sahip olan ideoloji, toplumsal dünyada kalıcı hale gelerek, toplumsal gerçekliğin kurucusu haline dönüşmektedir.[259] Bu kurucu işlev her şeyin bu gerçeklik içinde kurulmasının yanı sıra o gerçekliğin de benimsenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Haber, ideoloji, dil ve anlam birbirlerinden ayrılmayan bir bütünlük içindedir.[260] Dolayısıyla medya yoluyla iletilen haberi çözümlemek, bir anlamda haberin içinde barındırdığı ideolojiler yoluyla inşa edilen toplumsal gerçekliğin de ortaya çıkarılması anlamına gelmektedir. Bu anlamda haberi profesyonel gazetecilik rutinleri yoluyla yapılandırılan ve aynı zamanda toplumda belirli egemenlik ilişkilerinin üretilmesi ve yeniden üretilmesini sağlayan metinler olarak değerlendirmek ve bu çerçevede ideoloji, anlam ve iktidar ilişkisinin ortaya çıkarılması için haberi siyasal, kültürel ve ekonomik yapı içinde oluşan metinler olarak ele almak gerekmektedir. Özetlemek gerekirse haber, profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde üretilen bir metinken aynı zamanda

---

[258] Sanchez Macarro, *Windows on the World: Media Discourse in English, Series Editor's Preface*, Ed. Antonia Sanchez Macarro, Universitat de Valencia: Valencia, 2002, s.13.

[259] Denis K. Mumby, "İdeoloji ve Anlamın Toplumsal İnşası: Bir İletişim Bakış Açısı", Çev. Çiler Dursun, *Doğu Batı Dergisi*, Y.8, S. 30, 124.

[260] Soner Yağlı, "Direne(meye)n Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşımı: Gerçeklik ve Medyadaki İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Sektörüne Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, 4.

toplumsal iktidarın kurulduğu söylemsel pratikler içinde görülen ve bu nedenle "iktidar", "dil" ve "ideoloji" sorunlarından ayrı değerlendirilemeyecek[261] bir metindir.

Çalışmada ideolojik bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin çözümlenmesinde iki temel noktadan hareket edilmektedir. Bunlar;

1- Haber metinleri gazetecilerin günlük pratikleri çerçevesinde profesyonel mesleki rutinler çerçevesinde şekillenmekte ve üretilmektedir.

2- Haber metinlerinin yapılandırıldığı ekonomik, sosyal ve siyasal koşullardan ayrı değerlendirilemeyeceği görüşünden hareketle, varolan güç/iktidar ilişkileri metinlere yansımakta ve haber metinleri yoluyla egemen görüşler üretilmekte ve yeniden üretilmektedir. [262]

Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde ideoloji kavramının ne demek olduğu ve tarihsel arka plandaki gelişim sürecine değinildikten sonra kavramın zaman içinde içerik olarak geçirdiği değişim ve dönüşüm, eleştirel kuramın önde gelen düşünürleri çerçevesinde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışma Marksizm'i temel alan eleştirel kuramlardan hareket ettiği için, eleştirel kuram çerçevesinde ideoloji konusunun nasıl kavramlaştırıldığı üzerinde durulmuştur. Öte yandan ideoloji kavramsallaştırması genelde kitle iletişim araçları bağlamında özelde ise haber bağlamında değerlendirildiğinden, ideoloji kavramsallaştırması bu sınır çerçevesinde tartışılmış ve farklı bağlamlarda ele alınan ideoloji tartışmalarına yer verilmemiştir.

2.1.1. İdeoloji Kavramı ve Tarihsel Arka Plan

Herhangi bir şehirde işe giderken ya da sokaklarda gündelik telaş içinde dolaşırken karşınıza çeşitli sloganlar atan ve ellerindeki dövizlerle[263] sloganlarını destekleyen bir grupla ve grubu kontrol altında tutmaya çalışan, tam donanımlı kıyafetleri ve araçları bulunan emniyet güçleriyle karşılaşıldığında ilk yapılacak şey durumun ne olduğunu çözümlemeye çalışmaktır. Böyle bir durumda ne yapılmalı?

---

[261] Ayşe İnal, *Haberi Okumak*, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996, s.29.

[262] Marksizmde çok sık kullanılan "yeniden üretim" (reproduction), çoğaltma, kopyalama, tekrar üretme gibi anlamları karşılamak için kullanılan bir kavramdır. "Yeniden üretim, ekonomik anlamda bir ürünün belli bir üretim teknolojisi ve faaliyet yapısı içinde tekrar üretilmesidir. İdeolojik anlamda bu 'yeniden' kavramı, üretilenin ve üretim ilişkileri biçiminin hem sembolik olarak anlatılması hem de meşrulaştırılmasındaki sürekliliğe gönderme yapmaktadır" (Erdoğan - Alemdar, 2002'den akt. Esra Doğru Arsan, "Medya-Güç İdeoloji Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu", *Haber Hakikat İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Elips Yayınları, İstanbul 2004, s.157 – 158.

[263] Propaganda veya tanıtma amacıyla üzeri yazılmış bez veya karton, *www.tdk.gov.tr*, (11.03.2015)

Kaçmalı mı yoksa eyleme katılmalı mı? Yoksa görmezden gelip gündelik hayata devam mı edilmeli? İşte verilecek bu karar, karşılaşılan durumun çözümlenmesi anlamına gelmektedir. Bu çözümleme herkesin kendi yaşam deneyimlerinden hareketle yapacağı ve bu olayı yorumlayacak zihinsel haritaları ya da yorumlama şemaları aracılığıyla yapılmaktadır. Bu durumla karşılaşan kişi eğer bir aktivistse olayı gayet olumlu ve sevindirici bir gelişme olarak değerlendirip, halkın egemen sınıfların baskısına karşı direndiğini düşünebilir. Eğer bu kişi bir muhafazakarsa olayı marjinal bir grubun şiddet olasılığı taşıyan, meşru ve yasal olmayan bu durumunun polisler tarafından hemen durdurulması gerektiği fikrini taşıyabilir. Bir liberal ise düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini dile getirebilir. İşte ideoloji insanlar için bu çözümlemeyi yapmaya yarayan zihinsel haritalardır.

Bu örnekte de görüldüğü gibi ideolojiler bizim farklı durumlar ve olaylar karşısında sahip olduğumuz düşüncenin modern adıdır.[264]Siyasal ve toplumsal dünyaların haritalarını çıkaran[265] yorumlama şemalarıdır. Dolayısıyla ideolojiler karşılaşılan durumları, olayları anlamanın bir yolunu sunmakta, bir anlamda insanlara herhangi bir durumu, konuyu, olayı ya da sorunu yorumlamanın yollarını önermektedir. Ancak ideoloji denildiğinde insanların zihinlerinde genellikle olumsuz bir çağrışım yankılanmaktadır. Bu durumun nedeni ideoloji kelimesinin negatif anlamlarla yüklü çağrışımları içermesinde yatmaktadır. Çünkü ideoloji, "iyiye karşı kötüyü, güzele karşı çirkini, doğruya karşı yalanı ve yanlışı"[266] temsil etmektedir. Bu negatif anlamlar da ideoloji kelimesinin nadiren bizim, ama çoğunlukla ötekinin düşüncesi[267] olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bir kişinin karşısındaki kişiyi ideolojik bir dille konuşmakla suçlamasının amacı, "belirli bir meseleyi, önceden kabul edilmiş ve anlama tarzını çarpıtan fikirlerden oluşan, sınırları kesin bir şekilde belirlenmiş bir çerçeveden"[268]tartışıyor anlamına gelmektedir. Bu konuda genel eğilim bizim düşüncelerimizin yasal ve meşru olduğu, karşımızdakinin düşüncelerinin ise ideolojik yani yanlış olduğu yönündedir. Claude Lefort'un (1986) deyişiyle bu durum ideoloji sözünün geçtiği her yerde ideolojik bir körlüğe işaret etmektedir.[269]

---

[264] Betül Çelik, *İdeolojinin Soykütüğü Marx ve İdeoloji*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s.13.
[265] Michael Freeden, *İdeoloji*, Çev. Hakan Gür, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s.9.
[266] Gökhan Atılgan, "İdeoloji", *Siyaset Bilimi Kavramlar İdeolojiler Disiplinler Arası İlişkiler*, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s.286.
[267] David McLellan, *İdeoloji*, Çev. Ercüment Özkaya, Doruk Yayımcılık, Ankara, 1999, s.11.
[268] Terry Eagleton, *İdeoloji*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s.20.
[269] Çelik, 2005, s.14.

İdeoloji tüm sosyal bilimlerde tarifi en zor ve en belirsiz kavramlardan biri[270] olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri ideoloji kavramının en temel fikirlerin dayanaklarını ve geçerliliklerini sorgulamasından kaynaklanmaktadır.[271] Bir diğer nedeni ise farklı kuramsal yaklaşımlara göre ideoloji kavramının anlam ve işlevlerinin değişmesidir.[272] Bu nedenle üzerinde uzlaşmaya varılan tek bir ideoloji tanımından söz etmek imkansızken, herhangi bir bağlamda kullanılan anlamıyla ilgili emin olmak da kolay değildir.[273]

İdeolojiyle ilgili yapılmış çalışmaların pek çoğu, kavramın Fransız Devrimi sürecinde ortaya çıktığı konusunda görüş birliği içindedir. Terimi ilk kez kendilerini ideologlar olarak tanımlayan bir grup düşünürden biri olan Antonie L. C. Destutt de Tracy "düşünceler bilimi" anlamında 1797 yılında kullanmıştır. Destutt de Tracy 1801 – 1815 yılları arasında yazdığı "Elements d'Ideology" adlı eserinde ideolojiyi (ideology=düşüncebilim) bütün bilimlere temel olacak yeni bir düşünceler bilimi olarak kullanmış ve kavrama olumlu ve ilerici bir anlam yüklemiştir.[274] Tracy'nin ideoloji sözüyle "düşünce biliminin amacı, düşüncelerimizin doğal kökenlerini araştırmak, yanılsamaları ve yanılgıları açığa çıkartarak toplum hakkındaki doğruları toplumsal reformların hizmetine sunmaktır."[275] Napolyon'un ideologlara yönelttiği eleştirilerle olumsuz bir anlama kavuşan ideolojinin, olumsuz çağrışımı Hegel'in düşüncesiyle pekişmiştir. Hegel'e göre "özgül bir çağın fikirleri, kaçınılmaz biçimde değişen tarihsel durumlarla ilintili olduklarından, kendileri adına mutlak geçerlilik iddiasında bulunamazlar."[276]

İdeolojiyi, "Bir dünya görüşü" olarak soyutlayan Raymond Williams (1977), belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar sistemi, doğru ya da bilimsel bilgiyle çelişebilecek aldatıcı inançlar sistemi yanlış fikirler ya da yanlış bilinç, anlam ve fikir üretiminin genel süreci[277] olarak kavramlaştırdığı üç farklı ideoloji kullanımını belirlemektedir.

---

270 McLellan, 1999, s.11.
271 McLellan, 1999, s.11.
272 Larrain, 1979, s.13'den akt. Atılgan, 2014, s.287.
273 John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev. Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları-Ark, Ankara, 1996, s.212.
274 McLellan, 1999, s.17 – 18.
275 Çelik, 2005, s.27 – 28.
276 McLellan, 1999, s.19.
277 Akt. Fiske, 1996, s.212.

Samuel Becker'e göre (1984) ideoloji, dünyayı ve kendimizi algılama biçimimizi yönetir ve doğal ya da aşikar diye gördüklerimizi kontrol etmektedir[278] Foss (1996) ise ideolojiyi, düşünceleri, varsayımları, inançları, değerleri düzenleyen bir model ya da kültür ve grup faaliyetleri içinde dünyanın yorumlanması[279] olarak tanımlamaktadır.

Eagleton (1996) ise "İdeoloji" isimli çalışmasına 16 farklı ideoloji tanımı yaparak başlamaktadır. "Toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci"; "belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi"; "bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler"; "bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler"; "toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç"[280] bu tanımlardan bazılarıdır. Bu tanımlamaların ardından Eagleton altı farklı ideoloji tanımıyla kavramı açıklamaya çalışmaktadır. Bu tanımlamalar, "toplumsal yaşamdaki fikir, inanç ve değerleri üreten genel maddi süreç", "toplumsal açıdan önemli belirli bir grubun veya sınıfın içinde bulunduğu durumu ve hayat deneyimlerini simgeleyen (doğru veya yanlış) inanç ve fikirler", "kendi çıkarlarını gözeten toplumsal güçlerin, bir bütün olarak toplumsal iktidarın yeniden üretilmesinde merkezi önem taşıyan meseleler üzerinde çatıştığı ve çarpıştığı söylemsel alan", egemen toplumsal gücün etkinlikleri çerçevesinde "grup çıkarlarının meşrulaştırılması ve desteklenmesi", bir bütün olarak toplumun maddi yapısından kaynaklanan yanlış ve aldatıcı inançlar şeklindeki tanımlama da Eagleton'ın son ideoloji tanımlamasıdır.[281]

İdeoloji teriminin karmaşık ve uzun bir tarihe sahip olduğunu belirten Thompson, terimin iki farklı şekilde kavramsallaştırıldığını belirtmektedir. Bu kavramsallaştırmanın ilkinin ideolojiyi, siyasal projeleri ya da toplumsal eylemleri ilgilendirmeyen "sembolik pratiklerin", "inanç sistemlerinin" ve "düşünce sistemlerinin" konuşulması şeklindedir. Thompson'ın nötr kavramsallaştırma olarak adlandırdığı bu kullanıma karşı ikinci ve eleştirel kavramsallaştırması ideoloji terimini, asimetrik güç ilişkilerinin sürdürülebilir süreciyle ilişkilendirilmesi şeklindedir. Thompson "ideoloji çalışmak" diye başlayan cümlesini ise "anlamın ya da (mananın)

[278] Pamela Shoemaker, Stephen D. Reese, *Mediating The Message Theories of Influences on Mass Media Content*, Longman Publishers, New York, 1991, 222.
[279] Frank S. Durham, "News Frames as Social Narratives", *International Communication Association*, 1998, s.102.
[280] Eagleton, 1996, s.18.
[281] Eagleton, 1996, s.55 – 57.

egemenlik ilişkilerini sürdürmeye hizmet eden durumlar üzerinde çalışmak" şeklinde noktalamaktadır.[282]Thompson'a göre anlamlandırma uygulamaları sistematik ve asimetrik iktidar ilişkilerini kurduğunda ve bu ilişkileri sürdürdüğünde orada ideolojinin olduğunu ve ideolojinin de geniş anlamda anlamın iktidarın hizmetinde olmasıdır.[283] Eagleton bu tanımı, ideolojinin yaygın kabul gören tek tanımı olarak göstermektedir ve egemenlik ilişkilerini meşrulaştırmaya yönelik 6 farklı strateji olduğunu belirtmektedir. Bu stratejiler;

- Egemen iktidar kendisine yakın inanç ve değerlerin tutunmasını sağlayarak,
- Bu inanç ve değerlerin doğruluğunu kendisi söyleyen ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde doğallaştırarak ve evrenselleştirerek,
- Kendisine meydan okumaya kalkışan fikirlere çamur atarak,
- Rakip düşünce biçimlerini sistemli bir şekilde dışlayarak,
- Toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla çapraşıklaştırarak meşrulaştırmaktadır.[284]

Eagleton da Thompson gibi ideolojilerin çoğu kez birleştirici, eyleme yönelik, rasyonalize edici, meşrulaştırıcı, genelleştirici ve doğallaştırıcı şeyler olarak düşünüldüğünü belirtmektedir.[285]

Mattelart'a göre ideoloji, "bir sınıfın tahakkümünün rasyonelliğine ilişkin göstergeler deposu"yken, ideoloji gerçek dünyayı perdeleyen göstergeler üretmektedir.[286] Gitlin[287] ideoloji yoluyla, "egemen kurumları yönetenlerin sahip oldukları gücü büyük ölçüde belli bir durum hakkında kendi benimsedikleri tanımı yönettikleri gruba doğrudan ya da dolaylı dayatarak koruduğunu" belirtmektedir. Kitle iletişim araçlarıyla da yakından ilişkili olan bu kavramsallaştırmada, egemen sınıfların

---

282 John B. Thompson, *Studies in the Theory Ideology*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 1984, s. 3-4.
283 Mike Wayne, *Marksizm ve Medya Araştırmaları Anahtar Kavramlar, Çağdaş Eğilimler*, Çev. Barış Cezar, Yordam Kitap, İstanbul, 2009, s.216.
284 Eagleton, 1996, s.23.
285 Eagleton, 1996, s.75.
286 David J. Sholle, "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye", *Medya, İktidar İdeoloji*, Der. ve. Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994, s.216.
287 Todd Gitlin, *The Whole World Is Watching Mass Media in The Making & Unmaking of the New Left*, University of California Press / Berkeley and Los Angeles, California, 2003, s.10.

medya yoluyla kendi düşüncelerini yaydıkları ve bir anlamda yönettikleri gruba dayattıkları vurgusu vardır.

Üşür[288] ideoloji kavramını geniş bir şekilde "toplumsal yaşamla ilgili düşünce, anlamlar ve sembolik temsillerin alanına işaret eden bir kavram" olarak tanımlamaktadır. Ancak bu geniş tanımın kültür kavramıyla karıştırılması sonucunun olabileceğini belirterek tanımını birbirleriyle mücadele eden farklı toplumsal anlam ve değerlerin oluşturduğu toplumsal düşünce olarak daraltmaktadır. Dolayısıyla bu sınırlamada toplumsal çatışma alanları dikkat çekerken Üşür, bu çatışma alanlarında üretilen toplumsal düşüncenin hangilerinin ideolojiyle ilişkilendirileceğini belirlemek için toplumsal iktidarla ideoloji arasındaki ilişkinin ortaya konulması gerektiğini belirtmektedir. Bu çerçevede Üşür'ün ideoloji tanımı, "toplumsal iktidar ilişkileri sayesinde oluşan ve kendisi de iktidar ilişkilerinin oluşum dolayımı ile olan toplumsal düşünce ve anlamlar"[289] şeklindedir. İdeolojinin bu şekilde kavramsallaştırılması onu bireysel düşünceden ve toplumsal çatışma alanında olmayan düşünce ve anlamlardan ayrı tutmaktadır. Aynı zamanda mikro düzeyde bir değerlendirme yapmak gerekirse ideolojik düşünce özneleri farklı toplumsal pratikler içinde tanımlayıp adlandırmakta ve böylece kendisini de öznelerin öznellikleri çerçevesinde yeniden biçimlendirmektedir.[290]

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere ideolojiler, gerçekliğin üzerinin örtülmesi, çarpıtılması ve yeniden üretilmesine katkı sağlayan zihinsel tasarımlar olarak düşünülmekte ve eleştirel gelenekte yer alan birçok kuramcı tarafından "belirli egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği toplumda, anlam sistemlerinin yapılandırıldığı süreci açıklamak üzere bir kavrayışlar çeşitliliği içinde kullanılmaktadır."[291]

İdeoloji kavramını genelde medya metinleri özelde de haber metinleri üzerinden çözümlemeye çalışan bu çalışmada kavram, "egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği ve anlam sistemlerinin yapılandırıldığı süreç" anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle ideoloji kavramına ilişkin temel düşüncelerin bir özetinin

---

[288] Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s.8.
[289] Üşür, 1997, s.8.
[290] Üşür, 1997, s.9.
[291] Mumby, 2005, s. 124.

aktarılmasının ardından çalışmanın bundan sonraki kısmında eleştirel bakış açısı çerçevesinde ideoloji kavramının gelişimi, dönüşümü ve kavramın farklı bakış açılarına göre kazandığı anlamlar üzerinde durulmuş ve anlam sistemlerinin yapılandırıldığı bir metin olarak haber metinlerindeki ideolojik işleyişin analiz noktaları incelenmiştir.

"Yanlış Bilinç" Olarak İdeoloji Kavramsallaştırması

Eleştirel medya çalışmalarının temelini Marksist terminolojinin oluşturması nedeniyle Marksizmin ideoloji kavramsallaştırması önemlidir. İdeoloji kavramının gelişimindeki en önemli aşamalardan birisini Marx'ın ideoloji kavramıyla ilgili çalışmaları oluşturmaktadır. Bu nedenle Marx'ın çalışmaları, ideoloji teriminin gelişiminde en önemlisini, belki de en belirleyici olanını oluşturmaktadır.[292] Marksist kuramda ideoloji genellikle üretimle ilişkilendirilmiş ve Batılı toplumlarda kapitalist sınıfın hegemonik ideolojisi çerçevesinde ideoloji kavramı ele alınmıştır.[293] İdeolojiyi negatif bir anlamda kavramsallaştıran Marx'a göre ideoloji, yönetici sınıfın fikirlerinin toplum tarafından doğal ve normal görülmesini sağlayan bir araçtır ve bu araç yanlış bilinç kavramıyla açıklanmakta ve bu yanlış bilinci oluşturan toplumsal dünyayı sorgulamaktadır.[294] Bu çerçevede "Marx'ın, bilincin yaşamı değil, yaşamın bilinci belirlediği tezi, ideoloji kavramının anlaşılmasında dikkate alınması gereken ilk noktadır."[295]

Fikirlerin, anlayışların ve bilincin üretiminin insanların maddi ilişkilerinin dolaysız bir ürünü olarak ortaya çıktığını ve aynı durumun siyasal, hukuksal, ahlaksal, dinsel öğeleri içeren zihinsel üretim için de geçerli olduğunu belirten Marx, "eğer bütün ideolojilerde insanlar ve onların ilişkileri bir camera obscura'daki gibi (karanlık oda. – ç.)"[296] baş aşağı duruyor görünüyorsa, bu olgu da, tıpkı nesnelerin gözün ağtabakası

---

[292] Bulut, 2011, s.189.
[293] Ünsal Oskay, "Popüler Kültür Açısından İdeoloji Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* S.35, 01, 1980, s.205.
[294] McLellan, 1999, s.24.
[295] Çelik, 2005, s.100.
[296] Ortaçağ'da kullanılan ve düz bir yüzey üzerine aynalar yardmıyla bir manzaranın görüntüsünü düşürülmesine yarayan bir alettir. Ressamlar ve diğer sanatçılar tarafından bir nesnenin ya da manzaranın tam ölçülerini tespit etmek için kullanılmıştır. Camera obscura, görüntüleri kağıt üzerine baş aşağı düşürmektedir Karl Marx – Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, Çev. Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013, s.34.

üzerinde ters çevrilmesinin onların doğrudan fiziksel yaşam süreçlerinden ileri gelmesi gibi, insanların tarihsel yaşam süreçlerinden ileri gelir."[297] demektedir.

İdeoloji kavramının maddi temelle ilişkilendirilerek açıklanması gerektiğine dikkat çeken Marx'a göre, "toplum, gerçekte çıkar çatışmalarıyla parçalanmıştır, ama, dağılmasını önlemek için bu karşıtlıkların üzeri, toplumsal ve ekonomik gücün eşitsiz dağılımını haklılaştırarak, toplumu çatışmacı olmaktan çok bütünsel göstermeye çalışan fikirlerce örtülmüştür."[298] Dolayısıyla Marx'ın kavrayışında ideoloji, toplumsal eşitsizlikleri, ekonomik ve toplumsal kaynakların eşitsiz dağılımını haklılaştırmaya yarayan bir araçtır. Bu çerçevede Marx'ın gerçekliğin çarpıtılması anlamında kullandığı camera obscura benzetmesi, praxis kavramı bağlamında değerlendirilen ideoloji tanımlamasını içermektedir. Çünkü praxis kavramında ideoloji kavramsallaştırması yanlış bilinç ifadesinden ziyade gerçekliğin çarpıtılmasını içermektedir. Bu çerçevede gerçekliğin ters çevrilmiş görüntüsü nitelemesiyle Marx, insanların toplumsal bir pratik olarak hem nesnel gerçekliği yarattığını, hem de bu nesnelliği kendi öznelliğini sınırlandıracak ve tahakküm altına alacak şekilde yarattığını[299] belirterek, toplumsal pratiğin insanların zihninde gerçekliğin çarpıtılması olduğunu kastetmektedir. Bu durumda ideolojinin görevi de çarpıtılan gerçekliği normal ve uyumlu göstermek ve toplumsal birliği sağlamaktır.[300]

Marx'a göre, insanların yaşadıkları dünyayı anlamlandırmayla ilgili düşüncelerinin biyoloji ya da doğa tarafından değil de toplum tarafından belirlendiği anlamına gelmektedir. Marx'ın ideolojiyle ilgili önemli vurgusu kavramı egemenlik ve iktidar kavramıyla eşdeğer kullanmasıdır. Dolayısıyla Marx'ın ideoloji teorisi toplumsal yapı ile düşünce sistemleri arasında bir eşitlik ilişkisi olduğunu varsayarken, fikirleri dışsal bir ekonomik düzenin pasif yansımaları olarak değerlendirmektedir.[301] Marx, Engels'le birlikte yazdıkları Alman İdeolojisi (1846) isimli kitabında açıkladığı düşüncelerinde, maddi üretim araçlarına sahip olan kişilerin toplumda zihinsel üretim araçlarına da sahip olduklarını ileri sürmektedir.

---

[297]Marx - Engels, 2013, s.34.
[298] McLellan, 1999, s.27.
[299] Üşür, 1997, s.19.
[300] Freeden, 2011, s.13.
[301] Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.96.

> "Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir: Yani, toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen fikri güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, bu sayede aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının da üzerinde denetim kurar; böylelikle zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşüncelerini de, genel olarak, kendine tabi kılar.[302]

Bir anlamda ideolojiyi bir iktidar gerçekleşmesi olarak değerlendiren Marx'a göre ideoloji, kapitalizmin dayandığı çelişkileri örtmek ve sömürülen proleterin sömürüldüğünü gizlemeye yarayan ve böylece de eşitsiz sınıf iktidarı sisteminin devamına hizmet etmektedir.[303] Öte yandan Marx, insanların kim oldukları, toplumla ilişkilerinin nasıl olduğu ve toplumsal ilişkilerini nasıl anlamlandırdıkları konusundaki bilinçlerinin doğanın kendisi aracılığıyla değil toplum tarafından üretildiğini ileri sürmektedir.[304] Dolayısıyla Marks'ın ideoloji görüşü eleştirel bir görüştür ve toplumda varolan iktidar ilişkilerinin çözümlenmesinde bir bakış açısı kazandırması anlamında önemli görülmektedir.

"Devletin İdeolojik Aygıtları" Olarak İdeoloji Kavramsallaştırması

İktidarla ideoloji arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlayan bir kavramsallaştırma yapan Althusser'le birlikte ideoloji çalışmaları, ideolojinin iktidarlar tarafından kullanılan bir araç olduğu ve bu anlamda aralarındaki bağlantıya odaklanan bir değerlendirmeyi içermektedir. Althusser (1971)'in geliştirdiği ideoloji kuramı daha geniş bir perspektiften bu kavrama yaklaşmakta ve ideolojiyi toplumsal bütünlüğü sağlayan "ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerin birbiri karşısındaki görece özerkliği ve ideolojik düzeyin bir bütün olarak toplumsal sistemi yeniden – üretme (reproduction) işlevi çerçevesinde kuramlaştırmaktadır."[305] İdeolojik düzeylerin birbiri karşısındaki görece özerkliği sadece üretim araçlarını değil aynı zamanda üretim güçlerine katılan bireylerin de yeniden üretimini sağlamakta ve sisteme uyumlu hale getirmektedir. Bu nedenle Marx'ın kuramının temelini oluşturan ekonomik temel, Althusser'le daha geniş bir bakış açısı kazanmış ve Althusser'in bir pratik olarak ideoloji kavramsallaştırması Marx'ın "yanlış bilinç" olarak ideoloji kavramsallaştırmasının ileri bir aşamasını oluşturmaktadır.[306]

---

[302] Marx - Engels, 2013, s.52.
[303] Bulut, 2011, s.192.
[304] Fiske, 1996, s.221.
[305] Üşür, 1997, s.41.
[306] Fiske, 1996, s.224.

Althusser, ekonomik indirgemeciliğin ideoloji çözümlemesi için yetersiz olduğunu belirtirken, kapitalist bir toplumsal sistemin kendisini üretebilmesi için sadece ekonomik olarak değil politik ve ideolojik süreçlerle ilişkili olması gerekmektedir. Politik ve ideolojik düzey çözümlemesi Althusser'in devletin baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları ayrımını da işlevselleştirmektedir. Devleti bir baskı aracı olarak kabul eden Althusser, bu aygıtı oluşturan hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneleri "Devletin Baskı Aygıtları", din, eğitim, aile, hukuk, siyaset, sendika, kitle iletişim araçları gibi aygıtları da "Devletin İdeolojik Aygıtları" olarak sınıflandırmaktadır. Althusser, devletin baskı aygıtları ile zor kullanma yetkisine sahip olduğunu belirtmekte, devletin tek bir baskı aygıtı olmasına karşın birden fazla ideolojik aygıta sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Devletin baskı aygıtı "kamu"ya aitken devletin ideolojik aygıtlarının tümü "özel" alandadır[307]ve ideolojik onaylama mekanizmalarına bağlı olarak çalışmaktadır. Devletin baskı aygıtının zor kullanarak, devletin ideolojik aygıtlarının ise ideolojiyi kullanarak işlemesi, bu aygıtları mevcut toplumsal sistemi ideoloji aracılığıyla yeniden üreten temel araçlar olarak sınıflandırılması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle sistemin yeniden üretilmesinin temeli de siyasal ve ekonomik iktidarın ideolojik bir ikna sürecine dayandırılmasını zorunlu kılmaktadır.[308] Birbirinden farklı ve dağınık olan devletin ideolojik aygıtlarının ideolojiye öncelik vererek işlemesi Althusser'e göre, onların çeşitliliğini de birleştiren bir unsurdur ve işleyişlerinin temelini oluşturan yönetici sınıf ideolojisi her zaman bu çeşitliliği ve çelişkileri görünmez kılarak bir birlik oluşturmaktadır.[309]

Althusser, Devletin İdeolojik Aygıtlarının asıl amacının devletin baskı aygıtında olduğu gibi varolan toplumsal ilişkilerin devamını sağlamaktır. Dolayısıyla her ideolojik aygıtın kendi faaliyet alanı içinde katkı sunması söz konusuyken, kitle iletişim araçları için egemen ilişkiler çerçevesinde gerekli olan söylemi oluşturmak ve bu söylem yoluyla ve egemen ilişkiler çerçevesinde özneyi üretmektir. Bunun sonucunda da politik iktidar araçlarını tanımlayan, bireyin bu iktidar araçlarına olan uyumu için gerekli söylemi ve temsilleri benimseten kitle iletişim araçları, bireyin iktidarı, yaşamının bir doğası olarak içselleştirmesine neden olmaktadır.[310]

---

[307] Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletn İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008, s.168-169.
[308] Üşür, 1997, s.41.
[309] Sinan Özbek, *İdeoloji Kuramları*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2000, s.145.
[310] Can Bilgili, "Medya Rızayı Neden Üretir", *Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyaset Pratikleri*, Der. Zeynep Karahan Uslu, Can Bilgili, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.57.

Althusser ideoloji kavramını açıklarken iki ayrı tez ileri sürmektedir. Althusser'in ilk tezi, "ideoloji bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin imgesel bir tasarımlanmasıdır" şeklindedir. Althusser bu tezini şu şekilde açıklamaktadır:

> "Marksist bir dil kullanırsak, üretim, sömürü, baskı, ideolojikleştirme ve bilimsel Pratik etmeni konumunda bulunan bireylerin gerçek varoluş koşullarının tasarımlanması, son kertede üretim ilişkilerinden ve üretim ilişkilerinden türeyen ilişkilerden kaynaklanıyorsa, şöyle diyebiliriz: her ideoloji, yarattığı ve imgesel olması zorunlu çarpıtmasında, var olan üretim ilişkilerini (ve de bu ilişkilerden türeyen öteki ilişkileri) değil, ama her şeyden önce, bireylerin üretim ilişkileri ve bu ilişkilerden türeyen ilişkilerle kurdukları (imgesel) ilişkiyi tasarımlar. Demek ki, ideolojide tasarımlanan, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin boyun eğerek yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları imgesel ilişkidir."[311]

Althusser'in ideolojiyle ilgili ikinci tezi ideolojinin maddi bir varoluşa sahip olduğu şeklindedir. Her ideolojinin bir aygıtın pratik ya da pratiklerinde var olduğunu ve bunun da maddi bir varoluş olduğunu belirten Althusser, "…özne olarak, tümüyle bilincinde olup özgürce seçtiği düşüncelerin "bağımlı bulunduğu" ideolojik aygıtın düzenlenmiş bazı pratiklerine de katılır" diyerek, öznenin bu maddi pratiklerine katılımını maddi bir edim olarak değerlendirmektedir.[312] Dolayısıyla Althusser, ideolojinin bu şekilde maddi bir oluşuma sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Althusser'in ideoloji kavramsallaştırmasını farklı iki tezle açıklamasının merkezinde ise "ideoloji bireylere özne diye seslenir" temel tezi yatmaktadır. Öznenin ideolojik olarak inşa edildiği fikrine dayanan bu tez Althusser'e göre[313] "nasıl olursa olsun, her pratik ancak bir ideoloji yoluyla ve bir ideoloji çerçevesinde var olabilir" ve "her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için var olabilir"dir.

> " (…) özne kategorisi her tür ideolojinin kurucusudur ama hemen de şunu ekliyoruz: özen kategorisi, her tür ideoloji (benim gibi, sizing gibi) somut özneler "kurma" işlevine (kendisini tanımlayan da budur zaten) sahip oldukça, her tür ideolojinin kurucusudur. İşte, her tür ideolojinin işleyişi de ancak bu çifte kuruluş içinde var olabilir, çünkü ideoloji, bu işleyişin maddi varoluş biçimlerinden başka bir şey değildir."[314]

---

[311] Althusser, 2008, s.92.
[312] Althusser, 2008, s. 89 – 97.
[313] Althusser, 2008, s. 99.
[314] Althusser, 2008, s.99 – 100.

İdeolojik pratiklerin en görünmez ve en yaygın uygulamalarından biri Althusser'in deyimiyle "çağırma" ya da "seslenme"dir. "Her tür ideoloji, özne kategorisinin işleyişi sayesinde, somut bireylere somut özneler olarak seslenmektedir."[315]Althusser özne sözcüğünü bağımsız kişi anlamının yanı sıra "daha yüksek otoriteye boyun eğen, böylece boyun eğmeyi özgürce kabullenme dışında tüm özgürlüklerinden soyulan bağımlı bir varlık olarak" kullanmaktadır.[316] İdeoloji, özneleri anne, asker, kadın, erkek, genç, yaşlı diye çağırırken, öznelerin toplumsal hayatta katıldıkları pratikler aracılığıyla "… adlandırma, karşılama, ibadet etme, oy verme, vatanı savunma gibi eylemler ile kendi özne konumlarının farkına varmaktadırlar."[317] Özne olarak seslenilen ve özneleştirilen bir yapı içinde birey bu süreç içinde diğer özneleri ve aynı zamanda da kendini tanımakta herşeyin tam da olması gerektiği inancına mutlak güvence geliştirmekte ve tüm bu sürecin sonucunda da birey, tabi olmaktadır. Hem de devletin baskı aygıtlarına hiç gerek duymadan sistemin işlemesini sağlamaktadır.[318] Böylece ideoloji, toplumsal bir çimentodur ve kapitalist toplumlarda herhangi bir sınıfın üstünlüğünün çimentosunu oluşturmaktadır.[319]

İletişim açısından değerlendirildiğinde bu eylem çok önemlidir. Çünkü her iletişim eylemi, karşısındaki insana seslenerek onu toplumsal bir ilişki içine yerleştirmektedir.[320] Tüm sınıfların katıldığı ve toplumsal sistemin içinde bulunan bu pratikler dizgesi devletin ideolojik aygıtları tarafından doğallaştırılmakta, meşrulaştırılmakta, Gramsci'nin kavramıyla "ortak duyu" inşa edilerek görünmez hale getirilmekte ve böylece sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla genelde medya metinleri özelde de haber metinleri, kendilerinin alıcısı konumunda bulunan izleyici/okuyuculara seslenmekte ve onları birer nesneye dönüştürmektedir. Bu nedenle dil ve söylem içinde oluşan özne, ideolojiden bağımsız olarak değerlendirilemez. Medya metinleri ve özelde haber metinleri de ideolojik birer metin olarak değerlendirildiğinde medya öznenin oluşum sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.[321]

---

[315] Althusser, 2008, s.102.
[316] McLellan, 1999, s.51.
[317] Üşür, 1997, s.45.
[318] Althusser, 2008, s.112.
[319] McLellan, 1999, s.51.
[320] Fiske, 1996, s.223.
[321] İnal, 1996, s.61.

"Hegemonya" Olarak İdeoloji Kavramsallaştırması

Kapitalizmin klasik Marksist kuram içinde sadece baskı mekanizmalarına dayalı olarak tanımlanmasının yetersizliği ve buna paralel olarak kapitalizmin ekonomik, kültürel ve ideolojik olarak kendini yenileme potansiyelini anlamaya yönelik çalışmaların[322] temeli, "insanların yaşadıkları dünyadan memnun olmadıkları halde neden bu sisteme rıza gösterdikleri" yönündeki sorunun cevabına dayanmaktadır. Bu sorunun yanıtını bulmaya çalışan ve Marksist ideoloji kavramını yine bu sorunun yanıtı çerçevesinde geliştiren önemli isimlerin başında Antonio Gramsci gelmektedir. Antonio Gramsci tarafından "hegemonya" kavramıyla açıklanan ve içinde ideoloji kavramını da barındıran bu yaklaşımın temelini egemen ideoloji kavramı oluşturmaktadır. "Kapitalizmin istikrar içinde yaşayabilmesi için yönetilenlerin onayına dayalı, egemen sınıf çıkarlarının yeniden üretimini sağlayacak ve kapitalist devletin açık şiddete başvurmasına gerek bırakmayacak bir ideolojik ve politik oluşumun gereğini vurgulamak, egemen ideoloji kuramının temel tezidir."[323] Bu nedenle hegemonya kavramı ideolojiyi kapsamakta ancak ona indirgenemeyen bir kategori olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Gramsci hegemonya sözcüğünü, "bir egemen iktidarın kendi yönetimi için, hakimiyeti altındaki insanların rızalarını kazanmada başvurduğu bütün bir pratik stratejiler alanı"[324] olarak kullanmaktadır. Bu stratejilerden birisi de ortak duyunun inşasıdır. Ortak duyu, egemen sınıfın fikirlerinin ortak fikirler olarak kabul ettirildiği ideolojik çalışma ya da inşa sürecidir.[325]Bu değerlendirmelerden hareketle Gramsci'ye göre ideoloji;

> " (…) daha yüksek ya da daha düşük bir derecede tutarlı olabilmekle birlikte ne doğru ne de yanlıştırlar. İdeoloji çoklukla (içerisinde ekonomik sınıf mücadelesinin yer aldığı) yapıyı ve karmaşık üstyapılar alemini bir arada tutan bir 'sıva – harç' olarak nitelenmektedir."[326]

Gramsci, kapitalist devletlerin zora dayanmadan kitlelerin rızası üzerinde işleyen ve hatta bu zoru görünmez hale getiren bir iktidar biçimini incelemektedir. Bu iktidar biçimi ideolojiyle olanaklıyken hegemonya kavramında somutlaşmaktadır.[327]

---

[322] Üşür, 1997, s.25.
[323] Üşür, 1997, s.27.
[324] Eagleton, 1996, s.167.
[325] Fiske, 1990'dan akt. Çiler Dursun, *TV Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s.37
[326] Stuart Hall – Robert Lumley – Gregory McLennan, *Siyaset ve İdeoloji Gramsci*, Çev. Sadun Emrealp, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s.25.
[327] Üşür, 1997, s.28.

Hegemonya kavramı, soyut olan bu terimi zenginleştirip geliştirerek ona maddi bir yapı ve siyasi kesinlik kazandırmaktadır ve hiçbir zaman bir kerede ulaşılamayan hegemonyanın sürekli yenilenmesi, yeniden yaratılması, savunulması ve değişikliğe uğratılması gerekmektedir.[328]

Gramsci tarafından hegemonya bir mücadele alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Başat ideoloji, toplumsal düzenin ilerlemesi için insanların bu düzene olan rızasını kazanmak için karşılaştığı dirençlerle sürekli olarak mücadele etmek zorundadır. Dirençler kırılsa bile asla yok edilemediğinden hegemonyanın zaferi ve kazandığı rıza istikrarsızdır. Dolayısıyla “her egemen güç, kısmen kendi hakimiyetinin kurucusu olacak biçimlerde karşı-hegomonik güçlerle hesaplaşmak zorunda kalır.”[329] Hegemonyanın bir mücadele alanı olarak kavramsallaştırılması ve herhangi bir toplumda yer alan çeşitli toplumsal sınıflara ait düşünceler arasındaki mücadeleye dikkat çekilmesi, ideoloji kavramının bir anlamda pozitif ya da nötr olarak adlandırılarak[330] genişletilmesini içermektedir.

Gramsci’nin hegemonya kavramında hem baskı hem de rıza vardır. Dolayısıyla bu mücadele alanında Gramsci iki alandan bahsetmektedir. Devlet (siyasal alan) ve sivil toplum ayrımını vurgulayan Gramsci, devlet, “zor”, “egemenlik” ve “şiddet” kavramlarıyla siyasal alana karşılık gelirken, “rıza”, “hegemonya” ve “uygarlık” ise sivil topluma karşılık gelmektedir.[331] Gramsci, siyasal alanı kendisini devlet ya da hukuksal hükümet biçiminde tanımlayan buyurma erki olarak kavramsallaştırırken, toplumsal bir grubun toplumun tümü üzerindeki siyasal ve kültürel hegemonya alanı olarak tanımlamaktadır.[332] Dolayısıyla Gramsci’de hegemonya sivil toplum alanı ile ilişkilendirilirken, devlet baskı ile ilişkilendirilmektedir.[333] Herhangi bir “tarihsel blok”da Gramsci, maddi güçlerin “içerik”, ideolojilerin ise “biçim” olduğu düşüncesindedir.[334] Felsefi, edebi, sanatsal ve kültürel pratiklerin alanı olarak sivil toplum alanı, ideolojinin işleme alanı ve hegemonyanın alanını oluştururken,

[328] Raymond Williams, *Marxism and Literature*, Oxford University Press, New York, 2009, s.112.
[329] Eagleton, 1996, s.166 – 167.
[330] Larrain, 1983, s.46 – 87’den akt. Üşür, 1997, s.30.
[331] Bulut, 2011, s.196.
[332] Özbek, 2000, s.120 – 122.
[333] Dursun, 2014, s.37.
[334] Eagleton, 1996, s.169.

"hegemonya kavramı bize egemen bir ideolojinin oluşumu sayesinde olanaklı hale gelen iktidarın alanının sivil toplum olduğunu göstermektedir."[335]

Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırmasını Anderson[336]şu şekilde formülleştirmektedir:

Hegemonya	Egemenlik
=	=
Rıza	Baskı (Zor)
=	=
Sivil Toplum	Devlet

Bu formülleştirmeye göre Gramsci'nin hegemonya kavramı rızaya dayanır ve bu rıza ideolojiyle olanaklı hale gelmektedir. İdeoloji "iletişim içinde ifade edilen fikirler sistemi; bilinç grupları ya da bireyler tarafından taşınan duygular, kanılar, tutumlar toplamının temelini"[337] oluştururken, hegemonyadan daha geniş bir kavram[338] olarak karşımıza çıkmaktadır. Gramsci'nin kavramsallaştırmasında hegemonya sadece siyasal ve ekonomik bir kontrolün ifadesi değil aynı zamanda egemen sınıfın kendi fikirlerini, kendi dünya görüşünü kontrolü altındakilere "genel bir doğru" ya da "ortak duyu" olarak benimsettirebilme yeteneğini kapsamaktadır. Dolayısıyla hegemonik bir ilişkide rıza vardır ve egemen sınıfların çıkarlarını yansıtan bir ideolojinin hegemonik olabilmesi için alt sınıfların bu ideolojiye rıza göstermeleri gerekmektedir.[339] Bu nedenle "siyasal hegemonya kazanma, rıza alma muharebesi, insanların sadece geçici itaatlerini ya da oy desteklerini değil kalplerini ve zihinlerini kazanma mücadelesi" olduğunu belirten Barrett[340] bir mücadele alanı olarak kavramsallaştırılan hegemonyanın işlediği alanın özellikle bilinç, değer ve normlar üzerinde olduğu belirtilmektedir.

Gramsci, ideoloji kavramsallaştırmasında "ortak duyu" inşa edilmesinde aydınların ideoloji yaratan rolünü de vurgulamaktadır. Gramsci'ye göre aydınlar, "bir grubun toplumsal hegemonyasını ve o grubun devlet tahakkümünü örgütleme işlevine

---

335 Üşür, 1997, s.29.

336 Perry Anderson, *Gramsci Hegemonya Doğu – Batı Sorunu ve Strateji*, Çev. Tarık Günersel, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, s.42.

337 Jack Lule, *Medya İletişim Kültür*, Vadi Yayınları, İstanbul, 2001, s.19.

338 Savaş Çoban, *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*, Parşömen Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.65.

339 Doğan Tılıç, *Utanıyorum Ama Gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.44.

340 Michele Barret, *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji,* Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1996, s.65.

sahiptir".[341] "Geleneksel" ve "organik" aydın ayrımına giden Gramsci, geleneksel aydınlara örnek olarak yazarları, sanatçıları, filozofları ve özellikle din adamlarını gösterirken, geleneksel aydınları kendilerini toplumsal sınıflardan soyutlayarak, toplumsal ve siyasal değişimin üstünde ve ötesinde gören aydınlar olarak tanımlamaktadır. Organik aydınlar ise Gramsci'ye göre "siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda kendi sınıflarının kolektif bilincini ya da ideolojisini yaymaktadırlar."[342] Bu nedenle organik aydın kategorisi belirli bir sınıf yapısıyla ilişkilendirilirken, geleneksel aydın kategorisinde böyle bir sınıf bağlantısı kurulmamaktadır.[343] Dolayısıyla rızaya dayalı bir hegemonyanın kurulmasında organik aydınların üstlendiği işlev önemlidir. Organik aydınlar ait oldukları sınıfsal yapının daha egemen sınıfların bilincini, dünya görüşünü ve ideolojisini etkili bir şekilde yaymakta ve bu görüşler tüm toplumun "ortak duyu"su haline gelmektedir.

İşte ortak duyunun inşasını sağlayan, rızayı gerçekleştiren, aynı zamanda devletin ideolojik aygıtları olarak işleyerek egemen sınıfların ideolojik hedeflerinin gerçekleşmesini ve ideolojik işleyişin gizlenmesini sağlayan en önemli güçlerin başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Gramsci'nin ideolojik materyal olarak tanımladığı ve ideolojik materyaller arasında da en dinamik alan olarak değerlendirdiği kitle iletişim araçları, "kamuoyunu doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkileyen ya da etkileyebilecek olan"[344] Bu anlatım Gramsci'nin hegemonya tesisinde kitle iletişim araçlarının işlevlerine atfettiği önemi göstermesi bakımından değerlidir. Gerçekten de kitle iletişim araçları egemen güçlerin düşüncelerinin yayılmasında ve benimsenmesinde, bunun yanı sıra hegemonik konumlarını güçlendirmek ve devamını sağlamak için hegemonik mücadelenin sürdürüldüğü en önemli alanların başındadır. Medyanın çoğu zaman doğrudan devlet denetimi altında olmaması, başka bir ifadeyle görece bir özerklik alanına sahip olması haberlere bir meşruluk ve güvenilirlik atfetmektedir. Dolayısıyla haberler hegemonyacı değerler yoluyla ortak duyuyu yaymada etkili araçların başında gelmektedir. Çünkü haberler, doğal görünmekte ve

---

[341] Antonio Gramsci, Hapishane Defterleri, 2.Cilt, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 220.
[342] McLennan, 1999, s.47.
[343] Hall - Lumley - McLennan, 1985, s.17.
[344] Gramsci, 2011, s.66.

hegemonik değerler zorlama yoluyla yerleştirmemektedir.[345] Dines ve Jensen, genelde medyayı ve özelde haberleri egemen sınıfın dünyaya dair tanım ve açıklamalarını oluşturmak ve bu tanım ve değerleri empoze etmek için kullandıklarını belirtmektedirler.

> "Haber bültenlerinin tarafsız; eğlence programlarının sadece eğlence ve oyundan ibaret olmadığını biliyoruz. Buralar, ideolojinin sağlamlaştırıldığı, iktidar sahibinin dünya görüşünün ifade edildiği yerler. Bu süreç her zaman bir mücadele süreci; egemen sınıfların dünyayı tanımlama teşebbüslerine karşı durulabilir ve karşı duruluyor. "Hegemonya"; egemen sınıfın, anlamın kurgulanması üzerinde kontrol sahibi olmak için çabaladığı bu çekişmeli süreci tasvir etmek için kullanılan bir terim."[346]

Gerçekten de medyanın özel şirketler eliyle çalıştırılması ve bu alan içinde görece özerk konumları, medya tarafından iletilen mesajların güvenilir ve meşru olarak algılanmasına neden olmaktadır. Eğer doğrudan kontrol mekanizmalarıyla medya iletilerinin kontrol edilmesi durumu söz konusu olsaydı medya yoluyla iletilen mesajlara bu derecede meşru ve güvenilir gözüyle bakılması söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla medyanın görünüşteki özerkliği benzer şekilde tüm gerçeklik tanımlarının mücadele edecekleri alanın sınırlarını da belirlemektedir.[347] Medya bu sınırları daha çok resmi kaynaklardan gelen enformasyonun çerçeveleri içinde kalarak ve egemen seçkinler dışında kalan sesleri marjinalleştirerek ve gayri meşru ilan ederek gerçekleştirmektedir.[348] Böylece;

> "Başat sınıf fraksiyonlarının lehine olan, sivil hayat ve devlet alanlarında kurumsallaştırılan gerçeklik tanımları, bizatihi tabi sınıfların yaşanan gerçekliğini oluşturur hale gelmişlerdir. Bu yolla 'tüm bir toplumsal blowgun ideolojik birliğini koruyan' ideoloji, bir toplumsal formasyondaki 'sıva'yı sağlamış olur."[349]

İşte egemen güçlerin düşüncelerinin üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde, aynı şekilde tabi sınıflar tarafından benimsenmesinin ve rıza gösterilmesinin sağlanmasında başka bir ifadeyle toplumsal bütünlüğü sağlayan "sıva"nın

---

[345] Pamela Shoemaker – Stephen D. Reese, "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", *Medya Kültür Siyaset*, Der. ve Çev. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1997, s.117.

[346] Gail Dines – Robert Jensen, "Pornografi Solun Meselesidir", Çev. Ayşe Sargın, *http://www.bgst.org/toplumsal-cinsiyet-temel-metinler/pornografi-solun-meselesidir*, 2005, (18.02.2015).

[347] Gitlin, 2003, s.254.

[348] Shoemaker - Reese, 1997, s.117.

[349] Stuart Hall, "Kültür Medya ve İdeolojik Etki", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994b, s.191.

oluşturulmasında medya önemli bir alandır. Gramsci'nin kavramsallaştırmasında ideoloji, kitle iletişim araçları ve sivil toplum örgütleri tarafından yayılan ahlaksal ve kültürel unsurları bulunan siyasal bir arenadır.[350]

2.2. İdeolojik Bir Metin Olarak Haber ve Söylem

1960'lı yıllardan bu yana "medya mesajlarını biçimlendiren güç nedir?" sorusu artan bir ilgiyle tartışılmaktadır. Genelde medya mesajları özelde de haber mesajlarını şekillendiren güç farklı seviyelerde gerçekleşmektedir. Medya çalışanlarının rolleri ve kişisel dünya görüşleri bu mesajları düşük düzeyde biçimlendirirken, medya rutinleri, medya kuruluşları, dışsal baskılar ve ideoloji medya mesajlarını yüksek düzeyde etkileyen faktörlerdir.[351]

Çalışmanın bu bölümünde ideoloji ve medya ilişkileri çerçevesinde medya mesajlarını biçimlendiren faktörler arasında değerlendirilen ve medya söylemi yoluyla iletilen mesajların nasıl ideolojik bir işlev gördüğü ve bu ideolojik işlevin ortaya çıkarılması amacıyla anlam-dil, söylem ve ideoloji arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Doğru ve yanlış arasında salınan ve kendi sahip olduğumuz düşüncenin doğru karşımızdakinin ise ideolojik olarak nitelendirilmesi, aynı şekilde karşı tarafın düşüncesinin yanlış bizimkinin doğru kabul edilmesi ideolojik bir körlük olarak değerlendirilmektedir. Bu körlüğü aşma yolundaki en önemli gelişme "dilsel kırılma" olarak ifade edilen ve ideolojik çözümleme içinde anlam sistemlerinin ve dilin rolünün öneminin vurgulanması olmuştur.[352]

> "İdeoloji çözümlemeleri açısından doğruluk ve nesnellik probleminin körleştiriciliğinin fark edilmesi ve bunun yerine somut anlamların, tarihsel ve toplumsal olanın öneminin anlaşılmasıyla birlikte, ideolojik içeriğin ayrıntılı olarak çözümlenmesi ve anlam sistemlerinin tarihsel – toplumsal özgüllüğünü belirleyen temel öğelerin ortaya çıkarılması, ideoloji çalışmalarının yeni hedefi haline geldi."[353]

İdeoloji kuramları, her türlü iletişim faaliyetinin ve tüm anlamların toplumsal-siyasal bir boyutu olduğunu ve bu tür faaliyetlerin anlaşılması için toplumsal bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Thompson'ın belirttiği gibi[354]

---

[350] Freeden, 2011, s.38.
[351] Stephen D. Reese – Jane Ballinger, "The Roots of a Sociology of News: Remembering Mr. Gates and Social Control in the Newsroom", *J & MC Quarterly*, Vol.78, No. 4; Winter, 2001, s.641.
[352] Çelik, 2005, s.15.
[353] Çelik, 2005, s.15.
[354] Thompson, 1984, s.131.

"ideoloji çözümlemesi, temel olarak dil ile ilgilenir; çünkü dil, egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesine hizmet eden anlamın (anlamlandırmanın) başlıca aracıdır."[355] Bu nedenle medya asla toplumsal yapılar ve pratikler alanı dışında kavramsallaştırılamaz. Çünkü, iletişim sadece düşüncelerin, fikirlerin, inançların, değerlerin bir kültür içinde yayılmasını sağlayan araçlar değil, daha çok bir toplumsal aktörün kültür ve anlam sisteminin kurucusu olarak işlev görmektedir. Ayrıca, iletişim ve iletişim araçları sadece anlam sistemlerini kurmaz, aynı zamanda egemenlik ilişkilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği ortamların içinde olan bir parçadır.[356] Sistemin daima egemenden yana yani statükodan yana olarak çalışmasını sağlayan bu ideolojik işleyiş, her zaman iktidarı elinde bulunduran güçlerin yanındadır. Çünkü iktidarı elinde bulunduran sınıflar ya da güçler sadece maddi kaynakların değil aynı zamanda fikirlerin ve anlamların da üretimini ve dağıtımını kontrol etmektedirler. Ekonomik sistemin de bu güçlerin kontrolünde olduğu düşünüldüğünde bu sistem içinde türeyen ideolojik sistem iktidarı elinde bulunduranların çıkarlarını ilerletmeye, doğallaştırmaya ve gizlemeye çalışmaktadır.[357] Bu sistem içinde medya da aynı şekilde iktidarı elinde bulunduran güçlerin yanında işlemektedir. Günümüzde toplumsal alanı tanımlayan ve inşa eden, aynı zamanda siyasal alanın inşasına da yardım eden iletişim kurumları ve ilişkileri[358] anlamların üretimi ve dağıtımında iktidarı elinde bulunduran güçlerin hizmetinde işlev görmekte ve kullandığı araçlarla iktidar güçlerinin çıkarlarını ilerletmekte, doğallaştırmakta ve gizlemektedir. Bu yaklaşımdan hareketle iktidara sahip olan mülk sahipleri ve seçkinler, medya aracılığıyla iktidarlarını ilerletmekte ve medya içeriği de bu çıkar gruplarının düşünceleri, fikirleri etrafında şekillenmektedir.

Bu bağlamda anlam bir şey değil, bir pratiktir. Bu pratik insanların yaşadıkları toplum içerisinde gündelik etkinliklerini sürdürdükleri anlayışları oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu pratik dünya hakkında farklı bilgilerin sunulduğu ve dönüştürüldüğü temsil sistemleri aracılığıyla, temsil biçimleri ve kategorileri ile birlikte belirli kültürel ve siyasal pratikler aracılığıyla, çeşitli toplumsal konumlara eklemlenebildikleri ölçüde toplumsal özneleri oluşturmakta ve yeniden oluşturdukları ölçüde toplumsal olarak işlev

---

[355] Mumby, 2005, s.124.
[356] Mumby, 2005, s.125.
[357] Fiske, 1996, s.226
[358] Stuart Hall, "İdeoloji ve İletişim Kuramı", *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları Ark Kitapları, Ankara, 1997, s.84.

görüp işlemektedirler.[359] Dilin de bir anlamlandırma pratiği olduğundan hareketle, dış dünyayı dil yardımıyla simgeler yoluyla anlamlandıran insan, yaşadığı dünyayı anlamlandırabilmek için "adlandıran, bölümlere ayıran, birleştiren, şeyleri kelimelerin şeffaflığı içinde göstererek birbirine bağlayan ve çözen bir araçtır."[360] Dilin söylenildiği gibi şeffaf, saydam ve tarafsız bir araç olmadığı görüşünden hareketle "…dil, kendi dışında oluşan 'gerçeklik'in insan zihninde 'yansıtılması'na olanak sağlayan basit bir araç değil, doğrudan o 'gerçek'in kuruluşunda bulunan bir toplumsal pratik olarak"[361] tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla anlam doğada verili halde bulunan bir şey değilken insan dil yoluyla yaşadığı dünyayı anlamlandırmakta, dili kullanarak anlamlandırdığı dünyayı yeniden üretmektedir.

> "İdeolojinin işlendiği temel ortam dil ve bilinç pratiğidir çünkü anlam dil yoluyla verilir. İlişkilerimize atfettiğimiz ve sayesinde nasıl yaşadığımızı ve hangi pratiğe girdiğimizi bilinçte kavradığımız bu 'anlamlar' basitçe bireylerin teorik ve ideolojik gösterimler değildir. Bu koşullarımızı zaten nesnelleştirilmiş ideolojik söylemlere, ideoloji alanına dolduran dil yoluyla sergilenen ve düzenlenen mamul ve önceden oluşturulmuş 'tecrübe etmeler" dizilerine yerleştirmektir. Ve bu ideoloji ve bilinç alanı genellikle ve karışıklık yaratacak şekilde 'kültür' olarak da adlandırılır."[362]

Fransız dilbilimci Saussure'ün ideoloji ve söylemin kuruluşunda ana kavram olarak karşımıza çıkan göstergelere ilişkin değerlendirmeleri ışığında ilk göstergebilimsel ideoloji kavramı Voloshinov tarafından geliştirilmiştir. Voloshinov, dil, ideoloji ve anlam arasındaki ilişkiyi, ideoloji ile göstergeler arasında kurduğu bağlantıyla açıklamaktadır:

> "Her ideolojik ürün, her fiziksel yapı gibi, her üretim aracı gibi veya her tüketim ürünü gibi, doğal veya toplumsal gerçekliğin yalnızca bir parçası değildir; o da öteki fenomenlerle karşıtlığı içerisinde, kendi dışındaki başka bir gerçekliği yansıtır ya da çarpıtır. İdeolojik olan her şey, temsil ettiğinin, betimlediğinin veya yerine geçtiği kendi dışında duran herhangi bir şeyin anlamına sahiptir. Diğer bir ifadeyle, o bir göstergedir. Göstergeler olmaksızın ideoloji de olmaz."[363]

---

[359] Hall, 1997, s.91.
[360] Barış Çoban, "Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi", *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su yayınları, İstanbul, 2003, s.249.
[361] Üşür, 1997, s.74.
[362] Hall, 1994b, s.177.
[363] Mumby, 2005, s.129 – 130.

Gösterge ve ideoloji ilişkisini bu şekilde açıklayan Voloshinov'a göre farklı ideolojik konumlar kendilerini aynı dil içinde ifade ettiklerinden sınıf mücadelesinin bir arenasıdır. Eagleton Voloshinov'un bu değerlendirmesini şöyle açıklamaktadır:

> "İdeoloji göstergeden kopartılamadığı gibi gösterge de somut, toplumsal ilişki biçimlerinden tecrit edilemez. Gösterge yalnızca bunlar içinde "yaşar"; buna karşılık bu ilişki biçimlerinin de toplumsal yaşamın maddi temeli ile ilişkilendirilmesi gerekir. Gösterge ve onun toplumsal konumu ayrılamaz derecede birbirine karışıp kaynaşır ve bu konum, bir konuşmanın yapısını ve biçimini içeriden belirler."[364]

Voloshinov'un göstergeyi sınıfsal mücadelenin bir alanı olarak değerlendirmesini Hall,[365] anlamın dünyanın dil aracılığıyla yeniden üretimi yoluyla değil hangi türden toplumsal vurgunun üstün geleceği ve güvenilirlik kazanacağı konusunda yapılan toplumsal mücadelenin, başka bir ifadeyle söylem içinde egemen olma mücadelesinin bir sonucu oluştuğunu belirtmektedir. Hall'e göre dildeki sınıf mücadelesi eklemlenme ve sökme süreçlerinden oluşmakta ve bu mücadele anlamlandırma araçlarına erişim için de sürdürülmektedir.

> "Bir yanda, neredeyse bir hak olarak kamusal söylem dünyasına ulaşabilen itibarlı tanıklar ve sözcüler, bir tartışmanın başlıca çerçevesini ya da terimlerini yerleştirmelerine izin veren bir temsilcilik ve otorite niteliğini taşıyanlar durur; öbür yanda ise kamusal söylem dünyasına dahil olabilmek için mücadele etmek zorunda olanlar, yaptıkları 'tanımlar' her zaman daha kısmi, bölük-pörçük ve meşruluğundan arındırılmış olan ve bir kez kamusal söylem dünyasına eriştikleri vakit oyunun içerdiği sorunsalın yerleşik terimleriyle iş görmek zorunda kalırlar."[366]

Anlamlandırma araçları üzerindeki bu ideolojik mücadele alanı yeni alternatif terimler kümesini yerinden etmek, yerini değiştirmek ya da onunla yarışmak değil, onun anlamını ve çağrışımlarını olumsuzdan olumluya değiştirmek ve yeniden eklemlemek suretiyle dönüştürmeye başlandığında bir savaşım haline gelmekte ve ideolojik alanı kesintiye uğratmaktadır[367] Hall, bu duruma örnek olarak "siyah" kelimesini vermektedir. Olumsuz bir "siyah" kelimesinden olumlu anlamda kullanılan "siyah" kelimesinin dönüşümünün sağlanması ona göre ideolojik mücadelenin sonucudur.

---

[364] Eagleton, 1996, s.270.
[365] Stuart Hall, "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994a, s.86.
[366] Hall, 1994a, s.91.
[367] Stuart Hall, "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar", *Kitle İletişim Kuramları*, Der. ve Çev. Erol Mutlu, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.390-391.

Modern toplumlardaki kültürel ilişkilerin bir parçası ve bölümü olarak değerlendirilen anlamın üretimi ve dönüştürümü, toplumsal alana ilişkin "bilgi"nin nasıl yapılanacağını ve yine bu toplumsal alan içinde iktidar mekanizmalarının –tahakküm kurma ve tabi olma- nasıl işleyeceğini düzenlemektedir. Bu çerçevede anlamlandırma pratiklerinin sürdürülmesini sağlayan kültürel ve ideolojik çerçeveleri, kodları ve sistemleri medya desteklemektedir.[368] Dolayısıyla dil, özne, anlam ve söylemle ilişkilendirilen ideolojinin, maddi bir pratik olarak değerlendirilmesi, somut çözümlemelerin yapılabilmesine kuramsal bir zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle medya yoluyla iletilen metinlerde ideolojik kuruluş sürecini izlemek ve incelemek çalışma açısından gerekli bir çaba olarak değerlendirilmektedir.[369]

Medya mesajları anlamların inşa sürecini söylem aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Söylem, tüm düşünsel üretim sürecinin dayandığı, sadece kültürel ve ideolojik alanlar değil ekonomik ve politik alanların da kendilerini anlamlandırdıkları, yeniden anlamlandırdıkları, ifade ettikleri ve bu ifadeleri toplumsalla ilişkilendirdikleri bir alandır.[370] Bu alanda ideoloji egemenlik ilişkilerini veya egemen anlamları 4 şekilde yeniden üretmektedir. Bu yeniden üretim toplumsal bir sistemdeki yapısal çelişkileri inkar ederek veya dönüştürerek, kısmi ve bölgesel çıkarları, evrensel olarak kabul edilen ve desteklenen çıkarlarmışçasına temsil ederek, insanlarca yaratılan olguları sabitlenmiş ve değişmez olarak gösteren şeyleştirme ve nesnelleştirmeyle, hegemonya süreciyle yani boyun eğen grupların, egemen grupların amaçları ve değerleriyle etkili bir biçimde kendi kendilerini özdeşleştirmeleriyle gerçekleşmektedir.[371]

Sarup'a göre "hegemonya ve söylem o kadar yerleşik bir güç kazanmıştır ki artık normlar ahlak kurumu tarafından değil, söylem tarafından inşa edilmekte ve teknokrasi tarafından sürekli yeniden üretilip meşrulaşmaktadır."[372] Dolayısıyla ideolojiler yoluyla işleyen ve egemen yönetici sınıflara tabi sınıfların rızasını kazanmayı hedefleyen hegemonyanın sağlanması için söylem, kilit önem taşımaktadır. Bu nedenle söylem, bilinçleri kazanmayı hedefleyen ideolojilerin oluşturduğu anlamın dil içinde

---

368 Hall, 1997, s.93.
369 Dursun, 2014, s.71.
370 Çoban, 2003, s.245.
371 Mumby, 2005, s.138.
372 Madan Sarup, *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. A. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997, s.114.

hareket etmesi ile ortaya çıkan şeyse, ideoloji bu anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirilmesiyle ilgilenmektedir.[373] Bu kavramsallaştırmalardan anlaşılacağı üzere söylem ve ideoloji birbirleriyle eklemlenebilen yapıları ile hegemonyanın sağlanması amacıyla toplumsal alanın anlamlandırılmasında eşdeğer etkiye sahiptir. Öte yandan "söylem iktidar tarafından bilgilendirilir; eşitsiz iktidar kalıpları ile söylem olarak inşa edilir; söylemin her dolaşımı, onun iktidar biçimleriyle ilişkisine yönelik bir değerlendirmedir."[374]

Medyanın toplumsal alanın ya da toplumsal gerçekliğin anlamlandırılmasında ve inşasında en önemli araçlardan biri olduğu iddiası, medyanın ideolojik olduğu iddiasıyla örtüşmektedir. Başka bir ifadeyle medyanın ideolojik olduğunu söylemek bir anlamda onun toplumsal alanın ve toplumsal gerçekliğin inşasında işlev gördüğünü ve egemenlik ilişkilerini ürettiğini ve yeniden ürettiğini söylemek anlamına gelmektedir. Medya, içinde faaliyet gösterdiği toplumsal alan içindeki ilişkilerin ne dışında ne de bu ilişkileri doğrudan ya da dolaylı olarak yansıtma işlevi görmektedirler. Medya içinde faaliyet gösterdiği toplumsal alan içindeki ilişkilerin inşa edilmesine yardımcı olmaktadır.[375] Dolayısıyla medya çalışmaları açısından değerlendirildiğinde anlamların oluşması çerçevesinde ele alınan söylem kavramı, ideoloji ile birlikte değerlendirildiğinde genelde tüm medya metinleri özelde de haber metinleri içindeki mesajlar yoluyla toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolü ortaya çıkarmakta dayanak noktaları sağlamaktadır.[376] Başka bir ifadeyle haber metinlerinin üretildiği siyasal, ekonomik ve kültürel yapıdan bağımsız olarak ele alınamayacağı ve varolan toplumsal yapı içindeki güç/iktidar ilişkilerini yaygınlaştıran ve üreten yapısı nedeniyle "söylemlerin temsil edildiği,"[377] söylemlerin mücadele ettiği bir alan olarak değerlendirmek mümkündür.

Herhangi bir iktidar için veya güç odakları için bir toplumda anlamlandırma pratiğini ele geçirmek son derece önemlidir. Burada önemli olan bir toplumdaki anlamların oluşumunu yönlendirebilmek ve çoklu iletişim ortamlarından yani medyadan faydalanarak bu anlamları yaymak ve yayılan anlamlar üzerinde rızanın üretimini sağlamaktır. Bu nedenle iktidarın "düşmanlarıyla" mücadelesinde sembolik iletişim

---

[373] Üşür, 1997, s.89.
[374] Üşür, 1997, s.119.
[375] Hall, 1997, s.84.
[376] Dursun, 2014, s.56.
[377] İnal, 1996, s.98.

alanının denetlenmesi ve kontrol altında tutulması hayati önem taşımaktadır.[378] Dolayısıyla herhangi bir ideoloji için anlamlandırma pratiğini yönlendirebilme iktidarına sahip olmak son derece önemlidir. Bu nedenle ideolojinin anlamların mücadelesi olduğunu belirten Hall, toplumsal bir üretim ve pratik olan, dil ve sembolleştirme yoluyla üretilen ve verili olmayan ayrıca aynı olaylara farklı anlamların da yüklenebileceği gerçeğinden hareketle, insan eliyle üretilen bir anlamın ortak duyuyu inşa edebilmesi için, başka bir ifadeyle rızanın üretimini sağlayabilmesi için güvenilir, meşru ve sorgulanmadan kabul edilebilir olması gerekmektedir. Bu güvenilirlik, meşruluk ve sorgulanmadan kabul edilebilirlik de alternatif anlam inşalarını marjinalleştirmekten, önemsizleştirmekten ve meşruluklarından arındırılmalarından geçmektedir.[379] Mücadele alanı olarak tanımlanan dil ve söylem alanının habere yansıması sadece sınıf ilişkileri bazında açıklanamamaktadır. Bu nedenle mücadele edilen ve yönlendirebilme iktidarına sahip olma gayretine sahne olan dil ve söylem alanı cinsel, etnik, dinsel ve siyasal farklılıklara dayanan ve bu farklılıkların yansıdığı bir alandır.[380]

Medyanın anlamlandırma pratiği, belli olan bir anlamı izleyiciye / okuyucuya / alıcılara dayatması şeklinde gerçekleşmemektedir. Aksine medya alıcılara belli bir yorumlama çerçevesi sunarak, olayları, durumları, sorunları anlaşılır kılmaya çalışmaktadır.

> "Çünkü ideolojik işleyişin başarısı, olayların ne olduğunun şaşırtıcı, alışık olunmayan, yerleşik yorumlama çerçevesini sarsacak nitelikte veya bilinmeyen bir şekilde tanımlanmasında değil, aksine herkesçe tanınan, bilinen veya aşina olunan bir tarzda tanımlamasından kaynaklanmaktadır. İzleyici bu noktada şeylerin anlamının zaten medyanın tanımladığı ve aktardığı gibi olduğunu düşünecektir. Bunun ötesinde, o konuyla ilgili alternatif tanımlar yapılabileceğini aklına getirmeyecektir. Böylelikle medyanın etkin bir tanımlama gücüne / iktidarına sahip olduğu veya şeylerin o şekilde esas olarak medya tarafından tanımlandığı görünmez hale gelerek, fark edilmemiş olacaktır."[381]

---

[378] Philip Schlesinger, *Medya Devlet ve Ulus Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlik*, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s.46.
[379] Hall, 1994a, s.72.
[380] İnal, 1996, s.119.
[381] Şerife Çam, *Medya Çalışmalarında İdeoloji Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar*, De Ki Yayınları, Ankara, 2008, s.215.

Schmitt,[382] alternatif anlamların marjinalleştirilmesinde egemen güçlerin bu anlamları barışı bozan sıfatıyla onu hukuk dışı ve insanlık düşmanı ilan etmesinin de önemli rol üstlendiğine dikkat çekmektedir. Dost-düşman ayrımı ile birlikte kendisini sürekli kılarak meşrulaştıran ideoloji, ötekileştirdiği kesimi de meşruluğundan arındırmaktadır. Hall bu durumu işçi - işveren çatışmasını, "ulusal çıkar"a karşı bir tehdit olarak anlamlandırıldığı bir örnekle açıklamaktadır:

> "Bu durumda, böylesi anlamlandırmalar ekonomik nitelikli konuları, işçi-işveren çatışmasını, üretimin sürekliliğini kesintiye uğratan herhangi bir şeyi lekelerken üretimin sürekliliğini koruyan herhangi bir şeyi destekleyen, üretime ara verilmesinden hiçbir yarar sağlamayacak olan işverenlerin ve hissedarların genel çıkarlarını koruyan, hükümetlerin grev hakkını sınırlandırmaya ya da sendikaların pazarlık yapma konumunu ve siyasal gücünü zayıflatmaya çalışan özgül siyasalarına güven veren revaçtaki ekonomik stratejileri devamlı destekleyen terimler içinde inşa edecek ya da tanımlayacaktır. (Burada, böylesi anlamlandırmaların ulusal çıkarın ne olduğunun sorgulanmaksızın kabul edilmesine dayandığına dikkat etmek gerek)."[383]

Bu anlamda söylemsel alan meşru, güvenilir anlam olarak rıza üreten ve bunun karşısında yer alan alternatif anlamların mücadele alanına dönüşmektedir. İşte ideolojiler "özneleri ikna etmek ve kendi ideolojilerinin içselleşmesini sağlayarak bir kapanma sağlamak amacı ile kullanılmaktadır."[384] Dolayısıyla medya metinleri sonsuz sayıda anlamın üretilmesine olanak sağlayacak şekilde değil, belirli güç ve iktidar mekanizmaları aracılığıyla metni belirli anlamlara doğru kapatma amacıyla bazı öğelerin yerleştirilmesiyle kodlanmaktadır.[385] Bu açıdan değerlendirildiğinde haber medyasındaki işçi – işveren ilişkisine dair aktarımlarda işveren görüşlerinin hegemonik nitelik kazanmasında, medyanın işçi örgütlerinin görüşlerine ya da sendika temsilcilerinin görüşlerine hiç yer vermediği ya da bu görüşleri çarpıttığı anlamına gelmemektedir. Aksine işçilere ait görüşler medyada yer bulurken rızanın işverenden yana oluşmasında tesis edilen kapanmanın yaratılmasıyla ideolojik başarı elde edilmektedir.

> " (…) medyanın işçi temsilcilerinin görüşlerini bütünüyle dışlamayan, yok saymayan, görünmez kılmayan veya kasti olarak çarpıtmayan yayınları sürdürerek, işveren pozisyonunun ifadelerini, bakış açısını, düşünme ve mantık

[382] Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, Çev. Ece Göztepe, Metis Yayınevi, İstanbul, 2005, s.99.
[383] Hall, 1994a, s.74.
[384] Çoban, 2003, s.255.
[385] Dursun, 2014, s.73.

yürütme tarzını bu yayınları şekillendiren, yönlendiren temel ilke haline dönüştürmesinde yatmaktadır."[386]

Tony Bennett (1982) toplumsal gerçekliği tanımlamanın bir aracı olarak tanımladığı medyanın ideolojik sürecinin etkinliğine ilişkin üç konum belirlemektedir. Medyanın gerçekliği tanımlama ve anlamlandırma rolüne ilişkin benimsediği ilk konum, özellikle haber medyasında, aktarılan her bir olayın ya da durumun belirli bir tarzda tanımlanmasını içermektedir. Dolayısıyla medya aracılığıyla aktarılan olayların, belirli bir politik bakış açısının benimsenmesini sağlayacak tarzda sunulmasına katkı sağlamakta ve medyanın alıcılarına sınırları çizilmiş bir yorumlama çerçevesi içinden seslendiğine işaret etmektedir. Bennet'in belirlediği ikinci konum, medyanın yerleşik toplumsal kuralları tehdit eden ve ihlal ettikleri varsayılan pek çok grubun eylem ve davranışlarının anlamlandırılmasında etkili olmasını içermektedir. Daha çok gerçekliği tanımlamada medya sapkın olanı işaretlerken, "yasa ve düzen ideolojisi" çerçevesinde bu grupların eylem ve davranışlarını sapkın olarak etiketlemektedir.[387] Bu aynı zamanda egemen ideolojinin de meşrulaştırılması anlamına gelmektedir. Meşrulaştırmanın bireye neden bir eylemi yapması, bir diğerini yapmaması gerektiğini anlatmakla kalmayıp, aynı zamanda bireye şeylerin neden o şekilde şeyler olduğunu anlattığını belirten Berger ve Luckman,[388] meşrulaştırmayı "kurumsal düzenin pratik buyruklarına normatif bir itibar kazandırmak suretiyle düzeni haklılaştırma sürecidir" şeklinde tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla, meşrulaştırmanın bir diğer yolu alternatif anlamların marjinalleştirilmesinden geçerken oluşturulan anlamın sorgulanmaksızın kabul edilmesi için alternatif anlamların da önemsizleştirilmesi ve meşruluğundan arındırılması gerekmektedir. Bu nedenle haber yoluyla inşa edilen gerçeklikte sistemin devamından yana olan anlamlar meşru, güvenilir ilan edilirken diğerleri bu anlamların tam karşısında konumlandırılmaktadır. Bennet'in belirlediği son konum ise üzerinde anlaşmaya varılan uzlaşımları işaret etmektedir. Medya çalışanlarının mesleki ideolojilerinde ve çalışma pratiklerinde parlamenter demokrasinin temel varsayımlarını kabul ettikleri ve bu kapsamda neyin söyleneceği ya da neyin söylenmeyeceği konusunda, medya çalışanları için geçerli olan otomatikleşmiş ve bir ölçüde de bilinçdışı olarak kabul edilebilecek anlamlandırma pratikleri ve süreci bu uzlaşım alanlarına gönderme yapmaktadır.

[386] Çam, 2008, s.247.
[387] Bennett, 1982, s.288 – 295'ten akt. Çam, 2008, s.216.
[388] Peter L. Berger – Thomas Luckman, *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev. Vefa Saygın Öğütle, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.136-137.

Sonuçta statükonun devam etmesi konusunda son konumun daha az görünür olması nedeniyle ilk iki konumdan daha etkili olduğu belirtilmektedir.[389]

Daniel Hallin (1986), haber medyasının ideolojik sınırları konusunda yaptığı çalışmada gazetecilik dünyasını üç alana ayırmaktadır. Bunlar; uzlaşma alanı, meşru tartışma alanı ve sapkınlık alanıdır. Meşru tartışma alanı meşruluğun ve dengenin arandığı alandır. Merkezdeki uzlaşma alanında ise gazeteciler karşıt görüşlere yer vermekten ya da tarafsız gözlemciler olarak kalmaktan ziyade uzlaşma değerlerini savunmak gazetecinin görevidir. Meşru tartışma alanının dışında sapkınlık alanı vardır ve bu alanda toplumun ana akımının dışında kalan insanlar ve fikirler bulunmaktadır. Hallin'e göre gazeteci bu alanda tarafsızlığı bir kenara bırakarak siyasal uzlaşmayı bozan ya da reddedenleri açığa vurmakta, suçlamakta ve kamusal gündemden dışlama görevi yapmaktadır. Bu anlamda gazeteciler Hallin'e göre kabul edilebilir mücadele sınırlarını çizmekte ve bunları savunmaktadır.[390]

Benzer şekilde Golding ve Murdock da habercilik faaliyetinin ideolojik yapısını üç şekilde sınıflandırmaktadır. Bu alanlardan ilki, dikkatin toplumsal çatışmanın yönetildiği ve çözüldüğü olaylara ve kurumlara odaklanan ve haber yapımı için uygun materyal ve erişimi sağlayan konsensüs oluşumunun alanıdır. İkincisi, haber yapımı dikkatli bir şekilde tarafgirlikten ve tartışmadan kaçınmak için meşru taleplerin izinden gitmekte ve tarafsızlık/nesnellik taleplerinin toplumsal uzlaşmanın değerlerine ve inançlarına dayandığı alandır. Bu alanda herhangi bir toplumdaki egemen inançlar, nadiren var olan toplumsal değerleri sorgularken, bu alanda yapılan haberler karşıt ve sapkın inançlar hakkındaki şüpheleri güçlendirmektedir. Üçüncüsü ise, haberlerin tarihsel ve kurumsal nedenlerden dolayı, toplumsal değişimi ya da toplumların kendi içinde ve toplumlar arasında iktidarın işleyişinin gösterilmediği alandır. Bu tip haberlerde dünya değişmez ve değiştirilemez olarak betimlenirken, "herhangi bir egemen ideolojinin temel unsurları; değişimin istenmemesi ve değişimin imkansızlığıdır. Eğer değişim mümkünse bile, değişimin yarardan çok zarar getireceğinin vurgulanmasıdır."[391]

---

[389] Bennett, 1982, s.303 – 307'den akt. Çam, 2008, s.217.
[390] Akt. Shoemaker & Reese, 1991, s. 227.
[391] Peter Golding – Graham Murdock, "İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu", Çev. Levent Yaylagül, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.47.

Çeşitli bilim insanlarının medyanın ideolojik işlevlerine yönelik yapmış oldukları sınıflandırmaları üç başlık altında özetlemek mümkündür. Medyaya ideolojik olma niteliği kazandıran bu özellikler sırasıyla "doğalcılık–olguculuk", "tarihsizleştirme ve sonsuzlaştırma ve son olarak "evrenselleştirmedir". Doğalcılık ve olguculuk olarak tanımlanan ilk ideolojik işlevin temelinde, medyanın olayları olduğu gibi, yaşandığı gibi, hiçbir müdahaleye uğratılmaksızın aktarımı düşüncesi yatmaktadır. Aktarılan enformasyonun hiçbir şekilde yalan olmadığı, gerçeklerin çarpıtılmadığı ve izleyiciyi / okuyucuyu / alıcıyı kasti olarak kandırma hedefinde olmadığının belirtilmesi bu mesajın ideolojik olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu özelliği bir örnekle açıklamak daha yerinde olacaktır. Kent içi toplu taşımada görev yapan çalışanların greve gitmesiyle ilgili bir haber, televizyon veya gazetelerde trafiğin aksaması, kentte yaşayan insanların çektikleri sıkıntı ve toplu taşımada yaşanan aksaklıklar çerçevesinde haberleştirilebilir. Gerçekten de böyle bir grevin sonucunda yukarıda bahsedilen aksamaların hepsinin yaşanması gerçektir. Burada gerçeklerin çarpıtılması söz konusu değildir ancak ideolojik etki bu haber örneğinden hareket edilecek olursa haberde olgusal düzeyde gerçeklerin yansıtılıp yansıtılmadığı değildir. İdeolojik olan medyanın olayı olduğu gibi aktarması ve greve ilişkin bir tanımlama yapmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü olayları tanımlama ve anlamlandırma gücüne sahip olan medyanın bu özelliği bu şekilde görünmez kılınmaktadır. Medyanın ideolojik işleyişine ilişkin ikinci özellik tarihsizleştirme ve sonsuzlaştırmadır. Bu özelliğe göre medyada konuşan özneye ait ideolojik aktarım, tarihsel açıdan somut ve belli bir çerçevede olduğu ihmal ve inkar edilmekte, böylece medyanın belli bir olaya ya da duruma ilişkin oluşturduğu tanım ve açıklamaların, içinde yapılandırıldığı tarihsel koşullardan ve kurumsal iktidar ilişkilerinden bağımsızmış gibi sunulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yapılan açıklamaların her zaman o şekilde anlamlandırıldığının varsayılmasıyla oluşturulan anlam pekişmekte ve güçlenmektedir. Bunun sonucunda olaylara ve durumlara ilişkin her zaman aynı şekilde anlamlandırılmanın yapılması farklı anlamların üretilme olasılığını ortadan kaldırmakta ve böylece anlam sabitlenerek genel geçer bir ilke haline gelebilmektedir. Medyanın ideolojik işleyişine dair üçüncü özellik ise evrenselleştirmedir. Tarihsizleştirme ve sonsuzlaştırmayla yakından ilişkili olan bu ideoloji, medyada yapılan tanımlama ve adlandırmaların evrensel geçerliliğe sahip tanımlar ve adlandırmalar şeklinde sunulmasını içermektedir.[392]

[392] Çam, 2008, s.225 – 228.

Anlamlandırmayı bir pratik olarak değerlendiren Althusser, “belirli bir hammaddenin belirli bir ürüne dönüştürülmesindeki herhangi bir süreç, belirli araçlar (üretim araçları) kullanan belirli bir insan emeği tarafından gerçekleştirilen bir dönüşüm olarak tanımlamaktadır.[393] Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere anlamlandırma bir işi, bir süreci ve belirli araçları içermektedir. Dolayısıyla medya çıktısının ham materyalleri de olaylar, ilişki setleri ve genel ideolojiler gibi belirli anlamların oluşturulduğu kültürel formları içeren kodlanmış mesajlardan oluşmaktadır. Bu sebeple, medya ürünlerinin analiz edilmesi, çeşitli biçimlerin içine yerleştirilmiş olan toplumsal ve ideolojik ilişkileri açığa çıkarma girişimi olarak değerlendirilebilecek kod açma eyleminin gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.[394]

Tıpkı haberlerde olduğu gibi, haberlerin içeriğini belirleyen, mesajların düzenlenmesinde görüş birliğine varılan uzlaşımlar (nesnellik, tarafsızlık, haber kaynakları ve haber değeri kriterleri gibi) seçme ve dışlama, farklı perspektifteki açıklamaların bir arada kullanılmaları, sözel ve görsel söylemlerin bir arada kullanılmaları gibi yaklaşımlar, başlangıçta teknik birer konu olarak ele alınsa da aslında anlamın inşa edilmesine yardımcı olan birer araç olarak değerlendirilmektedirler.[395]

> “Bu süreç genellikle mesleki ideolojilerin –fenomenel düzeyde kodlamanın gündelik pratiklerini yapılandıran ve her durumda etkili bir şekilde kodlayıcıyı kendi kullandığı malzemenin ideolojik içeriğinden ve kullandığı kodların ideolojik bulaşmalarından uzaklaştıran bir mesleki-teknik yansızlığın parantezi içine yerleştiren pratiğin pratik-teknik rutinleştirimlerinin (haber değeri, haberin anlamı, canlı sunum, heyecanlı fotoğraflar, iyi öyküler, sıcak haber vb.)- müdahalesi tarafından maskelenir.”[396]

Bu araçlar vasıtasıyla ve söylem yoluyla olayları belli bir yönde anlamlandırma iktidarına sahip olan haberler, gerçekliği sürekli tanımlayan ve bu tanımlamalarla rıza üretmeyi hedefleyen ve kalıplaşmış yargıları sorgulanmadan kabul edilmesini sağlayan ideolojiler aracılığıyla gerçek dünyayı yansıtan değil “oluşturulmak istenen dünyayı resmeden”[397] bir araç olarak işlev görmektedir.

---

[393] Akt. Hall, 1994a, s.85.
[394] Golding & Murdock, 2008, s. 31 – 32.
[395] Hall, 1994a, s.73.
[396] Hall, 1994b, s.205
[397] Güler Ülkü, “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Elips Kitap, Ankara, 2004, s.384.

İdeolojik sürecin işlerliği açısından medyanın olayları ve durumları tanımlama ve anlamlandırma gücü, birbiriyle ilişkili karmaşık bir pratikler dizgesinden beslenmektedir. "Söz konusu pratikler, adlandırma (isim verme), sınıflandırma, neyin normal neyin sapkın olduğunu tayin etme, seçmeci bir temsil anlayışıyla izleyici için belli bir bütünlük imgesi sunma veya inşa edilen gerçekliği tutarlı hale getirme gibi anlamlandırmayla ilişkili bir dizi pratiği kapsamaktadır."[398]

İşte haber üretim süreci gerçekliğin söylem yoluyla ideolojik olarak nasıl yapılandırıldığını ortaya koyan ve bu anlamda ideolojik olarak anlamın nasıl oluşturulduğuyla birlikte "medya mesajlarını biçimlendiren güç nedir?" sorusunun da ilk yanıtını oluşturmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ideolojik bir metin olarak tanımlanan haberlerde, ideolojik birer araç olarak işlev gören gazetecilik rutinleri ve teknikleri ele alınmıştır.

2.3. Haber Üretim Süreci

Kitle iletişim sürecinin iletişimsel doğası, yüz yüze gerçekleşen iletişime göre bazı temel farklılıklar içermektedir. Bu temel farklılıkların ilki, kitle iletişiminde mesajlar gündelik ilişkilerde geçerli olan iletişimin aksine, mesajların film, cd, metin ya da diskler gibi bazı maddi araçlar üzerinde kodlanmasıdır. Dolayısıyla maddi araçlar üzerine yapılan bu kodlama işlemi, gündelik iletişimin sahip olmadığı bir mekanizma yaratarak, mesajın kendisinin doğasını etkiler ve mesajı sürekli hale getirmektedir. Bir diğer farklılık ise kitle iletişimi için hazırlanan mesajlar izleyiciler / alıcılar / okuyucular için üretilirken, bu bireyler kendileri için oluşturulan mesajların üretildiği, dağıtıldığı ya da iletildiği yerde fiziksel olarak bulunmazlar. Bu yüzden mesajların üretiminde, dağıtımında ve iletiminde yer alan elemanlar, yüz yüze iletişimin en temel unsuru olan ve anında gerçekleşen geri besleme (feedback) kaynaklarından yoksun kalmaktadırlar. Dolayısıyla mesajlar, izleyicilerin / alıcıların / okuyucuların cevapları / tepkileri dikkate alınmadan iletilmek ya da dağıtılmak zorunda olduğu için, kitle iletişiminde iletişim sürecinin ayırt edici özelliği, sürecin belirlenemez bir biçimde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. İşte bu nedenle kitle iletişim sürecinde çalışan insanlar bu belirsizlikle başedebilmek için bir dizi strateji kullanmakta ve bu stratejiler içinde

[398] Çam, 2008, s.201.

geçmiş deneyimler, daha önceden denenmiş formüller yer almaktadır.[399] İşte haber üretim sürecinde uygulanan ve kitle iletişim sürecindeki bu belirsizliği azaltmayı hedefleyen kurumsal mekanizmalar da bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Tüm medya türleri içinde özel bir konuma sahip olan haber, "dili ve söylemi profesyonel ilkelere dayanması gereken tek metindir."[400]Diğer metin türleriyle karşılaştırıldığında şiir, roman ya da senaryo metinlerinin hiçbirinde belli kurallara uyulması gibi bir durum söz konusu değilken, haber metinlerinde metni oluşturan kişinin uyması gereken kurallar belirlenmiştir ve bu kurallara uyulmaması "etik bir ihlal olarak" değerlendirilmektedir.[401]

> "Haber dili birinci tekil şahıs olamaz, asla açık bir kişisel yorum içeremez. Haber nesnel bir dille olayı anlatmalıdır. Haber kaynaklarının görüşlerini aktarmalıdır. Haber tüm tarafların görüşlerine yer vermelidir. Haberi yazan mutlaka tarafsız olmalıdır. İşte tüm bu özellikler haberi diğer tüm metinlerden farklı ve özgün kılar, diğer medya metinleri için genellenemeyecek birtakım özellikler haber için geçerli olur. İronik bir ifadeyle şöyle demek yanlış olmayacaktır (…) 'Haber globalleşen tek metindir.'[402]

19.yy ve 20.yy başlarında Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişen ve haber yapma ve yazmanın belli bir tekniği, dünyada da hakim olan ve gazetecilikte genel geçer bir model olarak benimsenmiştir[403] 5N1K olarak özetlenen bu modele göre "Her gazete muhabiri Ne? Kim? Nerede? Ne Zaman? Neden? Sorularını cevaplamalı ve bunu mümkün olduğunca ilk paragrafta gerçekleştirmelidir, gazetecilik açısından ilk ve en büyük emirdir bu."[404] Bu baskı altında gazeteciler için de hedef en kısa sürede, tüm kurallara riayet ederek ürünlerini ortaya koymak olmaktadır.

Walter Lippman,[405] her gazetenin okuyucusuna ulaştığında neyin basılacağı, haberin gazeteye basılacağı yerin belli olduğu, haberin büyüklüğünün, ne kadar yer kaplayacağı, her birinin hangi vurguyu taşıyacağı gibi çeşitli eleme ve seçmeye maruz kalan bir sonuç olduğunu belirtmektedir. Bu eleme ve seçmeden oluşan süreç üzerinde

---

399 John B. Thompson, "Kitle İletişimi ve Modern Kültür: Eleştirel Br İdeoloji Kuramına Katkı", Çev. Nilüfer Korkmaz, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.78.
400 İnal, 1996, s.23.
401 İnal, 1996, s.24.
402 İnal, 1996, s.24.
403 Ünsal Çığ – Eylem Çamuroğlu Çığ, "Haber Endüstrisi ve Gazetecilik Etiği", *İş Ahlakı Dergisi*, Kasım, 2011, C. 4, S. 8, s.29.
404 Robert Carl Manoff – Michael Schudson, *Reading the News*, Pantheon Books, New York, 1986, s.3.
405 Walter Lippman, *Public Opinion*, The Macmillan Company, New Jersey, İkinci Baskı 1998, s.354.

objektif bir standardın bulunmadığını belirten Lippman, sadece uzlaşmaların varlığına dikkat çekmektedir.[406] Üzerinde uzun yıllardan bu yana sağlanmış bu uzlaşımlar, "uzun süredir gizlidirler ki artık tarihsel olarak verili, mutlak ve zaten hep öyleydi şeklinde algılanır hale gelmiş; çeşitli ekonomik, sosyolojik ve kültürel koşulların sonucu olarak evrimleştiği unutulmuş, adeta doğal süreçler olarak gazeteciliğin özüne kazınmışlardır."[407] Bu nedenle artık otomatikleşerek uygulanan bu standartlar haberin niteliğiyle ilgili tartışmalara da kaynaklık etmektedir.

Dolayısıyla haberin oluşturulma sürecinde etkili olan ve sıkı sıkıya bağlı kalınan bu uzlaşımlar gazetecilik mesleğinin sorgulanmasına neden olurken, bilim insanları bu nedenlerden dolayı haberleri gerçekliğin toplumsal olarak inşa edilme sürecinde bir inşa, oluşturulan ve yapılan bir şey olarak değerlendirmektedirler. Gieber,[408] haberi gazetecilerin yaptığı bir şey olarak tanımlarken, Fishman,[409] haberlerin habercilerin uyguladıkları metotlar sonucu ortaya çıkan bir ürün olarak değerlendirmektedir. Aynı şekilde Cohen ve Young,[410] haberin gazeteciler tarafından üretildiğini belirtmektedir.

Haber, bir öyküleme / hikayeleme ve bir anlatı biçimidir ve dolayısıyla bu işlem söylem içinde gerçekleşmektedir. Bu söylem haber içinde nedensellik ilişkisi yerine olayları birkaç anlatısal özelliğe başvurarak sunmakta, bu durum da haberin dinamik yapısının kaybolmasına ve her olayın belirli bir şekilde öykülendirmesiyle haberin bir tekrar yapısına dönüşmesine neden olmaktadır. Tekrar eden öyküleme biçimleri yoluyla haber böylece değişenin değil de değişmeyenin bir bilgisi haline dönüşmektedir.[411] Haber toplama ve yazma teknikleriyle desteklenen ve seçici bir tarzda olayların bağlanması ideolojik bir işlevi de ortaya koymaktadır. Bu nedenle ideolojinin söylem içinde bulunduğuna dikkat çeken Fowler,[412] söylemi dil içinde kodlanan toplumsal ve kurumsal merkezli ideoloji olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla haberin bir anlatı biçimi olarak gerçekliği belirli bir tarzda kurduğu, yapılandırdığı görülmekte, gerçeklik

---

[406] Jack Lule, "News as Drama: The Study of News Language", *Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, 72nd*, August, Washington, 1989, s.34.
[407] Çığ - Çığ, 2011, s.32.
[408] Walter Gieber, *News Is What Newspapermen Make It, Manning, White, People, Society and Mass Communications*, Ed. L. A. Dexter - D. Manning, Free Press, New York, 1964, s.173.
[409] Mark Fishman, *Manufacturing the News*, University of Texas Press, Austin, 1980, s.14.
[410] Stenley Cohen – Jock Young, *The Manufacture of News: A Reader*, Sage Publications, Beverly Hills, 1973, s.97.
[411] Dursun, 2004, s.60.
[412] Roger Fowler, *Language in the News Discourse and Ideology in the Press*, Routledge, New York, 2007, s.42.

haberler yoluyla hem yeniden üretilmekte hem de yeniden tanımlanmaktadır. Gerçekliğin tanımlarının hem dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretildiğini hem de yine bu dilsel pratikler yoluyla gerçekliğin seçilmiş tanımlarının temsil edildiğini belirten Hall,[413] medyanın gerçekliği yansıtmadığını temsil ettiğini ileri sürmektedir:

> "Temsil etme, aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder: Yalnızca zaten varolan anlamı aktarma değil, ama daha aktif bir, şeylere anlam verme işini ima eder. Söz konusu olan bir anlam pratiğidir, anlam üretimidir. Daha sonraları 'anlamlandırma pratiği" (signifying practice) olarak tanımlanan iş. Medya, anlamlandırma failiydi (agent)."[414]

O halde temsil etmek gerçekliği bir ayna gibi yansıtmaktan farklı bir anlam taşımaktadır. Bu anlam da temsilin sadece gerçekliği temsil etmediği, aynı zamanda gerçekliğin anlamına da katkıda bulunmasında yatmaktadır.[415] Dolayısıyla medya ve haberler en önemli temsil sağlayıcısı olarak değerlendirilirken, alıcılar/izleyiciler için dünya ile ilgili görüşlerin birçoğu medya temsilleri sonucunda oluşmaktadır.

Haber, olayları ve konuları öyküleştirerek, hikayeleştirerek vermenin yanı sıra bir bilgi de içermektedir. Berger ve Luckman'ın geliştirdiği bilgi sosyolojisi kuramına göre haberin bir bilgi olarak değerlendirilmesi, insanların kendi gündelik yaşamlarında karşılaştıkları durumları nasıl doğal bir tavır alışla yaklaşıyorlarsa, aynı şekilde uzlaşıya dayalı haber çerçevesindeki karşılaşılan bilgi de aynı doğallıkla gerçekleşmektedir.[416] Dolayısıyla bir bilgi türü olarak değerlendirilen haber toplumsal gerçekliği inşa eden bir bilgi olmaktadır.

> "Haberin olayları tipleştirmeye dayalı olması, haberin ritmi, toplumsal olgunun şeyleştirilmesi, habere bir günlük yaşam bilgisi olarak niteliğini vermektedir. Haber kuruluşlarının işleyiş özellikleri, haber çerçevelerinin oluşumunu belirlemekte, uzlaşıyla oluşturulan bu çerçeveler ise toplumsal anlamın dolaşımını sınırlandırmakta ve nihayetinde de sınırlandırılmış anlamlar toplumsal gerçekliğin inşasına yol açmaktadır. Sonuçta işyerindeki etkinlikler boyunca, haber ve haberciliğe dair bir toplumsal yapının oluşturulmasına katılan aktörlerin eylemleriyle; ve bu eylemlerin ardındaki sistematik saiklerle bağlantılı bir biçimde ortaya çıkarılan, adına haber denilen bilgi türü, toplumsal gerçekliği inşa eden bir bilgi türüdür."[417]

---

[413] Hall, 1994a, s.67.
[414] Hall, 1994a, s.67 – 68.
[415] Dan Laughey, *Medya Çalışmaları Teoriler ve Yaklaşımlar*, Çev. Ali toprak, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, s.84.
[416] Dursun, 2004, s.43.
[417] Dursun, 2004, s.43.

Haberin bir bilgi türü olarak değerlendirilmesi, gerçek kişiler ve gerçek konular üzerinden bir aktarım söz konusu olduğu için gerçekleşmektedir. Gerçeğe dair bir bilgi olarak algılanan haber, yaşadığımız dünya hakkındaki temel bilgi kaynaklarımızın başında gelmektedir.[418] Dolayısıyla haberin içinde kullanılan bilginin düzenlenişi, aktarımı habere günlük yaşamın bir bilgisi olma niteliğini vermektedir. Günlük yaşamın bir bilgisi olarak algılanan bu bilgi haber kuruluşlarının işleyiş özellikleri çerçevesinde şekillenmekte, bu işleyiş üzerinde uzlaşmaya varılan çerçevelerin de belirleyicisi olmaktadır. Haberde kullanılan çerçeveler toplumsal anlamın dolaşımını sınırlamakta ve bu sınırlı bilgi ile toplumsal gerçeklik inşa edilmektedir.[419]

Tuchman, haberler yoluyla iletilen önermelerin her zaman karakterize ettikleri gerçeklik içine gömülü olmasını düşünümsellikle, sosyal aktörler tarafından bu önermelerin üretildikleri bağlamdan ayrılarak anlam üretilmesini de dizinimsellikle ifade etmekte, dolayısıyla önermelere ilişkin tanımları bağlama yerleştirirken, haber aktörleri yoluyla bağlamından koparan ikili hareket, çevremizde meydana gelen olayları ya da konuları habere dönüştürmektedir.[420] O halde yine Tuchman'ın ifadesiyle düşünümsellik haberin gerçeğin bir tür inşası olduğunu, dizinimsellik ise haberde yer alan önermelerin bağlamının haber içinde görünür olmamasının, bu önermelerin "doğal" ve "verili" olarak kabul edilmesiyle doğrudan ilişkili olduğudur.[421]

Dolayısıyla haber kuruluşları içerisinde çalışan gazetecilerin günlük haber pratikleri ya da profesyonel gazetecilik rutinleri aracılığıyla toplumsal gerçekliği inşa ettiği görülmektedir. Üretildiği siyasal, kültürel ve ekonomik yapıdan da bağımsız olarak değerlendirilemeyecek haber üretimi sürecinde uygulanan gazetecilik meslek rutinleri ve kabulleri ideolojik anlamların doğal ve meşru olarak kabul edilmesi üzerinde de bir işlev görmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında profesyonel gazetecilik rutinlerinin egemen söylemin yeniden üretilmesinde ve toplumsal gerçekliği inşa etme sürecinde nasıl işlediği konusuna değinilmiştir.

[418] Dursun, 2004, s.45.
[419] Dursun, 2004, s.43.
[420] Dursun, 2004, s.42.
[421] Umut Tümay Arslan, "Haberde Yeni Olan Nedir?", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Dergisi*, s.16, Ankara, 2002, s.72.

2.3.1. Haber Değeri Kriterleri

Batı dünyasında artık çok klişeleşmiş olan "bir köpek bir adamı ısırdığında haber değildir, bir adam bir köpeği ısırırsa haberdir" sözü aslında haber değeri kriterlerinin gazetecilik mesleği içinde nasıl işlediğini güzel bir şekilde özetlemektedir. Haber değeri, haberin içinde yer alması gereken bazı öğelere göre yapılan bir sınıflandırmadır ve habercilik pratikleri içinde hangi haber kaynaklarının haber olacağı ya da hangi konuların haber olarak değerlendirilebileceği konusu "haber değeri" kavramı içinde bazı kriterlere bağlanmıştır.

Neyin haber olacağı ya da neyin haber olmayacağını belirleyen gazetecilik anlayışı, tarihsel olarak değerlendirildiği basının ticarileşmesiyle birlikte belirli ihtiyaçlara ve çıkarlara hizmet eden bir anlayış olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir olayın haber değeri olup olmadığı başka bir ifadeyle her olayın haber olamayacağı gerçeği açık olduğu halde, haber değeri de haber kaynakları gibi bazı süreçlerin nihai açıklaması ya da meşrulaştırılması olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle haber üretim sürecinde elde bulunan enformasyonda seçme işleminin gerçekleşmesi düzenlenmiş süreçlerin ve rutinlerin pasif bir şekilde uygulanmasını içermektedir.[422] Golding ve Murdock bu çerçevede haber değerinin iki şekilde kullanıldığına dikkat çekmektedir.

> "Haber değerleri; mevcut malzemeden haber bürosuna gidecek ve nihai üründe yer alacak parçaların seçiminde kullanılan ölçütü oluştururlar. İkinci olarak; parçaların sunumunda nelerin vurgulanacağını, nelerin görmezden gelineceğini ve izleyicilere sunmak için hazırlanan parçalarda nelere öncelik verileceğini belirten kurallardır."[423]

Bu nedenle haber değeri, haber dairesindeki pratiklere rehberlik eden, bültenlerin, haber programlarının ve gazetelerin zor olan üretim sürecini kolaylaştırmak için kullanılan ve haberin doğası ve amacı hakkında ortak bir anlayışın yaratılması için mesleki bilgiler külliyatından oluşan kurallar ve başvurulan kaynaklardır.[424] Bu anlamda haber değeri ya da haber, olayların kendilerinde bulunan bir özellik değil, haber üretim süreci içinde uygulanan rutin pratiklerle ilişkili bir kavramdır.

---

[422] Golding - Murdock, 2008, s.45.
[423] Golding - Murdock, 2008, s.46.
[424] Golding - Murdock, 2008, s.46.

Haber değerini bir sınıflandırma işlemi olarak değerlendiren Tuchman (1978), "haber üretim sürecinde zamanın ve mekanın düzenlenmesinin, haber değerini oluşturan ve karakterize eden temel belirleyiciler olduğunu; bu düzenlenme işleminin zamana ve mekana dayalı sınırlılıklara karşı geliştirilmesinin sonucu olarak haber tipolojilerinin ortaya çıkarıldığını ifade eder."[425] Olayların olma tarzına göre sınıflandırılması haberi rutin bir işleme dönüştürmekte ve farklılıkları da benzerliğe dönüştürmektedir[426]

Hall, haber değeri kriterlerinin olayların doğal olarak, basit ve şeffaf bir şekilde haberleştirilmesi olmadığını belirtirken, haberler, haber değeri kriterlerine göre konuların, olayların sistematik olarak seçimi ve sınıflandırılmasıyla başlayan kompleks bir sürecin son ürünüdür.[427] Yani Hall neyin haber olacağının ya da hangi konulara daha fazla önem verileceğinin bağımsız bir şekilde belirlenmediğine dikkat çekmektedir. Profesyonel gazetecilik rutinlerinin uygulanma araçlarından biri olan haber değeri kriterlerine göre daha çok kurumsal kaynakların işaret ettikleri konular çerçevesinde konular haber olarak değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde Philo da haberlerin "kendini tanımlayan" bir şekilde bulunmadığını, toplanılmadığını belirtmekte ve konuların, olayların haber değeri kriterlerine göre inşa edildiğini ileri sürmektedir.[428] Bu anlamda haberler bir takım kriterlere göre seçilen, sınıflandırılan, kullanılan haber kaynaklarına göre güvenilir ve önem atfedilen konular olarak sıraya konulan yapay bir yaratım olarak görülmektedir.[429]

Her gün çevremizde, yaşadığımız ülkede, dünyada yüzlerce olay gerçekleşmekte ve yine aynı şekilde insanlar yaşadıkları dünyayla ilgili çok çeşitli konularda sorun yaşamaktadır. Gerçekleşen her olayın ya da insanların yaşadığı her sorunun herhangi bir medya kuruluşu tarafından haber olarak değerlendirilememesi doğal olarak karşılanmaktadır. Bu yüzden haber medyası olayları haberleştirmek için karşılarına gelen konular arasından bir seçim yapmaktadır. Burada sorun olarak karşımıza çıkan şey, konuların haber değeri kriterlerine göre bir seçime tabi tutulmasından ziyade bu seçimin iktidar ve güç sahibi, egemenlerin lehine işlemesinde yatmaktadır. İşte

425 Umut Tümay Arslan Yeğen, "Haberde Yeni Olan Nedir?", Haber Hakikat İktidar İlişkisi, Der. Çiler Dursun, Elips Yayınları, İstanbul, 2004, s.69.
426 Yeğen, 2004, s.69.
427 Fowler, 2007, s.13.
428 Fowler, 2007, s.13.
429 Fowler, 2007, s.13.

haberlerin bir takım kriterlere göre değerlendirilmesinde ideolojik olan taraf seçimin hangi sınıfların lehine yapılıyor olmasında yatmaktadır.

Haber değeri kriterleri haberin basitçe ne olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine kompleks ve karmaşık bir settir. Haber değeri kriterleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaların başında Galtung ve Ruge'ün 1965 yılında yaptıkları araştırma gelmektedir. Araştırmacılar Norveç'te yayınlanan dört, günlük gazetenin Kongo, Küba ve Kıbrıs konularındaki dış haberlerinin seçiminde kullandıkları kriterleri incelemişler ve 8'i evrensel 4'ü kuzey batı ülkelerinde geçerli olan 12 haber değeri kriteri belirlemişlerdir.[430]

Johann Galtung ve Mari Ruge haber değeri kriterlerini şu şekilde sınıflandırmaktadırlar.[431] Olayın değerlendirilip anlam kazanması için gerekli olan süreyi kasteden "sıklık", birinci haber değeri kriteridir. Bu kritere göre olayın meydana geliş sıklığı ile medya kuruluşunun yayın periyodu arasında doğrudan bir ilişki vardır. Buna göre herhangi bir cinayet olayı bir gazetede ayrıntılarıyla yer bulurken, bir savaş haberinde tek tek ölümlerin bu şekilde ayrıntılandırılması mümkün olmamaktadır. Aynı şekilde sıklık kriteri içinde olayın seyrinin hızı da önemlidir. Yavaş bir seyir izleyen olaya karşı ani bir şekilde gerçekleşen bir olayın haber olma olasılığı ya da haber değeri daha yüksektir.

Galtung ve Ruge ikinci haber değeri kriteri olarak "eşik" değerini göstermektedirler. Eşik değeri "mutlak yoğunluk" ve "yoğunluk artışı" ile birlikte değerlendirilmekte ve buna göre yoğunluğu fazla olan olayların haber olma olasılığının yüksek olduğu belirtilmektedir. Buna göre bir savaştaki vahşetin ölçüsü, bir trafik kazasındaki ölüm oranları ya da bir cinayet olayında cinayetin işlenme biçimi bu kapsamda değerlendirilmekte ve vahşetin ölçüsü ve ölüm oranları arttıkça herhangi bir olayın haber olma olasılığı da artmaktadır.

Bir diğer haber değeri kriteri "kesinlik"tir. Kesinlik haber olacak olay ya da gelişmenin kesin olması anlamına gelirken bir diğer kriter olan "anlamlılık"la birlikte

---

[430] Nurettin Güz, *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005, s.65.

[431] Johan Galtung - Mari Holmboe Ruge, "Structuring and Selecting News", *The Manufacture of News*, Ed. S Cohen - J. Young, Constable, Londra, 1973, s.62-72; Güz, 2005, s.65-68; Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s.139; Fowler, 2007, s.13-15.

değerlendirilmelidir. Anlamlılık, Galtung ve Ruge tarafından kültürel yakınlık ve kültürel ilgi ile birlikte açıklanmaktadır. Habere konu olan olayın hedef kitlesi arasında kültürel bir yakınlığın bulunması gerekmektedir. Hedef kitle habere konu olan olayla ilgili kültürel bir yakınlık hissetmediğinde, o olayla ilgili hazırlanmış habere de ilgi göstermeyecektir. Anlamlılık kriteri içindeki ikinci nokta kültürel ilgililiktir. Kültürel ilgililik habere konu olan olay kültürel olarak hedef kitleye uzak olsa bile haber mesajları kitleye ulaşabiliyorsa haber değeri taşıyacaktır.

Beşinci haber değeri kriteri "uyumluluk", "öngörülebilirlik" ve "talep" alt başlıklarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Haber alıcıları herhangi bir olayın meydan gelmesiyle ilgili bir beklenti içine girmişlerse, o olayın oluşması halinde konuyu daha kolay bir şekilde algılayacaklar ve dolayısıyla o olayın haber değeri daha yüksek olacaktır. Kişilerin beklentilerin aksi bir gelişme yaşandığı zaman ise haber alıcılarının talebine yanıt vermediği için konu alıcılar tarafından algılanmayacaktır.

Galtung ve Ruge'un belirlediği bir diğer haber kriteri bir olayın "beklenmedik" bir şekilde gerçekleşmesidir. "Öngörülemeyen" ve "nadir" bir şekilde ortaya çıkan beklenmedik bir olayın haber değeri her zaman yüksek olacaktır.

Haber alıcısının ilgisini çeken ve önemli haber kategorisinde yer alan bir olayın haber olmasından sonra bir süre daha kamuoyunun gündeminde yer alması kaçınılmazdır. Bu nedenle önemli bir haberin gelişmeleri "devamlılık" kriterine göre bir süre daha haber yapılmaya devam edilmektedir. Ancak devam eden bir olaya kamuoyunun göstereceği ilgi ilk günkü kadar yüksek olmayacaktır.

Bir diğer haber kriteri de "düzenleme"dir. Bu kritere göre daha önce haberleştirilen bir konu tekrar gündeme geldiğinde, haber editörlerinin bu konuya yaklaşımı daha önce aynı konu ve içerikte verilen olaylardan daha düşük olacaktır. Dolayısıyla haber editörleri, genel olarak belli bir seçime tabi tuttukları haber konularını bu anlamda bir düzenlemeye tabi tutmaktadırlar.

Galtung ve Ruge'un evrensel haber değeri kriteri olarak sınıflandırdıkları bu 8 haber değeri kriterine ek olarak Kuzey Batı ülkeleri için geçerli olarak tespit ettikleri 4 haber kriteri sınıflandırması daha yapmışlardır. Bu haber kriterlerinin ilki "seçkin uluslarla ilgililik"tir. Medya haberlerine konu olacak herhangi bir olayın seçkin uluslarla ilgili olması haber olma olasılığını yükselten bir faktördür. İkincisi "seçkin

insanlarla ilgililik" kriteridir. Aynı şekilde habere konu olacak olay seçkin insanlarla ilgili ya da seçkin insanları ne kadar çok ilgilendiriyorsa haber değeri yüksek bir konu olarak değerlendirilecektir. Bir diğer haber kriteri "insanlarla ilgililik"tir. Haber alıcıları kendileriyle özdeşlik kurabilecekleri haber öykülerine her zaman daha fazla ilgi göstermektedirler. Bu nedenle herhangi bir olay ya da konu insanların kendileriyle özdeşlik kurabilecekleri bir nitelik taşıyorsa, haber değeri her zaman için yüksek haber kategorisinde değerlendirilecektir. Son haber kriteri "olumsuz şeylerle ilgililik"tir. İnsanların her zaman olumsuz şeyler ilgisini çekmektedir. Bu nedenle içerisinde olumsuz ve negatif unsurlar taşıyan konular ya da olaylar ilgi çekiciliği nedeniyle haber değeri yüksek konu ya da olay olarak görülmektedir. Dolayısıyla herhangi bir konu bünyesinde ne kadar çok olumsuzluk taşıyorsa haber değeri olarak yüksek bir konu olma özelliği taşımaktadır.

Galtung ve Ruge'un haber değeri kriterleri seçkin uluslara, seçkin insanlara öncelik veren bir değerlendirmeyi içermektedir. Dolayısıyla yapısal olarak toplumda egemen güçlerin söylemsel olarak haberlere erişme olasılığı daha yüksekken, egemen değerlerin yeniden üretilmesini de sağlayan bir ayrıcalıkları bulunmaktadır. Toplumda herhangi bir gücü bulunmayan sıradan insanların ise haber olma değeri ancak olumsuz şeylerle gündeme geldiklerinde mümkün olmaktadır.

Tuchman (1978), haber üretim sürecinde, haber değerini oluşturan ve karakterize eden temel belirleyiciliğin zamanın ve mekanın düzenlenmesi olduğunu ve bu düzenlenme işleminin zamana ve mekana dayalı sınırlılıklara karşı geliştirilmesinin sonucu olarak haber değerini belirleyen tipolojilerin ortaya çıktığını söylemektedir.[432] Tuchman'ın[433] sınıflandırmasına göre haberciler 5 farklı haber değeri kategorisi kullanmaktadır. Bu kategoriler sert haber, yumuşak haber, spot haber, gelişen haber ve devam eden haber şeklindedir. Gazeteciler haber olarak bir konuyu ya da bir olayı ya da haber içeriğini bu beş kategori içinde değerlendirmektedirler. Haberciler, benzer durumlar içindeki benzer öyküleri sınıflandırmada bu kategorilere bağlı kalmaktadırlar. Sert haberler yumuşak haberler karşısında konumlandırılan ve potansiyel olarak haber değeri yüksek kabul edilen olayların olgusal sunumlarından oluşan, yorumları ve analizi içermektedir. Haberciler sert haber ve yumuşak haber arasında ayrımı şu şekilde

---

[432] Arslan, 2002, s.73.
[433] Gaye Tuchman, "Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected", *American Journal of Sociology*, Vol. 79, No. 1, The University of Chicago Press, Chicago, s.113.

yapmaktadırlar. Sert haberler "insanlar için ilginçtir", yumuşak haberler ise insan yaşamlarıyla ilgili olduğu için ilginçtir.[434] Bu nedenle sert haberler önemli durumları içerirken, yumuşak haberler ilginç durumları içermektedir.[435] İkinci kategori spot haberlerdir. Spot haberler de sert haber türü içerisinde değerlendirilen haber türüdür. Spot haberler yangın, cinayet, hırsızlık, kasırga ya da deprem gibi bir anda gelişen ve sonuçlanan haber türleridir. Gelişen haberler yine sert haberlerin altında sınıflandırılan bir kategoridir. Burada önemli olan nokta spot haber ile gelişen haber arasındaki ayrımın ortaya konmasında yatmaktadır. Beklenmedik bir olay gerçekleştiğinde ya da öğrenildiğinde bu haber spot haber olarak sınıflandırılmaktadır. Eğer bu olay son gelişmelerle birleştirilerek verildiğinde bu haber gelişen haber olmaktadır.[436] Bu sınıflandırmaya göre son haber kategorisi devam eden haberlerdir. Devam eden haberler, belli bir zaman dilimi içinde oluşan ve benzer konular temeli üzerindeki öyküler serisi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin politik, ekonomik, diplomasi ya da savaş haberleri bu kategoride değerlendirilmektedir.[437] Tuchman'a göre haber değerini belirleyen bu tipolojiler, olayların farklılıklarını benzerliğe dönüştürmeyi sağlamakta ve haber üretimini rutin olarak işleyen bir sürece dönüştürmektedir.[438]

Galtung ve Ruge'un haber değeri sınıflandırmasının dışında, herhangi bir olay ya da konunun haber olabilmesi için başka faktörlerin devreye girdiğini ve farklı ilişkiler ağı içinde örgütlenmesi gerektiğine dikkat çeken bilim insanları da bulunmaktadır. Herbert Gans, hem ticari ve bürokratik bir kurumun ücretli çalışanı hem de profesyonel bir meslek grubunun üyesi olan gazetecilerin, mesleki ilkelerle çalıştıkları kurumun öncelikleri arasında bir gerilim yaşadıklarına işaret etmektedir. Gazetecilerin haber kaynaklarından ve haber alıcılarından gelen baskılara karşı duyarlı olduklarına dikkat çeken Gans, bu nedenle gazetecilerin haber kaynaklarından elde ettikleri bilgiyi haber alıcılarına iletmede uygun hale getirmek için çeşitli düzenlemelere tabi tuttuklarını, özetleyip rafine hale getirdiklerini ve bazı yönlerini ön plana çıkararak sunduklarını belirtmektedir[439] Dolayısıyla bu tür bir gerilim içinde üretilen haber, niteliksel olarak da değişime uğramaktadır.

---

[434] Frank Luther Mott, *The News in America,* Harvard University Press, Cambridge, 1952, s.58.
[435] Tuchman, 1979, s.114.
[436] Tuchman, 1979, s.115.
[437] Tuchman, 1979, s.115.
[438] Arslan, 2002, s.74.
[439] Herbert J. Gans, *Deciding What's News A study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time,* Northwestern University Press, Illinois, 2004, s.80.

Gans, haber seçiminde 5 egemen faktörün olduğunu tartışmaktadır. Bunlar habercilerin haber üzerindeki kararlarını kapsayan gazeteci merkezli, haber seçiminde profesyonel rutinlerin etkili olduğu kurum merkezli, belirli olayların doğal haber olarak görünmesini kapsayan olay merkezli, medya teknolojilerine karşı önyargılı belirli haberleri kapsayan teknoloji merkezli ve kurumsal aktörlerin haberler üzerindeki kontrolünü kapsayan kaynak merkezli faktörlerdir.[440]

Haber mesajlarının ancak bağlam bilgisiyle anlamlı hale geleceğini belirten Molotch ve Lester da (1988), kamusal olayları, toplumun örgütlenme tarzına dair farklı bilgiler sunmalarına göre ayıran haber değeri tipolojisi sunmaktadırlar. Rutin olaylar ve kazalar şeklinde ikiye ayrılan bu tipolojiye göre rutin olaylar, mevcut güç ilişkilerine katkı yapan olay tipi olarak tanımlanmaktadır. Çünkü bu olaylar, mevcut önkabullerin rutin olarak işlediği bir haber üretim sürecini kapsamakta ve rutin olaylar çerçevesinde iktidar seçkinlerinin ve sembolik seçkinlerin açıklamalarının her zaman önemli olduğu anlayışını hakim kılmaktadır. İkinci tipoloji olan kazalar ise, beklenmedik bir şekilde oluşan, düzenlenmemiş ve çelişkilere neden olabilecek olaylar olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada haber üretim süreci daha çok rutin olayların haber alıcılarına aktarılması şeklinde işlemekte ve haber alıcıları rutin olaylar çerçevesinde bilgilendirilirken, rutin bir bilginin oluşmasına neden olmaktadır. Rutin bilgiyi bozan şey ise kazalardır. Beklenmedik bir şekilde oluşan bu bilgi yöneten grupların iktidarını sarsacak nitelik kazanmakta ve yine iktidarı sarsacak bilgiye ulaşma izni verecektir.[441]

Haber değeri kriterleri yoluyla bazı haber konularının seçilmesi bazılarının da dışarıda bırakılması sonucunu doğurmaktadır. Bu anlamda hangi olayların seçildiği kadar hangilerinin dışarıda bırakıldığı da önemlidir. “Ulusal çıkarlar”, “toplumsal barış”, “ekonomik istikrar gibi üzerinde uzlaşı sağlanan bazı kavramların baskısıyla bazı konular haberciler tarafından gündem dışında bırakılırken, gazeteciler üzerinde bu tür kavramlar bir otokontrol mekanizması geliştirmekte ve artık bu otokontrol mekanizması otomatik olarak işlemeye başlamaktadır.[442] Dolayısıyla öğrenilmiş kodlar haline gelen bu unsurlar gazeteciler tarafından hiç sorgulanmadan kabul edilmekte ve doğallaşarak

[440] Lule, 1989, s.35.
[441] Arslan, 2002, s.74.
[442] Emel Baştürk Akca, “İdeoloji Dil Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası”, *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.95.

egemen söyleme eklemlenerek haber konularının seçiminde ya da dışarıda bırakılmasında verilen kararlar otomatik bir biçimde verilmektedir.

> "Sonuçta medya temsillerinin bu şekilde değerlendirilmesi, bir olayın, kişinin veya durumun medyada ne şekilde (iyi – kötü, olumlu – olumsuz, doğru – yanlış vs.) yansıtıldığının ifade etmekten öte, bir olayın, kişinin veya durumun medyada nasıl anlamlandırıldığı, nasıl tanımlandığı, farklı hangi anlamlar dışlanarak, bastırılarak ya da marjinalleştirilerek bu tanıma ulaşıldığı meselelerini ifade etmektedir."[443]

Benzer şekilde Rayner, Wall ve Krueger (2003) de haberleştirilmek istenen bir olayın haber formatına getirilme sürecinde üzerinde yapılacak bir takım değişikliklerle vurgunun olması gereken alandan başka alanlara kaymasını sağladığını ve haber üreticilerinin sunulan metinde gösterdikleri güçlü vurguya göre haber alıcısı hangi bölümlerin daha önemli olduğunu anlayacaklarını belirtmektedirler. Böylece hedef kitle haberi yeniden üretenlerin kendilerine sundukları önem ve güç kavramına göre değerlendirme ve yorumlama yapacaklardır.[444]

Shoemaker ve Reese de haber değeri kriterlerinde ideolojik düzeyle ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. İdeolojik düzeyde haberlerin seçimi ve değerlendirme kriterlerinin iktidarla bağlantılı olduğunu belirten araştırmacılar, bu gücün tarafsız olmadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla Shoemaker ve Reese haberlerin güçlülerin bakış açısıyla yapılandırıldığını başka bir ifadeyle haberlerin sadece güçlüler hakkında değil, yapılandırılma şekillerinin güçlülerin çıkarlarını koruyacak şekilde oluştuğunu ve yorumlandığını ileri sürmektedirler.[445] Bu anlamda haber değeri yüksek görülen ve bu şekilde bir seçime tabi tutularak haberleştirilen olay ya da konular aslında ideolojik düzeyde toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantıları olarak bir işlev görmektedir. Dolayısıyla haber yapılandırma ve iletme süreci habercilik rutinleri, habercilik ilke ve değerleri ve haber kuruluşlarının kurumsal yapılarının çalışma mekanizmaları bir araya gelerek işlemekte ve bunun sonucunda da egemen ideolojinin yeniden üretimi ve kontrol sistemi sürdürülmektedir.

Haber medyası tarafından bilginin bu şekilde stratejik denetimi "kendisi çeşitli seçkin aktörlerin, kişilerin, grupların, sınıfların, kurumların, ulusların ya da dünya bölgelerinin çıkarlarına ağırlık verilmesini destekleme eğiliminde olan haber ve haber

---

[443] Çam, 2008, s.199.
[444] Akt. Güz, 2005, s.72.
[445] Shoemaker & Reese, 1997, s.102.

değeri hakkındaki mesleki ideolojiler sistemi tarafından yönetilmektedir."[446]Bu mesleki ideolojiler yoluyla bazı seçkin kişilere, seçkin uluslara öncelik verilmesi ve haber değeri olay ya da konu olarak haber medyasında ön sıralarda yer alması iktidarlarının meşrulaştırılması ve egemen fikirlerin yeniden üretilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Haber değeri kavramına haberciler açısından yaklaşıldığında şöyle bir değerlendirme yapılmaktadır. Habercilerin her gün doldurmaları gereken onlarca gazete sayfası ya da belli bir zaman dilimini kapsayan saatleri vardır. En hızlı, en taze ve en güncel haberleri hedef kitleye ulaştırabilmek için haberciler zaman baskısı altında çalışmaktadırlar ve bu durum onları belli kalıplaşmış rutinlere bağımlılığını arttırmaktadır. Başka bir deyişle habercilerin hızlı bir şekilde güncel haberleri hazırlayıp sunabilmeleri için sorgulanmasına pek gerek duyulmayan, ağızlarından çıkan her sözün doğru olarak kabul edildiği ve hızlı erişimin en az maliyetle sağlandığı kurumsal kaynaklara, haber kaynağı olarak bağımlı olmakta ve aynı zamanda elde edilen enformasyonun haber değeri kriterlerine göre yapılandırılması, gazetecilerin işini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla habercilikteki hız, haber ve haber değeri hakkındaki ideolojilere daha sıkı sıkıya bir bağlılık getirmekte ve böylece ideolojik bir işlev görmektedir.

2.3.2. Gazetecilerin "Objektifliği", Haberde "Tarafsızlık"

Kitle iletişim araçları çoğulcu demokrasilerde birbirinden farklı çıkarların bir araya gelip örgütlenmesi temeline dayandığından, farklı seslerin kendilerini ifade etmelerinin en önemli araçlarıdır. Dolayısıyla profesyonel gazetecilik rutinleri de bu çoğulculuk prensibi içinde oluşmuş ve gelişmiştir. Haberin gerçekliği inşa eden araçlardan biri olarak değerlendirilmesi, profesyonel gazetecilik rutinlerinin de bu inşa sürecinde önemli işlevi olduğu kabul edilmektedir. Bu rutinler ideolojik bir işlev görmekte ve gerçek aktörlerin yer aldığı haberin gerçeğin kendisi olduğu iddiasını kurmaktadır.[447]

Şöyle ki, her çeşit haber metni ister gazeteler için hazırlanmış yazılı metinler, isterse televizyon için hazırlanmış olan görüntülü haber metinleri, yaşanılan dünyada olup biten gelişmeleri, olayları ya da sorunları yazınsal bir ifadeye dönüştürerek temsil

---

[446] Teun A. Van Dijk, "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara, 1994, s.281.
[447] İnal, 1996, s.103.

etme iddiasını taşımaktadır. Bu nedenle oluşturulan metin, aktardığı şey değil, aktardığı şeyin yazınsal, dilsel bir ifadesidir ve temsilidir.[448] Ancak haberle aktarılan şey arasında bir özdeşlik iddiası, başka bir deyişle haberin gerçeğin kendisi olduğu iddiası, geleneksel gazetecilik değerlerinin temelini oluşturan gazetecinin "objektifliği ve haberin "tarafsızlığı" yani nesnelliğin bir başka ifadesidir.

> "Nesnel habercilik, öncelikle, basının demokrasilerde kendi rolünü tanımlama biçiminden yana bir tavrı yansıtır- bu Dördüncü Güç, bekçi köpeği rolü ve muhalif basın anlayışıdır. Gerçekten de gazetecilikte 'nesnellik' statükodan taraftır. 'Nesnellik', gazetecilerin, Alvin Gouldner'ın doğru olarak tanımladığı gibi 'statükonun yöneticileri olan' önemli kişi ve elitlere bağımlılığını teşvik ettiği için doğası gereği muhafazakardır."[449]

18. ve 19.yüzyıl başlarında siyasal tartışma ve eylem aracı olarak değerlendirilen gazetecilik mesleğinde nesnellik ve siyasal tarafsızlık bir erdem olarak değerlendirilmemekteydi. Kamusal alanın bir kurumu olarak değerlendirilen gazeteler, yurttaşların siyasal meseleleri tartışmada kullandıkları ve bu meseleler üzerinde siyasal tartışmalara katılabildikleri bir araç olarak görülmekteydi.[450] Gazeteciliğin ticarileşmesi bir gazetede neyin söylenmesi gerektiği ve söylenecek sözün nasıl söyleneceğine ilişkin gazetecilik standartlarının değişmesine neden olmuştur. Olgu ve değer arasındaki ayrımın yapıldığı bu dönemde eylem, olay, olgu, sorun ve süreçler ile ilgili kişi/kurum açıklamaları karşısında gazetecilerin nesnel bir pozisyon alması gerektiği temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Gazetecilikte nesnellik ilkesinin benimsenmesiyle pozitivist bilgi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 19. yy'ın başına dek uzanan bir geçmişe sahip olan nesnellik ilkesi, basının ticari bir işletmeye dönüşmesi süreci ile birlikte gelişen ve ticarileşmeyle birlikte benimsenen bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte özel işletmeler eliyle gerçekleştirilen basının yansız bir dünya görüşünü anlatmak için kullanılan "nesnellik" kavramı, değer yargılarında arınarak gözlemlenebilen gerçekliğin bilgisini sunma iddiasında olan pozitivist bilgi kuramında olduğu gibi, profesyonel gazeteciliğin de kullandığı en temel habercilik ilkesi olarak benimsenmektedir.[451] Bu anlayışa göre gazeteciden de tanıklık ettiği gerçekleri olduğu gibi aktarması ve yansız bir dünya görüşü sergilemesi beklenmektedir.

---

[448] Çığ - Çığ, 2011, s.38.
[449] Glasser, 1992, s.176'dan akt. İnal, 1996, s.15.
[450] Daniel C. Hallin, "Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası", *Kitle İletişim Kuramları*, Der. ve Çev. Erol Mutlu, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.299-300.
[451] İnal, 1996, s.16.

Habercilikte tarafsızlık/objektiflik habercilik anlayışından haber kaynaklarına ve hangi konunun ya da hangi sorunun haber olacağı, o olay ya da sorunun hangi yönlerinin öne çıkarılıp (çerçeveleme) sunulacağına ve aynı şekilde hangi haber kaynaklarından haber elde edileceğine kadar bütün haber üretim süreci rutinleşmiş kriter ve kurallara bağlıdır. Tarafsız ve nesnel bir gazetecilik için habere konu olan tarafların eşit ve dengeli bir şekilde verilmesiyle "tarafsızlık" ilkesine uyulduğu varsayılmakta ve "değer yargılarından arınmış bir gazeteci metaforunu"[452] üretmektedir. Erdoğan,[453] süreci şu şekilde özetlemektedir.

> "Yansızlığı sağlamak için, birçok ülkede eşit zaman, denge, cevap hakkı gibi mekaniksel çarelerle taraflılık sorunu halledilmeye çalışıldı. Bunun yanında, tartışmalı konulara yer verilememesi ya da hızlı geçiştirilmesi yoluna gidildi."

Haberde objektifliği sağlayan ya da objektifliği engelleyen koşulları yanlılık/yansızlık (bias/unbias), hakkaniyet (fairness), dengelilik (balanced), tarafsızlık (impartiality) ve nötr (neutral) şeklinde tanımlamak mümkündür.[454] Habercilerin bu ölçütleri yerine getirebilmesi için öncelikle olay taraflarına eşit mesafede yaklaşması gerekmektedir. Olayın taraflarına eşit mesafede durmak ya da belli bir yargı veya önyargıyla olay taraflarına yaklaşmamak demek hakkaniyetli olmakla sağlanan bir husustur. Dolayısıyla olay taraflarına eşit mesafede durmak ve taraflara hakkaniyetle yaklaşmak haberin de dengeli bir şekilde sunulmasıyla gösterilmektedir.[455] "Yüzde 50 yüzde 50 hakkaniyet standardı"[456] olarak ifade edilen bu durumun tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için haberde yer alan olayın tarafları için nötr bir dil kullanılmasını gerektirmektedir.

Tarafsızlık kavramı ise objektiflikten ayrı bir kavram olmasına rağmen onunla yakından ilişkili bir ölçüttür.[457] Tarafsız bir haberde bulunması gereken özellikler Şili'de düzenlenen Birinci ilerici Gazeteciler Konferansı'nda şu şekilde ifade edilmiştir:

---

[452] İnal, 1996, s.21.
[453] İrfan Erdoğan, *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s.281.
[454] Ömer Özer, "İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni bir Çözümleme", *Türkiye'de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın*, Der. Erdal Dağtaş, Ütopya Yayınları, Ankara, 2007, s.380.
[455] Özer, 2007, s.381.
[456] David Niven, "Objective Evidence on Media Bias: Newspaper Coverage of Congressional Party Switchers, J&MC Quarterly, Vol.80, No.2, 2003, s.314.
[457] Brian McNair, *News and Journalism in the UK,* Routledge, Oxon, 2009, s.27.

- Haberde mümkün olduğunca ayrıntılı ve doğruluğu her zaman kanıtlanabilecek bilgiler vererek gerçeklere bağlı kalınır.
- Haber öyküsünü oluşturan gerçeklerle ilgili yazılar ile düşünce ya da yorum yazıları birbirinden açık bir şekilde ayrılır.
- Haber içerisinde mümkün olan her yerde bilgi almak için güvenilir kaynaklar belirgin bir şekilde gösterilir.
- Haberin konusunu oluşturan olayla ilgili son gelişmeler zamanında verilir.
- Haber, söylem ve biçim yönünden nötrdür.
- Haber, kişilerin ya da kurumların çıkarını gözetmek maksadıyla verilmez.
- Haberde, tarafların açıklamalarıyla ortaya çıkabilecek çelişkili durumlarda gazeteci kişisel fikrini belirtmemeli ve bağımsız bir çizgi izlemelidir.[458]

Bütün bu kuralların yerine getirilebilmesi, haberde objektifliğin sağlanması ve tarafsız bir gazetecilik anlayışının benimsenmesi gazetecilik pratikleri açısından değerlendirildiğinde imkansız gibi görünmektedir. Shoemaker ve Mayfield gazetecilerin kişisel tutumları, haber toplamada ve işlemede rutin olarak izlenilen yöntemler, haber üzerinde etkisi bulunduğu düşünülen toplumsal ve kurumsal güçler ve güç odaklarının ideolojik egemenlik kurma hayretleri nedeniyle haber içerisinde tarafsızlığa ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmektedirler.[459]

Dolayısıyla Erdoğan'a göre, "herhangi bir iletişimci ileti için ilk kararı verdiğinde taraflılığa"[460] düşmektedir. Nesnellik ve tarafsızlık gibi profesyonel gazetecilik rutinleri ya da ideolojisi olarak adlandırılan haber üretim sürecinde verilen her karar iktidar ve ideolojik bağlantılardan bağımsız değildir. Dahası haber üretim sürecinde bağlı kalınan bu kriter ve kuralların kendileri egemen iktidar yapılarının ve ideolojilerinin sürdürülmesinde, yayılmasında ve yeniden üretilmesinde önemli birer araç haline gelmektedir.

Gazetecilik mesleğinin uygulama pratiklerinin başında gelen nesnellik / tarafsızlık / objektiflik anlayışı, kendi başlarına anlamı olmayan şeyleri anlamlandıran

---

[458] Necdet Atabek, "Gazetecilikte Tarafsızlık", *Marmara Üniversite İletişim Dergisi*, S.7, 1994, s.25.
[459] McQuail, 1992, s.189'dan akt. Atabek, 1994, s.27.
[460] Erdoğan, 1998, s.281.

ve egemen ideoloji lehine sunulmasını sağlayan ideolojik inşa sürecinin önemli bir aracıdır. Dolayısıyla profesyonel gazetecilik mesleği ilke ve pratikleri egemen ideolojiyi yeniden üretecek biçimde yapılanmakta ve işlemektedir. Çünkü haber, kurumsal rutinler, üretim sınırlılıkları ve gazetecilik mesleği tarafından benimsenmiş olan haber değeri kriterlerinden etkilenmekte ve bu nedenle "tarafsız/nesnel/objektif" olarak sunulan haber baştan "taraflı/yanlı" olarak üretilmektedir.[461] Dolayısıyla her habercinin sahip olduğu bir dünya görüşünün olduğu düşünüldüğünde bir haberin yüzde yüz bir tarafsızlık ve nesnellik içinde aktarılmasının mümkün olamayacağı bilinmektedir. Bu çerçevede tarafsızlığı "haber malzemesini belirli bir bakış ya da görüşe uygun biçimde şekillendirme ya da seçme isteğinden yoksun olma" olarak tanımlayan Golding ve Eliot, haberde tarafsızlık ilkesini gerçeği olduğu gibi yansıtmak olarak değil kasıtlı bir manipülasyon çabasından uzak olma durumu olduğunu belirtmektedirler.[462]

Haberde nesnellik ve tarafsızlık ilkesinin gazetecilik mesleği açısından sonuçları önemlidir. Golding ve Murdock bu durumun okuyucularını artırmak amacını güden gazeteleri keskin bir hizipçilikten uzaklaştırdığını ve görece zararsızlığın merkezi yansızlığına çektiğini ileri sürmektedirler.[463] Bu nedenle gazete haberciliğinde olaylar (gerçekler) ve fikirler kesin hatlarıyla birbirlerinden ayrılmaktadır. Buna göre, "düşünceler köşe yazılarının sütunlarıyla sınırlandırılırken gerçekler haber sayfalarına hakim oldu. Ayrım, haberci ve gazeteci, muhabir ya da köşe yazarı arasındaki farkta kurumsallaştı."[464]

Haberde yansızlık ve nesnellik iddialarını güçlendiren bir başka unsur da, "tarafsız" ve "objektif" bir haber metni içindeki ideolojik unsurların görünmezliğidir. Bu görünmezlik haber yoluyla iletilen bilginin, enformasyonun sorgulanmadan, doğal ve verili olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hall[465] bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

> "Dünyanın nasıl olması gerektiği hakkındaki sorgulanmayan beklentilerde gedikler açan yeni, sorunlu ya da rahatsız edici olaylar, başka durumlarda 'tüm pratik amaçlar' için kullanışlı olmuş açıklama biçimlerine teşmil edilerek

---

[461] Akca, 2009, s.87.
[462] Akt. Akca, 2009, s.87.
[463] Golding – Murdock, 2008, s.43.
[464] Golding - Murdock, 2008, s.43.
[465] Hall, 1994a, s.83.

> ‘açıklanabilir’di. (…) Althusser, bilimin tersine ideolojinin, sürekli olarak kapalı bir çember içinde hareket ettiğini, bilgi değil, zaten bildiğimiz şeylerin tanınmasını ilettiğini savunacaktı. İdeoloji bunu, tam da sorgulanması gereken öncülleri zaten yerleşik olgular olarak kabul ettiği için yapabiliyordu.”

Haber söyleminin ideolojik olarak kapalı[466] bir metin olması Hall’ın da belirttiği gibi sorgulanması gereken öncülleri zaten yerleşik olarak kabul eden ve dolayısıyla zaten bilinen toplumsal bilgi konumundan konuşan haber, bir kapanmadır ancak kapanma gibi görünmemektedir.[467]

> “Haberde egemen söylemler temsil edilir ve metin egemen söylemlerin etrafında kapanır. (…) Haber metinlerinde alternatif açıklamalar, farklı görüş açıları her zaman bütünüyle dışlanmasa da, bu alternatif söylemlerin haberin anlatı yapısı içinde temsili yine sorunlu bir durumdur. Metin içinde alternatif veya karşıt açıklamalar çoğu kez inanılır bir konuma yerleşmekten çok egemen söylemlerin içinde eritilir. Böylece karşıt olabilecek açıklamalar, olayları çerçevelendirebilecek bir konuma ulaşmaz.”[468]

Haberlerin alternatif siyasal çözümlemeleri tartışmaya ve müzakereye açmaktan çok statükoyu koruyucu bir işlevinin olması, söylemlerin evreninde bir kapanmaya neden olmakta ve homojen bir dille farklı anlamların ortaya çıkmasını engellemektedir.[469] Bunun sonucunda da kendi öncüllerini zaten bilinen olgular olarak sunarak gizleyen ideolojik durum haberde yer alan bu kapanmayla değiştirilemez, kaçınılmaz ve doğal olarak algılanmakta,[470] öznelerin dünyayı anlamlandırdıkları bir konum inşa ettiği için de kapanma gibi görünmemektedir.[471]

Haberde nesnellik ve yansızlık algısının yaratılmasında kullanılan bir başka araç da haberin dilidir. Bir gazeteci için “tarafsız” olmak demek kendi düşüncelerini haber metnine yansıtmaması demektir. Profesyonel gazetecilik rutinlerinden biri olarak değerlendirilen haberin yorumdan ayrılması ilkesi, haber metinlerinde kullanılan dil yoluyla gerçekleştirilmektedir. Haber yazım kuralları açısından düşünüldüğünde bir haber mutlaka üçüncü şahıs ağzından yazılmalıdır. Haberde birinci tekil şahsın

---

[466] Medyada iki tür anlatı biçimi kullanılmaktadır. Bunlar açık ve kapalı anlatı türleridir. Açık anlatılar devam eden ve kesin bir sona sahip olmayan anlatı türleri olarak tanımlanırken, kapalı anlatı biçimi ise net olarak belirlenmiş giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır (Laughey, 2010, s.150 – 151). Haber yazma kuralları açısından düşünüldüğünde haber metinleri de kapalı anlatı türünü kullanan metinler olarak değerlendirilmektedir.
[467] Arslan, 2002, s.81.
[468] İnal, 1996, s.99-100.
[469] İnal, 1996, s.39.
[470] Hall, 1994a, s.84.
[471] Arslan, 2002, s.81.

kullanılamayacağı, öznel fikirlerin bir haber metninde yer alamayacağı düşüncesinin evrensel bir kural olarak benimsendiği haber metinlerinde anlatımda hep onlar/onlardan söz edilmektedir.[472] Bu şekilde yazılan haber metinlerinde, onlar ve onlardan söz edildiği için metnin sorumluluğu metni yazan kişinin üzerinde olmamakta, dolayısıyla haberde yansızlık, haberi oluşturan kişi olan muhabirin de kendi yorumundan arınmış bir dil kullanımı yoluyla objektifliği sağlanmaktadır.

Haberde "dengeli" davranmak da "nesnel" ve tarafsız" bir habercilik anlayışının temelini oluşturmaktadır. Dengeli bir haberden kastedilen habere konu olan farklı görüşlere eşit oranda yer verilmesini içermektedir. Gazetecinin yer vermesi gereken farklı görüşleri ise daha çok güç/iktidar sahibi kişilerin gündeme ilişkin görüşlerini içermekte ve bu kişilerin görüşü dengeli haber ilkesi çerçevesinde haber söyleminin içine girmektedir.[473] Dolayısıyla haberde "nesnellik", "tarafsızlık" ve "dengelilik" şeklinde ifade edilen profesyonel gazetecilik rutinleri aracılığıyla toplum içinde güç ve iktidar sahibi olanların söylemleri yeniden üretilmekte ve haber metinleri bu söylemleri yeniden üretmenin bir aracı olmaktadır. Öte yandan haber yazımında haber kaynaklarının söylemlerinden doğrudan ya da dolaylı alıntıları aktarmada kullanılan yüklemler aslında nesnelliğin ya da tarafsızlığın tam anlamıyla gerçekleşmeyeceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Haberi yazan muhabir tarafından kullanılan "…açıkladı", "…belirtti" gibi ifadeler haber kaynağının güvenilirliğinin ve geçerliliğinin vurgularken, "…iddia etti", "…öne sürdü" gibi ifadeler bu güvenilirliğin ve geçerliliğin haberi yazan kişi tarafından da şüpheyle yaklaşıldığını göstermektedir.[474]

Dolayısıyla Parenti'ye[475] göre tarafsızlık/ nesnellik ilkesinin tam aksine medyanın yanlılığının tesadüflere bağlı olmadan oluşan ve bu anlamda medyanın tutarlı bir şekilde hareket ettiğini belirtmektedir.

> "Örneğin, medya emeğin karşısında yönetimi; şirket eleştirileri karşısında şirketleri; düşük gelirli azınlıklar karşısında zengin beyazları; protestoculara karşı resmi söylemi; solcu üçüncül partilere karşı Amerika'nın iki partili sistemini; kamu sektöründeki gelişmelere karşı özelleştirmeyi ve serbest pazar 'reformlarını'; üçüncü dünya ülkelerindeki devrimci ya da halkçı değişimlere

[472] Çığ - Çığ, 2011, s.41.
[473] İnal, 1996, s.21.
[474] Nahide Karabay, *Gazetecilik ve Haber*, Meta Basım, İzmir, 2000, s.59.
[475] Michael Parenti, "Tekelci Medya Manipülasyonu", Çev. Nilüfer Korkmaz, *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.91.

> karşı ABD'nin bu ülkelerdeki üstünlüğünü; ve radikal ya da ilerici köşe yazarları ve yorumculara karşı tutucu olanları destekler."[476]

Parenti (2008), haberlerdeki yanlılığın bazı stratejiler işletilerek gerçekleştiğine dikkat çekmekte ve bu stratejileri görmezden gelerek gizleme, saldırmak ve hedefi yok etmek, etiketleme, engelleyici varsayım, itibari değer yayma, içeriği önemsizleştirme, yanlış dengeleme, takip etmek / kaçınmak ve çerçeveleme olarak sıralamaktadır. Sırasıyla açıklamak gerekirse; medya bazı olayları görmezden gelmekte, "görmezden gelme" yöntemi yetersiz kaldığı durumlarda ise medya olayı kötülemek için saldırıya geçmektedir. Medyanın bir diğer stratejisi olan etiketleme ise, bizi farklı sonuçlara götürecek konuyu ya da olayı, gerçek özelliklerle uğraşmak zorunda kalmayacak şekilde tanımlamaktır. Bu nedenle medya herhangi bir olayı baştan negatif ya da pozitif etiketlerle tanımlayarak algılama çerçevesini de biçimlendirmektedirler. Medyanın kullandığı engelleyici varsayım stratejisi de eleştirel olarak ele alınması gereken pek çok siyasi görüşün verili olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle medya bu strateji yoluyla eleştirel konuları verili kabul ederek bu tür tartışılması gereken pek çok olayın ya da görüşün tartışılmasını engellemektedir. İtibari değer yayma ise pek çok etiketin haber medyası tarafından değil de resmi kurumlar tarafından yayılması ve medyanın da bu etiketleri hiçbir eleştiri yapmadan itaatkar bir tutumla benimsemesi ve yayması şeklinde işlemektedir. Dolayısıyla nesnellik olarak görülen bu tutum, alternatif görüşlere güven kazandırabilecek eleştirel verileri içermediğinden ve resmi görüş tarafından yapılan değerlendirmeleri sorgulamadığından, egemen görüşlerin taşınması anlamına gelmektedir. Bir diğer strateji içeriğin önemsizleştirilmesidir. İçeriğin önemsizleştirilmesi sorunların temelinden ziyade yaşanan sürece ve tarza yapılan vurguyla gerçekleşmektedir. Örneğin, büyük bir grev haberleştirildiğinde verilen bilgiler daha çok grevin ne zamandan beri devam ettiği, ekonomiye ve topluma zararının ve maliyetinin ne olduğu ve yapılan müzakerelerin nasıl çıkmaza girdiği şeklindedir. Dolayısıyla işçileri grev yapmaya iten nedenlerin neler olduğu gibi konular hakkında hiçbir bilgi verilmemektedir. Dolayısıyla olayın özünden çok sürece yapılan vurgu içeriğin önemsizleştirilmesi anlamına gelmektedir. Haberlerdeki nesnelliğin ve tarafsızlığın en temel örneği, olayın iki tarafıyla ilgili bilgilerin verilmesine dayanmaktadır. Teorikte böyle olmasına rağmen pratikte yanlış dengeleme mekanizmasının işlediği ve gerçekte iki tarafa nadiren eşit önemde yer verildiği

---

[476] Parenti, 2008, s.91-92.

görülmektedir. Beklenmedik muhalif bir cevapla karşılaşıldığında ise medya takip etmek / kaçınmak stratejisini izlemektedir. Bu durumda konunun üzerine gitmektense konuyu değiştirmek ve görmezden gelmek en etkili yol olarak değerlendirilmektedir. Medyanın yanlılığı konusundaki son strateji ise çerçevelemedir. Yalancılıktan ziyade çerçevelemeye güvenen iletişimciler, gerçekleri parçalamak yerine onu eğip bükmek, vurgu, diğer süsleme ve inandırıcılık tekniklerini kullanarak, hem nesnellikten çok uzaklaşmamakta hem de bir fikri açıkca savunuyor görünmekten kurtulmuş olmaktadır. İstenilen izlenimin yaratılmasına olanak sağlayan çerçeveleme, haberin paketlenme biçimiyle, yerleştirmeyle (ön sayfaya koyma ya da gizleme), sunuş tarzıyla, başlıklar ve fotoğraflarla sağlanmaktadır.[477] Bu stratejiler kullanılarak hem istenilen izlenimin yaratılması sağlanmakta hem de görünüşte nesnel olunduğuna dair verilen izlenimin güçlenmesi sağlanmaktadır.

2.3.3. Haber Kaynakları

Haberin toplumsal gerçekliği inşa ettiği, yapılandırdığı ve böylece egemen iktidar yapılarını yayarak yeniden üretmesi anlayışının temelinde habercilerin, haberi yapılandırırken başvurdukları haber kaynaklarının önemi büyüktür. Gazetecilik mesleğinin sürdürülebilmesi için zorunlu olan haber kaynakları, haberin yapılandırılmasında da çok önemli bir işlev üstlenmektedir. Gazetecilerin herhangi bir konu ya da olayla ilgili başvurdukları kaynaklardan edindikleri enformasyonu haberleştirme sürecini Stuart Hall "durum tanımı" olarak değerlendirirken, haberlere ideolojik gücünü veren faktörün de medyanın durum tanımı yapabilme gücü[478] olduğunu belirtmektedir. Çünkü gazetecilik ilkelerine göre haberin tarafsızlığını, nesnelliğini ve güvenilirliğini sağlayan unsur haber kaynaklarıdır. Profesyonel gazetecilik meslek rutinlerinden olan ve haberi oluştururken başvurulan haber kaynakları, haberi yapılandıran bir unsurdur. Bu nedenle gazeteciler belirli kaynaklara güvenilirlik atfederek, bu kaynakların söyledikleri her bilgiyi de sorgulamadan güvenilir bilgi olarak değerlendirerek haberleştirmektedirler.[479] Başka bir ifadeyle toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek için bazı görüş ve değerler kabul edilebilirlik sınırları içinde tanımlanırken, diğerlerinin meşru olmayanlar biçiminde tanımlanması gerekmektedir.[480]

477 Parenti, 2008, s. 92-100.
478 Shoemaker - Reese, 1997, s.103.
479 Akca, 2009, s.90.
480 Shoemaker - Reese, 1997, s.103.

Dolayısıyla haber oluşturulurken başvurulan kaynakların özellikleri ve kaynak tercihi haberin gerçeğin bir aynası değil, söz konusu haber kaynaklarının yapmış oldukları açıklamalardan yola çıkarılan hazırlanan durum tanımlamaları olduğunu göstermekte[481] ve bu durum tanımlamaları haberlerin ideolojik gücünü oluşturmaktadır.

Gazetecilerin haber oluştururken başvurdukları seçkin haber kaynaklarına "yetkili/ güvenilir sözcüler" olarak başvurması, toplumsal düzenin egemen bakışı içinde kabul edilebilir biçimlerde haber oluşturulmasını sağlayan bir araçtır. Dolayısıyla medya "önceden belirtilmiş olayları yeniden üretir ve karar alıcıların söylediği ve yaptığı şekilde 'tarafsız bir biçimde' onları sunmak ve üzerindeki zorunluluğa uymak için bunu yapar, çünkü; haber değerinin yapısı, onları belirli, kestirilebilir ve pratik bir biçimde bu ayrıcalıklı eylem ve enformasyon kaynaklarına yönlendirir.[482]" Bu şekilde işleyen habercilik faaliyetleri egemen güçler açısından kamusal iletişimin dolaşımına hangi konuların gireceğini, konunun hangi terimlerle tartışılacağını, sorunu ve terimleri kimin dile getireceğini ve medyanın kendi içindeki tartışmayı yönetme gücünü tanımlama gücüne sahip olduklarının bir göstergesidir.[483] Dolayısıyla egemen ideoloji çerçevesinde oluşturulan haber, egemen ideoloji biçimindedir.

Haber ile gerçeklik arasındaki ilişki Lippman'dan bu yana tartışılan konuların başında gelmektedir. Nasıl ki haber bir olay değil, olayın olduktan sonra algılanabilen olgusu ve olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesi hedefiyse[484] haber ile gerçeklik arasındaki ilişkiye de bakmak gerekmektedir. 1920'li yıllarda haber ile gerçekliğin aynı şeyler olmadığını, haberin işlevinin bir olayı iletmek, gerçeğin işlevinin ise saklı kalmış olguları gün ışığına çıkarmak olduğunu belirten Lippman,[485] haberin gerçekliğin bir yansıması olmadığını ortaya koymaktadır. Lippman'a göre gerçeklik medya yoluyla insanların kafasında oluşturulan gerçekliktir.

Benzer şekilde Molotch ve Lester (1988), haber ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi değerlendirerek, haberin gerçeklik olmadığını, inşa edilen bir gerçeklik olarak diğer gerçekliklerin yerine geçtiğini belirtmektedirler. Her olayın içine yerleştiği bağlamdan anlamını aldığını belirten Molotch ve Lester, herhangi bir olayın habere dönüşmesinin,

---

481 Akca, 2009, s.91.
482 Hall, 1975, s.131'den akt. Graham - Murdock, 2008, s.41.
483 Hall, 1975, s.143'den akt. Graham - Murdock, 2008, s.41.
484 Wilbur Schramm, "The Nature of News", *Journalism Quarterly*, 1949, C. 26, S. 3, s.259.
485 Lippman, 1998, s. 358.

olaya dair bir geçmiş ve gelecek kurgusunu da beraberinde getirdiğini vurgulamaktadırlar.[486] Dolayısıyla bağlamından koparılarak aktarılan haberler, gerçeğin kendisi değil inşa edilmiş bir gerçekliktir.

Dolayısıyla haberler yoluyla gerçeklik aktarılmamakta, gerçeklik haberler yoluyla inşa edilmektedir. Gerçekliğin inşa edilme sürecine etkin olarak katılan ve egemen ilişkileri yine egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda üreten haberler bu anlamda gerçekliğin tanımlayıcıları olmaktadır.[487] Gerçekliği olduğu gibi aktarma iddiasını taşıyan haberlerde çeşitli nedenlerle ve çeşitli yollar aracılığıyla "gerçekliği çarpıtma, bozma, tahrif etme, abartma veya yok sayma türünde ideolojik işlevleri bulunmaktadır."[488] Bu nedenle haberler yoluyla aktarılan gerçeklik, yansıtıldığı kadarıyla kısmi bir gerçeklik olarak değerlendirilmekte ve bu iletilere maruz kalan izleyiciler / alıcılar / okuyucular gerçekliğin tam bilgisine ulaşamazlar.

Gittlin de haberlerin gerçekliği inşa etmedeki rolü üzerinde bir takım mekanizmaların varlığına işaret etmekte ve haber medyasının izleyicilerin doğrudan katılmadıkları ya da olaya şahit olmadıkları durumda gerçekleşen herhangi bir olayın izleyiciler / alıcılar / okuyucular için gerçekte haberde aktarıldığı gibi gerçekleştiğine ikna eden önemli bir gücü bulunduğuna dikkat çekmektedir. Bu çerçevede haber medyasının belli bir olayı tanımlamasında, tarif etmesinde, yorumlamasında ve sunumunda geliştirmiş olduğu seçmeci tavrın etkisinin büyük olduğunu belirten Gitlin, bu seçmeci tavrın habere konu olan bazı temaların vurgulanmasını, bazı temaların ise yok sayılmasını beraberinde getirmektedir.[489] Gerçekten de haberciler herhangi bir konuyu, olayı ya da sorunu haberleştirmeden önce kendilerine göre, kurumsal çıkarlarına ve iktidar güçleriyle ilişkilerine bağlı olarak bir seçim yapmakta ve yapılan bu seçimi de güvenilir kılabilmek adına güvenilir atfettikleri kaynaklara dayandırmaktadırlar. Haberde yapısal yanlılık sorunu haberin söyleminde ideolojik üretim yapıldığına vurgu yapan ve bu anlamda da bu durumun sorun olduğunu düşünen bir görüşü biçimlendiren terimdir.[490]

[486] Arslan, 2002, s.74.
[487] Dursun, 2014, s.98.
[488] Çam, 2008, s.56.
[489] Gitlin, 1980'den akt. Çam, 2008, s.57.
[490] Özer, 2007, s.397.

> "Bu yanlılık ise salt ekonomik, politik ve askeri seçkinlerin lehine kurulan bir taraflılık değil; eril olanın karşısında kadını; yetişkinler karşısında çocuğu; egemen mezhep ve etnik grup karşısında tüm azınlıkta kalan kesimleri; batılı karşısında doğulu olanı ikincil kılan bir haber söylemine işaret etmektedir. Dolayısıyla haber söylemi toplumsal yaşamdaki iktidarı yeniden kuran ideolojik araçlardan biridir."[491]

Özetle bu terim, haberin kullandığı dilin bir ayna gibi gerçekleri yansıtmadığını, haber üretiminin ekonomi – politik süreçlerin dışında kalmamasını ve bu üretim pratiğinin gerçekte ideolojik olan profesyonel gazetecilik rutinlerine yaslandığına işaret etmektedir.[492]

Medya çalışanlarının kurumsal kaynaklardan yapılan açıklamaları gerçek olarak kabul etmeye hazır olduklarını belirten Fishman, bir habercinin herhangi bir kurum yetkilisinin yaptığı açıklamayı bir iddia olarak değil de gerçek olarak kabul ettiğine dikkat çekmektedir.[493] Haberlerin kurumsal kaynaklara bağlılığı sonucunda iktidarın ve seçkinlerin propaganda aracına dönüşen medyada seçkinlerin gündemi toplumun genelinin gündemiymiş gibi temsil edilmektedir.[494]

Öte yandan haber kaynağı açısından kurumsal kaynakları yani hükümet ve iş çevrelerini kullanmak bu alanda çalışan gazetecilerin işlerini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Çünkü medya tarafından görünüşte güvenilir kabul edilmeyen haber kaynaklarından alınan enformasyonun derinlemesine incelenmesi, sorgulanması ve doğruluğunun test edilmesi gerekmektedir. Görünüşte güvenilir olmayan haber kaynaklarından gelen enformasyon medya kuruluşları için bir iddiadır ve bu iddianın gerçek olup olmadığının detaylı bir şekilde araştırılmalıdır. Dolayısıyla rutin haber kaynakları ya da resmi kaynaklar her türlü düşüncelerini medya aracılığıyla kamuoyuyla paylaşma olanağına sahipken, rutin olmayan haber kaynaklarının medyada yer alabilmeleri belirli bir mücadeleyi gerektirmektedir. Böylece herhangi bir konuda uzman görüşüne başvurmak ya da kurumsal bir yetkilinin yaptığı açıklamayı haberleştirmek genelde medyayı özelde de haberleri objektif kılmaktadır.

---

[491] İncilay Cangöz, "Savaş ve Çatışma Ortamlarında Haberci Denetimi: Bir Haber Denetim Stratejisi Olarak İliştirilmiş Gazetecilik", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008b, s.159.

[492] İncilay Cangöz, "Savaş Haberlerinin Sözsüz Özneleri: Iraklı Kadınların Gazete Haberlerinde Temsili", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008a, s.85.

[493] Fishman, 1980, s. 143'ten akt. Herman - Chomsky, *Kitle Medyasının Ekonomi Politiği Rızanın İmalatı*, Çev. Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul 2006, s.101.

[494] Özgür İlke Şanlıer, "11 Eylül'ün Ardından Amerika Birleşik Devletleri Medyası", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, s.33.

Bundan dolayı Van Dijk'ın "sembolik seçkinler" olarak tanımladığı gruplar medyada oluşturulan mesajların içeriğini ve stilini denetleyen ve böylece toplumdaki ideolojik yeniden üretim üzerinde kısmi denetime sahip gruplar olduğu düşünülmektedir.[495] Habercilerin haber toplamada ve oluşturmada sembolik seçkinlere bağlılığı, onlar tarafından da çeşitli stratejilerle devam ettirilmektedir. Kamuoyu imalatı için geliştirilen basın toplantıları, mülakatlar, haber sızdırmaları ya da haberciler için diğer haber kaynaklarından daha üstün tutup onları tercih etmeleri gibi stratejiler yoluyla enformasyon arzı sağlanmakta ve böylece gazetecilik rutinleri kaynak olarak başvurulan diğer haber kaynaklarının yeniden üretilmesi yerine bu önformülleştirmenin yeniden üretilmesini sağlayacak yönde işlemektedir.[496]

2.3.4. Haberde Çerçeveleme

Medya profesyonelleri tarafından gerçek olayların, olguların sunumuna dayanan haber öyküleri, insanların yaşadıkları dünyayı anlamlandırabilmelerini sağlayan zihinlere seslenmekte ve dolayısıyla insanların kendi dünyaları dışındaki dünyaya ilişkin bilgi birikimleriyle herhangi bir toplumsal olaya bakış açıları ve değerlendirmeleri büyük ölçüde medya tarafından kendilerine aktarılan öyküler dolayımıyla şekillenmektedir.[497] Medyanın mevcut haber pratiklerinden biri olarak değerlendirilen çerçeveleme bu nedenle profesyonel gazetecilik rutinlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Medya ve habercilik çalışmalarında gittikçe artan bir uygulama alanı bulan çerçeveleme analizi, "medya metinlerinde olayların/konuların nasıl yapılandırıldığı, söylemin yapısı ve anlamın kuruluşunu açığa çıkarmaya yönelen araştırmaları nitelemede kullanılmaktadır."[498] Haberde çerçeveleme yaklaşımı siyasal iletişim alanıyla birlikte gerçekliğin toplumsal inşası temeli üzerinde işlevselleştirilmiş ve tanımlanmıştır.[499]

---

495 Van Dijk, 1994, s.281.
496 Van Dijk, 1994, s.282.
497 Dündar Kılıç, "Medya Haber Öykülerini Nasıl Yapılandırmaktadır? Örnek Olay: Irak Savaşının Çerçevelenmesi", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, s.47-48.
498 Kılıç, 2008, s.50.
499 Dietram A. Scheufele, "Framing as a Theory of Media Effects", *Journal of Communication*, Winter, International Communication Assocation, 1999, s.105.

Birçok araştırmacı gerçekliğin toplumsal yapılandırılmasının bir etkeni olarak medyayı gösterirken,[500] medyanın toplumsal dünya görüşünün yaratılmasında önemli bir etkisi olduğunu onaylamaktadır.[501] Kitle iletişim araçlarının toplumsal gerçekliği yeniden üreterek inşa ettiği yaklaşımı, medyanın belli konu ve sorunları, kullanılan dil ve haber kalıplarıyla yorumladığı, ilgilendiğimiz ve dikkatimizin yöneldiği konu ve sorunlarla ilgili önceliklerimizi belirlediği temeline dayanmaktadır.[502] Bu anlamda medyanın alıcılar/izleyiciler üzerinde toplumsal gerçekliğin anlamlandırılmasında ve yorumlanmasında diğer profesyonel gazetecilik rutinleri gibi haberin belirli çerçeveler kullanılarak sınırlarının çizilmesinin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Çerçevelemenin sosyolojik temelleri Erwing Goffman (1974) tarafından atılmıştır. "Çerçeve Analizi (Frame Analysis-1974)" isimli kitabında Goffman, çerçevelemeyi gerçekliğin yapılandırılmasının bir yolu olarak ele almaktadır. Goffman'a göre insanlar toplumsal ve kişisel deneyimlerini belirli prensiplere göre yapılandırmaktadırlar. Belirli öğeleri içeren çerçeveleri[503] Goffman, insanların "yerini belirlemek, algılamak, tanımlamak ve görünüşte sonsuz sayıda somut oluşumları sınırları belli olacak şekilde tanımlamaya izin veren 'yorumlama şeması' (schema of interpretation)"[504] olarak tanımlamaktadır. Goffman'a göre bireyler dünyayı tam olarak anlayamayabilirler ve sürekli olarak yaşam deneyimlerini ve çevrelerindeki dünyayı mantıklı bir şekilde yorumlamak için mücadele verirler. Bu nedenle bireyler verimli yeni bilgileri işlemek, bilgileri sınıflandırmak ve anlamlı bir şekilde yorumlamak için önceki deneyimlerinden oluşturduğu "yorumlayıcı şemalar" veya çerçeveler kullanmaktadırlar.[505]

---

[500] Tuchman, 1978; Fiske, 1987; Hartley,1988; Gamson, 1992.

[501] Beth Haller – Sue Ralph, "Not Worth Keeping Alive? News Framing of Physician – Assisted Suicide in the United States and Great Britain", *Journalism Studies*, 2:3, 2001, s.408.

[502] McLeod ve ark, 2003, s.144'ten akt. Hüseyin Özarslan, "Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2007, s.7.

[503] Heinz Bonfadelli - Urs Dahinden - Martina Leonarz, "Mass Media and Public Perceptions of Red and Green Biotechnology: a Case Study from Switzerland", *The Public, The Media and Agricultural Biotechnology*, Ed. Dominuque Brossard, James Shanahan, T. Clint Nesbitt, Biddless Ltd, Kings Lynn, UK, 2007, s.102.

[504] Goffman, 1974, s.21'den akt. Brian Baresh - Shih-Hsien Hsu – Stephen D. Reese, "The Power of Framing: New Challenges for Researching the Structure of Meaning in News". *The Routledge Companion to News and Journalism*, Routledge, London, 2010, s.638. 637-647.

[505] Goffman, 1974, s. 24'den aktaran, Dietram A. Scheufele – David Tewksbury, "Framing, Agenda Setting and Priming: The Evolotion of Three Media Effects Models", *Journal of Communication*, 57, 2007, s.10-11

> "Bazı çerçeveler, varlıkların, önermelerin ve kuralların bir sistemi olarak açık seçiktir; diğer büyük bir kısmı ise bir yaklaşımın veya bakış açısının bilgisini sağlamada yetersizdir. Bununla birlikte, yapılandırma düzeyi ne olursa olsun her çerçeve kullanıcılarına, çerçevenin sınırları içinde tanımlanan görünüşte (gerçekte olmayan) sınırsız sayıdaki somut olayların belirlenmesi, kavranması ve adlandırılması için olanaklar verir."[506]

Bu nedenle Goffman çerçeveleri, zihinsel deneyimleri düzenleme aracı olarak kavramsallaştırmaktadır[507] ve bu "yorumlama şemaları" bireylere kendi yaşam alanları ve içinde yer aldıkları dünyaya göre karşılaştıkları olayları, durumları ve konuları "belirleme, anlama, tanımlama ve etiketleme" olanağı sağlamaktadır.[508]

Walter Lippman klasik eseri olan "Kamuoyu (Public Opinion)" isimli kitabına "dışımızdaki dünya ve kafamızdaki resimler" sözüyle başlamaktadır. Lippman'ın öncelikli iddiası haber medyasının kafamızdaki resimlerin oluşmasıyla ilgili birincil belirleyici kaynak olduğudur. Lippman'a göre dışımızdaki dünyada "erişilmez, gözden uzak, düşünülmeyen" kamu işleri hakkında kafamızdaki resimler haber medyası[509] tarafından oluşturulmaktadır. Böylece medyanın sunduğu resimler izleyiciler için de öne çıkan resimler olmaktadır.[510] Başka bir ifadeyle kitle iletişim araçlarının herhangi bir konuyu ya da olayı nasıl bir çerçeveyle sunduğu izleyicilerin de o olaya ya da konuyu hangi çerçeveden algılayacağı ve yorumlayacağı üzerinde bir bağlam sunmaktadır. İşte Goffman'ın çerçeveleme kavramının iletişim çalışmaları için temeli de bu fikre dayanmaktadır.

Çerçeveleme yaklaşımının iletişim çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirilen haber analizlerine uygulanması haberlerin insanları sadece olaylar hakkında bilgilendirmediği görüşünden hareket etmektedir.

> " Olaylara doğrudan tanık olamayan insanlar için onların medya profesyonelleri tarafından önce birer haber öyküsüne dönüştürüldüğü; bu öykülerde çerçeveler aracılığıyla olan bitenin bir bağlama yerleştirildiği ve işte bu çerçeveler

---

[506] Goffman, 1974'den akt. Necdet Atabek - Ferruh Uztuğ, "Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma", *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, S.15,1998, s.99.

[507] Norman K. Denzin – Charles M. Keller, "Frame Analysis Reconsidered", *American Sociological Assocation*, Vol.10, No.1, 1981, s.54-57.

[508] Goffman, 1974'ten akt. Ahmet Uysal, "The Framing of Political Inclusion and Exclusion: Media, State, and Islamic Party Interactions in Turkey, 1995 to 1998", Department of Sociology in the Graduate School Southern Illinois University, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Carbondale, USA, 2003, s.4.

[509] Lippman, 1998, s.29.

[510] Maxwell McCombs vd., "Candidate Images in Spanish Elections: Second Level Agenda Setting Effects", *J & MC Quarterly*, Vol 74, No.4, Winter, 1997, s.703.

> vasıtasıyla da olay(lar)ın nasıl algılanması veya yorumlanması gerektiğinin anlatıldığıdır. Dolayısıyla haber çerçeveleri günlük yaşama ilişkin gerçekliği düzenlemekte; günlük yaşam gerçekliğinin hem bir parçası olmakta hem de onu parsellemektedir."[511]

Çerçeveleme kavramına ilişkin çok sayıda tanımın olmasına[512] ve bu tanımların farklı yönleri öne çıkarmasına rağmen tanımların birleştiği ortak noktadan, haber öykülerinin ya da diğer söylemlerin, seçme, vurgulama, dışarıda bırakma ve yorumlama kalıpları yoluyla düzenleme biçimleri anlaşılmaktadır.

Çerçevelemeden "dağınık bir kavramsallaştırma" olarak bahseden Entman, çerçevelemeyi şöyle tanımlamaktadır:

> " Çerçeveleme, bir gerçeklik algılanışının belli bir sorun tanımlamasını, neden sonuç yorumunu, ahlaki bir değerlendirmeyi ve/veya anlatılan şeye yönelik bir muamele önerisini destekleyecek şekilde bazı yönlerini seçerek onları bir iletişimsel metinde daha belirgin ve önemli hale getirmektir."[513]

Entman'a göre çerçeveleme özellikle seçme ve öne çıkarmayı içermektedir. Bu anlamda çerçevelerin her türlü özel kullanımı, bir iletişimsel metnin gücünü göstermede bir yol sunmaktadır.[514] Gamson ve Modigliani kavramsal olarak bir çerçeveyi, olayların anlamlarının yayılması ve diğer olaylar arasında bağlantıların kurulmasını sağlayan bir merkezi organizasyon, merkezi düzenleme biçimi, fikir ya da hikaye hattı olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle bir çerçeve, "önemli olaylara anlam kazandırmak için meselenin ne olduğunu ortaya atan merkezi düzenleyici fikirdir (central organizing idea)."[515] Bu tanıma göre çerçeve konunun özünde ne tartışılacağı hakkında öneride bulunmaktadır.

Bir başka tanımda çerçeve, kamu politikalarını değiştirmeye önderlik eden çok etkili olan ve ikna edici semboller kullanarak kamuoyunu biçimlendirme[516] olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde Tankard, Hendrickson, Siberman, Bliss ve Ghanem çerçeveleri, sorunları seçme, vurgulama, dışarıda bırakma ve detaylandırma yoluyla

---

511 Tuchman, 1978, s.193'ten akt. Kılıç, 2008, s.51.

512 Entman, 1993; Gitlin, 1980; Gamson - Modigliani, 1989; Pan - Kosicki, 1993; Tankard, 2001; Reese, 2001; Scheufele, 1999.

513 Robert M. Entman, "Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication*, 43 (4), 1993, s.52.

514 Entman, 1993, s.51.

515 William A. Gamson - Andre Modigliani, "Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach", *American Journal of Sociology*, Vol.95, No.1, 1989, s.3.

516 Seth C. Lewis – Stephen D. Reese, "What Is War and Teror? Framing through the Eyes of Journalists", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89, 2009, s. 85.

ortaya konulan ve haber içeriğine bir bağlam sağlayan merkezi organizasyon fikri[517] olarak açıklamaktadır. Iyengar, daha mütevazi bir tanımla çerçevelemenin içeriğini problemlerin sunumunda ya da açıklamalar içinde güç algılanan tahrifat olduğunu[518] belirtmektedir.

Çerçeveleme kavramına en önemli katkı Tuchman ve Gitlin'in kavrama yaklaşımlarıyla gerçekleşmiştir. Tuchman ve Gitlin çerçeveleri, gazetecilerin haber kaynakları, haber kuruluşları gibi daha geniş, yapısal ve ideolojik süreçlerle ilişkilendirmiş olmalarıdır.[519] Yani Tuchman ve Gitlin çerçevelemeyi profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde değerlendirmişler ve diğer rutinlerle benzer işlevlere sahip olduğuna dikkat çekmişlerdir. Profesyonel gazetecilik rutinleri olan haberde nesnellik, tarafsızlık, haber değeri ve haber kaynaklarının kullanımı gibi uygulamalar içinde değerlendirilen çerçevelemenin diğer rutinler gibi egemen güçler lehine ve onların düşüncelerinin yeniden üretilmesine yönelik bir işlevi olduğunu ve haberin gerçekliği inşa eden bir yaklaşım olarak değerlendirilmesini güçlendiren bir uygulama olduğunu belirtmişlerdir.

Gitlin, çerçeveyi, "geniş bir şekilde konuşulmayan ve bilinmeyen, gazetecilerin haber metinleriyle ve önem derecelerine göre hazırladıkları haberleriyle bu metinlere güvenen bizler için dünyanın organize edilmesi"[520] olarak tanımlamaktadır. Gitlin, kavrama, yorumlama ve sunumun kalıcı modelleri olan medya çerçevelerinin, seçme, vurgulama ve dışarıda bırakma yoluyla söylemin sembol işleyiciler (haberciler) tarafından rutin olarak görsel ve sözel olarak düzenlenmesi[521] tanımıyla çerçeve tanımını genişletmiştir. Gittlin bu kavramsallaştırmasıyla çerçevelemenin bir başka boyutuna dikkat çekmekte ve çerçevelemenin gazeteciler tarafından çok sayıda enformasyonun hızlı ve rutin bir şekilde düzenlenmesine ve kitlelere dağıtılmasına olanak sağlayan bir işlem olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Gittlin çerçevelemeyi, profesyonel meslek rutinlerinde biri olarak değerlendirmekte ve kaçınılmazlığına dikkat çekmektedir.

---

517 1991, s.3'den akt. Stephen D. Reese, "Prologue-Framing Public Life A Bridging Model for Media Research", *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World,* Ed. Stephen Reese, Oscar Gandy, and August Grant (eds.),Mahwah, N.J.,Lawrence Erlbaum, 2003,s.7.

518 Shanto Iyengar, *Is Anyone Responsible*, The University of Chicago Press: Chicago and London, 1991, s.11.

519 Gamson - Modigliani, 1989, s.3.

520 Gitlin, 2003, s.7.

521 Gitlin, 2003, s.7.

Tuchman (1978) da aynı şekilde medya çerçeveleri için benzer bir tanımlama yapmaktadır: "Her gün gerçekleri düzene sokan haber çerçeveleri gündelik gerçekliğin bir parçasıdır"[522] diyen Tuchman, kitle iletişimin aktif olarak okuyuculara ve izleyicilere referans çerçeveleri sunduğunu ve bu referans çerçeveleri üzerinden kamu olaylarının yorumlandığını ve tartışıldığını ileri sürmektedir.[523] Tuchman'ın görüşünün temeli haberin toplumsal gerçekliği yansıtan değil toplumsal gerçekliği kuran/inşa eden bir metin olarak değerlendirmesine dayanmaktadır. Toplumsal gerçekliği kuran bir metin olarak haberi bir çerçeve olarak değerlendiren Tuchman, insanlar kendi günlük yaşamlarını nasıl deneyimliyorlarsa, karşılaştıkları olaylara doğal bir tavır alışla yaklaşıyorlarsa, haberin uzlaşıya dayalı çerçevesiyle karşılaşan bireyin bu bilgiyi de aynı doğallıkla karşıladığını ileri sürmektedir.[524] Dolayısıyla "haber kuruluşlarının işleyiş özellikleri, haber çerçevelerinin oluşumunu belirlemekte, uzlaşıyla oluşturulan bu çerçeveler ise toplumsal anlamın dolaşımını sınırlandırmakta ve nihayetinde de sınırlandırılmış anlamlar toplumsal gerçekliğin inşasına yol açmaktadır."[525] Tuchman'ın haber metnini yapılandırılmış bilgi olarak değerlendirmesinin temelinde haber kuruluşlarının işleyiş mekanizmaları yatmaktadır. Habercilerin herhangi bir haberi hazırlarken yaptıkları çalışmaların bir ölçüde kesinleşmiş olduğu görüşü hangi olayın haber olarak seçileceği, o olayla ilgili hangi konuların ön plana çıkarılacağı ve ne kadarı hakkında bilgi verileceği gibi faaliyetleri içermektedir. Özetlemek gerekirse toplumsal gerçekliği inşa eden haber modeline göre, izleyiciler "kişisel deneyimleri, grup üyeleriyle etkileşim ve kitle medyasının seçtiği yorumlanmış gerçekliğin versiyonlarına" güvenmektedirler[526] ve karşılaştıkları enformasyonu da güven duydukları bu bilgiler çerçevesinde değerlendirmektedirler.

Reese çerçeveleme kavramsallaştırmasını çok yönlü sentezlenmiş bir tanımla yapmaktadır. Reese, çerçevelerin toplumsal yapı içinde biçimlenen ve zamanla kalıcı hale gelen ilkeleri düzenlediğini ve düzenleme sırasında toplumsal dünyanın sembolik bir şekilde anlamlı olarak yapılandırıldığını ileri sürmektedir.[527] Toplumsal dünyayı sembolik bir şekilde anlamlandıran çerçevelerin ilkelerini ve işlevlerini de Reese, 6

---

[522] s.193'den akt. Schufele, 1999, s.106.
[523] Akt. Schufele, 1999, s.105.
[524] Dursun, 2004, s. 43.
[525] Dursun, 2004, s.43.
[526] Neuman vd., 1992, s.120'den akt. Schufele, 1999, s.105.
[527] Reese, 2003, s.11.

maddede özetlemektedir. Bunlar; (1) düzenleme (organizing), (2) ilkeler (principles), (3) paylaşma (shared), (4) kalıcılık (persistent), (5) sembolik (symbolic) ve (6) yapı (structure)'dır. Reese, çerçevelerin bilgiyi düzenlediğini ve organize ettiğini, "yorumlama şeması" gibi anlamı özet ilkeler çerçevesinde temellendirdiğini, paylaşıldığını ve zamanla kalıcı ve rutin bir hal aldığını, anlatımın sembolik formları içinde ortaya çıktığını ve karışık bir formda olan çerçevelerin bazı modeller ve yapılar sağlayarak gerçekliği inşa ettiğini ileri sürmektedir.[528]

Çerçeveler içinde oldukları metinde bazı işlevleri yerine getirirken en önemli işlevi iletişim metinlerinde yer alan bilginin bazı parçalarını daha fazla vurgulamasında yatmaktadır. Bu parçaları daha önemli göstererek öne çıkaran çerçeveler, izleyiciler için de bu bilginin daha hatırlanmaya değer bilgi olduğunu belirtmektedir.[529]

Gurevitch ve Levy'e göre, çeşitli sosyal gruplar, kurumlar ve ideolojiler toplumsal gerçekliği yapılandırmak ve tanımlamak için mücadele etmektedirler.[530] İşte medya da bu mücadele alanı içinde faaliyet gösteren ve kamu söylemini yaygınlaştıran, buna paralel olarak toplumsal gerçekliği yapılandıran önemli bir araçtır. Kamu söylemi birçok farklı forumlar ya da alanlar üzerinden taşınmaktadır. Bu forumlardan bir tanesi de medya söylemidir. Medya söylemi yazılı ve görsel medyada gerçekliğin nasıl temsil edildiğini bir bütün olarak işaret eden geniş bir terim olarak karşımıza çıkarken, medya kamu söylemini hem geniş kitlelerle buluşturmakta hem de kültür üretme sürecinin bir parçası olarak hizmet etmektedir. Bu nedenle medyayı dikkatle izleyen kamu için konuların medya tarafından nasıl çerçevelendiğinin çok merkezi bir işlev olduğuna inanılmaktadır.

Medyanın yorumlayıcı paketleri olan çerçevelemenin temel mantığı gazetecilerin toplumu sembolik sunumlarla yapılandırmasında yatmaktadır. Alıcılar/izleyiciler olayları ve sorunları algılamada bu çerçeveleri kullanmaktadırlar. Tanıdık hikaye modelleri sağlayarak okuyuculara bilgiyi nasıl yorumlayacaklarını söyleyen gazeteciler, kuralları koymakta ve yeni cereyan eden olayların anlamlarını vermektedirler. Medya çerçeveleri böylece "haritalar" ya da iç hikaye modelleri ile konuları, olayları ya da sorunları gazeteciler ve editörler tarafından alıcılar/izleyiciler

---

[528] Reese, 2003, s.13-14.
[529] Entman, 1993, s.53.
[530] Akt. Gamson & Modigliani, 1989, s.3.

için resmetmektedirler. Tuchman çerçeveleri "haberin esas özellikleri" olarak tanımlarken, çerçevelerin gündelik gerçekliği düzenlemeye hizmet ettiğini söylemektedir.[531]

Bunun yanı sıra birçok araştırmacı üzerinde kesin bir uzlaşma olmasa da medyanın kamu söylemi üzerinde etkisinin olduğunu da kabul etmektedir. Gamson ve Modigliani,[532] medyanın kamuoyunu yansıtmak yerine kamuoyunun oluşumuna katkı sağladığını belirtirken, Knight[533] çerçeveleri, problemleri tanımlama ve çözmenin yanı sıra kamuoyunu şekillendirmeye yardım eden güçlü mekanizmalar olarak değerlendirmektedir. Benzer şekilde Callaghan ve Schenell, medyanın çeşitli alternatifler içinden çerçeveler seçerek kamusal söylemi biçimlendirdiğini[534] ileri sürmektedirler. Öte yandan Iyengar ve Kinder (1987) haber medyasının toplumsal problemlerin nedenleri ve çözümünün sorumluları hakkında kamuoyunu şekillendirmede kritik bir role sahip olduğunu belirtmektedirler.[535]

Gamson ve Modigliani kavramsal olarak medya çerçevelerini bir fikir ya da olay örgüsünün merkezi olarak düzenlenmesini sağlayan anlamı gözler önüne seren olayların özü ve aralarındaki bağlantı olarak tanımlamaktadır. Yani çerçeveler olayların özü ve o olay üzerinden neyin tartışılacağı hakkında izleyicilere/alıcılara bir fikir vermektedir.[536] Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere medya çerçeveleri asla nötr (tarafsız) değildir. Medya çerçeveleri hangi sorunun önemli olduğu ve o sorun hakkında nasıl düşünülmesi gerektiği konusunda telkinde bulunmaktadır. Medyada oluşturulan çerçeveler kurumsal ve kişisel (gazetecilik) faktörleri içeren haber üretim sürecinin sonucu olarak değerlendirilmektedir.[537] Bu nedenle çerçevelerin insanlara ulaşan haber öykülerini anlamada, kavramada değerlendirme ölçütleri sunduğu ve alıcıların / izleyicilerin kamuda gerçekleşen olayları, sorunları tartışmada ve yorumlamada kitle iletişim araçları

---

[531] Carolyn Bronstein, "Representing the Third Wave: Mainstream Print Media Framing of a New Feminist Movement", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82, 2005, s.785-786.
[532] Gamson – Modigliani, 1989, s.3.
[533] Myra Gregory Knight, "Getting Past The Impasse: Framing as a Tool For Public Reletions", *Public Relations Review*, 25(3), 1999, s.384.
[534] Caren Callaghan – Frauke Schnell, "Assessing the Democratic Debate: How the News Media Frame Elite Policy Discourse", *Political Communication*, 18:2, 2001, s.187.
[535] Seon Kyoung An – Karla K. Gower, "How do the News Media Frame Crises? A Content Analysis or Crisis News Coverage", *Public Reletions Review*, S.35, 2009, s.108.
[536] Gamson & Modigliani, 1987, s.143'ten akt. Adam J. Berinsky – Donald R. Kinder, "Making Sense of Issues through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis", *The Journal of Politics*, Vol. 68, No.3, Aug., Cambridge University Press, 2006, s.641.
[537] Bonfadelli - Dahinden - Leonarz, 2007, s. 103.

tarafından sunulan çerçeveleri aktif olarak kullandığı belirtilmektedir. Gamson ve arkadaşları[538] medyanın politik ve sosyal konular hakkında anlamı yapılandırırken bunu imajlarla oluşturduğunu, maruz kalınan bu imajların nötr değil ekonomik ve politik seçkinlerin bakış açısını ve iktidarını vurguladığını belirtmektedirler. Böylece medya sisteminin tüm süreci normal ve doğal hale sokarak gerçekliğin toplumsal olarak yapılandırılması görünmez kılınırken,[539] öznel bilginin nesnel bilgi olarak içselleştirilmesi sürecinin de öncelikle semboller ve "çerçeveleme"nin bir sonucu olarak oluştuğu belirtilmektedir.[540]

Gerçekliği yapılandıran toplumsal aktörler tarafından bir araç olarak kullanılan çerçeveler, toplumsal aktörlerin kendi söylemsel egemenliğini pekiştirmek amacıyla kullandıkları bir manipülasyon aracı olarak da değerlendirilmektedir.[541] Bu durumun ilk nedeni çerçevelemenin kısmen bilinçli bir süreç olarak değerlendirilmesinde yatarken, diğer nedeni bazı çerçevelerin gündelik kültürle uyumlu ve onun içine gömülü bir şekilde yer alması ve böylelikle çerçevelerin etkisinin gizlenerek normal ve doğal olarak karşılanmasıdır.[542] Çerçevelerin etkisinin doğal ve normal karşılanması, çerçevelemenin güç algılanan değişiklikler içinde düşüncelerin tanımlanması ya da bazı problemlerin tercih edilmesinin bu anlamda izleyici/alıcı üzerinde düşünceleri değiştiren etkileri de bulunmaktadır.[543] Bu nedenle medya çerçeveleri medyaya erişimleri kolay olan politik aktörler tarafından biçimlendirilen bir süreçtir.

Haber çerçeveleri, bir olayın ya da konunun arkasında yer alan olayların bazı yönlerinin altını çizmek, diğerlerinin önemini azaltmak, genellikle belirli bir yönü destekleyecek şekilde dünyaya bakmayı sağlamaktadır. Haberciler, haber üretimi sırasında olay ve olgulara ilişkin bazı bilgilere dikkat çekerken, bazı bilgileri ön plana çıkarmakta ve olası diğer neden – sonuç bağlantılarını ve durum tanımlamalarını tümüyle görünmez kılabilmektedirler. Haber çerçeveleri olay ya da konu ile ilgili bazı

---

538 William A. Gamson vd., "Media Images and the Social Construction of Reality", *Annual Review of Sociology*, Vol.18, 1992, s.374.

539 Gamson vd., 1992, s.374.

540 Abdulrahman Abdullah Al-Zuhayyan, "Construction of Saudi Arabia's Social Reality Before and After September 11, 2001 By Us Mainstream Television News Organizations in Relation to Us Government Officials News Framing", The University of Memphis, USA, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, s.36.

541 Lewis - Reese, 2009, s.87.

542 Lewis - Reese, 2009, s.87.

543 Iyengar, 1987, s.816'dan akt. Holli A. Semetko – Patti M. Valkenburg, "Framing Europesan Politics: A Content Analysis of Press and Television News", *Journal of Communication,* Spring, 2000, s.94.

bilgileri yok etme üzerine değil de amaçlı olarak belirli bir görüşü, belirli bir bakışı ön plana çıkarma şeklinde işlemektedir. Dolayısıyla bu işlem yinelemeler, haberin sunum tarzı, sözcük seçimi, metafor ve görsel malzeme kullanımı aracılığıyla çeşitli çağrışımlara olanak tanımakta ve böylece olaylar anlaşılarak akılda kalıcılığı sağlanmaktadır.[544] Bu, kelime seçimi tarafından (örneğin "direniş" yerine "kaos" tanımlamasının yapılması gibi) yapılabileceği gibi, haber kaynaklarının seçimi (örneğin daha fazla demokrasi isteyen aktivistler yerine güvenlik güçlerine yer verilmesi gibi) tarafından da başarılmaktadır. Dolayısıyla sürekli bir şekilde belirli bir düşünce etrafında kodlanan konular medyanın gündeminde uzun süre kaldığında konunun diğer yanlarının açığa çıkması engellenmekte ve resmi kaynakların aktarımıyla olayların sunulması da görünmesi istenmeyen taraflarının gizlenmesine ya da konunun yıpratılarak önemsizleştirilmesine neden olmaktadır.[545] Demokrasilerin çok önemli bir aracı olarak değerlendirilen medya, kamuyu ilgilendiren sorunları ya da olayları bu şekilde biçimlendirmektedir.

Gamson ve Modigliani yaptıkları araştırmada nükleer enerjinin, enerji krizinin çözümünde çok etkili bir yol olarak sunulduğunu ve haberlerin "güçlü" ve "yüksek verimli" bakış açıları ile öne çıkarıldığını bulmuşlardır. Nükleer enerjinin diğer özellikleri ve riskleri (negative bağlamlar) haberlerde dışarıda bırakılmıştır.[546] İşte bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi bazen gazeteciler ya da haber kuruluşları bilerek belirli ideolojileri benimsemekte ve bu seçimlerin ve benimsenen ideolojilerin arkasında onların çalışma rutinleri ve kullandıkları haber kaynaklarının sundukları çerçeveler yatmaktadır.[547]

Kavramsal olarak birbirlerinden ayrılmalarına rağmen ideoloji ve çerçeveleme birbirleriyle ilişkili iki kavramdır. İdeoloji, toplumun üyeleri tarafından paylaşılan dünyanın doğasını anlatan yaygın anlam yapısıdır. Bu nedenle bir toplumdaki birçok üyenin kabul ettiği egemen ideoloji her toplumda bulunmaktadır. Düşünmenin bir yolu olarak doğal algılanmasına rağmen egemen ideoloji, toplumdaki tüm gruplar tarafından kabul edilmez. Bu nedenle bazı çerçeveler temel sosyal ilişkiler ve inançlarla toplumsal

---

[544] Robert M. Entman, "Framing U. S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", *Journal of Communication*, 41, 4, 1991, s.7.
[545] Kılıç, 2008, s.55.
[546] Gamson - Modigliani, 1989.
[547] Baresch - Hsu - Reese, s.637-638.

değişimin motoru ve toplumsal kurumların doğası açısından daha iyi ilişki kurduğundan dolayı egemen ideolojiye uygun işlemektedir.[548] Dolayısıyla habercilerin haber üretim sürecinde anlam üretimi için başvurduğu çerçevelerin kendisi bir hegemonik güç mücadele alanı olarak kabul görmektedir.[549] Gittlin[550] çerçeveleri ideolojiyi taşıyan temel araçlar olarak değerlendirirken, bu ideolojik işleyişin çözümlenmesinde kullanılan temel kavram da hegemonyadır.[551] Haber çerçeveleri egemen ve egemene karşı mücadele eden güçlerin tesis etmek istedikleri hegemonya için kullandıkları temel bir araçtır ve bu araç medya yoluyla rızanın yaratılması amacıyla kullanılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, haber öykülerinin dayandığı açık ve örtük düşünceler, haberlerin çerçevesini oluştururken, bu çerçevelerin oluşturulması haber üretim pratiklerinin yani profesyonel gazetecilik rutinlerinin haber anlatılarına yansıması şeklinde gerçekleşmektedir.[552] Dolayısıyla haber tanımlamaları yoluyla gazetecilerin desteklediği toplumsal anlatılar temelinde gazetecilerin haber öykülerinin baskın çerçevelerini belirleme girişimleri çerçevelemenin ideolojik bir perspektif olduğunu gündeme getirirken,[553] gazeteciler haber çerçeveleriyle belirli yorumları diğerleri üzerinden meşrulaştırarak somutlaştırmaktadırlar. Güçlü ve ayrıcalıklı resmi kaynakların haber kaynağı olarak kullanılması, herhangi bir toplumsal olay ya da soruna ilişkin onların yaptıkları açıklamalar hakim tartışma çerçevesini oluştururken aynı zamanda kamuoyu da olayı ya da sorunu bu perspektiften değerlendirmesine neden olmaktadır.

Çalışmanın Çözümleme Modeli

Buraya kadar anlatılmaya çalışıldığı gibi medya ve haber çözümlemeleri toplumdaki güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız değerlendirilmeyecek alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken bu süreçte toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin kurulma sürecinde medya ve haberlerin oynadığı rolün[554] ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Öte yandan günlük haber

---

[548] James K. Hertog – Douglas M. McLeod, "A Multiperspectival Approach to Framing Analysis: A Field Guide, Framing Public Life", *Percpectives on Media and Our Understanding of the Social World,* Ed. Stephen D. Reese, Oscar H. Gandy, August E. Grant, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London, 2003, s.144.
[549] Kılıç, 2008, s.55.
[550] Gitlin, 2003, s.7.
[551] Kılıç, 2008, s.55.
[552] Kılıç, 2008, s.51.
[553] Durham, 1998, s.115.
[554] İnal, 1996, s.75.

akışının hızlı ve düzenli bir şekilde sağlanmasının zorunlu olduğu şartlarda profesyonel gazetecilik rutinlerinin sınırları içinde habercilik faaliyetleri, varolan güç/iktidar ilişkilerinin sürdürülmesini ve bu ilişkilere bağımlılığı artırmaktadır. Bu noktalardan hareketle eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde yapılanan çalışmada kentsel toplumsal hareketlerin gazete haberleri üzerinden kuruluşu çözümlenmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla çalışma, Thompson'ın tanımladığı çerçevede "belirli anlamların tahakküm ilişkilerini sürdürmeye nasıl hizmet ettiği, sistematik ve asimetrik iktidar ilişkilerini nasıl kurduğu"[555] sorunsalından hareket etmektedir. Medya metinleri yoluyla dolayımlanan ideoloji çözümlemeleri ve buna paralel olarak haber metinlerinin ideolojik yapısı Marksizm'i temel alan Gramsci'nin ve Althusser'in ideoloji kavramsallaştırmalarından yararlanılarak ele alınmıştır. Çalışmanın kuramsal taraması dil, anlam ve söylem çerçevesinde ideoloji çözümlemesini, aynı zamanda profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde de egemen ideolojinin medya haber metinleri yoluyla yayılımını ve yeniden üretimini içermektedir.

Bu çerçevede Thompson'ın, kitle iletişiminde ideoloji çözümlemesi için önerdiği üçlü yaklaşıma göre (bu yaklaşımın ilk aşamasını sembolik biçimlerin üretimi ve aktarımı, ikinci aşamasını medya iletisinin inşası, üçüncü aşamasını ise medya iletisinin alımlanması ve değerlendirilmesi)[556] çalışmada medya iletisinin alımlanması ve değerlendirilmesiyle ilgili bir çözümleme yapılmazken, haber metinleri üzerinden üretim ve aktarım süreci çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çözümleme hem metinlerin inşa sürecindeki ideolojik pratikler (profesyonel gazetecilik ideolojisi) hem de metinler üzerindeki anlamlandırma pratiklerinin ideolojik karakterinin (söylem) yorumlanması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada uygulanan çözümleme yöntemi iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk kısmı profesyonel gazetecilik pratikleri ya da ideolojisi olarak tanımlanan haber üretim sürecinde etkili olan pratiklerin ortaya çıkarılmasından oluşmaktadır. Bu çerçevede kentsel toplumsal hareketlerin gazete haberlerinde kurulma süreci haber üretim süreci açısından değerlendirilmiş, haber kaynakları, haber değeri, haberde nesnellik/tarafsızlık ve haberde çerçeveleme başlıkları altında analiz gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi tekniğiyle toplanan veriler ışığında haber üretim

[555] Thompson, 1990, s.7'den akt. Durham, 1998, s.103.
[556] Thompson, 1990'dan akt. Dursun, 2014, s.86.

sürecinin, kentsel toplumsal hareketlere ilişkin haber yapılandırılışı üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ikinci kısmını ise bir anlamlandırma pratiği olarak değerlendirilen ve söylemsel bir mücadele alanı olarak görülen ideolojinin, haber metinlerine yansımalarının derinlemesine yapılan çözümlemelerle gün ışığına çıkarılmaya çalışılması çabasını içermektedir. Başka bir ifadeyle egemen ideolojinin yayılmasında ve yeniden üretilmesinde başat temsil sistemlerinden biri olarak değerlendirilen medya, yukarıda belirtilen ideoloji kavramsallaştırması çerçevesinde toplumsal gerçekliği inşa eden ve egemen sınıflar lehine yeniden üreten ve gerçekliği tanımlayan araçlar olarak konumlandırılmaktadır. Bu noktadan hareketle kentsel toplumsal hareketlerin gazete haberlerinde nasıl temsil edildiği, nasıl anlamlandırıldığı ve bu temsil ve anlamın haber söylemi içinde nasıl kurulduğu çözümlenmeye çalışılmıştır. Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nin model alındığı çalışmada çözümleme, makro yapı başlığı altında tematik ve şematik yapı olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Tematik yapı çözümlemesinde haber başlıkları, haber girişi ve haberde kullanılan fotoğraflar incelenmiş ve bu incelemede kentsel toplumsal hareketlerin haber söylemi içerisinde iktidar ilişkilerinin nasıl yapılandırıldığı ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde kullanılan stratejiler açısından değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Öte yandan fotoğraflarla haber söyleminin nasıl kapandığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şematik yapı çözümlemesinde ise olayın sunumu, sonuçlar, ardalan bilgisi, bağlam bilgisi, haber kaynakları-alıntı kullanımı, olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar değerlendirilmiştir. Çalışmada mikro yapı kapsamında cümle yapıları (cümle yapılarının aktif ya da pasif olması - cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması), sözcük seçimleri (eş anlamlı kelimelerin kullanılması -tekrarlamaların yapılması- stereotiplerin kullanımı) ve haber retoriği incelenmiştir.

Bu çözümlemeler çerçevesinde egemen ideolojinin haber metinlerinde nasıl sunulduğu, nasıl oluşturulduğu, nasıl yeniden üretildiği ve statükonun devamından yana nasıl işlediğinin anlaşılması çabası gösterilmiştir. Sonuç olarak çalışma kapsamında gerçekleştirilen bütün bu aşamalar, haber metinlerinde hem mesleki ideolojiler çerçevesinde hem de söylemsel olarak egemen ideolojinin nasıl taşındığının ideolojik mekanizmalarını ve karakterini çözümlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya dahil edilen ve farklı düşünce sistemlerini benimseyen 6 gazetede yer alan haberler kentsel toplumsal hareketlerin anlamlandırılma pratiklerini ortaya koyma çabası içindedir.

3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

1960'lı yılların sonunda öğrenci hareketleriyle başlayan yeni toplumsal hareketler, toplumsal yapıda mevcut olan temel çatışma noktalarından hareket etmektedir. Toplumsal yapının farklı katmanlarında yer alan çelişki ve çatışmalara yönelik çözüm ve talepleri öne çıkaran sosyal-muhalif hareketleri tanımlamak için kullanılan bu kavram, kadın hareketlerinden çevre hareketlerine, ırkçılık karşıtı hareketlerden, nükleer karşıtı hareketlere, eşcinsel hareketlerden konut işgalleri ve mahalle düzeyinde katılım girişimlerini de içine alan kent hareketlerini içine alacak şekilde karakterize olmaktadır.[557]

Eski ve yeni toplumsal hareketler arasında bir karşılaştırma yaparak yeni toplumsal hareketlerin "yeni" özelliklerini aktarmaya çalışan Alain Touraine, geçmişte toplumsal hareketlerin toplumu köktenci bir şekilde yeniden kurmayı hedeflediğine, yeni toplumsal hareketlerin ise böyle bir niyetle hareket etmediklerine dikkat çekmektedir. Touraine, yeni toplumsal hareketlerin vatandaşların haklarının, özgürlüğünün ve eşitliğinin savunulduğu eylemler olduğunu belirterek, bir ahlak hareketi olarak tanımlamaktadır.[558]

Küreselleşme sonucunda ortaya çıkan ve küreselleşmenin siyasal ve toplumsal alanda yarattığı değişimlerle yakından ilişkili olan yeni toplumsal hareketler, işçi sınıfı yapısının değişmesine paralel olarak işçi hareketleri üzerinde önemli etkilerinin olması nedeniyle ortaya çıkmıştır.[559]

Dolayısıyla yeni oplumsal hareketler sınıf temelli ve maddi çıkar odaklı taleplerin ötesinde, ekonomik vurgudan ziyade, kimlik ve demokrasi ve demokratik mekanizmalara katılım vurgusu yapan hareketlerdir. Scott (1990)'dan hareketle yeni toplumsal hareketler, değer ve yaşam biçimleri üzerinde odaklanan sivil toplum hareketleri olarak sivil toplumu teknokratik devlete karşı savunmak, değişmekte olan değerler ve yaşam tarzlarıyla toplumu değiştirmeye çalışmak ve çağdaş kapitalist toplumun üretim sisteminin ekonomik kaynakların üretimiyle değil toplumsal ilişkiler

---

[557] Çağrı Kaderoğlu Bulut, "Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Ekolü: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsat Yaklaşımları", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* S. 39, 2014, s.49.

[558] Alain Touraine, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?,* Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 129 – 130.

[559] Mustafa Kemal Coşkun, *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler,* Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s. 109.

ve bireysel fereksinimler ve buna paralel olarak da kimliklerle ilişkili olduğunu ortaya koymak gibi istek ve amaçlara sahiptir.[560]

> “Yeni toplumsal hareketler kimlik temelli olmaları, eylemi bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımı olarak görmeleri, şiddet yerine uzlaşmaya dayanmaları, esnek ve ademi merkezi yapılara sahip olmaları gibi özellikleriyle önceki toplumsal harektlerden ayrılıyorlar. (...) Yeni toplumsal hareketler, küreselleşmeyi eleştirerek cinsiyete, yaşa, etnik gruba, ulusa, dine dayalı kimliklerin onaylanmasını, ulus-devletin yeniden kurgulanmasını ve çevre, toplumsal cinsiyet, iletişim, yerel ve ulus üstü mekan ile etnik kimliği ilgilendiren, hem bireyleri hem de kolektif yapıları içine alan bir vatandaşlık kavramının yaygınlaşmasını istemektedir.”[561]

Özetlemek gerekirse sınıfsal temelden uzaklaşan toplumsal hareketler, toplumsal yapı içerisinde yer alan siyasal parti ve ideolojilerden uzaklaşan bağımsız bir eylem alanı yaratarak, keskin ve hiyerarşik örgütlenme modelleri yerine esnek, dağınık ve heterojen yapılar şeklinde örgütlenmektedirler.[562] Dolayısıylar içerisinde demokratik süreçlere katılım talebinde olan vatandaşların yer aldığı yeni toplumsal hareketler, toplumu ve bireyi ilgilendiren her konu için örgütlenmekte bu örgütlenmede yaşadıkları kente ilişkin alınan kararlara katılım talebi de yer almaktadır. Bu nedenle kentlerde yürütülen mücadele biçimi yeni toplumsal hareket bağlamında değerlendirilmektedir. Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki kısmında kentsel toplumsal hareketlerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Yeni Toplumsal Hareket Olarak Kentsel Toplumsal Hareketlerin Genel Görünümü

> “Kent ortak bir alansa bizim de sözümüzü dinlemeliler. Orası benim demek çok çocukça…. Şehrin ortasında bir park ve biz şunu fark ettik Gezi eylemlerinden sonra parkları unuttuğumuzu fark ettim asma parkları ve park kültürlerini bize yeniden hatırlattı bu direniş. Ama dediğim gibi mesela 3.Köprü meselesi ve kesilecek binlerce ağaç. Bu beni de etkileyecek çünkü ben bu şehirde yaşayan bir bireyim ve soluduğum havayı daha kirletecek bir şey yapacaksan sen benim yeşilliğimi yok etmek üzerinde bir projen varsa ben buna karşıysam beni dinlemen lazım.”[563]

---

[560] Gülcan Işık, *Toplumsal Hareketler Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar,* Nobel Yayınları, Ankara, 2011, s. 30.

[561] Savaş Çoban, “Yeni Toplumsal Hareketler ve İktidar Sorunu”, *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, Kalkedon Yayınlarıİstanbul, 2009, s.176.

[562] Işık, 2009, s.40 – 41.

[563] Mensur Akgün vd., “Gezi Parkı’nda Ne Oldu? Katılımcıların Penceresinden Bir Gezi Parkı Değerlendirmesi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları*, İstanbul, 2014, s.17.

Ülke nüfuslarının hızlı artışı ve kırsal kesimden kentlere göç nedeniyle plansız bir şekilde yaşanan kentleşme, yetersiz ekonomik gelişmenin sonucuyla birlikte ortaya çıkan kentsel yoksulluk az gelişmiş ülkelerde görülen kentsel çatışma, kent yaşamına dair çelişkilerin görünen kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.[564] Herhangi bir ülkede belirli bölgelerin diğerlerine göre daha hızlı sanayileşmesi ve endüstrileşmesi sonucu bölgelerarası dengesizlikten kaynaklanan hızlı kentleşme sürecinin toplumsal yaşama ve kentsel mekana yansıyan olumsuz sonuçları mevcuttur. Bu olumsuz sonuçların ürünlerinden birisi de kentsel çatışmalardan kaynaklanan toplumsal hareketler ya da başka deyişle kentsel toplumsal hareketlerdir. Mekanı kent yaşayanlarının özlemleri çerçevesinde dönüştürmeyi hedefleyen[565] kentsel toplumsal hareketler, herhangi bir kentte yaşayan yurttaşların yönetim süreçlerine karşı verdikleri mücadeleyi ifade etmektedir.

Kentte yaşayanların sürekli değişen gereksinimlerini karşılamak üzere mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve tüketilmesi sürecinde ortaya çıkan geçimsel bir düzenek olarak tanımlanan kent,[566] tarımsal üretimin yetersizliği ve kentlerin insanlara sunduğu toplumsal, kültürel ve ekonomik olanaklar nedeniyle kırsal kesimden göç edenlerin yerleşim yerleri olmaktadır. Dolayısıyla "kente göç ve nüfus artışı, nüfusun mekan üzerinde yer değiştirmesi, endüstriyel etkinliklerle birlikte artan oranda uzmanlaşma, işbölümü ve örgütlenmeye bağlı olarak kentleşme olgusu doğmaktadır."[567]

21'inci yüzyıla gelindiğinde dünyanın her yerinden akan iletişimin merkez noktasını oluşturan kentler artık gökyüzüne uzanan gökdelenleri, alışveriş merkezleri, geniş otoyollar, köprüler ve teknolojinin eseri olan binaları ile küresel dünyanın cismanileşmiş halini oluşturmaktadırlar.[568] Kentlerin neoliberal politikaların dayattığı yol haritalarıyla pazarlanabilir bir nesne haline dönüşmesi aynı zamanda kentlerin sermayeye teslim edilmesi anlamına gelmektedir. Küresel sermayenin dünya üzerinde beğendiği yerde yatırım yaptığı, beğenmediği yerleri de dışlayarak durağanlaştırdığı bir dönemde, sermayeye hizmet edecek kentler devlet eliyle yaratılmakta ve sermayeyi

---

[564] Ertan K. Akkoyunlu, "Kentsel Hareketlerden Yeni toplumsal Hareketler: Castells'in Sorgulanması ve Türkiye Örnekleri", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 32, S. 3, 1999, s.115.
[565] Ertan, 1999, s.116.
[566] Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, İmge Yayınları, Ankara, 2010, s.98.
[567] Ertan, 1999, s.116.
[568] Swyngedouw, 2009'dan akt. Cihan Uzunçarşılı Baysal, "Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, 2011, s.35.

cezbedecek mekanlar haline dönüştürmekten geçmektedir.[569] Özellikle devletin piyasa mekanizmasını teşvik eden kentsel kalkınma politikalarıyla herhangi bir kentin kendi içinde olabileceği gibi kentler arası eşitsizliklerin derinleşmesi, iktidar güçlerinin siyasi tercihine dayanmaktadır.[570] Dolayısıyla kentlerin bu şekilde markalaştırılması ve küresel sermaye için bir cazibe merkezine dönüştürülmesi süreci yeni sorunların da habercisi olmaktadır.

> "Kamusal alanlar ile kamu hizmetlerinin özelleştirilmeleri, kentin toplumsal işlevini yitirmesi, kentte yaşamanın artan maliyeti, kapitalist kentleşmenin şahikası olarak zorla tahliyelerdeki ciddi artış, varsıllar-yoksullar olarak kutuplaşan, toplumsal ve mekansal olarak ayrışan kentler, ayrışan iş olanakları, kapalı lüks siteler karşısında yoksul gettoları, yeni dışlanma/dışlama biçimleri, yoksulların/yoksulluğun kriminalleştirilmesi, yeni – ırkçılık, yeşil alanlar ile kamusal alanlara eşitsiz erişim, artan çevre ihlallerinin yarattığı riskler, iktisadi koşullar ve/veya çevre riskleri nedeniyle iç-göç ve dış-göç, göçmenler ile mültecilerin ihlal edilen hak ve özgürlükleri, gözetlenme-gözetleme gibi emniyet adına giderek arttırılan denetim mekanizmaları ve benzeri gelişmeler demokratik kriterleri sorgulanan yeni bir kent yaratmıştır. Yaşam ve kullanım alanı olmaktan çıkarak, tüketim/değişim mekanlarına dönüşen kentler, böylece yeni eşitsizliklerin yanı sıra yeni hak ihlalleri ve mağduriyetlere de mekan olmakta."[571]

Kentlerin neoliberal politikaların yol haritası sonucu geldiği bu nokta kentlilerin de seslerini yükseltmelerine neden olmaktadır. Yaşadıkları kentlerle ilgili söz hakkı talep eden kentliler, iktidarların değil kendi yaşam alanları, kentlerin gelişimi ve kaynakların kullanılmasıyla ilgili kendilerinin karar vermesi gerektiği inancı içinde bulunmaktadırlar. Bu nedenle kentler hem eski toplumsal hareketlerin hem de yeni toplumsal hareketlerin kaynağı olarak değerlendirilmekte ve "kentsel arazilerinin rant değerinin öne çıkması, kentlerin mekanlarının dönüştürülmesi, kentsel dönüşümün hızlı, yaygın ve adaletsiz biçimde uygulanması"[572] nedeniyle toplumsal hareketlerin merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla kentsel hareketler "genellikle mekansal düzenleme veya 'soylulaştırma' olarak ifade edilen yukarıdan (yerel yönetim veya merkezi otorite) gelen müdahaleci tutumlara karşı gelişen halk destekli (sınıf üstü) hareketler olarak"[573] karşımıza çıkmaktadır.

---

569 Baysal, 2011, s.36.

570 Wacquant, 2011'den akt. Erbatur Çavuşoğlu, "Türkiye'de Kent Marjinalliğini Getto ve Banliyö Karşılaştırması Aracılığıyla Yeniden Düşünmek", *Eğitim Toplum Bilim Dergisi*, C. 9 S. 36, 2011, s.211.

571 Baysal, 2011, s.37.

572 Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, Sentez Yayıncılık, İstanbul, s.276.

573 Bal, 2015, s.276.

3.1.1. Mekan ve Mücadele

Mekan ve mücadele kavramı uzun yıllardan bu yana tartışılan ve günümüzde de hızla artmaya başlayan bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde mekan üzerine yapılan çalışmaların temel hareket noktası, toplumsal yaşamın mekanlar üzerinde kurulmuş olduğu ve toplumun mekansal örgütlenmesinin toplumsal işleyiş üzerinde bir etkiye sahip olduğu yönündedir.[574] Dolayısıyla Marksist düşünür Henry Lefebvre, mekanın örgütlenmesinin merkezileşmesi ve yoğunlaşması arttığı oranda siyasal iktidara ve maddi üretime hizmet ettiğini düşünmektedir.[575] Bu çerçevede "birincil sermaye dolaşımı" ve "ikincil sermaye dolaşımı" ayrımını yapan Lefebvre, birincil sermaye dolaşımıyla herhangi bir mal üretiminde sermaye, fabrika, işçi, tüccar ve tüketici zincirinden oluşan klasik şemayı anlatırken, ikincil sermaye dolaşımıyla gayrimenkul yatırımlarını kastetmektedir.[576] Bu nedenle mekanı kapitalizmin bir meta haline dönüştürdüğü fikrini benimseyen Lefebvre, mekanın coğrafi bir alan olmaktan çıkıp işlevsellik kazanan bir alana dönüşmesi üzerinde odaklanmakta ve bu nedenle "kent toplumunun" sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir.[577]

Lefebvre'nin yaklaşımında kent mekanı sermayenin sermayesi haline gelirken, mekanın değişim değerinin karşısına kullanım değeri çıkarılmaktadır.[578] Bu nedenle "Mekanın toplumsal olarak üretildiğini" belirten Henri Lefebvre (1973), klasik kent planlamacılarının mekanın düzenlenmesini nesnel, yansız, bilimsel, masum bir çalışma nesnesi olarak görmesini ideolojik bir yaklaşım olarak değerlendirmekte ve kapitalist büyüme ile mekan arasında bağlantı kurmaktadır.[579]

> "Kapitalizm bir yüzyıldan bu yana kendi iç çelişkilerini (çözmese bile) yumuşatmayı becerebilmiş ve 'büyümenin' sağlanmasında başarılı olmuştur. Bunun, ne pahasına olduğunu kestirebilmekten uzağız, ancak araçlarını biliyoruz: Mekana yerleşerek ve bir mekan üreterek,"[580]

---

[574] Derya Fırat, "Sunuş: Bellek, Uzam ve Mücadele", *Sokağın Belleği 1 Mayıs 1977'den Gezi Direnişi'ne Toplumsal Hareketler ve Kent Mekanı*, Der. Derya Fırat, Dipnot Yayınları, Ankara, 2014, s.26.
[575] Fırat, 2014, s.27.
[576] Taylan Koç, "Kapitalist Kent Olgusu ve Kentsel Siyaset Üzerine Yaklaşımlar", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 8, S. 29, 2010, s.45.
[577] Henri Lefebvre, *Kentsel Devrim*, Çev. Selim Sezer, Sel Yayıncılık, 2011a, s.8.
[578] Şükrü Aslan, *1 Mayıs Mahallesi 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.51.
[579] Lefebvre, 2011a, s.146 – 150.
[580] Lefebvre, 1973, s.21'den akt. Mark Gottdiener, "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru", Çev. H. Çağatay Keskinok, *Praksis Dergisi*, S.2, 2001, s.253.

Toplumsal mekanı toplumsal bir ürün ve üretilen mekanı da hem bir üretim aracı hem de devletin tutarlılığını ve hakim olmasını sağladığı mantığın gücünün müdahalesini içerdiğini belirten Lefebvre,[581] mekan yoluyla kapitalizm bütün ilişkilerini yeniden üretebilmekte, kentsel mekanın düzenlenmesi yoluyla ayakta kalabilmekte yani gelişebilmektedir.[582]

Mekanda ve mekan üzerine verilen mücadeleler bu anlamda iktidar mücadelelerinin de odağında yer alırken, iktidar mücadelesinin taşıyıcısı olan mekanlar, iktidar ilişkilerini korumayı ya da değiştirmeyi hedefleyen her toplumsal grup için üzerinde belli bir kontrole sahip olunması gereken yaşamsal bir öneme sahiptir.[583]

Lefebvre'nin "kent hakkı" kavramı 1960'lar boyunca Fransa'daki kentleşme sürecinden yola çıkarak oluşmuş bir kavramdır. Birçok sanayileşmiş Batı ulusları gibi Fransa da bu dönemde Keynezyen refah devletinin genişlemesi ve Fordizm'in yükselişiyle belirginleşmektedir. Sanayileşmeyle birlikte kentlerin dönüşmesi kentleşmenin belirli alanlarını kavramsallaştırmak için kullanılan "şehirlerin krizi"[584] kavramsallaştırması Lefebvre tarafından, kırsal alanın kentler tarafından sömürgeleştirildiği ve tahrip edildiği dolayısıyla da kentleşmiş köylerin de yaşam alanlarının, yaşayanların ve yaşamın derin sefaletinin örneğini oluşturması nedeniyle "kent hakkı" çağrısıyla dile getirilmiştir. Lefebvre, Kent Hakkı'nı "kentsel mekan" üzerinden tanımlamakta ve mekanı da üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Mekanı, algılanan mekan, tasarlanan mekan ve yaşanan mekan olarak kategorileştiren Lefebvre, gündelik çevrenin somut ve nesnel fiziki mekanıyla algılanan mekanı, zihinsel tasavvurlar ve mekan üzerindeki yaratıcı fikirler tasarlanan mekanı, kişinin kendi gündelik yaşamında deneyimlediği faaliyetlerden oluşan mekanı ise yaşanan mekan olarak kavramsallaştırmaktadır.[585] Bu çerçevede herhangi bir mekana yapılan müdahalenin gündelik yaşam deneyimi içinde insanların deneyimlediği alanlar üzerinde de yani yaşanan mekanlar üzerinde de bir etkisinin olacağı düşünüldüğünde

---

581 Lefebvre, 2011a, s.151.
582 Gottdiener, 2001, s.254.
583 Lefebvre, 1979; Poulantzas, 1978'den akt. H. Tarık Şengül, "Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşıma Doğru", *Amme İdaresi Dergisi*, 2000, C.33,S. 1, s.27-28.
584 Christian Schmid, "Henri Lefebvre, The Right to the City, an d New Metropolitan Mainstream", Çev. Christopher Findlay, *Cities for People Not For Profit Critical Urban Theory and The Right to the City*, Ed. Neil Brenner, Peter Marcuse, Margit Mayer, Routledge, New York, 2012, s.42-43.
585 Baysal, 2011, s.39.

müdahalenin yönü, sosyal adalet kadar adaletsizlik üretebildiği gibi, güç ilişkilerini yeniden kurabilmekte veya dağıtabilmektedir.[586]

Lefebvre, kent hakkını bir çağrı ve talep olarak değerlendirmektedir ve bu çağrının ve talebin geleneksel kente dönüş anlamı taşımadığını tam aksine dönüştürülmüş ve yenilenmiş kentsel yaşam hakkı olarak formüle edilebileceğini söylemektedir.[587] Marcuse da Lefebvre'nin bahsettiği kent hakkının zorunlu ihtiyaçlar için bir çığlık, daha fazlası için bir talep olduğunu belirtmektedir.[588] Marcuse, kent hakkını adaletin prensipleri üzerine kurulan bir iddia olarak değerlendirirken çoğul hakların anonimliğini vurgulamaktadır. Marcuse'a göre kent hakkı "sadece kamusal alana hak, hükümetin şeffaflık ve bilgisine hak, merkeze erişme hakkı ya da hizmetlere hak değil, çoğulluğa ve toplama yönelik bir haktır, tüm hakların bir bütünün parçası olduğu karmaşıklığın içinden talep edilen bir haktır.[589] Harvey ise, Lefebvre'nin haykırışının şehirde gündelik hayatın girdiği krize olan bir tepki, talebi ise bu krizle yüzleşip, daha anlamlı ve keyifli bir yaşam seçeneği yaratma yetkisi olduğunu söylemektedir.[590] Dolayısıyla Harvey, kentin barındırdığı kaynaklara bireysel ve kolektif erişimden çok daha fazlasını ifade etmekte, kentin, kent sakinleri tarafından değiştirme, yenden icat etme, şekillendirme ve yeniden şekillendirmeyi içeren bir insan hakkı olarak değerlendirmektedir.[591]

Lefebvre'nin kent hakkı kavramsallaştırmasının içinde bilgi edinme hakkı, çeşitli hizmetleri kullanma hakkı, kullanıcıların kentsel alandaki aktivitelerinin mekanı ve zamanına dair fikirlerini duyurabilme hakkı ve aynı zamanda kent merkezini kullanabilme hakkı yer almaktadır.[592] Dolayısıyla Lefebvre kent hakkı kapsamında iki temel hakkı tartışmaktadır. Bu haklardan ilki "katılım", ikincisi ise "tahsis etme/kendine mal etme" hakkıdır. Katılım hakkı şehir alanlarının üretimine ilişkin verilecek kararlara tüm vatandaşların erişimini kapsarken, tahsis etme/kendine mal etme hakkı ise

---

586 Baysal, 2011, s.39.

587 Henri Lefebvre, "Kent Hakkı", Çev. Gizem Aksümer, Julia Strutz, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, 2011b, s.151.

588 Peter Marcuse, "Hangi Kent Kimlerin Hakkı", *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı,* Çev. Ali Yağız Şen, Sel Yayınları, İstanbul, 2014, s.56.

589 Peter Marcuse, "Whose Right(s) to What City", *Cities for People Not For Profit Critical Urban Theory and The Right to the City,* Ed. Neil Brenner, Peter Marcuse, Margit Mayer, Routledge, New York, 2012, s.35.

590 David Harvey, *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s.30.

591 Harvey, 2013, s.44.

592 Marcuse, 2014, s.55.

insanların ihtiyaç duyduğu yeni alanların oluşturulmasında ve şehir alanlarının kullanımı ve işgal edilmesine erişim hakkını içermektedir.[593] Lefebvre'ye göre kent hakkı, tüm kent alanlarının üretimi ve kullanımında tüm yurttaşların katılımını ve kentin toplumsal ve mekana ilişkin ilişkileri üzerinde yani kentin üretimiyle ilgili kontrol üzerinde tüm vatandaşları hak sahibi kılmaktadır.[594] Başka bir ifadeyle mekan üretimiyle ilgil karar alma süreçlerinde, mekan sakinlerine merkezi bir rol tanıyan bir haktır. Tahsis etme/kendine mal etme hakkı ise, "kent alanlarını işgal etme, oynama, çalışma, yaşama, onda temsil edilme ve onu tanımlama hakkını içermektedir.[595]

Lefebvre, kapitalizmin giderek artan biçimde mekan üzerinde kendi değerlerini ve kurallarını empoze etmesinin sonucunda çalışan sınıfların pasif kalmadıklarını ileri sürmektedir.[596]

> "Bütün endüstrileşmiş ülkelerde, çalışma, iş ve işyerinden kaynaklanan taleplerden kaynaklanan oldukça eski hareketler mevcuttur; ne var ki dünya çapında ortaya çıkan yeni hareketler, ki hala bölünmüş, eksiklikleri olan ve de kendi potansiyellerinin tam bilincinde değildirler, işyeri mekanı dışında da mekanın yeniden düzenlenmesini talep etmektedir."[597]

Lefebvre, kapitalizmin dayattığı soyut değişim değerini öne çıkaran bir mekan anlayışı yerine somut ve kullanım değerini vurgulayan bir mekan anlayışını savunurken,[598] kentsel toplumsal hareketleri de bu çerçevede sınıfsal mücadelenin bir aracı ve kapitalizme bir karşı çıkış olarak değerlendirmektedir. Lefebvre'ye göre, hem yoksullar ve dışlanmışlar hem de sermaye sahipleri tarafından yoğun biçimde talep edilen bir mekan olan kentler, içinde taşıdığı bu çelişki nedeniyle tam organize olmayan ama yine de siyaseti az ya da çok yönlendirme kapasitesine sahip direnişleri tetiklemektedir.[599]

Benzer şekilde David Harvey de kentsel yenilenme ve dönüşümün temelinde mekanın düzenlenmesi için gerçekleştirilecek yatırımlarla sermaye ve işgücü

---

[593] Alison Brown, "The 'Right to the City': from Paris 1968 to Rio 2010", *http://n-aerus.net/web /sat/workshops/2010/pdf/PAPER_brown_a.pdf*, 2010, (24.04.2015).
[594] Brown, 2010.
[595] Mark Purcell, "Citizenship and the Right to the Global City: Reimagining the Capitalist World Order", *International Journal of Urban and Regional Research, V.* 27, 3, 2003, s.577-578.
[596] H. Tarık Şengül, "Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı", *Praksis Dergisi*, S. 2, 2001, s.15.
[597] Lefebvre, 1979, s.291'den akt. Şengül, 2001, s.15.
[598] Şengül, 2001, s.15.
[599] Hakan Yücel – Gizem Aksümer, "Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesi'nde Mekansal Kimlik ve Dayanışma Örüntüleri", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, 2011, s.121.

fazlalığının eritilmesini sağlamak olduğunu belirtmektedir.[600] Böylelikle Harvey, tıpkı Lefebvre gibi kapitalist sistemin çelişkilerini görünmez kılmak ve bir nebze yumuşatmak için mekanın düzenlenmesini bir araç olarak kullandığına dikkat çekmekte ve kapitalist toplumlarda kentleşme dinamiklerinin sermaye birikim süreçlerinden bağımsız anlaşılamayacağını vurgulamaktadır. Harvey'e göre;

> "Aşırı birikim sorunu daha çok üretim faaliyetlerinin yer aldığı birinci çevrimde ortaya çıkmaktadır. Kapitalistler ellerinde biriken sermayeyi talebin doyması nedeniyle yatırıma dönüştüremezler. Sonuç krizdir. Yatırımların birincil döngüden ikincil döngüye kaydırılması yoluyla kapitaliz aşırı – birikim sorununu geçici olarak aşabilmektedir. Bu durum sermayenin kısmen yapılı çevreye kaydırılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, yapılı çevre içindeki yatırımlar, bunalım dönemlerinde kapitalist ekonomide istikrarı sağlamanın yolu olarak görülmektedir."[601]

Harvey, kentleşmeyi üretimin temel modları ve toplum arasındaki ideolojik ilişki üzerindeki hakimiyetinin yansıdığı toplumsal ilişkilerin bir seti olarak görmektedir. Dolayısıyla Harvey'e göre kapitalizm daima artı değer üretmek için kentin özelliklerine sıkı bir şekilde bağlanırken, sermayenin artı değerinin coğrafi ve toplumsal yoğunlaşması sayesinde kentler yükselmiştir.[602] Bundan da anlaşılıyor ki Harvey kentleşme ile kapitalizm arasındaki bağı, sermayenin artı değer üretebilmesine ve üretilen artı değerin daha çok artı değer üretebilmesi içinse yeniden yatırıma dönüştürülmesine bağlamaktadır.[603] Özetle Harvey'in yaklaşımının temelinde, "sermayenin kentleşmesinin, emeğin yeniden üretiminin ve kentsel bilincin genelde sermayenin mantığıyla, daha özel olarak ise dolaşım süreciyle açıklanabileceği düşüncesi"[604] yatmaktadır.

Harvey, bu nedenle yaratılan mekanın ideolojik amacına dikkat çekmekte ve yaratılan mekanın kısmen piyasa güçlerinin dinamikleriyle kısmen de toplumdaki egemen grup ve kurumların yürürlükteki ideolojilerini yansıttığını ileri sürmektedir.[605] Harvey kent sorununun toplumsal adalet sorunuyla birlikte ele alınması gerektiğini savunurken, adaleti çatışan taraflar arasındaki sorunu çözmek için ilkeler bütünü olarak

---

[600] Bal, 2015, s.279.
[601] Harvey, 1978, 1982'den akt. Şengül, 2000, s.30.
[602] Harvey, 2013, s.45.
[603] David Harvey, "Kent Hakkı", Çev. Meriç Kırmızı, http://newleftreview.org/static/assets/archive/pdf/tr/NLR28702.pdf, (24.04.2015).
[604] Şengül, 2000, s.30.
[605] David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.280-283.

değerlendirmektedir. “İhtiyaç, ortak yarara katkı ve liyakat” olarak belirlediği sosyal adalet ilkelerinin bireysel ve toplumsal Alana olduğu gibi coğrafi alana da uygulanabileceğini belirten Harvey, toplumsal adalet ilkelerine uygun olmayan sürecin toplumsal çatışma ve gerilimlere yol açacağını vurgulamaktadır.[606] Kentsel çevrede yer alan işaret ve simgeleri güçlü etkiler olarak tanımlayan Harvey, bu işaret ve simgelerin yaratılmış bir coğrafi çevreye karşı duyarlılıkları da biçimlendiren unsurlar olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Harvey, sanayi kapitalizmin ihtiyaçları tarafından sürüklenen kentselliğin yön değiştirmesi gerektiğini vurgularken, kentselleşmeyi bireysel ve ortaklaşa amaçlardan farklı yönlere götüren güçlere karşı mücadele edilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.[607] Bu nedenle Harvey[608] kent mekanını bir çarpışma noktası olarak değerlendirmekte ve bu çarpışmanın bir tarafında yoksun olanların, hoşnutsuz olanların ve mülksüzleştirilmişlerin eylemlilikleri varken diğer tarafında ise egemen sınıfın toplumsal ve doğal kaynaklarını azınlığın çıkarı için bir araç haline getirme, kontrol etme ve sömürgeleştirme stratejileri yer almaktadır.[609]

Harvey, kapitalist kentleşme sürecinin sınıf bilinciyle çelişen bir bilinç biçimi ortaya çıkardığını dolayısıyla da bu durumun çalışan sınıfların siyasal birliği ve eylemliliği açısından olumsuzluklar içerdiğini düşünmektedir. Ancak bu tür bir dönüşümün sınıf eylemini olanaksız kılmadığını belirten Harvey, dönüşümün kendisine uygun stratejiler geliştirilmesi gerekliliğini ileri sürmektedir.[610]

> “Gelişmiş kapitalist ülkelerde kendisini kentsel süreçlerin kalbine yerleştirmeyen her siyasal hareket başarısızlığa mahkumdur. Kentsel süreçler içinde kendi iktidarını gerçekleştiremeyen bir hareket uzun sure yaşayamaz. Çağdaş kentsel yaşamın çoklu yabancılaşmalarına karşı bir çıkış noktası gösteremeyen herhangi bir hareket kapitalizmin devrimci dönüşümü için kitlesel destek sağlayamaz.”[611]

Bu nedenle Harvey, “Kent Hakkı”nı kent kaynaklarına ulaşmada bireysel özgürlükten öte bir şey olarak tanımlamakta bireysel bir hak olmaktan çok kolektif bir hak olarak değerlendirerek kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir

---

606 Aslan, 2008, s.54).
607 Harvey, 2009, s. 280-283.
608 David Harvey, “The Right to the City”, *New Left Review*, 53, 2013, s.39.
609 Neil Brenner – Peter Marcuse – Margit Mayer, “Kar İçin Değil Halk İçin”, *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, Çev. Ali Yağız Şen, Sel Yayınları, İstanbul, 2014, s.26.
610 Şengül, 2001, s. 22.
611 Harvey, 1985, s.276’dan akt. Şengül, 2001, s.22.

gücün kullanımına dayanan "Kent Hakkı" Harvey'e göre, "kentlerimizi ve kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğünün en değerli ama aynı zamanda en çok ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri"[612] olmaktadır.

Manuel Castells, yeniden üretim süreçlerinin yarattığı çelişkileri kentsel düzeyde sistematik ve ayrıntılı bir şekilde kavramsallaştırmasıyla kent çalışmalarına önemli bir katkı sağlamıştır.[613] Toplumsal oluşumları ekonomi, siyaset ve ideoloji çerçevesinde inceleyen Castells her uğrağın mekanda ifade bulduğunu belirtmiştir.

> "Mekanın, özel olarak da kentsel mekanın özgüllüğü sorununu ortaya atmak, toplumsal yapının düzeylerinden birinde tanımlanan bir birim içindeki toplumsal yapı elemanlarının ilişkilerini kavramakla eşdeğerdir. Daha somut bir ifadeyle 'kentsel'in sınırlarının çizilmesi karşımıza ya ideolojik düzeyde ya siyasal-yasal düzeyde ya da ekonomik düzeyde tanımlanan bir birimi çıkarmaktadır."[614]

Yani Castells'e göre, kent mekanının planlı yapısı siyasal kontrolün bir aracıyken, anıtsal yapılar ve meydan ideolojik yapının taşıyıcılığını yapmakta, kent mekanının özgünlüğünü ise ekonomik seviyedeki işlevler sağlamaktadır. Yani üretim ve dolaşım kentlerden bağımsız örgütlenirken, tüketim (kolektif tüketim) kentsel alana özgünlük sağlayan husustur.[615]

Dolayısıyla Castells kent sorununu bütün toplumsal grupların günlük yaşamının temelinde yer alan ortak tüketim araçlarının örgütlenmesi ile ilişkili olduğunu belirtirken (konut, eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım gibi), gelişmiş kapitalizmde sermayenin ve üretim araçlarının yoğunlaşması sonucunda tüketimin toplumsallaşması, diğer yandan da tüketim araçlarının üretimi ve dağıtımındaki kapitalist mantık arasında oluşan temel çelişkiyi ifade ettiğine dikkat çekmektedir.[616] Castells,[617] "üretim araçlarının toplumsallaşması tüketim araçlarının artan toplumsallaşmasıyla birleşince; diğer bir deyişle, ortak hizmetler günlük yaşamın yapısında ve ritminde stratejik bir rol oynamaya başlayınca kentsel sorunlar giderek siyasi bir mesele haline gelmektedir" demektedir.

---

[612] Harvey, 2013, s.44.
[613] Şengül, 2001, s.17.
[614] Lefebvre, 1977, s.235'den akt. Gottdiener, 2001, s.250.
[615] Şengül, 2000, s.32.
[616] Manuel Castells, *Kent Sınıf İktidar*, Çev. Asuman Türkün, Phoenix Yayınları, Ankara, 2014, s.16.
[617] Castells, 2014, s.151.

Castells, kentsel hizmetlere ilişkin olarak ortaya çıkan örgütlenmeleri kentsel sosyal hareketler olarak adlandırmakta[618] ve kent ve iktidar arasındaki ilişkinin mevcut kentsel sorunsalın merkezinde yattığını ileri sürerek, iktidar kenti biçimlendirme yetkisine sahipse, bu biçimlendirme sonucunda ortaya çıkacak hareketler de hakim yapısal mantığı değiştirme gücünü kazandıkları takdirde devlet aygıtının işleyişini etkileme ve dönüştürme sürecinde stratejik bir rol oynama kapasitesine sahip olacağını belirtmektedir.[619] Ancak Castells kentsel toplumsal hareketlerin stratejik rolünü ve dönüştürücü etkisini daha geniş sınıfsal hareketlerle ne derece eklemlenebildiğine bağlamaktadır. Ona göre bu eklemlenme olmadığı takdirde kentsel toplumsal hareketler radikal bir değişimden çok reforma yol açacak ve hakim yapılara kolayca eklemlenebilecektir.[620]

Kentte yürütülen sınıf mücadelesini "kentsel toplumsal hareketler" olarak tanımlayan Castells'e göre, kentsel toplumsal hareketlerin, sınıf mücadelesinin işyerinden çıkarak topluluk yaşamına girdiğini göstermektedir.[621]

> " (…) eğer kentsel sorunlar sermayenin ekonomik ve siyasi çıkarların (dolayısıyla da burjuvazinin) yapısal olarak temelinde yatan çelişkilerin gelişmesi nedeniyle ortaya çıkıyorsa, bunlar burjuvazi ve işçi sınıfının arasında doğrudan oluşan çelişkiye bağlı olamaz; bu sorunlar, sermayenin mantığı nedeniyle dayatılan günlük yaşamın örgütlenme biçimine birlikte boyun eğen burjuvazi ve halk sınıflarının çıkarlarının arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Kentsel çelişkilerin bu çok sınıflı yapısının tam da bu nedenle toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesinde stratejik temel bir önemi vardır; zira büyük bir insan kitlesinin yararı için hakim sınıfa karşı çıkmanın kaynaklarını nesnel bir şekilde genelleştirir."[622]

Dolayısıyla Castells'e göre kentsel toplumsal hareketler, o zamana kadar kapitalist çıkarların karşısındaki çatışmaya hiç karışmamış nüfusu da ekleyerek, işçi sınıfı mücadelesini güçlendirme potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır.[623]

Kentsel hareketler, katılım ilkesi çerçevesinde yaşadıkları kentle ve yaşamlarıyla ilgili konut, ulaşım, sağlık, eğitim, tüketim ve kültürel hayatla ilgili "karşı iktidarlar" oluşturarak, kentte yaşayanların dışında belirlenen kentsel politikalar karşısında

[618] Şengül, 2001, s.18.
[619] Castells, 2014 s.230.
[620] Şengül, 2001, s. 18.
[621] Gottdiener, 2001, s.257.
[622] Castells, 2014, s.70.
[623] Gottdiener, 2001, s.258.

demokratikleşmeyi savunmakta ve bu “karşı iktidarlar”, “vekalet” üzerinden kurulu demokrasi anlayışını “katılım demokrasisi”ne dönüştürmek istemektedirler.[624] Dolayısıyla kentsel hareketler, kent yönetimine ve kent üzerinde alınacak kararlara aktif bir katılımı öngörmekte ve seçimden seçime gerçekleşen edilgen demokrasi anlayışına da karşı durmaktadır.

Kentsel hareketlerin protesto şeklinde kendini ifade etmesi ise iktidar mekanizmalarıyla kentte yaşayanlar arasındaki mücadeleyi içermektedir. İktidarın kendi ölçütlerine göre kentsel mekanları düzenleme çabalarına karşın kentte yaşayanların kendi yaşam koşullarını belirlemek istemelerinden kaynaklanan anlaşmazlıklar, kentsel protestoların çıkış noktasını oluşturmaktadır.[625] Kentsel hareketler bu bağlamda kentlerin iktisadi, sosyal ve mekansal yapılarının kapitalizmin kuralları çerçevesinde ve antidemokratik bir şekilde yukarıdan aşağıya planlanması nedeniyle[626] kent sakinlerinin yaşadıkları kente ilişkin kararların verilmesinde etkili olma isteğinden ortaya çıkmaktadır.

> “Kamu hizmetlerinin yanı sıra kamusal mekanların da özelleştirildiği, kentsel mekanın kullanım ve üretiminin kentin sakinleri yerine küresel sermayenin taleplerine göre belirlendiği, dolayısıyla kentteki planlama pratiklerinin de meta ve sermaye akışlarına göre yönlendirildiği, kentin ve kentsel yaşamın her alanının metalaştığı, agoranın pazara, toplumsal sorunlarda söz sahibi aktif yurttaşın tüketiciye yenik düştüğü böyle bir oksimoronu yani bir “kentsiz kentleşmeyi” uzun süre deneyimledik, ta ki ‘occupy/işgal et’ eylemleriyle agoralar yeniden geri alınana dek.”[627]

3.1.2. Dünyada Kentsel Hareketler

Dünyada kentsel hareketlerin tarihine bakıldığında politik muhalefetin 1960’lı yıllardan itibaren yükseldiği görülmektedir. 1970’li yıllardan itibaren kapitalizmin ve beraberindeki Fordizmin içine girdiği krizden başlayarak neoliberal politikaların uygulanmasıyla birlikte kentsel toplumsal hareketlerin hem içerikleri hem de söylemleri değişime uğramıştır. Çalışmanın bu noktasında dünyada kentsel hareketlerin geçirdiği aşamalar ve dönüşümün izi sürülecektir.

---

[624] Kürşat Bumin, *Demokrasi Arayışında Kent*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010, s.157.
[625] Ertan, 1999, s.117.
[626] Baysal, 2011, s. 34.
[627] Baysal, 2011, s.35.

Dünyada geniş toplumsal hareketliliğin ilk dalgasını tetikleyen Fordizmin[628] krizidir. Krizin aşılması için devreye sokulan neoliberal politikalar sonucunda, Fordist dönemin kent mekanına bağlı üretim sisteminden hizmet ve bilgi teknolojilerine kayan üretimin mekana bağımlı olmayan yapısı, daha esnek bir üretim biçimini geliştirirken, ekonomide devlet müdahaleciliğinin azaltılması ve sosyal devlet harcamalarının kısılması gibi unsurlar kentleri de köklü biçimde etkilemiştir.[629] 1970'lerden itibaren farklı bir kentleşme süreci içine giren Batılı ülkeler, kentleri yeni işlevler yüklenmiş ve küresel ekonominin hizmetine sunmuşlardır. Bu çerçevede küresel ekonomi koşullarına adapte olarak, küresel sermayenin kente yatırım yapmasını sağlamak için gerekli düzenlemelerin yapılması ve kenti çekici hale getirebilmek için yerel yönetimler ve özel sektör işbirliği ile dünya çapında ilgi odağı hale gelen kentler yaratmak bu dönemin temel anlayışını oluşturmaktadır.[630] Castells'in kavramlaştırmasıyla kentsel ortak tüketim araçlarının (konut, eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım gibi) metalaştırılarak piyasada alınıp satılabilen hale getirmek, özelleştirme gibi sihirli bir kavramın devreye sokulmasıyla gerçekleşmiştir. Devletin başta karlı üretim alanları olmak üzere, rantı yüksek kent mekanlarından çıkarılması, özel sektörün elindeki alanların ise yeni imar düzenlemeleriyle rantı yüksek hale getirilmesiyle kamu – özel sektör işbirliği oluşturulmuştur.[631] Bu gelişmeler kamusal alanlardan yararlanan geniş toplumsal kesimler açısından işsizlik, evsizlik ve diğer kentsel hizmetlerden dışlanmayı içeren bir yoksullaşma sürecinin de başlangıcı olmuştur.[632]

İşte konut ve kira anlaşmazlıklarının ortaya çıkardığı mücadeleler ve özellikle yoksul insanları yerlerinden yurtlarından eden kentsel dönüşüm ve yenileme çalışmaları

---

628 Ford Motor şirketinin fabrikalarında geliştirdiği ve yürüyen bant üzerinde işçilerin uzmanlaşmasına ve işbölümüne dayalı olarak işleyen ve işçilerin herhangi bir ürünün üretilmesinde işçilerin üretimin küçük bir kısmına katılabildikleri üretim sistemini ifade etmektedir. Bir birikim sistemi olarak da bilinen Fordizm sisteminin sonu 1970'ler boyunca arda arda yaşanan petrol krizlerine bağlansa da asıl krize giren ve Fordizm'i sonlandıran neden aşırı üretim ve düşük kar sarmalına giren birikim rejiminin kendisidir. Öte yandan 70'li yıllardan itibaren iletişim, ulaşım ve teknolojinin çeşitli alanlarında yaşanan büyük gelişmelerle birlikte hakim üretim biçimi, esnek üretim biçimi olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler kentleri ve kentlerde yaşayan sakinleri büyük ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. (Yunus Emre Özkan - Süleyman Sıdal, "Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 6, S. 24, 2008, s. 23-27).

629 Özkan - Sıdal, 2008, s.27.

630 Koch, 2003, s.7'den akt. Özkan & Sıdal, 2008, s.29.

631 Özkan - Sıdal, 2008, s.32.

632 Sevilay Kaygalak, "Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği", *Praksis Dergisi*, S. 2, 2001, s.128.

bu dönemin eleştiri noktalarını oluşturmaktadır.[633] Mayer, bu eleştiri noktaları çerçevesinde Avrupa ve Amerika'da görülen toplumsal hareketliliğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

> "Avrupa'da hareketlere çoğunlukla gençler, öğrenciler ve göçmenler öncülük ederken, ABD'deki isyanlarda başı çekenler Fordist zenginlikten hiç pay alamayanlar, özellikle de Afro-Amerikalılardı. Tüm bu batı şehirlerindeki hareketlerin odağında 'yeniden üretim alanı' (sınıf mücadelesi fabrikadan mahlleye kaymıştı) ve 'ortak tüketim' yer alıyordu – kamusal altyapı tesis ve hizmetlerine yönelik talepler, hem kültürel değerleri hem de kamusal altyapı hizmetlerinin fiyat ve kalitesini sorguluyordu. Bu hareketler toplu tüketim kurumlarının sadece iyileştirilmesini değil, bunlar tasarlanırken işleyen karar alma sürecinde daha çok katılım hakkı istiyorlardı. Dahası, bu hareketler ilerici bir biçimde kendi alternative projelerini geliştirmişlerdir. Öyle ki pek çok şehirde canlı bir toplum ve gençlik merkezleri altyapısı, alternative ve feminist kolektifler, otonom medya ve benzeri özyönetim projeleri vücuda getirilmiştir. Toparlayacak olursak, bu hareketler, toplumsal yeniden üretimin büyük bir kısmını devletin üstlendiği ve kentsel ölçek ile toplumsal yeniden üretim arasında kurulan ziyadesiyle doğrudan ilişkinin doruk noktasını temsil eden 'Keynesçi şehir' anlayışına karşı çıktılar."[634]

Mayer kentsel toplumsal hareketlerin ikinci evresini tetikleyen unsurun 1980'lerde başlayan kemer sıkma politikaları ve küresel ölçekte gerçekleşen neoliberal politikaları göstermektedir. Politikanın neoliberalleşmesiyle birlikte artan işsizlik ve yoksulluk, 'yeni' konut ihtiyacı, gecekondu dalgalarıyla birlikte kentsel hareketlerin görünümünü değiştirirken, 1990'lardan itibaren kenti neoliberalizmin yol haritası çerçevesinde büyüme ve pazar düzeninin hizmetine giren bir alana dönüştürmekteydi.[635]

> " (…) Bu yeni rejimde fakirlik yerine artık 'toplumsal dışlanma'yla savaşılıyor, 'refah bağımlılığı'na son veriliyor ve 'etkin devlet'in, toplumsal yenileme programlarının ve 'sosyal sermaye'nin[636] seferber edilmesinin önemli roller üstlenmesi planlanıyordu. Ayrıca, kamu hizmetleri için yeni kurumlar ve hizmet biçimleri benimsenir oldu – örneğin, bütünleşmiş bölge gelişimi, kentsel yenileme ve toplumsal refah projelerinde kamu – özel sektör ortaklıkları, tüm bunlar sivil katılıma tam bir itimatla yapıldı."[637]

---

[633] Margit Mayer, "Kentsel Toplumsal Hareketlerde 'Kent Hakkı'", Çev. Aytaç Demirci, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, 2011, s.155.
[634] Mayer, 2011, s.156.
[635] Mayer, 2011, s.157.
[636] En az iki kişi arasında güvene dayalı olarak kurulan iletişim imkanı olarak tanımlanan sosyal sermaye kavramı daha geniş bir şekilde, toplumun üretkenliğini artırmak için toplumu oluşturan bireyler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini arttırarak kurulan güven, norm ve iletişim ağı özellikleri olarak tanımlanmaktadır (Temple, 2003, s.37).
[637] Mayer, 2011, s.158.

Bu süreç içinde yoksulluk yerine 'toplumsal dışlanma'nın konuşulması, toplumsal 'eşitlik' yerine 'dahil edilme/kaynaştırma'nın konuşulması, 'entegrasyon' yerine 'toplumsal uyuşma'nın konuşulması yani ekonomik performansın geliştirilmesi için ekonomik olmayan koşullar üzerinde odaklanmak, kent problemlerinin ve kenti zayıflatan olguları görünmez kılma amacını taşımaktadır.[638] Mayer yeni kentsel gelişme politikaları ve kazanılmış sosyal haklarda neden oldukları erimenin hareket alanını parçaladığını ve bu parçalanmışlık içinde hala sahip oldukları ayrıcalıkları ve kendilerini korumak isteyen savunmaya dönük yeni hareketlerin ortaya çıktığını ve şehrin kime ait olması gerektiği sorununa yönelik anlaşmazlığın siyasi bir karaktere büründüğünü belirtmektedir.[639]

Mayer, neoliberalizmin yükselişi olan 2000'li yıllara gelindiğinde, ekonomik krizle birlikte ekonomik büyümenin durgunlaşmasının, aynı zamanda refah devletinin yerine ağır koşullarda destek veren devletin bulunması nedeniyle kentli alt sınıfların emek piyasalarına katılmasını sağlamıştır. Toplumsal bölünmenin ve mekansal olarak toplumsal kutuplaşmanın artması (eski) toplumsal hareketler üzerinde etkili olmuş ve bu örgütler yerel toplumsal programlar, mesleki programlarla kendilerini yeniden üretmişlerdir.[640]

Mayer kent hareketleri adına bu dönemi "neoliberal şehir"le[641] mücadele dönemi olarak değerlendirmektedir.

Neoliberal kentlere karşı mücadelenin ilk kırılma hattını kentlerin sorumluluğunda olan bazı hizmet alanlarına yönelik büyük politikaların devreye

---

638 Margit Mayer, "The Onward Sweep of Social Capital: Causes and Consequences for Understanding Cities, Communities and Urban Movements", *International Journal of Urban and Regional Research*, V. 27.1, 2003, s.112.

639 Mayer, 2011, s.158.

640 Mayer, 2011, s.159.

641 Neoliberal şehrin nasıl bir şehir olduğuna bakmak gerekirse üç özelliğiyle karşılaşılmaktadır. Bu özelliklerden ilki neoliberal şehrin girişimci bir şehir olmasıdır. Tüm enerjisini ekonomik başarılara erişmeye yönlendiren, "yaratıcı sınıfları", inovasyon çalışmaları ve yatırımlarıyla diğer şehirlerle rekabet edebilen şehirlerdir. İkinci özellik, neoliberal şehirlerin kentsel bürokrasileri içinde ekonomik gelişmeyi desteklemek için kamu kurumları arasındaki rekabeti harekete geçirmek ve kent hizmetlerini özelleştirmek ve profesyonelleşmiş yarı resmi kurumlar tarafından yürüttükleri sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar toplumsal refah, eşitlik ve hizmet sorumluluklarından ziyade giderek artan oranlarda maliyet kazanç hesapları tarafından belirlenen kararlardan oluşmaktadır. Neoliberal şehrin üçüncü özelliği bu şehirlerde yaşayan sakinlerle ilgilidir. Neoliberal şehirler sakinlerinden sorumlu, girişimci ve ihtiyatlı davranmalarını beklemektedir. Dolayısıyla bu şehirlerde yaşayan sakinlerin başarı ya da başarısızlıklarından kendileri sorumludur. Onların görevi, kolektif ekonomik refaha katkı yapmak için çalışkan vatandaş olmalarıdır. Helga Leitner vd., "Contesting Urban Futures: Decentering Neoliberalism", *Contesting Neoliberalism Urban Frontiers*, Ed. Helga Leitner, Jamie Peck, Eric S. Sheppard, The Guilford Publications, New York - London, 2007, s.4.

sokulması oluşturmaktadır. Neoliberal şehirlerin büyüme politikası olarak gösterdiği aşırı özelleştirmeyle birlikte "yeni kent merkezlerine yapılan yatırımlar, spor ve eğlenceye yönelik mega projeler, kamusal mekanın ticarileşmesi ve bunların bir gereği olarak artan güvenlik tedbirleri ve polisleşme, hepsi de ticari kentsel gelişimin baskın modelinin ayrılmaz parçalarıdır."[642] İşte birçok kent hareketi yeni rekabete dayalı kent politikalarına karşı durmakta ve kent hizmetlerinin bozulmaya başlamasıyla birlikte kenar mahallelerde yaşayanların ihmal edilmesi gibi bu politikaların negatif etkilerine karşı savaşmaktadır.[643]

Mayer ikinci kırılma hattını yine neoliberal politikalar ve uygulamalar çerçevesinde yoksullaşan mahallelerde görülen, toplum-tabanlı veya mahalle odaklı aktivizmi göstermektedir. Refah devletinin tasfiye edilmesine karşı çıkan, toplumsal ve ekolojik adalet talep eden hareketler bu dönemde ortaya çıkarken, bu hareketler güvencesiz çalıştırılanların hakları için mahalle/emek koalisyonlarında bir araya gelerek mücadele etmişlerdir.[644]

Bu iki fay hattının kesişmesiyle birlikte yani şehirler, küreselleşmenin yerelleştiği mekanlar olarak keşfedildiğinde bu iki fay hattı boyunca yoğunlaşan toplumsal hareketler küresel boyut kazanmıştır.[645] "Dolayısıyla, kentin neoliberalleştirilmesi, ilerici kent hareketleri için pek çok açıdan daha düşmanca ve zorlu bir ortam yaratmış olmasına rağmen, kent protestolarının küresel çapta ses çıkarmasına da imkan vermiştir."[646]

Bütün bu hareketleri "kent hakkı" çerçevesinde tanımlamak yanıltıcı bir yaklaşımken toplumsal mücadelenin artık kentleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.[647] Dünyada bu şekilde kentleşen toplumsal hareketler Lefebvre'nin kavramsallaştırmasıyla "Kent Hakkı" talebinde ve çağrısında bulunmaktadır.

---

[642] Mayer, 2011, s.159.

[643] Margit Mayer, "Contesting the Neoliberalization of Urban Governance", *Contesting Neoliberalism Urban Frontiers*, Ed. Helga Leitner, Jamie Peck, Eric S. Sheppard, The Guilford Publications, New York – London, 2007, s.92-93.

[644] Margit Mayer, "Toplumsal Kent Hareketlerinde 'Kent Hakkı'", *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, Çev. Ali Yağız Şen, Sel Yayınları, İstanbul, 2014, s.108.

[645] Mayer, 2011, s.160.

[646] Mayer, 2014, s.110.

[647] Yaşar Adnan Adanalı, "Dünya'dan "Kent Hakkı" İçin Kentsel Mücadele Örnekleri: Hindistan, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Venezüella ve ABD", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 26, 2011, s.17.

Günümüzde dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan kentliler, yaşadıkları kentlere ilişkin kendilerinin dışında alınan kararlara, her gün daha fazla genişleyen hareketlerle karşı durmakta ve merkezi ya da yerel iktidarlar karşısında sivil toplum savunucuları olarak adlandırılabilecek bu hareketler, kentlileri ilgilendiren her konuda, konuttan sağlığa, tüketimden eğitime, günlük hayatta karşılaşılan her sorunun tepede değil aşağıda, kentlilerle birlikte tartışılıp planlanmasını, bu planlamanın sonucunda uygulamaya geçilmesini istemektedir, beklemektedir.[648] Dolayısıyla kentli yurttaşlar, kentin gerçek sahipleri olarak ve yaşadıkları kente, mahalleye ilişkin sorunları herkesten daha iyi bildikleri için aktif bir katılım beklemekte ve aktif bir yurttaşlık talep etmektedir.

3.1.3. Kentsel Hareketler ve Türkiye

Türkiye'de 1950'li yıllarda tarımın makinalaşmasıyla birlikte başlayan kentlere yönelik göç hareketlerinin büyüyerek artması kentsel hareketlerin çıkış noktası olarak kentlerde kurulan gecekondu bölgelerinde oluşmasına neden olmuştur. Başlangıçta sadece bireysel olarak gecekondularının yıkılmasını istemeyenlerin başlattıkları mücadele zamanla gecekondu bölgelerinde yaşayanların ortak tepki vermelerine yol açmış ve adı konmadan "kent hakkı" mücadelesini başlatmışlardır.[649] 1970'li yıllar güçlü bir kent dinamiği olarak toplumsal mücadelenin yükseldiği yıllar olmuştur. Kent nüfusunun politik anlamda belki de en fazla parçalandığı 70'li yıllar, "toplumsal grupların farklı politik cephelerde yer alarak birbirine, kimi zaman da kamuyu temsil eden resmi otoriteye karşı adeta savaş açtığı yıllar"[650] olmuştur. Gecekondu bölgelerinin önemli bir bölümü, 1970'li yıllarda kentsel mücadele deneyimlerini yaşayan bölgelerken, bu çerçevede yine aynı yıllarda köyden kente göçün merkezi olan İstanbul'da bazı mahalleler (Eyüp İlçesi Güzeltepe Mahallesi, Maltepe İlçesi Gülsuyu Mahallesi, Ümraniye İlçesi Mustafa Kemal Mahallesi vb.), muhalif politik mekanların başında gelmiştir. Bu mahalleler, mekanı kamusal amaçlarla kullanmayı meşru sayan, bunun önüne engel koyulduğu müddetçe sistemle çatışmayı görev algılayan bir

---

[648] Bumin, 2010, s.159.
[649] Bal, 2015, s.303.
[650] Aslan, 2008, s.71.

anlayışın yapılandığı mekanlar olmuşlardır.[651] Aslan'ın (2005) "sıradışı mahalleler" olarak tanımladığı gecekondu bölgeleri, "diğerlerine oranla örgütlenme deneyimleri daha yüksek, yoğun ve siyasi yönü belirgin mücadelelerin etkisiyle mekanda vücut bulan siyasi bilince sahip bölgelerdir."[652]

Ülkemizde kentsel muhalefetin ortaya çıktığı iki alandan söz edilmektedir. Bunlardan ilki, sermaye birikimi açısından kıymetli hale gelen, büyük ölçüde alt-orta sınıfların yaşam alanlarını oluşturan gecekondu, tarihi konut alanları gibi mekanların kentsel dönüşüme konu olmasından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise özellikle kamu alanlarının özelleştirilmesiyle başlayan ve bilimsel/ekolojik/toplumsal yarar düşünülmeden planlanan yeni imar hareketlerine (3. Köprü, Haydarpaşaport, Galataport, Kanal İstanbul gibi) karşı geliştirilen muhalefettir.[653]

90'lı yıllar boyunca gecekondu yıkımlarıyla gündemde olan kentsel mücadele, 2000'li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm projeleriyle gündeme gelmiştir. Bu projelerin en çok eleştirilen yönü, bölgenin kentsel dönüşüm projesi ilan edilmesinin o bölgede yaşayan insanların hiçbir şekilde fikirlerinin alınmadan ve onlara sorulmadan gerçekleştirilmesidir.[654] Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinin ilan edildiği her bölgede yoğun itirazlarla karşılaşırken, bu itiraz çerçevesinde yürütülen muhalefet, insanların yaşam alanlarına dokunulduğunda mevcut sistemle o ana kadar karşı karşıya gelmeyen insanların mobilize olduğu ve bu durumun siyasete katılım açısından yeni pratiklerin de gelişmesine yol açtığı görülmüştür. Hemşeri – yöre dernekleri çerçevesinde gelişen örgütlenmeler, kentsel dönüşüm çerçevesinde gerçekleştirilen yıkıma karşı birliktelik oluştururken kimi yerlerde ise barınma temelli mücadelelere öncülük etmişlerdir.[655] Bu mücadeleler kentsel dönüşüm projelerine karşı kurulan dernekler, mahalleli komiteler ve inisiyatifler eliyle yürütülmekte, Mimarlar Odası,

---

[651] Şükrü Aslan, "Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler", *Kentleri Savunmak Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine BirGün'lük Yazılar*, Ed. Aysun Koca, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Gürkan Akgün, NotaBene Yayınları, Ankara 2013, s.49.
[652] Yücel & Aksümer, 2011, s.118.
[653] Gürkan Akgün, "Kentsel – Toplumsal Hareketlerin İmkan ve Açmazları: Böyle Gitmez", *Kentleri Savunmak Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine BirGün'lük Yazılar*, Ed. Aysun Koca, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Gürkan Akgün, NotaBene Yayınları, Ankara, 2013, s.53.
[654] Özgür Sevgi Göral, "Kentsel Dönüşüm Projelerine Muhalefet Etmek: Kentsel Muhalefetin Cinsiyeti", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No.44, 2011, s.68.
[655] Akgün, 2013, s.54.

siyasi partiler ve kent hareketleri inisiyatifleri gibi daha büyük ölçekli örgütlere birlikte mücadeleyi sürdürmektedirler.[656]

Kentsel dönüşüm çerçevesinde kentin içinde kalan prestijli bölgelerde yaşayan düşük gelirli gruplar kentin çeperlerine gönderilmiş ve şehir merkezine de "küresel elit" gruplar yerleştirilmiştir.[657]Dolayısıyla yoksullarından arındırılan kent merkezi, küresel yatırımcıların hizmetine sunulmakta ve bu yatırımcılara göre tüm işlevler biçimlendirilmeye başlanmıştır. Bu yeni kentleşme pratiği çerçevesinde başlayan kent sakinleri tarafından çeşitli yöntemler yoluyla yapılan protestolarla, eşitsizliklere, adaletsizliğe ve kent sakinlerinin yok sayılmasına olan tepkiler gösterilmiştir.[658] Öte yandan bu dönemde kentsel bölgelerin suçla özdeşleştirilerek marjinalleştirilmesinin, hem güvenlik güçlerinin müdahalesini hem de kentsel dönüşüm amacıyla gerçekleştirilen yıkım faaliyetlerini meşrulaştırıcı bir etken olduğunu söylemek mümkündür.[659]

Kamu alanlarının özelleştirilmesiyle başlayan yeni imar planlamalarına karşı başlatılan kentsel/çevresel mücadeleler de ülkemizde kentsel muhalefetin ortaya çıktığı alanlardan bir diğeridir. Yeni imar planlarına ve projelerine karşı yürütülen kentsel mücadeleye Emek Sineması'nın içinde bulunduğu binanın AVM yapımına engel olmak amacıyla yapılan geri alma eylemi; Demirören AVM işgali[660] ve Taksim Yayalaştırma Projesi'ne karşı başlatılan ve bir anda tüm Türkiye'yi saran Gezi Parkı Eylemleri gösterilmektedir.

3.1.4. Kentsel Bir Hareket Olarak Gezi Parkı Eylemleri

Kentleşme süreci ve daha iyi bir yaşam umuduyla kentlere göç hızla devam ederken, son yıllarda dünyanın çeşitli ülkelerinde görülen kent eylemleri ya da başka bir ifadeyle kentsel hareketler de yaygınlaşmaktadır. Kentlerde ne oluyor? İnsanlar neden ayaklanıyor? Kent yaşamında yaşanan sorunlardan, kentle ilgili alınan kararların kent sakinlerine sorulmadan uygulamaya koyulmasına, yeni yoksullukların, dışlanmaların kent mekanının dönüştürülmesiyle ortaya çıkmasından, kamusal mekanların kamu –

---

[656] Göral, 2011, s. 68 – 69.
[657] Yücel - Aksümer, 2011, s.121.
[658] Yücel - Aksümer, 2011, s.122.
[659] Yücel - Aksümer, 2011, s.123.
[660] Adanalı, 2011, s.17.

özel işbirliğiyle yeniden yapılandırılmasına kadar birçok neden kent sakinlerinin bu gidişe "dur" diyebilmelerinde etkili olmaktadır.

Erder ve İncioğlu (2013), Türkiye'de 1980'lerden başlayan ve AKP döneminde derinleşen küreselleşme sürecinde stratejik sektör olarak "finans-sigorta-emlak" üçlüsü kabul edildiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla bu sektörler yoluyla yaratılan rantın bölüşümünde özel sektörün ağırlığının artması ve yapılan yasal düzenlemelerle "parçacı ve projeci planlama anlayışına dayalı" iş anlayışıyla birlikte yeniden merkeziyetçi eğilimlerin ortaya çıktığı belirtilmektedir.[661] Dolayısıyla özel sektörün kentsel dönüşüm alanlarında söz sahibi olması ve kentte yaşayanların bu süreç dışında bırakılmaları toplumsal grupların direniş hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşte Gezi Parkı Eylemleri bu taleplerle yola çıkan ve Türkiye'nin farklı kentlerinde yankı bulan ve Taksim'le dayanışma içinde olan insanların benzer taleplerle sokağa çıktıkları bir eylemdir.[662]

Kentsel yaşam alanlarının düzenlenmesinde kentte yaşayanların süreç dışında tutulması ve kendi yaşam alanları üzerinde karar verme yetkilerinin olmaması Gezi Parkı Eylemleri'nin bir nedenidir. İkinci neden ise 1950 yılından bu yana sorunlu bir şekilde yürüyen çok partili siyasal yaşam ve demokrasi serüveni içinde Türkiye'de yaşayan insanların özellikle siyasal alanlarda kendilerini ve taleplerini iletmede yaşadığı zorluklar ve sınırlamalar ve özellikle de AKP hükümeti sırasında otoriteleşme eğilimleriyle artan baskıcı uygulamalardır.[663]

> "…Taksim direnişinin talebi 'düzenin değişmesi' değildi. AKP'nin uyguladığı politikalar temelinde belirli toplumsal gruplar için rant yaratan, kamu çıkarını yok sayan kentsel projelere karşı çıkan, siyaset alanının daralmasına itiraz eden, farklılıklarının yurttaşlık hakları temelinde tanınmasını isteyen, otoriter uygulamaları reddeden direniş "hükümetin/Tayyip Erdoğan'ın istifası'nı talep etti."[664]

Dolayısıyla İstanbul'da Taksim'de başlayarak kısa bir süre içinde Türkiye'nin büyük bir kısmında gerçekleştirilen protestolarla devam eden Taksim Gezi Parkı Eylemleri, "spesifik bir kent mekanının neo-liberal politikalar doğrultusunda ekonomik

---

[661] Fulya Atacan, "Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet": Mısır'da Muhaliflerin Talepleri Açık Değil Mi?", *Sokağın Belleği 1 Mayıs 1977'den Gezi Direnişi'ne Toplumsal Hareketler ve Kent Mekanı*, Der. Derya Fırat, Dipnot Yayınları, Ankara, 2014, s.62.
[662] Atacan, 2014, s.62.
[663] Atacan, 2014, s.63.
[664] Atacan, 2014, s.63-64.

kazançlara tahvil edilmesine karşı çıkan bir kent protestosu"dur.[665] Bu kent protestosunun nedenini Özen ve Avcı (2013) da şu şekilde açıklamaktadır:

> "… Gezi Parkı hareketinin kent mekanına ilişkin spesifik taleplerinin siyasi erk tarafından sert bir şekilde reddedilmesiyle birlikte bu spesifik talepler ile, mevcut sistem içinde halihazırda karşılanmayan pek çok farklı toplumsal talep arasında bir 'eşdeğerlik' ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Ortak paydası 'karşılanmamak' olan birbirinden farklı toplumsal talepler arasında doğan bu eşdeğerlik, toplumsalı bir yanda toplumsal taleplere sırtını dönen 'iktidar' ve diğer yanda talepleri karşılanmayan 'mağdurlar' olarak iki kampa bölmüş ve mağdur olduğunu düşünen grupları iktidara karşı harekete geçirmiştir."[666]

Toplumsal hareketlere ilişkin alan yazınında yaygın kitle hareketlerinin en önemli tetikleyicisi olarak eyleme katılanların ya da destekleyenlerin siyasi otoritenin kendilerine karşı adaletsiz bir tutum sergiledikleri yönündeki algıları oluşturmaktadır.[667] Adaletsizlik çerçevesi olarak adlandırılan ve eyleme katılanlar tarafından desteklenen bu çerçeve, "protestoya dahil olan kesimin kurguladığı ve hayat verdiği, eylemliliği önceleyen ve siyasi otoritenin söz konusu kesime karşı neredeyse yerleşik hale gelmiş bir haksızlığın faili olduğuna dair algıyı ifade eder."[668]

2003 yılından itibaren iktidarda olan AKP Hükümeti'nin bu süre içinde uyguladığı neoliberal anlayış çerçevesinde özellikle siyasi ve ideolojik olarak kendine yakın sermaye gruplarına bir takım ekonomik fırsatlar sağlayarak kendi gücünü kemikleştirmeye çalıştığı görülmektedir. AKP iktidarının muhafazakarlığı daha çok dini eksenli bir muhafazakarlık şeklini alırken, başlangıçta liberal kaygıları göz önünde bulunduran bir iktidar görüntüsü veren AKP, giderek artan bir şekilde otoriter bir tarzla ve Sünni İslam referanslarla hareket etmeye başlamıştır.[669]

Gezi Parkı Eylemleri açısından değerlendirildiğinde AKP iktidarının otoriter bir yönetim tarzı benimsemesinin yanı sıra tüm temsil gücünü ve iradeyi şahsında toplayan bir lider figürünün yıllar içinde belirginleşmesi ve öne çıkmasıyla birlikte[670] özellikle bir "baba" edasıyla bireylerin özel yaşam alanlarını ilgilendiren konularda üretilen

---

[665] Hayriye Özen – Özgür Avcı, "Her Yer Taksim Her Yer Direniş: Kentsel Bir Hareketin Ulusal Yayılımı", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi,* C.3, S.1-2, 2013, s.32.
[666] Özen – Avcı, 2013, s.32.
[667] Bruce Fireman vd., "Encounterts With Unjust Authority, Social Movements", *Conflicts and Change,* Ed. Louis Kriesberg, Vol. II, JAI Press, 1977, s.9.
[668] Mustafa Görkem Doğan, "Bir Toplumsal Hareket Olarak Gezi Direnişi: Sürekli Olanı Aramak", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 12, S. 48, 2014, s.93.
[669] Özen - Avcı, 2013, s.35.
[670] Özen - Avcı, 2013, s.35

politikalar “yaşam tarzına müdahale” olarak değerlendirilmiş (kürtaj, üç çocuk, alkol düzenlemesi gibi) ve özellikle seküler yaşam tarzına sahip orta ve üst orta gelir grupları arasında bir tepkiye neden olmuştur. Dolayısıyla 2011 seçimlerinden üçüncü kez ve oyunu yükselterek çıkan ve bu anlamda da büyük bir zafer olarak adlandırılan seçim sonuçları “politik özgüven sonucu hükümetin muhafazakar hayat tarzı dayatmaları ve kamusallıklara yönelik neoliberal hücumunda gözünü karartmasına”[671] neden olmuş ve siyasi iktidarın politikalarını belirleyen neoliberal, muhafazakar, otoriter ve liderin mutlak egemenliğine dayalı anti-demokratik yönetim tarzı, toplumun bazı kesimlerini içine alırken, bazılarını dışlamakta ve memnuniyetsizlik yaratmaktadır.[672] AKP iktidarının seçim sonuçlarından sonra uyguladığı ve toplumun birçok kesimi tarafından adaletsizlik algısını yarattığı bu uygulamalar, kitle hareketlerini tetiklemiş ve bu kitle hareketlerinin karşısında polis ve güvenlik güçlerinin uyguladığı aşırı güç kullanımı da şiddetin artmasına neden olmuştur.

Bu kent protestosunu anlayabilmek için şimdi Gezi Parkı Eylemleri’nin öncesinde yaşanan süreç ve eylemlerin başlangıcından itibaren yaşananları kronolojik olarak aktarmak gerekmektedir.

12 Haziran 2011 genel seçimleri öncesi 1 Haziran 2011 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Taksim Yayalaştırma Projesi’ni “Türkiye Hazır Hedef 2023” isimli toplantıda açıkladı. Duyurulan bu proje, Taksim Meydanı’na çıkan tüm caddeler dalış tünellerine yönlendirilerek araç trafiği yeraltına alınacak ve 1940’ta yıkılan Taksim Topçu Kışlası Gezi Parkı’na tekrar inşa edilmesini içermekteydi. Proje açıklandığı anda da büyük tepkiyle karşılanırken, tam iki yıl sonra aynı gün Gezi Eylemleri’ni fitilleyen bir ateş oldu. 16 Eylül 2011 tarihinde Takism Yayalaştırma Projesi’nin uygulanmasına imkan veren imar planı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından oybirliği ile Kabul edilirken, Gezi Parkı’na Topçu Kışlası düzenlemesi sadece Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) belediye meclisi üyelerinin oylarıyla meclisten geçti. İstanbul 2 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, Gezi Parkı’na yapılmak istenen Topçu Kışlası’nın projesini “kışlanın özgün mimarisine dair yeterli bilgi ve belge bulunmaması”nı göstererek reddetti. 4 Şubat 2013 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan kurulun vermiş olduğu kararı reddedeceklerini

[671] Doğan, 2014, s.94.
[672] Özen - Avcı, 2013, s.36.

duyurarak, Topçu Kışlası'nın işlevine ilişkin ilk açıklamayı da yaptı. Erdoğan, Topçu Kışlası'nın bir bölümünün müze, ortasının yeşil alan olacağını, İstiklal Caddesi'nin devamı niteliğindeki diğer bölümünde alışveriş merkezi, üstünde ise rezidans ve otel olarak kullanılacağını açıkladı. 7 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul 6. İdare Mahkemesi, Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapılmasına ilişkin yürütmeyi durdurma kararı aldı. 27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Yayalaştırma Projesi'nin yüklenicisi Kalyon İnşaat'a ait iş makinaları gece yarısı Gezi Parkı'nda yıkıma başladı. Yıkım aynı dakikalarda sosyal medyadan duyurulurken, 20 – 30 kişilik bir grup parkta ağaç nöbeti tutmaya başladı. 28 Mayıs 2013 tarihinde parkta bulunan 100 kadar kişiye ilk polis müdahalesi gerçekleşti. Polis müdahalesinin ardından park giderek kalabalıklaşmaya başlarken, çadırlar kurularak ağaç nöbeti devam etti. 30 Mayıs 2013 tarihinde ikinci polis müdahalesiyle birlikte, belediye zabıtalarınca parktaki çadırlar yakıldı. Akşam, Gezi Parkı'nda toplanan kalabalığın sayısı 10 bine ulaştı. 31 Mayıs 2013 tarihinde ise üçüncü polis müdahalesi geldi. Bu polis müdahalesinin ardından sadece Taksim'de değil Ankara, İzmir, Eskişehir, Antalya, Hatay, İzmit, Konya, Manisa ve Tunceli dahil birçok ilden protesto ve polis müdahalesi haberleri geldi. Taksim Gezi Parkı'na ve ağaçlara müdahaleyi engellemek için başlayan eylem, tüm ülkeyi etkileyen bir sokak direnişine dönüştü.[673] İçişleri Bakanlığı'nın verdiği rakamlara göre Mayıs – Haziran 2013 tarihleri arasında 81 ilden 79'unda 746 gösteri gerçekleştirildi ve eylemler sırasında gerçekleşen polis müdahalesi ve aşırı güç kullanımı sonucu Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Mustafa Sarı, Ethem Sarısülük, Medeni Yıldırım, Ali İsmail Korkmaz ve Berkin Elvan hayatını kaybetti. Türk Tabipler Birliği'nin verilerine göre ise 13 ilde 7836 yaralı hastanelere başvurdu, 60 kişi ağır yaralandı, 101 kişi kafa travmasına uğradı, 11 kişi gözünü kaybetti.[674]

AKP hükümetinin neoliberal politikaları çerçevesinde kamusal mekanı ticarileştirerek sermayeye tahsis etmeye yönelik politikalarına Gezi'den önce çok sayıda protestoyla (HES, termik santral, madencilik, baraj, kentsel dönüşüm vb.) itiraz edilmesi, Gezi Parkı protestolarının kamusal bir mekanın özelleştirilmeye teşebbüs edilmesinin ardından patlak vermesi yani protestolara mekana ilişkin bir hareketin

[673] Gezi'nin Kronolojisi 21 Ağustos 2007 – 27 Eylül 2013, http://arsiv.kesfetmekicinbak.com/gezinin-kronolojisi, (29.04.2015).

[674] Banu Yılmaz – Gülşen Kaynar, "'Gezi' Perspektifinden: Kitlesel Hareketlerde Travmatik Maruziyet ve Olası Etkileri", *Nesne Dergisi*, 2 (3), 2014, s.12.

öncülük yapması bu nedenle pek şaşırtıcı değildir.[675] Diğer protesto hareketlerinde olduğu gibi Taksim Dayanışması tarafından dile getirilen talepleri ve itirazları hiçbir şekilde dikkate almayan siyasi iktidar Taksim Yayalaştırma Projesi'ni herhangi bir toplumsal katılım olmadan uygulamaya başlayınca protestoların da böylece fitilini ateşlemiş oldu.

Bundan dolayıdır ki, 27 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesini önlemek amacıyla başlayan Gezi Eylemleri, özellikle polis müdahalesinin ardından ve polisin orantısız güç kullanması nedeniyle tüm Türkiye'ye yayıldı. "Taksim Gezi Parkı etrafında devletin güvenlik aygıtıyla yüzleşen halkın yarattığı yığınsal gücün 1 Haziran akşamüstü polisin çekilmesiyle Taksim'e girmesi, barikatlar kurmasından itibaren 15 Haziran'a kadar geçen süreç"[676] Türkiye tarihine Gezi Parkı Eylemleri olarak geçti. İsyan edilen ve karşı durulan ve buna paralel olarak oluşan kitlesel tepkinin başlangıcı kentsel dönüşüm projesine yönelikti. Ancak eylemin başlangıcında duyulan bu hassasiyet, özellikle iktidar/hükümet kaynaklarından gelen sert açıklamalarla toplu bir itiraza dönüştü ve artık karşı durulan şey, iktidar/hükümet kaynaklarının sadece kentlere yönelik değil tüm politikaları haline geldi. Çünkü, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) özellikle 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde oyların yüzde 49.83'ünü alarak büyük bir başarı kazanmasının ardından daha görünür hale gelen otoriter tutumu ve yaygınlaşan polis devleti uygulamaları sonucunda toplumun çok farklı kesimleri tarafından değişik konulara ilişkin eleştirilmesi,[677] Gezi Parkı Eylemleri'nin siyasi yanını ortaya koyması açısından da anlamlı görülmektedir.

Protestolar çerçevesinde ifade edilen toplumsal talepler, Gezi Parkı'na özel spesifik taleplerin yanı sıra kişisel hak ve özgürlüklere ilişkin talepleri içermektedir.

> "…hak ve özgürlüklerin kısıtlanmaması, farklı tercih ve yaşam tarzlarına alan açılması, belli ideolojiler doğrultusunda toplumsal mühendislik yapılmaması, toplumun karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması ve otoriter yönetim tarzına son verilmesi, kent mekanlarının rant yaratma amaçlı müdahalelere konu olmaması, sermayenin çıkarlarına mutlak öncelik verilmesinden vazgeçilmesi ve çevre tahribatının önlenmesi gibi talepler oldu."[678]

[675] Özen - Avcı, 2013, s.36.
[676] Doğan, 2014, s. 91 – 92.
[677] Doğan, 2014, s.92.
[678] Konda, "Gezi Raporu: 'Toplumun Gezi Parkı Olayları' Algısı' Gezi Parkındakiler Kimlerdi?", 2013; Özen - Avcı, 2013, s.37 – 38.

Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri çevre tahribatına ve kamusal mekanların toplumsal katılım olmadan özelleştirilmesine karşı itirazla başlasa da 10 yıllık iktidar süreci içinde AKP hükümetinin neoliberal politikalarına, otoriter yönetim tarzına, toplumu kendi ideolojisi çerçevesinde muhafazakar/dindar bir topluma dönüştürme politikalarına ilişkin bir itirazı ve memnuniyetsizliği içermektedir.

> "Böylece, ulusalcı/milliyetçilerin yanında Kürtler, laiklerin yanında dindarlar, Alevilerin yanında Sünniler, gayrimüslimlerin yanında Müslümanlar, liberallerin yanında sosyalistler, radikal sol grupların yanında aşırı sağ gruplar ve bunların dışında kadınlar, LGBT bireyler, kent yoksulları, genç profesyoneller, öğrenciler gibi çok çeşitli ve hatta birbirine rakip veya zaman zaman hasım gruplar Gezi Parkı protestolarını sergileyen popular iradeyi oluşturdu."[679]

Gezi Parkı Eylemleri'nden 6 gün sonra KONDA'nın gerçekleştirmiş olduğu araştırma eyleme katılanlar ve katılım nedenleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Araştırma verilerine göre Gezi Parkı'ndakilerin yüzde 50.8'i kadın yüzde 49.2'si erkektir. AKP iktidarının özellikle kadınlar üzerinden ve kadınlara yönelik politikaları (üç çocuk, kürtaj vb.) toplumu dizayn etmenin bir aracı olarak kullanılması nedeniyle eylemlere kadınların aktif olarak katıldığı söylenebilir. KONDA'nın verilerine göre Gezi Parkı'ndakilerin yaş ortalaması 28, eğitim durumlarına bakıldığında parktakilerin sadece yüzde 0.3'ü okur yazar değilken, eylemcilerin yüzde 2.7'si ilkokul mezunu olduklarını belirtmişlerdir. Gezi Parkı Eylemi'ne katılanların yüzde 78.9'u herhangi bir siyasi partiye, oluşuma veya dernek, platform gibi sivil toplum kuruluşuna üye olmadığını belirtirken, yüzde 21.1'i üye olduklarını söylemişlerdir. Yine Gezi Parkı Eylemleri'ne katılanların yüzde 55.6'sı daha önce herhangi bir protestoya, yürüyüşe ve oturma eylemine katılmadığını belirtmiştir. Parktaki eylemlere katılan topluluğun yüzde 62'si kendisini "insan hakları ihlaliyle karşı karşıya olan gruplardan birinin parçası" olarak gördüğünü beyan etmiştir. Eylemcilerin yüzde 49.1'i parka polis şiddetini görünce geldiğini belirtirken, eyleme katılanların yüzde 58.1'i özgürlükler kısıtlandığı için; yüzde 37.2'si AKP politikalarına karşı durmak amacıyla; yüzde 30.3'ü Erdoğan'ın açıklamalarına ve tavrına tepki göstermek için eyleme katıldığını belirtmiştir.[680]

Medya bir toplumsal hareket ile geniş halk kitleleri arasında iletişime yardımcı olan en temel araçlardan biridir. Bir anlamda medyanın toplumsal hareketin

---

[679] Özen - Avcı, 2013, s.38.
[680] Konda, Gezi Raporu 'Toplumun Gezi Parkı Olayları' Algısı Gezi Parkındakiler Kimlerdi?,

mobilizasyonuna direkt olarak katkı sağladığı söylenebilir.[681] Dolayısıyla herhangi bir toplumsal hareketle medya arasında bir ilişki olmalı ancak bu ilişkiyi eşit olmayan tek taraflı bir ilişki olarak tanımlamak mümkündür.[682] Bu nedenle toplumsal hareketler kamuoyunda sempati yaratmak ve kendilerini destekleyen bir kitle oluşturmak için medyaya bağlıdır. Toplumsal hareketler mobilizasyon (mobilization - harekete geçirme), onaylama (validation) ve faaliyet alanını genişletme (scope enlargement) amaçlarını gerçekleştirmek için medyaya ihtiyaç duymaktadır.[683] Bu nedenle medyanın bir toplumsal harekete ne kadar ilgi gösterdiği, hareketi kamuoyuna nasıl aktardığı önemli olmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri ve medya ilişkileri bu çerçevede değerlendirildiğinde örgütsüz ve lidersiz bir şekilde bir araya gelen insanların katılımıyla gerçekleşen eylemler sırasında ana akım medyanın eyleme karşı gösterdiği duyarsızlık gündeme gelmiştir. Özellikle polis şiddetinin ana akım medya tarafından görmezden gelinmesi eyleme katılanlar ve Taksim Dayanışması platform üyeleri tarafından çeşitli iletişim ağları (Twitter, Facebook) kullanılarak geniş bir kitleye duyurulması sağlandı. Aslında, "…iktidar ve onun sözcüleri Gezi olayları özelinde sosyal medyayı kriminal bir alan olarak ilan etmiş olsalar da, hem olaylar boyunca hem de aslında daha öncesinde sosyal medyayı bir diyaloğun mümkün olabildiği tek alan olarak teşvik etmiş ve kullanmışlardır."[684] Dolayısıyla Gezi protestoları çerçevesinde sosyal medyanın aktif bir şekilde kullanılması siyasal iktidarın yönetim biçiminden kaynaklandığı kadar, sosyal medyanın muhalefet bloğunun etkin bir aracı haline dönüşmesinde eylemlere ana akım medyanın uluslararası ölçekte dikkat çekecek şekilde ilgisiz kalmasının da payı büyüktür.

Gezi Parkı Eylemleri sırasında sosyal medya uygulamalarından Twitter, en çok kullanılan ortam oldu. Twitter istatistiklerine bakıldığında Gezi Parkı Eylemleri'nin ilk on günlük süresinde 143 milyonu aşan tweet atıldı ve Twitter'ı aktif kullananların sayısı 5 kat arttı. #direngeziparki hashtagi (etiketi) ile gündem belirleyen Twitter, ana akım

---

[681] Alice Holmes Cooper, "Media Framing and Social Movement Mobilization: German Peace Protest Against INF Missiles, The GulfWar, and NATO Peace enforcement in Bosnia", *European Journal of Political Research*, 41, 2002, s.39.

[682] William Gamson – Gadi Wolfsweld, "Movements and Media as Interacting Systems", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 528 Citizans, Protests and Democracy, July, 1993, s.116.

[683] Gamson - Wolfsfeld, 1993, s.116.

[684] Özen - Avcı, 2013, s.42.

medyanın görevini yeterince yerine getirememesi nedeniyle anlık bilgi verme işlevi gördü. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa Türkiye'deki aktif Twitter kullanıcı sayısı olayların başladığı tarihte 1.8 milyon iken 10 Haziran itibari ile aktif kullanıcı sayısı 10 milyona ulaştı. 29 Mayıs 2013 – 10 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye'den atılan toplam 143 milyon 795 bin 432 tweet ile kullanıcılar kendi görüşlerini ve düşüncelerini paylaştı. Gezi Parkı'na ilk polis müdahalesinin yapıldığı tarih olan 29 Mayıs 2013 tarihinde atılan twitter mesajı adet olarak 7 milyon iken, 31 Mayıs 2013 gecesi 15 milyon ve 1 Haziran 2013 itibari ile de 18 milyon adet mesaja ulaşıldı.[685]

Taksim Gezi Parkı Eylemleri süresi ve katılım açısından değerlendirildiğinde çok uzun zamandır Türkiye'de yaşanan en önemli kitle eylemidir. Taksim Gezi Parkı Eylemleri'nin ardından yaşananlara bakıldığında toplumsal ve siyasi anlamda önemli sonuçlarının olduğunu söylemek mümkündür. Eylemlerin toplumsal ve siyasal sonuçlarının dışında kısa sürede yaratmış olduğu etki değerlendirildiğinde bile önemli sonuçlarının olduğunu belirtmek gerekmektedir.

- Eylemler, "kent ve çevre" eksenli toplumsal taleplerin siyasetin ana gündemi haline gelmesi bakımından önemlidir.
- Kentsel bir talepten yola çıkan ancak süreç içinde farklı birçok taleple eklemlenerek olayların büyümesi karşısında siyasi iktidar, kentsel mekana ilişkin talepleri bir kısmını bireysel bir şekilde karşılamaya çalışmış ve bu talepler ile diğer talepler arasındaki eşdeğerlik zincirini kırarak kısa sürede büyüyen toplumsal muhalif hareketi kontrol altına almaya çalışmıştır.
- Eylemlerin sonucunda ise neo-liberal politikalar ve otoriter siyaset anlayışı doğrultusunda talepleri yok sayma ve eylemcileri gayrimeşru ilan etmeyi ve itibarsızlaştırmayı tercih eden siyasi iktidar, Taksim Gezi Parkı hareketinin kamusal mekanın ticarileştirilmemesi talebini dikkate almak zorunda kalmıştır.
- Siyasi iktidar eylemlerin sonucunda "çevreci" grupların demokratik ve meşru talepleri dile getirebileceklerini ve demokratik protesto hakları olduğunu gönülsüz de olsa kabul etmek durumunda kalmıştır.[686]

[685] Meltem Banko–Ali Rıza Babaoğlan, "Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaş'ın Etkisi", *http://www.geziparkikitabi.com*, 2013, s. 18-22. (30 Haziran 2015).
[686] Özen - Avcı, 2013, s.32.

"İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler"[687] isimli kitabının son sözünü Gezi Parkı Eylemleri'ne ayıran Manuel Castells, İstanbul'un tarihi merkezinde, doğanın ve kent hayatının son sığınağı olarak tanımladığı Gezi Parkı'nın işgalinin, finansal kriz ya da tasarruf politikalarına karşı bir protesto olmadığını, sermaye birikimi adına Türkiye'nin doğasını ve kültürünü yok eden ekonomik büyüme modeline karşı geliştirilen bir itiraz olması nedeniyle önemli görmektedir. Castells, Gezi Parkı Eylemleri'nden sonra Türkiye'de hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağı görüşünü paylaşmaktadır.

> "Ama sonunda Türkiye'de, 2013'te Gezi Parkı'nda atılan tohumlardan yeni bir demokrasi biçimi doğacaktır. Bu yeni ağacın şeklini, meyvelerinin tadını, çiçeklerinin rengini bilmiyoruz. Hatta ne zaman çiçek açacağını da bilmiyoruz. Ama çiçek açacak, çünkü bu protestodaki yüzler yeni Türkiye'nin yüzleridir."[688]

---

[687] Manuel Castells, *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s.301-303.

[688] Castells, 2013, s.304.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. ARAŞTIRMA TASARIMI

İyi bir araştırmanın üç soruyu cevaplandırması gerekmektedir:

- Araştırma ne hakkındadır?
- Etik, siyasi ve ahlaki endişeler için araştırma nasıl bir açıklama yapacaktır?
- Araştırma sorusu ile yöntem arasındaki bağlantı nasıl kurulacaktır?[689]

Bu çalışmanın hareket noktasını kitle iletişim araştırmalarının, sosyolojinin temel konuları arasında olduğu görüşünden hareket etmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım eleştirel toplum kuramlarını temel almaktadır. Bu hareket noktasından çalışma toplumsal hareketlerin medya uygulamaları içinde nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamlandırma sürecinde hegemonik ve ideolojik olarak egemen iktidar ilişkilerinin nasıl üretildiğini ve yeniden üretildiğini açıklama çabası içindedir. Çalışma Gezi Park Eylemleri olarak bilinen toplumsal hareketin medya uygulamaları içindeki anlamlandırma pratikleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle çalışma etik, siyasi ve ahlaki endişeleri eleştirel bakış açılarını içeren teoriler çerçevesinde yapmaktadır.

Çalışma, sosyolojinin temel konuları arasında görülen kitle iletişim araçları dolayımıyla kentsel bir toplumsal hareketin nasıl sunulduğunu ve nasıl temsil edildiğini, kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinden biri olarak gösterilen haberler üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede haberi, haber üretim süreci ve bir söylem olarak değerlendirilen haber metni üzerinden çözümlemeye çalışmaktadır. Hem haber üretim sürecini oluşturan kriterler ve hem de haberin kendisini oluşturan metin yoluyla toplumsal rıza ve uzlaşmanın sağlanması çerçevesinde gerçekleştirilen hegemonik mücadelenin nasıl inşa edildiği bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu çerçevede iki temel noktadan hareket eden çalışma haber değeri kriterleri, haberde objektiflik/tarafsızlık, haberde kaynak kullanımı ve haberde çerçevelemeden oluşan ve

[689] Schwandt, 2007'den akt Rebecca Lyn McGovney-Ingram, "Race, Gender ve Media Practices: A Critical Framing Analysis of the Media's Coverage of Usda Worker Shirley Sherrod", Texas A&M University, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2013, s.47.

profesyonel gazetecilik rutinleri olarak değerlendirilen haber üretim sürecini ve ideolojik olarak anlamın kurulduğu, bu nedenle de ideolojik bir metin olarak değerlendirilen haber metni üzerinden ideolojik inşa sürecini anlamaya çalışmaktadır.

Bu bakış açılarından hareketle çalışmanın temel sorusu ve amaçları göz önüne alındığında çalışmada eleştirel paradigma esas alınmaktadır. Bu nedenle çalışma epistemoloji ve metodoloji olarak eleştirel bakış açılarını içermekte ve eleştirel medya kuramları çerçevesinde temellenmektedir. Araştırma soruları ve araştırma metodu arasında eleştirel bir bağlantı yaratılan çalışmada, epistemolojik ve metodolojik pozisyonlar birleştirilerek, kentsel bir toplumsal hareketin medya aracılığıyla nasıl anlamlandırıldığı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

2. ARAŞTIRMA BAĞLAMI

2.1. Araştırmanın Var Olan Kuramlarla İlişkisi

Medyanın sahip olduğu güç ve bu gücün kimler tarafından ve nasıl kullanıldığı özellikle ilk dönem medya araştırmalarından sonra bilim insanlarının dikkatini çeken bir alan olmaya başlamıştır. Bilim insanlarının bu alana yönelmesinin temelinde özellikle kitle iletişim araçlarının toplum ve birey üzerindeki etkilerini ölçmeye çalışan etki araştırmalarının medyanın gücünü açıklamada yeterince doyurucu bilgi verememesinden kaynaklanmaktadır. Bir başka neden ise Marksist teorilerin etkisinin artmasıyla birlikte bu teorilerin liberal (çoğulcu) yaklaşımlarla mücadelesi, toplumda medyanın rolünün yeniden değerlendirilmesi ve medyanın organizasyon yapısı gibi konuların tekrar gözden geçirilmesine neden olmuştur. Bu perspektiften değerlendirilmeye başlanan medya, özerk bir örgütsel sistem olarak değil, yasal düzenleme ve sahiplik aracılığıyla egemen iktidar yapısına yakın bir dizi kuruluşa yakından bağlı, medyada geçerli olan profesyonel ideolojiler içindeki örtük değerler ve haber toplamanın geçerli kurallarının ideolojik sonuçları ve yapıları olarak[690] görülmeye başlamıştır.

---

[690]James Curran – Michael Gurevitch – Janet Woollacott, “The Study of the Media: Theoretical Approaches”, *Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran, Janet Woollacott, Routledge, London - New York, 1982, s.11.

Toplumsal ilişkilerin ve iktidar ilişkilerinin üretiminde ve yeniden üretiminde medyanın rolü ve işlevlerini sorgulayan eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde karşımıza 4 farklı araştırma alanı çıkmaktadır. Bunlar;

- Kurumsal yapı ve rol ilişkileri;
- Medya kuruluşlarının ekonomi politiği;
- Profesyonel ideolojiler ve gazetecilik meslek uygulamaları;
- Sosyo – politik çevre ile medya kuruluşlarının etkileşimi.[691]

Medyaya ilişkin yapılan araştırmalar iki farklı temelden hareket etmektedir. Bunlardan ilki Liberal (çoğulcu) yaklaşımken, ikincisi Marksist yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Liberal çoğulcu yaklaşım ana akım medya kuramları olarak da tanımlanmakta ve ele aldıkları konuları evrimci bir bakış açısıyla değerlendirmektedirler. Bu yaklaşımın savunucularına göre toplumun kendine özgü değişme mantığı ve kuralları vardır. Liberal (çoğulcu) kuramlar yaptıkları değerlendirmelerde medyanın amaçlarını, mesajlarını ya da etkilerini toplumsal süreçlerden soyutlayarak açıklamaya çalışmakta ve iletişimin gerçekleştiği toplumsal, ideolojik, kültürel ve ekonomik sistemle ilişkisini kurmamaktadırlar.[692] Neden - sonuç ilişkisi üzerinden iletişim sürecini ve sonuçlarını açıklamaya çalışan liberal (çoğulcu) kuramların temel mantığı kapitalizmin mantığını yansıtırken, amaç varolan kapitalist sistemin kuralları içinde hareket etmek ve sistemin devamını sağlamaktır.

Eleştirel (Marksist) kuramlar ise iletişim sürecinin nedensellik ilişkisine göre açıklanmasını eleştirerek, toplumsal yapı ve bağlam üzerinde durmaktadırlar. Varolan sistemin sürdürülmesine ve toplumun dönüştürülmesi ve değiştirilmesi gerektiği noktasından hareket eden eleştirel (Marksist) kuramcılar, iletişimin toplumun ve toplumsal ilişkilerin üretiminde ve yeniden üretiminde oynadığı ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve ideolojik rol üzerinde[693] durmaktadırlar. İktidar sorunuyla ve toplumsal eşitsizliklerle ilgilenen eleştirel (Marksist) yaklaşımlar, iletişim sürecini de iktidarın ele geçirilmesinde ve sürdürülmesinde, aynı zamanda da toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesinde önemli bir araç olarak değerlendirmektedirler.

---

[691] Curran - Gurevitch - Woollacott, 1982, s.12.

[692] Levent Yaylagül, *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010, s.35.

[693] Yaylagül, 2010, s.34.

Dolayısıyla liberal (çoğulcu) toplum kuramlarına karşı geliştirilen eleştirel yaklaşımlar farklı konular ve farklı araştırmalarda temel alınsa da bu çalışmaların ortak yönü, "varolan toplumsal ilişkilerin ve iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde iletişimin ne gibi bir rolü ve işlevi olduğunu sorgulayarak bu konudaki yaklaşımlar arasında ilişki kurmalarıdır."[694]

Eleştirel kuramlar ve yaklaşımlar haber üretim süreci içerisinde kullanılan haber değeri, haberde objektiflik/nesnellik, haberi oluşturmada başvurulan haber kaynaklarının seçimi ve haberin bazı yönlerinin ön plana çıkarılmasını, vurgulanmasını içeren haberde çerçevelemenin medya hegemonyasının bir süreci olarak değerlendirmekte ve profesyonel gazetecilik rutinleri olarak tanımlanan bu uygulamaların ideolojik bir takım işlevlerinin olduğunu kabul etmektedirler. Dolayısıyla araştırmalarını bu çerçevede yapılandıran ve haber içerikleriyle ilgili çalışmalarda bulunan araştırmacılar eleştirel perspektife başvurmaktadırlar.[695] Toplumsal hareketler gibi toplumsal bir tepkiyi ve sistemin işleyiş kurallarına karşı bir dönüşümü isteyen kollektif hareketlerin medya aracılığıyla iletilme sürecinde gerçekleşen olaylar ve sorunların politik ve ekonomik elitler perspektifinden toplanılan bilgiler çerçevesinden iletildiği görüşünden hareket eden bu çalışma bu tutumun haber toplama rutinlerinin bir sonucu olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle toplumsal hareketlerin başarı ya da başarısızlığında güçlü bir rol oynayan haber medyasının statükoyu destekleyen ve statükoya karşı mücadele eden grupları marjinalize eden yaklaşımlarının eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bir toplumun dönüşmesinde ve katılımcı demokrasinin kurallarının işletilmesi isteğinin temel göstergesi olarak değerlendirilen toplumsal hareketlerin medyada nasıl temsil edildiği ve anlamlandırıldığı üzerinde odaklanan bu çalışmanın hareket noktası eleştirel (Marksist) yaklaşımlardır. Çalışmanın epistemolojik temelini de eleştirel (Marksist) kuramlar ve yaklaşımlar oluşturmaktadır.

---

[694] Slack & Alor, 1983, s.208'den akt. Yaylagül, 2010, s.91.

[695] Eleştirel perspektife başvuran araştırmalar için bkz. Roya Akhavan-Majid – Jyotika Ramaprasad, "Framing and Ideology: A Comparative Analysis of U.S. and Chinese Newspaper Coverage of the Fourth United Nations Conference on Women and the NGO Forum", *Mass Communication Faculty Publications*, Paper 9, 1998; Robert M. Entman, "Framing U. S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", *Journal of Communication*, 41, 4, 1991; Todd Gitlin, *The Whole World Is Watching Mass Media in The Making & Unmaking of the New Left*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 2003; Gaye Tuchman, "Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected", *American Journal of Sociology*, Vol. 79, No. 1, The University of Chicago Press, 1979.

2.2. Araştırmanın Türü

Kentsel bir toplumsal hareket olarak tanımlanan ve kente ilişkin alınan kararlara katılımı ve buna paralel olarak katılımcı demokrasi talebinin de bir göstergesi olarak değerlendirilen "Gezi Parkı Eylemler"nin Türkiye'de farklı ideolojik yelpazede yer alan gazeteler tarafından nasıl anlamlandırıldığını haber üretim süreci ve haber metni üzerinden çözümlemeyi ve bu çerçevede eleştirel kuramlara dayanarak medyanın ortak aklın yapılandırılması aracılığıyla toplumsal gücün üretimi ve yeniden üretimini nasıl gerçekleştirdiğini analiz etmeye çalışan bu çalışma tanımlayıcı / betimleyici bir araştırma tasarımına sahiptir. Bu nedenle araştırmada Gezi Parkı Eylemleri'nin, farklı ideolojik yelpazede yayın yapan gazetelerde nasıl temsil edildiğini ortaya koymak ve aynı zamanda bir toplumsal hareket üzerinden ideolojik, hegemonik ve siyasal gücün nasıl üretildiğini belirlemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın iki temel hareket noktası olması nedeniyle ve elde edilen verilerin sağlıklı ve çalışmanın amacına uygun olarak değerlendirilebilmesi için bu çalışmada karma yöntem (mixing research methods) benimsenmiştir. Profesyonel gazetecilik rutinlerinin haber üretim süreci üzerindeki etkilerini ölçmek ve ideolojik bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin hegemonik mücadelenin gerçekleştirildiği bir alan olarak değerlendirilmesinden dolayı çalışma, iki metodolojinin kullanıldığı karma yöntemi kullanmaktadırlar.

Tek bir çalışmada hem nicel hem de nitel metotların kullanıldığı karma yöntemde analiz edilmek istenen verilerden elde edilen bulguları birleştirmek için değerlendirme hem nitel hem de nicel metotlarla gerçekleştirilmektedir.[696] Bu tür çalışmalarda nitel ve nicel yaklaşımı faydalı kılmak için aşağıda belirtilen yollardan bir ya da daha fazlasını izlemek gerekmektedir:

- Araştırma sorusunun iki türü (nitel ve nicel yaklaşımları ortaya koyan),
- Geliştirilen araştırma sorusunun biçimi (katılımcı vs. önceden planlanmış),
- Örnekleme prosedürünün iki türü (örneğin, olasılık ve amaçlı)[697]

[696] Abbas Tashakkori – John W. Creswell, "The New Era of Mixed Methods", *Journal of Mixed Methods Research*, Volume 1, Number 1, January, Sage Publications 2007, s.4.
[697] Bkz. Charles Teddlie - Abbas Tashakkori, "A General Typology of Research Designs Featuring Mixed Methods", *Research in the Schools*, Vol. 13, No. 1, Mid-South Educational Research Association, 2006.

- Veri toplamanın iki türü (örneğin odak grup görüşmesi ve anket),
- Verinin iki türü (örneğin sayısal ve metinsel),
- Veri analizinin iki türü (örneğin istatiksel ve tematik),
- Sonuçların iki türü (içeriden ve dışarıdan yorumlama, "objektif (nesnel)" ve "sübjektif (öznel)" gibi,[698]

Çalışmada yukarıda belirtildiği şekliyle araştırma soruları hem nicel hem de nitel yaklaşımları ortaya koyacak şekilde iki türlü hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra hem nicel hem de nitel değerlendirme için seçilen örneklemde de farklılığa gidilmiştir. Çalışmada iki türlü veriyle (nicel ve nitel) çalışılırken bu veriler için iki analiz türü (çerçeveleme analizi - istatistiksel ve söylem analizi - tematik) kullanılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesi de haber üretim sürecini çözümlemek için objektif (nesnel), haber metnini derinlemesine ve açıklayıcı bir çözümlemeye tabi tutan söylem analizi içinse sübjektif (öznel) yorumları içermektedir.

Çalışmada karma yöntem, nicel sonuçların nitel veri ve analizleriyle açıklanması, detaylandırılması ve yorumlanması amacıyla tercih edilmiştir. Bu nedenle çalışmada açımlayıcı sıralı karma yöntem deseni[699] kullanılmıştır. Bu desende çalışmanın birinci aşamasında nicel ve nitel veriler birlikte toplanmış, nicel veri analizi bulguları analiz edildikten sonra, bu bulgulardan hareketle nitel veri analizini içeren ikinci aşama planlanmıştır. Çalışmada bu desenin kullanılmasının amacı, nicel bulguları daha detaylı bir şekilde açıklamak için nitel verilerin kullanılması ve nitel veri analizinin gerçekleştirilmesidir. Dolayısıyla ilk aşamada nicel veri analizi gerçekleştirilmiş ardından yapılan nitel veri analiziyle de nicel boyutta verilen cevapların açıklanmasına yardımcı olmak hedeflenmiştir.

Bu amaçtan hareketle çalışmada kentsel bir toplumsal hareketin farklı ideolojik perspektifte yayın yapan gazetelerde haber üretim süreci (haber değeri, haberde objektiflik/tarafsızlık, haberi yapılandırmada başvurulan haber kaynakları ve haberde çerçeveleme) açısından bir değerlendirme yapılmış, bu değerlendirme nicel olarak ortaya konduktan sonra, nitel verilerden hareketle egemen ideolojinin üretimi ve yeniden üretimi konusunda ayrıntılı ve derinlemesine açıklamalarda bulunmak amacıyla

---

[698] Tashakkori - Creswell, 2007, s.4
[699] John W. Creswell, *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*, Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir, Eğiten Kitap, Ankara, 2014, s.224.

nitel veri analizi aşamasına geçilmiştir. Bu bağlamda çalışmada içerik çözümlemesiyle toplanan veriler önce haber üretim süreci kriterleri çerçevesinde çözümlenmiş, ardından içerik çözümlemesi sırasında elde edilen nitel verilere ideolojik pozisyon, anlatı stratejileri bağlamında eleştirel söylem çözümlemesi uygulanmıştır.

3. NİCEL ARAŞTIRMA DESENİ

3.1. Veri Toplama Tekniği

Bir çalışmada üzerinde araştırma sorularının test edildiği her türlü bilgi veri olarak kullanılabilmektedir. Bunun yapılabilmesi için verilerin araştırma tasarımında belirlenen sorulara uygun bir kaynaktan toplanması gerekmektedir. Veriler doğrudan veri kaynağından toplanmışsa buna 'birincil', kaynak belirlendikten sonra, veri bu kaynaktan değil de daha önceden toplanmış veriler üzerinden toplanıyorsa, bu tür kaynağa da 'ikincil' veriler[700] adı verilmektedir. Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın veri kaynağı yazılı kitle iletişim araçları kategorisinde yer alan ulusal gazetelerdir. Dolayısıyla bu çalışmada veriler birincil verilerden toplanmıştır.

Bir araştırma sürecinin veri kaynağı belirlendikten sonra ikinci adımı, araştırmanın amaçlarına uygun olarak tasarlanacak veri toplama tekniğinin belirlenmesidir. Haber üretim sürecinde gazeteciler tarafından kullanılan profesyonel gazetecilik rutinlerinin etkisini ölçmek ve çok sayıda veriyle çalışılacağından, çalışmanın veri toplama tekniği olarak nicel içerik çözümlemesi belirlenmiştir. Çalışmada nicel içerik çözümlemesiyle toplanan veriler haber üretim süreci kriterlerine göre değerlendirilmiş ve nicel içerik çözümlemesi sırasında toplanan nitel verilere de eleştirel söylem çözümlemesi yapılmıştır.

Bir içerik çözümlemesi yapılandırılmadan önce atılması gereken 4 adım bulunmaktadır. Bunlar;

- Örneklemin belirlenmesi,
- Hedef değişkenlerin kategori birimlerinin oluşturulması ve tanımlanması,
- Kodlama süreci ve kodlayıcının kararlarının güvenilirliğinin ölçümü,

[700] İrfan Erdoğan, *Pozitivist Metodoloji Blimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum*, Erk Yayınları, Ankara, 2007, s.165.

- Hedef değişkenleri tanımlamak ve aralarındaki ilişkiyi belirlemek için verilerin analiz edilmesi.[701]

Çalışmada sırasıyla bu adımlar takip edilmiştir.

3.2. Örnekleme Stratejileri

Bir araştırmanın örneklemi araştırmaya dahil edilecek çalışma kümesini temsil etmektedir. Bu çalışma kümesi araştırmanın amaçları doğrultusunda belirlenen araştırma sorularının test edildiği verilerdir.

Önceden tanımlanmış amaçlara uygun olarak belirlenen örnekleme tekniği amaçlı örnekleme[702]olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde 55 ulusal gazetenin yayın hayatına devam ettiği düşünüldüğünde, çalışmada bu gazeteler içinden amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiş çalışma kümesiyle çalışılmıştır. Buna göre, Gezi Parkı Eylemleri'nin başladığı ilk gün olan 27 Mayıs 2013 tarihiyle, hareketin sönümlenmeye başladığı 30 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye'de değişik yelpazelerde yayın hayatına devam eden 6 ulusal gazetede (hafta sonları da dahil olmak üzere) Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili yayınlanan tüm haberler, köşe yazıları ve yorumlar araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Seçilen gazeteler, ideolojik görüşleri, etki kapasitesi ve iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını destekleyip desteklemedikleri gözönünde bulundurularak belirlenmiştir. Dolayısıyla çalışmaya Zaman, Hürriyet, Sözcü, Sabah, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazeteleri dahil edilmiştir.

Tablo 3.1: Haber Kaynak Analizi

Gazete adı	Tiraj	Dünya görüşü
Zaman	1.048.956	Dini - muhafazakar
Hürriyet	397.341	Liberal
Sözcü	378.344	Sol - ulusal
Sabah	312.105	Liberal
Yeni Şafak	105.941	Dini - muhafazakar
Cumhuriyet	63.219	Sol - ulusal

[701] Liam Rourke vd., "Methodological Issues in the Content Analysis of Computer Conference Transcripts", *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 12, 2001, s.11.
[702] Erdoğan, 2007, s. 176.

Gazete tirajları "Dördüncü Kuvvet Medya" internet sitesinde 03-09-Haziran 2013 tarihleri arasında yayınlanan tiraj raporundan alınmıştır.[703] Çalışmada gazetelerin tirajları açısından farklı sırada yer almasına karşın, seçilen gazetelerin sahip oldukları ideoloji, dünya görüşü ve yayın politikası olarak iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını destekleyip desteklememe pozisyonlarına göre bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre Zaman ve Yeni Şafak gazeteleri hükümetin politikalarını destekleyen gazeteler, Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri hükümetin politikalarına karşı çıkan gazeteler, Hürriyet ve Sabah gazeteleri de hükümetin politikalarına karşı dengeli bir tavır izleyen gazeteler olarak gruplandırılmışlar ve bu nedenle araştırmaya dahil edilmişlerdir.

Çalışma için araştırmaya dahil edilen altı gazetenin yaklaşık 10 günlük bölümü araştırmacının günlük gazeteleri satın almasıyla temin edilmiş, 20 günlük bölümü ise "Medya Takip Sistemi" alanında çalışan, profesyonel şirketler aracılığıyla dijital ortamlar yoluyla temin edilmiştir**.** Bu anlamda araştırmada, Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili çıkan her habere, her köşe yazısına ve her yoruma gazetelerin günlük yayına çıktıkları nüshalarından ulaşılmıştır.

Tablo 3.2: Gazetelere Göre Haber Sayısı

Cumhuriyet	887	24.9	24.9	**24.9**
Hürriyet	569	16.0	16.0	**40.8**
Sabah	421	11.8	11.8	**52.6**
Yeni Şafak	526	14.7	14.7	**67.4**
Zaman	349	9.8	9.8	**77.2**
Sözcü	815	22.8	22.8	**100.0**
Toplam	**3567**	**100.0**	**100.0**	

Veri sayısının fazla olması nedeniyle tercih edilen içerik çözümlemesi, büyük verilerle çalışma olanağı sunmanın yanı sıra çalışmanın amaçları doğrultusunda belirlenen değişkenlerin tanımlanmasını ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konmasını sağlamaktadır. Bu amaçla çalışmanın belirlenen örnekleminden veriler nicel içerik çözümlemesi tekniğiyle toplanmıştır. Çalışmada ayrıca derinlemesine bir

[703] Gazete tirajları, *http://www.dorduncukuvvetmedya.com/tiraj-raporu/5363-gectigimiz-haftanin-tirajlari.html* , (08.11.2014).

değerlendirme ve yorumlama yapabilmek için, Gezi Parkı Eylemleri'nin başlangıcından sönümlenmeye başladığı tarih olarak görülen 1 Haziran 2013 ile 16 Haziran 2013 tarihleri arasında gazetelerin günün en önemli haberi olarak nitelendirilen ve manşetten verdikleri haberlerine, eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ) yapılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi teknik olarak yüzeysel bir analizi değil derinlemesine ve açıklayıcı bir analizi gerektirdiğinden küçük veri gruplarıyla çalışılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle eleştirel söylem çözümlemesinin uygulanacağı haberlerin sayısı belirlenen dönemlerden seçilen haberlerle sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın bu noktasında veri toplama tekniği olarak belirlenen içerik çözümlemesine ilişkin süreç ayrıntılandırılacaktır.

3.3. İçerik Çözümlemesi

Araştırmada benimsenen veri toplama tekniği Nicel İçerik Çözümlemesi tekniğidir. Nicel içerik çözümlemesi "iletişim içeriğinin objektif, sistematik ve nicel tanımının ortaya konmasıdır."[704] Nicel yönün ağır bastığı bu tanımda iletişimsel bir metnin anlamının objektif ve sistematik olarak ortaya çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Berelson, bu tanımıyla, içerik çözümlemesinin bağlamını, çözümlemenin bölümlerinin kategorizasyonunda olması gereken objektifliğe vurgu yaparak açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle Berelson, içerik çözümlemesi kodlama kategorileri oluşturulurken objektif olunması gerektiğini ifade etmektedir. Krippendorff da içerik çözümlemesini metinlerin ya da diğer anlamlı durumların kullanım bağlamlarından yinelenebilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak için yapılan bir araştırma tekniği[705] olarak tanımlamaktadır. Bir teknik olarak içerik çözümlemesi yeni kavrayışların, belirli olguların araştırmacılar tarafından anlaşılmasının ya da uygulanabilir eylemlerin bilgisidir ve bu nedenle içerik analizi bilimsel bir araçtır.[706] Özetlemek gerekirse nicel içerik çözümlemesi en genel ve yaygın tanımıyla, iletişimsel metinlerde örtük ya da açık mesajların ortaya çıkarılmasını sağlayan ve bu anlamda iletişim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir araştırma tekniğidir.[707]

[704] Bernard Berelson, *Content Analysis in Communication Research*, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1952, s.18.
[705] Klaus Krippendorff, *Content Analysis An Introduction to Its Methodology*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2004, s.18.
[706] Krippendorff, 2004, s.18.
[707] John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev. Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları-Ark, Ankara, 1997, s.176.

Hsieh ve Shannon, içerik çözümlemesi araştırma gelenekleri içinde üç farklı içerik çözümlemesi yaklaşımı tanımlamaktadırlar.[708] Bunlar geleneksel (conventional), yönlendirilmiş (directed) ve özetsel (summative) içerik çözümlemesi yaklaşımlarıdır. Geleneksel (conventional) içerik çözümlemesi, gözleme dayalı bir yaklaşım olarak tanımlanmakta ve kodlama yönergesini oluşturan birimler veri analizi sürecinde tanımlanmaktadır. Bu nedenle kodlama birimlerinin kaynağını eldeki veri oluşturmaktadır. Yönlendirilmiş içerik çözümlemesinin ise hareket noktası kuramsal (teori) bir zemindir. Bu nedenle kuramsal bir temele dayanan yönlendirilmiş içerik çözümlemesinde kodlama yönergesini oluşturan birimler veri analizinden önce veya veri analizi sürecinde belirlenmektedir. Dolayısıyla kodlama birimlerinin kaynağı bir kuramdan ya da ilişkili araştırma sonuçlarından elde edilmektedir. Son olarak özetleyici içerik analizinin hareket noktası ise anahtar kelimelerdir. Araştırma sırasında aranacak anahtar kelimeler veri analizinin öncesinde ya da veri analizi sürecinde tanımlanmaktadır. Bu nedenle yapılacak içerik analizine uygun anahtar kelimeler araştırmacıların ilgileri ya da literatür taraması sonucu elde edilmektedir.

Her araştırmanın ulaşmak istediği amaçlar doğrultusunda farklı tasarımlarda ve farklı analiz teknikleriyle çalıştığı kabulünden hareketle bu çalışma, bir kuramsal temelden hareket ettiği için ve içerik analizi kodlama kategorilerinin araştırma öncesinde ve sırasında oluşturulmasından dolayı yönlendirilmiş içerik çözümlemesi yaklaşımını benimsemektedir.

3.3.1. Kategori Birimlerinin Oluşturulması/Tanımlanması

Çalışmada kategori birimleri haberin üretim süreci çerçevesinde uygulanan ve profesyonel gazetecilik rutinleri olarak adlandırılan, haber değeri, haberde objektiflik/tarafsızlık, haberi yapılandırmada başvurulan haber kaynakları ve haberde çerçevelemenin kriterlerine göre belirlenmiştir.

Çalışmada haber değeri ve gazetecilik rutinleri çerçevesinde hazırlanan ve eleştirel medya kuramlarının ele aldığı temalar çerçevesinde yapılandırılan kodlama yönergesinde haberin yayınlandığı sayfa, haberin yayınlandığı sayfada konumu (sürmanşet, manşet veya iç sayfalardaki yerine göre üst kuşak, göbek, alt kuşak), haberin türü (haber, köşe yazısı, yorum, röportaj), haberin konusu, haberde kullanılan

---

[708] Hsiu-Fang Hsieh – Sarah E. Shannon, “Three Approaches to Qualitative Content Analysis”, *Qualitative Health Research*, 15, Sage Publications, Thousand Oaks, 2005, s.1286.

görsel malzemeler (fotoğraf, grafik, karikatür vb.), haberin başlığı ve tonu (pozitif, nötr, negatif), haberin tonu (pozitif, nötr, negatif), haberin kaynağı, haber odağında yer alan kişi ve kurumlar gibi mesleki rutinlerle birlikte haber değeri ölçütüne göre kategoriler hazırlanmıştır. Haberde çerçevelemeye yönelik kategori birimleri süreci ise aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Çerçeveleme Analizi

Bu çalışmada kentsel toplumsal hareket kategorisinde değerlendirilen Gezi Parkı Eylemleri'nin medyada nasıl temsil edildiğinin, Gezi Parkı Eylemi üzerinden hangi anlamların oluşturulduğunun yanı sıra, hangi çerçeveler aracılığıyla anlamlandırıldığı ve bu çerçeveler üzerinden anlamın nasıl inşa edildiği, egemen güç yapılarının hangi mekanizmalar aracılığıyla üretildiği ve yeniden üretildiği konuları üzerinde odaklanılmaktadır. Bu bağlamda kuramsal ve uygulamalı çalışmalarda ortaya konan ve iletişim araştırmalarında hızla büyüyen bir alan olarak karşımıza çıkan haberde çerçeveleme, profesyonel gazetecilik rutinlerinden biri olarak görülen ve haberi yapılandırmada gazetecilerin kullandığı bir pratiktir. Haberde çerçeveleme, haberi belli yorumlama şemaları aracılığıyla yapılandırmayı içermektedir.

İnterdisipliner (disiplinler arası) bir alan olan çerçeveleme analizi sosyal bilimlerden iletişim araştırmalarına kadar birçok disiplin tarafından kullanılmakta olan bir teori ve metodolojidir. Haberde çerçeveleme özünde medya ürünlerinde kullanılan çerçeveleri tanımlamak ve bu çerçevelerin kökenini ortaya koymayı amaçlamaktadır.[709] Ancak, haber içindeki çerçevelere ilişkin yapılmış önceki araştırmaların küçük bir kısmının kavramsal zeminden ve büyük çoğunluğunun belirli çalışmaların amaçları için dizayn edilmiş çerçevelerin operasyonel tanımlamaları ya da deneme amaçlı çalışma tanımlamalarından yararlandığı görülmektedir. Bu yüzden haber içindeki çerçevelerin nasıl tanımlanacağına ilişkin geniş bir uzlaşmadan söz edilememektedir.[710] Bu anlamda Entman'a göre;[711]

---

[709] Communications Consortium Media Center, 2004, s.3; Paul D'Angelo – Jim A. Kuypers, "Introduction", *Doing News Framing Analysis Empirical and Theoritical Perspectives*, Edt. Paul D'Angelo, Jim A. Kuypers, Routledge, New York 2010, s.2.

[710] Claes H. De Vreese, "News Framing: Theory and Typology", *Information Design Journal + Document Design* ,13 (1), John Benjamins Publishing Company, 2005, s.53.

[711] Entman, 1993, s.52.

- Çerçeveler problem tanımlar (problem definition): Bir nedensel kaynağın neyi, hangi maliyet ve faydayla yaptığını genellikle yaygın kültürel değerler açısından tanımlar,
- Çerçeveler nedenlere tanı koyar (diagnosis of the cause): Problem yaratan güçleri tanımlar,
- Çerçeveler ahlaki değerlendirme yapar (make moral judgments): Nedensel kaynakları ve bunların etkilerini değerlendirir,
- Çerçeveler çözüm yolları önerir (suggest remedies): Problemlere çözüm önerileri sunar, haklı gösterme ve olası etkileri hakkında tahminde bulunur.

Haberde çerçeveleme yönelik 3 yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar hangi siyasi aktörlerin kendi çerçevelerini medya içinde başlatabilmesiyle ilgilenen ve medyayı diğer aktörlerin çerçevesinin taşıyıcısı olarak gören *kamusal söylem yaklaşımı*; medya çerçevelerinin medya kullanıcıları olan alıcıların / izleyicilerin kararlarını, duygularını ve tutumlarını nasıl etkilediği üzerinde duran *medya etkileri yaklaşımı* ve medyanın haber yayınları üzerinde duran, haber üretim sürecinin kriterleri olarak gazetecilerin düşünceleri olan habercilik çerçevelerinin nasıl sunulduğunu inceleyen *iletişimci yaklaşımıdır*.[712]

Bu yaklaşım türlerinden hareketle çalışma, *iletişimci yaklaşımını* esas almaktadır. Bu anlamda araştırma, gazetecilerin meslek uygulamaları çerçevesinde haber üretim sürecini etkileyen ve oluşturan pratikleri ve medyanın haber sunumu (coverage) üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla araştırma, haber üretim sürecinin kriterleri olarak gazetecilerin düşünceleri olan habercilik çerçevelerini ele alırken, toplumsal hareketler bağlamında oluşturulan haberlerin nasıl sunulduğunu kapsamaktadır.

Çerçeveleme analizinin yapıldığı çalışmalara bakıldığında içerik çözümlemesi sık kullanılan bir veri toplama tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada temel sorun ise haberler içinde oluşturulan çerçevelerin belirlenme sürecidir. Konuyla ilgili alanyazınında çerçeve belirleme sürecine yönelik iki yol izlendiği görülmektedir. Bu yollar tümevarım ve tümden gelim yaklaşımları olarak adlandırılmaktadır. Tümevarım yaklaşımı eldeki materyale göre çerçeve oluşturmayı esas alan ve bu nedenle önceden tanımlanmış haber çerçeveleriyle değil de çalışılan konuya özgü belirlenen çerçevelerle

[712] Bertram Scheufele, "Framing Effects Approach: A Theoretical and Methodological Critique", *Communications*, 29, 2004, s.403.

çalışan[713] bir yaklaşımdır. Yani tümevarım yaklaşımında eldeki verinin bizi götürdüğü çerçevelerle çalışmak esastır. Bu nedenle tümevarım yaklaşımında daha çok küçük örnek grupları ile çalışılmaktadır ve belirlenen çerçeveler ele alınan konuyu çözümlemeye yarayan çerçevelerdir. Tümevarım yaklaşımına göre belirlenen çerçevelere örnek olarak Gitlin'in (1980) "yeni sol" ve Vliegenthart ve Roggeban'ın (2007) "göçmenlik" çerçeveleri verilebilir.

Çerçevelerin belirlenmesindeki ikinci yaklaşım ise tümdengelim yaklaşımıdır. Daha çok "haber değeri" olarak ifade edilen ve gazetecilik mesleğinin gelenekleriyle meslek rutinlerinin belirlediği kriterlere göre belirlenen çerçevelerle çalışan bir yaklaşım olan tümdengelim yaklaşımı, bu kriterlere uygun önceden belirlenen çerçeveleri eldeki veriye uygun hale getirerek kullanmayı içermektedir. Yani tümdengelim yaklaşımında medya ürünleriyle ilgili bir çalışmaya başlarken çerçeve tanımları ya da çerçeve kategorileri önceden belirlenmektedir.[714] Dolayısıyla tümevarım yaklaşımıyla oluşturulan çerçeveler daha çok konuya özgü, özel çerçeveler olarak tanımlanırken, tümdengelim yaklaşımına göre oluşturulan çerçeveler "haber değeri" kriterlerine dayandırıldığı için genel çerçeveler olarak ifade edilmektedir.

Literatür araştırması yapıldığında haberler için yaygın olarak oluşturulan "haber değeri" kriterine göre belirlenen genel haber çerçeveleriyle ilgili az sayıda çerçevelerin tanımlandığı görülmektedir. Neuman, Just ve Crigler (1992) yaptıkları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nde haberlerde baskın olarak kullanılan genel haber çerçevelerini belirlemişlerdir. Bunlar;

- Çatışma (conflict),
- Ekonomik sonuçlar (economic consequences),
- İnsani ilgi (human impact) ve
- Ahlakilik (morality) olmak üzere belirledikleri çerçeveleri ayrıntılı bir şekilde tartışmaktadırlar.[715]

---

[713] De Vreese, 2005, s.53.
[714] Entman, 1993; Hertog - McLeod, 2001; Mathess - Kohring, 2008.
[715] Seon Kyoung An – Karla K. Gower, "How do the News Media Frame Crises? A Content Analysis or Crisis News Coverage", *Public Reletions Review*, 35, 2009, s.108.

Bu çerçeveler üzerinden Semetko ve Valkenburg (2000) beş ulusal gazete ve televizyon haber öykülerini analiz ettikleri çalışmalarında hakim olan 5 haber çerçevesi tanımlamışlardır. Bunlar;

- Sorumluluk atfetme (attribution of responsibility),
- Çatışma (conflict),
- Ekonomik (ecomomic),
- İnsani ilgi (human interest) ve
- Ahlakilik (morality) haber çerçeveleridir.[716]

Bu çerçeveler genel olarak her haberde bulunması gereken “haber değeri” kriterine göre belirlenen genel çerçeveler kategorisindedir. Buna karşın toplumsal hareketlerin çerçevelenmesiyle ilgili yapılan araştırmalar sonucunda da konuya özgü bir takım özel çerçeveler belirlenmiştir. Todd Gitlin (2003) New York Times Gazetesi ve CBS televizyonlarında “yeni sol”u inceleyen çalışmasında, medyanın bir toplumsal hareketin meşruiyetini yitirmesini sağlamak amacıyla çeşitli çerçeveler kullandığını bulmuştur. Bunlar;

- Önemsizleştirme (hareketin dilini, giyinme şekillerini, harekete katılanların yaşını ve amaçlarını).
- Kutuplaştırma (karşı gösterileri vurgulayarak kutuplaşma yaratmak).
- İhtilaflara vurgu (içsel fikir ayrılıklarını vurgulamak).
- Marjinalize etme (sapkın göstericileri gösterme).
- Sayılarla kötüleme (eyleme katılanların sayısını az göstermek).
- Hareketin etkililiğini küçültmek.
- Haber kaynağı olarak resmi görevlilere güvenmek[717]

şeklindeki çerçevelerdir.

Bu temel bilgilerden hareketle bir toplumsal hareketin profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde, medya dolayımıyla nasıl çerçevelendiğini araştıran çalışmada hem genel çerçevelerle hem de özel çerçevelerle çalışılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla çalışma hem tümevarım hem de tümdengelim yaklaşımına göre oluşturulan

[716] Holli A. Semetko – Patti M. Valkenburg, “Framing Europesan Politics: A Content Analysis of Press and Television News”, *Journal of Communication*, Spring, 2000, s.95-96.
[717] Gittlin, 2003, s.27.

çerçevelerle çalışmaktadır. Şöyle ki çalışmada "haber değeri" kriterlerine dayandırılan ve "genel çerçeveler" olarak ifade edilen çerçeveler kullanılırken aynı zamanda konuya özgü daha önceden belirlenen ve araştırma sırasında karşımıza çıkan ve bu anlamda araştırmaya dahil edilmesi gereken "özel çerçeveler"den de yararlanılmıştır. Öte yandan çalışmada her kültüre, her ülkeye göre değişen durumlarla karşılaşılacağından bazı çerçeveler de araştırma sırasında karşılaşılan durumlara özel belirlenmiştir.

Çalışmada kullanılan haber değeri kriterlerine göre belirlenmiş çerçeveler, daha önceki çalışmalar model alınarak araştırmaya dahil edilmiştir. Konuya özgü özel çerçevelerin bir kısmı daha önce toplumsal hareketlerle ilgili yapılmış çerçeveleme çalışmalarından model alınarak uygulanmış bir kısmı da araştırma sırasında karşılaşılan özel durumlara göre oluşturulmuştur.

Buna göre çalışmada pazarlık çerçevesi, mağduriyet çerçevesi, çatışma çerçevesi, ekonomik sonuçlar çerçevesi, ahlaki çerçeve, önemsizleştirme çerçevesi, marjinalleştirme çerçevesi, hareketin etkililiğini küçültme çerçevesi, kutuplaştırma çerçevesi, yasa ve düzen çerçevesi, dönüm noktası çerçevesi, eylemin haklılığı çerçevesi, politika çatışması çerçevesi, eylem bilgisi çerçevesi, ifade özgürlüğü çerçevesi olmak üzere on beş çerçeve kullanılmıştır. Bu çerçevelerden ekonomik sonuçlar, ahlaki çerçeve, çatışma çerçeveleri genel haber çerçeveleriyken; pazarlık, mağduriyet, önemsizleştirme, kutuplaştırma, yasa ve düzen, dönüm noktası, eylemin haklılığı çerçeveleri konuya özgü ya da başka bir ifadeyle özel çerçeve türü içinde yer almaktadır.

Çerçeve belirleme süreci tamamlandıktan sonra önemli olan noktalardan birisi de kodlamanın hangi kriterlere göre yapılacağıdır. Bu kriterlerin çok iyi tanımlanmış olması araştırmanın güvenilirliği açısından bir zorunlulukken, aynı araştırmanın farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından uygulandığında da aynı sonuçları vermesi açısından önemli görülmektedir. Bu noktada aşağıda kodlama sırasında haberlerin hangi özelliklerine göre hangi çerçeveye dahil edildiği bilgisi tanımlanmıştır. Buna göre;

1- *Pazarlık Çerçevesi:* Bu çerçeve, "Gezi Parkı" olaylarının başlamasında etkili olan ve bu eylemi gerçekleştiren grupların temsilcileriyle hükümet arasındaki eylem yapan grupların istekleri ve hükümetin talepleri arasında geçen pazarlık süreci ve bununla ilgili yapılan görüşmeler hakkındaki haberleri, köşe yazılarını,

yorumları içermektedir. Ayrıca bu kategoride eylemlerin gidişatına ilişkin eylemi gerçekleştiren grupların temsilcileri ve hükümet arasındaki uzlaşmalara, ortak noktalara vurgu yapan uzlaşmacı haberleşme, tam tersi yine pazarlığın iki tarafında yer alan gruplar bağlamında haberleştirmenin farklılıklara ve ayırıcı özelliklere vurgu yapan ayırıcı haberleştirme dikkate alınmıştır. Bu çerçeve oluşturulurken Taşımacılar Birliği Sendikasına karşı United Parcel Service (UPS) tarafından 1997 yılında yapılan grevin medyada sunumunu inceleyen Simon ve Xenos'un[718] çalışmalarında kullandıkları "pazarlık (bargaining/ demands)" çerçevesi temel alınmıştır.

2- *Mağduriyet Çerçevesi:* Bu çerçeve, Gezi Parkı Eylemleri'ne katılanların ve katılmayanların yaşadığı sosyal mağduriyetleri ön plana çıkaran haberleri, köşe yazılarını ve yorumları içermektedir. Bu çerçevede gösterilere katılanların, gösterilere katılmayanların, esnafın ve güvenlik güçlerinin mağduriyeti değerlendirilmektedir. Mağduriyet çerçevesi, özellikle grev türü eylemlere ilişkin haber incelemelerinde sıkça kullanılan bir çerçevedir. Bu çerçeve oluşturulurken Uluslararası Tipografi Yerel Sendikası'nin 1962-63 yılında yaptığı greve karşı olan gazetelerin (Time, Newsweek, U.S. News, World Report) sunumunu çerçeveleme ve metinsel analiz boyutuyla inceleyen Tracy'nin[719] kullandığı "mağduriyet (victimized public)" çerçevesi esas alınmıştır. Tracy bu çalışmasında mağduriyet çerçevesine sadece halkı dahil etmiştir.

3- *Çatışma Çerçevesi:* Çatışma çerçevesi çatışmayı yansıtacak ve bireyler, gruplar ya da organizasyonlar arasındaki yaygın anlaşmazlık durumlarında kullanılmaktadır. Neuman ve arkadaşları[720] çatışma çerçevesini medyanın konu çeşitliliği içinde altını çizdiği az sayıdaki merkezi çerçevelerden biri olarak değerlendirmektedirler. Semetko ve Valkenburg[721] da çalışmalarında, çatışma çerçevesinin ciddi gazetelerde ikinci en yaygın kullanılan çerçeve olduğunu

---

[718] Adam Simon – Michael Xenos, "Media Framing and Effective Public Deleberation", *Political Communication*, Routledg, London, 2000, s.371.

[719] James F. Tracy, "Labor's Monkey Wrench": Newsweekly Coverage of the 1962-63 New York Newspaper Strike", *Canadian Journal of Communication*, 31(3), 2006.

[720] W. Russell Neuman vd., *Common Knowledge News and the Construction of Political Meaning*, The University of Chicago Press, USA, 1992, s.61-62, akt. Kyoung An - Gower, 2009, s.108.

[721] Semetko – Valkenburg, 2000, s.95.

kanıtlamışlardır. Bu nedenle "haber değeri" kriterine göre belirlenen ve genel haber çerçeveleri içinde yer alan bu çerçeve, olayların nedenlerinden çok güvenlik güçleri ile gösteriye katılanlar arasında gerçekleşen müdahaleleri ve çatışmayı ön plana çıkaran haberleri, köşe yazıları ve yorumları içermektedir. Bu çerçevede göstericilerle güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın yanı sıra çatışmanın görünür etkileri (ölü, yaralı sayısı vb.) ile çatışmanın görünmeyen etkileri de (duygusal örselenme, travma vb.) değerlendirilmektedir.

4- *Ekonomik Sonuçlar Çerçevesi:* Bu çerçeve olayları, problemleri ya da konuları birey, grup, kurum, bölge ya da ülke çerçevesinde ekonomik bakımdan kavramsallaştırarak haberleştirmektedir. Yani, bir durum, problem ya da konunun ekonomik olarak bireyler, gruplar, kurumlar ya da ülkeler üzerinde yaratacağı sonuçları açısından konuyu ele almaktadır. Neuman ve arkadaşları[722] ekonomik çerçeveyi haberlerde yaygın olarak kullanılan bir çerçeve olarak tanımlamışlardır. Yine "haber değeri" kriterlerine göre değerlendirilen genel çerçeveler içinde yer alan ekonomik sonuçlar çerçevesi, genellikle ekonomik sonuçları önemli olan bir olayın haber değerinin de yüksek olduğu noktasından hareket ederek belirlenen bir çerçevedir.[723] Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalarda politika ve ekonomi hakkındaki haberlerde sıklıkla kullanılan çerçeve, politikaların, konuların ve sorunların ekonomik sonuçları ya da çatışma açısından ele alındıkları sonucunu ortaya çıkmıştır.[724] Bu çalışmada ise Gezi Parkı Eylemleri'nin devlete ve topluma olan maliyetini (olumlu-olumsuz) ön plana çıkaran haberler ekonomik sonuçlar çerçevesi içinde değerlendirilmektedir. Öte yandan konuya özgü olarak çalışma sırasında karşılaşılan ve ekonomik sonuçlar çerçevesi içine dahil edilen Başbakan'ın eylemlerle ilgili söylemlerinin ülke ekonomisine verdiği zararlar, eylemlerin ekonomiye olumlu katkısı, eylemlerin ülke ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı yönünde yapılan haberleştirmeler de bu çerçeveye dahil edilmiştir.

[722] Akt. Kyoung An - Gower, 2009, s.108.
[723] Graber, 1993'ten akt. Kyoung An - Gower, 2009, s.108.
[724] Gamson, 1992; Graber, 1988; McManus, 1994; Neuman vd., 1992.

5- *Ahlaki Çerçeve:* Bu çerçeve ahlak, toplumsal reçeteler ve dini değerler bağlamında olay, sorun, ya da konuyu ele alıp değerlendirmektedir. Bu yüzden profesyonel gazetecilik normu olan objektiflik, gazetecilerin sıklıkla dolaylı olarak ahlaki çerçeveye referans yaptıkları bir çerçevedir. Örneğin bu çerçeve alıntı ya da anlam çıkarma aracılığıyla gazeteciler tarafından kullanılmaktadır. Neuman ve arkadaşları[725]ahlaki çerçevenin gazeteciler tarafından gazetecilik normlarından objektiflik normu gereği alıntılar ve çıkarsamalar yoluyla dolaylı olarak kullanıldığını bulmuşlardır. Çalışmada eylemlerle ilgili ahlaki ve toplumsal değerlere vurgu yapan ve aynı zamanda iyi – kötü ayrımı yapan haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu çerçeve içine dahil edilmiştir.

6- *Önemsizleştirme Çerçevesi:* Todd Gitlin'in (1980) New York Times Gazetesi ve CBS televizyonlarında "yeni sol"u inceleyen çalışmasında bulduğu önemsizleştirme çerçevesi, toplumsal hareketlerin toplumsal desteğini kırmak amacıyla medya tarafından kullanılan bir çerçeve olduğu için araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çerçeve kapsamında gösterileri önemsiz göstermeye yönelik hareketin dilini, giyinme şekillerini, harekete katılanların yaşını ve amaçlarını, harekete katılımı konu eden haber, köşe yazısı ya da yorumlar değerlendirilmiştir.

7- *Marjinalleştirme Çerçevesi:* Yine toplumsal hareketlerin kamuoyu tarafından desteğinin azaltılması amacıyla kullanılan marjinalleştirme çerçevesinde, toplumsal hareket içinde aykırı davranışlarda bulunan sapkın göstericileri konu edinen haber, köşe yazısı ve yorum yazıları dahil edilmiştir. Bu çerçeve kapsamında gösterilerin marjinal olduğunu ve herhangi bir terörist faaliyetle ya da organize suçlarla ilişkilendirildiği haberler değerlendirilmiştir.

8- *Hareketin Etkililiğini Küçültme Çerçevesi:* Toplumsal hareketlerin medyada çerçeveleme türlerinden biri de hareketin etkililiğini küçültme çerçevesidir. Hareketin etkililiğini küçültmeye çalışan (eyleme olan ilginin azaldığı, katılımın ve desteğin az olduğu gibi) haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu kategoride değerlendirilmektedir.

---

[725] Akt. Kyoung An - Gower, 2009, s.108.

9- *Kutuplaştırma Çerçevesi:* Kutuplaştırma çerçevesi eylemi destekleyenlerle desteklemeyenler arasındaki ayrışmayı derinleştirmeye neden olan haberleştirmeyi kapsamaktadır. Toplumsal harekete destek verenlerle, bu hareketin karşısında duran görüşleri içeren haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu çerçeve kapsamına dahil edilmiştir. Aynı zamanda var olan toplumsal harekete karşı yapılan eylemlerin haberleştirilmesi de yine bu kategoride değerlendirilmiştir.

10- *Yasa ve Düzen Çerçevesi:* Bu çerçeve olaya özgü belirlenen ve özel çerçeve olarak nitelendirilen bir çerçeve türüdür. Gezi Parkı Eylemleri'nin yasaya, kanunlara aykırı olduğu, meşru olmadığı ya da meşru bir eylem olduğu yönündeki haberler bu kategoride değerlendirilmiştir.

11- *Dönüm Noktası Çerçevesi:* Dönüm noktası çerçevesinde, eylemin tarihi bir dönüm noktası olduğu, mevcut hükümeti devirebileceği vurgusu yapan ve eylemin önemine ilişkin değerlendirmelerde bulunan haberler, köşe yazıları ve yorumlar dahil edilmiştir. Öte yandan ele alınan toplumsal harekete özgü olarak belirlenen hükümeti devirme girişi (darbe) şeklinde değerlendirmeler yapan haberler de bu kategoride ele alınmıştır. Dönüm noktası çerçevesi Simon ve Xenos'un çalışmaları[726] model alınarak oluşturulmuştur.

12- *Eylemin Haklılığı Çerçevesi:* Bu çerçeve, gösterilerin haklılığını vurgulayan ve bu anlamda gösterilere ulusal ve uluslararası alanda verilen destekleri vurgulayan haberleri kapsamaktadır. Eylemin haklılığı çerçevesi konuya özgü belirlenen özel çerçevelerden biridir.

13- *Politika Çatışması Çerçevesi:* Semetko ve Valkenburg'un[727] "Sorumluluk atfetme çerçevesi" olarak tespit ettikleri çerçeve temel alınarak oluşturulan politika çatışması çerçevesine hükümetin politikalarını ve haklılılığını vurgulayan haberler, muhalefetin desteğine vurgu yapan haberler, hükümetin haksızlığını ve politikalarını eleştiren haberler ve muhalefetin desteğini eleştiren haberler dahil edilmiştir. Bu çerçeve, hükümete ya da bireysel ya da gruplara

---

[726] Simon – Xenos, 2000, s.371.
[727] Semetko – Valkenburg, 2000, s.95.

neden ya da çözüm için sorumluluk atfetmenin bir yolu olarak tanımlanır.[728] Semetko ve Valkenburg (2000) sorumluluk atfetme çerçevesinin ciddi gazetelerde çok yaygın olarak kullanıldığını bulmuşlardır.

14- *İnsani İlgi Çerçevesi:* Bu çerçeve "insani olarak ya da duygusal açıdan sunulan olay, konu ya da problemin dile getirilmesini"[729] kapsamaktadır. Herhangi bir konu ya da olayı tamamen insani nedenlerden dolayı ya da bu çalışma baz alındığında eylemin gidişatına ilişkin bilgilerin verildiği haberler bu kategoride değerlendirilmiştir. Neuman ve arkadaşları (1992) bu tür haberleştirmeyi "insani ilgi" çerçevesi olarak tanımlamışlardır ve çatışmadan sonra haberlerde en yaygın olarak kullanılan çerçeve olarak belirlemişlerdir. Bu çalışmada da eylemin gidişatına ilişkin insani ilgi çerçevesinde verilen (Gezi Parkı'nın düzenlenmesi, çadırların kurulması, toplanması gibi) haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu kategoride değerlendirilmiştir.

15- *İfade özgürlüğü Çerçevesi:* Konuya özgü belirlenen özel çerçevelerden biri olan ifade özgürlüğü çerçevesi, Gezi Parkı Eylemleri'nin başlaması ve yaygınlaşmasında önemli bir etkisi olan İnternet'in ve buna bağlı olarak sosyal medyayla ilgili tartışmalar nedeniyle oluşturulan bir çerçevedir. Bu çerçeve İnternet ve sosyal medyanın kullanımına odaklanan haberleri, köşe yazılarını ve yorumları içermektedir. Öte yandan İnternet ve sosyal medyayı ifade özgürlüğünün bir gereği olarak değerlendiren ve buna karşın sınırlandırılması gerektiğini savunan haberler de bu kategoride değerlendirilmiştir.

Buna göre genel ve konuya özgü olmak üzere toplam 15 haber çerçevesiyle çalışan araştırma kapsamında çerçeveleri ölçmek için hazırlanan sorular "var (1)", "yok (0)" olarak kodlanmıştır. Her soru belirlenen haber çerçevelerini ölçmeye yöneliktir. Oluşturulan sorular çeşitli bakış açılarına göre ayrıntılandırılmış ve aynı çerçeve içine dahil edilmiştir. Örneğin; mağduriyet çerçevesini ölçmek için "halkın mağduriyeti, esnafın mağduriyeti, güvenlik güçlerinin mağduriyeti ve göstericilerin mağduriyeti" şeklinde 4 kategori belirlenmiş ve bu kategorilere ait kodlamalar mağduriyet çerçevesi çatısında birleştirilmiştir. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde gazetelerin genel olarak mağduriyet çerçevesini ne oranda kullandıkları tespiti yapılırken aynı zamanda

[728] Semetko - Valkenburg, 2000, s.96.
[729] Semetko -Valkenburg, 2000, s.95.

ideolojik görüşe ya da hükümetin politikalarını destekleyip desteklememe durumuna göre hangi çevrelerin mağduriyetinin ön plana çıkarıldığı tespit edilmiştir. Kodlama yapılırken çerçeveleri ortaya çıkaracak farklı durumlarla karşılaşıldığında yeni sorular eklenmiştir. Bu çerçevelere göre yapılan kodlamadan sonra Sosyal Bilimler İçin İstatistik Yazılım Programı'na (Statistical Software for Social Science – SPSS) veriler kaydedilmiştir.

3.3.3. İçerik Çözümlemesinin Güvenilirliği

İçerik çözümlemesi yönergesi hazırlandıktan sonra çözümlemenin güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Herhangi bir araştırmanın güvenilir olabilmesi için uygulamanın şartlarına bakılmaksızın aynı şekilde (aynı kodlama yönergesine göre) yapılan araştırma, farklı zamanlarda yapılsa da aynı sonuçları ortaya koyuyorsa, bu araştırma süreci güvenilirdir. Bir içerik çözümlemesinin güvenilirliğini test etmek için üç yöntem kullanılmaktadır. Krippendorff[730] bu yöntemlerden ilkinin iç tutarlılık (intraobserver inconsistencies) olduğunu belirtmektedir. Tutarlılık (stability) kodlama sürecinin zamana göre değişmezlik derecesini ifade etmektedir. Buna göre kodlayıcı eldeki verinin bir bölümünü hazırlanan kodlama yönergesi çerçevesinde kodlamakta (test), üzerinden bir süre geçtikten sonra yine aynı veri aynı kodlayıcı tarafından tekrar kodlanmaktadır (retest). Bu bir anlamda tekrarlanan çalışmanın ne ölçüde aynı sonuçları verdiğinin ölçümlenmesidir. Krippendorff[731] bu güvenilirlik çalışmasının kodlayıcının zihninde daha önceki kodlamadan bilgi kalma ihtimali nedeniyle çok güçlü olmadığını belirtmektedir. İkinci güvenilirlik testi tekrarlanabilirlik (reproducibility) tir. Bu güvenilirlik testinde farklı kodlayıcılar, farklı yerlerde ve farklı koşullar altında eş değer ölçme aletlerini ya da aynı kodlama yönergesini kullanarak kodlama gerçekleştirmektedirler. Her biri birbirinden bağımsız olarak çalışan iki ya da daha fazla kişi için geçerli olan bu analiz, kodlayıcılar arasındaki tutarlılığı ya da tutarsızlığı ölçmektedir. Bu anlamda tutarlılık (stability) ile tekrarlanabilirlik (reproducibility) karşılaştırıldığında özneler arası ya da kişiler arası anlaşma veya tutarsızlık, iç tutarlılık tekniğinden daha güçlü bir güvenilirlik ölçüsüdür.[732] Üçüncü güvenirlik testi doğruluk (accuracy) tur. Kesin bir sonuç vermesi açısından güçlü bir güvenilirlik testi olarak

---

[730] Krippendorff, 2004, s.215.
[731] Krippendorff, 2004, s.215.
[732] Krippendorff, 2004, s.215.

değerlendirilen bu ölçümlemede diğer iki performans testleriyle birlikte bunlar arasındaki standart sapma hesaplanılarak yapılmaktadır. Bu güvenilirlik testinde hem kodlayıcının kendi iç tutarsızlığını tespit ettiği “tutarlılık (stability)”, farklı kodlayıcıların kendi aralarındaki anlaşma ya da tutarsızlıkları tespit ettikleri “tekrarlanabilirlik (reproducibility)” ölçümlemesinin yanı sıra iki teknik arasındaki standart sapma hesaplanarak güvenilirliğe ulaşılmaktadır.[733] Krippendorff (2004) güvenilirlik ölçümlemesinde önerdiği testleri güçlülük derecesine göre de sınıflandırmaktadır. Bu çerçevede en güçlü güvenilirlik testi olarak “doğruluk” testini önermektedir.

Bu çalışmada iç tutarlılık testi uygulanmıştır. Güvenilirlik ölçümlemesinde iç tutarlılık testinin uygulanma nedeni kodlamanın tek bir kişi tarafından yapılacak olması ve bu anlamda iç tutarlılığın sınanmasının araştırmanın güvenilirliği için daha önemli bir unsur olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede araştırmacı kodlama yönergesi kategorilerini belirledikten sonra örneklemi dahilinde 50 içerik çözümleme yönergesi kodlamıştır. Bu kodlama tamamlandıktan sonra 15 gün boyunca konuyla ya da kodlama yönergesiyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 15 günün sonunda aynı veriler aynı kodlama yönergesine uygun olarak yeniden kodlanmıştır. Kodlanan yönergeler daha sonra birbirleriyle karşılaştırılmış uzlaşılan ve ayrılan noktalar tespit edilmiştir. Bu veriler Neuendorf’un[734] formülüne uygulanmıştır.

$$\text{Güvenilirlik} = \frac{A}{N}$$

Bu formüle göre A görüş birliğine (agreement) varılan verileri kapsarken, N kodlanan toplam yönerge sayısını ifade etmektedir. Farklı zamanlarda yapılan kodlamalarda görüş birliğine varılan ve tutarsız sonuçlar formüle uygulandığında kodlayıcının iç tutarlılığına ait güvenilirlik .80 olarak bulunmuştur. Krippendorff[735] bu işlem sonucunda .80 ve üzeri bir değerin güvenilir kabul edildiğine dikkat çekmektedir. Bu anlamda çalışmada kullanılan veri toplama tekniği bu ölçüler içinde yer aldığından güvenilir bir araç olarak değerlendirilmektedir.

[733] Krippendorff, 2004, s.216.
[734] Kimberly A. Neuendorf, *The Content Analysis Guidebook*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2002, s.149.
[735] Krippendorff, 2004, s.241.

4. NİTEL ARAŞTIRMA DESENİ

Nitel araştırma yöntemleri özellikle karma metodun benimsendiği çalışmalarda nicel verilerden elde edilen sonuçları derinlemesine açıklamak ve yorumlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu çalışmada da nitel araştırma Gezi Parkı Eylemleri kapsamında belirlenen gazetelerde çıkan haberleri derinlemesine çözümlemek ve yorumlamak için tercih edilmiştir. Bu çerçevede çalışmada nitel veriler, nicel verilerin elde edilmesi süreci içinde çoklu veri kaynağı olan ve verilerin bir tek kaynaktan değil de verinin çoklu biçimleri olarak nitelendirilen doküman olarak bilinen gazetelerden toplanmıştır. Nicel verilerin veri toplama tekniği olarak belirlenen içerik çözümlemesi hazırlanan kodlama yönergesi çerçevesinde toplanırken, eşzamanlı olarak nitel veriler de (haberin başlığı, haberin alt başlığı, haberin spot cümleleri ve haberde öne çıkan nitelendirmeler, haber metni gibi) toplanmıştır.

İçerik çözümlemesi tamamlandıktan sonra toplanan nitel veriler değerlendirilmiş, alanyazında varolan temel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiş ve düzenlenmiştir.

İçerik analizinin toplumsal yapı içerisinde oluşan anlamı çözümlemede sınırlı kalması ve medya metinlerinin ideolojik anlamlarının ortaya konması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak eldeki veriler ışığında çalışmada nitel araştırma deseni çerçevesinde, eleştirel söylem analizi uygulanmasına karar verilmiştir. Nitel paradigmalarda derinlemesine bir çözümleme ve yorumlama yapma ve metinlerdeki ideolojik yapılanmanın ortaya konulması amacı güdüldüğünden küçük örneklem gruplarıyla çalışılmakta ve değerlendirmelerin küçük örnekler aracılığıyla yansıtılmasını temel almaktadır. Bu nedenle çalışmada nitel araştırma deseni için, çalışmaya dahil edilen gazetelerden (Zaman, Hürriyet, Yeni Şafak, Sözcü, Hürriyet, Cumhuriyet) amaçlı örnekleme tekniği ile Gezi Parkı Eylemleri'nin ülke gündemine girdiği, belli bir düzeye ulaştığı ve sönümlenmeye başladığı günler seçilmiş ve bu seçilen günler kapsamında gazetelerin günün en önemli haberi olarak sundukları manşet haberleri, eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Çalışmada kullanılan eleştirel söylem analiziyle ilgili temel bilgiler ve uygulama şekli aşağıda ayrıntılandırılmıştır.

4.1. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Bu çalışma eleştirel medya teorileri ışığında haber metinlerinin gerek haber üretim süreci içinde gazetecilerin kullandığı ve profesyonel gazetecilik rutinleri olarak değerlendirilen (haber değeri, haberde objektiflik/tarafsızlık, haber yapılandırmada başvurulan haber kaynakları, haberde çerçeveleme) ve bazı pratikler yoluyla kurgulanan haberlerin, ideolojik bir metin olduğu fikrinden hareket etmektedir. Dolayısıyla egemen güçlerin iktidarını zedeleyecek bir toplumsal hareket karşısında gazetelerin yapılandıracağı haberlerin nasıl ve hangi pratikler yoluyla üretildiğini ortaya koymak, bir anlamda bu ideolojik perspektifi de açığa çıkarmak anlamına gelmektedir.

Becker'a (1984) göre bir ideoloji, hepimizin eylemlerine uyum sağlayan ve her birimizin dünya görüşü aracılığıyla bir dizi referans çerçeveleriyle bütünleşmedir.[736] Hall da[737] benzer bir ideoloji tanımı yapmaktadır. Hall'a göre ideoloji, toplum işlerini anlaşılır hale getirmek, çözmek, tanımlamak ve anlamlandırmak amacı ile toplumsal grupları ve farklı sınıfları harekete geçirmek olan dil, kavramlar, kategoriler, düşünce görüntüleri ve temsil sistemleri gibi zihinsel yapılardır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere ideoloji, olayları yorumlamak, problemleri tanımlamak, olayların nedenlerine teşhis koymak ve çözüm yolları önermek için bir toplumda yaşayan insanlara bir sistem, bir yapı sağlamaktadır. Bu nedenle ideoloji, haber üretim süreci içinde uygulanan pratikler yoluyla haberin yapılandırılmasının kaynağını ve önemli bir mekanizmasını oluşturmaktadır.[738] Bu nedenle haberlerde profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde taşınan ideolojik kodların, ayrıntılı ve derinlemesine bir çözümlemeye tabi tutulması ve açığa çıkarılması gerekmektedir. Bu nedenle haberlerde aktarılan örtük anlamların derinlemesine ve açıklayıcı bir şekilde çözümlenmesi için sıklıkla kullanılan yöntem olarak söylem çözümlemesi karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan ideolojik bir mücadele alanı olan haber metinlerinin toplumsal gerçekliği nasıl yeniden üreterek yapılandırdığını ortaya koymak da söylem analizi yöntemiyle çözümlenmekte ve böylece haberlerdeki ideolojik arka plan ortaya çıkarılmaktadır. Bu nedenle eleştirel söylem analizi, çalışmanın amaçları doğrultusunda, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin

---

[736] Akt. Akhavan-Majid & Ramaprasad, 1998, s.133.

[737] Stuart Hall, "The Problem of Ideology: Marxism Without Guarantees", *Stuart Hall Critical Dialogues in Cultural Studies*, Ed. David Morley, Kuan-Hsing Chen, Routledge, New York, 1996, s.29.

[738] Akhavan-Majid - Ramaprasad, 1998, s.134.

haberlerdeki ideolojik ve hegemonik yapıyı ortaya koymak, toplumsal gerçekliğin medya aracılığıyla yeniden üretimini tespit etmek ve aynı zamanda haber metinlerinin hegemonik bir mücadele alanı olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır.

Söylem analizinin ne olduğuna geçmeden önce söylemin ne olduğunu anlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Jorgensen ve Philipps[739] söylemi, hakkında konuşulan dünyayı anlamanın bir yolu ya da dünyanın bir görünüşüdür şeklinde tanımlamaktadırlar. Söylemler, kimlikleri ve toplumsal ilişkileri, bizim dünyamızdaki anlamlara atıflar yoluyla gerçekliğin aktif olarak yapılandırmasının yanı sıra dünyanın temsillerini yansıtan bir yaratımdır.[740]

Dilin nötr olmadığı düşüncesinden yola çıkan söylem analizi 1970'lerden sonra yeni bir yaklaşım ortaya koyan bir çözümleme tekniğidir. Bu yeni yaklaşımı nesnel bilgi anlayışından öznel bilgi anlayışına doğru giden ve pozitivist olmayan (nonpozitivist) bir anlayış olarak tanımlamak mümkündür.[741] Bu nedenle söylem çalışmalarında birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar edim bilim (pragmatics), konuşma çözümlemesi (conversation analysis), anlatı çözümlemesi (narrative analysis), retorik (sözbilim), biçemsel (stylistcs), sosyolinguistik (sosyal dilbilim), etnografya (etnography) ve eleştirel söylem analizi (critical discourse analysis) olarak sınıflandırılabilir.[742] Van Dijk'ın şekillendirdiği ve bu çalışmada da benimsenen Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) ise siyasi ve toplumsal bağlam içinde metin ve konuşma yoluyla toplumsal gücün kullanımının, egemenliğin, eşitsizliğin yasalaşmasının, yeniden üretiminin ve bu yeniden üretime karşı koymanın yollarının çalışıldığı söylem analizi türlerinden biridir.[743] Fairclough, Mulderrig ve Wodak[744] ESÇ'yi şu şekilde özetlemektedirler:

- ESÇ toplumsal problemleri ele almaktadır

[739] Marianne Jorgensen – Louis J. Philips, *Discourse Analysis as Theory and Method*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2002, s.1.
[740] Stjin Joye, "News Discourses on Distant Suffering: A Critical Discourse Analysis of the 2003 SARS Outbreak", *Discourse Society*, 21, Sage Publications, London, 2010, s.590.
[741] Ümit Atabek, "Söylem Çözümlemesi Başlangıç İçin Öneriler", *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Der. Gülseren Şendur Atabe, Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s.152.
[742] Teun A. Van Dijk, "Critical Discourse Analysis", *The Handbook of Discourse Analysis*, Ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, Blackwell Publishing, Massachusetts, 2001, s.352.
[743] Van Dijk, 2001, s.352.
[744] Norman Fairclough – Jane Mulderig – Ruth Wodak, "Critical Discourse Analysis", *Discourse Studies A Multidisciplinary Introduction*, Sage Publications, Thousand Oaks, 2009, s.366-373.

- Güç ilişkileri söylemseldir
- Söylem toplum ve kültürü kurmaktadır
- Söylem ideolojik olarak çalışmaktadır
- Söylem tarihseldir
- Metin ve toplum arasındaki bağlantı aracılıdır
- Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır
- Söylem toplumsal eylemin bir formudur.

Fairclough ve arkadaşlarının bu sınıflandırması söylemin toplumsal problemler içinde güç ilişkilerini ele aldığını, söylemler aracılığıyla kurulan toplum ve kültürün, tarihsel bir bağlamda ideolojik olarak çalıştığını vurgulamaktadır. Öte yandan toplumsal eylemin bir formu olarak değerlendirilen söylemin, analiz biçiminin de yorumlayıcı ve açıklayı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle söylemin ideolojik olduğu temel görüşünden hareket eden ESÇ, söylem aracılığıyla var olan ideolojilerin görünürlüğü ya da görünmezliği üzerine odaklanmakta ve toplumsal gücün söylem aracılığıyla yeniden üretimini metin ve toplum arasındaki ilişki bağlamında ortaya koymayı hedeflemektedir.

Fairclough, [745] söylemin analizi ve tasarlanması için üç boyutlu bir yapı taslağı çizmektedir. Fairclough metin, söylemsel pratik olarak söylem ve toplumsal pratik olarak söylem şeklinde sınıflandırdığı bu tasarımında metnin sadece söylem içinde değil aynı zamanda toplumsal pratikler içinde de değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle Fairclough'un söylem analizi üç boyutlu bir çözümlemeyi gerektirmektedir. Fairclough'a göre ilk adım bir metin olarak söylemdir. Bu tasarım metin içinde söylemin somut örneklerinin düzenlenmesi ve linguistic (dilbilimsel) özelliklerinin belirlenmesini kapsamaktadır. Kelimelerin seçimi ve modeller (kelimeler, metaforlar), gramer (geçişlilik, kipler), birleşme (bağlaç, şema) ve metin yapısı (episode, konuşma sırası) gibi unsurların sistematik olarak analizini kapsayan bu adımda ayrıca siyasal süreçlerin temsilcilerinin olayların ya da konuların üstünü örtmek, faillerini gizlemek için başvurdukları ve haberlere de edilgen fiil formları olarak yansıyan kullanımı da içermektedir. İkinci adım söylemsel pratik olarak söylemdir. Toplum içinde dolaşan, yayılan, üretilen ve tüketilen bazı şeyler bu tasarımda ele

[745] Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, Polity Press, Cambridge, 1992, s.73-86.

alınmaktadır. Söylemsel pratik olarak söylem yaklaşımı kelimeleri, grameri, bağlaçları ve metin yapısının dikkatli bir şekilde analiz edilmesi ile metnin bağlamı yani toplumsal koşulları ile metin arasındaki ilişkiyi kuran konuşma davranışları, uyum ve metinlerarasılığı ortaya çıkarması anlamına gelmektedir. Üçüncü adım toplumsal pratik olarak söylemdir. Söylemin bir özelliği olan hegemonik süreçler ve ideolojik etkilerin incelenmesi bu adımda gerçekleşmektedir. Hegemonya rıza yoluyla ittifakların kurulmasıyla, grupların ve sınıfların entegrasyonu aracılığıyla başarıya ulaşan gücü içermektedir. Bu yüzden söylemin açık bir şekilde dile getirilen ya da getirilmeyen kuralları hegemonik mücadelenin menfaatine işlemektedir. Fairclough'un tasarımında yer alan bu üç öğe hem her biri tek başına hem de karşılıklı ilişkilerinin çözümlenmesini gerektirmektedir.

Söylem üzerinde eleştirel çalışanlar için merkezi kavram güçtür. Bu alanda yapılan bir çok araştırmanın merkezi odak noktası özellikle sömürme, manipülasyon ve asimetrik güç ilişkileri ve daha genel ifade edilecek olursa güçtür.[746] Bu güç ilişkileri söylem yoluyla mücadele etmekte, yeniden üretilmekte ve harekete geçirilmektedir. Burada sözü edilen güç grupların ve kuruluşların toplumsal olarak sahip oldukları güçtür. Az ya da çok grupların sahip olduğu güç kıt toplumsal kaynaklara erişimde ayrıcalıklarının olduğu temeline dayanmaktadır. Ancak güç denildiğinde farklı türlerle karşılaşılmaktadır. Örneğin erkek şiddeti ve askerin zorlayan gücü, kuvvet üzerinde temellenirken, zengin bir kişinin sahip olduğu güç, para dolayısıyla kazandığı güçtür. Ailelerin az ya da çok ikna edici gücüne göre, profesörler ya da gazetecilerin bilgiye dayanan gücü otoriteden kazandığı güçtür. Egemen grupların gücü ise genel olarak uzlaşmaya dayanır ve adetler, normlar, kurallar ve kanunlar aracılığıyla toplumsal yapı içine entegre olmaktadır. Sınıf egemenliği, cinsellik ve ırkçılık Gramsci'nin adlandırdığı şekliyle hegemonyanın karakteristik örnekleridir.[747]

Gücün iki formu bulunmaktadır. Bunlardan ilki insanların zihinlerinin kontrolü ikincisi ise söylemin ait olduğu bağlamın kontrolüdür. İnsanların zihinlerinin kontrolü daha güçlü toplumsal grupların ve kuruluşların üyeleri ve özellikle liderlerinin (elitler) kamu söyleminin bir ya da daha fazla türü üzerinde az ya da çok kontrol ve özel erişim

[746] Phillips, 2006, s.288'den akt. Joye, 2010, s.590.
[747] Van Dijk, 2001, s.354 -355.

hakkına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.[748] Kamu söyleminin bir ya da daha fazla türü üzerinde kontrol ve erişim hakkı çeşitli toplumsal çıkarlar tarafından desteklenen ve egemen grupların fikirleri aracılığıyla yapılandırılan dünyanın imajlarının söylemler yoluyla yayılmasını, üretilmesini ve böylece yasallaşarak doğallaşmasına neden olmaktadır.[749] Dolayısıyla amaçlar, bilgi, düşünceler, tutumlar ve ideolojilerin zihinsel temsillerinin yanı sıra kuruluşların rolü, çeşitli iletişimsel katılımlar, sürmekte olan eylemler (söylem ve söylem türlerini içermektedir), düzenleme (yer, zaman) ve durumların etraflıca tanımlanması bağlamı ortaya çıkaran bazı kategorilerdir. Bu nedenle bağlamın kontrol edilmesi bu kategorilerin bir ya da daha fazlası üzerinde kontrolü içermektedir.[750]

İşte egemenliğin ve hegemonyanın yeniden üretiminin temel yolu insanların zihinlerini kontrol etmektir. ESÇ yapısının içinde "zihin kontrolü" iletişim ve söylem aracılığıyla dünya hakkındaki inançları sadece elde etmek değil bundan daha fazla şeyi içermektedir.[751] Öncelikle alıcılar güvenilir medya, profesyoneller, uzmanlar, bilim adamları gibi inandırıcı kaynaklar ile dürüst ya da otoriter olarak gördükleri kişilerin söylemi aracılığıyla iletilen (kendi kişisel inançları ve deneyimleri ile tutarsız olmadıkça) düşünceleri, bilgiyi ve inançları kabul etme eğilimindedirler.[752] Dolayısıyla belirli söylem yapıları çeşitli konuşmalarla, haberlerle ya da diğer türler ve bağlam içinde gerçekleşen metinlerle toplumsal egemenliğin yeniden üretimini sağlayacak şekilde yayılmaktadır.

Van Dijk söylemsel yapıyı makro ve mikro düzeyde ayırmaktadır. Van Dijk, söylemde dilin kullanımı yani sözlü etkileşimi, toplumsal kuralların mikro düzeyine ait olan iletişim olarak tanımlarken, toplumsal gruplar arasındaki güç, egemenlik ve eşitsizlik terimleri ise makro düzey analize ait olan terimler olduğunu belirtmektedir. Van Dijk'ın modelinde gündelik yaşamda her gün makro ve mikro düzeyde etkileşim ve deneyim birleşmektedir. Örneğin, parlamentoda yapılan ırkçı, ayrımcı bir konuşma

[748] Van Dijk, 2001, s.355.

[749] Lauren R. Tucker, "The Framing of Calvin Klein: A Frame Analysiz of Media Discourse about the August 1995 Calvin Klein Jeans Advertising Campaign", *Critical Studies in Mass Communication*, 15, Routledge, London, 1998, s.144.

[750] Ahmet Uysal, "The Framing of Political Inclusion and Exclusion: Media, State, and Islamic Party Interactions in Turkey, 1995 to 1998", Department of Sociology in the Graduate School Southern Illinois University, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003, s.4.

[751] Van Dijk, 2001, s.356.

[752] Nesler vd., 1993'den akt. Van Dijk, 2001, s.357.

belirli durumların tartışması içinde toplumsal etkileşimin mikro düzeyine aitken benzer şekilde kanun çıkarmak ya da yasanın bir kısmının oluşturulması ırkçılığın makro düzeyde yeniden üretimi olarak değerlendirilmektedir.[753] Van Dijk'ın söylemi makro ve mikro düzey olarak sınıflandırmasının temelinde her iki düzeyin iç içe geçen yapısı ve etkileşimi aracılığıyla toplumsal gücün yeniden üretimini sağlayacak şekilde işlev görmesi yatmaktadır. Van Dijk'ın söylemin mikro ve makro düzeyi çözümlendiği takdirde herhangi bir metinde ideolojik boyut anlaşılabilmektedir.

Tüm düşünce sisteminin dayandığı temel alan olan söylem, hem ekonomik ve politik alanda hem de kültürel ve ideolojik alanlarda kendilerini ürettikleri, yeniden ürettikleri ve toplumsalla ilintilendirdikleri bir alandır.[754] Söylem çözümlemesinin işte bu karmaşık yapısı sadece metinsel çözümlemeyle sınırlı kalınmayacağının da bir göstergesidir. Temelde anlam üzerinde duran söylem çözümlemeleri bir taraftan metin ve konuşmanın yapıları arasındaki ilişkileri ele alırken diğer taraftan da bu yapıların algısal, sosyal, kültürel ve tarihsel "bağlamlarını" hesaba katmak zorundadır.[755] Bu algısal, sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamda daha çok görünenden ziyade görünmeyenin ortaya çıkarılmasına odaklanmaktadır.

Bundan dolayı toplumsal şartlarla birlikte toplumsal olarak oluşturulan söylemin içinde barındırdığı ve modern toplumlarda görülmeyen ideolojileri daha şeffaf ve görünür hale getirme amacı ESÇ çalışmalarının temel hedefini oluşturmaktadır. ESÇ'nin en önemli boyutu herhangi bir metinde ya da konuşmada söylenenlerden ziyade söylenmeyenlerin keşfedilmesidir. Van Dijk'in[756] imalar olarak değerlendirdiği bakış açısı içerisinde, önemli ideolojik boyutları barındırmaktadır

Fairclough ideolojinin, metinlerin üretimi ve yorumlanmasında kullanılan öğelerle eklemlenmiş olduğuna dikkat çekerek, ideolojik olanın anlamlar (biçime karşı içerik) olduğunu belirtmektedir.[757] Anlamlardan kasıt burada kelimelerin ne ifade ettiğidir. Tek başına kelimelerin ne anlama geldiği ya da nasıl anlaşıldığı ideolojik

---

[753] Van Dijk, 2001, s.354.

[754] Barış Çoban, "Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi", *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su yayınları, İstanbul, 2003, s.245.

[755] Teun A. Van Dijk, "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Der. Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s.167.

[756] Van Dijk, 2007, s.170.

[757] Norman Fairclough, "Dil ve İdeoloji", Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.160.

olanın ortaya konmasında eksik bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Şöyle ki kelimelerin ne anlam ifade ettiği önemlidir ancak kelimelerin yanında kullanılan metaforlar, bağlaçlar, ön adlandırma ve tutarlılık, anlamın tüm varlığıyla birlikte aynı şekilde önem taşımaktadır. Bu nedenle bir metne yalnızca anlamlar üzerinden ideolojik çözümleme yapılması yetersiz kalmaktadır. Biçim – içerik çatışması olarak ifade edilen bu tartışmada ideolojik olanın gün yüzüne çıkartılmasında biçimlerin içerikle ilgisi yokmuş gibi ele alınması yanıltıcı olurken, bazen değişik düzeylerdeki metinlerin resmi özellikleri ideolojik olarak kuşatılmış olabilmektedir.[758] Örneğin ekonomik kriz ile ilgili bir haberin "şirketler milyonlarca işçiyi işten çıkardı" ya da "milyonlar çalışma hayatının dışında kaldı" biçimlerinde sunulması, bünyesinde bir ideoloji barındırmaktadır. Bu nedenle ideolojik olan anlam ve biçimin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır ve her ikisi de söylemi oluşturmaktadır. Bu nedenle Fairclough[759] kurumsal ve toplumsal pratiklerin kavramsallaştırılmasının yolu olan söylemin çözümlenebilmesi için biçim ve içeriğin diyalektik olarak çözümlenmesi gerektiğini önermektedir. Belirli perspektifler aracılığıyla dünyanın temsili olarak tanımlanan söylemler, yazma veya konuşma eylemleri içinde diğer insanlarla olan etkileşim ve davranış yolları olan toplantılar, röportajlar, mektuplar, raporlar, basın bültenleri ve haberler gibi biçimlerde iletilmekte, içerikleri de yurttaşlık stilleri gibi hem kurumsal hem de toplumsal kimlikleri içeren kendini ileri süren ya da inşa eden tanımlamalarla oluşmaktadır. Bu nedenle söylemin çözümlenmesi basit bir okuma olarak değerlendirilmemeli söylemi oluşturan biçim ve içerik içinde görünen anlamlardan ziyade görünmeyen anlamların da ortaya konulması gerekmektedir.

Güç ilişkilerin sürdürmeye ve oluşturmaya hizmet eden sembolik formlar yoluyla anlamların iletilme yolu[760] olarak tanımlanan ideoloji, bir başka şekilde anlamlar üzerindeki mücadele alanı olarak nitelendirilmektedir.[761] Dolayısıyla ideoloji söylemler aracılığıyla yayılmakta, dağılmakta ve normalleşmektedir ve buna paralel

---

[758] Fairclough, 2003, s.161.

[759] Norman Fairclough - Simon Pardoe - Bronislaw Szerszynski, "Critical Discourse Analysis and Citizenship", *Analysing Citizenship Talk: Social Positioning in Political and Legal Decision- Making Processes*, Ed. Heiko Hausendorf, Alfons Bora, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2006, s.104.

[760] Lütfiye Oktar, "The ideological Organization of Representational Processes in the Presentation of Us and Them", *Discourse & Society*, 12(3), 2001, s.320.

[761] Hülya Yengin, *Medyanın Dili İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlenmesi*, Der Yayınevi, İstanbul, 1996, s.178.

olarak medya da hem ideolojik hem de siyasi bir fonksiyonu yerine getirmektedir.[762] Şöyle ki temel olarak iletişimsel olanları etkin bir şekilde kullanan iktidar, söylem alanının temel belirleyici noktalarını elinde tutarak toplumsal söylemi belirlemekte ve böylece tüm toplumsal söylemlerde kendi ideolojik söylemini tam olarak gerçekleştiremese de yeniden üretmektedir.[763] Van Dijk'in (2001) zihinlerin kontrolü olarak değerlendirdiği bu süreç iknaya dayanmakta ve özellikle medya aracılığıyla dolayımlanan iktidar biçimleri sembolik olarak denetlenmektedir. Dolayısıyla haber medyası olayları ve konuları elit görüşler çerçevesinde yapılandırmakta ve gazetecilik meslek rutinleri de (objektiflik, tarafsızlık, haber değeri vb.) "stratejik ritüellere"[764] dönüşmektedir. Haberler "objektif gerçekliği" saptırmaktan ziyade haberler içinde sunulan gerçekliği toplumsal, siyasi ve ideolojik olarak yapılandırmaktır.[765] Bu anlamda ideoloji kavramı üzerinden, iktidarın harekete geçirilmesi ya da meşrulaştırılmasında haberler aracılığıyla aktarılan söylemin rolü ve işlevi büyüktür.

> "Okuyucu ile sıkı bir diyaloğun kurulduğu haber metinlerinde güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemleri anlatıcının dilinden halkın sesine dönüştürülür. Bu dönüşüm sürecinde kaynaklar, anlatıcı ve halk arasında bir diyalog oluşur. Haberin ikna ediciliği bu diyaloglara dayanır. Egemen söylemlerin uylaşıma dönüşüm sürecinde haber medyası artık çoğulcuların ve çoğulcu düşünceye dayanan profesyonel ideolojinin iddia ettiği gibi 'gerçeklerin yansıtıcısı' değil, belli gerçeklik tanımlarını, belli tanım durumlarını yeniden kuran bir araç konumundadır."[766]

Gazeteler sahip oldukları ideolojik görüşler doğrultusunda yapılandırdıkları haberlerle elit toplumsal söylemi, ortak aklın söylemi ya da toplumun ortak aklı olarak sunmakta ve böylece toplumsal gücün üretimi ve yeniden üretimini sağlamaktadır. Öte yandan gazeteler yine sahip oldukları ideolojik görüş ekseninde haberleri yapılandırmakta ve bu ideolojik görüş ekseninde kamuoyunu bilgilendirmekten çok bazı görüşlerin ya da ideolojilerin yayın organı olarak çalışmaktadırlar.[767] Dolayısıyla dil

---

762 Oktar, 2001, s.320.

763 Ünsal Oskay, "Önsöz", *Söylem ve İdeoloji,* Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.10.

764 Tuchman, 1972'den akt. Foad Izadi - Hakimeh Saghaye-Biria, "A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The Case of Iran's Nuclear Program", *Journal of Communication Inguiry*, 31, Sage Publications, 2007, s.142.

765 Jing Yin, "The Clash of Rights: A Critical Analysis of News Discourse on Human Rights in the United States and China", *Critical Discourse Studies*, Vol.4, No.1, Routledge, 2007, s.76.

766 Ayşe İnal, *Haberi Okumak*, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996, s.114-115.

767 İbrahim Toruk – R. Sine, "Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri", *http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s31/20%20toruk.pdf*, (14.11.2014).

ideolojinin iletilmesinde, harekete geçirilmesinde ve yeniden üretilmesinde birincil araç haline gelmeye başlamıştır. Özellikle medya tarafından iletilen haberler aracılığıyla ideolojik söylem zamanla yaygınlaşmakta ve bunun sonucunda da kabul edilebilir şekilde doğallaşmaktadır. Başka bir ifadeyle haberler aracılığıyla iletilen söylem aracılığıyla ideoloji, yaygın inanç haline hatta sağduyu anlamına gelmeye başlamaktadır. Bu nedenle haber metinlerinin temel ideolojik ve hegemonik süreçlerin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi olarak değerlendirildiği ESÇ çalışmalarında, haberler genel olarak siyasal yapıya yönelik rıza oluşturma sürecinde önemli bir araç olarak değerlendirilmekte ve bir söylem olarak kavranarak egemen ideolojilerin yeniden üretilme aracı olarak görülmektedir.

Eleştirel medya konusunda çalışan bilim insanları haber üretim süreci içindeki ideolojinin kökenlerini geleneksel olarak tespit etmişlerdir. Gans (1979) haber kuruluşlarının günlük haber toplama rutinleri ve gazetecilerin ve editörlerin hiyerarşileri gibi organizasyon yapısını vurgulamaktadır.[768] Gazetecilerin sürdürdüğü egemen çerçeveler aracılığıyla günlük pratiklerin yapılandırıldığını belirten ve bu durumu "hegemonik rutinler" olarak adlandıran Gitlin[769] hegemonik sistemin nasıl çalıştığını şöyle açıklamaktadır:

- Birçok gazeteci medya sahiplerinin ideolojisini paylaşmaktadır,
- Haber kuruluşlarının ödüller, cezalar ve daha belirgin zorlamayla gazetecileri egemen pratiklere ikna etmesi,
- Varolan ideolojileri saklamaya hizmet eden gazetecilerin varsayılan profesyonel iş bütünlüğünün gevşek tanımları ve belirgin farklılık duygusu,
- Gazetecilerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak ileriye dönük pratiklerinde kendi kendilerini sansürlemesi.

Haber kuruluşlarının yapısı ve sahipliği geniş toplumsal ve politik bağlamda haber üretimini ideolojinin kökenlerinin yerleştiği nokta olarak görülmektedir. Örneğin Bennett (1988), Curran ve Seaton (1991), Hallin (1985) ve Parenti (1993) medya kuruluşları ile hükümet arasındaki yakın bağları tartışmaktadır. Tuchman (1978) gazetecilik pratikleri ile haber kuruluşlarının ticari çıkarları arasında ilişki kurmaktadır.

---

[768] Yin, 2007, s. 76.
[769] Gitlin, 2003, s.269.

Herman ve Chomsky[770] de egemen olan devletin sosyal, politik ve ekonomik çıkarlarına gore insanların inançlarını ve değerlerini tanımlayan ticari medya kuruluşları formunu tartışmaktadırlar. Yani medya, elitlerin toplumsal çıkarlarını desteklemek için kamuyu harekete geçirmektedirler.

Haber kuruluşlarının sahiplik yapısı, ekonomik yapısı ve ticari ilişkileri ve buna paralel olarak gerçekleşen gazetecilik pratikleri aracılığıyla tüketim özendirilmekte, bireysellik teşvik edilmekte, sınıf eşitsizliği meşrulaştırılarak doğallaştırılmakta ve hayırseverlik yüceltilmektedir. Buna karşılık da serbest piyasa ekonomisine alternatifler, demokrasi ve adalet marjinalize edilmektedir.[771] Haber söyleminin içine yerleştirilen ideolojik güç ideolojinin kökenlerinden ziyade söylemin etkileri üzerine odaklanmakta ve haber söylemi sadece belirli ideolojilerin üretimi olarak değil aynı zamanda ideolojilerin yeniden üretim mekanizmaları olarak incelenmektedir.[772]

Haberlerde üç tip ideolojinin öncelikli etkileri mevcuttur. Bunlar; egemen ideoloji, elit ideoloji ve gazetecilik (mesleki) ideolojisidir. Egemen ideoloji toplumun büyük kısmı tarafından paylaşılan fikirler ve görüşler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin kapitalizm, ataerkil görüş ve değerler, dini muhafazakarlık egemen ideoloji örnekleridir. Elit ideoloji, zamanın herhangi bir kısmında eldeki güç aracılığıyla yönetimin ya da hükümetin bir bölümünü yönlendirme politikaları ya da belirli ideolojiler olarak tanımlanmaktadır. Genellikle elit ideoloji ile egemen ideoloji birbirleriyle tutarlıdır. Medya rutinleri ve mesleki değerler olarak karşımıza çıkan gazetecilik ideolojisi, örneğin konular üzerinde değil olaylar üzerinde, alışılmadık ve sapkın (normalden sapan) üzerinde vurgu ve elit kaynaklar ve aktörler üzerinde odaklanma gibi tercihleri kapsamaktadır.[773]

Dolayısıyla ESÇ, elit gruplar ve kitle iletişimin ideolojilerini yapısöküm analizine tabi tutmak ve tabi olan gruplar ve egemen gruplar arasında toplumsal, ekonomik ve tarihsel güç ilişkilerini tanımlamak için bir araç sağlayan çözümleme

---

[770] Edward S. Herman – Noam Chomsky, *Manufacturing Consent The Political Economy of the Mass Media*, The Bodley Head, London, 2008, s.2.
[771] McChesney, 1999'dan akt. Yin, 2007, s.76.
[772] Teun A. Van Dijk, "Discourse as Interaction in Society", *Discourse as Social Interaction*, Ed. Teun A. Van Dijk, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1997, s.25.
[773] Akhavan_Majid & Ramaprasad, 1998, s.134.

tekniğidir.[774] Başka bir ifadeyle ESÇ, söylemler aracılığıyla toplumsal güç, egemenlik ve eşitsizliğin nasıl üretildiğini ve yeniden üretildiğini ana çalışma konusu olarak ele alan araştırma türüdür.

Bu noktadan yola çıkılarak çalışmada kamu söylemi alanıyla belirli toplumsal çıkarları desteklemenin yolları içinde gerçekliğin belirli bakış açılarını tanımlayan haberler aracılığıyla kentsel bir toplumsal hareketin sunumunda gazetelerin benimsediği ideolojileri ortaya çıkarmak amacıyla Van Dijk'in ESÇ yöntemi benimsenmiştir. Çalışmada Van Dijk'ın ESÇ'nin benimsenmesinin nedeni, haberin yapısını ve haber içinde inşa edilen ideolojik sunumun ortaya çıkarılması bakımından dikkat çeken bir yöntem olmasından kaynaklanmaktadır. ESÇ'nin, haber söyleminin egemenlik mücadelesi ve iktidarın yeniden üretimindeki rolü üzerinde odaklanması ve ideoloji ve gücün yapılarını oluşturan ve yansıtan bir araç olarak ele alması[775] nedeniyle çalışmanın nitel araştırma deseni ESÇ üzerinde temellendirilmektedir. Haberleri yapılandıran mekanizmalarla, haber metnini oluşturan ve kamuoyuna iletilen söylemlerle toplumsal yapıyı biçimlendirmenin bir aracı olan haberler, egemen grupların, kurumların fikirlerini yasallaştırılmakta ve doğallaştırılmaktadır. Bu nedenle çalışma, ideolojik söylemsel yapıları ve stratejileri ESÇ yöntemi ile çözümlemeye çalışmıştır. Bu çerçevede de VanDijk'ın ESÇ yöntemi benimsenmiş ve Gezi Parkı Eylemleri'nin başladığı, devam ettiği ve sönümlenmeye geçtiği, 1 Haziran 2013 ve 16 Haziran 2013 tarihleri arasında yayınlanan manşet haberleri üzerinde söylem analizi gerçekleştirilmiştir.

Söylemi makro ve mikro yapı olarak değerlendiren ve analizi de bu çerçevede gerçekleştiren Van Dijk, haber metinlerini de makro ve mikro yapı olarak ikiye ayırmaktadır. Van Dijk, makro yapı başlığı altında, haberleri "tematik ve şematik çözümleme" kategorisinde çözümlemektedir. Haberin tematik çözümlenmesinde üst başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenirken, başlık, spot ve haber girişlerinin metinle ilişkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Öte yandan okuyucunun bir haberde dikkatini çeken ilk şeyin başlık ve spot cümleleri olduğu düşünüldüğünde, haber

---

[774] Frances Henry – Carol Tator, *Discourses of Domination Racial Bias in the Canadian English-Language Press*, University of Toronto Press Incorporated, Toronto, 2002, s.72.

[775] Teun A. Van Dijk, *News As Discourse*, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1988, s.11.

metinlerinin bu kısmı, ideolojik bakış açılarının iletilmesinde önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir.

Haberlerin şematik çözümlemesi ise haber metniyle ilgilidir. Başlıklar, spot cümleleri ve haberin girişi okuyucuya haber hakkında bilgi verirken, haber metni ise olayın ne olduğunu anlatan kısmıdır. Bu nedenle haber metinlerinin incelenmesi, ardalan bilgisine yer verilip verilmediği anlamsal yapılar (açık, aleni ya da ima, detay ve tanımlamanın düzeyi, anlamsal makroyapılar detayları) haberin tematik çözümlemesinde gerçekleştirilmektedir.

Mikro yapı çözümlemesinde ise haber metinlerinin sesbilimsel yapıları (vurgu, derece, hacim, tonlama), grafiksel yapılar (başlık, kalın karakterler), genel düzenleme ve boyut (ilk ve son, yüksek ve düşük, büyük ve küçük, öncelik ve sonralık), tümcebilimsel yapılar (kelime düzeni, odaklama, cümle ilişkileri: ana ve yan cümle, bölünmüş yapılar, etken ve edilgen cümle yapıları), sözcüksel stil (pozitif veya negatif kelimelerin kullanımı), retorik (abartı, örtmece, ironik anlatım, tekrarlama) gibi yönlerden çözümlemeyi içermektedir.

Bu çerçevede çalışmada söylem çözümlemesi yapılan haberler ilk olarak anlatısal özellikleri ve sunum yapılarına göre değerlendirilmiştir. Biçimsel özellikler de diyebileceğimiz bu kategoride gazete yayıncılığının temel karakteristiği olarak bilinen "başlık ve spot" cümleleri açısından incelenmiştir. Çünkü, haberleri tanımlayıcı özelliklerden biri başlık ya da spot kullanımıdır. Okuyucunun aktarılan haberleri okumasını sağlamak son derece önemli bir sorundur ve bu sorunun giderilmesinde haberin başlığı ve haberin özetini içeren spot kullanımı, o haberin okuyucu tarafından okunup okunmama kararının verilmesinde son derece etkili araçlardır. Çeşitli söylem çözümlemeleri tarafından[776] vurgulandığı gibi, günlük basın faaliyetleri içindeki haberler önem ya da ilişkinin prensipleri tarafından düzenlenmektedir. Bu durum okuyucunun ihtiyacı olan bütün haberin ne olduğuna ilişkin doğru bir fikir edinmek için sadece başlık ya da haberin özetini oluşturan spot cümlelerine göz gezdirmesi anlamına gelmektedir. Gazetecilik jargonunda "ters piramit" olarak ifade edilen ve haber değeri açısından yaygın olarak kullanılan bir kavrama işaret eden bu haber yazma tekniğinde haberleştirilen konu oluş sırasına göre değil de konunun haber değeri kriterlerine göre

[776] Tuchman, 1978; Cohen - Young, 1981; Van Dijk, 1983; Bell, 1991.

en önemli görülen noktasının haberin üst sıralarında (başlık, spot vb.) konumlandırılması, buna karşılık yine haber değeri kriterleri açısından daha az önemde görülen noktalarına ise haberin sonlarına doğru yer verilmesi ya da hiç yer verilmemesi şeklindeki haber yazımını içermektedir. Dolayısıyla başlık ya da spot cümlelerinin fonksiyonu, okuyucuların haberleri okuma sırasının mantıklı bir yolunu sunan ve bu süreci kontrol etmenin önemli stratejik işareti olarak hizmet eden kavramsal (cognitive) makro yapının bir formudur. Makro yapının bu bölümü metnin anlamını bir bağlama yerleştirmek için ihtiyaç duyulan ve uzun sureli bellekle artalan bilgi ilişkisinin harekete geçirilmesini içermektedir.[777] Söylemin bu türünde haber başlıklarıyla maksimum enformasyon minimum sayıdaki kelimeyle paketlenerek sunulmaktadır. Yani, başlık içindeki her kelime çok dikkatli bir şekilde seçilmekte ve başlığın etkisi maksimize edilerek yapılandırılmaktadır. Böylece başlıklar gazetelerin ideolojik değer ve tutumlarını kapsamaktadırlar. Dolayısıyla gazete haberlerinin altını çizdiği ideolojik anlamın arkasında yatan temelleri açığa çıkarmaya izin veren ESÇ, bazı haberlere eşlik eden fotoğraflarla birlikte gazete haberlerinin başlıklarındaki anlamsal (lexical) seçimleri ve sözdizimsel (syntactic) yapıların analiz edilmesini gerektirmektedir.

ESÇ'ne dahil edilen haberlerin ikinci değerlendirme kriteri tematik çözümlemedir. Herhangi bir haber metininde ideolojinin nasıl inşa edildiğini ve söylemin hangi temalar üzerinden oluşturulduğunu ortaya koymak çalışma açısından önemli görülmektedir. Bu nedenle ESÇ'ne dahil edilen haberlerin hangi temalar üzerinde oluşturulduğuna yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Öte yandan haberin temellendirildiği tema çerçevesinde hangi kaynakların sözlerine itibar edildiği de yine bu kategoride değerlendirilmiştir. Temaların belirlenmesi ve kategorizasyon süreci araştırmanın içerik çözümlemesi bölümünde belirlenen temalar üzerinde temellendirilmiştir.

ESÇ'ne dahil edilen haberlerin üçüncü değerlendirme kriteri karşıtlıklar ve dışlamalardır. Herhangi bir metinde anlamı oluşturan en önemli unsurlardan bir tanesi de, söylem içindeki bir iktidar ilişkisini ortaya koyan çatışmanın yansıtılmasıdır. Çatışma içinde olan taraflar karşılarındakini konumlandırarak, reddederek ya da tanımlayarak aslında iktidar ilişkisi içinde kendilerini tanımlamakta ve

---

[777] Peter Teo, "Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in Two Australian Newspapers", *Discourse Society*, 11:7, Sage Publication, 2000, s.14.

oluşturmaktadırlar. Ancak haber metinlerinde bu karşıtlıklar olayın toplumsal bağlamından ve toplumsal nedenlerinden sıyrılarak üretilmeye devam edilmektedir.[778] Van Dijk'ın[779] ideolojik söylemin genel stratejisi olarak belirlediği ve "ideolojik dördül alan" olarak tanımladığı kavramsal alan;

- Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula
- Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula
- Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama
- Onlar hakkında olumlu şeyler vurgulama olarak betimlenmektedir.

Haberlerde kullanılan karşıtlıklar "biz" ve "onlar" üzerinden kurulurken, bu durum belli stereotipleri de ortaya çıkarmaktadır. Bu tanımlamada "biz" olumlu ifadelerle anlamlandırılırken, "onlar" nitelendirmesinin belirli gruplar için kullanılması ve olumsuz nitelendirmelerle tanımlanması bu gruplara karşı sırasıyla önce duygular düzeyinde önyargılı olunmasına sonra ise davranışlar düzeyinde önyargılı hareket edilmesine neden olmaktadır.[780]Belirli grupların içinde bulunan insanların davranışlarını ya da karakteristik özelliklerini açık uçlu olacak şekilde ve çok fazla genelleyerek genişletme anlamına gelen stereotiplerde, birinci düzeyde, haber öyküsünün temel aktörlerine belirli anahtar nitelikler habercilerin tercihine bağlı olarak atfedilmektedir. İkinci düzeyde ise, birinci düzeyde harekete geçirilen ideolojinin altında yatan ipuçlarının yanında genellenen belirli tutumların tekrarı ve seçimini kapsamaktadır.[781] Stereotiplerin kullanımının ideolojik önemi olayla ya da konuyla ilgili kapsamlı değerlendirmeleri içermeyen ama buna karşılık gerçeklere dayalı olarak algılanan, üzerinde kuşkuların ve şüphelerin az olduğu ve bununla paralel olarak doğallaşmaya, meşrulaşmaya başlamasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmada haberlerin dördüncü değerlendirme kriteri olarak "alıntı (tırnak işareti) modelleri" belirlenmiştir. "Alıntı modelleri" söylem analizi altında, haberlerin güven duyulan çeşitli bilgi kaynakları üzerinde yapılandırılmasını kapsamaktadır. Doğrudan ya da dolaylı alıntı haber söylemi yapısı içinde doğruluk ve gerçekliğin görünüşünü veren, haberlerin içine örülmüş bir kullanımdır. Başka bir ifadeyle

---

[778] Çiler Dursun, *TV Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s.267.
[779] Van Dijk, 2003, s.57.
[780] Susan T. Fiske – Shelley E. Taylor, *Social Cognition from Brains to Culture*, Sage Publications, London, 2013, 282.
[781] Teo, 2000, s.16.

habercinin haber kaynağının kendi sözlerinden alıntı sunması, o olayın yadsınamaz gerçeklik olarak[782] algılanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle üç türlü alıntı modeli tanımlanmaktadır. Bunlar, haber kaynağının aktardığı bilginin tırnak işareti içinde verilmesini kapsayan doğrudan alıntı, haber kaynağının verdiği bilgilerin gazeteci tarafından metnin içine yerleştirilmesiyle oluşan dolaylı alıntı ve metnin kendi sesine dönüşen ve alıntı olduğu anlaşılmadan kullanılan örtük alıntıdır. Habercilerin bilgi kaynağı olarak resmi haber kaynaklarına olan bu bağlılığı, dünyanın ağırlıklı olarak bu görüşler etrafında kurulması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Alıntı kullanımıyla, toplum tarafından güçsüz olarak kabul edilen insanların ya da grupların perspektifleri, bakış açıları ve fikirleri haberlere konu edilmezken sadece güçlü ve etkili pozisyonda olan insanlara ya da gruplara bu olanağın tanınması eşik bekçiliğinin bir aracı haline gelmeye başlamaktadır. Başka bir ifadeyle daha güçlü grupların yetkileri ve statüleri haberlerde kullanılan "alıntı modelleri" ile yükseltilmekte, güçsüz olanlar ise–fakirler, gençler, eğitimsizler gibi- sistematik olarak susturulmaktadır. Haberlerde yüksek rütbeli görevlilerin, hükümet kaynaklarının söyledikleri kelimesi kelimesine ve detaylı bir şekilde özenle hazırlanırken, daha yetkisiz ve toplumsal anlamda güçsüz pozisyonda bulunan gruplar ya da insanlar bazı uzmanların ya da hükümet görevlilerinin perspektifinden sıklıkla suçluların eylemleri ve davranışları üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla alıntı modelleri haberler içindeki konular ve insanların yorumlanması ve okuyucuların algılarının manipüle edilmesinde güçlü bir ideolojik araçtır.

Çalışmada analiz edilen değerlendirme kriterlerinden beşincisi de sözcükleştirme üzerinde yapılmıştır. Haber söylemi içinde pragmatik bir strateji olan sözcükleştirme ideolojinin kodlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Haber söylemi içinde katılımcıların yolu içinde tamlık duygusu veren haber söyleminin yapısı içine dokunan hemen hemen eş anlamlara gelen kelimelerin kullanılması, tekrarlamaların yapılması sözcükleştirmenin sonuçlarıdır. Güçlü insanlar sözcükleştirmeden yararlanmaktadırlar. Onlar konuşurken eş anlamlı kelimeleri ardı ardına sıralamakta ve konuları tekrar tekrar ifade etmektedirler. Öte yandan sözcükleştirme erkek avukatlara sadece avukat, kadın avukatların ise "kadın avukat" şeklinde ifade edilmesinde olduğu gibi bünyesinde belirginleştirmeyi ve belirli etiketleri de içermektedir. Bu nedenle sözcükleştirme

[782] Tuchman, 1979, s.96.

toplumsal beklentiler ya da bazı kültürel normların temelde önyargılı bakış açısından kaynaklanan hükümler ve bu hükümlerden yansıyan algıların, toplumsal düzenden sapmanın çeşitlerinin bir işareti olarak aşağılayıcı bir etkiye sahiptir.[783]

ESÇ çalışması için veriler içerik çözümlemesi kodlamaları sırasında toplanmıştır. Buna göre içerik çözümlemesi kategorilerine göre değerlendirilen her haber için haberin başlığı, haberin spotu, haberin alt başlığı ve haberde geçen önemli nitelendirmeler ile haber metninin tamamı (hem birinci sayfada hem de devam eden sayfada) nitel veri olarak toplanmıştır. Toplanan nitel veriler belirlenen araştırma sorularını aydınlatacak şekilde, yukarıda belirtilen ESÇ kategorilerine göre incelenmiş, değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. ESÇ'de kentsel bir toplumsal hareketin sunumunun ideolojik arka planı derinlemesine çözümlenmeye çalışılmış ve yukarıda belirtilen değerlendirme kriterleri ölçüsünde yorumlanmıştır.

5. VERİLERİN ANALİZ İŞLEMLERİ

Araştırma tasarımı çerçevesinde nitel ve nicel veriler toplanmıştır. Nitel veriler eleştirel söylem çözümlemesiyle değerlendirilirken, nicel içerik çözümlemesinden elde edilen veriler profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde frekans dağılımı ve yüzdeler şeklinde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek ve değerlendirmede bulunmak üzere kategoriler arası ilişkiyi ortaya koyan çözümlemeler yapılmıştır. Nicel verilerin çözümlemesinde betimsel istatistik testleri, kullanılmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesi ise çalışma sırasında toplanan nitel veriler, nicel değerlendirmeden sonra çözümlemeye tabi tutulmuştur. İstatistiksel çözümleme SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

6. UYGULAMALAR/ÖNEM/KATKILAR

Bu çalışmanın temel hedefi, kentsel bir toplumsal hareket olarak Gezi Parkı Eylemleri'nin geleneksel medya içinde yer alan gazeteler tarafından nasıl anlamlandırıldığı, nasıl sunulduğu ve temel anlamsal pratiklerin nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaktır. Bu anlamda kentsel bir toplumsal hareket üzerinden medya aracılığıyla toplumsal gerçekliğin nasıl kurgulandığını, hangi temalar çerçevesinde işlendiğini ve bu temaların hangi semboller aracılığıyla, hangi zihinsel

[783] Teo, 2000, s.21.

kategorilerle yeniden üretilip şekillendiğinin değerlendirildiği bu çalışmada hegemonik ve ideolojik süreçlerle birlikte genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Aynı zamanda medyanın haberler yoluyla aktardığı söylemsel pratikler aracılığıyla belirli kolektif kimlikler (ırklar, etnisiteler, milletler vb.) inşa etmek gibi belirli toplumsal koşulların oluşmasında ve üretilmesinde kurucu bir rol oynaması, belli bir ırkla, milletle, ideolojiyle, dünya görüşüyle veya etnisiteyle ilişkili olan bir toplumsal statükoyu idame ettirebilmesi, yeniden üretebilmesi veya meşrulaştırabilme özelliğinin karşısında bu pratiklerin tam tersine bir süreçte işleyen ve statükonun dönüştürülmesinde, parçalanmasında hatta yıkılmasında önemli bir araç olan toplumsal hareketlerin medya pratiklerinde nasıl yansıma bulduğunun ortaya konması ve temel dinamiklerinin açıklanması medya pratiklerinin anlaşılması açısından literatüre katkı sağlamasına yardımcı olacaktır. Dolayısıyla ülkemizde en geniş katılımlı ve uzun süreli olması nedeniyle Gezi Parkı Eylemleri düzeyinde bir toplumsal hareket yaşanmadığı için bir ilk ve bu hareketin medya aracılığıyla nasıl anlamlandırıldığının ortaya konması açısından da bütünlüklü bir değerlendirmeyi içermesi ve Türkiye'nin yaklaşık 69 ilinde eylemlerin yapılmasına neden olan bu süreçte hareketin yaygınlaşmasının bir nedeni olarak gösterilen medyanın üzerine düşen toplumu bilgilendirme görevinin sorgulanması açısından da çalışmanın var olan literatüre katkı sağlamada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın medyanın kamusal sorumluluğu olduğu ilkesinin hatırlatılması ve bu anlamda en temel insan haklarından biri olarak değerlendirilen "bilgi alma hakkı"nın gerek ideolojik gerekse çeşitli ekonomik ve siyasi güç gibi gerekçelerle zedelenmesi bu alanda mesleki etik ilkeler çerçevesinde çeşitli düzenlemelerin yapılmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmanın medyanın yayın ilkeleri ve kamusal sorumluluğu çerçevesinde yeni politikaların oluşturulmasını da destekleyeceği düşünülmektedir.

Öte yandan çalışma, metodoloji olarak uygulanan nitel ve nicel yöntemleriyle de, bu alanda çalışacak uygulamacılara hem teorik hem de pratikte bir yol haritası sunması açısından da değerli görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1. GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN GAZETELERDEKİ NİCEL GÖRÜNÜMÜ

> "Bilmiyorum, bunu söyleyen çok oldu ama biz ilk gece –yani 31'inde- sabah 5'te filan sanırım evdeydik. Televizyonu açtık. Kütahya bile ayağa kalkmış. 50 ilde filan gece 5'te herkes ayakta. NTV'de altyazı olarak şu geçti: "İstanbul'da Gezi Parkı'nda olay çıktı. Buna destek olarak da İzmir ve Ankara'da protesto gösterileri düzenlendi". Saat 5'te bu altyazıyı gördük biz. O an açtık BBC'de canlı yayında gösteriyor. Ya da Norveç kanalından izliyordu arkadaşlar. O gece izleyenler ya da Almanya'dan arkadaşım mesaj atıyor bana "ne yapıyorsunuz, ne yaptınız" diye; haberleri var onların. Ama Türkiye'deki insanların haberi yok".
>
> Gezi Parkı Eylemcisi [784]

Bu bölümde "Gezi Parkı Olayları"nın başlangıç tarihi olan 27 Mayıs 2013'den 30 Haziran 2013 tarihine kadar geçen süre içinde belirlenen gazetelerde temsil ediliş biçimiyle ilgili bulgular yer almakta ve bu bulgulardan hareket edilerek veriler yorumlanmaktadır. Bu çerçevede içerik çözümleme tekniğiyle toplanan verilerin ilk bölümü, profesyonel gazetecilik rutinlerinin biçimlendirdiği habercilik anlayışının ortaya konulması amacıyla elde edilen bulguların değerlendirmesinden oluşmaktadır. Bu bölümde değerlendirme haber üretim sürecinin rutin pratikleri çerçevesinde gerçekleştirilen haber değeri, haberde nesnellik/tarafsızlık, haber kaynakları ve haberde çerçeveleme ölçütlerine göre yapılmıştır.

1.1. Haber Üretim Sürecine İlişkin Veriler

Haber üretim sürecine ilişkin değerlendirme 3 başlık altında yapılmıştır. Buna göre araştırma kapsamına dahil edilen gazeteler haber değeri, haberde objektiflik/nesnellik, haberi yapılandırmada kullanılan haber kaynakları ve haberde çerçeveleme kategorileri altında değerlendirilmiştir. Haber değerine ilişkin çözümleme kapsamında gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri gazetelerinin hangi sayfalarında, hangi konumda sundukları ve bu olayı nasıl ve ne şekilde gündemde

---

[784] Mensur Akgün vd., "Gezi Parkı'nda Ne Oldu? Katılımcıların Penceresinden Bir Gezi Parkı Değerlendirmesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.

tuttukları, haber sayıları bağlamında değerlendirilerek, bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Öte yandan gazetelerin haberi yapılandırmada ve haberi dayandırmada başvurdukları "haber kaynakları" açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Haberde objektiflik ve nesnellik kategorisi altında ise gerek olayın tarafları olarak konumlandırılan eylemciler ve iktidar/hükümet kaynakları gerekse, ülke yönetiminde iktidar partisi kadar önemli olan muhalefet partilerinin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin oluşturulan haberlerde ne kadar yer aldıklarına ilişkin bir çözümleme gerçekleştirilmiş ve haberin ne şekilde sunulduğuna ilişkin "pozitif", "negatif" ve "nötr" tanımlamalarıyla hem göstericilere dayandırılan haberlerin, hem iktidar/hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerin hem de muhalefet partilerine dayandırılan haberler, hem kullanılan haber başlıkları hem de yapılandırılan haber metni bağlamında değerlendirilmiştir. Son kategori olan haberde çerçeveleme çözümlemesi ise, gazetelerin haberi aktarırken öne çıkardıkları, altını çizdikleri, vurguladıkları hususlar bağlamında çalışma öncesinde ve çalışma sırasında oluşturulan çerçeve kategorileri bağlamında değerlendirmeyi içermektedir. Bu bağlamda çalışmada 15 çerçeve kullanılmış ve gazetelerin ağırlıklı olarak haberi aktarmada hangi çerçeveleri kullandıkları, dolayısıyla da Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin hangi noktaları öne çıkardıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1.1. Haber Değerine İlişkin Veriler

Gezi Parkı Eylemleri'ni gazetelerin gerek haber sayısı, gerekse haberleri yayınladıkları sayfa ve sayfa içindeki konumlarına göre çözümleme, bir haberin gazeteler açısından ne derecede haber değerine sahip olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin ortaya çıkışı düşünüldüğünde beklenmedik bir anda başlaması ve yine aynı şekilde beklenmedik bir anda tüm ülkeyi saracak şekilde yaygınlaşması haber değeri kriterleri açısından önemli bir olaydır ve bu görüş etrafında çalışma çerçevesinde ele alınan gazetelerin de bu olaya yüksek ölçüde haber değeri yüklediği görülmektedir. Bu nedenle Gezi Parkı Eylemleri'nin gazeteler tarafından haber değeri yüksek bir olay olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Tablo 4.1. Gezi Parkı Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı

GAZETE		
	Sıklık	**Yüzde**
Cumhuriyet	887	24.9
Hürriyet	569	16.0
Sabah	421	11.8
Yeni Şafak	526	14.7
Zaman	349	9.8
Sözcü	815	22.8
Toplam	3567	100.0

Tablo 4.1.de görüldüğü üzere Gezi Parkı Eylemleri'ne tüm gazeteler geniş ölçüde yer vermiştir. Bu değerlendirmeye, sadece muhabirlerin oluşturduğu haberler değil aynı zamanda köşe yazıları ve yorum/değerlendirme yazıları da alınmıştır. Dolayısıyla bu veriler gazetelerin kullandıkları yazı türleri çerçevesinde Gezi Parkı Eylemleri'ni nasıl gördüklerini ortaya koymaktadır. Buna göre Cumhuriyet Gazetesi 887 haberle Gezi Parkı Eylemleri'ni en fazla gündeme getiren gazete olurken, Sözcü Gazetesi 815 haberle ikinci, Hürriyet Gazetesi 569 haberle üçüncü sırada Gezi Parkı Eylemleri'ni konu edinen gazete olmuştur. Hürriyet Gazetesi'ni Yeni Şafak Gazetesi 526 haberle, Sabah Gazetesi 421 haberle takip etmiştir. Gezi Parkı Eylemleri'ni çalışma kapsamında incelenen gazeteler bağlamında en az gündeme getiren gazete ise Zaman Gazetesi'dir. Zaman Gazetesi Gezi Parkı Olayları'nı yaklaşık bir aylık sürede 329 haberle değerlendirmiştir.

Bu veriler ışığında araştırmaya konu olan dönem kapsamında değerlendirildiğinde çalışmaya dahil edilen gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne haber değeri açısından eşit önem vermedikleri söylenebilir. Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen ve bu bağlamda hükümetin söylem ve politikalarına karşı bir tutum benimseyen Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri'nin eylem ile ilgili haberlere birbirlerine yakın bir oranda yer verdikleri görülmektedir. Buna karşılık daha dengeli bir tutum sergilemeye çalışan Hürriyet Gazetesi ile hükümetin Gezi Parkı ile ilgili görüşü de dahil olmak üzere genel olarak iktidarın söylem ve politikalarını destekleyen Yeni Şafak ve Sabah Gazeteleri'nin haber oranlarının birbirlerine yakın olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık Zaman Gazetesi olayları haber değeri açısından en az gören gazete olarak dikkat çekmektedir.

Haber Türlerine Göre Dağılım

Tablo 4.2. Gezi Parkı Olayları'nın Haber Türlerine Göre Dağılımı

HABER TÜRÜ		
	Sıklık	**Yüzde**
Haber	2536	71.1
Köşe Yazısı	826	23.2
Yorum	144	4.0
Röpörtaj	51	1.4
Yazı Dizisi	10	0.3
Toplam	3567	100.0

Çalışmada haber türleri başlığı haber, köşe yazısı, yorum, röportaj, yazı dizisi ve diğer kategorileri altında sınıflandırılmıştır. Haber kategorisi altında muhabir ya da çeşitli haber ajansları yoluyla hazırlanan metinler, köşe yazısı kategorisi altında gazetenin düzenli olarak yazar kadrosunda bulunan köşe yazarlarının metinleri, yorum kategorisi altında gazetenin düzenli yazar kadrosunda bulunmayan ancak konusunda ve alanında uzman olduğu belirtilen akademisyen, araştırmacı ya da yazarların metinleri, röportaj kategorisinde Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili gerek eyleme katılanlarla gerekse eylemle ilgili uzman görüşünü içeren ve alanında önemli isimlerle yapılmış röportaj metinleri, yazı dizisi kategorisinde Gezi Parkı Eylemleri'ni çeşitli temalar altında inceleyen ve konuyla ilgili devamlılığı olan metinler ve diğer kategorisinde de bu sınıflandırmanın hiçbirisine girmeyen metinler işaretlenmiştir. Haber türü açısından değerlendirildiğinde tüm gazetelerde Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin 2536 haber (%71.1), 826 köşe yazısı (%23.2), 144 yorum yazısı (%4), 51 röportaj (%1.4) ve 10 yazı dizisi (%0.3) yer almıştır.

Bu sınıflandırmaya göre değerlendirildiğinde tüm gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili gelişmeleri çoğunlukla objektif ve tarafsız olması beklenen haber şeklinde verdiklerini ve haber metinlerini de yorum yazısı olarak değerlendirilen ve kişisel görüşlerin yer aldığı köşe yazılarının takip ettiği görülmektedir.

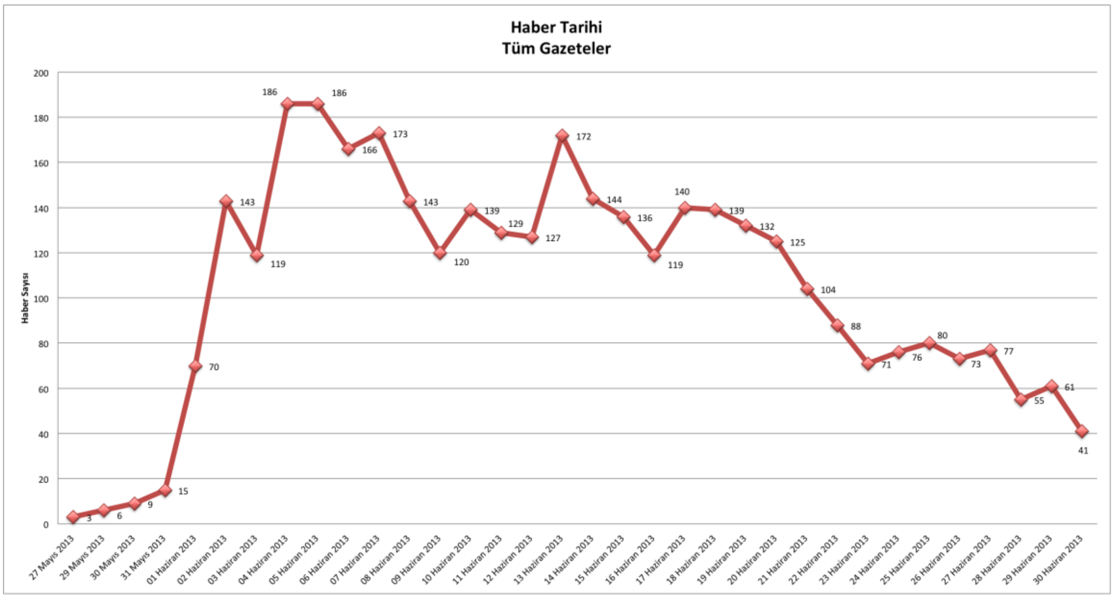
Tablo 4.3. Gazetelere Göre Haber Türü Dağılımı

GAZETELERİN KULLANDIKLARI HABER TÜRLERİ						
GAZETE	**HABER TÜRÜ**					**Toplam**
	Haber	**Köşe Yazısı**	**Yorum**	**Röportaj**	**Yazı Dizisi**	
Cumhuriyet	611 (68.9%)	188 (21.2%)	69 (7.7%)	9 (1.0%)	10 (1.1%)	887 (24.9%)
Hürriyet	390 (68.5%)	167 (29.3%)	0 (0.0%)	12 (2.1%)	0 (0.0%)	569 (16.0%)
Sabah	284 (67.5%)	131 (31.1%)	4 (1.0%)	2 (0.5%)	0 (0.0%)	421 (11.8%)
Yeni Şafak	325 (61.8%)	161 (30.6%)	29 (5.5%)	11 (2.1%)	0 (0.0%)	526 (14.7%)
Zaman	258 (73.9%)	75 (21.5%)	15 (4.3%)	1 (0.3%)	0 (0.0%)	349 (9.8%)
Sözcü	668 (82.0%)	104 (12.8%)	27 (3.3%)	16 (2.0%)	0 (0.0%)	815 (22.8%)
Toplam	2536 (71.1%)	826 (23.2%)	144 (4.0%)	51 (1.4%)	10 (0.3%)	3567 (100.0%)

Gazetelere göre kullanılan haber türlerine bakıldığında gazetelerin hemen hemen hepsinin haber türüne ağırlık verdiği görülmektedir. En çok köşe yazısı Sabah Gazetesi (%31.1) ve Yeni Şafak Gazetesi'nde (%30.6) yer alırken, aynı gazeteler yüzde 4 ve yüzde 5.5 oranında da yorum yazılarına yer vermiştir. Araştırmaya dahil edilen gazete seçiminde yapılan ayrım düşünüldüğünde Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri'nin hükümetin söylem ve politikalarını benimseyen gazeteler olarak araştırmaya dahil edilmesi açısından yukarıdaki verilerin anlamlı olduğu düşünülmektedir. Haber ve yorum arasındaki ayrıma göre haber, kişisel düşüncelerin ve fikirlerin dahil edilmemesi gereken bir metinken, köşe yazıları kişisel fikir ve düşüncelerin dahil edildiği ve bu anlamda da okuyucuları yönlendirme kapasitesi daha yüksek olan yorum içeren yazı türü kategorisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri'nin köşe yazılarına ve yorum yazılarına ağırlık vermesi egemen görüşlerin toplum içinde yaygınlık kazanması ve egemen görüşler çerçevesinde rızanın oluşturulmasına yardımcı olması nedeniyle, söylenilen yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasında daha etkili yazı türleri olması nedeniyle önemli görülmektedir.

Öte yandan Tablo 4.3'de de görüldüğü üzere Cumhuriyet Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin enformasyonu her haber türüyle değerlendirmiş ve aynı zamanda konuyla ilgili yazı dizisi hazırlayan tek gazetedir. Tabloda dikkat çeken bir başka ayrıntı ise Hürriyet Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili köşe yazılarının dışında değerlendirilebilecek ve çeşitli akademisyen ve uzmanların görüşlerini içeren yorum yazılarına yer vermemiş olmasıdır.

Haberlerin Tarihlere Göre Dağılımı

Şekil 4.1. Tarihlere Göre Gazetelerin Haber Dağılımı

Şekil 4.1'de görüldüğü üzere başlangıçta Gezi Olayları ile ilgili gazeteler sınırlı sayıda haber yaparken, olayların yoğunlaşması ve özellikle polis ile göstericiler arasındaki çatışmaların arttığı günlerde, eylemlerin gazeteler tarafından haberleştirilme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin gazetelerde haber olma değeri 20 Haziran 2013 tarihinden itibaren düşmeye başlamıştır.

Tablo 4.4. Yayın Tarihine Göre Haber Dağılımı

HABER TARİHİ		
	Sıklık	**Yüzde**
27 Mayıs 2013	3	0.1
29 Mayıs 2013	6	0.2
30 Mayıs 2013	9	0.3
31 Mayıs 2013	15	0.4
01 Haziran 2013	70	2.0
02 Haziran 2013	143	4.0
03 Haziran 2013	119	3.3
04 Haziran 2013	186	5.2
05 Haziran 2013	186	5.2
06 Haziran 2013	166	4.7
07 Haziran 2013	173	4.9
08 Haziran 2013	143	4.0
09 Haziran 2013	120	3.4
10 Haziran 2013	139	3.9
11 Haziran 2013	129	3.6
12 Haziran 2013	127	3.6
13 Haziran 2013	172	4.8
14 Haziran 2013	144	4.0
15 Haziran 2013	136	3.8
16 Haziran 2013	119	3.3
17 Haziran 2013	140	3.9
18 Haziran 2013	139	3.9
19 Haziran 2013	132	3.7
20 Haziran 2013	125	3.5
21 Haziran 2013	104	2.9
22 Haziran 2013	88	2.5
23 Haziran 2013	71	2.0
24 Haziran 2013	76	2.1
25 Haziran 2013	80	2.2
26 Haziran 2013	73	2.0
27 Haziran 2013	77	2.2
28 Haziran 2013	55	1.5
29 Haziran 2013	61	1.7
30 Haziran 2013	41	1.1
Toplam	3567	100.0

2 Haziran 2013 ile 21 Haziran 2013 tarihleri, gazetelerde yer alan Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili haberlerin en yoğun olduğu dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle Gezi Parkı eylemcileri ile polis çatışmasının yaşandığı 1 Haziran 2013 tarihinin ertesi günü olan 2 Haziran 2013 tarihinde haber trafiğinin yoğunlaştığını ve bu tarihten sonra da yine çatışmanın arttığı dönemlerde haberlerde artış gözlemlenirken, çatışmaların azalmasıyla birlikte Gezi Parkı Eylemleri'nin nispeten haber gündemindeki ağırlığını kaybettiğini vurgulamak gerekir.

Aşağıdaki Tablo 4.5'de de gazetelerin tarihlere göre Gezi Parkı Olayları'nı ne ölçüde haberleştiğine dair veriler yer almaktadır.

Tablo 4.5. Gazetelerin Tarihlere Göre Gezi Parkı Haberlerinin Dağılımı

Gazetelerin Tarihlere Göre Gezi Parkı Haberleri							
HABER TARİHİ	**GAZETE**						**Toplam**
	Cumhuriyet	**Hürriyet**	**Sabah**	**Yeni Şafak**	**Zaman**	**Sözcü**	
27 Mayıs 2013	1 (33.3%)	1 (33.3%)	0 (0.0%)	1 (33.3%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	3 (0.1%)
29 Mayıs 2013	1 (16.7%)	1 (16.7%)	1 (16.7%)	1 (16.7%)	1 (16.7%)	1 (16.7%)	6 (0.2%)
30 Mayıs 2013	3 (33.3%)	1 (11.1%)	1 (11.1%)	0 (0.0%)	2 (22.2%)	2 (22.2%)	9 (0.3%)
31 Mayıs 2013	3 (20.0%)	3 (20.0%)	1 (6.7%)	1 (6.7%)	2 (13.3%)	5 (33.3%)	15 (0.4%)
01 Haziran 2013	18 (25.7%)	13 (18.6%)	7 (10.0%)	3 (4.3%)	11 (15.7%)	18 (25.7%)	70 (2.0%)
02 Haziran 2013	47 (32.9%)	17 (11.9%)	25 (17.5%)	14 (9.8%)	18 (12.6%)	22 (15.4%)	143 (4.0%)
03 Haziran 2013	23 (19.3%)	24 (20.2%)	14 (11.8%)	14 (11.8%)	14 (11.8%)	30 (25.2%)	119 (3.3%)
04 Haziran 2013	52 (28.0%)	34 (18.3%)	20 (10.8%)	27 (14.5%)	20 (10.8%)	33 (17.7%)	186 (5.2%)
05 Haziran 2013	49 (26.3%)	27 (14.5%)	22 (11.8%)	28 (15.1%)	22 (11.8%)	38 (20.4%)	186 (5.2%)
06 Haziran 2013	43 (25.9%)	27 (16.3%)	20 (12.0%)	25 (15.1%)	16 (9.6%)	35 (21.1%)	166 (4.7%)
07 Haziran 2013	35 (20.2%)	35 (20.2%)	26 (15.0%)	30 (17.3%)	15 (8.7%)	32 (18.5%)	173 (4.9%)
08 Haziran 2013	32 (22.4%)	22 (15.4%)	24 (16.8%)	20 (14.0%)	11 (7.7%)	34 (23.8%)	143 (4.0%)
09 Haziran 2013	33 (27.5%)	13 (10.8%)	12 (10.0%)	24 (20.0%)	13 (10.8%)	25 (20.8%)	120 (3.4%)
10 Haziran 2013	29 (20.9%)	24 (17.3%)	20 (14.4%)	22 (15.8%)	8 (5.8%)	36 (25.9%)	139 (3.9%)
11 Haziran 2013	35 (27.1%)	26 (20.2%)	18 (14.0%)	17 (13.2%)	9 (7.0%)	24 (18.6%)	129 (3.6%)
12 Haziran 2013	33 (26.0%)	15 (11.8%)	15 (11.8%)	20 (15.7%)	17 (13.4%)	27 (21.3%)	127 (3.6%)
13 Haziran 2013	47 (27.3%)	29 (16.9%)	20 (11.6%)	17 (9.9%)	18 (10.5%)	41 (23.8%)	172 (4.8%)
14 Haziran 2013	31 (21.5%)	27 (18.8%)	19 (13.2%)	20 (13.9%)	17 (11.8%)	30 (20.8%)	144 (4.0%)
15 Haziran 2013	39 (28.7%)	22 (16.2%)	21 (15.4%)	16 (11.8%)	9 (6.6%)	29 (21.3%)	136 (3.8%)
16 Haziran 2013	31 (26.1%)	12 (10.1%)	12 (10.1%)	25 (21.0%)	11 (9.2%)	28 (23.5%)	119 (3.3%)

Tablo 4.5. Gazetelerin Tarihlere Göre Gezi Parkı Haberlerinin Dağılımı (devamı)

17 Haziran 2013	32 (22.9%)	21 (15.0%)	11 (7.9%)	17 (12.1%)	11 (7.9%)	48 (34.3%)	140 (3.9%)
18 Haziran 2013	36 (25.9%)	29 (20.9%)	13 (9.4%)	17 (12.2%)	10 (7.2%)	34 (24.5%)	139 (3.9%)
19 Haziran 2013	24 (18.2%)	25 (18.9%)	12 (9.1%)	26 (19.7%)	11 (8.3%)	34 (25.8%)	132 (3.7%)
20 Haziran 2013	34 (27.2%)	11 (8.8%)	16 (12.8%)	15 (12.0%)	12 (9.6%)	37 (29.6%)	125 (3.5%)
21 Haziran 2013	17 (16.3%)	20 (19.2%)	9 (8.7%)	21 (20.2%)	5 (4.8%)	32 (30.8%)	104 (2.9%)
22 Haziran 2013	21 (23.9%)	11 (12.5%)	10 (11.4%)	15 (17.0%)	10 (11.4%)	21 (23.9%)	88 (2.5%)
23 Haziran 2013	17 (23.9%)	11 (15.5%)	8 (11.3%)	13 (18.3%)	4 (5.6%)	18 (25.4%)	71 (2.0%)
24 Haziran 2013	21 (27.6%)	7 (9.2%)	5 (6.6%)	16 (21.1%)	6 (7.9%)	21 (27.6%)	76 (2.1%)
25 Haziran 2013	17 (21.2%)	14 (17.5%)	6 (7.5%)	18 (22.5%)	7 (8.8%)	18 (22.5%)	80 (2.2%)
26 Haziran 2013	21 (28.8%)	14 (19.2%)	9 (12.3%)	10 (13.7%)	4 (5.5%)	15 (20.5%)	73 (2.0%)
27 Haziran 2013	18 (23.4%)	10 (13.0%)	7 (9.1%)	12 (15.6%)	15 (19.5%)	15 (19.5%)	77 (2.2%)
28 Haziran 2013	15 (27.3%)	12 (21.8%)	7 (12.7%)	5 (9.1%)	8 (14.5%)	8 (14.5%)	55 (1.5%)
29 Haziran 2013	17 (27.9%)	8 (13.1%)	8 (13.1%)	7 (11.5%)	6 (9.8%)	15 (24.6%)	61 (1.7%)
30 Haziran 2013	12 (29.3%)	3 (7.3%)	2 (4.9%)	9 (22.0%)	6 (14.6%)	9 (22.0%)	41 (1.1%)
Toplam	887 (24.9%)	569 (16.0%)	421 (11.8%)	526 (14.7%)	349 (9.8%)	815 (22.8%)	3567 (100.0%)

Haberlerin Yayınlandığı Sayfaya Göre Dağılımı

Haberlerin yayınlandığı sayfalar, haberin yer aldığı ve gazeteye göre farklı isimlerle adlandırılan ancak ortak özelliklerine göre birleştirilmiş ve sayfa isimlerine göre yapılan sınıflandırmayla işaretlenerek belirlenmiştir. Ortak bir sayfa isimlendirilmesi yapılamayan haberler ise "diğer" kategorisi altında işaretlenmiştir. Buna göre bir haberin hangi sayfada yer aldığı yine haber değeri açısından önemli bir kriterdir. Bu anlamda bir haberin birinci sayfada yer alması iç sayfalarda yer alan haberlere göre o haberi daha önemli ve değerli kılmaktadır. Çünkü okuyucunun ilk temas ettiği sayfa birinci sayfadır. Bu nedenle birinci sayfada yer alan haberler, haber değeri açısından değerlendirildiğinde gündem için önemli bir gelişmeye işaret etmektedir.

Tablo 4.6. Gezi Parkı Olaylarına İlişkin Haberlerin Yayınlandığı Sayfalara Göre Dağılımı

Haberlerin Yayınlandığı Sayfa		
	Sıklık	**Yüzde**
Birinci Sayfa	707	19.8
Siyaset - Politika	204	5.7
Gündem - Günün İçinden - Haberler	1710	47.9
Ekonomi - Finans	270	7.6
Özel Sayfa	8	0.2
Yorum - Perspektif	172	4.8
Diğer	353	9.9
Arka Sayfa	22	0.6
Dünya - Dış Haberler - Dünya Raporu	121	3.4
Toplam	3567	100.0

Gezi Parkı'na ilişkin haberlerin yayınlandığı sayfalara bakıldığında en yüksek oranın yüzde 47.9 ile değişik gazetelerdeki adlandırmalara göre "Gündem" sayfasında yer aldığı görülmektedir. Gündem sayfasını yüzde 19.8 oranıyla "Birinci Sayfa" takip etmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde büyük bir oranda haberlerin gündem sayfalarında yer almasına rağmen, Gezi Parkı Eylemleri'nin birinci sayfadan verilme oranının da yüksek olduğu dolayısıyla bu veriler, gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne haber değeri açısından yüksek değer atfettiklerini göstermektedir.

Öte yandan Tablo 4.6'daki verilere göre Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin yüzde 9.9'u "Diğer" kategorisi altında sınıflandırılan sayfalarda yayınlanmıştır. "Diğer" kategorisi altında, yukarıdaki sayfa sınıflandırmasına girmeyen ve aynı zamanda yaşam, magazin ve gazeteye özgü adlandırmaları içeren sayfalarda yer alan haberler işaretlenmiştir. Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin yüzde 7.6'sı "Ekonomi ve Finans" sayfasında yer almıştır. Dolayısıyla bu sonuç Gezi Parkı Eylemleri'nin ekonomik boyutunun gazeteler açısından önemli olduğunu göstermektedir. Yine Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberler yüzde 5.7 oranında "Siyaset ve Politika" sayfalarında, yüzde 3.4 oranında da "Dış Haberler" kategorisinde yer alan sayfalarda yayınlanmıştır.

Tablo 4.7. Gazetelere Göre Haberin Yayınlandığı Sayfaların Dağılımı

Gazetelere Göre Haberin Yayınlandığı Sayfa							
HABER SAYFASI	**GAZETE**						**Toplam**
	Cumhuriyet	**Hürriyet**	**Sabah**	**Yeni Şafak**	**Zaman**	**Sözcü**	
Birinci Sayfa	151 (21.4%)	155 (21.9%)	63 (8.9%)	149 (21.1%)	67 (9.5%)	122 (17.3%)	707 (19.8%)
Siyaset - Politika	3 (1.5%)	0 (0.0%)	14 (6.9%)	58 (28.4%)	66 (32.4%)	63 (30.9%)	204 (5.7%)
Gündem - Günün İçinden - Haberler	506 (29.7%)	239 (14.0%)	243 (14.3%)	196 (11.5%)	96 (5.6%)	430 (24.8%)	1703 (47.9%)
Ekonomi - Finans	43 (15.9%)	59 (21.9%)	57 (21.1%)	43 (15.9%)	16 (5.9%)	52 (19.3%)	270 (7.6%)
Özel Sayfa	1 (12.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	4 (50.0%)	3 (37.5%)	0 (0.0%)	8 (0.2%)
Yorum Perspektif	6 (3.0%)	0 (0.0%)	8 (4.8%)	31 (17.9%)	71 (41.1%)	56 (33.4%)	168 (4.8%)
Diğer	136 (38.5%)	79 (22.4%)	32 (9.1%)	21 (5.9%)	14 (4.0%)	71 (20.1%)	353 (9.9%)
Arka Sayfa	1 (4.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	21 (95.5%)	22 (0.6%)
Dünya-Dış Haberler - Dünya Raporu	40 (33.1%)	37 (30.6%)	4 (3.3%)	24 (19.8%)	16 (13.2%)	0 (0.0%)	121 (3.4%)
Toplam	887 (24.9%)	569 (16.0%)	421 (11.8%)	526 (14.7%)	349 (9.8%)	815 (22.8%)	3567 (100.0%)

Gazetelere göre haberin yayınlandığı sayfayı değerlendirdiğimizde Hürriyet Gazetesi %21.9 oranında, Cumhuriyet Gazetesi %21.4 oranında ve Yeni Şafak Gazetesi %21.1 oranında Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri birinci sayfasından duyurmuştur. Oranların birbirlerine yakın olması bu gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne eşit önemde haber değeri yüklediklerini göstermektedir. Gezi Parkı Eylemleri'ni birinci sayfasında en düşük oranda ileten gazete ise %8.9 oranıyla Sabah Gazetesi'dir. Sabah Gazetesini %9.5 oranıyla Zaman Gazetesi izlemiştir. Sözcü Gazetesi ise %17.3 oranıyla Gezi Parkı Olayları'nı birinci sayfasından duyuran dördüncü gazete olmuştur. Bu veriler ışığında Cumhuriyet Gazetesi sol –ulusalcı, iktidar politikalarını ve söylemini desteklemeyen bir gazete olarak, Yeni Şafak Gazetesi ise sağ – muhafazakar eğilimli ve iktidar politikalarını ve söylemini destekleyen bir gazete olarak, Hürriyet Gazetesi ise liberal ve dengeli çizgisiyle taraflara eşit mesafede yaklaşan bir gazete olarak Gezi Parkı Eylemleri'ni gazetelerinin birinci sayfalarına taşımışlardır. Bu verilerin her iki uçta ve

ortada yayıncılık yapan gazetelerin kendi durdukları noktadan bir kamuoyu yaratma ve rıza üretme çabası olarak değerlendirilebilir.

Ekonomik gelişmelerin ve ekonomik gidişatla ilgili olumlu ya da olumsuz verilerin değerlendirildiği sayfa, gazetelerin ekonomi sayfalarıdır. Herhangi bir toplumsal hareketin kamuoyu önünde desteğini azaltmak ya da itibarını zayıflatmak için kullanılan argümanların başında, hareketin kamuya getirdiği ekonomik zarardır. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri boyunca en çok konuşulan konuların başında Gezi'nin ekonomik sonuçları olmuştur. Bu nedenle değerlendirilmesi gereken bir başka sayfa ise gazetelerin ekonomi ve finans sayfalarıdır. Gezi Parkı Eylemleri'ni ekonomi sayfasında en yüksek düzeyde haberleştiren gazete Hürriyet Gazetesi'dir. Gezi Parkı Eylemleri %21.9 oranında Hürriyet'in ekonomi – finans sayfasında haberleştirilirken, Sabah %21.1 oranında ekonomi sayfasında olaylara ilişkin haberlere yer vermiştir. Her iki gazetenin liberal çizgide olduğu düşünüldüğünde Gezi Parkı Eylemleri'nin ekonomik boyutunun öne çıkarılması anlamlı görülmektedir. Zaman Gazetesi ise %5.9 oranında Gezi Parkı Eylemleri'ni en düşük düzeyde ekonomi sayfasında haberleştiren gazete olarak dikkat çekmektedir.

Dış politika ve dış haberler sayfası hem ülkemizin dış politika anlamında yaşadığı gelişmelerin hem de dünyadan haberlerin yer aldığı ve haberleştirildiği sayfalardır. Kentsel bir toplumsal hareketi insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde, demokrasinin kuralları içinde temel bir hak olarak değerlendiren Batı demokrasilerinin Gezi Parkı Eylemleri'ne yüksek düzeyde ilgi göstermesi, ülke gündemi içinde de tartışmalara neden olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Gezi Parkı Eylemleri'nin dışarıdan görünümünün yer aldığı ve değerlendirildiği bir sayfa olan dış politika ve dış haberler sayfasında bu gelişmeleri en yüksek düzeyde haberleştiren gazete %33.1 oranıyla Cumhuriyet Gazetesi olmuştur. Cumhuriyet Gazetesi'ni %30.6 oranıyla Hürriyet Gazetesi takip ederken, Sabah Gazetesi %3.3 oranıyla dış politika ve dış haberler sayfasında Gezi Parkı Eylemleri'ni haberleştiren gazete olarak dikkat çekmektedir.

Haberlerin Sayfalardaki Konumuna İlişkin Dağılım

Haber değeri açısından bir haberin hangi sayfada verildiği kadar sayfanın Hangi kısmına yerleştirildiği de önemlidir. Herhangi bir gazetenin ilk sayfasında haberlerin

yerleştirildiği yerlerin bazı özel isimleri bulunmaktadır. Buna göre gazetenin isminin yer aldığı bölümün üst kısmı gazetecilik literatüründe sürmanşet olarak adlandırılmakta ve çok önemli haberlerin yer aldığı, özellikle gazetenin basımından önce gerçekleşen flaş gelişmelerin yerleştirildiği alan olarak tanımlanmaktadır. Manşet ise bir gazetenin o günkü sayısının en önemli ve haber değeri açısından en değerli haberinin yerleştirildiği ve gazete isminin yer aldığı bölümün altındaki kısımdır. Manşetten verilen bir haber bu nedenle yüksek haber değerine sahip konu/olay olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan sürmanşet ve manşet haberlerinin dışında iç sayfalarda haberin yerleştirildiği alanın üst kısımda , göbekte ya da alt kısımda olması yine haberin okuyucunun dikkatini çekmesi ve haber değeri açısından değerlendirilebilecek bölümlerdir. Buna göre üst kuşak ve gazetenin göbek kısmına daha önemli görülen haberler yerleştirilirken alt kuşak görece haber değeri düşük haberlerin yerleştirildiği alan olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmada Gezi Parkı Eylemleri'nin gazetelerin hangi sayfasından verildiği kadar sayfanın hangi kısmına yerleştirildiği de incelenmiştir. Birinci sayfada sürmanşet ve manşetten verilen haberler ayrı olarak kodlanmış ve birinci sayfa için manşet ve sürmanşetin dışındaki alanlara yerleştirilen haberler göbek ve alt kuşak sınıflandırmasında değerlendirilmiştir. İç sayfalardaki haberlerin yerleri ise haber sayfanın üst kısmına yerleştirilmişse "üst kuşak", sayfanın ortasında yer alıyorsa "göbek", sayfanın alt kısmında yer alıyorsa "alt kuşak" kategorisinde işaretlenmiştir.

Tablo 4.8. Haberlerin Sayfa İçinde Yerleştirildikleri Alanın Dağılımı

Haberin Konumu		
	Sıklık	**Yüzde**
Sürmanşet	30	0.8
Manşet	127	3.6
Üst Kuşak	1587	44.5
Göbek	728	20.4
Alt Kuşak	1084	30.4
Manşet Tam Sayfa	2	0.1
Tam Sayfa	9	0.3
Toplam	3567	100.0

Tablo 4.8'e göre Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin yüzde 44.5'i üst kuşaktan, yüzde 30.4'ü alt kuşaktan, yüzde 20.4'ü göbekten verilmiştir. Haberlerin yüzde 3.6'sı manşetten verilirken, yüzde 0.8 oranında sürmanşetten iletilmiştir.

Gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri sürmanşetten (%0.8) çok düşük oranda vermesi, bu alanın ender olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Burada dikkat çeken nokta Yeni Şafak Gazetesi'nin sürmanşet alanını en fazla kullanan gazete olmasıdır. Yeni Şafak Gazetesi 19 gün boyunca Gezi Parkı Eylemleri'ni sürmanşetten duyurmuştur. Gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri en yüksek oranda üst kuşaktan (%44.5) verdikleri, buna karşılık gazetelerin önem sıralamasında daha düşük düzeyde değer verdikleri haberleri alt kuşağa yerleştirdikleri düşünüldüğünde, gazetelerin %70 oranında Gezi Parkı Eylemleri'ni alt kuşak alanı dışındaki alanlarda verdikleri görülmektedir. Bu durum da haber değeri açısından Gezi Parkı Eylemleri'nin gündemin üst sırasında yer alan bir konu/olay olarak değerlendirildiğinin bir kanıtıdır.

Tablo 4.9. Gazetelere Göre Haberin Yayınlandığı Sayfa İçindeki Konumunun Dağılımı

Gazetelere Göre Haberin Yayınladığı Sayfa İçindeki Konumu								
GAZETE	**HABER KONUMU**							**Toplam**
	Sürmanşet	**Manşet**	**Üst Küşak**	**Göbek**	**Alt Kuşak**	**Manşet Tam Sayfa**	**Tam Sayfa**	
Cumhuriyet	1 (0.1%)	31 (3.5%)	410 (46.2%)	212 (23.9%)	229 (25.8%)	0 (0.0%)	4 (0.5%)	887 (24.9%)
Hürriyet	4 (0.7%)	14 (2.5%)	277 (48.7%)	107 (18.8%)	166 (29.2%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)	569 (16.0%)
Sabah	0 (0.0%)	19 (4.5%)	195 (46.3%)	68 (16.2%)	139 (33.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	421 (11.8%)
Yeni Şafak	19 (3.6%)	23 (4.4%)	255 (48.5%)	86 (16.3%)	142 (27.0%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)	526 (14.7%)
Zaman	3 (0.9%)	14 (4.0%)	145 (41.5%)	63 (18.1%)	122 (35.0%)	0 (0.0%)	2 (0.6%)	349 (9.8%)
Sözcü	3 (0.4%)	26 (3.2%)	305 (37.4%)	192 (23.6%)	286 (35.1%)	2 (0.2%)	1 (0.1%)	815 (22.8%)
Toplam	30 (0.8%)	127 (3.6%)	1587 (44.5%)	728 (20.4%)	1084 (30.4%)	2 (0.1%)	9 (0.3%)	3567 (100.0%)

Gazetelere göre Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin sayfalardaki konumuna bakıldığında Cumhuriyet Gazetesi'nin 31 haberle Gezi Parkı Eylemleri'ni manşetten duyurduğu görülmektedir. Oransal olarak düşük düzeyde görülse de sayısal

olarak bu rakamlar önemlidir. Şöyle ki günlük çıkan bir gazetenin her sayısında bir adet manşet haberi olduğu ve araştırma kapsamında ele alınan gazetelerin yaklaşık 35 gün süreyle takip edildiği düşünüldüğünde sayıların önemi anlaşılmaktadır. Buna göre Cumhuriyet Gazetesi 35 günlük süre içinde 31 gün, Sözcü Gazetesi 26 gün, Yeni Şafak Gazetesi 23 gün, Sabah Gazetesi 19 gün, Hürriyet ve Zaman Gazetesi de 14 gün Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri manşetten vermiştir. Bu veriler Gezi Parkı Eylemleri'nin tüm gazeteler tarafından önemli haber kategorisinde değerlendirildiğini ve aynı zamanda günün en önemli haberi kategorisinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Haberlerde Görsel Materyal Kullanıma İlişkin Dağılım

Herhangi bir anın bir fotoğraf karesinde sabitlenmesinin bulunmasından itibaren fotoğraf, o anda yaşanan gerçekliği saptaması nedeniyle gerçekliğin önemli bir tanığı olarak kabul edilmiştir. Fotoğrafın bu özelliği haber üretim sürecinde de habere konu olan olaya ya da konuya ilişkin anlatının doğruluğunu kanıtlayan ve bir ikna unsuru olarak kabul edilen işlevsel bir araç olarak değerlendirilmiştir.[785] Fotoğrafın gerçekliği yansıtıp yansıtmadığına yani fotoğrafın gerçeklikle ilişkisine ilişkin tartışmalar da mevcuttur. Fotoğrafı bir imaj, bir temsil yani gerçekliğin bir yansıması olarak değerlendiren, başka bir ifadeyle fotoğrafı bir çarpıtma olarak gören görüşlerin yanı sıra, fotoğrafı gerçek bir belge olarak kabul eden kuramcılar da bulunmaktadır.[786] Fotoğrafı gerçek bir belge olarak değerlendiren Berger (1990), fotoğraf makinası aracılığıyla çekilen resmin seyirciye ulaştığını ve böylelikle resmin anlamının çoğalarak yeniden canlandırıldığını belirtmektedir.

> "Bir resim, film makinasıyla yeniden canlandırıldığında ister istemez film yapımcısının savını doğrulayan bir malzeme olup çıkar. Bir resmin çeşitli imgelerini yeniden canlandıran bir film, seyirciyi resmin içinden geçirerek film yapımcısının istediği sonuçlara götürür."[787]

Dolayısıyla görüntülerin yaratıcısı fotoğraf makinesinin kendisi değil, fotoğrafı çeken kişidir ve fotoğrafı çeken kişinin gözünden gerçekliğin yansımasıdır. Bu nedenle

---

785 Gülbin Özdamar, "Savaşa Tanıklık: Savaş Ortamlarında Foto-Muhabiri Olmak", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, s.107.
786 Özdamar, 2008, s.110.
787 John Berger, *Görme Biçimleri*, Çev. Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s.20-26.

fotoğrafla iletilen gerçeklik "var olan gerçeklik değil, fotoğrafçının gerçekliğidir."[788] Bu noktada ideoloji ile buluşan fotoğraf, Althusser'in deyişiyle, "her ideolojik tasarım, bir dereceye kadar gerçekliğin de tasarımıdır, şu veya bu şekilde gerçekliği anıştırır ama bir o kadar da yalnızca bir yanılsama üretir."[789] Bu nedenle haber amaçlı kullanılan ve haberin doğruluğunu kanıtlamada işlevsel bir araç olarak değerlendirilen fotoğraf, ideolojik bir tasarım olarak da kabul görmektedir. Özellikle bir inancı, bir fikri ve belli bir ideolojiyi belli simgeler ve belli araçları kullanarak yaymayı amaçlayan propagandanın da temel aracı olarak işlev görmektedir.[790]

Tablo 4.10. Haberlerde Kullanılan Görsel Malzemenin Dağılımı

Haber Görseli		
	Sıklık	**Yüzde**
Fotoğraf	2092	58.7
Bilgi Kutucuğu	4	0.1
Grafikler	23	0.6
Karikatür	44	1.2
Yok	1404	39.4
Toplam	3567	100.0

Çalışma kapsamında Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerde yer alan görsel malzeme fotoğraf, karikatür, bilgi kutucuğu, grafik olarak belirlenmiş, haberde hiçbir görsel malzeme kullanılmadığında da "yok" kategorisi işaretlenmiştir. Buna göre, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin sunulmasında kullanılan temel araçların başında fotoğraf gelmektedir. %58.7 oranında fotoğraf kullanılırken, %39,4 oranında haberler fotoğrafsız olarak verilmiştir. Bu durum incelenen gazeteler için fotoğrafın Gezi Parkı Eylemleri'ni aktarmada sıklıkla başvurulan bir araç olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle Gezi Parkı Eylemleri'nde gazeteler tarafından kullanılan ve kendi argümanlarını destekleyecek şekilde seçilen fotoğraflarla yansıtılan gerçeklikler yeniden üretilmiştir.

---

788 Özdamar, 2008, s.111.
789 Akt. Özdamar, 2008, s.111.
790 Özdamar, 2008, s.114.

Tablo 4.11. Haberlerde Kullanılan Görsel Malzemenin Gazetelere Göre Dağılımı

Görsel Malzemenin Gazetelere Göre Dağılımı							
HABER GÖRSELİ	**GAZETE**						**Toplam**
	Cumhuriyet	**Hürriyet**	**Sabah**	**Yeni Şafak**	**Zaman**	**Sözcü**	
Fotoğraf	431 (20.6%)	329 (15.7%)	225 (10.8%)	313 (15.0%)	179 (8.6%)	615 (29.3%)	2079 (58.3%)
Bilgi Kutucuğu	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	4 (100.0%)	4 (0.1%)
Grafikler	2 (8.7%)	4 (17.4%)	3 (13.0%)	1 (4.3%)	0 (0.0%)	13 (56.5%)	23 (0.6%)
Karikatür	7 (15.9%)	2 (4.5%)	11 (25.0%)	12 (27.3%)	6 (13.6%)	6 (13.6%)	44 (1.2%)
Yok	447 (31.8%)	234 (16.7%)	182 (13.0%)	200 (14.2%)	164 (11.7%)	177 (12.6%)	1404 (39.4%)
Toplam	887 (24.9%)	569 (16.0%)	421 (11.8%)	526 (14.7%)	349 (9.8%)	815 (22.8%)	3567 (100.0%)

Tablo 12.ye göre değerlendirildiğinde en yüksek düzeyde fotoğraf Sözcü Gazetesi (%29.3) tarafından kullanılmıştır. %20.6 oranıyla Cumhuriyet Gazetesi ikinci, yüzde 15.7 oranıyla Hürriyet Gazetesi üçüncü, yüzde 15.0 oranıyla Yeni Şafak Gazetesi de dördüncü sırada en fazla fotoğraf kullanan gazetelerdir. Yüzde 10.8 ile Sabah Gazetesi ve yüzde 8.6 oranıyla da Zaman Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni en düşük düzeyde fotoğrafla sunan gazetelerdir. Haberde görsel materyal kullanımı haberde vurguyu arttıran önemli bir faktör olarak değerlendirilirken, incelenen gazetelerde yer alan Gezi Parkı Olayları'na ilişkin haberlerin önemli bir bölümünün fotoğrafla desteklendiği görülmektedir. Bu anlamda haberde vurguyu arttırarak kamuoyu üzerinde daha etkili olmak için gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni aktarmada çok sayıda fotoğraf kullandıkları saptanmıştır. Bu bir anlamda gazetelerin kendi argümanlarını destekleyen unsurlara ağırlık verdiğini ve bu argümanları fotoğraflarla yeniden ürettikleri anlamına da gelmektedir.

Görsel materyaller içinde en düşük oran yüzde %0.1 ile "bilgi kutucuğu"na aittir. Yine aynı şekilde grafik kullanımı yüzde 0.6, karikatür kullanımı ise yüzde 1.2 şeklindedir. En fazla karikatür Sabah ve Yeni Şafak Gazeteleri'nde kullanılmıştır.

1.1.2. Haber Kaynaklarına İlişkin Veriler

Haberin toplumsal gerçekliği inşa ettiği, yapılandırdığı ve böylece egemen iktidar yapılarını yayarak yeniden üretmesi anlayışının temelinde habercilerin, haberi yapılandırırken başvurdukları haber kaynaklarının önemi büyüktür. Çünkü gazetecilik ilkelerine gore haberin tarafsızlığını, nesnelliğini ve güvenilirliğini sağlayan unsur haber kaynaklarıdır. Profesyonel gazetecilik meslek rutinlerinden biri olarak değerlendirilen haber kaynakları, gazetecilerin haberi yapılandırırken kullandıkları en temel bilgi kaynağını oluşturmaktadır. Kendi kendine yetemeyen metinler olarak değerlendirilen haber metinlerinin yapılandırılmasında bir başkasına ait sözlere, açıklamalara ihtiyaç duyması, öte yandan haberin doğruluğunun ve geçerliliğinin ortaya konulması açısından da haber kaynaklarına ihtiyaç duymakta, bu ihtiyaç bir zorunlulk haline gelmektedir.

Dolayısıyla haber oluşturulurken başvurulan haber kaynaklarının kimlerden oluştuğu haber içindeki anlamın oluşturulmasında da önemlidir. Gazeteciler profesyonel meslek hayatlarında belirli kaynaklara güvenilirlik atfederek, bu kaynakların söyledikleri her bilgiyi de sorgulamadan güvenilir bilgi olarak değerlendirerek haberleştirmektedirler.[791] Başka bir ifadeyle toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek için bazı görüş ve değerler kabul edilebilirlik sınırları içinde tanımlanırken, diğerlerinin meşru olmayanlar biçiminde tanımlanması gerekmektedir.[792] Dolayısıyla haberde bazı haber kaynaklarına güvenilirlik atfedilmekte dolayısıyla ta toplumsal gerçeklik güvenilirlik atfedilen bu kaynakların açıklamaları doğrultusunda biçimlenmekte ve kamuoyu da konuyu ya da olayı tanımlanan bu çerçeve içinde algılamakta ve tartışmaktadır.

Haber yapılandırılmasında başvurulan haber kaynakları, profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde geçerli olan görüş gazetecilerin resmi kaynaklara (devlet ve hükümet yetkilileri vb.) olan bağımlılığı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu görüşe göre haber kaynağı olarak resmi kaynaklara bağlılık egemen güçlerden gelen içeriğin haberleştirilmesi anlamına gelmekte ve dolayısıyla da resmi haber kaynaklarına bağlılık, egemen ideolojinin sürdürülmesi, yayılması ve yeniden inşa sürecinin de bir parçası

[791] Emel Baştürk Akca, "İdeoloji Dil Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.90.

[792] Pamela J. Shoemaker – Stephen D. Reese, "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi, Medya Kültür Siyaset", Der. ve Çev. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara, 1997, s.103.

olarak değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Gazetecilerin resmi haber kaynaklarına bağlılığı mesleğin hızlı, güvenilir ve doğru bilgiyi anında ulaştırması gereken bir sektör içinde faaliyet göstermesiyle de açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak resmi kaynaklara atfedilen güvenilirlik ünvanı, resmi olmayan kaynaklar için de güvenilmez ya da doğruluğunun ispat edilmesi gereken haber kaynakları sınıflandırmasını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla iktidar olarak belli bir güce sahip olanların haberler yoluyla kamuoyunu ulaşma olanağı söz konusuyken, daha güçsüz konumda bulunanların da bu hakkının elinden alınması ya da ulaşamaması anlamına gelmektedir. Bu nedenle haberde resmi haber kaynaklarına olan bağlılık, beraberinde kitle iletişim araçlarına ve dolayısıyla da kamuoyuna ulaşma anlamında bir adaletsizliği yaratarak, egemen güçlerin lehine işleyen bir süreç olarak işlev görmektedir.

Bu çerçevede çalışmada haber kaynakları başlığı altında haberi yapılandıran kaynak ve haberin dayandırıldığı kaynak olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmiştir. Haberi yapılandıran kaynak kapsamında haberi yazan ve haberin alındığı kaynak göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre incelenen gazetelerde yayınlanan haberlerin sahipleri haberi yapılandıran kişi ya da kurumlar olarak adlandırılmıştır. Haber gazetenin muhabirine aitse "Gazetenin Muhabiri" kategorisi altında kodlanmış, haber herhangi bir haber ajansından alınmışsa haber ajansının ismi kodlanmış, diğer kategorisi altında da bölge müdürlüklerinden gelen haberler ve yazı türleri kodlanmıştır.

Tablo 4.12. Haberi Yapılandıran Kişi ya da Kurumlar

Haberi Yapılandıran Kaynak		
	Sıklık	**Yüzde**
Gazetenin Muhabiri	975	27.3
Diğer	664	18.5
İHA	8	0.2
Reuters	1	0.0
Anadolu Ajansı	63	1.8
Belirtilmemiş	481	13.5
Anka Haber Ajansı	61	1.7
Doğan Haber Ajansı	266	7.4
Cihan Haber Ajansı	17	0.5
AA - DHA	20	0.6
Sosyal Medya	41	1.1
Uluslararası Medya	25	0.7
Ulusal Medya	7	0.2
Diğer Yazı Türleri	938	26.5
Toplam	3567	100.0

Gezi Parkı Eylemleri'nin İstanbul'da meydana gelmesi ve gazete merkezlerinin de İstanbul'da olması nedeniyle gazeteler için habere ulaşmak bu olay çerçevesinde kolay olmuştur. Ancak Gezi Parkı Eylemleri'nin yurda yayılması maliyeti artıran bir unsur olarak görünse de gazetelerin yüksek bir oranda haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullandıkları görülmektedir. Gazeteler yüzde 27,3 oranında haberleri kendi muhabirlerine dayandırmışlardır. Yüzde 13.5 oranında gazetelerin habere ilişkin kaynak belirtmedikleri görülmektedir. Haber ajansı olarak en yüksek düzeyde başvurulan ajans yüzde 7.4 ile Doğan Haber Ajansı olmuştur. Anadolu Ajansı yüzde 1.7 oranında kaynak olarak kullanılmıştır. Bu veri devlet ajansı olarak bilinen resmi kurumun verdiği bilgilerin çalışma kapsamında ele alınan gazeteler tarafından kullanılmadığı anlamına gelmektedir. Yüzde 18.5 oranıyla yüksek bir oran oluşturan diğer kategorisi içinde daha çok gazetelerin bölge müdürlüklerinden gelen haberler yer alırken, bu kategori de yer alan haberlerin de gazetelerin profesyonel kadroları olarak değerlendirmek mümkündür. Tablo 4.12'de "diğer yazı türleri" başlığı altında yer alan kategorideki oranın yüzde 26.5 olduğu görülmektedir. Bu kategoride haber dışında kalan ve özellikle kişisel düşüncelerin ve yorumların aktarıldığı köşe yazıları ile gazetenin profesyonel kadrosu içinde olmayan ancak alanında uzman olan kişilerin yazılarını içermektedir. Dolayısıyla bu veri gazetelerin yüzde 26.5 oranında kişisel düşünceleri içeren yorum yazılarına yer verdiğini göstermektedir.

Haberi bir muhabir yapılandırırken haberin dayandırıldığı kişi ya da kurumlar da haber çözümlemeleri açısından önemli bir durumdur. Bir anlamda haberi muhabir yazarken bilginin alındığı kaynak da haberdeki enformasyonun kaynağı olmaktadır. Bu nedenle haberin yapılandırılmasında başvurulan kaynaklar da haberin çözümlenmesinde dikkate alınması gereken bir husustur.

Gazeteciliğin örgütsel işleyiş yapısında göre haber kaynağı açısından güvenilir olduğu kabul edilen haber kaynaklarından enformasyon almak maliyeti azaltırken, görünüşte güvenilir olduğu düşünülmeyen ve eleştiriye neden olabilecek bir kaynaktan sağlanan enformasyonun dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmekte ve bunun sonucunda da daha fazla maliyete ihtiyaç duyulmaktadır.[793] Dolayısıyla profesyonel gazetecilik rutinlerinden biri olarak haber kaynağı olarak hükümet ve iş çevrelerini kullanmak gazetecilerin işini büyük ölçüde kolaylaştırmakta ve haber oluşturma maliyetini basın kuruluşları için azaltmaktadır. Dolayısıyla rutin haber kaynakları ya da resmi kaynaklar her türlü düşüncelerini medya aracılığıyla kamuoyuyla paylaşma olanağına sahipken, rutin olmayan haber kaynaklarının medyada yer alabilmeleri belirli bir mücadeleyi gerektirmektedir.

Medyanın resmi kaynaklara bağlılığının bir nedeni de siyasi ve ekonomik anlamda güçlü kesimlerin medyayı etkilemek için kişisel ilişkilerini, tehditleri ve ödülleri kullanabilmeleridir. İşte bu yüzden medya güvenilir kaynaklarını incitmemek ve yakın ilişkilerini zedelememek için bazı haberleri görmezden gelebilmekte ya da bazı konularda eleştiri yapmamak zorunda kalabilmektedirler.[794] Medyanın resmi kaynaklara haber anlamında bağlılığı, medya gündeminin hükümet ve güçlü kişilerin belirlemesini sonucunu da doğurmaktadır. Şöyle ki resmi ağızlardan dile getirilen açıklamalar çerçevesinde oluşan gündem, kamunun da önemli gördüğü konular haline gelmektedir.

İktidar güçlerinin belirlediği gündem çerçevesinde şekillenen haber yayınlarında herhangi bir konu hakkında uzman görüşü alınmak istendiğinde de genellikle uzmanlar, hükümetin ve medya kuruluşlarının çıkarlarını destekleyen çevrelerden tercih edilmektedir.[795] Dolayısıyla medya kendi ticari ve ekonomik çıkarları çerçevesinde sistemi meşrulaştıracak ve devamını sağlayacak biçimde kamuoyunu yönetmektedir.

---

[793] Edward S. Herman – Noam Chomsky, *Kitle Medyasının Ekonomi Politiği Rızanın İmalatı*, Çev. Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.101-102.
[794] Herman - Chomsky, 2006, s.105.
[795] Nazife Güngör, *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s.125.

Haberin dayandırıldığı kaynak kişi ve kurumların dağılımında, alınan enformasyonun ve haberleştirilen bilginin dayandırıldığı kişi ve kurumlar dikkate alınmıştır. Bu çerçevede "İstanbul Kent Yönetimi" kategorisinde İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanlığı ve İstanbul Valiliği'nden yapılan açıklamalar kodlanmıştır. "Güvenlik Güçleri" kategorisinde ise Emniyet Müdürlüğü ve güvenlik güçlerinin dayandırıldığı haberler yer almaktadır. Çeşitli akademisyen, yazar, işadamı alanında uzman kişilere dayandırılarak yapılandırılan haberler ise "toplumdaki çeşitli kesimler" başlığı altında kodlanmıştır.

Tablo 4.13. Haberin Dayandırıldığı Kaynak Kişi ve Kurumların Dağılımı

Haberin Dayandırıldığı Kaynak Kişi ve Kurumlar		
	Sıklık	**Yüzde**
Göstericiler	876	24.6
Uluslararası Medya	111	3.1
Ulusal Medya	58	1.6
İstanbul Kent Yönetimi	164	4.6
Esnaf	14	0.4
Sosyal Medya	9	0.3
Gezi Parkı Komitesi	86	2.4
Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	3	0.1
Cumhurbaşkanı	48	1.3
İktidar - Hükümet Kaynakları	899	25.2
Muhalefet Partileri	222	6.2
Güvenlik Güçleri	297	8.3
Sivil Toplum Örgütleri	178	5.0
Sanatçılar	166	4.7
Toplumdaki Çeşitli Kesimler	317	8.9
Uluslararası Örgütler	119	3.3
Toplam	3567	100.0

Haberlerin dayandırıldığı kaynak kişi ya da kurumlara bakıldığında yüzde 25.2 oranında iktidar ve hükümet kaynakları görülmektedir. Benzer şekilde Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan göstericilere dayandırılan haberlerin oranı ise yüzde 24.6 oranındadır. Çalışma çerçevesinde ele alınan gazeteler için iktidar ve hükümet kaynaklarının dışında resmi kaynaklar çerçevesinde değerlendirilecek iki kaynak daha bulunmaktadır. Bu kategoriler "İstanbul Kent Yönetimi" ve "Güvenlik Güçleri"dir. Bu iki kategorinin oranları değerlendirildiğinde resmi kaynakların oranı yüzde 38.1'e yükselmektedir. Bu oran Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin gazetecilerin resmi kaynaklara

bağlılığını onaylar niteliktedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin diğer tarafı göstericilere dayandırılan haber oranı ise yüzde 24.6 olarak görülmektedir. Bu veri göstericilerin iktidar ve hükümet kaynakları ya da resmi kaynaklar kadar güvenilir bulunmadığını göstermekle birlikte, Türkiye'de bu şekilde gerçekleşen gerek katılım gerekse süre anlamında meydana gelen en önemli kentsel hareketlerden biri olan Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin eylemcilerin düşüncelerinin de önemsendiği anlamına gelmektedir.

Haberin dayandırıldığı kaynak kişi ya da kurumların değerlendirilmesinde dikkat çeken bir diğer nokta muhalefet partilerine dayandırılan haberlerin oranıdır. Haberlerin yüzde 6.2 oranında muhalefet partilerine dayandırılmaktadır. Bu veriler profesyonel gazetecilik rutinleri arasında değerlendirilen haberde nesnellik ve tarafsızlık normunu gündeme getirmektedir. Tarafsız ve nesnel bir gazetecilik için habere konu olan tarafların eşit ve dengeli bir şekilde verilmesiyle "tarafsızlık" ilkesine uyulduğu varsayılmakta ve "değer yargılarından arınmış bir gazeteci metaforunu"[796] üretmektedir. Haberde objektifliği sağlayan ya da objektifliği engelleyen koşulları yanlılık/yansızlık (bias/unbias), hakkaniyet (fairness), dengelilik (balanced), tarafsızlık (impartiality) ve nötr (neutral) şeklinde tanımlamak mümkündür.[797] Habercilerin bu ölçütleri yerine getirebilmesi için öncelikle olay taraflarına eşit mesafede yaklaşması gerekmektedir. Olayın taraflarına eşit mesafede durmak ya da belli bir yargı veya önyargıyla olay taraflarına yaklaşmamak demek hakkaniyetli olmakla sağlanan bir husustur. Dolayısıyla olay taraflarına eşit mesafede durmak ve taraflara hakkaniyetle yaklaşmak haberin de dengeli bir şekilde sunulmasıyla gösterilmektedir.[798] Bu durumun tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için haberde yer alan olayın tarafları için nötr bir dil kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla oranlara bakıldığında iktidar ve hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerin oranıyla muhalefet partilerin tümüne dayandırılan haberlerin oranı arasında büyük bir fark görülmektedir. Verilere göre yüzde 6.2 oranında muhalefet partilerinden elde edilen enformasyonun haberleştirildiği görülmektedir. Bu çerçevede haberde nesnellik ve tarafsızlık kriterlerinden biri olan ve "yüzde 50 yüzde 50 hakkaniyet" ifadesiyle formülleştirilen "hakkaniyet" kavramının gözetilmediği, iktidar

---

[796] İnal, 1996, s.21.

[797] Ömer Özer, "İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni bir Çözümleme", *Türkiye'de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın*, Der. Erdal Dağtaş, Ütopya Yayınları, Ankara, 2007, s.381.

[798] Özer, 2007, s.381.

ve hükümet kaynaklarına gazeteler tarafından daha çok başvurulduğu ve bu kaynakların elde edilen enformasyonun daha yüksek oranda haberleştirildiği görülmektedir.

Verilere göre iktidar ve hükümet kaynakları, muhalefet partileri ve göstericilere dayandırılan haberlerin oranı Gezi Parkı Olayları'na ilişkin haberlerin yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Geriye kalan yüzde 30'luk dilimde ise toplumdaki değişik kesimlerin (sanatçılar, sivil toplum örgütleri) görüşleri yer bulmuştur.

1.1.3. Haberde Objektiflik/Nesnelliğe İlişkin Veriler

Haberleri tanımlayıcı özelliklerin başında haberde kullanılan başlıklar gelmektedir. Çünkü, okuyucunun aktarılan haberleri okumasını sağlamak son derece önemli bir sorundur ve bu sorunun giderilmesinde haberin başlığı, o haberin okuyucusu tarafından ilk okunan ve bu okumadan sonra da haberin geri kalan kısmının okunup okunmayacağı kararının verildiği bölümünü oluşturmaktadır. Okuyucu haberin bütününe ilişkin doğru bir fikir edinmek için sadece başlık ya da haberin özetini oluşturan spot cümlelerine göz gezdirmektedir. Dolayısıyla başlığın nasıl kurgulandığı son derece önemlidir. Gazetecilik jargonunda "ters piramit" olarak ifade edilen ve haber değeri açısından yaygın olarak kullanılan bir kavrama işaret eden bu haber yazma tekniğinde haberleştirilen konu oluş sırasına göre değil de konunun haber değeri kriterlerine göre en önemli görülen noktasının haberin üst sıralarında (başlık, spot vb.) konumlandırılması, buna karşılık yine haber değeri kriterleri açısından daha az önemde görülen noktalarına ise haberin sonlarına doğru yer verilmesi ya da hiç yer verilmemesi şeklindeki haber yazımını içermektedir. Dolayısıyla başlık ya da spot cümlelerinin fonksiyonu, okuyucuların haberleri okuma sırasının mantıklı bir yolunu sunan ve bu süreci kontrol etmenin önemli stratejik işareti olarak hizmet eden kavramsal (cognitive) yapının bir formudur. Haber başlığının temel mantığı maksimum enformasyonun minimum sayıdaki kelimeyle paketlenerek sunulmasını içermektedir. Yani, başlık içindeki her kelime çok dikkatli bir şekilde seçilmekte ve başlığın etkisi maksimize edilerek yapılandırılmaktadır. Böylece başlıklar gazetelerin ideolojik değer ve tutumlarını kapsamaktadırlar.

Haber başlığı, haberde tarafsızlık ve nesnellik çerçevesinde değerlendirildiğinde başlıklarda da bu tarafsızlığın ve nesnelliğin yansıtılması gerekmektedir. Bu çerçevede çalışma çerçevesinde incelenen gazetelerde yayınlanan haberlerin başlıkları alıntı, yorum ve betimleyici kategorilerinde değerlendirilmiştir. Alıntı kategorisine haberin

dayandırıldığı kişi ya da kurumlardan gelen açıklamaların içinden seçilmiş cümlelerle oluşturulmuş başlıklar, yorum kategorisinde haberi yapılandıran muhabir ya da gazetecinin kendi değerlendirmelerini içeren başlıklar, betimleyici kategorisine de haberin içindeki konuyu ya da sorunu yansıtan ve bir anlamda da tarafsız bir değerlendirmeyi içeren başlıklar kodlanmıştır.

Tablo 4.14. Haber Başlıklarına İlişkin Verilerin Dağılımı

Haber Başlığı		
	Sıklık	**Yüzde**
Alıntı	885	24.8
Yorum	2139	60.0
Betimleyici	543	15.2
Toplam	3567	100.0

Tablo 4.14'e göre veriler değerlendirildiğinde çalışma kapsamında incelenen gazetelerin haberlerini yüzde 60 oranında yoruma dayalı bir başlıkla sundukları görülmektedir. Haberin dayandırıldığı kişi ya da kurumdan alıntıya yer verilen başlık kullanımının oranı ise yüzde 24.8'dir. Betimleyici başlık kullanımı ise gazeteler için en düşük oranda yer almaktadır. Tüm gazeteler ilettikleri haberlerin sadece yüzde 15.2'sini betimleyici bir başlıkla aktarmayı tercih etmişlerdir. Bu veriler haberde tarafsızlık ve nesnelliğin temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilen haber başlıklarında bu ölçütün kullanılmadığı tam tersine özellikle tarafsız olması beklenen ve yorum yazısı olarak değerlendirilen köşe yazılarından da ayrı tutulan haberlerde de bu ölçütün kullanılmadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu veri gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri yapılandırırken tarafsız davranmadıklarını, kendi ideolojik pozisyonları gereği bir tutumu benimsedikleri ve bu tutum çerçevesinde başlıkları yapılandırdıklarını göstermektedir. Haberde nesnellik ve objektifliği belirleyen hususlardan bir diğeri de herhangi bir haber kaynağına dayandırılarak oluşturulan haberin nasıl sunulduğudur. Tarafsızlığın ölçütü daha çok, habere konu olan kişi ya da kurumun ya da haberin kaynağını oluşturan kişi ya da kurumun tarafsız tıpkı üçüncü bir göz gibi olayı aktarması beklenirken, araştırma sonucunda elde edilen veriler bu hususun göz önünde bulundurulmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışma kapsamında ele alınan tüm gazeteler kendi ideolojik pozisyonları gereği karşısında konumlandırdığı "onlar"ı negatif bir sunum biçimiyle sunmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 4.15. Cumhuriyet Gazetesi'nin Kullandığı Haber Kaynağı Dağılımı ve Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Cumhuriyet	**Göstericiler**	66 (13.6%)	18 (17.5%)	156 (52.2%)	240 (27.1%)
	Uluslararası Medya	15 (3.1%)	0 (0.0%)	12 (4.0%)	27 (3.0%)
	Ulusal Medya	16 (2.5%)	2 (1.0%)	2 (2.0%)	20 (2.5%)
	İstanbul Kent Yönetimi	11 (2.2%)	9 (8.8%)	20 (6.6%)	40 (17.6%)
	Esnaf	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)	1 (0.1%)
	Sosyal Medya	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)	1 (0.1%)
	Gezi Parkı Komitesi	12 (2.5%)	3 (2.9%)	5 (1.7%)	20 (2.3%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0)	0 (0.0)
	Cumhurbaşkanı	0 (0.0%)	3 (2.9%)	3 (1.0%)	6 (0.7%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	155 (32.0%)	35 (34.0%)	6 (2.0%)	196 (22.1%)
	Muhalefet Partileri	33 (6.8%)	4 (3.9%)	16 (5.4%)	53 (6.0%)
	Güvenlik Güçleri	75 (15.5%)	8 (7.8%)	0 (0.0%)	83 (9.4%)
	Sivil Toplum Örgütleri	43 (8.9%)	3 (2.9%)	23 (7.7%)	69 (7.8%)
	Sanatçılar	12 (2.5%)	7 (6.8%)	24 (8.0%)	43 (4.8%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	25 (5.2%)	8 (7.8%)	22 (7.4%)	55 (6.2%)
	Uluslararası Örgütler	22 (4.5%)	3 (2.9%)	8 (2.7%)	33 (3.7%)
	Toplam	485 (100.0%)	103 (100.0%)	299 (100.0%)	887 (100.0%)

Cumhuriyet Gazetesi'nin verileri değerlendirildiğinde eylemin tarafı konumunda bulunan göstericilerle, iktidar hükümet kaynaklarına ait haberlerin sunumunda büyük farklılıklar görülmektedir. Göstericilere dayandırılan haberlerin yüzde 52.2'si pozitif bir tonla sunulurken, iktidar hükümet kaynaklarına ait haberlerin yüzde 32'si negatif bir tonla sunulmuştur. Gazete haberlerinin tamamının yüzde 27.1'ini göstericilere, yüzde 39.7'sini iktidar ve hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerden oluşmaktadır. Gazetenin sunum biçimiyle birlikte değerlendirildiğinde Cumhuriyet Gazetesi kaynak kullanımı açısından iktidar ve hükümet kaynaklarına bağlılık gösterirken, haber kaynağının sunumu açısından bir çözümleme yapıldığında, göstericileri pozitif, iktidar

ve hükümet kaynaklarını negatif bir tonla sunumu, Gezi Parkı Eylemleri'nin tarafları açısından objektiflik ve nesnellik gözetilmediği görülmektedir. Öte yandan Cumhuriyet Gazetesi, güvenlik güçlerine dayandırılan haberlerin yüzde 15.5'ini negatif bir şekilde sunarken, haberlerinin yüzde 9.4'ünü haber kaynağı bağlamında güvenlik güçlerine dayandırmaktadır.

Tablo 4.16. Hürriyet Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Hürriyet	**Göstericiler**	34 (15.9%)	47 (20.1%)	59 (48.8%)	140 (24.6%)
	Uluslararası Medya	4 (1.9%)	4 (1.7%)	2 (1.7%)	10 (1.8%)
	Ulusal Medya	1 (0.5%)	1 (0.4%)	0 (0.0%)	2 (0.4%)
	İstanbul Kent Yönetimi	9 (4.2%)	13 (5.6%)	14 (11.6%)	36 (6.4%)
	Esnaf	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.8%)	1 (0.2%)
	Sosyal Medya	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0)	0 (0.0%)
	Gezi Parkı Komitesi	3 (1.4%)	5 (2.1%)	3 (2.5%)	11 (1.9%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	1 (0.4%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Cumhurbaşkanı	1 (0.5%)	3 (1.3%)	6 (5.0%)	10 (1.8%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	79 (36.9%)	69 (29.5%)	5 (4.1%)	153 (26.9%)
	Muhalefet Partileri	16 (7.5%)	15 (6.4%)	4 (3.3%)	35 (6.2%)
	Güvenlik Güçleri	30 (14.0%)	25 (10.7%)	1 (0.8%)	56 (9.8%)
	Sivil Toplum Örgütleri	11 (5.1%)	8 (3.4%)	4 (3.3%)	23 (4.0%)
	Sanatçılar	7 (3.3%)	16 (6.8%)	13 (10.7%)	36 (6.3%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	14 (6.5%)	19 (8.1%)	5 (4.1%)	38 (6.7%)
	Uluslararası Örgütler	5 (2.3%)	8 (3.4%)	4 (3.3%)	17 (3.0%)
	Toplam	214 (100.0%)	234 (100.0%)	121 (100.0%)	569 (100.0%)

Hürriyet Gazetesi'nin verilerine bakıldığında, göstericilere dayandırılan haberlerin yüzde 48.8 oranında pozitif tonda sunulduğu görülmektedir. Aynı şekilde gazetenin, iktidar ve hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerin de yüzde 36.9 oranında negatif bir tonda kamuoyuna aktardığı görülmektedir. Hürriyet Gazetesi, haberi

yapılandırmada kullandığı haber kaynakları açısından değerlendirildiğinde yüzde 24.6 oranında göstericilere dayandırılan haberler, yüzde 26.9 oranında iktidar ve hükümet kaynaklarına dayandırılmaktadır. Bu oranın içinde İstanbul Kent Yönetimi'ne ait haberler de eklendiğinde resmi kaynakların kullanım oranı yüzde 33.3' yükselmektedir. Dolayısıyla gazetenin haberi yapılandırmada resmi kaynaklara bağlı olduğunu bu sonuçlar ortaya koymaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin özellikle Gezi Parkı Eylemleri'nin tarafı olarak görülen göstericiler ile iktidar ve hükümet kaynaklarına ait haberlerin sunumunda "nötr" bir tutumu yüksek oranlarda (%29.5 – iktidar/hükümet kaynakları ve %20.1 göstericiler) benimsemesi, gazetenin tarafsız/dengeli bir tutum izleyerek, denge kurma çabasını göstermektedir.

Tablo 4.17. Sabah Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Sabah	**Göstericiler**	50 (27.8%)	34 (21.1%)	12 (15.0%)	96 (22.8%)
	Uluslararası Medya	7 (3.9%)	1 (0.6%)	1 (1.3%)	9 (2.1%)
	Ulusal Medya	5 (2.8%)	1 (0.6%)	0 (0.0%)	6 (1.4%)
	İstanbul Kent Yönetimi	6 (3.4%)	7 (4.3%)	12 (15.1%)	25 (5.9%)
	Esnaf	3 (1.7%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	3 (0.7%)
	Sosyal Medya	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Gezi Parkı Komitesi	8 (4.4%)	5 (3.1%)	2 (2.5%)	15 (3.6%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Cumhurbaşkanı	1 (0.6%)	2 (1.2%)	6 (7.5%)	9 (2.1%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	47 (26.1%)	44 (27.3%)	20 (25.0%)	111 (26.4%)
	Muhalefet Partileri	10 (5.6%)	13 (8.1%)	7 (8.8%)	30 (7.1%)
	Güvenlik Güçleri	17 (9.4%)	24 (14.9%)	3 (3.8%)	44 (10.5%)
	Sivil Toplum Örgütleri	9 (5.0%)	7 (4.3%)	2 (2.5%)	18 (4.3%)
	Sanatçılar	1 (0.6%)	6 (3.7%)	0 (0.0%)	7 (1.7%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	14 (7.8%)	15 (9.3%)	10 (12.5%)	39 (9.3%)
	Uluslararası Örgütler	2 (1.1%)	2 (1.2%)	5 (6.3%)	9 (2.1%)
	Toplam	180 (100.0%)	161 (100.0%)	80 (100.0%)	421 (100.0%)

Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin kaynaklarına göre sunumu, Sabah Gazetesi açısından değerlendirildiğinde eldeki veriler, gazetenin ideolojik duruşuna ve iktidar/hükümet kaynaklarını destekleyip desteklememe durumuna göre değişmektedir. Sabah Gazetesi göstericilere dayandırılan haberlerin yüzde 27.8'ini negatif bir tonla sunmayı tercih etmiştir. Benzer şekilde Gezi Parkı Komitesi'ne dayandırılan haberleri de yüzde 4.4 oranında negatif bir tutumla sunan gazetenin, eylemlere bu anlamda negatif bir yaklaşım içinde olduğu söylenebilir. İktidar/hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerin yüzde 25'ini pozitif bir tonda sunan gazete, haberi yapılandırırken haber kaynağı olarak iktidar ve hükümet kaynaklarına yüzde 26.4 oranında başvurmaktadır. İstanbul Kent Yönetimi'nin haber kaynağı olarak kullanıldığı haberlerin oranı eklendiğinde ise rakam yüzde 34.3'e çıkmaktadır. Dolayısıyla Sabah Gazetesi'nin iktidar/hükümet kaynaklarına ait haberleri daha yüksek oranda haberleştirdiği söylenebilir. Gazetenin, göstericileri haber kaynağı olarak kullandığı haberlerin oranı ise yüzde 22.8'dir. Gazetenin göstericilere dayandırılan haberlerin sunumunda negative bir tutumu benimsemesine rağmen iktidar/hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerin sunumunda daha dengeli bir tutum izlemeye gayret ettiği düşünülmektedir. Sabah Gazetesi, güvenlik güçlerine dayandırılan haberlerin sunumunda ise daha nötr bir tutum (%14.9) izlemeyi tercih etmiştir.

Tablo 4.18. Yeni Şafak Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Yeni Şafak	Göstericiler	107 (31.9%)	30 (30.0%)	14 (15.4%)	151 (28.7%)
	Uluslararası Medya	19 (5.7%)	2 (2.0%)	0 (0.0%)	21 (4.0%)
	Ulusal Medya	4 (1.2%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	5 (1.2%)
	İstanbul Kent Yönetimi	7 (2.1%)	4 (3.0%)	11 (12.1%)	22 (4.2%)
	Esnaf	5 (1.5%)	0 (0.0%)	1 (1.1%)	6 (1.1%)
	Sosyal Medya	1 (0.3%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	2 (0.4%)
	Gezi Parkı Komitesi	16 (4.8%)	1 (1.0%)	2 (2.2%)	19 (3.6%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Cumhurbaşkanı	2 (0.6%)	1 (1.0%)	5 (5.5%)	8 (1.5%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	76 (22.7%)	23 (23.0%)	30 (33.0%)	129 (24.5%)
	Muhalefet Partileri	10 (3.0%)	10 (10.0%)	2 (2.2%)	22 (4.2%)
	Güvenlik Güçleri	20 (6.0%)	7 (7.0%)	3 (3.3%)	30 (5.7%)
	Sivil Toplum Örgütleri	16 (4.8%)	3 (3.0%)	2 (2.2%)	21 (4.0%)
	Sanatçılar	7 (2.1%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	8 (1.5%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	34 (10.1%)	14 (14.0%)	13 (14.3%)	61 (11.6%)
	Uluslararası Örgütler	11 (3.3%)	2 (2.0%)	8 (8.8%)	21 (4.0%)
	Toplam	335 (100.0%)	100 (100.0%)	91 (100.0%)	526 (100.0%)

Yeni Şafak Gazetesi'nin yapılandırdığı haberin kaynaklarına göre sunumunun nasıl olduğu değerlendirildiğinde, gazete yüzde 31.9 oranında göstericilere ait haberleri negatif bir tonda sunmuştur. Benzer şekilde Gezi Parkı Komitesi'ne ait haberleri de yüzde 4.8 oranında negatif bir tonda sunan gazete, iktidar ve hükümet kaynaklarına ait haberlerin %33'ünü pozitif, İstanbul Kent Yönetimi'ne ait haberlerin yüzde 12.1'ini pozitif bir tonda sunmuştur. Dolayısıyla bu veriler ışığı altında Yeni Şafak Gazetesi'nin eylemcilere negatif bir tutumla yaklaştığı söylenebilir. Öte yandan haberi yapılandıran kaynak kullanımı açısından değerlendirildiğinde gazetenin, haber kaynağı olarak göstericilere dayandırdığı haberlerin oranı yüzde 28.7, iktidar/hükümet kaynaklarına

dayandırdığı haberlerin oranı ise İstanbul Kent Yönetimi'nin de dahil edilmesiyle birlikte yüzde 28.7 şeklindedir. Bu çerçevede her iki kaynağı da eşit bir şekilde kullanan Yeni Şafak Gazetesi, haber kaynaklarını dengeli kullanmasına rağmen sunum şekillerindeki farklılıkla, Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin tutumunu sergilemekte ve tarafsız olmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan Yeni Şafak Gazetesi'nde dikkat çeken bir başka nokta ise toplumdaki çeşitli kesimler başlığı altında toplanan ve alanında uzman, akademisyen, işadamı vb. insanların yaptığı açıklamalara dayandırılan haberlerin yüzde 14.3 oranını pozitif bir tonda sunmasıdır. Bu veri, gazetenin eylemlere ilişkin kendi tutumunu benimseyen ve bu çerçevede eylemlere karşı olumsuz bir tutum benimseyen toplumun çeşitli kesimlerinden gelen uzman açıklamalara gazetesinde yer verdiğini, kendi pozisyonunu daha doğrusu iktidar/hükümet kaynaklarının pozisyonunu kamuoyunda yaygın düşünce olarak benimsetilmesinde bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle gazete sayfalarında yer alan Gezi Parkı Eylemleri'ne ve eylemcilerine ilişkin olumsuz tutum, toplumdaki çeşitli kesimler tarafından da onaylatılarak, bu yönde bir algı ve yaygın düşünce oluşturulmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Bu veri gazetenin bir kitle iletişim aracı olarak hegemonik mücadelenin sürdürüldüğü bir alan olarak kullanıldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.19. Zaman Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Zaman	**Göstericiler**	36 (22.6%)	31 (25.6%)	9 (13.0%)	76 (21.8%)
	Uluslararası Medya	3 (1.9%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	3 (0.9%)
	Ulusal Medya	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	İstanbul Kent Yönetimi	8 (5.1%)	7 (5.8%)	7 (10.1%)	22 (6.4%)
	Esnaf	1 (0.6%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	2 (0.6%)
	Sosyal Medya	1 (0.6%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)
	Gezi Parkı Komitesi	5 (3.1%)	3 (2.5%)	1 (1.4%)	9 (2.6%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)

Tablo 4.19. Zaman Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu (devamı)

	Cumhurbaşkanı	1 (0.6%)	2 (1.7%)	5 (7.2%)	8 (2.3%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	46 (28.9%)	38 (31.4%)	28 (40.6%)	112 (32.1%)
	Muhalefet Partileri	12 (7.5%)	15 (12.4%)	4 (5.8%)	31 (8.9%)
	Güvenlik Güçleri	17 (10.7%)	6 (5.0%)	1 (1.4%)	24 (6.9%)
	Sivil Toplum Örgütleri	9 (5.7%)	5 (4.1%)	6 (8.7%)	20 (5.7%)
	Sanatçılar	1 (0.6%)	2 (1.7%)	3 (4.3%)	6 (1.7%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	14 (8.8%)	6 (5.0%)	3 (4.3%)	23 (6.6%)
	Uluslararası Örgütler	4 (2.5%)	3 (2.5%)	2 (2.9%)	9 (2.6%)
	Toplam	159 (100.0%)	121 (100.0%)	69 (100.0%)	349 (100.0%)

Zaman Gazetesi'nin haberi dayandırdığı kaynak olarak elde edilen veriler incelendiğinde, gazetenin resmi kaynaklara bağlılığının çok yüksek olduğu görülmektedir. Yüzde 32.1 oranında iktidar/hükümet kaynaklarından gelen açıklamaları haberleştiren gazete, yüzde 21.8 oranında göstericileri kaynak göstererek haber yapılandırmıştır. Sunum biçimleri açısından da bir değerlendirme yapıldığında Yeni Şafak Gazetesi'ne benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Gazete, göstericilere dayandırılan haberlerin yüzde 22.6'sını negatif bir tonda sunarken, iktidar – hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerin yüzde 40.6'sını pozitif bir tonda sunmuştur. Benzer şekilde İstanbul Kent Yönetimi'ne ait haberleri yüzde 10.1 oranında pozitif bir tonda sunan Zaman Gazetesi, güvenlik güçlerine ait haberlerin yüzde 10.7'sini de negatif bir tonda sunmayı tercih etmiştir.

Tablo 4.20. Sözcü Gazetesi'nin Haber Kaynağını Sunumu

Gazete	Haberin Kaynağı	Negatif Ton	Nötr Ton	Pozitif Ton	Toplam
Sözcü	Göstericiler	76 (16.0%)	8 (9.0%)	89 (35.6%)	173 (21.2%)
	Uluslararası Medya	25 (5.3%)	4 (4.5%)	12 (4.8%)	41 (5.0%)
	Ulusal Medya	20 (3.2%)	1 (1.1%)	2 (0.8%)	23 (2.8%)
	İstanbul Kent Yönetimi	9 (1.8%)	7 (7.9%)	3 (1.2%)	19 (2.4%)1
	Esnaf	1 (0.2%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Sosyal Medya	3 (0.6%)	0 (0.0%)	2 (0.8%)	5 (0.6%)
	Gezi Parkı Komitesi	5 (1.1%)	5 (5.6%)	1 (0.4%)	11 (1.3%)
	Yabancı Ülkelerden Gelen Açıklamalar	0 (0.0%)	1 (1.1%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Cumhurbaşkanı	1 (0.2%)	3 (3.4%)	3 (1.2%)	7 (0.9%)
	İktidar – Hükümet Kaynakları	160 (33.6%)	24 (27.0%)	14 (5.6%)	198 (24.3%)
	Muhalefet Partileri	32 (6.7%)	6 (6.7%)	13 (5.2%)	51 (6.3%)
	Güvenlik Güçleri	46 (9.7%)	6 (6.7%)	8 (3.2%)	60 (7.4%)
	Sivil Toplum Örgütleri	17 (3.6%)	3 (3.4%)	7 (2.8%)	27 (3.3%)
	Sanatçılar	17 (3.6%)	4 (4.5%)	45 (18.0%)	66 (8.1%)
	Toplumdaki Çeşitli Kesimler	42 (8.8%)	15 (16.9%)	44 (17.6%)	101 (12.4%)
	Uluslararası Örgütler	21 (4.4%)	2 (2.2%)	7 (2.8%)	30 (3.7%)
	Toplam	476 (100.0%)	89 (100.0%)	250 (100.0%)	815 (100.0%)

Sözcü Gazetesi'nin haberi oluştururken kullandığı haber kaynaklarına ait verileri incelendiğinde, diğer gazetelerde olduğu gibi iktidar/hükümet kaynaklarına ağırlık verdiği görülmektedir. Gazete, yüzde 24.3 oranında iktidar/hükümet kaynaklarına ait açıklamaları haberleştirirken, bu rakama İstanbul Kent Yönetimi'ne ait haberler dahil edildiğinde yüzde 26.7'ye çıkan bir oranda haberi yapılandırmada resmi kaynaklara bağlılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Gazete, yüzde 21.2 oranında da göstericilerin kaynak olarak kullanmıştır. Sözcü Gazetesi'nin haber kaynaklarını sunum biçimi çözümlendiğinde, göstericilere dayandırılan haberlerin yüzde 35.6'sını pozitif bir tonda sunduğu görülmektedir. İktidar/hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerin yüzde 33.6'sını

negatif bir tonda sunan gazete, benzer şekilde güvenlik güçlerine ait haberlerin yüzde 9.7'sini de negatif bir tonda sunmaktadır. Bu çerçevede gazetenin Gezi Parkı Eylemleri'ne genel olarak pozitif, olumlu bir tutum benimsediği ve desteklediği anlaşılmaktadır. Sözcü Gazetesi'nde de toplumdaki çeşitli kesimler başlığı altında toplanan içerisine uzman, akademisyen, işadamı gibi alanında uzman ve sözü geçen insanların dahil edildiği kategorinin pozitif bir tonda sunumu (%17.6) dikkat çekmektedir. Yeni Şafak Gazetesi'nde olduğu gibi Sözcü Gazetesi'nin de Gezi Parkı Eylemleri'n destekleyen tutumunu, toplumdaki çeşitli kesimlerin düşünceleriyle desteklediği ve bu şekilde bir kamuoyu yaratmayı hedeflediği görülmektedir. Bu veriler aynı zamanda bir kitle iletişim aracı olarak gazetelerin, kendi savundukları görüşler çerçevesinde hegemonik bir araç olarak kullanıldığının da kanıtı olarak değerlendirilmektedir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin tamamı yüksek sayılabilecek oranlarda göstericileri haberleştirmelerine rağmen, haberi yapılandırmada resmi haber kaynaklarına bağlılık göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesi yüzde 27.1 oranında göstericilerin kaynak olarak kullanıldığı haber yayınlarken, yüzde 22.1 oranında iktidar-hükümet kaynaklarını haberleştirmekte yüzde 17.6 oranında da İstanbul kent yönetimine ilişkin haberleri iletmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin kullandığı haber kaynaklarına göre elde edilen oranlar ise şu şekildedir. Gazete yüzde 24.6 oranında göstericileri, yüzde 26.9 oranında iktidar-hükümet kaynaklarını, yüzde 6.4 oranında da İstanbul kent yönetiminin kaynak olarak kullandıldığı haberlere yer vermektedir. Sabah Gazetesi, kullanılan haber kaynaklarına göre değerlendirildiğinde, gazetenin yüzde 22.8 oranında göstericileri, yüzde 26.4 oranında iktidar-hükümet kaynaklarını, yüzde 5.9 oranında da İstanbul kent yönetimini haber kaynağı olarak kullandığı görülmektedir. Yeni Şafak gazetesi'nde oranlar ise şöyledir: Gazete yüzde 28.7 oranında göstericilerle ilgili haberleri, yüzde 24.5 ranında iktidar-hükümet kaynaklarına ilişkin haberleri, yüzde 4.2 oranında da İstanbul kent yönetiminin kaynak olarak kullandığı haberlere yer vermektedir. Zaman Gazetesi'nde iktidar hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerin oranı yüzde 32.1 iken, göstericilerin haber kaynağı olarak kullanıldığı haberlerin oranı yüzde 21.8 şeklinde olmuştur.sözcü Gazetesi ise yüzde 24.3 oranında iktidar-hükümet kaynaklarına ait haberlere yer verirken, göstericilerin haber kaynağı olarak kullanıldığı haberlerin oranı yüzde 21.2

şeklindedir. Bu veriler iktidar-hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerin çoğunlukta olduğunu gösterirken, göstericilerin kaynak olarak kullanıldığı haberlere de gazetelerin yer verdiğini göstermektedir. Bu verilerde dikkat çeken husus ise Yeni Şafak ve Sözcü Gazeteleri'nin savundukları fikir ve ideolojilerini destekleyecek haber kaynakları yerine karşılarında konumlandırları haber kaynaklarına daha fazla ağırlık vermesidir. Yeni Şafak Gazetesi'nde göstericilerin kaynak olarak kullanıldığı haberler, iktidar-hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerden yüksek olmasına rağmen, göstericilerin yüzde 31.9 oranında negatif bir tonda sunulduğunu, Sözcü Gazetesi de aynı şekilde iktidar-hükümet kaynaklarına dayandırdığı haberlerin yüzde 33.6'sını negatif bir tonda kamuoyuna aktarmaktadır. Dolayısıyla bu veriler, gazetelerin kendi savundukları fikir ve ideolojisinin karşısında konumlandırdıkları haber kaynaklarını olumsuzlayarak, kendi düşünceleri çerçevesinde bir kamuoyu yaratmaya çalıştıkları anlamına gelmektedir.

Öte yandan çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda, ele alınan gazetelerin objektiflik ve nesnellik unsurunu karşılamadıkları, haberleri yapılandırdığı kaynaklar açısından, tarafı oldukları grubu ya da "biz" kapsamında destekledikleri tarafı pozitif bir tonda sunarken, karşılarında konumlandırdıkları "onlar"ı negatif bir tonda yapılandırdıkları ve bu ayrışmanın çok net ve keskin olduğu aktardıkları haberlerde görülmektedir. Bu anlamda kamuoyunda serbest düşünce pazarı yaratmak, kamuyu bilgilendirmek ve kamunun en temel insan hakkı olarak değerlendirilen haber alma hakkının, gazetelerin duruşuna göre (ideolojik pozisyonları ve iktidar/hükmet kaynaklarını destekleyip desteklememelerine göre) şekillendiği görülmektedir. Öte yandan Gramsci'nin sivil toplum ve devlet sınıflandırmasına göre, sivil toplum içinde yer alan kitle iletişim araçlarından biri olan gazetelerin, rızanın üretilmesinde ve sağlanmasında kendi ideolojik görüşleri ve duruşları çerçevesinde hegomonik bir mücadeleyi sürdürdükleri görülmektedir. Özellikle Gramsci'nin "ortak duyu" inşa edilmesinde başvurulan "organik aydın" kavramsallaştırmasının Gezi Parkı Eylemleri örneği üzerinden doğrulandığını ve gazetelerin kendi ideolojilerini ve kolektif bilinci yaymak için bu tip aydınlara başvurdukları görülmektedir.

Haber Konularına İlişkin Veriler

Çalışma kapsamında Gezi Parkı Olayları ile ilgili gazetelerde yer alan haberlerin konu ya da temaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.21. Haberlerde Geçen Konu ya da Temaların Dağılımı

Haber Teması		
	Sıklık	Yüzde
Yeşili Koruma	45	1.3
Özgürlük/Demokrasi Talebi	456	12.8
Güvenlik Güçleri İle Göstericiler Arasındaki Çatışma	578	16.1
İktidarı Devirme Girişimi	147	4.2
Dış Güçlerin Komplosu	49	1.4
Faiz Lobisi	35	1.0
Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	371	10.5
Tutuklanan Gözaltına Alınan/Hayatını Kaybeden Göstericiler	188	5.3
Ekonomi Üzerindeki Etki	151	4.2
Gezi Olaylarına Destek	550	15.5
Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	81	2.3
İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	158	4.4
Muhalefetin Açıklamaları	20	0.6
Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	41	1.1
Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	24	0.7
Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	94	2.6
Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	35	1.0
Sosyal Medya	61	1.7
Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	199	5.6
İktidar Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	131	3.6
Eyleme Katılan Gençlerin Profili	69	1.9
Provokatörlerin Eylemi Karalaması	10	0.3
Muhalefet Boşluğu	17	0.5
Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	14	0.4
Yabancı Ülkelerin ve Uluslararası Medyanın Eyleme Olan Desteğine Tepki	45	1.3
Toplam	3567	100.0

Tablo 4.21'e göre en yüksek oran güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki çatışmaların (%16.1) konu edinildiği haberlerde görülmektedir. Kentsel bir toplumsal hareketin göstericilerle güvenlik güçlerinin çatışması şeklinde sunulması, toplumsal hareketin kamusal desteğinin azalmasına neden olması bakımından önemli görülmektedir. Haberlerde Gezi Parkı Olayları'na destek teması (15.5) en yüksek ikinci temayı oluşturmaktadır. Üçüncü en yüksek oranı ise iktidarı bir baskı mekanizması olarak değerlendiren, yaşam tarzına saygı gösterilmesini isteyen ve bu çerçevede ötekileştirmeyi reddeden haberleri içeren ve özgürlük ve demokrasi talebi (%12.8) temasının vurgulandığı haberlerdir. Çalışma kapsamında ele alınan temalar çerçevesinde dördüncü sıradaki tema Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı

Olayları'na karşı benimsediği söylemin ve eylemlerin eleştirilmesini (%10.5) içeren haberler oluşturmaktadır.

Gezi Parkı adı verilen bir parktaki ağaçların kesilmesini önlemek amacıyla başlayan Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde gazetelerde yeşili koruma teması altında yayınlanan haberlerin oranının ise sadece yüzde 1.3 olması dikkat çekicidir. Bu veri Gezi Parkı Eyleminin, parkta yer alan ağaçların kesilmesi şeklinde başlamasına rağmen hızla büyümesinin nedeninin ağaçların korunmasından farklı nedenlere işaret ettiğini ortaya koyması açısından önemli görülmektedir. Veriler dikkate alındığında haberlerde geçen konu ya da temalar dikkate alındığında ilk dört sırada yer alan konu ya da temaların olayların hızla büyümesinin nedeni olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın bu bölümünde temaların gazetelere göre dağılımı konusunda bir çözümleme gerçekleştirilecektir. Hangi gazetenin hangi temayı ağırlıklı olarak vurguladığı, Gezi Parkı Eylemi çerçevesinde gazetelerin tartışma biçimini de ortaya koyması anlamında önemli görülmektedir.

Tablo 4.22. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Cumhuriyet Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Cumhuriyet	**Yeşili Koruma**	3 (0.6%)	0 (0.0%)	3 (1.0%)	6 (0.7%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	93 (19.1%)	16 (15.5%)	26 (8.8%)	135 (15.3%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	152 (31.3%)	12 (11.6%)	2 (0.6%)	166 (18.7%)
	İktidarı Devirme Girişimi	0 (0.0%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Dış Güçlerin Komplosu	4 (0.8%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	4 (0.5%)
	Faiz Lobisi	1 (0.2%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	121 (25%)	4 (3.9%)	2 (0.7%)	127 (14.3%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/Hayatını Kaybeden Göstericiler	49 (10.1%)	3 (2.9%)	2 (0.7%)	54 (5.5%)
	Ekonomi Üzerindek Etki	11 (2.3%)	5 (4.9%)	1 (0.3%)	17 (1.9%)
	Gezi Olaylarına Destek	0 (0.0%)	13 (12.6%)	170 (56.9%)	183 (20.6%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	2 (0.4%)	2 (2.9%)	20 (5.7%)	24 (2.7%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	7 (1.4%)	15 (14.5%)	0 (0.0%)	22 (2.4%)

Tablo 4.22. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Cumhuriyet Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar (devam)

	Muhalefetin Açıklamaları	1 (0.2%)	1 (1.0%)	1 (0.3%)	3 (0.3%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	16 (3.3%)	2 (1.9%)	0 (0.0%)	18 (2.0%)
	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	0 (0.0%)	0 (0.0%)	10 (3.3%)	10 (1.1%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	4 (0.8%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	5 (0.6%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	3 (0.6%)	1 (1.0%)	4 (1.3%)	8 (0.9%)
	Sosyal Medya	5 (1.0%)	2 (2.0%)	20 (6.7%)	27 (3.0%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	2 (0.4%)	12 (11.7%)	17 (5.7%)	31 (3.5%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	10 (2.0%)	9 (8.8%)	2 (0.7%)	21 (2.3%)
	Eylemcilerin Profili	0 (0.0%)	1 (1.0%)	19 (6.4%)	20 (2.3%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Muhalefet Boşluğu	0 (0.0%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	1 (0.2%)	2 (1.9%)	0 (0.0%)	3 (0.3%)
	Toplam	485 (100.0%)	103 (100.0%)	299 (100.0%)	887 (100.0%)

Cumhuriyet Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin ağırlıklı olarak kullandığı tema, Gezi Eylemleri'ni destekleyen haberlerden oluşmaktadır. Gazete yüzde 20.6 oranında Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen haberlere yer verirken, yüzde 18.7 oranında güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki çatışmayı, yüzde 15.3 oranında özgürlük ve demokrasi talebini, yüzde 14.3 oranında da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve eylemlerini eleştiren haberlere yer vermiştir. Gazetenin öne çıkardığı bu temalar çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen Cumhuriyet Gazetesi, Gezi Parkı Eylemcilerinin özgürlük ve demokrasi talebi içinde olduğunu vurgulamakta, bu çerçevede eylemlerin ortaya çıkmasının nedeni olarak da güvenlik güçlerinin müdahalesini ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'n özgürlükleri ve demokrasiyi kısıtlayıcı söylem ve politikalarının gösterildiğini söylemek mümkün görülmektedir.

Tablo 4.23. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Hürriyet Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Hürriyet	Yeşili Koruma	1 (0.5%)	3 (1.3%)	6 (5.0%)	10 (1.8%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	45 (21%)	35 (14.9%)	22 (18.3%)	102 (17.9%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	64 (29.8%)	27 (11.6%)	2 (1.7)	93 (16.4%)
	İktidarı Devirme Girişimi	2 (0.9%)	1 (0.4%)	0 (0.0%)	3 (0.6%)
	Dış Güçlerin Komplosu	1 (0.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Faiz Lobisi	1 (0.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	44 (20.5%)	16 (6.8%)	0 (0.0%)	60 (10.5%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/Hayatını Kaybeden Göstericiler	21 (9.8%)	17 (7.3%)	2 (1.7%)	40 (7.0%)
	Ekonomi Üzerindeki Etki	9 (4.2%)	9 (3.8%)	1 (0.8%)	19 (3.3%)
	Gezi Olaylarına Destek	3 (1.4%)	43 (18.4%)	47 (38.8%)	93 (16.4%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	0 (0.0%)	7 (3.0%)	10 (8.3%)	15 (3.0%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	11 (5.2%)	19 (8.1%)	1 (0.8%)	31 (5.5%)
	Muhalefetin Açıklamaları	1 (0.5%)	2 (0.9%)	1 (0.8%)	4 (0.7%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	0 (0.0%)	2 (0.9%)	0 (0.0%)	2 (0.4%)
	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	1 (0.5%)	3 (1.3%)	1 (0.8%)	5 (0.9%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	2 (0.9%)	3 (1.3%)	0 (0.0%)	5 (0.9%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	1 (0.5%)	3 (1.3%)	1 (0.8%)	5 (0.9%)
	Sosyal Medya	0 (0.0%)	5 (2.1%)	0 (0.0%)	5 (0.9%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	2 (0.9%)	24 (10.3%)	16 (13.2%)	42 (7.4%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	2 (0.9%)	8 (2.4%)	3 (2.5%)	13 (2.3%)
	Eylemcilerin Profili	0 (0.0%)	2 (0.9%)	8 (6.6%)	10 (1.8%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	1 (0.5%)	1 (0.4%)	0 (0.0%)	2 (0.4%)
	Muhalefet Boşluğu	0 (0.0%)	1 (0.4%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	2 (0.9%)	2 (0.9%)	0 (0.0%)	4 (0.7%)
	Toplam	214 (100.0%)	234 (100.0%)	121 (100.0%)	569 (100.0%)

Temalar çerçevesinde Hürriyet Gazetesi'ne ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şöyle bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin en çok vurguladığı temayı yüzde 17.9 oranıyla özgürlük ve demokrasi talebi oluşturmaktadır. Güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki çatışma ile Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen haberlerin oranı yüzde 16.4 iken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve eylemlerini eleştiren haberlerin oranı ise yüzde 10.5 şeklindedir. Bu çerçevede Hürriyet Gazetesi ile ilgili bir çözümleme yapılmak istendiğinde gazete, eylemlerin özgürlük ve demokrasi talebiyle ortaya çıktığını vurgularken, eylemcileri güvenlik güçlerinin aşırı müdahalesine karşı desteklemekte ve olayların büyümesini de bir anlamda güvenlik güçlerinin müdahalesine bağlamaktadır. Öte yandan gazete Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarını eleştirmesine rağmen bu temayı diğerlerine göre daha fazla ön plana çıkarmaması nedeniyle eylemin gerekçesi olarak göstermediğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.24. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Sabah Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Sabah	Yeşili Koruma	0 (0.0%)	4 (2.5%)	0 (0.0%)	4 (1.0%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	7 (3.9%)	15 (13.2%)	10 (12.6%)	32 (7.6%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	37 (20.5%)	10 (6.2%)	1 (1.5%)	48 (11.4%)
	İktidarı Devirme Girişimi	34 (18.9%)	1 (0.6%)	1 (1.3%)	36 (8.5%)
	Dış Güçlerin Komplosu	8 (4.4%)	1 (0.6%)	0 (0.0%)	9 (2.1%)
	Faiz Lobisi	8 (4.4%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	8 (1.9%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	2 (1.1%)	9 (5.6%)	0 (0.0%)	11 (2.6%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/ Hayatını Kaybeden Göstericiler	9 (5.0%)	12 (3.0%)	0 (0.0%)	21 (5.0%)
	Ekonomi Üzerindeki Etki	18 (10.0%)	3 (1.9%)	10 (12.5%)	31 (7.4%)
	Gezi Olaylarına Destek	8 (4.4%)	25 (15.5%)	0 (0.0%)	33 (7.8%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	1 (0.6%)	1 (0.6%)	0 (0.0%)	2 (0.5%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	5 (2.8%)	12 (7.4%)	4 (5.0%)	21 (5.1%)
	Muhalefetin Açıklamaları	1 (0.6%)	4 (2.5%)	0 (0.0%)	5 (1.2%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	6 (3.3%)	2 (1.2%)	0 (0.0%)	8 (1.9%)

Tablo 4.24. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Sabah Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar (devamı)

	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	0 (0.0%)	1 (0.6%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	3 (1.7%)	7 (4.3%)	8 (10.0%)	18 (4.3%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	2 (1.1%)	3 (1.9%)	6 (7.5%)	11 (2.6%)
	Sosyal Medya	2 (1.1%)	5 (3.1%)	0 (0.0%)	7 (1.7%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	2 (1.1%)	15 (9.3%)	19 (23.8%)	36 (8.6%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	6 (3.4%)	9 (5.6%)	12 (15.0%)	27 (6.5%)
	Eylemcilerin Profili	5 (2.8%)	4 (2.5%)	3 (3.8%)	12 (2.9%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Muhalefet Boşluğu	3 (1.7%)	4 (2.5%)	1 (1.3%)	8 (1.9%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	5 (2.8%)	2 (1.2%)	0 (0.0%)	7 (1.7%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	14 (7.8%)	1 (0.6%)	0 (0.0%)	15 (3.5%)
	Toplam	180 (100.0%)	161 (100.0%)	80 (100.0%)	421 (100.0%)

Sabah Gazetesi'nin öne çıkardığı temalar çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, gazetenin Gezi Parkı Eylemleri'ni yüzde 11.4 oranıyla güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışma olarak kamuoyuna sunduğu görülmektedir. Yüzde 8.6 oranıyla sağduyu ve uzlaşma çağrısını içeren haberlere yer veren gazete, yüzde 8.5 ile iktidarı devirme girişimi değerlendirmesini yapmakta, yüzde 7.8 oranıyla da Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleme tavrını negatif bir sunum benimsediğinden dolayı eleştirmektedir. Diğer gazetelerin ön plana çıkardığı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarını eleştirme oranı Sabah Gazetesi'nde yüzde 2.6 oranındadır. Bu çerçevede gazetenin eylemlere ilişkin öne çıkardığı temalar çerçevesinde bir çözümleme gerçekleştirilmek istendiğinde, Sabah Gazetesi eylemlerin çıkış nedeni olarak güvenlik güçlerinin müdahalesini görmekte, bu çerçevede eylemleri iktidar ve eylemciler arasında değil de güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışma olarak göstermektedir. Bu çerçevede uzlaşma ve sağduyu çağrısı yapan gazete eylemlerin iktidarı devirme girişimi olarak da değerlendirilebileceği vurgusuyla, Gezi Parkı Eylemleri'ni desteklemediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.25. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Yeni Şafak Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Yeni Şafak	**Yeşili Koruma**	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	3 (0.9%)	11 (3.8%)	15 (16.5%)	29 (5.5%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	61 (18.2%)	7 (7.0%)	1 (1.1%)	69 (13.2%)
	İktidarı Devirme Girişimi	78 (23.3%)	10 (10.0%)	0 (0.0%)	88 (16.7%)
	Dış Güçlerin Komplosu	28 (8.4%)	2 (2.0%)	0 (0.0%)	30 (5.7%)
	Faiz Lobisi	17 (5.1%)	2 (2.0%)	1 (1.1%)	20 (3.8%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	0 (0.0%)	5 (5.0%)	0 (0.0%)	5 (1.0%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/ Hayatını Kaybeden Göstericiler	5 (1.5%)	7 (7.0%)	3 (3.3%)	15 (2.9%)
	Ekonomi Üzerindeki Etki	18 (5.4%)	5 (5.0%)	9 (9.9%)	32 (6.1%)
	Gezi Olaylarına Destek	29 (8.7%)	12 (12.0%)	2 (2.2%)	43 (8.2%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	8 (2.4%)	3 (3.0%)	2 (2.2%)	13 (2.5%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	9 (2.7%)	1 (1.0%)	3 (3.3%)	13 (2.5%)
	Muhalefetin Açıklamaları	1 (0.3%)	0 (0.0%)	1 (1.1%)	2 (0.4%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	0 (0.0%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	0 (0.0%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	1 (0.2%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	23 (6.9%)	3 (3.0%)	14 (14.4%)	40 (7.6%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	5 (1.5%)	0 (0.0%)	1 (1.1%)	6 (1.1%)
	Sosyal Medya	9 (2.7%)	4 (4.0%)	1 (1.1%)	14 (2.7%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	1 (0.3%)	10 (10.0%)	18 (19.8%)	29 (5.5%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	6 (1.8%)	4 (4.0%)	12 (13.2%)	22 (4.2%)
	Eylemcilerin Profili	9 (2.7%)	4 (4.0%)	2 (2.2%)	15 (2.9%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Muhalefet Boşluğu	0 (0.0%)	5 (5.0%)	0 (0.0%)	5 (1.0%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	7 (2.1%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	7 (1.3%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	17 (5.1%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	17 (3.2%)
	Toplam	335 (100.0%)	100 (100.0%)	91 (100.0%)	526 (100.0%)

Yeni Şafak Gazetesi'nin öne çıkardığı temaların başında yüzde 16.7 oranıyla iktidarı/hükümeti devirme girişimi gelmektedir. Yüzde 13.2 oranıyla güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı haberleştiren gazete, yüzde 8.2 oranıyla Gezi Parkı Eylemleri'ne verilen desteği eleştirmektedir. Yeni Şafak Gazetesi yüzde 7.6 oranıyla Gezi Parkı Eylemleri'ni azınlığın çoğunluğa tahakkümü olarak değerlendirirken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarının eleştirisine ise yüzde1.0 oranında yer vermektedir. Bu veriler ışığında bir değerlendirme yapıldığında Yeni Şafak Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni iktidarı/hükümeti devirme girişimi olarak görmekte ve güvenlik güçlerinin eylemlere karşı yaptığı sert müdahaleyi eleştirmesine rağmen eylemleri azınlığın çoğunluğa tahakkümü şeklinde kamuoyuna aktarmaktadır. Bu çerçevede iktidar/hükümet politikalarını ve Gezi Parkı'na ilişkin yine iktidar/hükümet kaynaklarının argümanlarını destekleyen gazete, Gezi Parkı Eylemleri'ne verilen desteği eleştirerek, eylemlere tepki göstermektedir.

Tablo 4.26. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Zaman Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Zaman	**Yeşili Koruma**	3 (1.9%)	3 (2.5%)	7 (10.1%)	13 (3.7%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	14 (8.8%)	25 (20.7%)	6 (8.6%)	45 (13.0%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	50 (31.4%)	16 (13.3%)	1 (1.4%)	67 (19.3%)
	İktidarı Devirme Girişimi	13 (8.2%)	4 (3.3%)	1 (1.4%)	18 (5.2%)
	Dış Güçlerin Komplosu	4 (2.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	4 (1.1%)
	Faiz Lobisi	1 (0.6%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	14 (8.8%)	6 (5.0%)	0 (0.0%)	20 (5.7%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/Hayatını Kaybeden Göstericiler	10 (6.3%)	8 (6.7%)	1 (1.4%)	19 (5.4%)
	Ekonomi Üzerindeki Etki	14 (8.8%)	2 (1.7%)	2 (2.9%)	18 (5.2%)
	Gezi Olaylarına Destek	3 (1.9%)	4 (3.3%)	1 (1.4%)	8 (2.3%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	2 (1.2%)	3 (2.5%)	5 (7.2%)	11 (2.9%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	8 (5.0%)	8 (6.7%)	6 (8.7%)	22 (6.3%)
	Muhalefetin Açıklamaları	1 (0.6%)	2 (1.7%)	0 (0.0%)	3 (0.9%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)

Tablo 4.26. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Zaman Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar (devamı)

	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	1 (0.6%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.3%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	5 (3.1%)	3 (1.5%)	0 (0.0%)	8 (2.3%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	1 (0.6%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	2 (0.6%)
	Sosyal Medya	3 (1.9%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	4 (1.1%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	3 (1.9%)	20 (16.5%)	24 (34.8%)	47 (13.5%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	3 (1.9%)	8 (6.7%)	11 15.9%)	22 (6.4%)
	Eylemcilerin Profili	1 (0.6%)	3 (2.5%)	4 (5.8%)	8 (2.3%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	1 (0.6%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	2 (0.6%)
	Muhalefet Boşluğu	0 (0.0%)	2 (1.7%)	0 (0.0%)	2 (0.6%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	4 (2.5%)	1 (0.8%)	0 (0.0%)	5 (1.4%)
	Toplam	159 (100.0%)	121 (100.0%)	69 (100.0%)	349 (100.0%)

Zaman Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni en yüksek oranda güvenlik güçleri ile eylemciler arasında geçen çatışma (%19.3) olarak haberleştirmiştir. Sağduyu ve uzlaşma çağrısını da yüzde 13.5 oranında haberlerinde yer veren gazete, eylemleri özgürlük ve demokrasi talebini öne çıkarak (%13.0) vermeyi tercih etmiştir. Zaman Gazetesi haberlerinde yüzde 5.7 oranında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarını eleştirirken, haberlerinde eylemleri iktidarı/hükümeti devirme girişimi değerlendirmesini yüzde 5.2 oranında yapmıştır. Bu çerçevede bir çözümleme yapıldığında Zaman Gazetesi eylemlerin güvenlik güçlerinin orantısız müdahalesiyle büyüdüğünü, bu anlamda iktidar/hükümet kaynakları, güvenlik güçleri ile eylemciler arasında gerçekleşen çatışmada taraflara sağduyu ve uzlaşma çağrısı yaptığı görülmektedir. Gazetenin uzlaşma çağrısı içinde göstericiler ve güvenlik güçlerinin yanı sıra iktidar/hükümet kaynaklarının yer alması, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarını (o dönemde hükümetin politikalarını desteklediği düşünülen ve bu çerçevede araştırmaya dahil edilen) gazetenin iktidar/hükümet kaynaklarını destekleme tutumunun aksine yüksek bir oranda çıkması ve aynı zamanda eylemcilerin özgürlük ve demokrasi taleplerini ön plana çıkarması nedeniyle olmuştur.

Tablo 4.27. Gezi Parkı Eylemleri Çerçevesinde Sözcü Gazetesi'nin Öne Çıkardığı Temalar

Gazete	Haber Teması	Negatif	Nötr	Pozitif	Toplam
Sözcü	**Yeşili Koruma**	3 (0.6%)	5 (5.6%)	4 (1.6%)	12 (1.5%)
	Özgürlük/Demokrasi Talebi	74 (15.6%)	8 (8.9%)	31 (12.4%)	113 (13.9%)
	Güvenlik Güçleri ile Göstericiler Arasındaki Çatışma	110 (23.1%)	11 (12.3%)	13 (5.2%)	134 (16.4%)
	İktidarı Devirme Girişimi	0 (0.0%)	1 (1.1%)	0 (0.0%)	1 (0.1%)
	Dış Güçlerin Komplosu	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (0.4%)	1 (0.1%)
	Faiz Lobisi	3 (0.6%)	0 (0.0%)	1 (0.4%)	4 (0.5%)
	Başbakan'ın Söylem ve Eylemlerinin Eleştirilmesi	135 (28.4%)	6 (6.7%)	7 (2.8%)	148 (18.1%)
	Tutuklanan/Gözaltına Alınan/ Hayatını Kaybeden Göstericiler	34 (7.2%)	3 (3.3%)	2 (0.8%)	39 (4.8%)
	Ekonomi Üzerindeki Etki	18 (3.8%)	6 (6.7%)	10 (4.0%)	34 (4.2%)
	Gezi Olaylarına Destek	26 (5.5%)	12 (13.5%)	152 (60.8%)	190 (23.3%)
	Gezi Parkı'nda Yaşam-İnsani İlgi	1 (0.2%)	2 (2.2%)	3 (1.2%)	6 (0.7%)
	İktidar Kaynaklarının Açıklamaları	23 (4.8%)	13 (14.6%)	4 (1.6%)	40 (4.9%)
	Muhalefetin Açıklamaları	2 (0.4%)	0 (0.0%)	1 (0.4%)	3 (0.4%)
	Ulusal Medyanın Eylemlere Duyarsızlığı	12 (2.5%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	12 (1.5%)
	Uluslararası Medyanın Eyleme İlgisi	5 (1.1%)	0 (0.0%)	1 (0.4%)	6 (0.7%)
	Gezi Olaylarına Tepki/Azınlığın Çoğunluğa Tahakkümü	9 (1.9%)	7 (7.9%)	2 (0.8%)	18 (2.2%)
	Yabancı Ülkelerin Açıklamaları	2 (0.4%)	1 (1.1%)	0 (0.0%)	3 (0.4%)
	Sosyal Medya	2 (0.4%)	2 (2.2%)	0 (0.0%)	4 (0.5%)
	Sağduyu ve Uzlaşma Çağrısı	3 (0.6%)	3 (3.3%)	8 (3.2%)	14 (1.7%)
	İktidar-Eylemciler Arasındaki Görüşmeler	10 (2.1%)	8 (9.0%)	5 (2.0%)	23 (2.8%)
	Eylemcilerin Profili	0 (0.0%)	0 (0.0%)	4 (1.6%)	4 (0.5%)
	Provokatörlerin Eylemi Karalaması	4 (0.8%)	1 (1.1%)	1 (0.4%)	6 (0.7%)
	Muhalefet Boşluğu	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Terörün Bitmesini İstemeyen Komplo Çevreleri	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Yabancı Kaynakların Eyleme Olan Desteğine Tepki	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)
	Toplam	476 (100.0%)	89 (100.0%)	250 (100.0%)	815 (100.0%)

Sözcü Gazetesi yüzde 23.3 oranında Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen haberlere yer vermiştir. Yüzde 18.1 oranında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarını eleştiren gazete, yüzde 16.4 oranıyla güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı, yüzde 13.9 oranıyla da Gezi Parkı Eylemcileri'nin özgürlük ve demokrasi taleplerini haberleştirmiştir. Öne çıkan temalar çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında Sözcü Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri'ni desteklediğini, eylemin gerekçeleri olarak da birinci sırada Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylem ve politikalarının, özgürlük ve demokrasiyi engelleyici şekilde işlediğini, ikinci sırada ise güvenlik güçlerinin eylemcilere yaptığı müdahale olarak göstermektedir.

1.1.4. Haberde Çerçevelemeye İlişkin Veriler

Profesyonel gazetecilik rutinleri ile benzer bir işleve sahip olan haberde çerçeveleme egemen güçler lehine ve onların düşüncelerinin yeniden üretilmesine yönelik bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla haberde çerçeveleme pratiği de haber metinlerinin toplumsal gerçekliği bir ayna gibi yansıtmadığı, toplumsal gerçekliği inşa ettiği temelinden hareket eden görüşe dayanmaktadır. Gazetecilerin işini kolaylaştıran ve çok sayıda enformasyonun hızlı bir şekilde düzenlenmesini sağlayan çerçeveler yoluyla bir haber metnine konu olan olay ya da sorunun bazı kısımları görmezden gelinerek bazı kısımlarının vurgulanması ve öne çıkarılması söz konusudur. Dolayısıyla habere konu olan olay ya da sorunun izleyiciler üzerinde belli referans çerçeveleri harekete geçirilerek algılanması söz konusudur. Bu nedenle habere konu olan sorun ya da olay, medyanın kullandığı bu çerçeveler yoluyla yorumlanmakta, algılanmakta ve tartışılmaktadır.

İşte çalışmanın bu noktasında Gezi Parkı Eylemleri'nin kamuoyunda nasıl algılandığının, nasıl yorumlandığının ve nasıl tartışıldığının bir resmini çıkarmak amacıyla çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin eylemi hangi çerçevelerde sunduklarına dair veriler değerlendirilmiştir. Gazetelerin haberde kullandıkları çerçeveler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Çalışmada Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin pazarlık çerçevesi, mağduriyet çerçevesi, çatışma çerçevesi, ekonomik sonuçlar çerçevesi, ahlaki çerçeve, önemsizleştirme çerçevesi, marjinalleştirme çerçevesi, hareketin etkililiğini küçültme çerçevesi, kutuplaştırma çerçevesi, yasa ve düzen çerçevesi, dönüm noktası çerçevesi, eylemin haklılığı çerçevesi, politika çatışması çerçevesi, eylem bilgisi çerçevesi, ifade özgürlüğü çerçevesi olmak üzere on beş

çerçeve kullanılmıştır. Bu çerçeveler veri toplama aşamasından önce ve veri toplama sırasında oluşturulan çerçevelerdir. Dolayısıyla çalışma kapsamında ele alınan çerçeveler bütün gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni aktarmada kullandıkları çerçeveleri içermekte ancak ağırlıkları değişmektedir. Haberlerin çerçevelemesine ilişkin kodlamada her haber için bir çerçeve kodlaması değil, bir haber için birden fazla çerçeve kodlaması yapılmıştır. Çünkü her haber, içinde birden fazla çerçeveyi barındırabilmektedir. Aşağıda yer alan oranlar her gazetenin Gezi Parkı Eylemleri döneminde yayınladığı haberlerin hangi çerçeveler içinde kamuoyuna iletildiğini göstermektedir.

Tablo 4.28. Gezi Parkı Eylemi'nin Kamuoyuna İletilmesinde Gazetelerin Kullandıkları Haber Çerçeveleri

Gazetelere Göre Haber Çerçeveleri Dağılımı							
Çerçeve Sorusu	**GAZETE**						**Toplam**
	Cumhuriyet	**Hürriyet**	**Sabah**	**Yeni Şafak**	**Zaman**	**Sözcü**	
PAZARLIK ÇERÇEVESİ **Uzlaşmaya dayalı**	94 (14.7%)	93 (14.6%)	131 (20.5%)	103 (16.1%)	129 (20.2%)	89 (13.9%)	639 (17.9%)
Farklılıklara - ayırıcı özelliklere vurgu	218 (23.3%)	148 (15.8%)	137 (14.7%)	251 (26.8%)	49 (5.2%)	132 (14.1%)	935 (26.2%)
MAĞDURİYET ÇERÇEVESİ **Halkın Mağduriyeti**	14 (12.5%)	15 (13.4%)	11 (9.8%)	43 (38.4%)	17 (15.2%)	12 (10.7%)	112 (3.1%)
Esnafın Mağduriyeti	1 (1.5%)	7 (10.6%)	10 (15.2%)	21 (31.8%)	22 (33.3%)	5 (7.6%)	66 (1.9%)
Güvenlik Güçlerinin Mağduriyeti	7 (7.2%)	10 (10.3%)	17 (17.5%)	25 (25.8%)	19 (19.6%)	19 (19.6%)	97 (2.7%)
Göstericilerin Mağduriyeti	324 (39.6%)	138 (16.9%)	44 (5.4%)	4 (0.5%)	13 (1.6%)	295 (36.1%)	818 (22.9%)
ÇATIŞMA ÇERÇEVESİ **Göstericilerle Polis arasındaki Çatışma**	230 (34.5%)	144 (21.6%)	49 (7.4%)	32 (4.8%)	35 (5.3%)	176 (26.4%)	666 (18.7%)
Çatışmanın görünür etkileri	456 (23.8%)	325 (17.0%)	252 (13.1%)	272 (14.2%)	190 (9.9%)	422 (22.0%)	1917 (53.7%)
Çatışmanın Görünmeyen Etkileri	34 (26.0%)	52 (39.7%)	16 (12.2%)	13 (9.9%)	5 (3.8%)	11 (8.4%)	131 (3.7%)
EKONOMİK SONUÇLAR ÇERÇEVESİ **Ülke ekonomisine veril. zarar**	10 (5.4%)	26 (14.0%)	39 (21.0%)	55 (29.6%)	35 (18.8%)	21 (11.3%)	186 (5.2%)
Başbakanın açıklamalarının ekonomiye verdiği zarar	9 (36.0%)	6 (24.0%)	2 (8.0%)	0 (0.0%)	1 (4.0%)	7 (28.0%)	25 (0.7%)
Ekonomiye olumlu katkı	1 (16.7%)	3 (50.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (16.7%)	1 (16.7%)	6 (0.2%)
Hiçbir etkisinin olmaması	0 (0.0%)	1 (3.6%)	9 (32.1%)	14 (50.0%)	2 (7.1%)	2 (7.1%)	28 (0.8%)
AHLAKİ ÇERÇEVE **İyi - kötü ayrımı yapan**	49 (7.1%)	35 (5.1%)	51 (7.4%)	165 (24.0%)	65 (9.4%)	323 (46.9%)	688 (19.3%)
Ahlaki ve toplumsal değerlere vurgu	37 (15.1%)	35 (17.1%)	35 (15.5%)	137 (61.8%)	34 (17.9%)	165 (72.6%)	443 (12.5%)
ÖNEMSİZLEŞTİRME ÇERÇEVESİ	0 (0.0%)	14 (10.2%)	31 (22.6%)	76 (55.5%)	16 (11.7%)	0 (0.0%)	137 (3.8%)

Tablo 4.28. Gezi Parkı Eylemi'nin Kamuoyuna İletilmesinde Gazetelerin Kullandıkları Haber Çerçeveleri (devamı)

MARJİNALLEŞTİRME ÇERÇEVESİ **Gösterilerin marjinal olduğunu göstermek**	1 (0.4%)	9 (3.5%)	41 (16.1%)	142 (55.7%)	62 (24.3%)	0 (0.0%)	255 (7.1%)
Gösterileri terörist faaliyetlerle ilişkilendirme	1 (0.6%)	7 (3.9%)	21 (11.8%)	111 (62.4%)	38 (21.3%)	0 (0.0%)	178 (5.0%)
HAREKETİN ETKİLİLİĞİNİ KÜÇÜLTME ÇERÇEVESİ	1 (0.3%)	18 (5.6%)	37 (11.6%)	207 (64.9%)	56 (17.6%)	0 (0.0%)	319 (8.9%)
KUTUPLAŞTIRMA ÇERÇEVESİ	34 (10.0%)	27 (7.9%)	24 (7.0%)	111 (32.6%)	20 (5.9%)	125 (36.7%)	341 (9.6%)
YASA-DÜZEN ÇERÇEVESİ **Meşru olduğu**	52 (29.2%)	35 (19.7%)	7 (3.9%)	6 (3.4%)	20 (11.2%)	58 (32.6%)	178 (5.0%)
Meşru olmadığı	0 (0.0%)	3 (7.9%)	9 (23.7%)	18 (47.4%)	6 (15.8%)	2 (5.3%)	38 (1.1%)
DÖNÜM NOKTASI ÇERÇEVESİ **Tarihi bir dönüm noktası vurgusu**	60 (38.2%)	22 (14.0%)	7 (4.5%)	1 (0.6%)	2 (1.3%)	65 (41.4%)	157 (4.4%)
Hükümeti devirebileceği vurgusu	14 (34.1%)	4 (9.8%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (2.4%)	22 (53.7%)	41 (1.1%)
Önemli olduğu vurgusu	339 (36.1%)	176 (18.7%)	43 (4.6%)	13 (1.4%)	22 (2.3%)	346 (36.8%)	939 (26.3%)
Barışçıl olduğu vurgusu	164 (34.5%)	113 (23.7%)	31 (6.5%)	11 (2.3%)	7 (1.5%)	150 (31.5%)	476 (13.3%)
Eylemin yıkıcı olduğu vurgusu	4 (0.9%)	12 (2.7%)	88 (19.6%)	234 (52.2%)	109 (24.3%)	1 (0.2%)	448 (12.6%)
Hükümeti devirme girişimi	5 (2.9%)	8 (4.7%)	33 (19.2%)	109 (63.4%)	17 (9.9%)	0 (0.0%)	172 (4.8%)
EYLEMİN HAKLILIĞI ÇERÇEVESİ **Eylemin haklılığına vurgu**	97 (38.6%)	58 (23.1%)	7 (2.8%)	2 (0.8%)	17 (6.8%)	70 (27.9%)	251 (7.0%)
Eylemin haksızlığına vurgu	0 (0.0%)	7 (6.7%)	17 (16.3%)	68 (65.4%)	12 (11.5%)	0 (0.0%)	104 (2.9%)
POLİTİKA ÇATIŞMASI ÇERÇEVESİ **Hükümetin politikalarına ve haklılığına vurgu**	10 (2.1%)	26 (5.3%)	138 (28.3%)	242 (49.7%)	68 (14.0%)	3 (0.6%)	487 (13.7%)
Muhalefetin desteğine vurgu	72 (35.5%)	28 (13.8%)	20 (9.9%)	8 (3.9%)	21 (10.3%)	54 (26.6%)	203 (5.7%)
Hükümetin politikalarına ve haksızlığına vurgu	479 (37.3%)	167 (13.0%)	67 (5.2%)	22 (1.7%)	74 (5.8%)	475 (37.0%)	1284 (36.0%)
Muhalefetin desteğine eleştiri	2 (1.8%)	3 (2.7%)	25 (22.7%)	54 (49.1%)	22 (20.0%)	4 (3.6%)	110 (3.1%)
Muhalefetin eylemleri desteklemediğine vurgu	5 21.7%)	5 (21.7%)	8 (34.8%)	5 (21.7%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	23 (0.6%)
EYLEM BİLGİSİ ÇERÇEVESİ	60 (17.9%)	34 (10.4%)	23 (7.7%)	133 (41.6%)	79 (26.0%)	321 (84.2%)	710 (19.9%)
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇERÇEVESİ **İnternetin ifade özgürlüğü olduğu vurgusu**	40 (69.7%)	6 (10.9%)	3 (3.9%)	4 (2.4%)	1 (1.8%)	9 (13.1%)	55 (2.5%)
İnternetin sınırlandırılması gerektiği vurgusu	2 (3.8%)	5 (9.4%)	10 (18.9%)	27 (50.9%)	5 (9.4%)	4 (7.5%)	53 (1.5%)
Toplam							3567 (100.0%)

Pazarlık Çerçevesi, "Gezi Parkı" eylemlerinin başlamasında etkili olan ve bu eylemi gerçekleştiren grupların temsilcileriyle hükümet arasında geçen pazarlık süreci ve bununla ilgili yapılan görüşmeler hakkındaki haberleri, köşe yazılarını, yorumları içermektedir. Bu kategoride eylemlerin gidişatına ve tarafların görüşmelerine ilişkin uzlaşmalara, ortak noktalara vurgu yapan uzlaşmacı haberleşme, tam tersi yine pazarlığın iki tarafında yer alan gruplar bağlamında farklılıklara ve ayırıcı özelliklere vurgu yapan ayırıcı haberleştirme dikkate alınmıştır. Bu bilgiler ışığında elde edilen verilen değerlendirildiğinde Sabah Gazetesi (%20.5) ve Zaman Gazetesi'nin (20.2) en yüksek oranda eylemin tarafları açısından uzlaşmalara ve ortak noktalara vurgu yapan bir habercilik anlayışını benimsedikleri görülmekte, buna karşılık Yeni Şafak Gazetesi (%26.8) ve Cumhuriyet Gazetesi'nin (%23.3) farklılıklara ve ayırıcı özelliklere vurgu yaptıkları gözlenmektedir. Farklı yayıncılık anlayışlarına sahip iki gazetenin farklılıkları ve ayırıcı özellikleri kendi pencerelerinden yaklaşarak vurgulaması, eylemlerle ilgili uzlaşma atmosferinin olmadığı ya da kutuplaşmanın olduğu anlamına gelmektedir. Toplam veri çerçevesinde değerlendirildiğinde pazarlık çerçevesi bağlamında gazetelerin ağırlıklı olarak (%26.2) farklılıklara ve ayırıcı özelliklere vurgu yapan bir habercilik anlayışı benimsedikleri görülmektedir.

Mağduriyet Çerçevesi, "Gezi Parkı" eylemlerine katılanların ve katılmayanların yaşadığı sosyal mağduriyetleri ön plana çıkaran haberleri, köşe yazılarını ve yorumları içermektedir. Bu çerçevede gösterilere katılanların, gösterilere katılmayanların, esnafın ve güvenlik güçlerinin mağduriyetini ön plana çıkaran habercilik anlayışı ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Buna göre halkın, esnafın ve güvenlik güçlerinin mağduriyetini en yüksek oranda vurgulayan gazete Yeni Şafak Gazetesi'dir. %38.4 halkın mağduriyeti, %21.8 esnafın mağduriyeti ve %25.8 oranında da güvenlik güçlerinin mağduriyetini ön plana çıkaran gazete, göstericilerin mağduriyetini %0.5 oranında yer vermektedir. Dolayısıyla gazetenin bu tutumu eylemi itibarsızlaştırmaya ve marjinalleştirmeye yönelik bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde Zaman (%1.6) ve Sabah Gazetesi de (%5.4) düşük düzeyde göstericilerin mağduriyetini ön plana çıkarmaktadır. Buna karşılık Cumhuriyet Gazetesi %39.6, Sözcü Gazetesi %36.1 oranında göstericilerin mağduriyetini vurgulayan bir haberleştirme anlayışını benimserken, bu gazeteler de halkın ve güvenlik güçlerinin mağduriyetini daha düşük oranda haberlerinde yer vermişlerdir. Bütün gazeteler genel olarak değerlendirildiğinde

eylemi destekleyen gazetelerle eylemi desteklemeyen buna karşılık hükümet/iktidar güçlerinin politikalarını destekleyen gazetelerin farklı mağduriyetleri ön plana çıkardıkları görülmektedir. Göstericilerin mağduriyeti eylemi destekleyen gazeteler tarafından vurgulanmakta buna karşılık eylemi desteklemeyen gazeteler halkın, esnafın ya da güvenlik güçlerinin mağduriyetlerinin altını çizmektedirler. Dolayısıyla haberde ideolojik inşanın bir unsuru olarak değerlendirilen mağdur ve kurbanlaştırma “biz”in üzerinden gerçekleşmekte ve “onlar” şeytanlaştırılarak inşa edilmektedir.

Çatışma Çerçevesi, çatışmayı yansıtacak ve bireyler, gruplar ya da organizasyonlar arasındaki yaygın anlaşmazlık durumlarında kullanılan ve “haber değeri” kriterine göre belirlenen bu çerçeve kapsamında Gezi Parkı Eylemleri’nin nedenlerinden çok güvenlik güçleri ile gösteriye katılanlar arasında gerçekleşen çatışmayı ön plana çıkaran haberler, köşe yazıları ve yorumlar değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında bu çerçeve içinde göstericilerle güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın yanı sıra çatışmanın görünür etkileri (ölü, yaralı sayısı vb.) ile çatışmanın görünmeyen etkileri de (duygusal örselenme, travma vb.) ayrı ayrı ele alınmıştır. Araştırma sırasında elde edilen verilere göre göstericilerle polis arasındaki çatışmayı haberleştirme oranı en yüksek oranda Cumhuriyet Gazetesi (%34.5) ile Sözcü Gazetesi’nde (%26.4) yer almaktadır. Çatışmanın görünür etkilerini (ölü, yaralı sayısı vb.) haberleştirme oranı ise bütün gazetelerde yüksek oranlarda karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık çatışmanın görünmeyen etkilerini haberleştirme oranı ise Yeni Şafak (%9.9), Sabah (%12.2), Zaman (%3.8) ve Sözcü Gazetesi’nde (%8.4) düşük düzeylerde seyretmektedir. Çatışma çerçevesine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında bütün gazetelerin bu çerçeveyi yüksek oranlarda kullandıkları görülmektedir. Haber değeri kriteri açısından önemli bir değer olan “çatışma”da görünür etkilerin ön plana çıkarılması, haberin değerini yükselttiği için gazeteler tarafından tercih edilen bir çerçeve olarak görülmektedir.

Ekonomik Sonuçlar Çerçevesi, olayları, problemleri ya da konuları birey, grup, kurum, bölge ya da ülke çerçevesinde ekonomik bakımdan kavramsallaştırarak haberleştirmektedir. Yani, bir durum, problem ya da konunun ekonomik olarak bireyler, gruplar, kurumlar ya da ülkeler üzerinde yaratacağı sonuçları açısından konuyu ele almaktadır. Yine “haber değeri” kriterlerine göre değerlendirilen genel çerçeveler içinde yer alan ekonomik sonuçlar çerçevesi, Gezi Parkı Eylemleri’nin devlete ve topluma olan

maliyetini (olumlu-olumsuz) ön plana çıkaran haberlerin değerlendirilmesini içermektedir. Öte yandan konuya özgü olarak çalışma sırasında karşılaşılan ve ekonomik sonuçlar çerçevesi içine dahil edilen Başbakan'ın eylemlerle ilgili söylemlerinin ülke ekonomisine verdiği zararlar, eylemlerin ekonomiye olumlu katkısı, eylemlerin ülke ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı yönünde yapılan haberleştirmeler de bu çerçeveye dahil edilmiştir. Buna göre eylemlerin ülke ekonomisine zarar verdiği yönünde haberleştirme en yüksek oranda %29.6 ile Yeni Şafak Gazetesi'nde görülmektedir. Bu kategoride en düşük düzeyde haberleştirme %5.4 ile Cumhuriyet Gazetesi'nde gerçekleşmektedir. Başbakan'ın açıklamalarının ve üslubunun ekonomiye zarar verdiğinin ön plana çıkarılarak yapılan haberleştirmede en yüksek oranlar Cumhuriyet Gazetesi (%36) ve Sözcü Gazetesi'nde (%28) karşılaşılmaktadır. Buna karşılık Yeni Şafak Gazetesi bu çerçevede hiçbir haber hazırlamazken, Zaman Gazetesi'nin bu kategoride bir haberi bulunmaktadır. Dolayısıyla Cumhuriyet Gazetesi ve Sözcü Gazetesi eylemlerin en önemli nedenlerinden biri olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemleri ve otoriter tavrını göstermesi ve bu tavrın ekonomiyi de olumsuz etkilediği görüşünden hareketler ileri sürdükleri argümanı bir anlamda desteklemektedirler. Eylemlerin ekonomiye olumlu katkılarının olduğu ya da olumlu – olumsuz hiçbir etkisinin olmadığı yönündeki haberleştirme oranı ise bütün gazetelerde düşük düzeylerde seyretmektedir.

Ahlaki Çerçeve ahlak, toplumsal reçeteler ve dini değerler bağlamında olay, sorun, ya da konuyu ele alıp değerlendirmektedir. Bu yüzden profesyonel gazetecilik normu olan objektiflik, gazetecilerin sıklıkla dolaylı olarak ahlaki çerçeveye referans yaptıkları bir çerçevedir. Çalışmada eylemlerle ilgili ahlaki ve toplumsal değerlere vurgu yapan ve aynı zamanda iyi – kötü ayrımı yapan haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu çerçeve içine dahil edilmiştir. Buna göre ahlaki çerçeve kategorisi içinde değerlendirilen iyi – kötü ayrımının yapıldığı haberleştirmeye en yüksek oranda Sözcü Gazetesi'nde (%46.9) rastlanılmaktadır. Ahlaki ve toplumsal değerlere vurgu oranı ise en yüksek oranda Sözcü Gazetesi (%72.6) ile Yeni Şafak Gazetesi'nde (%61.8) görülmektedir. Bu gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin iki farklı noktalarda bulunmaları, kendi destekledikleri görüş ve ideolojik pozisyon çerçevesinde ahlaki değerleri vurguladıkları görülmektedir.

Önemsizleştirme Çerçevesi, Todd Gitlin'in (1980) New York Times Gazetesi ve CBS televizyonlarında "yeni sol"u inceleyen çalışmasında bulduğu ve toplumsal hareketlerin toplumsal desteğini kırmak amacıyla medya tarafından kullanılan bir çerçeve olduğu için araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çerçevede gösterileri önemsiz göstermeye yönelik hareketin dilini, giyinme şekillerini, harekete katılanların yaşını ve amaçlarını, harekete katılımı konu eden haber, köşe yazısı ya da yorumlar değerlendirilmiştir. Buna göre hareketin toplumsal desteğini azaltmaya yönelik haberleştirme en yüksek oranda Yeni Şafak Gazetesi ile Sabah Gazetesi'nde görülmektedir. Yeni Şafak Gazetesi %55.5 oranında gösterileri önemsiz göstermeye yönelik haberleştirme yaparken, Sabah Gazetesi de %22.6 oranında bu yönde bir haberleştirme tercih etmiştir. Gazetelerin bu tutumu eylemi desteklemeyen tavırlarına ve var olan iktidar/hükümet kaynaklarını destekleme tavırlarına uygun düşerken, statükodan yana bir tavır alarak eylemleri önemsizleştirmeye çalışmışlardır. Buna karşılık bu yönde bir haberleştirmeye Cumhuriyet ve Sözcü Gazetesi'nde rastlanmamıştır. Bu gazetelerin de eylemi destekleyen tutumları ve iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını desteklememe tavırlarına uygun davranarak bir değişimi, kentsel bir toplumsal hareket üzerinden hegemonik bir mücadele sürdürerek, değişimden yana bir tavır gösterdikleri anlamına gelmektedir.

Marjinalleştirme Çerçevesi, toplumsal hareketlerin kamuoyu tarafından desteğinin azaltılması amacıyla kullanılan ve toplumsal hareket içinde aykırı davranışlarda bulunan sapkın göstericileri konu edinen haber, köşe yazısı ve yorum yazılarını kapsamaktadır. Bu çerçeve kapsamında gösterilerin marjinal olduğunu ve herhangi bir terörist faaliyetle ya da organize suçlarla ilişkilendirildiği haberler değerlendirilmiştir. Buna göre yukarıdaki verileri destekleyecek şekilde yine en yüksek oranda bu çerçeve Yeni Şafak, Zaman ve Sabah Gazeteleri tarafından kullanılmıştır. Yeni Şafak Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni %62.4 oranında terörist faaliyetlerle ilişkilendirirken, Zaman Gazetesi de %24.3 oranıyla eylemlerin marjinal olduğunu vurgulamıştır.

*Hareketin Etkililiğini Küçültme Çerçevesi, t*oplumsal hareketlerin etkililiğini azaltmaya yönelik haberleştirmeyi içermektedir. Bu çerçevede Gezi Parkı Eylemleri'nin etkililiğini küçültmeye çalışan (eyleme olan ilginin azaldığı, katılımın ve desteğin az olduğu gibi), kamuoyu desteğinin azalmasını hedefleyen haberler, köşe yazıları ve

yorumlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Hareketin kamuoyu desteğini azaltmaya yönelik haberleştirme yukarıdaki verileri destekleyecek şekilde en yüksek oranda Yeni Şafak Gazetesi'nde (%64.9) tercih edilmiştir. Gazetenin eylemleri desteklemediği ve hükümet/iktidar politikalarını desteklediği düşünüldüğünde bu sonuç tutarlı görülmektedir.

Kutuplaştırma Çerçevesi, eylemi destekleyenlerle desteklemeyenler arasındaki ayrışmayı derinleştirmeye neden olan haberleştirmeyi kapsamaktadır. Toplumsal harekete destek verenlerle, bu hareketin karşısında duran görüşleri içeren haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu çerçeve kapsamına dahil edilmiştir. Buna göre veriler değerlendirildiğinde iki farklı uçta yer alan Sözcü Gazetesi ile Yeni Şafak Gazetesi'nin bu çerçeveye en yüksek oranda başvurdukları görülmektedir. Yüzde 36.7 oranıyla Sözcü Gazetesi eylemi destekleyenlerle desteklemeyenler arasındaki ayrışmayı derinleştiren haberler yayınlarken, Yeni Şafak Gazetesi de yüzde 32.6 oranıyla bu çerçeveyi kullanmıştır. Bu sonuçlar farklı görüşlerde yer alan gazetelerin kutuplaşma oranlarının yüksek olduğunu gösterirken, aynı zamanda bu kutuplaşmayı derinleştirecek yayıncılık anlayışını da benimseyerek sürdürdükleri anlamına gelmektedir.

Yasa ve Düzen Çerçevesi, olaya özgü belirlenen ve özel çerçeve olarak nitelendirilen bir çerçeve türüdür. Gezi Parkı Eylemleri'nin yasaya, kanunlara aykırı olduğu, meşru olmadığı ya da meşru bir eylem olduğunu vurgulayan haberler bu kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre eylemin meşru olduğunu vurgulayan haberleştirme yüzde 32.6 oranıyla Sözcü Gazetesi ve yüzde 29.2 oranıyla da Cumhuriyet Gazetesi'nde görülmektedir. Buna karşılık eylemin meşru olmadığının vurgulandığı haberleştirmeye ise en yüksek oranda (%47.4) Yeni Şafak Gazetesi'nde, ikinci sırada ise Sabah Gazetesi'nde (%23.7) rastlanılmaktadır. Gazetelerin bu konuda da birbirine taban tabana zıt iki görüş arasında kaldıkları görülmektedir. Yeni Şafak ve Sabah Gazeteleri'nin eylemi desteklemedikleri düşünüldüğünde, meşru olmadığını ileri sürmeleri bu görüşle tutarlı görülürken, yukarıdaki verileri de desteklemektedir. Eylemin yasa ve düzen çerçevesi içerisinde meşru olmadığını ileri sürmek aynı zamanda temel insan hakkı olarak değerlendirilen toplantı ve gösteri hakkının reddedilerek, marjinalleştirilmesi anlamına gelmektedir. Sözcü Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi'nin de eylemleri destekledikleri düşünüldüğünde eylemin meşru olduğunu ileri sürmeleri, gazetelerin siyasi duruşlarıyla tutarlıdır.

Dönüm Noktası Çerçevesi, eylemin tarihi bir dönüm noktası olduğu, mevcut hükümeti devirebileceği vurgusu yapan ve eylemin önemine ilişkin değerlendirmelerde bulunan haberler, köşe yazıları ve yorumların dahil edildiği bir çerçevedir. Öte yandan ele alınan toplumsal harekete özgü olarak belirlenen ve hükümeti devirme girişi (darbe) şeklinde değerlendirmeler yapan haberler de bu kategoride ele alınmıştır. Buna göre eylemleri tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendiren iki gazete ön plana çıkmaktadır. Sözcü Gazetesi ile Cumhuriyet Gazetesi eylemlerin önemini göstermek adına bu vurguyu yapmaktadır. Yüzde 38.2 oranıyla Cumhuriyet Gazetesi, %41.4 oranıyla da Sözcü Gazetesi eylemleri tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede yine aynı gazeteler eylemlerin var olan iktidar ve hükümet güçlerini değiştirebilecek bir potansiyele sahip olduğu vurgusunu da yapmaktadırlar. Yüzde 34.1 oranıyla Cumhuriyet Gazetesi, yüzde 53.7 oranıyla da Sözcü Gazetesi, eylemlerin hükümeti değiştirme gücüne sahip olacak ölçüde önemli görmektedir. Bu tutumun tam karşısında yer alan ve hükümete darbe olarak nitelendirilen haberlere ise en yüksek oranda Yeni Şafak Gazetesi ve Sabah Gazetesi'nde rastlanılmaktadır. Yüzde 63.4 oranıyla Yeni Şafak Gazetesi, yüzde 19.2 oranıyla da Sabah Gazetesi eylemlerin bir darbe girişimi olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Yeni Şafak Gazetesi (%52.2), Sabah Gazetesi (%19.6), Zaman Gazetesi (%24.3) eylemlerin yıkıcı olduğunu ön plana çıkarırken, Cumhuriyet Gazetesi (%34.5), Sözcü Gazetesi (%31.5), Hürriyet Gazetesi (%23.7) eylemin barışçıl olduğunu vurgulamaktadır.

Eylemin Haklılığı Çerçevesi, gösterilerin haklılığını vurgulayan ve bu anlamda gösterilere ulusal ve uluslararası alanda verilen destekleri vurgulayan haberleri kapsamaktadır. Buna göre yukarıdaki verileri destekleyecek şekilde Cumhuriyet Gazetesi (%38.6), Sözcü Gazetesi (%27.9) eylemin haklılığını vurgularken, yüzde 65.4 oranıyla Yeni Şafak Gazetesi, yüzde 16.3 oranıyla Sabah Gazetesi ve yüzde 11.5 oranıyla Zaman Gazetesi eylemin haksız olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Eylemin haksızlığına ilişkin Cumhuriyet ve Sözcü Gazetelerinde hiçbir habere rastlanmamıştır.

Politika Çatışması Çerçevesi'ne, hükümetin politikalarını ve haklılığını vurgulayan haberler, muhalefetin desteğine vurgu yapan haberler, hükümetin haksızlığını ve politikalarını eleştiren haberler ve muhalefetin desteğini eleştiren haberler dahil edilmiştir. Bu çerçeve, hükümete ya da bireysel ya da gruplara neden ya

da çözüm için sorumluluk atfetmenin bir yolu olarak tanımlanmaktadır. Buna göre hükümetin politikalarının doğruluğuna ve haklılığına vurgu yapan haberleştirme yüzde 49.7 oranıyla Yeni Şafak Gazetesi'nde, yüzde 28.7 oranıyla Sabah Gazetesi'nde, yüzde 14 oranıyla da Zaman Gazetesi'nde rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu veriler sorumluluğun iktidar/hükümet güçlerine ait olmadığının bu gazeteler tarafından ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Muhalefetin eylemlere olan desteğini eleştiren haberleştirme de aynı şekilde yüzde 49.1 oranıyla Yeni Şafak Gazetesi'nde, yüzde 22.7 oranıyla Sabah Gazetesi'nde, yüzde 20 oranıyla da Zaman Gazetesi'nde yer bulmaktadır. Dolayısıyla bu gazeteler tarafından eylemlerin sorumluluğu muhalefet partilerine yüklenilmektedir. Hükümetin politikalarının haksızlığını vurgulayan haberleştirmeye ise en yüksek düzeyde Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri'nde görülmektedir. Yüzde 37, 3 oranıyla Cumhuriyet Gazetesi, yüzde 37 oranıyla da Sözcü Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerinde hükümetin politikalarını eleştirmekte, haksızlığını vurgulamakta ve sorumluluğu iktidar/hükümet güçlerine yüklemektedir. Özetlemek gerekirse bu sonuçlar Yeni Şafak, Sabah ve Zaman gazeteleri için sorumluluğun eylemcilere ve muhalefet partilerine atfedildiğini, Sözcü ve Cumhuriyet Gazetesi içinde sorumluluğun hükümete ve yanlış politikalarına atfedildiğini göstermektedir. Burada dikkat çeken bir başka sonuç ise Hürriyet Gazetesi'ne aittir. Hürriyet Gazetesi hükümeti yüksek oranda eleştirmezken, haberlerinde yüzde 21.7 oranında eylemlerin muhalefet tarafından desteklenmediğinin altını çizmektedir.

İnsani İlgi Çerçevesi, ele alınan olayın ya da sorunun insani olarak dile getirilmesini kapsamaktadır. Herhangi bir konu ya da olayı tamamen insani nedenlerden dolayı ya da bu çalışma baz alındığında eylemin gidişatına ilişkin bilgilerin verildiği haberler bu kategoride değerlendirilmiştir. Bu çalışmada da eylemin gidişatına ilişkin insani ilgi çerçevesinde verilen (Gezi Parkı'nın düzenlenmesi, çadırların kurulması, toplanması gibi) haberler, köşe yazıları ve yorumlar bu kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre hemen hemen bütün gazeteler Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin gelişmeleri birbirlerine yakın oranlarda gazetelerinde yer vermiştir. Haber değeri açısından önemli bir olay olarak değerlendirilen ve bütün gazetelerin bu beklenmedik olay karşısında Gezi Parkı Eylemleri'ne geniş yer verdikleri düşünüldüğünde, eylemin geçirdiği safhaların gazetelerde yer alması bu tutumla tutarlı görülmektedir.

İfade özgürlüğü Çerçevesi, konuya özgü belirlenen özel çerçevelerden biri olan ve Gezi Parkı Eylemleri'nin başlaması ve yaygınlaşmasında önemli bir etkisi olan İnternet ile sosyal medyayla ilgili tartışmalar nedeniyle oluşturulan bir çerçevedir. Bu çerçeve İnternet ve sosyal medyanın kullanımına odaklanan haberleri, köşe yazılarını ve yorumları içermektedir. Öte yandan İnternet ve sosyal medyayı ifade özgürlüğünün bir gereği olarak değerlendiren ve buna karşın sınırlandırılması gerektiğini savunan haberler de bu kategoride değerlendirilmiştir. Buna göre İnternet'in ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alınması gerektiğini vurgulayan haberleştirmeye en yüksek oranda Cumhuriyet Gazetesi'nde (%69.7) rastlanılmaktadır. Benzer şekilde İnternet'in sınırlandırılması gerektiği ve bu çerçevede de zararlı olduğu vurgusu yapılan haberleştirmeye de en yüksek oranda Yeni Şafak Gazetesi'nde (%50.9) görülmektedir. Bu sonuçlar gazeteler tarafından eylemin desteklenip desteklenmemesi tutumuyla da tutarlı olduğunu göstermektedir.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında her gazetenin kendi ideolojileri çerçevesinde ya da iktidar/hükümet güçlerinin eylemlerini ve politikalarını destekleyip desteklememe durumuna göre Gezi Parkı Eylemleri'ni ele alış biçimleri değişmektedir. Ancak gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni ağırlıklı olarak hangi çerçeveden sunduklarına bakıldığında, en fazla kullanılan çerçevenin "Çatışma Çerçevesi (%76.1)" olduğu görülmektedir. Haber değeri kriterlerine göre herhangi bir çatışmalı durumun haber olma olasılığının daha yüksek olduğu düşünüldüğünde çalışma kapsamına dahil edilen tüm gazetelerin bu haber değeri kriterine göre hareket ettikleri görülmektedir. Çatışma çerçevesinin ağırlıklı olarak kullanılması, Gezi Parkı Eylemleri'nin bir çatışma olarak kamuoyuna sunulduğunu ve eylemlerin nedenlerine, bağlamına ilişkin bir tartışmanın ve müzakerenin yapılmadığı anlamına gelmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni tartışma çerçevesinin ikincisini "Dönüm Noktası Çerçevesi (%62.5)" oluşturmaktadır. Yine haber değeri kriterlerine göre değerlendirildiğinde böyle büyük kapsamlı bir eylemin beklenmedikliği ve uzun bir süre devam etmesi gazeteler açısından haber değeri yüksek bir olay olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemimleri'nin dönüm noktası çerçevesi içinde değerlendirilmesi haber değeri kriterleriyle tutarlı bir sonuçtur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta daha vardır. Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin ideolojik tutumları ve

hükümetin politikalarını destekleyip desteklememe durumlarına göre eylemleri tarihi bir dönüm noktası olarak kabul etme gerekçeleri değişmektedir. Eylemleri destekleyen ve hükümetin politikalarını desteklemeyen gazeteler eylemleri, dönüşümü ve değişimi sağlayacak devrimsel nitelikte tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendirirken, eylemleri desteklemeyenler ve hükümetin politikalarını destekleyen gazeteler ise statükonun devamından yana olan tavırlarını eylemi marjinalize eden tutumlarıyla göstermekte ve eylemleri sivil darbe girişimi olması açısından tarihi bir dönüm noktası olarak ele almışlardır.

Gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni aktarmada üçüncü sırada kullandıkları çerçeve ise "Politika Çatışması Çerçevesi (%59.1)" olarak görülmektedir. Sorumluluk atfetme çerçevesi olarak da tanımlanan bu çerçeve herhangi bir konu ya da olay için hükümete ya da çeşitli gruplara, siyasi partilere olayın nedeni ya da çözümü için sorumluluk atfetmenin bir yolu olarak tanımlanmaktadır. Gazetelerin bu çerçeveyi kullanmasının temelinde de bu temel görüş yatmaktadır. Gezi Parkı Eylemleri'nin çıkma nedeni olarak, eylemleri destekleyen, buna paralel olarak hükümetin politikalarını desteklemeyen gazeteler hükümeti gösterirken, tam tersi pozisyonda bulunan gazeteler ise muhalefeti sorumlu tutmaktadır. Bu sonuçlar Gezi Parkı Eylemleri'nin özünün ya da bağlamının tartışılmasından ziyade siyasi nedenlerinin ve sonuçlarının tartışıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Öte yandan ele alınan gazeteler çerçevesinde sorumluluk atfetme doğrultusunda elde edilen veriler, keskin bir ayrışmanın olduğunu göstermesi bakımından da anlamlı görülmektedir.

2. GEZİ PARKI EYLEMLERİ'NİN GAZETELERDEKİ NİTEL GÖRÜNÜMÜ

Çalışmanın bu bölümü derinlemesine bir çözümleme gerçekleştirmek amacıyla elde edilen verilerin söylem analizi yöntemiyle çözümlemesini içermektedir. Bu bölümde de haber, gerçekliği inşa eden ve kuran ideolojik bir metin olarak değerlendirilmekte ve haber içindeki ideolojik işleyişin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

2.1. Haber Metnine İlişkin Veriler / Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Çalışmanın ikinci kısmını nitel veri çözümlemesi oluşturmaktadır. Birinci kısımda nicel veriler üzerinden ve profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde bir

değerlendirme yapılırken, bu bölümde çalışma sırasında toplanan nitel veriler üzerinden derinlemesine ve açıklayıcı bir çözümleme gerçekleştirilmiştir.

Nitel verilerin çözümlenmesi kapsamında çalışmada Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ) yöntemi benimsenmiştir. Üç düzeyli bir söylem çözümlemesi öneren Van Dijk, bu düzeyleri;

- Metinsel,
- Üretim,
- Alımlama/yorumlama olarak belirlemektedir.[799]

Van Dijk metin üzerinde yapılan çalışmayı makro ve mikro yapı olarak sınıflandırmakta, makro yapı başlığı altında, haberleri "tematik ve şematik çözümleme" olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır. Haberin anlamını, temasını ve içeriğini anlama çabası olarak değerlendirilebilecek, haberin tematik çözümlenmesinde üst başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenirken, başlık, spot ve haber girişlerinin metinle ilişkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Öte yandan okuyucunun bir haberde dikkatini çeken ilk şeyin başlık ve spot cümleleri olduğu düşünüldüğünde, ideolojik bakış açılarının iletilmesinde önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir.

Haberlerin şematik çözümlemesi ise haber metniyle ilgilidir. Başlıklar, spot cümleleri ve haberin girişi okuyucuya haber hakkında bilgi verirken, haber metni ise olayın ne olduğunu anlatan kısmıdır. Bu nedenle haber metinlerinin incelenmesi, artalan bilgisine yer verilip verilmediği anlamsal yapılar (açık, aleni ya da ima, detay ve tanımlamanın düzeyi, anlamsal makroyapılar detayları) haberin tematik çözümlemesinde gerçekleştirilmektedir.

Mikro yapı çözümlemesinde ise haber metinlerinin sesbilimsel yapıları (vurgu, derece, hacim, tonlama), grafiksel yapılar (başlık, kalın karakterler), genel düzenleme ve boyut (ilk ve son, yüksek ve düşük, büyük ve küçük, öncelik ve sonralık), tümcebilimsel yapılar (kelime düzeni, odaklama, cümle ilişkileri: ana ve yan cümle, bölünmüş yapılar, etken ve edilgen cümle yapıları), sözcüksel stil (pozitif veya negatif kelimelerin kullanımı), retorik (abartı, örtmece, ironic anlatım, tekrarlama) gibi yönlerden çözümlemeyi içermektedir.

---

[799] Hüseyin Bal, Nitel Araştırma Yöntemi Fakülte Kitapevi, Isparta, 2012, s.219.

Van Dijk'ın ESÇ modeli aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.29: Eleştirel Söylem Çözümlemesi Modeli[800]

Makro Yapı		
Tematik Yapı	Başlıklar	
	Haber Girişi	Spot (Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak değerlendirilebilir.)
	Fotoğraf	
Şematik Yapı	Durum	Ana Olayın Sunumu
		Sonuçlar
		Ardalan Bilgisi
		Bağlam Bilgisi
	Yorum	Haber Kaynakları-Alıntı kullanımı
		Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar
Mikro Yapı		
Sentaktik Çözümleme	Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması	
	Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması	
Sözcük Seçimleri	Eş anlamlı kelimelerin kullanılması	
	Tekrarlamaların yapılması	
	Stereotiplerin kullanımı	
Haber Retoriği	Fotoğraf	
	İnandırıcı Bilgiler	
	Görgü tanıklarının ifadeleri	

Bu çerçevede Van Dijk'in ESÇ yönteminin benimsendiği çalışmada tüm gazeteler için 1 Haziran 2013 ve 16 Haziran 2013 tarihleri arasındaki manşet haberler söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur. Çalışmada ele alınan süre içindeki haberler Van Dijk'ın belirlemiş olduğu üç düzeyden metinsel ve üretim boyutları açısından değerlendirilmiş, alımlama ve yorumlama düzeyi açısından bir değerlendirme

[800] Ömer Özer, *Haber Söylem* İdeoloji *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, LiteraTürk Yayınları, İstanbul, 2011, s.85.

yapılmamıştır. Bu tarihler çalışmanın konusunu oluşturan Gezi Parkı Eylemleri'nin başlangıç ve sönümlenmeye başladığı dönemler olması nedeniyle seçilmiştir. Öte yandan söylem çözümlemesi derinlemesine bir analizi gerektirdiğinden ve küçük örneklem gruplarıyla çalışmayı zorunlu kıldığından dolayı, ESÇ her bir gazete için sadece manşetten verdikleri haberlerle sınırlandırılmıştır.

2.1.1. Makro Düzey/Tematik Yapı

Yukarıda, izlenecek modelin ayrıntılarının verildiği Tablo 30'a göre tematik yapı kategorisi altında haberlerin başlıkları, haber girişi, spot cümleleri, eğer spot cümlesi kullanılmamışsa haber metninin ilk paragrafı değerlendirmeye alınmıştır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak değerlendirilmiştir.

2.1.1.1. Anlamın Kurulduğu Alan Başlıklar

Haberleri tanımlayıcı özelliklerden biri başlık ya da spot kullanımıdır. Okuyucunun aktarılan haberleri okumasını sağlamak son derece önemli bir sorundur ve bu sorunun giderilmesinde haberin başlığı ve haberin özetini içeren spot kullanımı, o haberin okuyucu tarafından okunup okunmama kararının verilmesinde son derece etkili araçlardır. Bu durum okuyucunun ihtiyacı olan bütün haberin ne olduğuna ilişkin doğru bir fikir edinmek için sadece başlık ya da haberin özetini oluşturan spot cümlelerine göz gezdirmesi anlamına gelmektedir. Gazetecilik jargonunda "ters piramit" olarak ifade edilen ve haber değeri açısından yaygın olarak kullanılan bir kavrama işaret eden bu haber yazma tekniğinde haberleştirilen konu oluş sırasına göre değil de konunun haber değeri kriterlerine göre en önemli görülen noktasının haberin üst sıralarında (başlık, spot vb.) konumlandırılması, buna karşılık yine haber değeri kriterleri açısından daha az önemde görülen noktalarına ise haberin sonlarına doğru yer verilmesi ya da hiç yer verilmemesi şeklindeki haber yazımını içermektedir. Dolayısıyla başlık ya da spot cümlelerinin fonksiyonu, okuyucuların haberleri okuma sırasının mantıklı bir yolunu sunan ve bu süreci kontrol etmenin önemli stratejik işareti olarak hizmet eden kavramsal (cognitive) makro yapının bir formudur. Söylemin bu türünde haber başlıklarıyla maksimum enformasyon minimum sayıdaki kelimeyle paketlenerek sunulmaktadır. Yani, başlık içindeki her kelime çok dikkatli bir şekilde seçilmekte ve başlığın etkisi maksimize edilerek yapılandırılmaktadır. Böylece başlıklar gazetelerin ideolojik değer ve tutumlarını kapsamaktadırlar.

Dolayısıyla haber başlıkları anlamın kurulduğu ana önermeyi oluşturmaktadır. Van Dijk'a göre, haber anlatıları makro önermelerden oluşmakta ve bu makro önermelere de şu şekilde ulaşılmaktadır:

- Makro önermeler temalardır,
- Bir söylem birden fazla temadan oluşabilir,
- Temalar söylem içinde yapılandırılmaktadır,
- Yapılar, makro kurallar aracılığıyla söylemden elde edilmektedir.[801]

Bu nedenle haber başlıkları okuyucuya anlamla ilgili en önemli fikrin verildiği bölümdür. Temaların ve konuların başlıklarda ve giriş paragraflarında verildiğini belirten Van Dijk, başlık ve giriş paragrafını gazetecinin en önemli bilgiyi verdiği alanlar olarak tanımlamaktadır.[802] Öte yandan başlıklar gazetecilerin ele aldıkları konuyu ya da olayı nasıl değerlendirdiklerini ve nasıl gördüklerini de ortaya koyarken, okuyucuların hem haberi okuyup okumama kararını verdikleri hem de haberin akılda en fazla kalan bölümü olarak bilinmektedir. Dolayısıyla okuyucular "bir söylem olarak haberin genel olarak oluşturduğu sterotipler, kalıp yargılar ve kilişeleri zihinsel çağrışım yoluyla tekrar hatırlayarak ve yeniden yorumlayarak anlamlandırmaktadır."[803] Bu nedenle başlıklarda söylemden elde edilen makro kurallar işlemektedir. Bunlar da;

- Enformasyon eksiltimi (Başlıkta yer, zaman, dönem gibi bilgilere yer verilmemesi),
- Genelleştirme (Örneğin, kedi, kopek, kuş gib hayvanlarının tümünün evcil hayvanlar olarak genelleştirilmesi gibi)
- Kurgulama (Genelleştirmeye benzemekle birlikte isimlerden çok fiillere, kişiler ya da şeylerden çok eylemlere yöneliktir. Şemsiye bir kavram aracılığıyla bir dizi eylemi özetlemektedir.)[804]

Çalışma çerçevesinde ele alınan gazetelerin başlıklarına ilişkin değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

---

[801] Özer, 2012, s.139.
[802] Tezcan Durna – Çağla Kubilay, "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri", *Medyadan Söylemler*, Der. Tezcan Durna, Libra Kitap, İstanbul, 2010, s.69.
[803] Durna & Kubilay, 2010, s.69.
[804] Ömer Özer, "Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili", *Haberi Eleştirmek Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları*, Ed. Ömer Özer, Literatürk Yayınevi, Konya, 2012, s.139.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi'nde başlık kullanımı konusunda bir standart görülmemektedir. Ancak başlıkların genel özellikleri açısından bakıldığında Cumhuriyet Gazetesi'nin alıntı ya da haberi betimleyen tarzda bir başlık kullanmak yerine yoruma dayalı başlık kullandığı görülmektedir. Dolayısıyla habere ilişkin düşünce gazetenin yorumları doğrultusunda başlıklar yoluyla yapılandırılmaktadır. Gazetede genellikle başlıklar, üst ya da alt başlıklarla desteklenmekte, ana başlık büyük puntolarla ifade edilirken, üst ve alt başlıklar daha küçük puntolarla aktarılmaktadır.

Tablo 4.30. Cumhuriyet Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Taksim'de insanı, kenti savunanlara yönelik şiddet bardağı taşırdı Başlık: Halk başkaldırdı
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: Türkiye daha önce görülmemiş bir direniş yaşadı. Hükümet geri adım attı Başlık: Halkın zaferi
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Erdoğan konuştu, yurttaşlar alana aktı. Çok sayıda kentte polis yine terör estirdi Başlık: Halkla çatışıyor
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Gül 'Mesaj alındı' derken Erdoğan, 'Yüzde 50'yi zor tutuyorum' diyerek halkı tehdit etti Başlık: Te o anlamadı
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: Özgürlük ve demokrasi uğruna korkuyu yıkarak yeni bir siyasi iklim yarattılar Başlık: Gençler ders veriyor
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: Eylemcilerin taleplerine inat Twitter avı başladı: 34 gence 'organize suç'tan gözaltı Başlık: #direntwitter
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: Halkın demokrasi taleplerin göz ardı eden Erdoğan yine eylemcileri suçladı Başlık: Öfkesiyle döndü
Tarih: 8 Gaziran 2013 Üst Başlık: Erdoğan'ın buyurgan tavrı Gezi direnişini ateşliyor. Eylemler küreselleşiyor Başlık: Çapulcu dünya
Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Gezi Parkı'na destek veren binlerce futbol taraftarı üç büyük kentte renkli görüntüler oluşturdu Başlık: Meydanlar taştı
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Başbakan Erdoğan '3-5 çapulcu' dedikçe yüzbinler alanlara akıyor Başlık: Çapulcular sel oldu
Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Erdoğan'ın 'Anladıkları dilden konuşuruz' dediği gençler, direnişi sürdürmeye kararlı: Başlık: Anlamadın dilimizi

Tablo 4.30. Cumhuriyet Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: Kirli senaryolarla eyleme müdahale edildi. On binlerin üzerine gaz sıkıldı. Şiddet doruğa çıktı Başlık: Vahşete döndü
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Erdoğan hem "Gezi halka sorulabilir" dedi hem de Bakan'a "Bu işi bitirin" talimatı Verdi Başlık: Referandum oyunu
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Erdoğan ne halkı, ne demokrasiyi, ne yargıyı ne de uluslararası toplumu tanıyor Başlık: Orantısız öfke
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başbakan, 'parka kışla' inadından kısmen de olsa geri adım attı. Gözler Gezi'de Başlık: Mesajı geç aldı
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: Erdoğan, 'boşalttınız, boşalttınız…' dedi. Çoluk çocuk demeden Gezi'ye saldırı başladı Başlık: Vicdansız emir

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Haziran 2013 tarihinde manşetten verdiği haberin üst başlığını "Taksim'de insanı, kenti savunanlara yönelik şiddet bardağı taşırdı" şeklinde verirken ana başlık, "Halk başkaldırdı" olarak yapılandırılmıştır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre "başkaldırmak", "ayaklanmak, isyan etmek" anlamına gelmektedir. "Ayaklanmak" ve "isyan etmek" kelimelerinin anlamına bakıldığında ise ayaklanmak, "toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek", isyan etmek ise "kabullenmemek, razı gelmemek" anlamlarını karşılamak üzere kullanılan kelimelerdir. Bu anlamlar eşliğinde ana başlık tek başına okunduğunda halkın neden başkaldırdığı anlaşılamadığı gibi, ayaklanmak anlamında da kullanılan bu kelime tek başına değerlendirildiğinde içerisinde zor ve şiddeti barındırarak devlet güçlerine karşı gelmeyi içermesi, bir anlamda halkın kendini yönetenlere rıza göstermemesini, razı gelmemesini de içermektedir. Üst başlıkla birlikte değerlendirildiğinde anlam kısmen oluşmaya başlasa da yine açıklayıcı olamamaktadır. Şiddetin nereden geldiği manşet haberde belli değilken, haberin iç sayfadaki devamında şiddetin polisten geldiği ancak müdahale (karışma, araya girme) kelimesinin kullanımıyla şiddetin dozu düşürülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin bu anlamda haber başlıklarında enformasyon eksiltimine gittiği görülmekte ve başlıktan anlaşılan ana tema şiddet gören halkın toplu bir biçimde devlet güçlerine karşı başkaldırdığı ve isyan ettiği anlamı oluşmaktadır. Yine aynı şekilde herkesi kuşatacak şekilde "Halk başkaldırdı" ifadesiyle yapılan

genelleştirmeyle Cumhuriyet Gazetesi, ideolojik bir duruşu ortaya koymaktadır. Gazetenin hükümet politikalarını desteklemeyen tutumu ve hükümetle uymayan ideolojik duruşu başlıklara da yansımakta ve eylem açık bir şekilde hükümete karşı bir eylem olarak konumlandırılarak desteklenmektedir. Benzer şekilde gazete, 2 Haziran 2013 tarihli haberinin üst başlığını, "Türkiye daha önce görülmemiş bir direniş yaşadı. Hükümet geri adım attı" oluşturmuştur. Ana başlık, "Halkın zaferi" olarak yapılandırılırken, "direniş" ve "zafer" kelimelerini haberin başlığında kullanan gazete, bir tarafta iktidar/hükümet, diğer tarafta halkın yer aldığı iki taraflı bir savaş kurgusuyla, kazanan tarafın halk olduğu yönünde bir anlam oluşturmaktadır. Anlam üst başlıkla birlikte okunduğunda kurulmakta ve büyük bir çabanın sonucunda elde edilmiş başarıyı anlatan "zafer" kelimesiyle halkın iktidarın/hükümetin baskısına karşı başarı kazandığı vurgusu ön plana çıkarılmakta, hükümetin geri adım atarak bir anlamda yenildiği duyurulmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin eylemin ilerleyen günlerinde haber başlıklarıyla olayın nedeni hakkında bir değerlendirme yaptığı görülmektedir. Özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın olumsuz anlamda kullandığı "çapulcu" nitelemesini gazetenin olumlu bir anlama çevirmesi, anlamlandırma araçları üzerindeki ideolojik mücadele alanına işaret etmektedir. Bu mücadele alanında yeni alternatif terimler kümesini yerinden etmek, yerini değiştirmek ya da onunla yarışmak değil, onun anlamını ve çağrışımlarını olumsuzdan olumluya değiştirmek ve yeniden eklemlemek suretiyle dönüştürmeye başlandığında bir savaşım haline gelmekte ve ideolojik alanı kesintiye uğratmaktadır.[805] Bu ideolojik mücadele Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kullandığı "çapulcu" nitelemesi üzerinden gerçekleşmiştir. Çapulcu, eskiden düşman topraklarına girerek yağma yapan disiplinsiz askeri birlik veya akıncıların adıyken,[806] Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde çapulcu kelimesi "düzene aykırı davranışlarda bulunan, düzeni bozan, plaçkacı"[807] şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla olumsuz bir şekilde tanımlanan bu kelime, Cumhuriyet Gazetesi tarafından olumlu bir anlam içinde kullanılmış, kelimenin olumsuz anlamını olumluya çevirmek, iktidarın/hükümetin ideolojik alanını kesintiye uğratmaktadır.

[805] Stuart Hall, "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar", *Kitle İletişim Kuramları*, Der. ve Çev. Erol Mutlu, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.390 – 391.
[806] *http://tr.wikipedia.org*, (10.04.2015).
[807] *http://www.tdk.gov.tr*, (10.04.2015).

Cumhuriyet Gazetesi'nin haber başlıklarında eylemlerin Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemlerinden ve tavrından kaynaklandığını, baskıcı bir tutum sergilemesinden dolayı eylemlerin günden güne artarak devam ettiğini vurgulaması, eylemin nedenine ilişkin bir teşhis koyması anlamına gelmektedir. Gazete eylemcileri demokratik hak ve özgürlükler çerçevesine yerleştirirken, Başbakan'ın tutumunu da baskıcı olarak değerlendirmektedir.

Bir haber metninde biz ve onlar kutuplaşmasının kurulmasının bir başka yolu da biz ve onlar arasındaki mesafeyi belirten sözcüklerin kullanımıdır.[808] İç grup konuşmacıların (burada Cumhuriyet Gazetesi), dış grup konuşmacılarından söz ederken (burada Başbakan Recep Tayyip Erdoğan) iki grup arasındaki mesafeyi dolaylı olarak belirtmek için "onlar"ın ya da "ötekiler"in ismini söylemek ya da tanımlamak yerine işaret zamirleri kullanarak ifade edilmesini içermektedir. Bu çerçevede Cumhuriyet Gazetesi'nin de bu mesafeyi belirten işaret zamiri kullandığı görülmekte, dolayısıyla bu kullanımla biz ve onlar kutuplaşması yaratılmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiştir.
- Genelleştirmeler kullanılmıştır.
- Kurgulama yapılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olayı belli bir bakış açısıyla bakmasını sağlayan anlamın çatısı, başlıklar, üst ve alt başlıklarla birlikte kurulmuştur.
- Bu anlamda Cumhuriyet Gazetesi'nin eylemi "özgürlük ve demokrasi isteyen halkın zaferi", "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın otoriter ve baskıcı tavrı" ve "polis şiddeti" bağlamında tartıştığı, görülmektedir.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve başlıkta genelleştirilerek verilen bilgi özellikle üst başlıkla birlikte okunduğunda bir anlam kazanarak, anlam yapılandırmasını sağlamaktadır.

[808] Teun A. Van Dijk, Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım, Çev. N. Ateş, Söylem ve İdeoloji, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.85.

Dolayısıyla haberin en önemli unsuru ters piramit tekniği uygulanarak başlığa taşınmakta ve anlam bu çerçevede oluşturulmaktadır.

- Başlıklarda ideolojik anlamlarla yüklü başlıklar tercih edilmiştir.
- Başlıklarda ideolojik mücadele gerçekleştirilerek varolan kelimelerin ya da kavramların anlamı olumsuzdan olumluya çevrilmiştir. Bu ideolojik kırılmalara neden olan bir durumdur.
- Haber başlıklarında kullanılan işaret zamirleriyle biz ve onlar kutuplaşması yaratılmakta, bu sözcüklerin kullanımıyla biz ve onlar arasına bir mesafe koyulmaktadır.
- Bu anlamlandırmaya göre bir tarafın kurbanlaştırıldığı (Gezi eylemcileri), diğer tarafın da (Başbakan Recep Tayyip Erdoğan) şeytanlaştırıldığı bir anlam kurulmuştur. Bu anlamın oluşturulmasında düzdeğişmeceden yararlanılmıştır.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi'nin oluşturduğu başlıklarda bir standart olduğu görülmektedir. Gazete tüm haberlerini ana başlık ve spot kullanarak yapılandırmakta, spot cümleleri adeta haberin girişi gibi detaylı bir şekilde oluşturulmaktadır.

Tablo 4.31. Zaman Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Gerilim Taksim'i aştı Spot: Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmesine karşı çıkan eylemcilere polisin müdahalesi Taksim'i savaş alanına çevirdi. Ertuğrul Günay, Beyoğlu'ndaki son yeşil alan için haklı bir talep olduğunu ancak eylemleri siyasi gösteriye dönüştürmemek gerektiğini söyledi. Mimar Avni Çebi de "Yeşile ihtiyacı olan kentin parkını AVM yapmanın mantığı yok" dedi.
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Eylemcilere sükunet, hükümete 'kaygılara kulak ver' çağrısı Spot: Cumhurbaşkanı Gül, Gezi Parkı'ndaki gerginliğin büyümesi üzerine devreye girdi. Başbakan ve devlet yetkilileriyle görüşen Gül, olayların yatışması için herkesin olgunluk göstermesini istedi: "Tepkiler sağduyulu olmalı, yönetenler de kaygılara kulak vermeli".
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Çevre duyarlılığı yakıp yıkmaya dönüştü Spot: Gezi Parkı eylemlerinin amacından uzaklaştığını belirten çevreci örgütler ve sivil toplum kuruluşları, vatandaşları sağduyuya davet etti. Çevre ve Tüketici Haklarını Koruma Derneği Başkanı Mustafa Göktaş, "Biz yeşilin korunması için oradaydık. Ancak olay çevresel bir eylem olmaktan çıktı" dedi.
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Demokrasi sadece seçim değildir, mesaj alınmıştır Spot: Cumhurbaşkanı Gül, Gezi Parkı protestolarıyla ilgili iktidar ve eylemcileri bir kez daha uyardı: "Demokrasi sadece seçim değildir, iyi niyetli olarak verilen mesajlar alınmıştır. Herkes sağduyulu olmalı, kurallara uymalı. İmajımızı zedeleyici davranışlara da hiç müsaade etmemek gerekir".
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: BÜLENT ARINÇ, BAŞBAKAN VEKİLİ OLARAK ÖZÜR DİLEDİ Başlık: Bütün taleplere açığız yeter ki şiddet olmasın Spot: **Çevre duyarlılığıyla hareket** edenlere uygulanan şiddet haksızdır. O yurttaşlarımdan özür diliyorum. Ama tahribat yapanlara özür borcumuz yok. **Olay, daha sonra çevre** duyarlılığından çıktı. 'İçinde polis var mı?' diyerek ambulansı yakmaya kadar vardı. Bu barbarlığı kimse onaylamaz. **Yaşananlardan ders çıkardık,** eksiklerimizi gördük. Hükümet olarak hiç kimseyi görmezden, duymazdan gelme lüksüne sahip değiliz.
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: DEMOKRATİK PROTESTO HAKKINI OPERASYONA ÇEVİRMEK İSTEYENLERİN MASKESİ DÜŞTÜ Başlık: Provokatörlere suç üstü Spot: Gezi Parkı protestolarıyla demokratik hakkını kullanan vatandaşların arasına sızan provokatörlerin, eylemleri kana bulamak istediği öne sürüldü. Gümüşsuyu'nda eylemcileri şiddete tahrik eden diplomatik pasaportlu 6 yabancı yakalandı. Barikatlarda havai fişek düzenekleriyle patlatılmak istenen 8 tüp ele geçirildi. İzmir'de ise 8 adet ses bombası yapan üç zanlı gözaltına alındı.
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: DEMOKRATİK TALEPLERE CANIMIZ FEDA Spot: Kuzey Afrika ziyaretinin son gününde beraberindeki gazetecilere Gezi Parkı eylemlerini değerlendiren Başbakan Erdoğan, "Ağaçların sökülmemesi için samimi talepte bulunanlarla ortalığı yakıp dökenleri ayrı tutmak gerekir" dedi. Haklı taleplere sonuna kadar açık oldukları mesajını verdi.
Tarih: 8 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Eylemcilere seslendi: Çevrecilikte ortaklığı benimle yapın Spot:

Tablo 4.31. Zaman Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık:
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Bir gönül için bin özür dilerim Spot: İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, Taksim Gezi Parkı olaylarıyla ilgili özeleştiride bulundu ve şiddete karışmayan göstericilerden özür diledi. Geceleri iki saat dahi uyuyamadığını belirten Vali Mutlu, gençlere dertleşme çağrısı yaptı: "Her birey bizim için değerli ve özeldir".
Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Başlık:
Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Polis Taksim'e girdi, Gezi Parkı'na müdahale yok Spot: Gezi Parkı eylemlerinin 15'inci gününde Taksim'e giren polis, Cumhuriyet Anıtı ve AKM'deki afişleri söktü, barikatları kaldırdı. Parktaki eylemcilere dokunmayan polis ekipleri, taş ve molotofla saldıran göstericilere biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. 10'dan fazla kişinin yaralandığı olaylarda 72 gösterici gözaltına alındı.
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Referandum önerdi Spot: Başbakan Erdoğan, Taksim Gezi Parkı'na yapılması düşünülen Topçu Kışlası için kararı halka bırakabileceklerini söyledi. Erdoğan, bu teklifi olaylarla ilgili olarak buluştuğu 11 kişilik heyete yaptı. Başbakan'ın ayrıca İçişleri Bakanı'na talimat vererek 'eylemlerin 24 saatte bitirilmesini' istediği öğrenildi.
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Kamuoyu yoklaması olabilir ama yargı kararı esastır Spot: Yaş haddinden emekli olan Danıştay Başkanı Hüseyin Karakullukçu, Gezi Parkı'na kışla projesiyle ilgili referandum tartışmalarını değerlendirdi. Yargı kararını hatırlatan Karakullukçu, "Referandumun şartları bellidir. Burada söylenmek istenenin 'kamuoyu yoklaması' olduğunu düşünüyorum" dedi.
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Mesaj alındı, yargı kararını bekleyeceğiz Spot: Başbakan Erdoğan, 18 gündür eylemlerin sürdüğü Gezi Parkı'yla ilgili mesajın alındığını söyledi. Bundan sonra yargı kararını bekleyeceklerini ifade ederek, "Nihai karar olumsuz olursa buna uyarız, olumlu çıkarsa da halkoylamasına gideriz" dedi. Gençlere ise "Artık parktan çıkın, evlerinize gidin" çağrısı yaptı.
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: POLİS, TAKSİM GEZİ PARKI'NI BOŞALTTI Başlık: 19.günde müdahale Spot: Gezi Parkı eylemi, polisin tazyikli su ve gaz bombasıyla yaptığı müdahaleyle sona erdi. Çadırlar, çöpler ve barikatlar kaldırıldı. Dağılmayan göstericilerle polis çatıştı, 29 kişi yaralandı.

Zaman Gazetesi, 1 Haziran 2013 tarihli manşet haberini "Gerilim Taksim'i aştı" başlığıyla duyurmaktadır. Gazetenin kullandığı başlıktan haberin çatışma üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır. "Gerilim Taksim'i aştı" ifadesinden, bir gerilimin olduğu anlaşılmakta ancak dozu ve kapsadığı alan hakkında bir fikir oluşmamaktadır. Zaman

Gazetesi'nin başlığı spotla birlikte bir anlam kazanmakta ve haberin özetinin ve en önemli unsurlarının yer aldığı spot cümlesinden bir eylemin olduğu ve güvenlik güçlerin müdahalesiyle Taksim'in savaş alanına döndüğü anlaşılmaktadır. Zaman Gazetesi, iki ya da daha fazla devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilerek silahlı mücadelenin yaşanması anlamında kullanılan "savaş" kelimesini, spotta ve haberin iç sayfadaki devamının başlığında kullanmıştır. Dolayısıyla "savaş" kelimesinin yıkıcılığı başlığa taşınarak, olayların ne kadar yıkıcı olduğu anlatılmak istenmiş bir anlamda başlıkta düzdeğişmece kullanılarak, savaşın yıkımından çağrışım yoluyla yararlanılmıştır. Zaman Gazetesi'nde kullanılan spot tarafların kimler olduğunu netleştirse de, spot cümleleri başlık kadar yıkıcı bir anlam taşımamakta tam aksine çeşitli kişi ve kurumların düşünceleri spotta yer alarak bir uzlaşma yaratılmaya çalışılmaktadır. Zaman Gazetesi'nde bu örnekten de anlaşıldığına göre başlıkta bir enformasyon eksiltimine gidildiği anlaşılmakta aynı zamanda genelleştirme yapılarak, genelden özele giden bir düzen takip edilmektedir.

Zaman Gazetesi manşetten verdiği haberlerin bir kısmında habere konu olan kişi ya da kurumlardan doğrudan alıntı şeklinde başlık kullanmasının yanı sıra, haberi betimleyici başlıklar da kullanmıştır. Gazetenin 2 Haziran 2013, 4 Haziran 2013 ve 5 Haziran 2013 tarihinde kullandığı başlıklar betimleyici ve taraflara eşit mesafede bir başlık olarak değerlendirilmektedir. Sağduyu mesajının verildiği başlıklarda, haber aktörlerinden alıntı yapılmakta ve başlıklar spotla desteklenerek anlam oluşturulmaktadır. Zaman Gazetesi'nin bu başlıklarıyla çatışmanın bir tarafı olmamayı ve uzlaşmadan yana bir tavır koymaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Zaman Gazetesi'nin manşetten duyurduğu haberlerde yapılandırdığı haber başlıklarıyla eylemin mahiyeti hakkında da bilgi vermekte ve eylemlerin şiddete dönüştüğü vurgusuyla, dış destekli bir eylem profili çizmektedir. Başlıklarda vurgulanan şiddet, haberin spotunda eylemi provoke etmek isteyen marjinal gruplara atfedilse de yaratılan algı, eylemin tamamının şiddet içerdiği yönündedir. Bu başlıklarıyla eylemin amacından çıktığını öne çıkaran gazete, protestoların Gezi Parkı'na sahip çıkmanın ötesine taşındığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu vurguyla yapılması eyleme ilişkin kamuoyu desteğinin sağlanmasını önlemeyi amaçladığı düşünülmektedir.

Bir haber metninde biz ve onlar kutuplaşmasının kurulmasının bir başka yolu da biz ve onlar arasındaki mesafeyi belirten sözcüklerin kullanımıdır. Hükümetin politikalarını Gezi Olayları sırasında ve öncesinde destekleyen Zaman Gazetesi'nin 13 Haziran 2013 tarihli sayısında yer alan manşet haberinde "Referandum önerdi" başlığını kullanmakta ve başlıkta kullanılan işaret zamiri çalışma açısından önemli bir nokta olarak değerlendirilmektedir. Cumhurbaşkanı ve hükümetin diğer temsilcileri için işaret zamiri kullanmayan gazete, manşete konu olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ismini telaffuz etmek yerine işaret zamiri kullanarak ifade etmeyi tercih etmesi, araya bir mesafe koymanın göstergesi olarak değerlendirilmektedir. İki grup arasındaki mesafeyi dolaylı olarak belirtmek için "onlar"ın ya da "ötekiler"in ismini söylemek ya da tanımlamak yerine işaret zamirleri kullanarak ifade edilmesi, Zaman Gazetesi için hükümetin diğer üyeleri ve Cumhurbaşkanı için değil Başbakan için yaratılmak istenmiştir.

Zaman Gazetesi'nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilerek, genelleştirmeler ve kurgulama kullanılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olayı belli bir bakış açısıyla bakılmasını sağlayan anlam çatısı, başlıklar ve haberin bir özetini sunan spot cümleleriyle kurulmuştur. Gazete haber başlıklarını spotlarla desteklemekte ve haberin özeti ve en önemli öğelerinin yer aldığı spot cümleleriyle başlık desteklenmekte ve güçlendirilmektedir.
- Bu çerçevede Zaman Gazetesi haberin en önemli kısmını başlığa taşıyarak, ters piramit haber yazma tekniğini uygulamakta ve en önemli bilginin başlıklarda verildiği görülmektedir.
- Zaman Gazetesi'nin eylemi "Gezi Parkı'na sahip çıkmak isteyen yani yeşili korumak adına yapılan bir eylemden", "şiddet hareketlerine ve yakıp yıkmaya dönüşen" bir eylem olarak ele aldığı görülmektedir. Bu çerçevede de "yeşili koruyan" eylemcilerle "şiddet eylemine karışan" eylemciler arasında bir ayrıma giderek, hükümet/iktidar güçlerinin söylemine destek olmaktadır.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve en önemli bilgi başlıkta verilmektedir.

- Başlıklarda sağduyu ve uzlaşma mesajlarının öne çıktığı ve bu anlamda da haber aktörlerinden alıntılanan olumlu mesajların başlığa taşındığı görülmektedir. Gazetede en sık rastlanan başlık yapılandırması haber aktörlerinin konuşmalarından alıntılanarak oluşturulan başlıklardır.
- Zaman Gazetesi'nde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a ilişkin bir manşet haberinde işaret zamirinin kullanılması, biz ve onlar kutuplaşması yaratılmak istenmesinden ziyade Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a bir mesafe koyulmak istenmesi olarak değerlendirilmektedir.
- Zaman Gazetesi'nin haber başlıkları ve spot cümleleriyle Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin uzlaşmadan yana bir tavır koyarken, uzlaşma mesajları ön plana çıkarılsa da desteklenen taraf Gezi eylemcileri değil hükümet/iktidar güçleri olmuştur. Manşet haberlerinin hiçbirisinde Gezi eylemcilerinin düşüncelerini başlıklara taşımayan gazete, tüm haberlerinin başlıklarında iktidar/hükümet kaynaklarının düşüncelerini dolaşıma sokmuştur.
- Gazete başlık ve spot cümleleriyle hükümet yetkililerinin oluşturduğu şiddete karışan/yeşili korumak için eylem yapan eylemci ayrımını desteklerken, haber başlıklarıyla eylemi itibarsızlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Gazete ayrıca hükümet/iktidar yetkililerini doğrudan eleştirmeyi tercih etmemekte ancak başlığa taşıdığı sağduyu mesajlarıyla her iki tarafı da itidale davet etmektedir.
- Haber başlıklarında büyük puntolarla büyük harfleri kullanan gazete, başlıkları anlamı ve algıyı biçimlendirecek bir araç olarak kullanmıştır.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi'nin manşetten verdiği haberlerin başlıklarının hemen hemen tamamını okuyucuların dikkatini ve ilgisini çekecek şekilde büyük puntolarla ve büyük harflerle verdiği görülmektedir. Gazete, haberlerinin tamamını spot cümlelerle destekleyerek, anlamı spot cümlelerle birlikte kurmaktadır.

Tablo 4.32. Hürriyet Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: 24 SAAT GAZ Spot: Polis, Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçlar kesilmesin diye gün boyu nöbet tutan gruba sabahtan gece yarısına kadar müdahale etti. Aşırı güç kullanmakla suçlanan polisin gaz bombaları onlarca kişiyi yaraladı.
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: #5gündetaksim Spot: Gezi Parkı'nda ağaç nöbeti tutanlara polisin sert müdahalesine duyulan öfke, sosyal medya ile Türkiye çapına yayıldı. Polis çekilince parka girildi.
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GÜNDEM TWİTTER Spot: Başbakan Erdoğan, Fatih Altaylı'nın programında eylemleri anlatırken, "Twitter diye bir bela var. yalan haberin daniskası burada" dedi. Altaylı "Twitter cıvıtır" diye ekleyince Twitter'dan mesaj yağdı.
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: MESAJ ALINDI Spot: Cumhurbaşkanı Gül, Gezi Parkı'nda başlayıp yurda yayılan gösteriler için, "Demokrasi sadece seçim demek değildir. Iyi niyetli mesajlar alındı. Günü geldiğinde gereği yapılacaktır" dedi.
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: İZMİR VALİSİ'NDEN EMNİYET MÜDÜRÜ'NE Başlık: ELİ SOPALI POLİS Mİ OLUR Spot: Hürriyet'in "İzmir'de resmi giysili polislerin yanında görülen eli sopalı saldırganlar kim" sorusuna, Emniyet Müdürü "Onlar sivil polis. Ben emir verdim" dedi. İzmir Valisi ise "Öyle polis mi olur" diye itiraz etti.
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: SOSYAL GÖZALTI Spot: İzmir'de sosyal medya üzerinden yaptıkları çağrılarla örgütlü şekilde halkı isyana teşvik ettikleri ve propaganda yaptıkları ileri sürülenlere yönelik operasyon düzenlendi. Gözaltına alınan 34 kişiden 12'si savcılık ifadesinin ardından serbest bırakıldı.
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: GEZİ PARKI MESAJLARI Başlık: ŞUNU AL BUNU VERLE YÖNETİLMEZ Spot: Erdoğan, "Topçu Kışlası yapılmasın" talebi için, "Şunu alırsan bunu veririm. Şunu verirsem şunu isterim gibi mantıkla devlet yönetemezsiniz" dedi.
Tarih: 8 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Çevrede ortak olalım Spot: Başbakan Tayyip Erdoğan, AB konferansında Gezi Parkı projesi için mesaj verdi.
Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Kışla yapılacak AVM ve otel yok Spot: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, Topçu Kışlası'nın yapılacağını, sadece 72 ağacın taşınacağını söyledi.
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Başbakan Erdoğan'dan bir günde 6 konuşma Başlık: YENİÇERİYE BENZETTİ Spot: Başbakan Tayyip Erdoğan Gezi Parkı eylemcileri ve onlara destek veren sanatçılara, Yeniçeri benzetmesi yaptı. Erdoğan, eylemcilere "Ya gelin konuşalım ya da sizin anladığınız dilden konuşuruz" dedi.

Tablo 4.32. Hürriyet Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Başlık:
Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: TAKSİM MEYDANI SAAT 20.15 Başlık: YAZIK Spot: Çevik Kuvvet dün sabah 07.30'da AKM ve anıttaki pankartları indirmek için Taksim'e girdi. Akşam saatlerinde ise meydanı dolduran kalabalık, gazla dağıtılırken dünya Türkiye'yi izledi
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: YARALIYIZ YORGUNUZ Spot: Gezi Parkı'nda başlayıp yayılan protestolarda istenmeyen görüntüler ortaya çıkıyor. Polisin aşırı güç kullanımı ve şiddet yanlısı bazı küçük grupların eylemlerinden masum insanların zarar görmesi vicdanları yaralıyor.
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: OKUMUŞ ÇOCUKLAR Spot: KONDA'nın sadece Gezi Parkı'nın içinde 4 bin 411 kişiyle yüzyüze görüşerek yaptığı anket eylemcilerin profilini ortaya koydu.
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Spot:
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GEZİ 20.55 Spot: Taksim Dayanışması dün öğle saatlerinde "Direnişe devam" kararı aldı. Ancak Başbakan Erdoğan'ın "Siz boşaltmazsanız, boşaltırlar" uyarısından 3 saat sonra polis Gezi Parkı'na girdi.

Hürriyet Gazetesi Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin haber manşetlerinden verdiği haberlerde kullandığı başlıklarda yoğun bir enformasyon eksiltimine gittiği görülmektedir. "24 saat gaz; Gündem Twitter; Sosyal Gözaltı; Yazık" gibi başlıklarda sadece haber başlığından haberin içeriğine ilişkin bir fikir edinilmesi mümkün görülmemektedir. Enformasyon eksiltiminin yanı sıra gazetenin haber başlıklarında genelleştirmeye de gittiği görülmektedir. Haber başlıkları Hürriyet Gazetesi için ancak spot cümleler okunduğu zaman bir anlam kazanmaktadır. Spot cümlelerde habere konu olan olayın en önemli kısımları aktarılmakta ve anlam spot cümlelerle birlikte kurulmaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde haber başlıklarında özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarına dayandırılan haberlerde alıntı başlıklar kullanırken, Gezi Parkı Eylemleri sırasında güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirildiği haberlerde yoruma dayalı başlıkların kullanıldığı görülmektedir. Bu durum iktidar ve

hükümet kaynaklarının sözlerini olduğu gibi dolaşıma sokma, eylemcilere ait haberler üzerinde ise yorum yapılarak, gazetenin eylemi değerlendiriş biçimine göre dolaşıma sokulması anlamına gelmektedir.

Hürriyet Gazetesi, 1 Haziran 2013 tarihinde yayınladığı manşet haberinde ana başlık olarak "24 Saat Gaz" başlığını kullanmıştır. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirildiği bu örnekte haberin manşetten duyuruluşuyla iç sayfadaki devamında aktarılışı arasında da büyük bir fark gözlemlenmektedir. Birinci sayfada güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışma ön plana çıkarılırken, haberin devamında güvenlik güçlerine eylemciler tarafından ikram edilen böreklerin polisler tarafından kabul edilmeyişi ön plana çıkarılarak aktarıldığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla gazetenin yorumuyla aktarılan bu haberde birinci sayfadaki ciddiyet, haberin iç sayfadaki devamında aynı şekilde değildir. Gazete iç sayfadaki "İkram dışı hareketler" şeklinde yapılandırdığı haber başlığıyla alaycı bir tavır benimsemekte ve başlıkta kullanılan ironiyle eylemcilere alaycı bir yaklaşım sözkonusu olmaktadır. Haber başlığında kullanılan ironi, "biz" ve "onlar" kutuplaştırmasında polisi "biz", eylemcileri de "onlar" şeklinde konumlandırmaktadır.

Gazetenin iktidar/hükümet kaynaklarına ait haberlerin başlıklarında ise daha çok haberin aktörüne ait cümleleri ön plana çıkararak bir yapılandırması olduğu görülmektedir. Buna göre Hürriyet Gazetesi'nde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin değerlendirmeleri bir haberin ana unsurları olan ve her haberde olması gereken bölümlerinin hepsinde başlık, alt başlık, iç sayfa ana başlık gibi tüm bölümlerinde haberin ana aktörü olan Başbakan Erdoğan'ın sözlerinden oluşturulması dikkat çeken bir husus olarak göze çarpmaktadır. Gazetenin Başbakan Erdoğan'ın değerlendirmelerine ilişkin bir haberi aktörün sözleriyle oluşturması, egemen söylemin kamuoyunda dolaşıma sokulmasının, gündelik hayatta benimsenmesini kolaylaştıracak ve olayları tanımlama ayrıcalığını sağlamasının yanı sıra başka bir şeye de işaret etmektedir. Gazete, özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarının haberlerini, habere konu olan kişi ya da kurumların sarfettiği kendi sözleri etrafında yapılandırmaktadır. İktidar ve hükümet kaynaklarının sözleri üzerinde haberi oluşturan kişi tarafından bir yorum ya da değerlendirme getirilmemesi ve olduğu gibi aktarılması gazetenin hükümet kaynakları ile geçmişte yaşanan anlaşmazlıkları ve

çatışmaları[809] nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Çünkü gazete tarafından yapılacak herhangi bir yorum yeniden bu tür tartışmaları gün yüzüne çıkarabileceği gibi, yeniden hükümet ve iktidar kaynaklarıyla karşı karşıya gelme endişesi nedeniyle, iktidar/hükümet kaynaklarına ait haberlerin ve tanımlamaların, söylenilen çerçevede yapılandırıldığını düşündürtmektedir.

Hürriyet Gazetesi yapılandırdığı haber başlıklarına çoğunlukla polis şiddetini taşımıştır. Polisin eylemlere sert müdahalesinden kaynaklanan tepkiyi ön plana çıkaran gazete, güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı bir anlamda eşitleyerek vermeye çalışmıştır. "Yazık" ana başlığı ve "Taş atmayın gaz sıkmayalım" (Hürriyet – 10 Haziran 2013) alt başlığı ile verilen haberde bir anlamda eylemciler taş attıkları için polisin müdahale ettiği vurgulanmaktadır. Öte yandan "Yazık" ana başlığı da hem eylemcilere hem de güvenlik güçlerine yazık olduğu anlamını bünyesinde taşımaktadır. Dolayısıyla başlıklardaki dramatik vurgu, "Yaralıyız, Yorgunuz" (Hürriyet Gazetesi - 13 Haziran 2013) başlığında olduğu gibi hem eylemcilere hem de güvenlik güçlerine yapılan bir vurguyu barındırmaktadır. Bu anlamda gazete ne eylemcilerden ne de güvenlik güçlerinden yana bir tavır sergilemeyip her iki tarafı da mağdurlaştırmakta ve kurbanlaştırmaktadır. Dolayısıyla "biz" ve "onlar" kutuplaşmasında "biz" "güvenlik güçleri ve eylemcileri" kapsarken "onlar eylemi provoke eden grupları" içermektedir.

Hürriyet Gazetesi de başlıklarında işaret zamiri kullanmıştır. Yine "biz" ve "onlar" kutuplaşmasının yaratılmasına bir araç olarak değerlendirilen işaret zamiri kullanımı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın manşete taşındığı bir haberinde kullanılmıştır. "Yeniçeriye benzetti" (Hürriyet Gazetesi – 10 Haziran 2013) başlığı altında yapılandırılan haber spotla birlikte okunduğunda anlam kazanmakta ve Erdoğan'ın Gezi Parkı Eylemcilerini ve onları destekleyenleri "yeniçerilere"[810] benzettiği öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla Erdoğan'ın "yeniçeri" benzetmesi Gezi Parkı Eylemleri'nin de bir isyana, kalkışmaya benzetilmesi anlamına gelmekte ve burada

[809] Hürriyet Gazetesi Doğan Grubu'na ait bir gazete olarak faaliyet göstermektedir. Doğan Grubu gazetelerinde Almanya'daki Deniz Feneri Derneği'ne ilişkin dava ve iddianamelerde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın isminin geçmesi ve bu haberlerin Doğan Grubu'na ait gazetelerin manşetinde yer alması nedeniyle başlayan bir çatışma süreci yaşanmıştır. Bu süreçte karşılılı iddiaların gündeme getirilmesi ve Maliye Bakanlığı tarafından Doğan Yayın Holding'e 862 milyon TL tutarındaki vergi cezası kesilmesi bu çatışmanın görünen yüzünü oluşturmaktadır (Özcan, 2008).

[810] Tarihte Osmanlı Devleti'nde askeri bir sınıf olan yeniçeriler, Padişah'a bağlı Kapıkulu Ocakları'nın piyade kısmını oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesi ile alınan çocukların küçüklükten alınarak yetiştirilmesi ile oluşturulan yeniçeri sınıfı, ilk zamanlarda yararlı olurken son dönemlerde iktidarlara karşı kalkıştığı isyanlarla bilinmektedir.*www.turkcebilgi.com*, (15.04.2015).

anlam düzdeğişmece kullanılarak oluşturulmaktadır. Aynı zamanda işaret zamiri kullanımının hem eylemciler hem de Başbakan Erdoğan için kullanılması gazetenin kendisini her iki taraftan da ayrı konumlandırma yaptığını göstermektedir. "Yeniçeriye benzetti" kimi "onlar"ı (burada eylemciler), kim benzetti "O" (burada Başbakan Recep Tayyip Erdoğan) anlamının oluşturulması, gazetenin pozisyonunda "biz her iki tarafa da eşit mesafedeyiz" anlamını oluşturmaktadır. Her ne kadar böyle bir tavrı gazete benimse de bu düşünceyi iktidar/hükümet kaynaklarının söylemi üzerinden kurulması, egemen ideolojinin sahip olduğu düşünceleri dolaşımda tutmak anlamına gelmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiştir. Genelleştirmeler kullanılmıştır. Kurgulama yapılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olaya belli bir bakış açısıyla bakılmasını sağlayan anlamın çatısı, yalnızca başlıklar yoluyla değil, başlıklar spot cümleleriyle birlikte okunduğunda kurulduğu görülmektedir.
- Başlıklara ilişkin bir değerlendirme yapıldığında Hürriyet Gazetesi olayı iki taraflı bir olay olarak kurgulamış ve bu kurguda eylemciler ve güvenlik güçleri bir taraftayken, diğer kurguda da eylemciler ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan yani iktidar ve hükümet kaynakları yer almaktadır. Ancak gazete manşet haberlerini aktardıkları başlıklarda her iki tarafta da yer almadığını ve her iki tarafa da eşit mesafede olduğunu vermeye çalışmıştır.
- Her iki tarafa eşit mesafede durulduğu mesajı başlıklarda kullanılan işaret zamirleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve Hürriyet Gazetesi en önemli bilgiyi başlığı destekleyen spot cümlelerinde vermiştir. Başlık bu anlamda gerçekleşen olayın en genel ifadesi ve tek başına çok da anlam taşımayan ifadesi olarak kullanılmıştır.
- Hürriyet Gazetesi'nin de en önemli bilginin başlıkta ve haberin girişince verilen ters piramit haber tekniğini benimsediği ve haberlerini de bu anlayışa göre yapılandırdığı görülmektedir.

- Bunun yanı sıra başlıklarda alıntı kullanımı da Hürriyet Gazetesi'nde mevcuttur. Özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarına ait haberlerin başlık yapılandırmasında bütün başlıklar (üst başlık, ana başlık, at başlık) bu kaynakların sarfettiği sözler üzerinde yapılandırılmıştır.
- İdeolojik araçlardan biri olan düzdeğişmece Hürriyet Gazetesi'nde başlıklarda kullanılmış ve bu kullanım gazetede yine her iki tarafa eşit mesafedeyiz vurgusuyla gerçekleştirilmiştir.
- İronik bir dilin de kullanıldığı başlıkta özellikler eylemcilere ilişkin haberlerde bu kullanımın gerçekleştiği görülmekte ve iktidar/hükümet kaynaklarına ait haberlerde ciddi bir dil kullanılırken, eylemcilere ilişkin haberlerde bu ciddiyetin gözetilmediği görülmektedir.
- Hürriyet Gazetesi haber başlıklarında dramatik unsurları kullanmıştır. Bu unsurlar "kurbanlaştırma" ve "mağduriyet" yaratma üzerinden gerçekleşmiş ve gazete özellikle eylemciler ve güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın aktarımında her iki tarafı da "kurban" ve "mağdur" olarak tanımlamıştır.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi anlamın kurulduğu başlıklar üzerinden değerlendirildiğinde çoğunlukla, haber aktörlerinin sözlerinden alıntı yaparak başlık oluşturduğu görülmektedir. Alıntı başlık kullanımının yanı sıra spot kullanımının da gerçekleştiği gazetede anlam spotla birlikte kurulmakta ve yapılandırılmaktadır.

Tablo 4.33. Sabah Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Spot:
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GAZ KESİLDİ SİS DAĞILDI Spot: Polis Taksim'den çekilince beş gün boyunca savaş alanına dönen Gezi Parkı'na sağduyu geri geldi
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: "GERİDEKİ ON YIL YARININ TEMİNATI" Spot: Başbakan Erdoğan: 10 yıldır kimsenin hayat tarzına karışmadık, bundan sonra da karışmayız
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: MESAJ ALINDI SAĞDUYU VAKTİ Spot: CUMHURBAŞKANI GÜL: İyi niyetli olarak verilen mesajların hepsi alındı. Bu saatten sonra artık hepimiz sağduyulu olmalı, kurallara uymalıyız.
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: HÜKÜMETTEN GEZİ PARKI EYLEMCİLERİNE Başlık: ZEYTİN DALI Spot: Başbakan Vekili Bülent Arınç: O ilk olayda şiddet gören herkesten özür dilerim. Yasal olan bütün taleplere açığız.
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: PLATFORM'UN TALEBİ ARTTI Spot: Taksim Platformu, Arınç'a önce 6 maddelik talep listesi sundu, ardından Kanal İstanbul'dan 3.Köprü'ye kadar birçok projede değişiklik istedi…
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: DEMOKATİK TALEBE CAN FEDA Spot: Başbakan Erdoğan: "Gezi Parkı bahane gerisi şahane" mantığıyla yürütülen bir süreç. "AK parti ve Tayyip Erdoğan'ı yıpratabilir miyiz"in hesabındalar
Tarih: 8 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: "ÇEVRECİ KARDEŞLER GELİN KONUŞALIM" Spot: BAŞBAKAN ERDOĞAN: Çevre hassasiyeti olan kardeşlerime sesleniyorum. Gelin bu Başbakanınız ile ortaklık yapın.
Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: Spot:
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: "SABREDECEĞİZ AMA SONU VAR" Spot: 12 gün sonra döndüğü başkent Ankara'da coşkulu kitleler tarafından karşılanan Başbakan Erdoğan "Demokrasi hukuk içinde kalarak elde edilir" dedi.
Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Başlık: "BİZİ NEREDEYSE LİNÇ EDECEKLER" Spot: Başta Ajda Pekkan olmak üzere, Gezi olaylarına mesafeli duran birçok sanatçı ağır "mahalle baskısı"na isyan etti.

Tablo 4.33. Sabah Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: "KİMSENİN YANINA KAR KALMAYACAK" Spot: BAŞBAKAN ERDOĞAN: Bu eylemler bazı sermaye grupları, faiz lobileri, bazı medya grupları tarafından çok açık şekilde kullanıldı. Eylemciler büyük fotoğrafı görmeli.
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GEZİ PARKI İÇİN REFERANDUM Spot: Erdoğan, Gezi Parkı ve Topçu Kışlası'yla ilgili referandum sinyali Verdi: Kararı İstanbullu verecek. Ne karar verirse başımız üstüne.
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: İSTANBUL HALKI NE DİYORSA O Spot: Başbakan Erdoğan, Gezi grubuna yaptığı öneriye açıklık getirdi: Yasaya göre belediyeler kamuoyu yoklaması, yani plebisit düzenleyebilir
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: 4 MADDELİK YOL HARİTASI Spot: Başbakan Erdoğan'ın sanatçılar ve sivil toplum örgütleriyle sabaha kadar süren görüşmelerinde dostane çözüme varıldı
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: POLİS KİMSENİN CAN GÜVENLİĞİNİ TEHLİKEYE ATMADAN PARKI BOŞALTTI Başlık: GÜNAYDIN GEZİ Spot: Göstericileri 40 dakika anonslarla uyaran polis, kontrollü müdahaleyle eyleme son Verdi ve Gezi Parkı'nı yeniden herkesin kullanımına açtı

Sabah Gazetesi başlık kullanımı konusunda değerlendirildiğinde haberde adı geçen kişi ya da kurumların sözlerine ilişkin alıntı başlık kullanımının yaygın olduğu dikkati çekmektedir. Söylem çözümlemesine dahil edilen manşet haberler incelendiğinde Sabah Gazetesi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarıyla birlikte iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarına ilişkin haberleri ağırlıklı olarak manşete taşımıştır. Dolayısıyla başlıklarda alıntı kullanımı da bu çerçevede iktidar/hükümet kaynaklarının söylemlerini içermektedir. Dolayısıyla günün en önemli haberi olarak sunulan manşet haberlerde iktidar kaynaklarının yer alması ve bu kaynakların sözlerinin alıntılanarak haberin yapılandırılması egemen söylemlerin gündelik dile yerleşmesini kolaylaştırmaktadır.

Gazetede ana başlık spot cümleleriyle desteklenirken, anlamın bu şekilde oluşturulduğu gözlenmektedir. Başlıklarda büyük puntoların kullanımı okuyucu açısından dikkatin bu noktaya çekilmesini ve dolayısıyla aktarılan konunun bu çerçevede akılda kalmasını sağlaması açısından önemli görülmektedir. Akılda kalıcılığı artırmanın bir yolu olarak değerlendirilen enformasyon eksiltimi ve genelleştirme Sabah

Gazetesi’nin başlıklarında görülmektedir. “Gaz kesildi, sis dağıldı” (Sabah Gazetesi - 2 Haziran 2013), “Zeytin Dalı” (Sabah Gazetesi – 5 Haziran 2013), “Platform’un talebi arttı” (Sabah Gazetesi-6 Haziran 2013), “Bizi neredeyse linç edecekler” (Sabah Gazetesi–11 Haziran 2013) başlıklarında görüldüğü gibi manşet haberlerin başlıklarında genelleştirmelerin yanı sıra enformasyon eksiltimine gidildiği görülmektedir.

Sabah Gazetesi’nin haber başlıkları incelendiğinde özellikle iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamaları tek başına bir anlam ortaya koyarken, eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmaların konu edinildiği haberlerde başlıklar tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Polis müdahalesinin altını çok fazla çizmeyen gazete, güvenlik güçlerinin eyleme müdahalesini doğal ve meşru olarak sunmakta hatta bu müdahalenin gerekli olduğunun altını çizmektedir. Özellikle polisin vatandaşların can güvenliğini tehlikeye atmadan müdahale ettiği vurgulanan haberde müdahalenin ardından sağduyunun geldiği ve herşeyin normale döndüğüne dikkat çekilerek, polis müdahalesi meşrulaştırılmaktadır. Sabah Gazetesi’nin 16 Haziran 2013 tarihine ait manşet haberinde kullandığı “Günaydın Gezi” başlığında kullanılan ironi, polisin Gezi Parkı’na müdahale ettiği anlamını oluşturmazken, anlam spot cümlelerin okunmasıyla oluşmaktadır. Başlığın içerdiği alaycı üslup müdahalenin sonunda galip gelenin sağduyu olduğunu öne çıkarırken eylemcilerin de kamu düzenini tehdit eden bir unsur olarak gösterildiği bir anlam yapılandırılmaktadır.

Sabah Gazetesi manşet haberlerine ağırlıklı olarak iktidar güçlerinin uzlaşma çağrılarına yer vermekte ve başlıklarla uzlaşmazlığın kaynağı olarak eylemciler ve birlikte hareket ettikleri Taksim Platformu gösterilerek anlam kurulmaktadır.

Öte yandan Sabah Gazetesi ideoloji kurmanın bir aracı olarak değerlendirilen işaret zamirlerini de haber başlıklarında kullanmıştır. “Bizi neredeyse linç edecekler” (Sabah Gazetesi – 11 Haziran 2013) başlığında kullanılan “onlar” işaret zamiri eylemciler için kullanılmakta ve olumsuz bir eylemle nitelendirilmektedir. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğüne göre birden çok kimsenin kendilerine göre suç olan bir davranışından ötürü birini, yasa dışı ve yargılamasız olarak öldürmesi anlamına gelen linç kelimesi eylemcilerin eyleme katılmayanlara uyguladıkları bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Sabah Gazetesi için “biz” eyleme katılmayanlar, “onlar” eylemciler olarak nitelendirilmekte ve “onlar” olumsuz nitelendirmelerle tanımlanarak

“biz”, “onlar” kutuplaşması ve anlamı kurulmaktadır. “Biz”, “onlar” kutuplaşmasında ayrıca “biz” kullanılan “linç” kelimesi nedeniyle kurban ve mağdur olarak konumlandırılmakta “onlar (eylemciler)” da bir anlamda şeytanlaştırılmaktadır.

Sabah Gazetesi’nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiştir.
- Genelleştirmeler kullanılmıştır.
- Kurgulama yapılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olayı belli bir bakış açısıyla bakılmasını sağlayan anlamın çatısı, başlıklar ve spot cümleleriyle kurulmuştur. Bazı başlıklar tek başına bir bakış açısı kazandırırken, bazıları spot cümleleriyle birlikte okunduğunda anlam kazanmaktadır.
- Başlıklarla kurulan anlama göre Sabah Gazetesi eyleme ilişkin görüşleri tek taraflı olarak sunmayı tercih etmekte, özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarının eyleme ilişkin açıklamaları manşete taşınmaktadır. Bu açıklamalar uzlaşma isteyen taraf çerçevesinde okuyucuya iletilmektedir.
- Öte yandan haberlerin en önemli unsurları başlığa taşınmakta ve okuyucunun da ele alınan konuyu bu şekilde algılaması sağlanmaktadır.
- Sabah Gazetesi’nin manşet haberlerinde eylemciler görünmezken, eylemcileri temsil eden Taksim Platformu uzlaşmaz taraf olarak gösterilmektedir.
- Sabah Gazetesi’nde eylemciler sadece olumsuz nitelendirmelerle görünür kılınmaktadır. Haber başlıklarında işaret zamiri kullanımıyla eylemcilere karşı bir mesafe yaratılırken, “biz”, “onlar” kutuplaşmasını kuracak anlam oluşturulmaktadır. Öte yandan bu kullanımda “biz” eyleme katılmayanlar olarak kurbanlaştırılırken “onlar” eylemcileri işaret ederek şeytanlaştırılarak sunulmaktadır.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve gazetelere göre en önemli bilgi başlıkta verilmektedir.
- Başlıklar çoğunlukla iktidar ve hükümet kaynaklarının Gezi Parkı Eylemine ilişkin açıklamaları alıntılanarak yapılandırılmakta, dolayısıyla egemen söylemlerin gündelik dile yerleşmesi sağlanmaktadır.

- Haber başlıklarında kullanılan ironiyle biz ve onlar kutuplaşması yaratılmakta, bu kullanımla "onlar" olarak konumlandırılan eylemciler için daha alaycı bir yaklaşım sergilenmektedir.
- Sabah Gazetesi'nin haber başlıkları incelendiğinde özellikle güvenlik güçleri ve eylemciler arasındaki çatışmanın altı çizilmemekte, bir tarafın kurbanlaştırıldığı diğer tarafın şeytanlaştırıldığı bir anlam kurulmamakta ve güvenlik güçlerinin müdahalesi doğal ve meşru olarak anlamlandırılarak, kamu düzenin vurgusuyla meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla eylemciler bu şekilde kamuya zarar veren, kamu düzenini bozan kişiler olarak etiketlenmektedir. Dolayısıyla eylemcilerin kamu düzenini bozan, sağduyuyu sarsan taraf olarak konumlandırılması, güvenlik güçlerinin de sağduyuyu temsil ettiği anlamını oluşturmaktadır.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi başlık kullanımı konusunda incelendiğinde anlamın ana başlığın üzerinde yer alan üst başlık ve yine ana başlığın altında yer alan spot cümleleriyle birlikte kurulduğu görülmektedir. Büyük puntolarla ve büyük harflerle yazılan ana başlık dikkat çekici bir şekilde ilk mesajı okuyucuya ulaştırmaktadır. Bazı başlıklar tek başına bir anlam içerirken, bazı başlıklar ancak üst başlıklar ve spot cümleler okunduğunda anlam kazanmaktadır. "Bunlar orijinal" (Sözcü Gazetesi – 13 Haziran 2013) başlığında olduğu gibi tek başına okunduğunda algılanamayan mesaj ancak spot cümleyle birlikte okunduğunda anlamı oluşturmaktadır.

Tablo 4.34. Sözcü Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Gezi Parkı'nı savunanlara polis vurdukça vurdu. Çok sayıda yaralı var Başlık: MISIR'IN TAHRİR'İ GİBİ!.. HALKA İŞKENCE VE ZULMÜN FOTOROMANI Spot:
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: TAYYİP PES ETTİ, POLİS TAKSİM'DEN ÇEKİLDİ Başlık: HALKIN ZAFERİ! Spot: Biber gazına, tazyikli suya ve dayağa direnen halk, iktidarın yıkıp AVM yapmak istediği Gezi Parkı'na yeniden kavuştu…
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Dün üç yerde açıklama yaptı, tansiyonu bir kez daha yükseltti Başlık: Tayyip konuştukça halk öfkeleniyor!.. Spot: Eylemcilere "3-5 çapulcu" diye çıkışan Erdoğan, "Taksim'e cami yapacağız, AKM'yi de yıkacağız" dedi. Binler yine sokağa döküldü
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Tayyip, tansiyonu düşüreceğine daha da yükseltti Başlık: TEHDİT ETTİ, GİTTİ Spot: "Yüzde 50'yi evinde zor tutuyoruz", AKP'lileri sokağa dökme tehdidinde bulundu. Halk, Tayyip'e "Tutma, bırak" derse ne olacak!
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: Mesele 2 ağaç değil, mesele senin üslubun ve yasakların Başlık: ANLA ARTIK TAYYİP! Spot: "Çapulcu" deyip aşağıladığın, "Yüzde 50'yi sokağa dökerim" diyerek tehdit ettiğin, tepkisine kulak tıkadığın halk sana şu mesajı veriyor:
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: İŞTE, AKP'NİN "İLERİ DEMOKRASİ" ANLAYIŞI Başlık: BU ZULMÜ TWEET'LE DUYURAN 29 GENÇ GÖZALTINA ALINDI Spot: Tayyip'in "Twitter bir bela" demesinin ardından düğmeye basıldı. Eylemcilere sosyal medyada destek verenlere operasyon yapıldı.
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: Tayyip geri adım atmadı, "Yıkacağım" dedi… Türkiye yine gerilmeye başladı Başlık: Demokrat mı Sultan mı SİZCE HANGİSİ? Spot: Bunu, Padişah kıyafetli Tayyip kapağı hazırlayan The Economist dergisi sordu. Yanıt basit: Halkına zulmeden demokrat olur mu?
Tarih: 8 Haziran 2013 Üst Başlık: 7 gazete, bir yerden talimat almış gibi aynı başlığı attı Başlık: PADİŞAHIM ÇOK YAŞA Spot: Böyle tek tip medya, padişah veya diktatörün yönettiği ülkelerde ya da komünist rejimlerde görülür. Demokrasilerde böylesine rastlanmaz.
Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: PKK'yla kucaklaşıyor Halkla inatlaşıyor Spot: paçavraları açtılar. Yol kesip kimlik kontrolü bile yaptılar. TARİH: 7 HAZİRAN, YER: ŞIRNAK POLİS ARACIMIZI ATEŞE VERENLERE DOKUNMADILAR. Eline Türk Bayrağı alıp sokağa çıkan halka zulüm yaptılar. TARİH: 2 HAZİRAN, YER: TAKSİM PARK İSTEYENLERE BİBER GAZI SIKTILAR
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Tayyip yine kışkırttı, yine meydan okudu ama… Başlık: UNUTMA! Seni bu halk çıkardı, yine bu halk indirir Spot: Erdoğan Adana Mersin ve Ankara'da öfke kustu… Milyonlara kulağını tıkadı. Bindirilmiş kıtalara konuştu. Ateşe yine benzin döktü

Tablo 4.34. Sözcü Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Hazreti Muhammed'in bu sözünü iyi anla Tayyip Başlık: YALAN İLE İMAN BİR ARADA OLMAZ Spot: YALAN "Eylemciler camide içki içti" dedi GERÇEK Müezzin içki içilmediğini söyledi YALAN "Polisi köprüden attılar" dedi GERÇEK Polis köprüden düşüp öldü
Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: Bu soruyu AKP'li vekil Başbakan'a sordu Başlık: İÇ SAVAŞ MI ÇIKARACAKSINIZ Spot: … Ve devam etti: "Yüzde 50'yi zor tutuyorum" diyor insanlar birbirlerini mi öldürsün istiyorsunuz?
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: BUNLAR ORİJİNAL Spot: PKK yandaşları Taksim'de Apo posterleriyle şov yaptı. PKK'lı teröristler silahlarıyla yaylada şenlik yaptı. Ses eden olmadı
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Madem Topçu Kışlası için halk oylaması istiyorsun… Başlık: HALKA BUNU DA SOR Spot: Bugüne kadar toplumun bazı kesimlerini hiçe sayarak dayatmacı kararlar alan Başbakan daha önce niye halka gitmedi? İşte örnekler
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: SHUT UP TAYYİP! Sus Tayyip Spot: Allah'ını seversen bu ülkeyi artık germe. Bundan sonra Gezi protestolarıyla ilgili olarak konuşma
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: Gezi eyleminde vurulup ölen gence otopsi yapıldı Başlık: Ethem'in başından devlet kurşunu çıktı Spot: Kamera kayıtlarında, Ethem Sarısülük'e ateş ettiği görülen kontrolünü yitirmiş o polis, silahıyla aramızda dolaşıyor…

Sözcü Gazetesi manşete taşıdığı haber başlıklarının tamamını yoruma dayalı olarak oluşturmuştur. Haberde konu edinilen olay ya da soruna ilişkin betimleyici, özetleyici bir başlık yapılandırmayan gazete, manşet haberlerinde kullandığı başlık nitelik olarak incelendiğinde hemen hemen hepsinin yoruma dayalı, haberi yapılandıran muhabirin yorumunu içeren başlıklar olduğu görülmektedir. Bu çerçevede gazete haberin ana konusunu oluşturan olayı betimleyici nitelikte değil, bir fikir ve düşünce içeren yönlendirici başlıklar kullanmayı tercih etmiştir. Bu yapılandırmayı da gazetenin sahip olduğu ideolojik pozisyonla açıklamak mümkündür.

Sözcü Gazetesi ulusalcı olarak tanımlanan ve "kökü, tarihi, gelenekleri ve genellikle dili aynı olan ve aynı sınırlar içinde oturan insanlardan"[811] oluşan bir ülke tasavvuruna olan inancın dile getirildiği bir anlayışı içerisinde barındırmaktadır.

[811] Meydan Larousse, *Ulus Maddesi*, C.12, Meydan Yayıncılık, İstanbul, 1987, s.418.

Barry[812] ulusalcılığı bir ideoloji olarak nitelendirirken "ulusalcılığa göre; insanlar kendilerini dar, daha kapsayıcı ya da kimlik kümelenmelerini yatay kesen başka üyeliklerden önce, ulusal toplulukların üyesi olarak görmeli; başkalarınca ödenecek bedel ne olursa olsun, kendi uluslarını ve onun çıkarlarını savunmak için fedakarlığa hazır olmalıdırlar."[813] Bu anlayışı benimseyen Sözcü Gazetesi, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisini oluşturan Kemalizm'in değerlerini savunmakta ve dolayısıyla çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmada ulus-devlet anlayışı temelinde etnik ve dini değerler yerine, Batılı değerlerin benimsenmesi gerektiği düşüncesindedir. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi'nin haber başlıklarının yapılandırılmasında bu anlayışın hakim olduğunu söylemek mümkündür.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse Sözcü Gazetesi haber başlıklarında enformasyon eksiltimine, genelleştirmeye ve kurgulamaya gitmiştir. Bütün başlıklarını bu şekilde yapılandıran gazete, Gezi Parkı Eylemleri'ni Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a bir tepki olarak değerlendirmekte ve başlıklarını da bu şekilde oluşturmaktadır. "Mısır'ın Tahrir'i gibi!"; "Halka işkence ve zulmün fotoromanı (Sözcü Gazetesi – 1 Haziran 2013)", "Halkın zaferi! (Sözcü Gazetesi – 2 Haziran 2013)", "Tehdit etti, gitti (Sözcü Gazetesi – 4 Haziran 2013)" gibi başlıklarında gazete, genelleştirmelerle ve enformasyon eksiltimiyle haberleri sunduğu gibi kurgulamaya da başlıklarında yer verdiği görülmektedir. Gazetenin hükümet politikalarını desteklemeyen tutumu ve hükümetle uymayan ideolojik duruşu başlıklara da yansımakta ve eylem açık bir şekilde hükümete karşı bir eylem olarak konumlandırılarak desteklenmektedir.

Sözcü Gazetesi işaret zamiri kullanımıyla yapılandırdığı "biz" ve "onlar" kutuplaşmasını manşete taşıdığı haber başlıklarında kullanmaktadır. "Tehdit etti, gitti (Sözcü Gazetesi – 4 Haziran 2013)", "Demokrat mı sultan mı? Sizce hangisi? (Sözcü Gazetesi – 7 Haziran 2013)" başlıklarında olduğu gibi işaret zamiri kullanımıyla "biz" ve "onlar" kutuplaşması yapılandırılmakta "biz" eylemciler ve gazetenin genelleştirilmiş kullanımıyla "halk", "onlar" olarak da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve hükümetin düşüncelerini ve eylemlerini paylaşan kişiler olarak

[812] Brian Barry, "Ulusalcılık", Ed. D. Miller, *Blackwell Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II,* Çev. B. Peker, N. Kıraç, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995, s.396.
[813] C. Hakan Çuhadar, "Türkiye'de Ulusalcılığın Değişmeyen Simgesi: Onuncu Yıl Marşı", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt.9, Sayı.2, 2009, s.203.

konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla işaret zamiri kullanımıyla "onlar"la "biz" arasına bir mesafe koyulmakta ve "onlar" olumsuzlanarak aktarılmaktadır. Sözcü Gazetesi hem "o" işaret zamirini kullandığı gibi "sen" işaret zamirini de özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la ilgili manşet haberlerinde kullanmayı tercih etmiştir. Herhangi bir kişi ya da kurumla yani "onlar"la mesafe kurmanın bir aracı olan işaret zamiri kullanımında "sen" ifadesinin kullanılması içerisinde farklı bir anlamı barındırmaktadır. Güç ilişkileri içinde "sen" şeklindeki hitap şekli daha çok kendisini "üstün" başkalarını ise "aşağı" gören bir bakış açısının yansıması olabileceği gibi aynı zamanda samimiyet olarak uzak olunan kişiler içinde bir saygısızlık ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi'nin Başbakan Recep Tayyip Erdoğan için "sen" işaret zamirini kullanması ve haber başlıklarına ismiyle taşıması da bu çerçevede değerlendirilmelidir. "Anla artık Tayyip! (Sözcü Gazetesi – 5 Haziran 2013)", "Unutma! Seni bu halk çıkardı, yine bu halk indirir (Sözcü Gazetesi – 10 Haziran 2013)", "Halka bunu da sor (Sözcü Gazetesi – 14 Haziran 2013)" gibi örneklerde görüldüğü gibi "sen" işaret zamiri kullanılmakta ve Başbakan'ın ismi zikredilerek güç ilişkilerinde üstün bir konum inşa edilmektedir.

Sözcü Gazetesi'nde manşet haberlerine ait başlıklar değerlendirildiğinde "Emir" veya "İstek" olarak kavramsallaştırılacak kipliklere de rastlanmaktadır. Birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılamayan bu iki kiplik birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Şöyle ki; emir aynı zamanda bir istekken, her istek emir olarak kabul edilmemektedir. Ancak emir kipinin kullanım özelliği, hiyerarşik bir ilişki düzeninde var olmasını gerektirmesi, keskin bir ifade tarzına sahip olması ve emir kipinin muhatabına mesajın gereğini yapma zorunluluğu hissettirmesinde yatmaktadır.[814] Bu açıdan değerlendirildiğinde Sözcü Gazetesi "Shut up Tayyip! Sus Tayyip (Sözcü Gazetesi – 16 Haziran 2013)", "Anla artık, Tayyip! (Sözcü Gazetesi – 5 Haziran 2013)" başlıklarında "istek" görünümlü, içerisinde hiyerarşik bir ilişkiyi barındıran "emir" cümlelerine yer verdiği görülmektedir. Dolayısıyla gazete bu kullanımıyla "biz"i hiyerarşik yapıda "üstün", "onlar"ı daha aşağıda konumlandırarak anlamı kurmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nin manşet haberlerinin başlıklarında ideolojik bir anlam kurmada kullandığı araçlardan bir tanesi de karşılaştırmadır. Karşılaştırma iç gruplar ile

[814] Fevzi Karademir, "Türkiye Türkçesinde Emir Kip(lik)i Üzerine", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 7/4, 2012, s. 2130.

dış grupların karşılaştırılmasında ortaya çıkmakta[815] ve dış grubun karşılaştırma ölçütleri üzerindeki olumsuz bakışı yansıtmaktadır. Sözcü Gazetesi de kendi ulusalcılık ideolojisi içinde etnik farklılıkları bir ulus içinde eritme inancından dolayı karşılaştırmayı etnik bir hareketi içeren Kürt Hareketi üzerinden gerçekleştirmektedir. Gazete, "PKK'yla kucaklaşıyor, Halkla inatlaşıyor (Sözcü Gazetesi - 9 Haziran 2013)" başlığıyla dış grup olarak PKK'yı konumlandırmakta, iç grup olarak da halk genel ifadesi altında eyleme destek verenleri kastetmektedir. Dolayısıyla yapılan bu karşılaştırmayla PKK ve temsil ettiği siyasi görüşle birlikte yine hükümetin başlatmış olduğu "Çözüm Süreci" üzerindeki olumsuz bakış sergilenmektedir. Öte yandan aynı başlık üzerindeki işaret zamiri kullanmak da bütün bu durumların sorumlusu olarak işaret edilen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı göstermektedir. Bu kullanımda bir anlamda Başbakan Recep Tayyip Erdoğan PKK'yla eşdeğer tutularak dış gruba dahil edilmekte ve olumsuz bakışın hedefi olmaktadır.

Sözcü Gazetesi haber başlıklarında özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a ilişkin nitelendirmelerinde düzdeğişmeceyle birlikte ironi kullanımını da tercih etmektedir. Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen bir ünvan olan "padişah" kelimesi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan için kullanılmakta ve Erdoğan'ın tek adamlığına göndermede bulunulmaktadır. "Padişahım çok yaşa (Sözcü Gazetesi – 8 Haziran 2013)" başlığında "padişah" kelimesinin çağrıştırdığı anlamdan ve aynı zamanda alaycı bir dilden faydalanılarak anlam oluşturulmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nde "biz" ve "onlar" kutuplaşmasının bir aracı olarak kurbanlaştırma da kullanılmaktadır. "Bu zulmü Tweet'le duyuran 29 genç gözaltına alındı (Sözcü Gazetesi - 6 Haziran 2013)", "Mısır'ın Tahrir'i gibi!", "Halka işkence ve zulmün fotoromanı (Sözcü Gazetesi - 1 Haziran 2013)" başlıklarında olduğu gibi eyleme katılanlar ve destekleyenler, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre, güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum olarak tanımlanan "zulüm" kelimesiyle ifade edilmekte ve kurbanlaştırılmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nde hükümet güçlerinin siyasi görüşlerinin temelinde dini/muhafazakar değerleri barındırması nedeniyle haber başlıklarında bu değerlere de atıflar bulunmaktadır. "Hazreti Muhammed'in bu sözünü iyi anla Tayyip. Yalan ile

---

[815] Van Dijk, 2003, s.82.

iman bir arada olmaz (Sözcü Gazetesi - 11 Haziran 2013)" haber başlığında dini değerlere vurgu yapılarak bir anlamda iktidarın yalan söylediği ima edilmekte ve dini değerleri güçlü olan kişilerin yalan söylememesi gerektiği ifade edilmekte ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve iktidar/hükümet güçlerinin dindar olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Öte yandan ahlaki ve dini değerler üzerinden objektif bir değerlendirme olduğu mesajı iletilen bu başlıkla, iktidar/hükümet güçleri eleştirilmektedir. Bu vurguyla aynı zamanda Kemalizm ve İslamcılık karşıtlığı üzerinden "dini değerlere bağlıyım diyenlerin aslında öyle olmadıklarını" gösterilmek istenmekte ve iktidar/hükümet güçlerini destekleyen kitleleri de hedef alan bu vurgu dini değerler üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Sözcü Gazetesi'nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiştir.
- Genelleştirmeler kullanılmıştır.
- Kurgulama yapılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olayı belli bir bakış açısıyla bakmasını sağlayan anlamın çatısı, başlıklar, üst ve alt başlıklarve spot cümleleriyle birlikte kurulmuştur. Bazı başlıklar ise spot cümleler okunmadan anlam kazanmamaktadır.
- Bu anlamda Sözcü Gazetesi'nin eylemi "özgürlük ve demokrasi isteyen halkın zaferi" olarak nitelendirirken, eylemin ve eylem sırasında özellikle güvenlik güçleri tarafından yapılan müdahaleler şiddet olarak tanımlanmakta ve bütün bu olanların sorumlusu olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan gösterilmektedir. Sözcü Gazetesi için şu değerlendirmeyi yapmak yanlış olmayacaktır. Gazete manşet haberlerinde eylemcilere güvenlik güçlerinin müdahalesi dışında yer vermezken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef almakta ve "tek adam", "diktatör" ve "padişah" benzetmeleriyle halkına "zulüm" eden bir lider profili çizmektedir.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve gazetelere göre en önemli bilgi başlıkta verilmektedir.
- Başlıklarda ideolojik anlamlarla yüklü başlıklar tercih edilmiştir.

- Sözcü Gazetesi hükümet güçlerinin siyasi görüşlerinin temelinde dini değerler barındırması nedeniyle haber başlıklarında dini değerlere vurgu yaparak, ahlaki bir ölçüt sunmaktadır.
- Haber başlıklarında kullanılan işaret zamirleriyle biz ve onlar kutuplaşması yaratılmakta, bu sözcüklerin kullanımıyla biz ve onlar arasına bir mesafe koyulmaktadır. Öte yandan yine başlıklarda kullanılan ve içiçe geçen "emir" ve "istek" kiplikleriyle hiyerarşik bir ilişki düzenine işaret edilmekte ve bu kipliklerin kullanımı mesajın gereğini yapma zorunluluğu hissettirmesinden dolayı, "biz"i hiyerarşik yapıda "üstün", "onlar"ı daha aşağıda konumlandırarak anlam kurulmaktadır.
- Yine Sözcü Gazetesi haber başlıklarında sahip olduğu ulusalcı ideolojisine göre karşılaştırma kullanarak dış grup olarak konumlandırdığı "PKK ve Başbakan Erdoğan" hakkında olumsuz bir bakış açısı sergilemektedir.
- Düzdeğişmece ve ironi kullanımının görüldüğü haber başlıklarında, ideolojik olarak bu araçlar vasıtasıyla "biz" ve "onlar" kutuplaşması yaratılmaktadır.
- Sözcü Gazetesi başlıklarda kurduğu anlamla Gezi eylemcilerini ve onları destekleyenleri kurbanlaştırmakta, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve onun emriyle harekete geçen güvenlik güçlerini de şeytanlaştırmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi okuyucunun ilk dikkatini çeken ve bir haberi okuyup okumama kararını verdiği haber başlıkları ve haberin özetini içeren spot cümleleriyle, bir haberin anlam yapısını oluşturmaktadır. Bütün manşet haberlerinde spot cümlelere detaylı bir şekilde yer veren gazete, haberin en önemli kısmını başlık ve spota taşıyarak haberi yapılandırmaktadır.

Tablo 4.35. Yeni Şafak Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013)

Tarih: 1 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: İkisi de orantısız Spot: Taksim Gezi Parkı'nda ağaç kesilmesine karşı başlayan protestoların seviyesiz muhalefete dönüşmesine polisin orantısız müdahalesi de eklenince ortaya Olimpiyatlar'a aday İstanbul'a yakışmayan görüntüler ortaya çıktı.
Tarih: 2 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: BU ÖFKEYİ KİM YÖNETİYOR Spot: Taksim Gezi Parkı'nda ağaçların kesileceği iddiasıyla başlayan gösteriler Ankara ve İzmir'e de sıçradı. Başbakan Erdoğan'ın itidal çağrısı ve CHP'nin Kadıköy'deki mitingi Taksim'e kaydırmasından sonra polis çekildi. Medyanın körüklemesiyle gezi parkına tepkiyi ve CHP muhalefetini aşan öfke dalgasını kimin yönettiği sorusuna cevap aranıyor.
Tarih: 3 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: REKLAM ŞANTAJI Spot: Uluslararası ajansların Türkiye temsilcileri, Taksim olayları başlar başlamaz gazete ve televizyona verdikleri ilanları durdurdu. Ajanlar, "Eylemler imajımızı zedeler" gerekçesini öne sürerken iptaller, reklam üzerinden siyasi operasyon görüntüsü verdi.
Tarih: 4 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: MEYDANDA YABANCI VAR Spot: Gezi Parkı için başlatılan gösterilerin yabancı parmağı ile provokasyona dönüştüğü istihbarat raporlarına yansıdı. Göstericilerin içine sızarak kalabalıkları şiddete yönlendirenleri tek tek tespit eden emniyet birimleri, olayların Türkiye geneline sıçramasında bin kadar provokatörün görev aldığını belirledi. Listede yabancı ajanlar da var.
Tarih: 5 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GERİLİM DÜŞTÜ Spot: Cumhurbaşkanı Gül'le görüşen Başbakan Yardımcısı Arınç, Gezi eylemlerinde çevre duyarlılığı ile hareket eden göstericilere karşı polisin aşırı şiddet kullanmasından dolayı özür diledi. İtidal çağrısı yapan Arınç, "Toplumun ortak arzusu, sokaklara huzur, güven ve sağduyunun hakim olması" dedi.
Tarih: 6 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: EKONOMİK YIPRATMA Spot: İngiliz ve Amerikan medyası, Gezi eylemlerini bahane ederek Türkiye ekonomisini yıpratma kampanyası başlattı. Reuters, hiçbir somut veri olmadan gayrimenkul sektörüne ilginin azaldığını ileri sürdü. CNBC ise "Türkiye'deki kriz dünya petrol fiyatlarını artıracak" haberi yaptı.
Tarih: 7 Haziran 2013 Üst Başlık: Balkon konuşması yaptım Başlık: DEMOKRATİK TALEPLERE CAN FEDA Spot: Başbakan Erdoğan, Gezi Parkı eylemini, ağaçların sökülmemesini talep edenlerin dışında, DHKP-C ve İşçi Partisi gibi grupların istismar ettiğini söyledi: Madem olay Gezi Parkı'dır bununla ilgisi olmayan iller neden buna dahil oldu? Demek ki olay Gezi Parkı olayı değil. Demokratik taleplere canımız feda.
Tarih: 8 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: KİRLİ PAZARTESİ Spot: Gezi eylemlerinde asıl hedefin, uluslararası medya işbirliği ile Türkiye'ye ekonomik operasyon olduğu netleşmeye başlarken, Sermaye Piyasası Kurulu, Pazartesi'den bu yana borsadaki manipulative işlemleri mercek altına aldı.

Tablo 4.35. Yeni Şafak Gazetesi'nin Kullandığı Haber Başlıkları (1-16 Haziran 2013) (devamı)

Tarih: 9 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: FAİZ LOBİSİNE SANDIK RESTİ Spot: Başbakan Erdoğan, Gezi protestosunu kullanarak sokakları savaş alanına çeviren 'faiz lobisi'ne erkene alarak İstanbul'da topladığı AK Parti MKYK ile cevap vertdi. Toplantının ardından açıklama yapan Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, "**Erken seçim yok. Faiz lobisine de istemezük lobisine de teslim olmayacağız**" dedi.
Tarih: 10 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: BU NE TESADÜF Spot: Sivil darbe girişimine dönüştürülen **Gezi eylemlerinin kurgulandığını** ortaya koyan bilgiler gün yüzüne çıkmaya başladı: İngiltere merkezli bir ajansın desteği ile **İstanbul'da sahnelenen 'Mi Minör'** oyununda, aylarca eylemlerin provası yapıldı.
Tarih: 11 Haziran 2013 Üst başlık: Başlık: EYLEMLERE AKİL ADAM Spot: Hükümet, Gezi eylemlerinin bir daha yaşanmaması içi eylem planı hazırladı. Buna göre, gençlerle diyalog için yeni mekanizmalar oluşturulacak. Benzer olayların önceden algılanması için ar-ge merkezi kurulacak. Olaylara polis müdahalesinden önce **'sosyal müzakereciler'** devreye girecek.
Tarih: 12 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: YERİNDE MÜDAHALE Spot: Hükümetin, çevreciyle provokatörü ayıran söylemi, Taksim'e müdahale eden polisin tutumuna da yansıdı. AKM ve Cumhuriyet Anıtı'ndaki yasadışı pankartları temizlemek için meydana çıkan Çevik Kuvvet, "Gezi Parkı'na müdahale olmayacak" anonsu yaptı. Molotof, taş, havai fişek atan militanlar ise yine ortalığı savaş alanına çevirdi.
Tarih: 13 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: TWITTER ÖRGÜTÜ Spot: Gezi olaylarını alevlendiren Twitter'daki mesaj trafiğinin merkezinde dört ismin yer aldığı tespit edildi. 31 Mayıs ve 1 Haziran'da tam 15 milyon mesajı tetikleyen bu kullanıcıların Tunus, Libya, Yemen ve Bahreyn'deki gösterilerde de aktif olarak yer aldıkları öğrenildi.
Tarih 14 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: GEZİ BASKISI ÖLÜME GÖTÜRDÜ Spot: TED Koleji'nde okuyan A. E. okuldaki çevresinin baskısıyla Gezi eylemlerine katıldı. Taksim'de iken "Evime gitmek istiyorum" diye twit attı. Baba Faruk E. sabaha karşı bulabildiği kızını yurda teslim etti. Yurt yönetiminin çıkmasına göz yumduğu A. E. yeniden Gezi Parkı'na giderken bindiği taksiyi durdurdu ve viyadükten ölüme atladı.
Tarih: 15 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: ÇÖZÜM SİNYALİ Spot: Hükümetin Gezi Parkı eylemlerini provoke edenlerle samimi çevrecileri ayırması, çözüm umudunu güçlendirdi. Başbakan Erdoğan ve Vali Mutlu'nun gece mesaisi tansiyonu düşürürken, eylemciler eve dönüş sinyali verdi.
Tarih: 16 Haziran 2013 Üst Başlık: Başlık: KOD ADI İSTANBUL İSYANI Spot: Gezi olaylarının dış bağlantıları araştırılırken, Washington'daki en etkin İsrail kuruluşu American Enterprise Institute'nin, ABD'li 'Neocon'larla Şubat ayında olası bir "İstanbul İsyanı"nı masaya yatırdığı ortaya çıktı. 6 Türk'ün de yer aldığı simülasyonda Taksim Meydanı'nı Tahrirleştirme senaryoları tartışıldı.

Yeni Şafak Gazetesi haber başlıklarını büyük puntolarla, büyük ve kalın harflerle aktararak okuyucunun dikkatini çekmektedir. Haber başlıklarında enformasyon eksiltimine, genellemelere ve kurgulamaya başvuran gazetede anlam spot cümleleriyle birlikte oluşmaktadır. Gazetenin manşet haberlerinde kullandığı başlık nitelik olarak incelendiğinde hemen hemen hepsinin yoruma dayalı, haberi yapılandıran muhabirin yorumunu içeren başlıklar olduğu görülmektedir. Bu çerçevede gazete haberin ana konusunu oluşturan olayı betimleyici nitelikte değil, bir fikir ve düşünce içeren yönlendirici başlıklar kurarak yapılandırmayı tercih etmiştir.

Yeni Şafak Gazetesi haber başlıklarında eylemciler ile polis arasındaki çatışmayı "restleşme" olarak tanımlamaktadır. Hem polisin hem de eylemcilerin birbirlerine karşı rest çektikleri anlamı oluşan bu başlıkla eylem "seviyesiz muhalefet" olarak değerlendirilerek, itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır. Eylemlere haber başlıklarından anlaşılacağı üzere tam bir karşıtlık sergileyen gazetenin manşetten verdiği haberlerin başlıkları incelendiğinde günlük gelişen olaylar temelinde bir habercilik anlayışını değil de eylemin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin teşhis koymayı tercih eden değerlendirmeler yaptığı görülmektedir. Dolayısıyla gazete haber başlıklarıyla eylemin "şer" odakları tarafından çıkarıldığını ve Türkiye'nin istikrarını bozmaya çalışan bir provokasyon olduğunu ileri süren bir yaklaşım sergilemektedir. Hedef hükümetin başarılarını engellemek, düzen ve istikrarı bozmaktır.

Gazetenin ideolojik pozisyonu değerlendirildiğinde İslamcı ideolojiyi benimseyen Yeni Şafak Gazetesi, bu görüşlerini Batı karşıtlığı ve Batılı değerleri benimseyen ve dolayısıyla da Cumhuriyet ideolojisini oluşturan Kemalizm karşıtlığıyla temellendirmektedir. Aslında her iki ideolojide de "Türk toplumuna, tarih boyunca 'iç ve dış mihraklar' tarafından engellenmeye çalışılmış bir 'birlik ve bütünlük' vaad edilmektedir."[816] Bu vaad Kemalizm'de çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma ülküsüyle sembolleşen ve ilim ve fenni hedef alan bir düşünceyle desteklenirken, dini ve etnik değerler dışlanmakta ve Batı'lı değerlerin benimsenmesiyle gerçekleştirilecek bir proje olarak sunulmaktadır. İslamcılık'da ise, Batı'nın teknik gelişmelerinin benimsenmesini buna karşılık geleneksel değerlere ve İslami değerlere dayanarak gerçekleştirilecek bir toplumsal uyum ve bütünlük inşa edilmektedir. Dolayısıyla

[816] Çiler Dursun, "İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58, 04, 2003, s.51.

İslamcılık ideolojisinde yeni devletin tam olarak kendisi olmasını engelleyen unsur Batılılaşma ve içerideki uzantısı olarak da Kemalizm olarak konumlandırılmaktadır.[817]

Yeni Şafak Gazetesi haber başlıklarını bu anlayış üzerinde temellendirmiştir. “Bu öfkeyi kim yönetiyor (Yeni Şafak Gazetesi - 2 Haziran 2013)”; “Meydanda yabancı var (Yeni Şafak Gazetesi - 4 Haziran 2013)”; “Türkiye’deki istikrarı bozmak için işbaşındalar (Yeni Şafak Gazetesi – 4 Haziran 2013)”; “İngiliz Parmağı (Yeni Şafak Gazetesi – 6 Haziran 2013)”; “Kod adı: İstanbul isyanı (Yeni Şafak Gazetesi – 16 Haziran 2013)” örneklerinde olduğu gibi haber başlıkları Gezi Eylemleri’nin özellikle dış mihraklar tarafından planlanan ve içeride de işbirlikçilerinin olduğu bir eylem olarak kurgulanmakta ve hedefinin de Türkiye’nin istikrarını ve başarılarını engellemek olduğu belirtilmektedir. İçerideki işbirlikçilerinin de manşet haberlerde yer aldığı Yeni Şafak Gazetesi’nde “Bu ne tesadüf (Yeni Şafak Gazetesi – 10 Haziran 2013)” başlığıyla verilen haberde sadece başlığın okunmasıyla anlam oluşmamasına rağmen, spot cümleleri okunduğunda İstanbul’da sahnelenen ve İngiltere merkezli bir ajansın desteği ile gerçekleşen “Mi Minör” adlı oyunla eylemlerin provası yapıldığı belirtilmektedir. Böylece Yeni Şafak Gazetesi Batı karşıtlığı temelinde düşman imgesinin üretilmesini destekleyen ya da en azından böyle bir imgenin oluşması eğilimini üretmekte, dolayısıyla da İslamcılık – Kemalizm karşıtlığını haklılaştırmakta, meşrulaştırmakta ve kamuoyunda rıza üretilmesinde yardımcı olmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi Haber başlıklarında yine ideolojik olarak “biz” ve “onlar” ayrımını yaratacak kurbanlaştırmayı kullanmıştır. Özellikle eyleme katılanların eyleme katılmayanlar üzerinde baskı yaptıklarını vurgulayan “Gezi baskısı ölüme götürdü (Yeni Şafak Gazetesi – 14 Haziran 2013)” başlığında Gezi’ye katılmak istemeyen bir genç kızın baskılar nedeniyle intihar ettiği, haberin spotunda anlatılmaktadır. İslamcılık ideolojisi çerçevesinde Batı karşıtlığı ve dolayısıyla da Batılı değerleri benimseyen Kemalizm çerçevesinde değerlendirildiğinde gazetenin yine Kemalizm ve İslamcılık karşıtlığı üzerinden haberi yapılandırdığı görülmektedir. Haberin konusunu oluşturan kız öğrencinin Atatürk’ün talimatıyla kurulan ve bir eğitim kurumu olarak faaliyetlerini sürdüren Türk Eğitim Derneği (TED) öğrencisi olmasının özellikle vurgulanması bu karşıtlığın yapılandırılmasında bir sembol olarak değerlendirilmektedir.

---

[817] Dursun, 2003, s.52.

Özetlemek gerekirse Yeni Şafak Gazetesi'nde manşet haberlerinde kullanılan başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Makro yapıyı ve anlamın çatısını oluşturan başlıklarda enformasyon eksiltimine gidilmiştir.
- Genelleştirmeler kullanılmıştır.
- Kurgulama yapılmıştır.
- Haber metninin tamamı okunmadan okuyuculara bir fikir veren ve olayı belli bir bakış açısıyla bakmasını sağlayan anlamın çatısı, başlıklar ve spot cümlelerle birlikte kurulmuştur.
- Bu anlamda Yeni Şafak Gazetesi eylemi "dış mihraklar ve onların içerideki işbirlikçileri ile birlikte, Türkiye'nin istikrarını bozmaya yönelik gerçekleştirdiği bir provokasyon" olarak değerlendirmekte ve bu provokasyonun hedefinde de iktidar/hükümet güçleri yer almaktadır.
- Başlık yapılandırmasında genelden özele doğru bir gidişin olduğu gözlenmekte ve gazetelere göre en önemli bilgi başlıkta verilmektedir.
- Başlıklarda ideolojik anlamlarla yüklü başlıklar tercih edilmiştir.
- Haber başlıklarında "biz" ve "onlar" kutuplaşmasını yaratmada bir araç olarak kullanılan kurbanlaştırma gerçekleştirilmiş ve eyleme katılmak istemeyenlerin eylemciler tarafından baskıya uğradıkları, dolayısıyla mağdur olarak konumlandırılmaları söz konusudur (Haberde Atatürk'ün talimatıyla kurulan Türk Eğitim Derneği (TED) öğrencisinin kullanılması ise yine gazetenin ideolojik pozisyonu çerçevesinde değerlendirilmektedir). Kullanılan işaret sıfatlarıyla biz ve onlar kutuplaşması yaratılmakta, bu sözcüklerin kullanımıyla biz ve onlar arasına bir mesafe koyulmaktadır.
- Yeni Şafak Gazetesi'nin manşet haberlerinde oluşturduğu başlıklar yoluyla kurulan anlamda eylemlere karşıt bir tutum takındığı açık bir şekilde anlaşılmakta ve bu çerçevede iktidar/hükümet güçlerinin eyleme ilişkin düşüncelerinin desteklendiği görülmektedir.

2.1.1.2. Haber Girişi ve Ana Olayın Sunuluşu

Gazeteler ana olayla ilgili sunumlarına genellikle haber girişlerinde sunmaktadırlar. Haber başlıkları ana olayı destekler, onun anlamını güçlendirecek,

sağlamlaştıracak şekilde olabileceği gibi, başlıklarla haber içindeki ana olay arasında farklar da olabilmektedir. Bu farkların görülmesi gazetenin, okuyucular tarafından özellikle büyük puntolar eşliğinde sunulan başlıklar yoluyla algıyı ve anlamı biçimlendirdikleri anlamına gelmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi'nde haber girişlerinin ve haber metinleri üzerindeki çözümleme temalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İlk tema "çatışma"dır.

Haberlerin girişi ve ana olayının sunuluşuna bakıldığında Gezi Parkı Eylemleri'nin "çatışma" temelinde oluşturulduğu, yapılandırıldığı görülmektedir. Çatışmanın tarafları güvenlik güçleri ve eylemciler olarak tanımlanırken, polisin müdahalesi tüm ayrıntılarıyla ortaya konmakta ve sayısal veriler üzerinden eylemciler, "mağdur" ve "kurban" olarak konumlandırılmaktadır. Haberlerin başlıklarıyla, giriş ve ana olayın sunuluşu birlikte değerlendirildiğinde başlıklarda oluşan anlamla, haberin ayrıntıları arasında doğrudan bir bağlantı olduğu söylenemez. "Halk başkaldırdı" ve "Halkın zaferi" ana başlıklarıyla sunulan haberin girişinde ve ana olayın sunumunda polis ile eylemciler arasındaki çatışma aktarılmaktadır. Haberlerde polis ile eylemciler arasında gerçekleşen savaştan galip çıkanın eylemciler olduğu ve bu durumun da zafer olarak değerlendirildiği görülmektedir. Burada değerlendirilmesi gereken nokta haberin eylemin amaçları ve sebeplerinden dolayı değil; gösteriler sırasında polis ile eylemciler arasında yaşanan gerilim ve şiddetin habere konu olmasıdır. Cumhuriyet Gazetesi'nin benimsediği ideolojik yapıya uyumlu olarak yaşanan şiddet ve gerilimi eleştirmesine rağmen, eylemlerin şiddetle birlikte anılması kamuoyunda eyleme olan desteği de tereddütlü hale getirmesi olasılığı nedeniyle önemli görülmektedir.

3 Haziran 2013 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet habere "'BİRKAÇ TANE ÇAPULCU…' Önceki gün sokağa dökülen halktan eylemlerine son vermesini "rica eden" Başbakan, dün sertleşerek kışlayı yapacaklarını belirtti. Erdoğan, "AKM'yi yıkacağız, opera ve cami de yapacağız. Bunun için birkaç çapulcudan izin alacak değilim" dedi. Bu sözlerin ardından halk yine meydanlarda toplanmaya başladı" şeklinde başlanırken, haber metnine yapılan bu girişten sonra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmasından alıntılarla oluşturulan ara başlıklarla, konuşması aktarılmaktadır. Kullanılan ara başlıklar girişte aktarılan konuşmanın içinden seçilerek

oluşturulmuş, dolayısıyla haber metninin girişi haberin tamamını özetleyecek şekilde düzenlenmiştir.

Genel olarak Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet haberler, haberin girişi ve ana gövdesi olarak haber başlığıyla uyumlu ve başlığı güçlendirecek, başlığın anlamını sağlamlaştıracak şekilde yapılandırılmıştır. Demokrasi ve özgürlük talebi olarak değerlendirilen eylemlerin hükümetin baskıcı politikaları nedeniyle gerçekleştiğini vurgulayan gazete, bu baskının devam ettiği mesajını vermektedir.

Cumhuriyet Gazetesi eylemlere katılımın artmasının nedeni olarak açıkça Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarını ve tavrını göstermektedir. Dolayısıyla eylemcilerin yanında ve eylemi meşrulaştıran bir anlatımı benimsemiştir. 12 Haziran 2013 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi eylemlerin devlet eliyle itibarsızlaştırılmasını gündeme getirmektedir. Eylemcilerin "mağdur" ve "kurban" olarak konumlandırıldıkları haber girişinde CHP Milletvekili Şafak Pavey'in revire kaldırılması ve engellilere bile polisin acımasız davranışlar sergilediğinin belirtilmesi, mağduriyetin ve kurbanlığın vurgulanması anlamına gelmektedir. Bir amaç uğruna kendi dışında başkalarını korumak amacıyla oluşturulan insan zincirlerine de gaz bombası atıldığı belirtilen haberde, polis şiddetinin acımasızlığı vurgulanmaya çalışılmıştır. Haber metni ise şiddeti saat saat ayrıntılandırmaktadır. Öte yandan haberin girişinde vurgulanan bir diğer nokta ise devlet eliyle eylemlerin itibarsızlaştırılmaya çalışıldığı yönündedir. Haber girişinde ve metninde molotofkokteyllerinin Gezi eylemlerinde ilk kez ortaya çıktığı vurgulanarak konuya dikkat çekilmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Cumhuriyet Gazetesi ana olayı genellikle haber girişlerinde sunmuştur.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda oluşan anlamların bazılarının tam olarak birbirine uymadığı, haber girişlerinin çoğunluğunda ise başlıklarda oluşturulan anlamın sağlamlaştırıldığı ve güçlendirildiği görülmektedir.
- Bu çerçevede gazetenin haber girişlerinde başlıklarda yatan anlamı izlediği görülmektedir.

- Cumhuriyet Gazetesi ana olay olarak eylemi, güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışma üzerinde yapılandırmıştır.
- Gazete çatışmanın sorumlusu olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı gösterirken, eylemcilerden yana bir tavrı açıkça ifade etmektedir.
- Güvenlik güçleri ile eylemciler arasında bir çatışma yaşanmadığı günlerde ise gazetenin eylemin büyüklüğü, haklılığı, katılımın yüksekliğine ilişkin haberleri manşetten verdiği görülmektedir. Bu durumda eylemin haklılığını, meşruluğunu ve eyleme kamuoyunda bir destek oluşturmak amacıyla gerçekleştirildiği düşünülmektedir.
- Gazetede yer alan haber girişlerinde Gezi eylemcileri haklı taleplerini ifade etmek için eylem yapmaktadırlar ancak bu eylem özellikle Başbakan Erdoğan'ın sert sözleri, tavrı ve güvenlik güçlerinin müdahalesi nedeniyle bir çatışmaya dönüşmektedir.
- Cumhuriyet Gazetesi'nin kendi ideolojisine bağlı olarak yayın yaptığı anlaşılmaktadır. Bu sunum tek taraflı olmasının yanı sıra ideolojik olarak değerlendirilmektedir.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi'nde haber girişlerinin ve haber metinleri üzerindeki çözümleme temalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İlk tema "çatışma"dır. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı gazete, güvenlik güçlerinin zorunlu müdahalesi olarak sunmaktadır.

Çatışma temalı haberlerin girişinde polisin sert müdahale ettiği, yaralananların olduğu vurgulanmasına rağmen haberin iç sayfadaki devamında bir grup eylemcinin yer kaplama taşlarını kırarak polise atmak üzere biriktirdiği, eylemciler tarafından barikatların kurulması gibi ayrıntılar verilerek, eylemcilerin masum olmadığı vurgulanmakta ve eylemcilerin polislere taş ve sopalarla karşılık vermesi nedeniyle, polisin müdahale ettiği öne çıkarılmaktadır. Zaman Gazetesi bu anlamda "çatışma" temalı haberlerinde dramatikleştirmeyi ve kurbanlaştırmayı eylemciler üzerinden gerçekleştirmezken, eylem yüzünden metro seferlerinin durmasıyla halkın ve çevredeki esnafın mağduriyetini vurgulamaktadır. Bu durum gazetenin hükümetin/iktidarın politikalarını ve tutumunu desteklediği anlamına gelmektedir.

Zaman Gazetesi "çatışma" temasını işlediği haberlerinde ayrıca eylemin "yakıp yıkmaya" dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu anlamda haberlerinde "çevre hassasiyeti olan eylemciler" ve "şiddet yanlısı olan eylemciler" arasında ayrıma giden gazete, eylemin çevre hassasiyetinden uzaklaştığını vurgulayarak, şiddete dönüştüğünü öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla gazetenin bu sunumu eylemin kamuoyundaki desteğini azaltmaya yönelik bir çaba olarak değerlendirilmektedir.

Zaman Gazetesi "uzlaşma" ve "sağduyu" mesajlarını manşete taşıdığı haberlerinde Cumhurbaşkanı ve siyasi iktidarın temsilcilerini kullanmıştır. Zaman Gazetesi'nin "sağduyu" ve "uzlaşma" mesajlarını manşete taşıdığı haberlerde iktidar/hükümet temsilcilerinin açıklamalarını kullanması ve demokrasi vurgusu yapması, eylemlerin demokrasinin kuralları içinde kalması vurgusunu taşımaktadır. Öte yandan haberlerde yapılan kurallara uyun vurgusu ise eylemcilerin şiddet eylemlerine karışmaması uyarısını içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en üst mertebesinde yer alan ve anayasa gereği bütün siyasi görüşlere eşit mesafede olması gereken Cumhurbaşkanı'nın açıklamalarını verilmesi ise hükümet/iktidar güçlerinin de diyalog mekanizmalarını işletmesi gerektiğini öne çıkarmaktadır.

Zaman Gazetesi'nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Zaman Gazetesi'nde ana olay genellikle haber girişlerinde sunulmuştur. Haberin en önemli öğesi haber girişlerinde yer almakta ve giriş haberi özetler nitelikte yapılandırılmıştır.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda daha nötr ve betimleyici bir yapılandırma söz konusuyken, haber girişleri ve haber metni okunduğunda nötr ve betimleyici tarzdan ziyade eylemleri itibarsızlaştırmaya ve şiddet vurgusunun yoğun olduğu bir yapılandırmayla karşılaşılmaktadır. Öte yandan haber girişlerinin bir çoğunda başlıklarda oluşturulan anlamın sağlamlaştırıldığı ve güçlendirildiği görülmektedir.
- Bu çerçevede genel olarak başlıklar incelendiğinde ve haber girişleriyle birlikte okunduğunda gazetenin haber girişlerinde başlıklarda yatan anlamı izlediği görülmektedir.

- Zaman Gazetesi ana olay olarak eylemi, uzlaşma ve sağduyu mesajları üzerinde yapılandırmıştır. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmaları da aktaran gazete, bu durumun sadece güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetten değil, eylemcilerin de aynı derecede şiddet uyguladıklarını vurgulayarak bir eşitlemeye giderek sunmuştur.
- Zaman Gazetesi, olayın taraflarından birinin mağduriyetini vurgulamak yerine eylemlere katılmayan ancak eylemler yüzünden halkın ve esnafın mağduriyetini öne çıkarmaktadır.
- Gazete çatışmanın sorumlusu olarak net bir taraf belirtmezken, Gezi Eylemleri'nin her iki tarafına da diyalog ve uzlaşma çağrısı yapmaktadır.
- Zaman Gazetesi ayrıca haber başlıklarında vurguladığı "yeşili koruyan eylemci" ve "şiddete meyilli eylemci" karşıtlığını haber girişlerinde de devam ettirirken, ilk grup eylemciyi "masum", ikinci grup olarak tanımladığı eylemcileri ise "suçlu" olarak göstermektedir.
- Zaman Gazetesi'nin bağlı olduğu görüş çerçevesinde ve o dönemde hükümet/iktidar güçlerinin politikalarını ve tutumlarını destekledikleri düşünüldüğünde salt hükümet yanlısı ya da salt hükümet karşıtı bir tutum benimsediği söylenemez. Ancak Başbakan Erdoğan'ın haberlerinden ziyade Cumhurbaşkanı'nın ve hükümetin diğer üyelerinin mesajlarını daha sıcak bir üslupla sunan gazete, başlıklarda kurulan Başbakan Erdoğan'a ilişkin mesafeli tavrı haber girişlerinde de devam ettirmiştir. Gazete Erdoğan'ın açıklamalarını olduğu gibi aktarmayı tercih etmiştir.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi'nde haber girişlerinin ve haber metinleri üzerindeki çözümleme temalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İlk tema "çatışma"dır. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı gazete, polisin sert müdahalesi olarak sunmakta ancak eylemcilerin taş ve şişe atmasını vurgulayarak çatışmayı karşılıklı müdahale olarak sunmaktadır.

Çatışma temalı haberlerini eşit bir mücadele olarak değerlendiren Hürriyet Gazetesi'nin bazı haberlerinde haber başlığı ile haber girişi arasında bir uyum olmadığı gözlenmektedir. Tek başına haber başlığı olayla ilgili bir düşünce bildirmezken, haber

girişinde polisin “Taş atmayın gaz sıkmayalım” demesine rağmen, SDP’li küçük bir grubun polise taş ve molotofkokteyli atması nedeniyle ortalığın savaş alanına döndüğü belirtilmektedir. Böylece eylemcilerin tavrının müdahaleyi sertleştirdiği vurgusu yapılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi’nde Gezi Parkı Eylemleri’ne ilişkin ikinci tema iktidar/hükümet kaynaklarının yaptığı açıklamalardan oluşmaktadır. Hürriyet Gazetesi’nde özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın haber aktörü olduğu haberlerde nasıl haber başlıkları, aktörün söylemlerinden oluşuyorsa, haber girişi ve haber metninin tamamı da haber aktörünün konuşmasına bırakılmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Gezi Parkı Eylemleri’ne ilişkin değerlendirmeleri sadece haberin spotunda bir – iki cümleyle özetlenmekte ve haber Erdoğan’ın sözleriyle başlamakta ve devam etmektedir. Böylece egemen söylemin dolaşıma girmesi ve egemen ideolojiye ilişkin tanımlamaların gündelik dile yerleşerek yadsınamaz gerçeklik olarak algılanması sağlanmaktadır.

Gazetede üçüncü tema eylemcilere ilişkin haberlerdir. Gezi Parkı Eylemleri’nin tüm Türkiye’ye yayılmasıyla ilgili bilgilerin yanı sıra eyleme katılan gençlerin profili de Hürriyet Gazetesi’nin manşete taşıdığı haberler arasındadır. Eylemlerin nedeni ve eylemcilerin profili hakkında KONDA araştırma şirketinin verilerini paylaşan gazete, eylemin büyümesinin nedenleri hakkında da açıklama getirmektedir. Gazete eylemin büyümesinin nedeni olarak polis şiddetini göstermekte ve eylemcilerin bu zamana kadar hiçbir eyleme katılmadığını öne çıkararak, barışçıl bir eylem olduğu vurgusunu yapmaktadır.

Hürriyet Gazetesi’nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Hürriyet Gazetesi’nde ana olayın genellikle haber girişlerinde kurulduğunu söylemek zordur. Haber girişlerinden ziyade haber spotlarında kurulan anlam haberin girişiyle birlikte detaylandırılmakta, ayrıntılara girilmekte hatta olayın anlaşılması da güçleşmektedir.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda oluşan anlamların bazılarının tam olarak birbirine uymadığı, buna karşılık haberlerin çoğunda başlıkla olmasa bile

spot cümlelerle bir uyumun olduğu görülmektedir. Bu anlamda haber girişleri spot cümlelerini detaylandırmaktadır.

- Bu çerçevede gazetenin haber girişlerinde spot cümlelerde yatan anlamı izlediği görülmektedir.
- Hürriyet Gazetesi Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin gelişmeleri gündelik gelişen olaylar çerçevesinde (iktidar/hükümet kaynaklarından yapılan açıklamalar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan açıklamalar, güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmalar) ele almasına rağmen, eylemcilerin profili ve Gezi Parkı'ndaki yaşamı konu eden haberler ve eylemlerin seyri konusunda da bilgi verdiği görülmektedir. Dolayısıyla gazetenin eylemi tek bir anlayış üzerinde kurguladığını söylemek zordur.
- Gazete eylemin büyümesinin nedeni olarak polis şiddetini göstermektedir. Ancak polis şiddetini de eylemciler arasında yer alan küçük bir grubun güvenlik güçlerine karşı saldırısını bir gerekçe olarak göstererek eşitlemekte ve bir anlamda meşrulaştırmaktadır.
- İktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarını haberin tüm yapısal öğeleri (üst başlık, alt başlık, spot, haber girişi, haber metni) üzerinde kullanan gazete, egemen ideolojiyi dolaşımda tutmakta ve yadsınamaz gerçeklik olarak algılanmasına aracılık etmektedir. Öte yandan egemen tanımlamaların benimsenmesini de sağlamaktadır.
- Hürriyet Gazetesi'nin anlam çatısının oluşturulduğu haber girişleri ve metinleri değerlendirildiğinde dengeli bir tutum sergilemeye ve olayların taraflarına eşit mesafede durmaya çaba gösterdiği söylenebilir. Ancak gazetenin bu tutumu egemen söylemlerin haberlerde daha fazla yer alması açısından değerlendirildiğinde eyleme kamuoyu desteğinin sağlanması ve eylemin meşruluğu üzerinde tartışmalara olumsuz bir etki yapacağı düşünülmektedir. Çünkü gazetede iktidar kaynaklarının açıklamalarına yer verildiği kadar eylemcilere yer verilmemiştir. Eylemciler ancak bir çatışma söz konusu olduğunda haberlerde yer bulabilmiştir. Dolayısıyla haber aktörlerinin tanınmışlığıyla doğru orantılı olan haber değeri kriterleri bu noktada devreye girerek, tanınmış aktörlerin haberlerine gazete daha fazla yer vermiştir. Haber içeriklerinde her ne kadar tarafsız ve dengeli bir tutum sergilenmeye çalışılsa da

tanınmış haber aktörlerinin söylemleri dolaşımda tutularak denge yine egemen güçler lehine bozulmuştur.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi'nde haber girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında başlıklarla kurulan anlamın bazı haberlerin girişinde desteklendiği, detaylandırıldığı ve sağlamlaştırıldığı görülürken, bazı haberlerde ise başlıkta kurulan anlamın haber girişinde devam ettirilmediği görülmektedir. Bu durum başlıklarla anlamın kurulduğu ve algının oluşturulduğu anlamına gelmektedir. Bu uygulama özellikle güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirilmesinde fark edilirken, iktidar ve hükümet kaynaklarına ilişkin açıklamaların haberleştirilmesinde başlıkta kurulan anlamın haber girişlerinde desteklendiği görülmektedir. Bu çerçevede Sabah Gazetesi'nde haber girişleri ana olayın sunuluşunu ortaya koymak amacıyla temalar çerçevesinde incelenmiştir.

Sabah Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki bir çatışma olarak sunmayı tercih etmemiştir. Nadir bir şekilde verdiği "çatışma" temalı haberlerinde ise haberin başlığı çatışmayı anlatsa da içeriğinde çatışmanın ayrıntılarına ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

2 Haziran 2013 tarihli Sabah Gazetesi'nin ana başlığı *"Gaz Kesildi Sis Dağıldı"* şeklindedir. *"Polis Taksim'den çekilince beş gün boyunca savaş alanına dönen Gezi Parkı'na sağduyu geri geldi"* spotuyla çıkan gazetenin girişi, *"Beş gündür süren Gezi Parkı krizi, polisin dün saat 15.45'te Taksim Meydanı, Gezi Parkı ve İstiklal Caddesi'nden topluca çekilmesiyle son buldu. Polis çekilirken barikatları da kaldırdı"* şeklinde oluşturulmuştur. Haberin iç sayfadaki girişi ise, *"İstanbul 6'ıncı İdare Mahkemesi, Gezi Parkı'na yapılacak Topçu Kışlası projesine ilişkin verdiği yürütmeyi durdurma kararı, açık uçlu nitelik taşıyor. Mahkeme, Kültür Bakanlığı'nın savunması alındıktan sonra da kararını tekrarlayıp inşaat çalışmalarını durdurabilecek"* şeklindedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi haberin manşetteki başlığı ve girişi polisin Gezi Parkı'ndan çekilmesi üzerinde dururken, haberin iç sayfadaki girişinde Gezi Parkı ile ilgili verilen mahkeme kararının ayrıntıları aktarılmaktadır.

Sabah Gazetesi'nde polisin müdahalesi güvenlik güçleri ile eylemciler arasında gerçekleşen bir eylem olmaktan ziyade güvenlik güçlerinin yapması gereken, doğal, meşru bir eylem olarak sunulmaktadır.

16 Haziran 2013 tarihli Sabah Gazetesi'nin üst başlığı, *"Polis kimsenin can güvenliğini tehlikeye atmadan parkı boşalttı"* şeklindeyken ana başlık, *"Günaydın Gezi"* olarak yapılandırılmıştır. Gazetenin spot cümleleri *"Göstericileri 40 dakika anonslarla uyaran polis, kontrollü müdahaleyle eyleme son verdi ve Gezi Parkı'nı yeniden herkesin kullanımına açtı"*, alt başlığı *"Artık Bitirin Çağrısı"* şeklinde oluşturulurken haber, "*Güvenlik güçleri 20.15'te eyleme son verme çağrısı yaptı. Bu çağrı üzerine gençlerin büyük çoğunluğu meydanı terk etti. Saat 20.55'te başlayan müdahaleyle kalan grup kısa sürede meydandan ve parktan çıkarıldı"* girişiyle verilmektedir. Gazetenin bu manşet haberinde görüldüğü gibi polisin eylemcilere müdahalesi onların can güvenliğini tehdit etmeden yapıldığı ve Gezi Parkı'nın herkesin kullanımına açıldığı vurgulanmaktadır. Bu haber girişinde kurulan anlam polisin görevini yaptığı şeklinde kurulmakta ve zaten "çevre hassasiyetiyle" orada bulunan eylemcilerin de polisin görevini yerine getirmesi için parkı boşalttığının altı çizilmektedir. Polisin müdahalesinin bu anlamda parkı terk etmemek için direnen "provokatörlere" yönelik olduğu anlamı inşa edilmektedir.

Sabah Gazetesi eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışma haberlerini bu şekilde sunarken, manşete çıkardığı haberlerin büyük çoğunluğu hükümet/iktidar güçlerinden gelen uzlaşma mesajlarına ve eylemle ilgili değerlendirmeleri içermektedir. Özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın sıklıkla manşet haberlerde açıklamaları yer alırken, haber başlığı ve haber girişleri Erdoğan'ın sözlerinin olduğu gibi alıntılanmasıyla aktarılmaktadır. Gazetenin kurduğu anlam hükümet/iktidar güçlerinin uzlaşma yanlısı olduğu, eylemcilerin ise uzlaşmaya yanaşmayan taraf olarak sunulmasını içermektedir.

Gazetenin haber başlıklarında kurduğu "biz" ve "onlar" kutuplaşması haber girişlerinde de desteklenmekte ve güçlendirilmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'ne katılmayan sanatçıların ağır bir mahalle baskısına maruz kaldıklarını manşete taşıyan gazete, eylemcilerin demokratik olmadığı algısını oluşturmaktadır.

Sabah Gazetesi'nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Sabah Gazetesi'nde olayın en önemli kısmı haber girişlerinde sunmuştur.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda oluşan anlamların bazılarının tam olarak birbirine uymadığı, bu uyumsuzluğun özellikle güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın aktarılmasında yaşandığı görülmektedir.
- İktidar/hükümet kaynaklarına ait haberlerin aktarımında ise haber başlığında kurulan anlamın haber girişlerinde desteklendiği görülmektedir.
- Bu çerçevede gazete haber girişlerinde çoğunlukla başlıklarda yatan anlamı izlemektedir.
- Sabah Gazetesi ana olay olarak eylemi, hükümet/iktidar güçlerinin uzlaşma çağrılarına eylemcilerin uzlaşmaz tavrını ön plana çıkararak yapılandırmıştır.
- Gazete uzlaşmazlığın sorumlusu olarak eylemciler ve eylemi organize eden grup olan ve bu anlamda hükümetle müzakere eden Taksim Platformu'nu göstermektedir.
- Sabah Gazetesi "biz", "onlar" kutuplaşmasını eylemciler ve eyleme katılmayanlar üzerinden kurmaktadır. Eylemcilerin eyleme katılmayanlar üzerine bir baskı kurduklarını vurgulayarak, eyleme katılmayanları "mağdur", "kurban" olarak konumlandırmakta ve "eylemciler"i ise şeytanlaştırarak ideolojik bir anlam yapılandırmaktadır.
- Sabah Gazetesi'nin kendi ideolojisine bağlı olarak ve hükümet/iktidar güçlerinin fikirlerini, düşüncelerini ve eylemlerini destekleyecek şekilde yayın yaptığı anlaşılmaktadır. Bu sunum tek taraflı olmasının yanı sıra ideolojik olarak değerlendirilmektedir.

Sözcü Gazetesi

Ana olay sunumunu genellikle haber girişlerinde yapan gazeteler, başlıklarda kurdukları anlamı haber girişleriyle desteklemekte ya da başlıklardan farklı bir anlam da oluşturabilmektedirler. Bu çerçevede Sözcü Gazetesi haber girişi ve ana olayın sunumu konusunda temalar çerçevesinde incelenmiştir.

Sözcü Gazetesi'nde "çatışma" temalı haberlerde eylemciler kurbanlaştırılarak aktarılmakta ve polis müdahalesi "şiddet" olarak tanımlanarak, tüm ayrıntılarıyla aktarılmaktadır. Yani haber girişi haber başlığındaki anlamı güçlendirecek şekilde yapılandırılmıştır.

Sözcü Gazetesi'nin 1 Haziran 2013 tarihli manşet haberi *"Kimyasal Tayyip'e gaz"* başlığıyla ve *"İstanbul Taksim 4 gündür savaş alanına döndü. "Kimyasal Tayyip" yazılı pankart açan gence polis biber gazı sıktı, yerlerde sürükledi"* girişiyle verilmektedir. İç sayfadaki ana başlık *"Taksim Gazze gibi"* şeklindeyken haber, *"Polis, genç yaşlı bebek dinlemedi. Gezi Parkı'na sahip çıkan halka gaz ve tazyikli su sıktı. Çevreciler yerlerde sürüklendi. Hastaneler yaralılarla doldu"* spot cümleleriyle özetlenmektedir. Haberin girişi ise, *"İstanbul Taksim dün savaş alanını gibiydi. Görüntülerin İsrail'in bombaladığı Filistin Gazze'den farkı yoktu. Savaş meydanlarını aratmayan manzaranın nedeni ise Gezi parkı, AVM olmasın diye günlerdir verilen mücadele. İşte Taksim'de geceden beri yaşananlar"* şeklindedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi polis müdahalesi, İsrail'le Filistin arasındaki savaşa benzetilerek aktarılmakta ve burada savaşın yıkıcılığı düzdeğişmeceden faydalanılarak resmedilmektedir. Hem kurbanlaştırma hem de düzdeğişmeceden faydalanılarak kurulan anlamda ideolojik olarak "biz" ve "onlar" kutuplaşması da yaratılmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nde manşet haberlerde ikinci tema Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kendisi ve söylemleri olarak sınıflandırılabilir. Çalışma kapsamında ele alınan dönem içinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la ilgili gazetenin kendi görüşlerini içeren haberlerle birlikte Başbakan'ın açıklamalarına değinilmekte ve Erdoğan sert bir dille eleştirilmektedir. Bu anlamda zaman zaman başlıkta kurulan anlamın haber girişi ve haber metninde desteklenmediği görülmektedir. Dolayısıyla algının başlıklar yoluyla kurulduğu düşünülmektedir.

13 Haziran 2013 tarihli Sözcü Gazetesi'nde "Bunlar orijinal" başlığının altında haber girişi, hükümetin "Çözüm Süreci" adını verdiği açılım eleştirilmektedir. "İktidarın açılımla muhatap aldığı BDP'liler, Gezi Parkı'na destek bahanesiyle Taksim'de PKK şov yaptı. Polisin 1 gün once yasa dışı gruplara ait flamaları topladığı meydana BDP'liler Apo posteri ve PKK paçavralarıyla geldi… Propaganda yaptılar. Polis, uzaktan seyretmekle yetindi" denilen haber girişinde başlıkla doğrudan alakası olmayan

bir konu ile Gezi Eylemleri karşılaştırılmakta ve dış grup olarak işaretlenen PKK ve hükümet aynı çizgide değerlendirilmektedir.

Gazete Gezi Parkı Eylemleri'nin nedeni olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubunu ve yasakları olarak gösterirken, bu iddiasını çeşitli örneklerle açıklayarak iddialarını daha akla uygun hale getirmektedir. Sözcü Gazetesi'nin 5 Haziran 2013 tarihli manşet haberinin girişinde "Sigarama karıştın… İçkime karıştın… Yatak odama karıştın… Ulusa seslenirken arka fondaki Atatürk resmini kaldırdın… İzmir'e "gavur" dedin… Anayasayı yapanlara "iki ayyaş" dedin… 1 Mayıs'ta işçilere gaz sıktırdın… 23 NİSAN'ları engelledin… 19 MAYIS'ları engelledin… 29 EKİM'leri engelledin… 10 KASIM'ları engelledin… Şehit analarına "yaygaracı" dedin… Dağdakilerle işbirliği yaptın… Kadınlar öldü, ses çıkarmadın… Andımızı yasakladın… 4+4+4'le eğitimi bozdun… Apo'yla masaya oturdun… Obama'nın sözünden çıkmadın… Dizilere karıştın… PKK'lılara Meclis'te söz hakkı verdin… T.C.'yi bile kaldırdın… SENCE ŞU AN TÜRKİYE SADECE GEZİ PARKI İÇİN Mİ AYAKLANDI?" ifadeleri manşette kurulan anlamı örneklendirerek güçlendirmekte ve akla uygun hale getirmektedir.

Sözcü Gazetesi'nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Sözcü Gazetesi ana olayı genellikle haber girişlerinde sunmuştur. Başlıkta kurulan anlam çoğunlukla haber girişlerinde desteklenmiş ve güçlendirilmiştir.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda oluşan anlamların bazılarının tam olarak birbirine uymadığı, haber girişlerinin çoğunluğunda ise başlıklarda oluşturulan anlamın sağlamlaştırıldığı ve güçlendirildiği görülmektedir.
- Bu çerçevede gazetenin haber girişlerinde başlıklarda yatan anlamı izlediği görülmektedir.
- Cumhuriyet Gazetesi ana olay olarak eylemi, Başbakan Erdoğan'ın "üslubuna" ve "yasakları"na bağlamaktadır. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi'nde birçok manşet haber Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubunu ve yasaklarını destekleyecek şekilde yapılandırılmıştır.

- Gazete bu haberleştirmeleriyle eylemin sorumlusu olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı gösterirken, eylemcilerden yana bir tavrı açıkça ifade etmektedir.
- Gezi Parkı Eylemi'ni bir halk hareketi olarak değerlendiren Sözcü Gazetesi, eylemin hükümeti devirebilecek güçte bir hareket olduğu imasında bulunmuştur. Bir anlamda Sözcü Gazetesi'ne göre Gezi Parkı Eylemleri varolan düzeni ve sistemi değiştirme ve dönüştürme gücüne sahip olan bir "devrim" niteliği taşımaktadır.
- Sözcü Gazetesi'nin kendi ideolojisine bağlı olarak yayın yaptığı anlaşılmaktadır. Bu sunum tek taraflı olmasının yanı sıra ideolojik olarak değerlendirilmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi başlıklar ve spot cümleleriyle yapılandırdığı anlamı haber girişlerinde desteklemekte ve güçlendirmektedir. Ancak 2 Haziran 2013 tarihli "Bu öfkeyi kim yönetiyor" başlıklı haberin spot cümleleri başlığı desteklerken haberin girişinin başlığı desteklemediği görülmektedir. "Cuma sabahı 05.00 sularında polisin sert müdahalesiyle büyüyen olaylar, dün de sürdü. Polis Gümüşsuyu, Kazancı, Sıraselviler, Harbiye ve Tarlabaşı girişlerinde barikat kurdu. Taksim'e girmek isteyen protestoculara biber gazı ve tazyikli su sıktı. Meydana yürümek isteyen MHP'li bir gruba da ekipler müdahale etti" girişiyle aktarılan haberde haberin başlığı yoluyla algının oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Yeni Şafak Gazetesi manşet haberlerinde en önemli bilgiyi haber başlıklarında ve spot cümlelerinde vermiş, haber girişlerinin bir kısmı ise başlıkları güçlendirecek nitelikteyken, bazılarının istenilen algının ve anlamın başlıklar yoluyla kurulduğu anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede Yeni Şafak Gazetesi'nin haber girişleri ele alınan temalar çerçevesinde incelenmiştir.

Yeni Şafak Gazetesi eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmayı "restleşme" ve "yerinde müdahale" şeklinde ele alırken, özellikle muhalefetin (CHP-BDP) eylemleri desteklediğine vurgu yaparak, bir anlamda çatışmanın sorumlusu olarak sunmaktadır. "Çatışma" temalı haberlerde Yen Şafak Gazetesi'nin hükümetin "çevreci" ve "provokatör" ayrımını desteklediği görülmektedir. Bu çerçevede polis müdahalesinin

“provokatörlere” yönelik haklı bir müdahale olduğunu vurgulayan gazete, polisin eylemini meşrulaştırmakta ve hükümet politikalarını da desteklemektedir.

Gazetenin eylemleri değerlendirdiği ikinci tema “dış mihraklar ve onların işbirlikçileri tarafından provokasyon” temasıdır. Yeni Şafak Gazetesi 4 Haziran 2013 tarihinde manşetten verdiği haberin girişinde “Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere de sıçrayan eylemlerle ilgili Emniyet İstihbarat’ın hazırladığı rapor olaylardaki yabancı kışkırtmasını deşifre etti. Rapora göre, 31 Mayıs’ta şiddete dönüşen eylemlerde yüzlerce ajan sahne aldı. Taksim’de “34 … plakalı araçtan ‘göstericiler öldürüldü’ anonsu yapanlar, olayların büyümesine neden oldu” ifadelerine yer vermektedir. Benzer şekilde 6 Haziran 2013 tarihin de de aynı temayı sürdüren Yeni Şafak Gazetesi’nin girişi “Reuters, analizinde yabancı yatırımcıların gayrimenkul yatırımlarının 2.5 milyar dolara çıkmasını görmezden gelerek şu yorumu yaptı: Eylemler zaten karmaşık planlama ve cazip bulunmayan leasing piyasası nedeniyle ihtiyatlı yaklaşan küresel gayrimenkul yatırımcısının gözünde Türkiye’yi daha cazip kılmayacak” şeklindedir. Gazete bu örneklerde de görüldüğü gibi Gezi Parkı Eylemleri’ni Türkiye’nin istikrarını bozmak isteyen iç ve dış mihrakların bir oyunu olarak değerlendirmekte ve eylemleri kamuoyuna bu şekilde yansıtmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi’nin Gezi Parkı Eylemleri’ni ele aldığı üçüncü tema iktidar/hükümet güçlerinin açıklamalarından oluşmaktadır. Gazete Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve hükümet yetkililerinin yaptıkları açıklamaların aktarıldığı haberlerde, iktidar/hükümet güçlerini uzlaşmadan yana eylemcileri ise uzlaşma karşıtı olarak sunmaktadır.

Özetlemek gerekirse Yeni Şafak Gazetesi’nde manşet haberlerinin girişi ve ana olayın sunuluşu çerçevesinde anlam çatısını nasıl kurduğuna ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Yeni Şafak Gazetesi ana olayı genellikle haber girişlerinde sunmuştur.
- Haber girişleri okunduğunda başlıklarda oluşan anlamların bazılarının tam olarak birbirine uymadığı, haber girişlerinin çoğunluğunda ise başlıklarda oluşturulan anlamın sağlamlaştırıldığı ve güçlendirildiği görülmektedir.
- Bu çerçevede gazetenin haber girişlerinde başlıklarda yatan anlamı izlediği görülmektedir.

- Yeni Şafak Gazetesi ana olay olarak eylemi, Türkiye'nin istikrarını bozmaya çalışan iç ve dış güçlerin bir provokasyonu olarak sunmakta ve bu anlamda iktidar/hükümet güçlerinin argümanlarını destekler bir yayın izlemektedir. Gazetenin bu tutumu aynı zamanda İslamcılık – Kemalizm karşıtlığının inşa edilmesine yol açmaktadır.
- Gazete eylemciler ile güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmayı eşdeğer bir bakış açısıyla değerlendirmekte ve muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin eyleme desteklerini vurgulayarak bir anlamda çatışmanın sorumlusu olarak algılanmasına neden olmaktadır. Öte yandan polisin göstericilere müdahalesi sırasında hükümet tarafından yapılan "çevreci" "provokatör" ayrımını destekleyen Yeni Şafak Gazetesi, müdahalenin provokatörlere yönelik yapıldığını belirterek hem polisin eylemlerini hem de iktidar/hükümet kaynaklarının argümanlarını meşrulaştırmaktadır.
- Güvenlik güçleri ile eylemciler arasında bir çatışma yaşanmadığı günlerde ise gazetenin eylemin büyüklüğü, haklılığı, katılımın yüksekliğine ilişkin haberleri manşetten verdiği görülmektedir. Bu durumda eylemin haklılığını, meşruluğunu ve eyleme kamuoyunda bir destek oluşturmak amacıyla gerçekleştirildiği düşünülmektedir.
- Cumhuriyet Gazetesi'nin kendi ideolojisine bağlı olarak yayın yaptığı anlaşılmaktadır. Bu sunum tek taraflı olmasının yanı sıra ideolojik olarak değerlendirilmektedir.

2.1.2. Makro Düzey/Şematik Yapı

Makro düzeyin metin üzerindeki ikinci inceleme alanı Van Dijk tarafından şematik yapı olarak adlandırılmaktadır. Şematik analiz çerçevesinde hikaye örgüsünün ve durum hakkında bilginin tam olup olmadığı[818] ve bu çerçevede haber öyküsü içinde ardalan ve bağlam bilgisinin verilip verilmediğiyle birlikte, haber kaynakları ve habere konu olan olay ya da konunun tarafları pozisyonunda olanların, olayı değerlendiriş biçimleri incelenmektedir.

---

[818] Bal, 2012, s.220.

2.1.2.1. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde 16 Eylül 2011 tarihinde oy birliği ile kabul edilen Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında, Taksim Gezi Parkıyla ilgili düzenlemeleri protesto etmek amacıyla bir grup 27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim "Gezi Parkı" na çadırlar kurarak ve nöbet tutarak başladı. Taksim Yayalaştırma Projesi'nin "Taksim Dayanışması" adıyla oluşturulan bir sivil toplum kuruluşu aracılığıyla toplanan 50 kişilik bu küçük gruba 27 Mayıs 2013 tarihinde sabah saat 05.00'de polis ve zabıta ekiplerinin sert müdahalesinin gerçekleşmesiyle toplumsal bir tepkiye dönüştü ve eylemler genişleyerek büyüdü. İstanbul'da başlayan eylemler başta Ankara, İzmir, Mersin, Hatay, Eskişehir olmak üzere tüm ülkeye yayıldı. Başlangıçta İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Taksim yayalaştırma projesine ve Topçu Kışlası yapımına karşı başlayan eylem, polisin sert müdahalesinin gerçekleşmesiyle Başbakan'a, hükümetin icraatlarına ve özellikle "yaşam tarzlarına müdahale" olarak özetlenen çeşitli düzenlemelere tepkiye dönüştü.

Eylemlerin başta İstanbul olmak üzere tüm yurda yayılması üzerine hükümet yetkilileriyle çeşitli temaslarda bulunan "Taksim Dayanışması" aşağıdaki talepleri iletmiştir:

- Gezi Parkı, park olarak kalmalıdır. Taksim Gezi Parkına Topçu Kışlası adı altında ya da başka herhangi bir yapılaşma olmayacağını, projenin iptal edildiğine dair resmi bir açıklamanın yapılmasını, Atatürk Kültür Merkezi'nin yıkılmasına ilişkin girişimlerin durdurulmasını,
- Taksim Gezi Parkı'ndaki yıkıma karşı direnişten başlayarak halkın en temel demokratik hak kullanımını engelleyen, şiddetle bastırma emrini veren, bu emri uygulatan ve uygulayan, binlerce insanın yaralanmasına, neden olan sorumlular, başta İstanbul, Ankara, Hatay Valileri ve Emniyet Müdürleri olmak üzere görevden alınmasını, gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını,
- Ülkenin dört bir yanında direnişe katıldığı için gözaltına alınan yurttaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin açıklama yapılmasını,

- 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlarımızda, kamusal alanlarımızda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmesini; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını talep ediyoruz.[819]

Hükümet yetkililerine 5 Haziran 2013 tarihinde iletilen bu talepler ve eylemin başlangıç hikayesi Gezi Parkı Eylemleri'nin ardalan ve bağlam bilgisini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi

Ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde Cumhuriyet Gazetesi değerlendirildiğinde 1 Haziran 2013 tarihinde yayınlanan manşet haberinin iç sayfadaki devamında "Taksim Gezi Parkı'nın yıkılmaması için 4 gündür çadır kurarak nöbet tutan Taksim Dayanışma Platformu üyelerine destek vermek için önceki geceyi parkta geçirenlere polis biber gazı ve tazyikli suyla sabah saat 05.00 sıralarında müdahale etti", şeklinde bir giriş yapılmaktadır. Taksim Dayanışması'nın taleplerini iletmesinin ardından 6 Haziran 2013 tarihinde bu talepler Cumhuriyet Gazetesi'nde haber olarak değerlendirilmiştir.

7 Haziran ve 8 Haziran 2013 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Başbakan Erdoğan'ın Taksim Meydanı'nın düzenlenmesine ilişkin planlarından vazgeçmeyeceği belirtilmesine rağmen bu planların ne olduğu konusunda bir ayrıntı verilmemektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 10 Haziran 2013 tarihinde yayınladığı manşet haberin iç sayfadaki devamında haberin girişinde ise Taksim Dayanışması tarafından yapılan açıklamaya yer verilmiş ve "Gezi Parkı, park olarak kalmalı, şiddet kullanan polis ve yetkililer görevden alınmalı, direnişe katıldığı için, tweet attığı için gözaltına alınan yurttaşlarımız derhal serbest bırakılmalıdır. Taleplerimiz karşılanana kadar buradayız" cümleleriyle talepler sıralanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Cumhuriyet Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken genellikle ardalan ve bağlam bilgisi vermediği görülmektedir.

---

[819] http://www.milliyet.com.tr, (20.04.2015).

- Yukarıda belirtilen haberlerde haber girişinde kullanılan ve ayrıntılara girilmeden bahsedilen ardalan ve bağlam bilgisi ise yeterli görülmemektedir.
- Dolayısıyla Cumhuriyet Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisi vermeden eylemleri hükümete karşı gerçekleştirilen bir protesto olarak sunmuştur.
- Cumhuriyet Gazetesi'nde Gezi Parkı'nın korunması, ağaçların kesilmemesi, çevre bilinci gibi hassasiyetler haberlerde yer almazken, Gezi Parkı sembolik bir şekilde vurgulanmış, asıl vurgu ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın uzlaşmaz tavrı ve söylemleri ve buna paralel olarak gerçekleştiği söylenen polis şiddeti üzerinde olmuştur.
- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında eylemlerin büyüklüğü ve eylemin kendi seyri içinde Gezi Parkı'nı koruma hassasiyetinden, hükümet karşıtı bir form kazanması gazetenin hükümeti desteklemeyen konumuna da uygun düşmektedir.

Zaman Gazetesi

Ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde Zaman Gazetesi değerlendirildiğinde 1 Haziran 2013 tarihinde yayınlanan manşet haberde "Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmesine karşı çıkan eylemcilere polisin müdahalesi Taksim'i savaş alanına çevirdi" şeklinde bir giriş yapılmaktadır. Bu ifadenin dışında hükümet yetkililerinin açıklamalarından "Gezi Parkı'na AVM yapılmayacağı" şeklindeki açıklamaları yayınlayan Zaman Gazetesi, olayın nedeni, eylemcilerin böyle bir eyleme neden kalkıştıkları ya da ne istediklerine ilişkin hiçbir açıklama getirmezken, Gezi Eylemleri'ne olay bazında ya da iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamaları çerçevesinde yaklaşmış ve ele almıştır.

Zaman Gazetesi'nde manşet haberlerinde ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Zaman Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken ardalan ve bağlam bilgisi verilmediği görülmektedir.

- Dolayısıyla Zaman Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisi vermeden eylemleri bir grup samimi çevrecinin başlattığı eylemin amacından saparak şiddet eylemlerine dönüştüğü şeklinde vermiştir.
- Zaman Gazetesi'nde Gezi Parkı'nın korunması, ağaçların kesilmemesi, çevre bilinci gibi hassasiyetler haberlerde yer almazken, Gezi Parkı eylemlerinin "şiddet yanlısı eylemciler, "provokatörler" ve "dış mihraklar" eliyle samimiyetini kaybettiği öne çıkarılmıştır.
- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirildiğinde açıklamaların tek taraflı olarak sadece hükümet ve iktidar kaynaklarına dayandırılması, eylemlerin meşru zeminden uzaklaştığı vurgusunu da güçlendirmektedir. Ardalan ve bağlam bilgisinin olmamasının yanı sıra Zaman Gazetesi'nin manşet haberlerinde eylemciler de yoktur. Eylemin ilerleyen günlerde "hükümet karşıtı" gösterilere dönüşmesinin de bu görünmezlik üzerinde etkisi vardır. Gazete bu vurguyu hiç yapmazken, Gezi Parkı eylemlerini "samimi çevreci", "samimi olmayan çevreci" ikiliği üzerinden tartışmayı tercih etmiştir.

Hürriyet Gazetesi

Ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde Hürriyet Gazetesi değerlendirildiğinde gazetenin olaya dayalı bir habercilik anlayışını benimsediği görülmektedir. Bu çerçevede Hürriyet Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisine sadece konuya giriş sağlaması açısından başvurmaktadır. "Ağaçları kesilmemesi ve alışveriş merkezi yapılmaması için Taksim Gezi Parkı'nda nöbet tutanlar, eylemlerin dördüncü gününde ikinci şafak baskınına uğradı; Gezi Parkı'nda ağaç nöbeti tutanlara polisin sert müdahalesine duyulan öfke, sosyal medya ile Türkiye çapına yayıldı" şeklindeki ifadelerde verilen bilgiler ardalan ve bağlam bilgisi olarak değerlendirilmemektedir.

Hürriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Hürriyet Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken genellikle ardalan ve bağlam bilgisi verilmediği, sadece habere giriş niteliği

taşıyan birkaç cümleyle bağlam bilgisinin ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir.

- Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisi vermeden günlük gelişmelere göre şekillenen ve olay bazlı habercilik olarak değerlendirilebilecek bir anlayışı benimsediği gözlemlenmektedir.
- Hürriyet Gazetesi'nde Gezi Parkı'nın korunması, ağaçların kesilmemesi, çevre bilinci gibi hassasiyetler haberlerde yer almazken, Gezi Parkı Eylemleri'nin nedeni olarak polis şiddeti gösterilmekte ancak hem eylemcilere hem iktidar/hükümet kaynaklarına hem de güvenlik güçlerine karşı dengeleyici bir tutum izleme çabası gösterilmektedir.
- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında eylemlerin günlük gelişmeler ve açıklamalar çerçevesinde ele alınması, çok da ciddi olmayan bir yaklaşımla eylemlerin değerlendirilmesi gazetenin iktidar/hükümet kaynaklarıyla ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, tarafsız bir tutum sergilemek bu konuma uygun düşen bir yayıncılık anlayışı olarak görülmektedir.

Sabah Gazetesi

Ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde Sabah Gazetesi değerlendirildiğinde eylemlerin temel nedeni olarak gösterilen Taksim Meydanı'na Topçu Kışlası inşasına ilişkin mahkemenin verdiği kararı haberleştirdiği görülmekte ancak bu karar eylemin gerekçesi olarak sunulmamaktadır. Öte yandan hükümet/iktidar güçleri ile Taksim Platformu arasındaki müzakereleri de manşete taşıyan gazete, Taksim Platformu'nun taleplerini aktarırken, taleplerin eylemle ilişkisizliği vurgulanmaktadır.

Bu çerçevede Sabah Gazetesi'nde manşet haberlerinde ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Sabah Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken genellikle ardalan ve bağlam bilgisi vermediği görülmektedir.
- Yukarıda belirtilen haberlerde haber girişinde kullanılan ve ayrıntılara girilmeden bahsedilen ardalan ve bağlam bilgisi ise yeterli görülmemektedir.

- Dolayısıyla Sabah Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisi vermeden eylemleri hükümet/iktidar güçlerinin uzlaşmacı tavırlarına karşı eylemcilerin uzlaşmaya yanaşmayan tavrı üzerinden sunmuştur.
- Sabah Gazetesi'nde Gezi Parkı'nın korunması, ağaçların kesilmemesi, çevre bilinci gibi hassasiyetler haberlerde yer almazken, konu Taksim Meydanı'na yapılacak Topçu Kışlası'na indirgenerek sunulmaktadır.
- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında eylemlerin yaygınlaşması ve hükümete karşı bir tepkiye dönüşmesi nedeniyle gazetenin uzlaşmacı hükümet profili çizmesi ve eylemcileri haksız olarak konumlandırması gazetenin hükümetin icraatlarını destekleyen konumuna da uygun düşmektedir.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi'nde ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde değerlendirilecek bilgiler "Türkiye tarihi günler yaşıyor. İstanbul Taksim'deki Gezi Parkı'nın AVM olmaması için 5 gün önce başlatılan eyleme polisin sert müdahalesi ters tepti (Sözcü Gazetesi – 2 Haziran 2013)" şeklinde haber girişlerinde kullanılan ifadeler şeklindedir. Dolayısıyla manşet haberlerin incelemesi sonucunda ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin değerlendirmeler şu şekildedir:

- Sözcü Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken genellikle ardalan ve bağlam bilgisi vermediği görülmektedir.
- Haber girişinde kullanılan ve ayrıntılara girilmeden bahsedilen ardalan ve bağlam bilgisi ise yeterli görülmemektedir.
- Dolayısıyla Sözcü Gazetesi ardalan ve bağlam bilgisi vermeden eylemleri Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubu ve politikalarına karşı bir hareket olarak değerlendirmektedir.
- Sözcü Gazetesi'nde Gezi Parkı'nın korunması, ağaçların kesilmemesi, çevre bilinci gibi hassasiyetler haberlerde yer almazken, eylemler AK Parti hükümetini devirebilecek bir potansiyel olarak değerlendirilmekte, dolayısıyla Gezi Parkı sembolik bir şekilde vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi'nin asıl vurgusu ve hedefi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dır.

- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında eylemlerin büyüklüğü ve eylemin kendi seyri içinde Gezi Parkı'nı koruma hassasiyetinden, hükümet karşıtı bir form kazanması gazetenin hükümeti desteklemeyen konumuna da uygun düşmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi

Ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde Yeni Şafak Gazetesi değerlendirildiğinde, manşet haberlerinde hiçbir ardalan ve bağlam bilgisi verilmediği görülmektedir. Hatta gazete Gezi Parkı Eylemcileri'nin, eylem yapma gerekçelerini oluşturan ağaçların kesilmesini de bir söylenti olarak değerlendirerek, gerçekliği üzerinde şüphe yaratmaktadır.

Bu çerçevede Yeni Şafak Gazetesi'nde manşet haberlerinde ardalan ve bağlam bilgisine ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Yeni Şafak Gazetesi'nin manşet haberleri değerlendirildiğinde haberi oluştururken ardalan ve bağlam bilgisi verilmediği görülmektedir.
- Hatta gazete haberlerinde eylemcilerin, eylem gerekçesini oluşturan nedenleri de "söylenti" olarak sunarak, bu gerekçeleri de geçersiz kılmaktadır.
- Bu çerçevede eylemin nedenlerine ve gelişim sürecine ilişkin hiçbir bilginin verilmediği Yeni Şafak Gazetesi'nde haberler tamamen farklı bir perspektiften ele alınarak yapılandırılmakta ve böylece eylemin meşruluğunu yitirmesi ve itibar kaybetmesine neden olmaktadır.
- Gazete bu çerçevede eylemi büyük bir oyunun bir parçası olarak sunmakta ve hedefin de hükümeti devirmek olduğu iması yapılmaktadır.
- Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi haber değeri açısından değerlendirilebileceği gibi gazetenin ideolojik duruşu açısından da değerlendirilebilir. Hükümetin politikalarını koşulsuz bir şekilde destekleyen Yeni Şafak Gazetesi için eylemin meşruluğunu yitirmesinin sağlanması hükümet/iktidar güçleri açısından değerlendirildiğinde önemlidir.

2.1.2.2. Haber Kaynakları ve Alıntı Kullanımı

Çalışmada Van Dijk tarafından geliştirilen ve haber metinlerine uygulanabilen ESÇ çerçevesinde, şematik yapı içinde değerlendirilen bir diğer çözümleme kategorisi haber kaynakları ve alıntı kullanımıdır. "Alıntı modelleri (tırnak işareti)" söylem analizi altında, haberlerin güven duyulan çeşitli bilgi kaynakları üzerinde yapılandırılmasını kapsamaktadır. Doğrudan ya da dolaylı alıntı haber söylemi yapısı içinde doğruluk ve gerçekliğin görünüşünü veren, haberlerin içine örülmüş bir kullanımdır. Başka bir ifadeyle habercinin kaynağının kendi sözlerinden alıntı sunması, o olayın yadsınamaz gerçeklik olarak[820] algılanmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede haberde alıntı kullanımı 3 şekilde biçimlenmektedir. Yazılı basında tırnak içinde yapılan alıntılar doğrudan alıntı, tırnak işareti kullanılmadan yapılan alıntılar dolaylı alıntı, alıntılanan önerme ve sözcük metnin kendi sesine dönüştüğünde ise örtük alıntı olarak isimlendirilmektedir.[821]

Habercilerin bilgi kaynağı olarak resmi haber kaynaklarına olan bu bağlılığı, dünyanın ağırlıklı olarak bu görüşler etrafında kurulması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Alıntı kullanımıyla, toplum tarafından güçsüz olarak kabul edilen insanların ya da grupların perspektifleri, bakış açıları ve fikirleri haberlere konu edilmezken sadece güçlü ve etkili pozisyonda olan insanlara ya da gruplara bu olanağın tanınması eşik bekçiliğinin bir aracı haline gelmeye başlamaktadır. Başka bir ifadeyle daha güçlü grupların yetkileri ve statüleri haberlerde kullanılan "alıntı modelleri" ile yükseltilmekte, güçsüz olanlar ise–fakirler, gençler, eğitimsizler gibi- sistematik olarak susturulmaktadır. Haberlerde yüksek rütbeli görevlilerin, hükümet kaynaklarının söyledikleri kelimesi kelimesine ve detaylı bir şekilde özenle hazırlanırken, daha yetkisiz ve toplumsal anlamda güçsüz pozisyonda bulunan gruplar ya da insanlar bazı uzmanların ya da hükümet görevlilerinin perspektifinden sıklıkla suçluların eylemleri ve davranışları üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla alıntı modelleri haberler içindeki konular ve insanların yorumlanması ve okuyucuların algılarının manipüle edilmesinde güçlü bir ideolojik araçtır.

---

[820] Tuchman, 1978, s.96.
[821] İnal, 1996, s.101.

Cumhuriyet Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Cumhuriyet Gazetesi incelendiğinde, gazetenin manşetten verdiği haberlerinin tümü ya olay yerinde bulunan muhabirlerine ya da yine gazetenin büyükşehirlerde bulunan büro ve haber merkezlerine aittir. Yani Cumhuriyet Gazetesi manşet haberlerinde kendi profesyonel kadrolarını kullanmıştır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile eylemcilerin görüşlerine başvurularak oluşturulan haberlere rastlanmaktadır.

Haberde alıntı kullanımı açısından haberler incelendiğinde ana başlıklarda alıntı kullanılmamıştır. Ancak üst başlıklar, alt başlıklar, ara başlıklar ve bazı haberlerde kullanılan spot cümleleri incelendiğinde Cumhuriyet Gazetesi'nin her üç türden alıntı kullandığı görülmektedir.

Bu alıntıların bir kısmı eylemler sırasında göstericilerin attıkları sloganların tırnak içinde ve kalın puntolarla yazılmasından oluşmaktadır. "Taksim bizim, İstanbul bizim"; "Direniş bitmedi, daha yeni başlıyor"; "Hükümet istifa"; "Sık bakalım sık bakalım, biber gazı sık bakalım"; "Caney caney caney işte meydaney, delikanlı Tayyip neredesin hani"; "Her yer Taksim her yer direniş"; "Faşizme karşı omuz omuza"; "AKP halka hesap verecek"; "Beşiktaş Çarşı, faşizme karşı"; "Yağma yok, Fenerbahçe var" şeklindeki bu sloganlar hem tırnak içinde hem de kalın harf karakterleriyle Cumhuriyet Gazetesi'ndeki haber metinlerinde kullanılmıştır.

Alıntı kullanımında Gezi Parkı eylemlerine katılan gençlerin ve Taksim Dayanışması'na ait açıklamaları yapan platform üyelerinin sözleri de alıntı şeklinde verilmiştir.

Alıntı kullanımın en fazla yapıldığı haber aktörü Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dır. Haberin alt başlıklarında, ara başlıklarında, haber girişi ve haber metninde Başbakan Erdoğan'ın sözleri tırnak içinde ve tıpkı Gezi eylemcilerinin sözleri gibi kalın harf karakterleriyle aktarılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin Başbakan Erdoğan'ın konuşmalarını alıntı şeklinde vermesinde dikkat çeken nokta ise "Erdoğan, şunları söyledi" son sözüyle, haber metninin tamamının Erdoğan'ın konuşmasına bırakılmasıdır. Muhabirin doğrudan alıntı yapmasına karşı tırnak işareti kullanmadığı bu alıntıda, Başbakan Erdoğan'ın

konuşmasının önemli bölümleri olduğu gibi alınmıştır. Dolayısıyla alıntının bu kullanım şekli Başbakan Erdoğan'ın sözlerinin olaya ilişkin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Öte yandan bu alıntı biçimi, kapalı bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin başka okumalara izin vermediği görüşünü de desteklemekte ve konuşmanın olduğu gibi verilmesiyle haber metni kapanmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Cumhuriyet Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullanmıştır.
- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak eylemciler, hükümet kaynakları, eylemi organize eden grup görülmektedir.
- Cumhuriyet Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntıları, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntıları, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntıları da haber metinlerinde kullanmıştır. Öte yandan bu alıntı türleri içine girmeyen ve tırnak içinde olmadığı halde söyleyenin sesinin olduğu gibi kullanıldığı alıntılar da mevcuttur.
- Cumhuriyet Gazetesi eylemcilerin ve eylemi organize edenlerin söylemlerini tırnak içinde doğrudan alıntılayarak dolaşımda tutmuştur.
- Benzer şekilde doğrudan alıntıların kullanımıyla iktidar/güç sahiplerinin görüşlerinin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen görüşlerin yeniden üretilmesine neden olmuştur.
- Burada, eylemcilerin söylemleri ile iktidar/güç sahibi seçkinlerin söylemlerinin dolaşımda tutulması açısından bir ayrımın ortaya konulması gerekmektedir. "Tanınmışlık" haber değeri açısından önemli bir unsurdur ve halk da tanıdık, bildik isimlerin söylemlerine daha farklı bir önem atfetmektedir. Dolayısıyla eylemcilerin söylemlerinin aktarılması onları dolaşımda tutmakta ancak iktidar/güç sahiplerinin söylemleri karşısında etkisi daha az ve bir anlamda da daha az güvenilir bulunması olasılığı nedeniyle, iki söylem arasında fark bulunmaktadır. Bu nedenle her iki taraf için eşit düzeyde bir aktarım söz konusu olsa bile, iktidar/güç sahibi haber aktörlerinin söylemleri kamuoyu üzerinde daha büyük bir etki yaratmakta ve önemsenmektedir.

- Gazetenin kullandığı dolaylı ve örtük anlatımlarla yine güç ve iktidar sahiplerinin söylemleri halkın diline çevrilmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan haber metinleri, Cumhuriyet Gazetesi'nde dolaşıma girmek ve bir alan oluşturmak isteyen başka bir ifadeyle mücadele eden söylemlerin (Gezi Parkı eylemcileri ve Taksim Dayanışması) yanı sıra egemen söylemlerin, güç ve iktidar sahiplerinin söylemlerinin temsil edilmesine ve dolaşımda tutulmasına aracı olmaktadır.
- Egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

Zaman Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Zaman Gazetesi incelendiğinde, gazetenin manşetten verdiği haberlerinin tümü kendi profesyonel muhabirlerine dayanmaktadır. Yani Zaman Gazetesi manşet haberlerinde kendi personelini kullanmıştır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında Zaman Gazetesi'nin manşet haberlerinin büyük çoğunluğu hükümet/iktidar kişi ya da kurumlarının görüşlerini içermektedir. Haber değeri kriterleri açısından bu durum Zaman Gazetesi'nin iktidar ya da resmi kaynakların güvenilir, eylemcilerin ise güvenilmez haber kaynağı değerlendirmesine bağlı kaldığı ve böylece egemen söylemi dolaşıma sokarak yeniden üretilmesine katkı sağladığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Haberde alıntı kullanımı açısından haberler incelendiğinde ana başlıklar dahil haberin tüm bölümlerinde alıntı kullanılmıştır. Haber başlıkları, haber spotu, haber girişi ve haber metninde doğrudan, dolaylı ve örtük alıntıların hepsini kullanan Zaman Gazetesi'nde haberlerin çoğunun iktidar/hükümet kaynaklarına dayanması nedeniyle alıntılar da bu kaynaklara ait olmaktadır. Özellikle başlıklarda kullanılan alıntılar ancak haber okunduğu zaman haberde adı geçen aktöre ait olduğu anlaşılması nedeniyle egemen söylemlerin dolaşıma sokulmasına izin verdiği gibi, egemen söylemlerin gündelik dile yerleşmesine olanak sağlayan bir uygulama olarak görülmektedir.

Öte yandan Zaman Gazetesi de özellikle iktidar/hükümet kaynaklarına ait açıklamaları “Gül’ün açıklamasının satırbaşları şöyle:” , “Arınç’ın açıklamaları özetle şöyle:”, “Başbakan Erdoğan’ın açıklamaları şöyle” şeklindeki ifadelerle haberin geri kalan kısmının haber aktörünün açıklamalarına bırakılması haberin kapanmasına ve iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarının yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına neden olduğu için önemli görülmekte ve egemen ideolojinin dolaşıma sokularak temsil edilmesini ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Zaman Gazetesi’nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Zaman Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullanmıştır.
- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak ağırlıklı olarak hükümet kaynaklarının kullanıldığı görülmektedir.
- Zaman Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntılar, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntılar, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntılar olmak üzere üç türlü alıntı yöntemini de haber metinlerinde kullanmıştır. Alıntı kullanımının başlık dahil olmak üzere haber metninin bütün bölümlerinde kullanılması söyleyenin sesinin haber metnini oluşturması nedeniyle yadsınamaz gerçeklik olarak algılanmasına neden olmaktadır.
- Öte yandan gazetenin kullandığı dolaylı, doğrudan ve örtük alıntılarla iktidar/hükümet kaynaklarının yani güç ve iktidar sahiplerinin söylemleri halkın diline çevrilmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan haber metinleri, Zaman Gazetesi dolayımıyla egemen söylemlerin, güç ve iktidar sahiplerinin söylemlerinin temsil edilmesine ve dolaşımda tutulmasına aracı olmaktadır. Bu tutumuyla Zaman Gazetesi bir kitle iletişim aracı olarak farklı söylemlerin mücadelesine izin vermemekte ve tek bir söylemi temsil etmektedir.
- Dolayısıyla egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

Hürriyet Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Hürriyet Gazetesi incelendiğinde, haberi yapılandıran ve oluşturan olarak gazetenin sahip olduğu profesyonel kaynaklar görülmektedir. Hürriyet Gazetesi olay yerinde bulunan muhabirleri, gazetecileri aracılığıyla manşet haberlerini oluşturmakta ve sunmaktadır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında ağırlıklı olarak iktidar/hükümet kaynakları görülmektedir. Daha çok Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamaları ve değerlendirmeleri Hürriyet Gazetesi'nde manşete taşınan haberleri oluşturmaktadır.

Haberde alıntı kullanımı açısından haberler incelendiğinde ana başlıklardan, alt başlıklara, üst başlıklardan haber girişlerine ve haber gövdesine kadar, haberin tüm yapısal birimlerinde Hürriyet Gazetesi alıntı kullanmıştır. Bu alıntılar özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerde doğrudan alıntı ve metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntı şeklindeyken, güvenlik güçleri ya da eylemcilerle ilgili alıntılarda dolaylı alıntı tekniği kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen diğer gazetelerde haber metninin girişinden sonraki kısmında yani haberin gövdesinde haberde adı geçen kişi ya da kurumlara haber metni devredilirken, Hürriyet Gazetesi'nde bu uygulama haber girişinde başlamaktadır. Dolayısıyla haber metninin tamamı bir kişinin yapmış olduğu açıklamadan ve değerlendirmeden oluştuğunda, kapalı bir metin olarak değerlendirilen haber metni iyice kapanmakta ve başka okumalara izin vermeyerek haberde adı geçen kişi ya da kurumun görüşleri etrafında yapılanmasına neden olmaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Hürriyet Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullanmıştır.
- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak ağırlıklı olarak, iktidar ve hükümet kaynaklarının olduğu görülmektedir.
- Hürriyet Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntıları, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntıları, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntıları da haber metinlerinde kullanmıştır. Öte yandan haber metninin tamamının

açıklamayı yapan kişinin açıklamalarından oluşması söyleyenin sesine dönüşen haber metinlerinim ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- Hürriyet Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin hükümet ve iktidar kaynaklarının açıklamalarını doşalımda tutarken, olayların ikinci tarafı olan eylemcilerin değerlendirmelerini aynı oranda dolaşımda tutmadığı görülmektedir.
- Gazetenin özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerin yapılandırılmasında alıntıyı haber metnini oluşturacak şekilde kullanması, bu açıklamaların ve değerlendirmelerin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanması sonucunu doğurmanın yanı sıra, egemen ideolojinin yeniden üretimini sağlamakta ve egemen tanımlamaların gündelik dile yerleşmesi sonucunu doğurmaktadır.
- Gazetenin kullandığı dolaylı ve örtük anlatımlarla yine güç ve iktidar sahiplerinin söylemleri halkın diline çevrilmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan haber metinleri, Hürriyet Gazetesi'nde dolaşıma girmek ve bir alan oluşturma mücadelesi içinde yer almamıştır. Çünkü gazete tek taraflı bir tutum sergileyerek, güç ve iktidar sahiplerinin söylemlerini kamuoyuna aktarmıştır.
- Egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

Sabah Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Sabah Gazetesi incelendiğinde, gazetenin manşetten verdiği haberlerinin tümü kendi muhabirlerinin aktardığı haberlerden oluşmaktadır. Yani Sabah Gazetesi manşet haberlerinde kendi profesyonel kadrolarını kullanmıştır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında ağırlıklı olarak hükümet/iktidar güçlerinin görüşlerine başvurularak oluşturulan haberlere rastlanmaktadır.

Haberde alıntı kullanımı açısından haberler incelendiğinde Sabah Gazetesi'nin ana haber başlıklarından başlayarak haberin tüm yapısal bölümlerinde alıntı kullandığı görülmektedir. Bu anlamda Sabah Gazetesi manşet haberlerinde her üç türden alıntıyı da kullanmıştır.

Sabah Gazetesi'nde alıntı kullanımın en fazla yapıldığı haber aktörleri olarak hükümet/iktidar güçlerinin ve özellikle de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarının aktarılmasında karşılaşılmaktadır. Haberin üst başlığından ana başlığına, alt başlıklarından haber girişlerine ve haber gövdesine kadar her bölümünde iktidar/hükümet kaynaklarının sözleri doğrudan, dolaylı ve örtük alıntı türlerinin hepsi kullanılarak aktarılmaktadır.

Diğer gazetelerde örneklerine rastlanıldığı gibi Sabah Gazetesi'nde de hükümet/iktidar kaynaklarına ilişkin ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına ilişkin haberlerde alıntı kullanımı haber gövdesini oluşturmaktadır. Haber girişinde yapılan kısa bir sunumun ardından haberin gövdesi iktidar/hükümet kaynaklarının sözlerinin doğrudan aktarılmasını içermektedir. Dolayısıyla alıntının bu kullanım şekli hükümet/iktidar güçlerinin sözlerinin olaya ilişkin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Öte yandan bu alıntı biçimi, kapalı bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin başka okumalara izin vermediği görüşünü de desteklemekte ve konuşmanın olduğu gibi verilmesiyle haber metni kapanmaktadır.

Sabah Gazetesi'nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Sabah Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullanmıştır.
- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak hükümet kaynaklarının kullanıldığı görülmektedir.
- Sabah Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntıları, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntıları, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntıları haber metinlerinde kullanmıştır.
- Sabah Gazetesi eylemcilerin ve eylemi organize edenlerin söylemlerini alıntı kullanmadan aktarırken tek taraflı bir sunum yaptığı gözlenmektedir.

- Doğrudan alıntıların kullanımıyla iktidar/güç sahiplerinin görüşlerinin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen görüşlerin yeniden üretilmesine neden olmuştur.
- Gazetenin haber başlıklarından başlayarak haber metninin her bölümünde doğrudan ve metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntı kullanımıyla güç ve iktidar sahiplerinin söylemlerini halkın diline çevirmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan haber metinleri, Sabah Gazetesi'nde söylemsel bir mücadele alanına dönüşmemekte, iktidar/hükümet güçlerine ait söylemlerin kamuoyuna duyurulması şeklinde tek taraflı bir şekilde dolaşıma girmesine ve aktarılmasına dönüşmektedir.
- Egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

Sözcü Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Sözcü Gazetesi incelendiğinde, gazetenin manşetten verdiği haberlerinin bir kısmı haber ajanslarından alınmış haber olmakla birlikte, bir kısmı da kendi muhabirlerine aittir. Yani Sözcü Gazetesi manşet haberlerinde kendi profesyonel kadrolarının yanı sıra, haber ajanslarından gelen haberleri de kullanmıştır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında ise eylemcilerin isteklerinden ve neden eylem yaptıklarından ziyade Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dır.

Sözcü Gazetesi haberde alıntı kullanımı açısından incelendiğinde ana başlıklar dahil olmak üzere, alt başlık ve üst başlıklarda alıntı kullanmadığı, buna karşılık spot cümlelerinde alıntı kullandığı görülmektedir. Sözcü Gazetesi'nin bu çerçevede spot cümleler de dahil olmak üzere haber girişi ve haber gövdesinde doğrudan, dolaylı ve örtük olmak üzere üç türlü alıntı biçimini de kullanmıştır. Bu alıntıların büyük bir çoğunluğu da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın sözlerine aittir.

Sözcü Gazetesi, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın sözlerini aktaran haberlerde, diğer gazetelerde de örnekleri görüldüğü gibi haber metninin tamamının Erdoğan'ın açıklamalarına bırakılması şeklindedir. Haber girişinde eleştirel bir değerlendirme yapılsa da haber metninin tamamının iktidar/güç sahiplerine bırakılması, Başbakan Erdoğan'ın sözlerinin olaya ilişkin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Öte yandan bu alıntı biçimi, kapalı bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin başka okumalara izin vermediği görüşünü de desteklemekte ve konuşmanın olduğu gibi verilmesiyle haber metni kapanmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Sözcü Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini ve haber ajanslarını kullanmıştır. Ajans gazeteciliği gazete, dergi veya televizyon için haber yazımında farklılık göstermektedir. Ajans muhabiri haberini, genellikle ayrıntılı ve uzun yazarken, haberlerinin kurgusunu ise genellikle önemlilik sırasına göre (ters piramit kuralı) oluşturmaktadır. Dolayısıyla ajans muhabirinin yazdığı haberler, aboneler tarafından yeniden yazılmaya (redaksiyona, edite) uygun metinlerdir. Gazete muhabiri sayfa durumunu düşünerek ajanstan gelen bir metin üzerinde değişiklik yapabilmektedir.[822] Dolayısıyla gazetenin haber ajanslarından gelen haberler üzerinde bu çerçevede bir değişiklik yaptığı düşünülmektedir.
- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan görülmektedir. Sözcü Gazetesi eylemciler adına Erdoğan'ı söylemleri, üslubu ve eylemleriyle eleştirmekte ve çeşitli uyarılarda bulunmaktadır.
- Sözcü Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntıları, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntıları, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntıları da haber metinlerinde kullanmıştır. Öte yandan bu alıntı türleri içine girmeyen ve tırnak içinde olmadığı halde söyleyenin sesinin olduğu gibi kullanıldığı alıntılar da mevcuttur.

---

[822] Muzaffer Şahin, "Ajans Gazeteciliği ve Medya Sektöründe Haber Ajanslarının Etkinliği", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 37, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara, 2013, s.201.

- Sözcü Gazetesi'nin manşet haberlerinde eylemcilerle güvenlik güçleri arasındaki çatışma yer almaktadır ancak eylemcilerin görüşlerine ilişkin bir haberle karşılaşılmamaktadır. Bir anlamda gazete ismine uygun bir şekilde eylemcilerin sözcülüğünü üstlenmekte ve bu sözcülük çerçevesinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a kendi ağzından eleştirilerini sıralamaktadır.
- Ancak gazete eylemcilerin sözcülüğünün yanı sıra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarını da olduğu gibi haberleştirmeyi tercih etmiştir. Dolayısıyla eleştiri ve uyarıların yanı sıra doğrudan alıntı kullanımıyla iktidar/güç sahiplerinin söylemlerinin dolaşıma sokulması bu görüşlerin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen görüşlerin yeniden üretilmesine neden olmuştur. Ancak gazete bu uygulamayı ilk sayfasında değil, haberin iç sayfalardaki devamında gerçekleştirmiştir.
- Gazetenin kullandığı dolaylı ve örtük anlatımlarla yine güç ve iktidar sahiplerinin söylemleri halkın diline çevrilmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Haber metinleri, kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan metinler olarak değerlendirilse de Sözcü Gazetesi manşet haberlerinde gazetenin görüşlerini içeren yani bir anlamda kendine yeten metinler olarak da haberlerini yapılandırmıştır. Bunun yanı sıra başka söylemlere ihtiyaç duyulduğunda ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve hükümete muhalif söylemlerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi eylemcilerin sözcüsü olarak gazetenin kendi düşüncelerini, Başbakan Erdoğan'ın söylemlerini ve hükümete muhalif pozisyonda olanların söylemlerinin temsil edilmesine ve dolaşımda tutulmasına aracı olmaktadır.
- Her ne kadar muhalif görüşler dile getirilse de egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Haber kaynağı ve alıntı kullanımı konusunda Yeni Şafak Gazetesi incelendiğinde, gazetenin manşetten verdiği haberlerini ağırlıklı olarak muhabirlerine dayandırmaktadır. Yani Yeni Şafak Gazetesi manşet haberlerinde kendi profesyonel

kadrolarını kullanmıştır. Haberin dayandırıldığı kişi ya da habere konu olan kişi ya da kurumlara bakıldığında yabancı medya ajanları, uluslararası kuruluşlar, emniyet kaynaklarıyla birlikte iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamaları yer almaktadır. Yeni Şafak Gazetesi'nde eylemcilerin görüşlerine, eylemi neden yaptıklarına ilişkin, eylemcilere dayandırılarak oluşturulan bir habere rastlanmamıştır. Dolayısıyla Yeni Şafak Gazetesi'nin manşet haberlerinde eylemciler bulunmamaktadır.

Haberde alıntı kullanımı açısından haberler incelendiğinde ana başlıklardan, spot cümlelerine ve haberin girişiyle birlikte haber gövdesinde dolaylı, doğrudan ve örtük alıntı türlerinden üçü de kullanılmıştır. Alıntı kullanımında dikkat çeken bir başka nokta da özellikle altı çizilmesi, vurgulanması gereken bölümlerin metin içinde kalın ve koyu puntolarla yer almasıdır. Dolayısıyla gazete okuyucularına bu metnin burası daha önemli mesajı vermekte ve okuyucuyu bu şekilde yönlendirmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi alıntı kullanımını en çok iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarında kullanmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte hükümet kaynaklarının açıklamaları diğer gazetelerde de örnekleri görüldüğü gibi haber metninin sesine dönüşen doğrudan konuşmanın aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla alıntının bu kullanım şekli Başbakan Erdoğan ile hükümet kaynaklarının sözlerinin olaya ilişkin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Öte yandan bu alıntı biçimi, kapalı bir metin olarak değerlendirilen haber metinlerinin başka okumalara izin vermediği görüşünü de desteklemekte ve konuşmanın olduğu gibi verilmesiyle haber metni kapanmaktadır. Yeni Şafak Gazetesi'nin diğer gazetelerden bir farkı, haberi yapılandıran muhabirin haber girişlerini diğer gazetelere göre daha detaylı bir şekilde yazdığının görülmesidir. İncelenen diğer gazetelerde özellikle iktidar/hükümet kaynaklarına ilişkin haberlerde haber girişlerinin bir veya iki cümleyle yazıldığı görülürken, Yeni Şafak Gazetesi hükümet/iktidar güçlerine ilişkin pozitif değerlendirme ve yorumlarını detaylı bir şekilde haber girişlerine aktarmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi'nde manşet haberlerinde haber kaynağı ve alıntı kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlarla karşılaşılmaktadır:

- Yeni Şafak Gazetesi haberi yapılandıran kaynak olarak kendi muhabirlerini kullanmıştır.

- Haberin dayandırıldığı haber aktörü olarak uluslararası medya, uluslararası kuruluşlar, emniyet kaynakları ve hükümet kaynakları görülmektedir.
- Yeni Şafak Gazetesi tırnak içinde yapılan doğrudan alıntıları, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntıları, metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntıları haber metinlerinde kullanmıştır
- Yeni Şafak Gazetesi özellikle iktidar/hükümet güçlerine ait açıklamaları doğrudan ve metnin kendi sesine dönüşen türde alıntılayarak dolaşımda tutmuştur.
- Bu şekilde yapılan alıntılamayla iktidar/güç sahiplerinin görüşlerinin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına ve egemen görüşlerin yeniden üretilmesine neden olmuştur.
- Gazetenin kullandığı dolaylı ve örtük anlatımlarla yine güç ve iktidar sahiplerinin söylemleri halkın diline çevrilmekte ve böylece egemen söylemlerin inanılırlığı haber metinlerinin içinde kurularak, gündelik dile yerleşmektedir.
- Kendine yetemeyen ve başkalarının söylemlerini kullanmaya ihtiyaç duyan haber metinleri, Yeni Şafak Gazetesi'nde tek yönlü olarak dolaşıma girmekte ve bu nedenle söylemsel bir mücadele alnından söz etmek mümkün olmamaktadır.
- Egemen söylemlerin temsil edilmesi ve dolaşımda tutulmasında toplumun kurumsal düzenin varolan güç yapısı içinde yeniden üretimi, güç ve iktidar sahibi kurum ya da kişilerin kendi tanımlamalarını kabul ettirme olasılığının artmasına neden olmaktadır.

2.1.2.3. Olay Taraflarının Olaya Getirdikleri Yorumlar

Tematik yapı, olay taraflarının olayı değerlendirme şeklinin ortaya konmasıyla noktalanmaktadır. Yorum, ihtilaflı konularda tarafların konuya nasıl baktıklarını, nasıl değerlendirdiklerinin açığa çıkarılmasını içermektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni haberleştirirken, olayın taraflarının değerlendirmelerine de haberlerinde yer vermiştir. Buna göre Gezi Parkı eylemcileri Cumhuriyet Gazetesi tarafından özgürlük ve demokrasi uğruna korkuyu yıkan ve bu çerçevede yeni bir siyasi iklim yaratan "gençler" olarak tasvir etmekte ve gençlerin baskılara, yasaklara "dur demek" için sokaklarda olduklarını vurgulamaktadır.

Direnişin asıl nedeni olarak da Başbakan Erdoğan'ın otoriter tavırlarını gösteren gazete, eylemcileri "özgürlükçü" olarak tanımlamakta ve Gezi protestocularını tehditkar sözler diye tanımladığı Başbakan Erdoğan'ın söylemiyle karşılaştırmaktadır. Gazeteye göre Gezi eylemcileri, barışçıl, uzlaşmacı, hoşgörülü bir dil ve yöntem kullanan, farklı inançlara, renklere ve dillere saygılı demokratik bir iktidar isteyen kitle olarak tanımlanmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'nin diğer tarafında iktidar/hükümet yer almaktadır. Bu çerçevede hükümetin temsilcisi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın olaya ilişkin değerlendirmelerini Cumhuriyet Gazetesi, eylemcilerin Erdoğan tarafından "çapulcu" olarak nitelendirilmesini, Taksim Yayalaştırma Projesi çerçevesinde yapılacaklardan hükümetin geri adım atmayacağını, Taksim'e Topçu Kışlasını ve kışlayla birlikte Atatürk Kültür Merkezi'ni yıkarak yerine opera ve cami yapacaklarını dile getirerek vermiştir. Gazete ayrıca bu tür kararları almak için eylemcilerden izin almayacaklarını belirten Erdoğan'ın, kutuplaştırıcı bir üslupla "yüzde 50'yi evlerinde zor tuttuğunu" ve eylem yapanları "aşırı uçlar" olarak değerlendirmesini haberlerinde vurgulamıştır. Gazete Başbakan Erdoğan'ın eylemlerin dışarıdan manipüle edildiğine yönelik sözleriyle birlikte eylemleri terörize ettiği vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi, Başbakan Erdoğan'ın açıklamalarıyla halkı böldüğünü, aşağıladığını belirtmektedir. Cumhuriyet Gazetesi öte yandan iktidar/hükümet güçleri arasında da bir ayrım yapmakta Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün eylemcileri anladığına ilişkin sözlerini ön plana çıkarırken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın eylemcileri tehdit ettiğini ve süreci gerginlik içinde yönettiğini belirtmektedir.

Özetlemek gerekirse Cumhuriyet Gazetesi'ne göre eylemin nedeni Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın uzlaşmaz tavrı ve baskıcı yönetim biçimi, eylemciler ise özgürlük ve demokrasiden yana hoşgörülü ve uzlaşmacı bir kitleden oluşmaktadır.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi "Gezi Parkı Olayları"nı haberleştirirken, olayı tek taraflı olarak aktarmıştır. Haberlerinde iktidar/hükümet kaynaklarının görüşlerine yer veren gazete, eylemcilerin varlığından sadece "çatışma" ortamlarında söz etmeyi tercih etmiştir. Eylemlerin Gezi Parkı'nı korumak adına yapılan demokratik bir hal olduğu belirtilse de eylemcilerin ne istedikleri, neden eylem yaptıkları hakkında hiçbir bilgiye yer

verilmemiştir. Tanımlamalar ve uzlaşma çağrıları hükümet kaynaklarının açıklamalarına dayandırılması Gezi Parkı Eylemleri'nin tek taraflı bir bakış açısıyla sunulduğunu ve kamuoyuna iletildiğini göstermektedir.

Öte yandan Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan eylemciler Zaman Gazetesi tarafından ikili bir tanımlamaya tabi tutulmaktadır. "Samimi çevreciler" ve "samimi olmayan çevreciler" şeklinde yapılan bu tanımlama, kendi içinde "biz" ve "onlar" ayrımının kurulduğu zemindir. "Biz" samimi çevreciler olarak konumlandırılırken "onlar" yani "ötekiler" samimi olmayanlar, şiddet olaylarına karışanlar ve şiddetten beslenenler dolayısıyla suçlular olarak gösterilmektedir. Ayrıca "samimi olmayan çevrecilerin" dış kaynaklı bilinmeyen odaklar tarafından kullanıldığı söylenen haberlerde, eylemin amacından saptırıldığı vurgusu yer almaktadır. Haberlerde yer alan bu argümanların iktidar/hükümet kaynaklarının argümanlarıyla paralellik göstermesi gazetenin bakış açısının hükümet/iktidar kaynaklarının bakış açısını yansıtır nitelikte olduğu görülmektedir.

Zaman Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin verdiği haberlerde "uzlaşma" ve "sağduyu" mesajlarını da sıklıkla manşetine taşımıştır. Diyalog çağrısının yapıldığı bu mesajlar iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarıyla verilse de hem hükümet kaynaklarına hem de eylemcilere seslenilmektedir. Ancak uzlaşma mesajları demokratik hakkını kullanan "samimi çevreciler" için geçerliyken "samimi olmayanları" kapsamamaktadır.

Zaman Gazetesi güvenlik güçleri ile eylemciler arasında gerçekleşen "çatışma" ortamını bir anlamda eylemcilerin tutumu nedeniyle "hakettikleri" şeklinde sunarak statükonun devamından yana bir tavır sergilemektedir. Eylemciler polise taş ve sopalarla karşılık vermeseydi, kaldırım taşlarını polise atmak için biriktirmeselerdi, çöp kutularından ve diğer malzemelerden barikatlar oluşturmasalardı sert bir müdahaleyle karşılaşmayacakları iması yer alan bu bakış açısında kamu düzeninin korunması görevinin yerine getirildiği ifade edilmektedir.

Özetlemek gerekirse Zaman Gazetesi'ne göre eylemin nedeni; "Gezi Parkı'ndaki ağaçların korunmasıdır. Ancak eylemler gerek "samimi olmayan kişiler" gerekse "provokatörler ve dış kaynaklı odaklar" tarafından siyasallaştırılarak amacından uzaklaştırılmıştır. İktidar ve hükümet kaynaklarının sağduyulu mesajlarına rağmen

uzlaşmayan bu gruplara güvenlik güçlerinin müdahalesi bir anlamda zorunluluktur ve de haklıdır. Gazetenin Gezi Parkı Eylemleri'ni bu şekilde değerlendirmesi eylemlere kamuoyu desteğinin azalmasını sağlayıcı etkisi ve eylemlerin itibarsızlaştırılması açısından önemli görülmektedir.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi "Gezi Parkı Eylemleri"ni haberleştirirken, günlük gelişmelere göre bir seyir izlediği, güvenlik güçleri ile eylemciler arasında çatışma olduğunda haberleştirdiği, siyasilerden konuyla ilgili açıklama ve değerlendirme yapıldığında bu açıklamaları gündeme getirdiği görülmektedir. Özellikle eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmalarda polisin sert müdahalesini vurgulamasının yanı sıra eylemcilerin de polise çeşitli materyallerle karşılık verdiğini ön plana çıkararak eşitleme ya da polis müdahalesini meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Gazete genel olarak eylemleri "çatışma" temelinde incelemiştir. Ancak Gezi Parkı Eylemi'ne katılan gençlerin profilleri ve eyleme neden katıldıklarına ilişkin bilgileri de kamuoyuna iletmiştir.

Öte yandan gazete iktidar/hükümet kaynaklarının Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin değerlendirmelerine de sıkça gazetesinin manşet haberlerinde yer vermiştir. Özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamaları manşete taşınırken, çeşitli kademelerdeki iktidar güçleri de açıklamalarını Hürriyet Gazetesi yoluyla kamuoyuna duyurma imkanı bulmuştur. Gazete manşete eylemcilerin haber aktörü olduğu ve doğrudan onların görüşlerini içeren bir haberi çıkarmamıştır. Gazetenin Gezi Parkı Eylemleri sırasında genel olarak tavrı; "eylemciler Gezi Parkı'nda ağaçların korunması ve AVM yapılmaması için eyleme başlamışlardır, polis sert müdahalede bulunmuştur ancak eylemciler de polise karşılık vererek müdahalenin dozajı artmıştır, hükümet/iktidar kaynaklarının eyleme ilişkin görüşleri "devlete karşı bir ayaklanma" şeklindedir ve yine polis müdahalesiyle eylem kontrole alınmıştır" şeklindedir. Dolayısıyla gazete eylemin büyümesinin nedenini polis şiddeti olarak gösterirken, eylemcilerin taleplerine ve isteklerine yer vermeyerek eylemleri üçüncü bir göz olarak değerlendirmeyi tercih etmiştir. Eylemcilerin profiline ilişkin bilgilerin yer aldığı gazetede, eyleme katılanların katılma nedeni polis şiddeti olarak gösterilirken, yaş ve cinsiyet durumları ortaya konulmuştur. Eylemcilerin ne istedikleri bu anlamda gazetenin manşet haberinde kendi ağızlarından yer bulamamıştır.

Gazetenin manşetten verdiği haberler değerlendirildiğinde Gezi Parkı Eylemi'nn tarafları olarak görünen "eylemciler" ve "hükümet/iktidar kaynakları"na eşit mesafede durmaya çalıştığı ancak bu duruşun haberleştirilen aktörlerin daha çok hükümet ve iktidar kaynakları olması nedeniyle yine egemen güçler lehine bozulduğu görülmektedir.

Özetlemek gerekirse Hürriyet Gazetesi eylemciler ve güvenlik güçleri arasındaki çatışmayı kendi bakış açısından bir değerlendirme ve yorumlamaya giderken, özellikle iktidar ve hükümet kaynaklarına ilişkin açıklamaları olduğu gibi aktarmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla bir tarafı yorumlayan diğer tarafı olduğu gibi kamuoyuna aktaran bir yayıncılık anlayışında ibrenin egemen güçler lehine kaydığı görülmektedir.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi "Gezi Parkı Eylemleri"ni haberleştirirken, olayın her iki tarafında da haberlerinde eşit bir şekilde yer verdiği söylenemez. Eylemin gelişmelerini daha çok hükümet/iktidar kaynaklarının görüşlerini kamuoyuna sunarak aktarmayı tercih eden Sabah Gazetesi'ne göre, uzlaşmadan yana tavrı sergileyen hükümet/iktidar güçleridir. Dolayısıyla eylemcileri ve eylemin sözcülüğünü yapan Taksim Dayanışması Platformu'nun uzlaşmaz tavrının altı çizilirken, eylemcileri de demokratik olmayan tavırlarıyla eyleme katılmayanlar üzerinde baskı kuran kitle olarak tanımlamaktadır.

Sabah Gazetesi, eylemcilerin hükümetten taleplerini de amacını aşan talepler olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla uzlaşmaz tavırları nedeniyle eylemin polis gücüyle sona erdirilmesini de doğal ve meşru bir sonuç olarak sunan gazeteye göre eylemciler kaosu temsil ederken güvenlik güçleri sağduyunun temsilcileri olarak sunulmaktadır.

Sabah Gazetesi'nde eylemcilerin neden eylem yaptıkları, eylemin neden ülke çapına yayıldığı ve bu anlamda eyleme bizzat katılan eylemcilerin ne istediklerine ilişkin hiçbir haber manşete taşınmazken, eylemi yapanlar Sabah Gazetesi tarafından yok sayılmaktadır. Gezi Parkı Eylemleri'nin bu anlamda sadece hükümet/iktidar güçlerinin söylemleri çerçevesinde tartışıldığı ve ortaya konulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Özetlemek gerekirse Sabah Gazetesi'ne göre eylemin uzlaşmaz tarafı eylemciler, uzlaşmadan yana olan tarafı ise hükümet/iktidar güçleridir. Bu nedenle olayı hükümet görüşleri etrafında tartışmakta ve kamuoyuna aktarmaktadır.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerinde eylemleri polis şiddetiyle birlikte Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubuna ve icraatlarına dayandırarak vermektedir. Gazete manşet haberlerinin büyük bir kısmını Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alarak yapılandırmasına rağmen, Başbakan'ın yaptığı açıklamalar üzerinden de eleştirilerini sürdürmektedir. Özellikle haber başlıklarına bu açıklamaları sert bir dille yapılandıran Sözcü Gazetesi, haberin iç sayfadaki devamında Erdoğan'ın konuşmasını olduğu gibi aktarmakta ve dolaşıma sokmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan eylemcilerin düşünceleri, neden orada oldukları bilgisini eylemcilerin ağzından aktarmayan gazete adeta eylemcilerin sözcüsü gibi davranmakta ve eylemlerin Başbakan'ın üslubuna ve icraatlarına karşı bir tepki olduğunu ve bu tepkiyi genelleştirerek sunmaktadır. Manşet haberlerinde Sözcü Gazetesi dini referanslara da atıf yaparak, Kemalizm – İslamcılık karşıtlığı üzerinden ahlaki bir ölçüt sunmaktadır.

Gazeteye göre Gezi Parkı'nı savunanlara polisin işkence ve zulüm uygulaması ve buna paralel olarak Başbakan'ın tehdit dolu konuşmalarıyla öfkelenen halk eylemlerini genişleterek sürdürmüştür. Meselenin 2 ağaç meselesi olmadığını belirten Sözcü Gazetesi, Başbakan'ın üslubu ve yasaklarının asıl mesele olduğuna dikkat çekmektedir. Bu argümanlarını örneklerle açıklayan gazete Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı Osmanlı Devlet'inde devletin başı olan "padişah"a benzeterek baskıcı bir yönetim tarzı sürdürdüğünü belirtmekte ve bu atmosferin Türkiye'yi gerdiğinin altını çizmektedir. Sözcü Gazetesi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan özelinde hükümetin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin tutumuyla diğer icraatları arasında bir karşılaştırmaya giderek, gazete tarafından "terörist" olarak tanımlanan örgütlere daha toleranslı davranıldığını ancak Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan ve yine gazete tarafından "halk" olarak tanımlanan insanlara aynı toleransın gösterilmediği vurgulanmaktadır.

Özetlemek gerekirse Sözcü Gazetesi eylemin sözcülüğü çerçevesinde manşet haberlerinde Gezi Parkı Eylemleri'ni kayıtsız şartsız destekleyen bir anlam

yaratmaktadır. Eylemlerin sorumlusu ve tek nedeni olarak sunulan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Sözcü Gazetesi'nde hükümetten de ayrı tutulmakta ve anlam tamamen hükümeti tek başına yöneten, baskıcı ve bir anlamda totaliter bir lider olarak sunulmaktadır. Gazete eylemlerin hükümetin iktidardan ayrılmasını sağlayacak bir "devrim" niteliğine bürünebileceği imasında da bulunmakta ve eylemleri bu çerçevede tarihi günler olarak değerlendirmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri hakkında hükümet/iktidar temsilcilerinin ileri sürdüğü argümanları desteklemekte ve bu argümanları kanıtlayacak haberlerle eylemleri kamuoyuna aktarmaktadır. Bu argümanların ilki Gezi Parkı Eylemleri'nin iç ve dış mihrakların büyük Türkiye idealini engellemeye yönelik bir provokasyon olduğu yönündedir. Gazete bu çerçevede bu argümanı destekleyecek manşet haberleriyle eylemleri tanımlamakta ve özellikle Türkiye'nin istikrarını bozmak için yabancı parmakların, ajansların, Batılı düşünce kuruluşlarının faaliyetleriyle bu eylemlerin gerçekleştirildiği tezini ileri sürmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin Türkiye'yi ekonomik olarak da yıpratmayı hedeflediğini ileri süren gazete, bu argümanları İslamcılık-Batı Karşıtlığı ve dolayısıyla da Kemalizm karşıtlığı üzerinden yapılandırmaktadır.

Hükümet/iktidar güçlerinin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin ileri sürdüğü ikinci tez eylemlere katılan göstericiler hakkında ön plana çıkarılan "gerçek çevreciler" – "provokatörler" ayrımıdır. Yeni Şafak Gazetesi de manşet haberlerinde bu ayrımı güçlendirecek, destekleyecek şekilde haberlerini yapılandırırken, iktidar/hükümet kaynaklarının görüşlerini desteklemektedir. Bu çerçevede polis müdahalesini de haklılaştıran ve meşrulaştıran Yeni Şafak Gazetesi "gerçek çevrecilerin" Gezi Parkı'nda olduğunu "provokatörlerin veya militanların" ise Taksim Meydanı'nda kamu düzenini bozduklarına işaret etmektedir. Yeni Şafak Gazetesi'ne göre provokatörlere yapılan polis müdahalesi yerindedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Yeni Şafak Gazetesi'nin hükümet tezlerini kanıtlayacak argümanlarla manşet haberlerini yapılandırması kamuoyu nezdinde Gezi Parkı Eylemleri'ni itibarsızlaştırmaya ve meşruluğunu kaybetmesine yol açmasına neden olabilecek bir habercilik olarak değerlendirilmektedir. Yeni Şafak Gazetesi'nde

eylemlerin taraflarından biri olan eylemcilere manşet haberlerinde hiçbir şekilde yer vermemiştir. Bu çerçevede olayları tek taraflı bir bakış açısıyla sunan ve eylemlerin neden yapıldığına ve eylemcilerin eylemle ilgili düşüncelerinin ne olduğuna ilişkin manşet haberlerinde hiçbir enformasyon vermeyen gazete, eylemcilerin Taksim Yayalaştırma Projesi çerçevesinde yaptığı eylemin nedenlerini de "sözde" nedenler olarak ele almakta ve asıl amacın AKP Hükümeti'ni devirmeye yönelik bir sivil darbe girişimi olduğunu belirtmektedir. Sivil darbe girişiminin de dış mihrakların desteğiyle, içerideki işbirlikçileri üzerinden gerçekleştiğini ileri süren Yeni Şafak Gazetesi, bu çerçevede Gezi Parkı Eylemleri'nin tarafı olarak karşımıza çıkan eylemcilere karşı hükümet/iktidar güçlerinin tezlerini, söylemlerini ve eylemlerini açık bir şekilde desteklemektedir.

2.1.3. Mikro Yapı

Van Dijk'ın ESÇ'sinde mikro yapı cümle yapılarının aktif yada pasif olması, cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması, sözcük seçimleri gibi öğelerin incelendiği sentaktik çözümlemeyi, haber retorğini ve haberi destekleyecek ve inandırıcılığını artıracak unsurların çözümlenmesini içermektedir.

2.1.3.1. Sentaktik Çözümleme

Sentaktik çözümleme kapsamında haber metinlerinde yer alan cümle yapılarının aktif ya da pasif, basit ya da karmaşık olması bakımından bir değerlendirme yapılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi

Karmaşık cümle yapılarını kullanmayan Cumhuriyet Gazetesi'nde güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirilmesinde, müdahalenin öznesi olarak gösterdiği polisi aktif bir cümle yapısıyla sunmaktan kaçınmamaktadır. Ancak bazı anlatımlarda özne olarak polisin edilgen bir cümle yapısı içinde gizlendiğine rastlanılmıştır. "63 kişi ve bir turist çifti ise ellerinde limon bulunduğu için gözaltına alındı"; "Içişleri Bakanı Güler, 48 ilde düzenlenen 90'dan faza gösteride 939 kişinin gözaltına alındığını 53 kişinin yaralandığını açıkladı"; "Bu sırada bazı eylemcilerin polise pet şişeler atması üzerine binlerce kişinin üzerine tekrar gaz bombaları atıldı"; "Bunu Twitter mesajlarında da dile getiren 34 İzmirli genç, halkı suça teşvik ettiği gerekçesiyle gözaltına alındı"; "Taksim'de polis şiddetine karşı oluşturulan insan

zincirlerine bile gaz bombası atıldı" örneklerin de görüldüğü gibi eylemlerin polis tarafından yapıldığı bilinse de gizleme amacından ziyade polisin haksız konumuna işaret etmek için cümlelerde pasif yapı kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Eylemlerle ilgili cümle yapıları da "Erdoğan'ın değişmeyen tavrı üzerine sosyal medya üzerinden dünyanın tüm kentlerinde bugün ve yarın #OccupyGezi'yle dayanışma eylemleri çağrısı yapıldı"; "Çağrıda **"**Bu hafta sonu size #OccupyGezi'yle ve tüm Türkiye'deki protesto dalgalarıyla dayanışma içinde meydanlara çıkarak kamusal alanınıza sahip çıkmaya davet ediyoruz" denildi"; "Şimdiye değin Taksim'de yapılan miting ve yürüyüşlerin en büyüğü gerçekleştirildi"; Mitingde yaşamını yitirenler de unutulmadı" örneklerinde de olduğu gibi eylemlerle ilgili genellikle aktif cümle yapılarının kullanılmasına rağmen pasif cümle yapılarıyla, özellikle cümlelerin anlamlarından yola çıkarak bir değerlendirme yapıldığında eylemlere katılımın büyüklüğünü anlatmak için pasif cümle yapılarının kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Pasif cümle yapısı kullanımın üçüncü örneği kesin olmayan bilgiler ya da kaynak belirtilmeyen enformasyon konusunda uygulandığı görülmektedir. "İki haftada 4 insanın ölmesini, binlerce insanın yaralanmasını referandumla perdelemeyi amaçlayan Erdoğan'ın İçişleri Bakanı'na "Gençler zarar görmeden bu iş 24 saatte bitecek" talimatı verdiği belirtildi"; "Erdoğan'ın "İçişleri Bakanıma talimat verdim. 24 saat içinde bu iş bitecek" dediği öğrenildi" ifadelerinde olduğu gibi, kesinleştirilemeyen ya da kaynak gösterilemeyen enformasyonun iletiminde, eylem bir faile dayandırılamadığı için pasif cümle yapılarının kullanıldığı görülmektedir.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi haberlerinde karmaşık cümle yapısını kullanmamıştır. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirilmesinde gazete, eylemciler ile güvenlik güçlerini müdahalenin iki aktif öznesi olarak konumlandırdığı için hem polisin eylemlerini hem de eylemcilerin eylemlerini aktif bir cümle yapısıyla sunmaktan kaçınmamıştır. Ancak bazı anlatımlarda özne olarak polisin edilgen bir cümle yapısı içinde gizlendiğine rastlanılmıştır. "Direnenlerden bazıları gözaltına alındı; Gezi Parkı abluka altına alındı" ifadelerinde eylemin öznesi gizlenmiştir. Bu cümlelerde belirtilen eylemlerin polis tarafından yapıldığı bilinse de gizleme amacından ziyade polisin ve

eylemcilerin birbirlerine denk şekilde haksız konumuna işaret etmek için cümlelerde pasif yapı kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Zaman Gazetesi'nde eylemin yeşili koruma amacından uzaklaştığını belirten anlatımlarda da pasif yapı kullanıldığı gözlenmektedir. "Gezi Parkı protestolarıyla demokratik hakkını kullanan vatandaşların arasına sızan provokatörlerin, eylemleri kana bulamak istediği öne sürüldü; Barikatlarda havai fişek düzenekleriyle patlatılmak istenen 8 tüp ele geçirildi; İzmir'de ise 8 adet ses bombası yapan üç zanlı gözaltına alındı; Önceki gece Gümüşsuyu'ndaki olaylarda diplomatik pasaportlu 6 yabancı yakalanırken, 4'ü gözaltına alındı; Havai fişek ve kablo düzenekli tüplerin göstericilerin yoğun olduğu saatlerde patlatılacağı ileri sürüldü" ifadelerinde görüldüğü gibi pasif cümle yapısı kullanılmakta ve bu kullanım verilen bilginin kesin olmadığının ve habere ilişkin bir kaynak belirtilmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Zaman Gazetesi'nde karmaşık cümle yapıları olmamasına rağmen gazetenin habere dahil ettiği kişi ya da kurumların açıklamalarının karmaşıklığını gidermek için açıklama yaptığı görülmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bir sözünü parantez içinde açıklayan gazetenin konunun daha anlaşılır olma gayreti içinde olduğu gözlenmektedir. "Bir ara taktılar AVM diye. Zaten metresiyle (alan olarak) orada böyle bir şeyin olması mümkün değildir" ifadesi içinde kullanılan parantez Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ne demek istediğini açıklamaya yönelik bir uygulamadır.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi haber metinlerini çoğunlukla basit cümle yapılarıyla sunsa da bazı haberlerinde kullanılan dil karmaşık cümle yapısından ziyade anlaşılması güç cümle yapılarını içermektedir. Hem spotta hem de haber girişlerinde aynı cümlelerin sık sık tekrarlandığı haber cümleleri hem haberin okunmasını zorlaştırmakta hem de anlamın aynı kelimelerle kurulması haberin içinde fazla bilgi olmadığı izlenimini yaratmaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nin cümle yapıları aktif ve pasif cümle açısından değerlendirildiğinde, gazete polis müdahalesini aktif cümle yapısıyla sunmaktan kaçınmamıştır. Müdahalede bulunan polis fail olarak cümlede belirtilmiş, bunun yanı sıra eylemcilerin polise karşı davranışları da aktif cümle yapılarıyla aktarılmıştır. "Müdahalede yaralananlar Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kaldırıldı; Polis

çekilince parka girildi; İzmir'de sosyal medya üzerinden yaptıkları çağrılarla örgütlü şekilde halkı isyana teşvik ettikleri ve propaganda yaptıkları ileri sürülenlere yönelik operasyon düzenlendi; Gözaltına alınan 34 kişiden 12'si savcılık ifadesinin ardından serbest bırakıldı" ifadelerinde özellikle polisin eylemciler üzerindeki müdahale dışındaki eylemlerin aktarımında pasif cümle yapıları kullanılmıştır. Bu cümlelerde belirtilen eylemlerin polis tarafından yapıldığı bilinse de gizleme amacından ziyade polisin haksız konumuna işaret etmek için cümlelerde pasif yapı kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde cümle yapılarında dikkat çeken bir başka kullanım şimdiki zaman ifadeleridir. Daha çok evrensel gerçekleri ifade etmek için kullanılan şimdiki zaman olarak adlandırılan bu kullanım, "Gezi Parkı'nda başlayıp yayılan protestolarda istenmeyen görüntüler ortaya çıkıyor. Polisin aşırı güç kullanımı ve şiddet yanlısı bazı küçük grupların eylemlerinden masum insanların zarar görmesi vicdanları yaralıyor" ifadelerinde olduğu gibi cümledeki anlam tüm toplumsal hareketlerin kaderiymiş gibi sunulmakta ve evrenselleşmiş gerçeklik olarak ifade edilmektedir.

Sabah Gazetesi

Karmaşık cümle yapılarını kullanmayan Sabah Gazetesi'nde eylemcilerle güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın aktarılmasında aktif cümle yapılarının yanı sıra pasif cümle yapılarının da kullanıldığı görülmektedir. Her ne kadar polisin yaptığı müdahaleyi meşru olarak aktaran gazetede "Saat 20.55'te başlayan müdahaleyle kalan grup kısa sürede meydandan ve parktan çıkarıldı", "Daha sonra meydan parktaki flamalar ve çadırlar söküldü. Meydan trafiğe kapatıldı ve kimsenin meydana girmesine izin verilmedi" cümlelerinde kullanılan pasif yapı, polisin fail olarak gizlenmesinden ziyade müdahaleyi doğallaştıran ve meşrulaştıran bir kullanım olarak değerlendirilmektedir. Çünkü gazeteye göre müdahale zorunludur ve bu anlamda da meşrudur.

Failin iktidar ve hükümet kaynaklarının olduğu tüm haberlerde ise aktif yapının kullanıldığı gözlenmektedir. Öte yandan eylemcilerin eyleme katılmayanlar üzerindeki baskısını vurgulayan haberlerde de aktif cümle yapısının kullanılması, fail olarak eylemcileri işaret etmekten kaçınılmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi manşet haberlerinde karmaşık cümle yapıları kullanmamıştır. Sade, kısa ve anlaşılır cümleler kuran gazete, verdiği mesajların herkes tarafından algılanmasını ve anlaşılmasını hedeflemektedir. Gazete eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın haberleştirilmesinde failin polis olduğunu saklamamakta ve polisin eylemleri aktif cümle yapısı içinde aktarılmaktadır. Hatta polisin eylemlerini İsrail-Filistin Savaşı'na benzeten gazete, polisi İsrail askerleri olarak konumlandırmaktan da çekinmemektedir.

Ancak gazetenin daha çok duruma dayanan, muhabirin şahit olmadığı ya da herhangi bir kaynağa dayandırılmayan bilgilerin aktarılmasına pasif cümle yapısını kullandığı görülmektedir. "Hatta helikopterlerle eylemcilerin üzerine gaz bombası atıldı (Sözcü Gazetesi – 2 Haziran 2013)" örneğinde olduğu gibi buradaki pasif cümle yapısı kullanımı yapılan eylemin doğruluğunun kanıtlanamadığını göstermektedir.

Özetlemek gerekirse gazete pasif cümle yapılarını haberlerinde çok nadir kullanmıştır. Eylemlerin faillerini ortaya koyan aktif cümle yapılarıyla haberlerini aktarmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi haberlerini genellikle basit cümlelerle yapılandırmasına rağmen, bazı haberlerinde kullandığı ve herkesin anlayamayabileceği ve ne olduğu konusunda da bir açıklamanın yapılmadığı yabancı isimler ve kurum adları haberin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Özellikle eylemlerin dış mihrakların ve onların içerideki işbirlikçilerin bir provokasyonu olduğu argümanını desteklemek için oluşturduğu haberlerde Yeni Şafak Gazetesi, "Reuters, analizinde yabancı yatırımcıların gayrimenkul yatırımlarının 2.5 milyar dolara çıkmasını görmezden gelerek şu yorumu yaptı: Eylemler zaten karmaşık planlama ve cazip bulunmayan leasing piyasası nedeniyle ihtiyatlı yaklaşan küresel gayrimenkul yatırımcısının gözünde Türkiye'yi daha cazip kılmayacak (Yeni Şafak Gazetesi – 6 Haziran 2013)"; "Gezi olaylarının dış bağlantıları araştırılırken, Washington'daki en etkin İsrail kuruluşu American Enterprise Institute'nin, ABD'li 'Neocon'larla Şubat ayında olası bir "İstanbul İsyanı"nı masaya yatırdığı ortaya çıktı. 6 Türk'ün de yer aldığı simülasyonda Taksim Meydanı'nı Tahrirleştirme senaryoları tartışıldı (Yeni Şafak Gazetesi – 16 Haziran 2013)" örneklerinde de görüldüğü gibi anlaşılması güç cümle yapılarıyla ve ne olduğu tam

olarak bilinmeyen ve haberde açıklanmayan yabancı kuruluş isimleriyle haberin anlaşılmasını güçleştirdiği gözlenmektedir.

Haberlerin cümle yapıları incelendiğinde ise yine aynı temayı ele alan haberlerde pasif cümle yapılarının kullanıldığı görülmektedir. "Gezi olaylarını alevlendiren Twitter'daki mesaj trafiğinin merkezinde dört ismin yer aldığı tespit edildi. 31 Mayıs ve 1 Haziran'da tam 15 milyon mesajı tetikleyen bu kullanıcıların Tunus, Libya, Yemen ve Bahreyn'deki gösterilerde de aktif olarak yer aldıkları öğrenildi (Yeni Şafak Gazetesi – 13 Haziran 2013); "İngiliz ve ABD medyası, eylemleri "Türk baharı" şeklinde lanse etti. BBC. CNBC ve Reuters, peş peşe Türkiye'deki yabancı yatırımcıyı panikletecek haber ve analizlere imza attı. Gayrimenkul sektörünün cazip olmadığı ileri sürüldü (Yeni Şafak Gazetesi – 8 Haziran 2013)" örneklerinde de olduğu gibi pasif cümle yapılarının kullanıldığı ve haberin dayandırıldığı kaynak açıkca ifadee edilmediği için bu cümle yapısının tercih edildiği görülmektedir. Bir haberde en önemli unsurun haber kaynağı olduğu düşünüldüğünde kaynak gösterilmeden yapılan bir haber, habercilik açısından doğruluğu tam olarak kanıtlanamamış haber statüsünde değerlendirilmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi eylemciler ile polis arasındaki çatışmayı haberleştirmede faili açıkça söylemekten çekinmemiş hem eylemciler hem de polis için aktif cümle yapılarıyla olayı aktarmıştır. Özetlemek gerekirse Yeni Şafak Gazetesi pasif cümle yapısını herhangi bir haber kaynağına dayandırmadığı haberler içinde kullanmıştır.

2.1.3.2. Karşıtlıklar ve Dışlamalar

Herhangi bir metinde anlamı oluşturan en önemli unsurlardan bir tanesi de, söylem içindeki bir iktidar ilişkisini ortaya koyan çatışmanın yansıtılmasıdır. Çatışma içinde olan taraflar karşılarındakini konumlandırarak, reddederek ya da tanımlayarak aslında iktidar ilişkisi içinde kendilerini tanımlamakta ve oluşturmaktadırlar.

Haberlerde karşıtlıklar daha çok biz ve onlar üzerinde temellendirilmektedir. Bu tanımlamada "biz" olumlu ifadelerle anlamlandırılırken, "onlar" nitelendirmesinin belirli gruplar için kullanılması ve olumsuz nitelendirmelerle tanımlanması bu gruplara karşı önyargılı davranış sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır.

Gezi Parkı Olayları çerçevesinde karşıtlıklar ve dışlamaların kurulmasında ya da üretilmesinde siyasi anlamda sözü geçen, güç ve iktidar sahiplerinin açıklamalarının yanı sıra ideolojik mücadele alanı olarak da önemli görülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi'nde kurulan biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları aşağıdaki sözcüklerle yapılandırılmaktadır.

Biz	Onlar
Demokratik	Faşist
Demokrasi	Baskı
Özgürlük	Yasakçı zihniyet
Direniş	Hak ihlalleri
Dost	Düşman
Barış	Şiddet
Uzlaşma	Çatışma
Direnen kişi	Çapulcu
Hoşgörü	Tehdit, gözdağı
Sevgi	Korku
Barışçıl	Orantısız güç
Uzlaşmacı	Buyurgan
Birleşme	Ayrıştırma
Saygı	Aşağılama
Dinlemek	Suçlamak
Kardeşlik ve dayanışma	Düşmanlık ve bölme
Direnişin meşruluğu	Direnişi itibarsızlaştırma
Yasal	Provokasyon

Cumhuriyet Gazetesi'nin haberlerinde kullandığı kavramlar ve sözcüklerden oluşturulan karşıtlıklar ve dışlamalar Van Dijk'ın, ideolojik dördül alan olarak tanımladığı kavramlaştırmaya uymaktadır. "Biz" olumlu kelimeler ve kavramlar üzerinden tanımlanırken, "onlar" olumsuz kelimeler, kavramlar ve çağrışımlarla tanımlanmaktadır. Gazetenin ideolojik duruşu değerlendirildiğinde "biz" eyleme katılanlar ve destekleyenler olarak konumlandırılırken, "onlar" eylemi desteklemeyenler, hükümetin politikalarını ve tutumunu destekleyenler olarak konumlandırılmaktadır.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi'nde kurulan biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları aşağıdaki sözcüklerle yapılandırılmaktadır.

Biz	Onlar
Haklı	Haksız
Uzlaşma	Gerilim, Çatışma
Sağduyu	Provokatör
Direniş	Hak ihlalleri
Dost	Düşman
Barış	Savaş
Samimi çevreciler	Yakıp yıkanlar
Özgürlük	Şiddet
	Ajan
	Dış odaklar
Sükunet	Kaos
Çevreci eylemciler	Marjinal gruplar

Zaman Gazetesi'nin haberlerinde kullandığı kavramlar ve sözcüklerden oluşturulan karşıtlıklar ve dışlamalar Van Dijk'ın, ideolojik dördül alan olarak tanımladığı kavramlaştırmaya uymaktadır. "Biz" olumlu kelimeler ve kavramlar üzerinden tanımlanırken, "onlar" olumsuz kelimeler, kavramlar ve çağrışımlarla tanımlanmaktadır. Gazetenin ideolojik duruşu değerlendirildiğinde "biz" Çevreci eylemi destekleyen, demokratik haklara saygılı olan iktidar/hükümet kaynaklarının da olarak "samimi çevreciler" iken, "onlar" eylemi amacından saptıran, kaos ortamı yaratmaya çalışan, dış odakların da desteğiyle gerilim ve çatışma ortamının zeminini hazırlayan marjinal grupların içinde olduğu eylemciler olarak konumlandırılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi'nde biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları yerine sadece "onlar" ve "onlar" ayrımı yapıldığı görülmektedir. Bu anlamda üçüncü göz olarak değerlendirme yapmaya çalışan gazete, Gezi Parkı Eylemleri'ni değerlendirirken şu ifadeleri kullanmaktadır:

Polis	Eylemci	Biz
Aşırı güç kullanımı	Taş ve cam şişelerle karşılık	Yaralıyız
Şafak baskını	Çiçek ve su böreği ikramı	Yorgunuz

Çivili Tim	Birkaç çapulcu
Taş atma, sıkmayalım	Yeniçeri
	Okumuş çocuklar

Hürriyet Gazetesi'nin haberlerinde kullandığı kavramlar ve sözcükler incelendiğinde Gezi Parkı Eylemleri'nin polis şiddetiyle birlikte değerlendirildiği ve eylemcilerin ne istedikleri, neden bu eylemi yaptıklarına ilişkin ayrıntılı bilgi verilmezken, polis şiddeti ön plana çıkarılmaktadır. Kullanılan kavramlar ve bu kavramlar aracılığıyla kurulan karşıtlıklar ve dışlamalar incelendiğinde ise polis ve eylemciler arasında kurulan karşıtlık ve dışlamalara rastlanmaktadır. Öte yandan gazetenin dışarıdan bir gözlemci gibi değerlendirme yapmayı tercih etmesi, eyleme katılmayanlar da dahil olmak üzere herkesin "yaralı" ve "yorgun" olduğu mesajı verilmektedir. Bu kavramlar eşliğinde gazetenin haberleri sunuş biçimi değerlendirildiğinde "polisin aşırı güç kullanımı, eylemcilerin buna karşılık taş ve cam şişelerle karşılık vermesi olayların büyümesine neden olmuş, iyi niyetli eylemcilerin polise verdiği ikramlar polis tarafından reddedilip şafak baskını düzenlenmiş, okumui çocuklar olmalarına rağmen aralarına karışan kötü niyetli yeniçerilere polis sert müdahalede bulunmuş ve bunun sonucunda da hepimiz yaralanmış ve yorulmuşuz" anlamı çıkmaktadır.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi'nde kurulan biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları aşağıdaki sözcüklerle yapılandırılmaktadır.

Biz	Onlar
Sağduyu	Kaos
Demokrasi	Baskı
Özgürlük	Tahrik
Barış	Şiddet
Uzlaşma	Çatışma
Çevreye saygılı	Provokatör
Uzlaşmacı	Buyurgan
Birleşme	Ayrıştırma
Millet	Marjinaller
Yasa, hukuk	İllegal
Demokrasi	Mahalle baskısı
Samimi olanlar	Samimi olmayanlar
Milli irade	Muhalefet

Sabah Gazetesi'nin haberlerinde kullandığı kavramlar ve sözcüklerden oluşturulan karşıtlıklar ve dışlamalar Van Dijk'ın, ideolojik dördül alan olarak tanımladığı kavramlaştırmaya uymaktadır. "Biz" olumlu kelimeler ve kavramlar üzerinden tanımlanırken, "onlar" olumsuz kelimeler, kavramlar ve çağrışımlarla tanımlanmaktadır. Gazetenin ideolojik duruşu değerlendirildiğinde "biz" eyleme katılmayanlar, hükümet ve iktidar güçleri olarak konumlandırılırken, "onlar" eylemi destekleyenler, eyleme katılanlar ve hükümetin politikalarını ve tutumunu desteklemeyenler olarak konumlandırılmaktadır.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi'nde kurulan biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları aşağıdaki sözcüklerle yapılandırılmaktadır.

Biz	Onlar
Demokratik	Faşist
Demokrasi	Baskı
Özgürlük	Yasakçı zihniyet, baskıcı zihniyet
Halk	Padişah, Sultan
Halk	Terörist
Doğru, Gerçek	Yalan, Yanlış
Yapıcı	Kavgacı
Birleştirici	Bölücü
Direniş	Hak ihlalleri
Dost	Düşman
Barış	Şiddet
Barış	İşkence ve zulüm
Uzlaşma	Çatışma
Hoşgörü	Tehdit, gözdağı
Uzlaşmacı	Buyurgan
Saygı	Aşağılama
Kardeşlik ve dayanışma	Düşmanlık ve bölme

Sözcü Gazetesi'nin haberlerinde kullandığı kavramlar ve sözcüklerden oluşturulan karşıtlıklar ve dışlamalar Van Dijk'ın, ideolojik dördül alan olarak tanımladığı kavramlaştırmaya uymaktadır. "Biz" olumlu kelimeler ve kavramlar üzerinden tanımlanırken, "onlar" olumsuz kelimeler, kavramlar ve çağrışımlarla tanımlanmaktadır. Gazetenin ideolojik duruşu değerlendirildiğinde "biz" eyleme katılanlar ve destekleyenler olarak konumlandırılırken, "onlar" eylemi desteklemeyenler, Başbakan Recep Tayyip Etdoğan ve hükümetin politikalarını ve

tutumunu destekleyenler olarak konumlandırılmaktadır. Buna göre demokrasi içerisinde demokratik hakkını kullanan halk (biz) birleştirici, uzlaşmaya dayanan, barışçıl, doğru ve gerçeklerden yana olan bir eylem yapmakta, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve iktidar/hükümet güçleri baskıcı ve yasakçı politikalarıyla, kavgadan ve bölücülükten yana bir düşman gibi şiddet ve zulüm yapmakta düşmanlık yaratarak halkı bölmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi'nde kurulan biz ve onlar karşıtlıkları ve dışlamaları aşağıdaki sözcüklerle yapılandırılmaktadır.

Biz	Onlar
Hükümet	Seviyesi muhalefet
İtidal	Öfkeli
Sağduyu	Yakıp yıkan
Çevreciler	Provokasyon
	Şiddet
	Ajanlar
İstikrar	Hükümet karşıtı eylemler
Meşru hükümet	Sivil darbe girişimi
Barış	Savaş
	Suç
	Militan
	Marjinal gruplar
Demokratik	Faşist
Demokrasi	Baskı
Dost	Düşman
Barış	Şiddet
Uzlaşma	Çatışma
Hoşgörü	Tehdit, gözdağı
Birleşme	Ayrıştırma
Kardeşlik ve dayanışma	Düşmanlık ve bölme

Yeni Şafak Gazetesi'nde diğer gazetelerde olduğu gibi karşıtlıklar ve dışlamalar "biz"in olumlu kelimelerle ifade edilmesini, "onlar"ın ise olumsuz kelimelerle nitelendirilmesini kapsamaktadır. Burada "biz" hükümet ve hükümeti destekleyenler olarak konumlandırılırken, "onlar" eyleme katılanlar, eylemi destekleyenler ve onların içeride ve dışarıda bulunan ve meşru olmayan işbirlikçileri olarak konumlandırılmaktadır.

Buna göre değerlendirildiğinde Yeni Şafak Gazetesi'nin kullandığı karşıtlıklıklar ve dışlamalardan hareketle şu şekilde bir anlam çıkmaktadır: Öfkeli, yakıp yıkan ve seviyesiz bir muhalefet gerçekleştiren, şiddete eğilimli hükümet karşıtı eylemler bir sivil darbe girişimidir. Bu darbeyi marjinal gruplar, militanlar çatışarak ve ayrıştırarak gerçekleştirmekte ve suç işlemektedirler. Meşru hükümet sağduyuyla hareket ederken, uzlaşma ve hoşgörü içinde Türkiye'nin büyümesini sağlamayı amaçlarken, hükümete karşı yapılan bu eylemlerle Türkiye'nin istikrarına saldırılmaktadır.

2.1.3.3. Retorik

Biçem figürleri olarak tanımlanan retorik, anlamın kurulmasında kullanılan ses yinelemeleri, eğretilemeler, benzetmeler, ironiler, örtmeceler, karşıt anlatım, kanıt sunma, inandırıcılığı artırma, dramatikleştirme / abartma gibi araçları içermektedir. Bu çerçevede ilk incelenecek retorik unsur dramatikleştirmedir. Dramatikleştirme haber başlıklarında kullanılabileceği gibi haber metninin bütününde de kullanılabilmekte ve ideolojik bir anlam taşımaktadır. Çünkü dramatikleştirme gerçekleri abartılı olmakla birlikte bir kişinin ya da bir grubun yararına olacak şekilde abartmayı içermektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

Dramatikleştirme, Cumhuriyet Gazetesi'nde polis şiddeti teması üzerinden gerçekleşmektedir. Gazete polis müdahalesini "vahşet", "katliam", "çoluk çocuk demeden", "saldırı" gibi güçlü çağrışımlarla yüklü kelimelerle anlatmaktadır ve bu kelimelerle dramatik vurgu artmaktadır. Benzer şekilde "TTB acil servislere gelen yüzlerce yaralıdan bazılarının durumunun çok ağır olduğunu açıkladı. CHP Genel Başkan Yardımcısı Keskin, olaylarda panzerin altında kalan bir genç kızın yaşamını yitirdiğini söyledi. Gaz yiyen CHP'li Tanrıkulu anjiyo oldu, BDP'li Önder omuzundan yaralandı (1 Haziran 2013 – Cumhuriyet)" şeklindeki ifade mağdurun ve kurbanın Gezi eylemcileri olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurguyu güçlendirecek bir başka ifade ise şu şekildedir: "Polis, müdahalenin ardından yüzlerce kişinin sığındığı otellerin içine bile girerek gaz sıktı. Divan Oteli'nin içindeki yurttaşlar zemin ve alt kata bulunan konferans salonlarına sığındı. Aralarında kadın ve engellilerin de bulunduğu onlarca kişi, havalandırmanın bulunmadığı salonlarda baygınlık geçirerek yere yığıldı (16 Haziran 2013 – Cumhuriyet). Bu ifade de kadın ve çocukların özellikle vurgulanması mağduriyeti arttırmakta ve polisin uyguladığı şiddetin etkisini dramatikleştirmektedir.

Dolayısıyla bu dramatik vurgu bir tarafı "kurbanlaştırırken", karşısındakileri de "şeytanlaştırmaktadır". Cumhuriyet Gazetesi bu dramatik unsurları kullanarak Gezi eylemcilerini kurbanlaştırmakta, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı "şeytanlaştırmaktadır". Bu şekilde bir anlatım yani mağdura "kurban" rolü biçilerek yapılan anlatım, olayın toplumsal, kültürel ve yasal nedenlerinin ve sorunlarının da gözden kaçırılmasına[823] neden olmaktadır.

Dramatikleştirme içinde yer alan abartmanın kullanımı da yine biz ve onlar kutuplaşmasının yaratılmasında, "biz" in olumlu özelliklerinin vurgulanması "onlar"ın olumsuz özelliklerinin vurgulanması şeklinde işlemektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nde de "Hastaneler yaralılarla doldu"; "Plastik mermiye, gaza, tazyikli suya ve copa rağmen yüz binlerin direnişi sonucunda hükümet geri adım attı"; "Yüzbinlerce kişi polisin orantısız müdahalesine karşın Taksim'i terk etmedi"; "Erdoğan'ın buyurgan tavrı Gezi direnişini ateşliyor. Eylemler küreselleşiyor"; "Çapulcu dünya"; "Başbakan Erdoğan '3-5 çapulcu' dedikçe yüzbinler alanlara akıyor"; "Direniş, dün 13. gününde zirvesini yaşadı. Şimdiye değin Taksim'de yapılan miting ve yürüyüşlerin en büyüğü gerçekleştirildi"; "Yüz binler buluştu"; "On binlerin üzerine gaz sıkıldı. Şiddet doruğa çıktı" şeklindeki ifadeler "biz"in olumlu özelliklerini vurgularken "ötekini" olumsuzlayarak, biz ve onlar kutuplaşmasını yaratmaktadır.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili verdiği manşet haberlerde gerek başlıklarda gerekse haber metninin tamamında dramatikleştirme unsurunun kullanılmadığı gözlenmektedir. Ancak gazete özellikle eylemin çevreci bir eylemden uzaklaşarak provokasyona dönüştüğü konusunda iddialarını temellendirme de dramatikleştirmenin bir unsuru olan "abartma"yı yani olduğundan daha fazla bir etkiyle olayı sunmayı tercih etmiştir. "İngiltere, ABD, Fransız ve Yunan uyruklu kişilerin, polisle çatışan gruptakileri tahrik ettiği tespit edildi. Bir grup eylemci, kendilerini polisle çatışmaya bu yabancıların yönlendirdiğini dile getirdi. … Bu arada Güvenlik Şube Müdürlüğü ekipleri önceki gece Gümüşsuyu'nda caddenin başındaki barikatta 8 adet piknik tüpü dizildiğini son anda fark ederek muhtemel bir faciayı engelledi" ifadeleri, "samimi olmayan çevrecilerin" eylemi nasıl provoke ettiğini güçlü

[823] Durna - Kubilay, 2010, s.54.

çağrışımlarla yüklü kelimelerle anlatmaktadır. İdeolojik bir araç olan “abartmanın” kullanımı biz ve onlar kutuplaşmasının yaratılmasında, “biz” in olumlu özelliklerinin vurgulanması “onlar”ın olumsuz özelliklerinin vurgulanması şeklinde işlemektedir. Dolayısıyla Zaman Gazetesi’nin eylemin amacından uzaklaştığı vurgusu “abartma” kullanımıyla, biz ve onlar kutuplaşmasını yaratmaktadır.

Hürriyet Gazetesi

Dramatikleştirme, Hürriyet Gazetesi’nde polis şiddeti teması üzerinden gerçekleşmektedir. Gazete polis müdahalesini “sert” olarak nitelendirse de aynı şekilde eylemciler arasında olduğu belirtilen bazı grupları da “şiddet yanlısı” olarak göstermektedir. Bu nedenle Hürriyet Gazetesi şiddeti güvenlik güçleri ve eylemciler arasındaki karşılıklı hareketler bağlamında açıklamakta ve bu şiddet olayları yüzünden “ortalığın savaş alanına döndüğü”, “vicdanların yaralandığı”, “masum insanların zarar görmesi” (Hürriyet Gazetesi – 13 Haziran 2013) gibi ifadelerle aslında her iki tarafı da olumsuz terimlerle ifade ederek sorumlu olarak göstermektedir. Burada biz konumunda olan ise eylemlere katılmayan, eylemleri dışarıdan seyreden insanlar olmaktadır. Gazete dramatikleştirme unsurunu daha çok çevredeki insanların maruz kaldığı başka bir ifadeyle “masum insanların” maruz kaldığı durumları anlatmak için kullanmakta ve “mağdur” konumuna da eyleme katılmayanları göstermektedir. “Göz yaşartıcı bomba ve biber gazının etkisiyle Taksim Meydanı’nda adeta göz gözü görmedi. Otobüs ve metro seferleri durdu. Nefessiz kalan turistler dahil herkes çareyi dükkanlara kaçmakta buldu. Esnaf kepenk indirdi” (Hürriyet Gazetesi – 1 Haziran 2013) ifadelerinde olduğu gibi, güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmadan en çok eyleme katılmayan insanların “mağdur” olduğu vurgulanmaktadır.

Sabah Gazetesi

Dramatikleştirme, Sabah Gazetesi’nde eyleme katılmayanlar üzerinden yapılmaktadır. Eyleme katılmayan sanatçıların eylemciler tarafından “linç” edilecekleri ifadesiyle Sabah Gazetesi, eyleme belli bir mesafede duran sanatçıların durumlarını abartarak daramatikleştirmektedir. Dolayısıyla “mağdur” ve “kurban” pozisyonunda konumlandırılan eyleme katılmayanlar ve destek vermeyenler, eylemciler tarafından bir mahalle baskısına tabi tutuldukları ve baskı gördükleri vurgulanarak mağduriyetlerinin altı çizilmektedir. Gazete mağduriyeti “linç” gibi güçlü çağrışımlarla yüklü kelimelerle

anlatarak, dramatik vurguyu artırmaktadır. Dolayısıyla bu dramatik vurgu “biz”i “kurbanlaştırırken”, “onlar”ı da “şeytanlaştırmaktadır”. Mağdura “kurban” rolü biçilerek yapılan anlatım, olayın toplumsal, kültürel ve yasal nedenlerinin ve sorunlarının da gözden kaçırılmasına ve tartışılmasına engel olurken, Gezi Parkı Eylemleri’ni itibarsızlaştırmanın ve gayrimeşru ilan etmenin bir yolu olarak algılanmasına da neden olmaktadır.

Dramatikleştirme içinde yer alan abartmanın kullanımı da yine biz ve onlar kutuplaşmasının yaratılmasında, “biz” in olumlu özelliklerinin vurgulanması “onlar”ın olumsuz özelliklerinin vurgulanması şeklinde işlemektedir. Sabah Gazetesi’nde kullanılan “linç“ kelimesi de eylemcileri olumsuzlarken abartma Gezi Parkı Eylemleri’ne katılmayan sanatçıları da olumlamanın bir yolu olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla dramatikleştirme ve abartma araçlarıyla “biz” ve “onlar” kutuplaştırılması yaratılmaktadır.

Sözcü Gazetesi

Polis müdahalesinin aktarımında Sözcü Gazetesi dramatik vurgu yapmaktadır. “İşkence” ve “zulüm” gibi güçlü kelimelerle aktarılan polis müdahalesi, bebekler de dahil olmak üzere uygulandığı vurgulanarak dramatikleştirme gerçekleştirilmektedir. “İstanbul Taksim 4 gündür savaş alanına döndü. “Kimyasal Tayyip” yazılı pankart açan gence polis biber gazı sıktı, yerlerde sürükledi (Sözcü Gazetesi – 1 Haziran 2013)” örnekte görüldüğü gibi eylemcilerin mağdur olarak konumlandırıldığı bir anlatım söz konusudur. Bu anlatımın karşısında yer alan taraf ise şeytanlaştırılmakta ve böylece “kurban” rolü biçilerek yapılan anlatımda olayın toplumsal, kültürel ve yasal nedenleri ve sorunları gözden kaçırılmaktadır.

Dramatikleştirme içinde yer alan abartmanın kullanımı da yine biz ve onlar kutuplaşmasında “biz” in olumlu özelliklerinin vurgulanması “onlar”ın olumsuz özelliklerinin vurgulanması şeklinde işlerken, Sözcü Gazetesi polis müdahalesi üzerinden “onlar”ı olumsuzlamak adına “Hastaneler yaralılarla doldu (Sözcü Gazetesi – 1 Haziran 2013)”; “İstanbul Taksim dün savaş alanını gibiydi. Görüntülerin İsrail’in bombaladığı Filistin Gazze’den farkı yoktu (Sözcü Gazetesi – 1 Haziran 2013)”; “PKK’yla müzakere yapan iktidar, en demokratik hakkını kullanıp Gezi Parkı’na sahip çıkan halka ise terörist muamelesi yaptı. Halkın taleplerine kulağını tıkadı ve resmen

zulüm uyguladı (Sözcü Gazetesi – 9 Haziran 2013)" örneklerinde "onlar"ın olumsuz özelliklerini vurgulamada abartmadan yararlanılmıştır.

Sözcü Gazetesi retorik araç olarak yinelemeden de yararlanmaktadır. Genel retoriğe uygun bir söz oyunu olarak tanımlanan yineleme, "biz"in iyi şeyleri, "onlar"ın kötü şeylerini vurgulamanın bir stratejisi olarak değerlendirilmektedir.[824] "Sigarama karıştın… İçkime karıştın… Yatak odama karıştın… Ulusa seslenirken arka fondaki Atatürk resmini kaldırdın… İzmir'e "gavur" dedin… Anayasayı yapanlara "iki ayyaş" dedin… 1 Mayıs'ta işçilere gaz sıktırdın… 23 NİSAN'ları engelledin… 19 MAYIS'ları engelledin… 29 EKİM'leri engelledin… 10 KASIM'ları engelledin… (Sözcü Gazetesi – 5 Haziran 2013)" örneğinde olduğu gibi aynı kelimeler birbiri ardı sıra tekrarlanarak anlam güçlendirilmekte, ileri sürülen argümanların altı çizilmekte ve "onlar"ın olumsuz özellikleri aktarılmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Dramatikleştirme yoluyla "biz" ve "onlar" kutuplaşmasını Yeni Şafak Gazetesi eyleme katılmayanlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Eylemciler tarafından eyleme katılmaya zorlanan gençlerden birinin intihar ettiği haberinde, eyleme katılmak istemediği halde baskı altında kalan kızın son çareyi ölümde bulduğu anlatılarak dramatik bir vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla gazete eylemcileri "onalar"ı olumsuz olarak konumlandırırken, eyleme katılamayanları da "mağdur" ya da "kurban" olarak konumlandırmaktadır. Başka bir ifadeyle baskıyla özdeşleştirilen eylemlerin böylelikle masum olmadığı da gösterilmiş olmaktadır. Gazetenin aynı haberde öğrencinin Türk Eğitim Derneği'nde (TED) okumasının vurgulanması, kurumun Atatürk önderliğinde kurulan bir eğitim kurumu olması dolayısıyla önemli görülmektedir. Yeni Şafak Gazetesi bu haberiyle aynı zamanda İslamcı-Kemalizm karşıtlığı üzerinden, eyleme katılanları da bu kapsamda değerlendirdiğini göstermektedir.

Yeni Şafak Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'nin Türkiye üzerinde oynanan bir oyun şeklinde yansıtması nedeniyle, beklenmedik bu olay karşısında hem hükümetin hem de Türkiye'nin de genel bir mağduriyetini ön plana çıkarmaktadır. Hükümet eşittir devlet ya da hükümet eşittir millet düşüncesinden hareket eden gazete, bu kirli oyunla

[824] Van Dijk, 2003, s.105.

AKP Hükümeti'nin hedef alındığını dolayısıyla Türk Milleti'nin zararına bir eylem olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Dramatikleştirme unsurlarından biri olan abartma ise Yeni Şafak Gazetesi tarafından Gezi Parkı Eylemleri'nin büyük bir oyun olduğunu göstermek için kullanılmıştır. "Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere de sıçrayan eylemlerle ilgili Emniyet İstihbarat'ın hazırladığı rapor olaylardaki yabancı kışkırtmasını deşifre etti. Rapora göre, 31 Mayıs'ta şiddete dönüşen eylemlerde yüzlerce ajan sahne aldı (Yeni Şafak Gazetesi – 4 Haziran 2013)" ifadesinde görüldüğü gibi eylemin şiddete dönüşmesinde "yüzlerce" ajanın iş başında olduğu vurgusu yapılmakta ve belirsiz bir ifadeyle eylemi itibarsızlaştırmak için kullanıldığı görülmektedir.

2.1.3.4. Eğretileme / Düzdeğişmece

Haber metinlerinde eğretileme ve düzdeğişmece kullanımı, bilinmedik yeni ya da duygusal anlamları bilinir ve somut hale getirmesi bakımından önemlidir. Yani bu retorik araçlar yardımıyla bilinmeyen bir kavram bilinen bir kavramla açıklanmakta, dolayısıyla daha anlaşılır olmaktadır. Öte yandan eğretileme ve düzdeğişmece gibi kullanımların çoğu olumsuzdur ve biz ve onlar kutuplaşmasının yaratılmasında önemli ideolojik araçlar olarak işlev görmektedirler. Bu araçlar yoluyla öteki olumsuz olarak tanımlanmakta ve dolayısıyla eğretileme ve düzdeğişmece ötekini olumsuz olarak tanımlamanın genel stratejisinin içine girmektedir.[825]

Cumhuriyet Gazetesi

Retorik araçlardan biri olan düzdeğişmece "Devlet Tiyatrosu! (Cumhuriyet – 12 Haziran 2013) ifadesiyle, Cumhuriyet Gazetesi'nde haberin iç sayfadaki devamında kullanılmıştır. Eğretileme (metafor) ve düzdeğişmeceler (metonomi), iletilerin ideolojik anlamlarının kodlanmasında önemli dilsel araçlar olarak karşımıza çıkarken, anlam iletmenin iki önemli biçimi olarak değerlendirilmektedir (Dursun, 2014, s.274). Eğretilemede bilinmeyen bir şey, bilinen bir şey açısından ifade etmek, anlatmak anlamına gelmektedir.[826] Bir geminin dalgaları yarıp geçtiğini söylemek, saban demirinin hareketi geminin baş tarafının hareketinin yerine geçecek şekilde

[825] Van Dijk, 2003, s.99.
[826] John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev. Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları-Ark, Ankara, 1996, s.124.

kullanılması, yani bir eğretileme yapılması anlamına gelmektedir. Düzdeğişmece ise çağrışıma dayalı ilişkilerin kurulmasında, bir düşünceyi, bir nesneyi ya da bir olayı temsil etmek için çağrışım yaratacak bir kavram ya da ayrıntı kullanımının, parça bütünün yerine bütün de parçanın yerine geçecek şekilde anlam oluşturulmasıdır.[827]

Gazetede kullanılan "Devlet tiyatrosu!" nitelemesi bir düzdeğişmece olarak değerlendirilmekte ve hükümetin eylemi itibarsızlaştırmak ve marjinalleştirmek için bir oyun sahnelediğine işaret etmektedir. "Pankart ve flamaları temizleyeceğiz diye Taksim'e giren polis Gezi Parkı'na müdahaleyi test etti. Molotof atanlar bir çıktı, bir kayboldu" başlığında, hükümetin kendi eliyle eylemleri provoke ettiği iması yer almaktadır. "Devlet tiyatrosu!" kavramsallaştırması ayrıca tüm devlet şiddetini temsil eden bir kavram olarak anlaşılmaktadır.

Yine gazetenin 14 Haziran 2013 tarihli sayısında "Öfkesi 'sınır'ı aştı" şeklinde kullanılan düzdeğişmecede de Başbakan Erdoğan'ın hem ülke içinde hem de ülke dışında gerçekleşen olaylardan dolayı öfkelendiği vurgulanmakta ve olumsuz olarak tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla Cumhuriyet Gazetesi'ndeki düzdeğişmece kullanımı gazetenin ideolojik tavrı nedeniyle hükümet ve hükümetin politikalarını destekleyenler olarak konumlandırılan ve özellikle de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında birleşen ötekini olumsuz tanımlamanın bir yolu olarak kullanılmıştır.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi 1 Haziran 2013 tarihinde manşetten yayınladığı haberin iç sayfadaki devamında "Taksim, Savaş Alanına Döndü" başlığıyla düzdeğişmeceden yararlanmıştır. Bir düşünceyi, bir nesneyi ya da bir olayı çağrışım yaratacak başka bir kelime, ayrıntı ya da olayla anlatıma dayanan düzdeğişmece "savaş" kelimesi üzerinde kurulmuştur. Güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı bir "savaş"ı çağrıştırarak anlatmayı tercih eden gazete, iki taraf arasındaki çatışmayı savaşın yıkıcılığıyla ve barışın karşısında konumlandırılmasıyla anlatmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla kamuoyunun eyleme göstereceği desteğin de önlenmesi amacını taşıyan bu güçlü çağrışım, eylemin bir şiddet olayı olduğunu vurgulamakta ve bir anlamda kamu düzenini bozan, insanların gündelik hayatını etkileyen ve onların zarar görmesini

[827] Çiler Dursun, *TV Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s.274-275.

sağlayan bir eylem olarak etiketlenmektedir. Zaman Gazetesi bu anlamda düzdeğişmeceyi çatışmayı “savaş” kelimesiyle vurgulayarak eylemi olumsuzlayan bir anlamda kullanmıştır.

Hürriyet Gazetesi

Eğretileme ve düzdeğişmece kullanımı açısından Hürriyet Gazetesi değerlendirildiğinde gazetenin düzdeğişmeceden, yani çağrışım yoluyla bir olguyu açıklamaya çalıştığı gözlenmektedir. Polisin müdahalesini hem bir “savaş” hem de bir “şafak baskını“ (Hürriyet Gazetesi – 1 Haziran 2013) olarak değerlendiren gazete, savaş terimleriyle olayı açıklamakta ve yarattığı tahribatın da o şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Benzer şekilde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın ifadesini manşete taşıyarak dolaşıma sokan Hürriyet Gazetesi “Yeniçeri” benzetmesiyle yine düzdeğişmeceyi kullanmıştır. Osmanlı Devleti’nde askeri bir sınıf olan yeniçeriler, iktidara karşı ayaklanmalarıyla da tarihte yerini alırken, eylemcilere yönlendirilen bu benzetme, eylemcilerin de iktidara karşı bir ayaklanma içinde olduğunu çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi egemen tanımlamaların dolaşıma girmesini ve gündelik dile yerleşmesine bir aracılık ederken, eylemi egemen ideolojik kavramlar çerçevesinde tanımlamayı tercih etmiştir.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi haberlerinde dikkat çekici bir şekilde eğretileme ve düzdeğişmece kullanmamıştır. Ancak güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmayı “savaş” olarak nitelendirilmesi savaşın yıkıcılığını çağrıştırması bakımından bir düzdeğişmece olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan “savaş”ın karşısında konumlandırılan ”sağduyu” da yine “biz”i temsil eden güvenlik güçleri ve hükümet/iktidar güçlerinin olumlanmasını içermektedir.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi “biz” ve “onlar” kutuplaşmasına eğretileme ve düzdeğişmece gibi araçlardan da faydalanmıştır. Bilinmeyen bir şeyi bilinen bir şey üzerinden anlatma olan eğretileme “Erdoğan Adana Mersin ve Ankara’da öfke kustu… Milyonlara kulağını tıkadı. Bindirilmiş kıtalara konuştu. Ateşe yine benzin döktü (Sözcü Gazetesi – 10 Haziran 2013)” bu örnekte olduğu gibi “ateşe benzin döktü” ifadesiyle kullanılmaktadır. Gazeteye göre Erdoğan’ın açıklamaları halk üzerinde ateşe benzin

döküldüğünde nasıl parlama yaşanırsa öyle bir parlama yaratmaktadır ve Sözcü Gazetesi bu anlamı eğretileme kullanarak oluşturmaktadır.

Benzer şekilde düzdeğişmeceden de faydalanan Sözcü Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'nde yaşanan polis müdahalesini İsrail – Filistin çatışmasını çağrıştıracak "Taksim Gazze gibi (Sözcü Gazetesi – 1 Haziran 2013)" başlığıyla yansıtmakta ver Taksim'i bir savaş alanı olarak tanımlayarak savaşın yıkıcılığını çağrışım yoluyla aktarmaktadır. Dolayısıyla Sözcü Gazetesi retorik araçlardan eğretileme ve düzdeğişmeceyi ötekini olumsuz tanımlamanın bir yolu olarak kullanmaktadır. Buna göre öteki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında hükümet politikalarını desteklyenler olarak konumlandırılmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi bilinmeyen bir şeyi bilinen bir şey üzerinden anlatma sanatı olan eğretileme ile çağrışından faydalanarak kurulan anlamı kasteden düzdeğişmeceyi haber metinlerinde kullanmıştır. "Kirli Pazartesi (Yeni Şafak Gazetesi – 8 Haziran 2013)" ifadesinde kullanılan "kirli" kelimesi bilinen bir kavram üzerinden olumsuz bir durumu anlatmak için kullanılmış ve uluslararası medya tarafından Türkiye'nin ekonomik istikrarını zedeledikleri duyurulan haberle eylemin de masum olmadığı vurgulanmıştır.

Benzer şekilde Yeni Şafak Gazetesi eylemciler ile güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmayı "savaş" kelimesinin yıkıcılığını çağrıştırmak için bu kelimeyle ifade edilmiş ve eylemlerin kamuya verdiği zarar ön plana çıkarılmıştır.

2.1.3.5. İroni

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme anlamına gelen ironi, habere konu olan kişi ve olayı alaya almak amacıyla kullanılmaktadır. Gazeteler ideolojik olarak desteklediği kurum ve kişilerle ilgili oluşturdukları haberlerde ciddi bir dil kullanmayı tercih ederken[828] ideolojik olarak desteklemedikleri kurum ve kişilerle ilgili haberlerde ironik bir dil kullanabilmektedirler. Bu anlamda ironi kullanımı da ideolojik bir işlev görmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi

[828] Yusuf Devran, *Haber Söylem İdeoloji*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2010, s.157.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 10 Haziran 2013 tarihli sayısının manşeti "Çapulcular sel oldu" şeklindedir. Bu başlıkta kullanılan ironi Başbakan Erdoğan'ın Gezi eylemleri sırasında olumsuz anlamda kullandığı "çapulcu" kelimesi üzerinden gerçekleşmektedir. Oluşturulan anlam Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın eylemcilere "çapulcu" dedikçe, eylemcilerin sayısının arttığının vurgulanması ve bu söylem üzerinden Başbakan'ın ciddiye alınmaması şeklindedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 13 Haziran 2013 tarihli manşet haberinin alt başlığını oluşturan "Çapulcuları da düşünürmüş!" ifadesi yine ironi kullanımına bir örnek teşkil etmektedir. "İki haftada 4 insanın ölmesini, binlerce insanın yaralanmasını referandumla perdelemeyi amaçlayan Erdoğan'ın İçişleri Bakanı'na "Gençler zarar görmeden bu iş 24 saatte bitecek" talimatı verdiği şeklinde detaylandırılan haberde, aslında bütün bu olanlara göz yuman bir insanın bu tür bir hassasiyet içinde olamayacağı vurgulanarak, alaya alınmakta ve ciddi bir söylem olarak değerlendirilmemektedir.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi'nin bu çerçevede haberleri incelendiğinde ne eylemciler ne de iktidar/hükümet güçleri ile ilgili haberlerde ironik bir dil kullanmadığı tespit edilmiştir. İronik dil kullanmayı tercih etmeyen gazetenin bu tutumu, her iki tarafla ilgili haberleri ciddiye aldığının ve bu nedenle de ciddi bir dil kullandığı anlamına gelmektedir.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi ironi kullanımının genellikle eylemcilerle ilgili enformasyonu iletirken tercih ettiği görülmektedir. "İkram dışı hareketler" (Hürriyet Gazetesi – 1 Haziran 2013) nitelemesiyle, eylemcilerin polise çiçek ve su böreği ikramını, polisin kabul etmediği anlatılırken bu terimin kullanılması, eylemcilerin davranışlarının polis tarafından bu şekilde değerlendirildiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla eylemcilerin davranışlarına yönelik alaycı bir tavır söz konusudur. Yine Hürriyet Gazetesi Gezi Parkı eylemine katılan eylemcilerin profilini ortaya koymak için hazırladığı haberde de ironi kullanarak "okumuş çocuklar" (Hürriyet Gazetesi – 14 Haziran 2013) ifadesini kullanmıştır. "Okumuş" ifadesi olumlu bir anlama gelse de gazete burada eyleme katılanların eğitimli ancak "çocuk" ifadesiyle de yaşları küçük bir gruptan oluştuğunu vurgulamaktadır. Gazetenin bu kullanımı olumsuz bir anlam ifade etmese de alaycı bir

tavrın olduğu daha doğrusu duruma çok ciddi yaklaşılmadığının ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

Sabah Gazetesi

Sabah Gazetesi eylemcilere ilişkin görüşleri ve düşünceleri aktarmada ironi kullanmıştır. Bu durum yine açıklamaları ya da olayların ciddiye alındığı durumlarda ciddi dilin kullanılması tam aksine ciddiye alınmayan durumlarda daha alaycı bir dilin kullanılmasına işarettir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "Gezi Parkı bahane gerisi şahane" (Sabah Gazetesi – 7 Haziran 2013) sözünü haberin iç sayfadaki devamında alt başlık olarak kullanması, gazetenin eylemleri ciddiyetsiz bir dille ele aldığını göstermektedir. Öte yandan Gezi Parkı'na polis müdahalesini "Günaydın Gezi" manşetiyle duyuran gazetenin bu kullanımı da aynı ciddiyetsizliğe bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla "biz" ile ilgili haberlerde daha ciddi bir dil kullanan gazete "onlar"ı tanımlarken daha alaycı bir dili benimsemektedir.

Sözcü Gazetesi

Sözcü Gazetesi ironi kullanımını Gezi Parkı Eylemleri sırasında hedef olarak gösterdiği hükümet ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan üzerinden gerçekleştirmektedir. "Türkiye'yi "ileri demokrasiye" taşıdığını söyleyen iktidarın baskısı her geçen gün artıyor (Sözcü Gazetesi – 6 Haziran 2013)" sözlerindeki "ileri demokrasi" kelimesi ironik bir anlamda kullanılmış ve "ileri demokrasi"nin aksine hükümetin baskılarının arttığı vurgulanmaktadır. "Ötekiler"i olumsuzlamanın bir yolu olan ve ciddi bir dil yerine alaycı bir dil kullanımı olan ironi Sözcü Gazetesi tarafından "biz" ve "onlar" kutuplaşmasını yaratacak anlamın kurulmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.

Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri sırasında manşetten yayınladığı haberler incelendiğinde, tüm haberlerde ciddi bir dil kullandığı görülmekte ve herhangi bir ironi ifadesine rastlanmamaktadır. Bu durum da gazetenin eylemlere ilişkin gelişmeleri ciddiye aldığını göstermektedir.

2.1.3.6. İnandırıcılık / Kanıt Gösterme

İnandırıcılık ve kanıt gösterme haber metinlerinde "biz" ve "onlar"ın kurulmasında biçem figürü olarak işlev görmektedir. "Biz"in görüşlerini destekleyecek şekilde birkaç delil ya da kanıt sunulduğu durumlarda bir tartışmadaki düşünceler, dünya görüşleri ya da iddialar daha akla yatkın olarak görülmektedir. İnandırıcılığı artırma ve kanıt gösterme "öteki"nin yani "onlar"ın olumsuzluğunu pekiştirmek için kullanılmaktadır.

Haberlerde inandırıcılığı artırma ve kanıt gösterme metin içinde otorite olan şahsiyetlere, kurumlara gönderme yapılarak oluşturulabileceği gibi, örnekler sunma ve en yüksek derecede kanıt olarak değerlendirilen fotoğraf kullanımlarıyla gerçekleştirilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan gazeteler bu kategoriler içerisinde inandırıcılığı artırmak için kanıtlama stratejilerini nasıl kurdukları bağlamında incelenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi metin içinde inandırıcılığı artırmak için ilk olarak muhalefet partilerine mensup siyasetçileri göstermektedir. Polis şiddetinin boyutlarını anlatmak için kullanılan bu kanıt, muhalefet partilerinin söylemlerine dayandırılmaktadır. 1 Haziran 2013 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "CHP Genel Başkan Yardımcısı Keskin, olaylarda panzerin altında kalan bir genç kızın yaşamını yitirdiğini söyledi. Gaz yiyen CHP'li Tanrıkulu anjiyo oldu, BDP'li Önder omuzundan yaralandı", ifadeleriyle polis şiddetinin siyasetçiler tarafından da onaylandığını ve onların da mağdur olduğu delillendirilmektedir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın politikalarını ve söylemlerini Gezi eylemlerinin büyümesinin nedeni olarak gösteren Cumhuriyet Gazetesi, Avrupa Parlamentosu'nın Gezi eylemleriyle ilgili kararına atıfta bulunarak Başbakan Erdoğan'ın yanlışlığını bir nevi onaylatmaktadır. Gazetenin 14 Haziran 2013 tarihli haberinde yer alan "Gezi Parkı eylemlerine karşı sert tavrını en üst düzeye çıkaran Erdoğan, yargıyı göreve çağırdı, polise sahip çıktı. Kilometrelerce uzaktan "Gezi Parkı'nın sidik koktuğu" saptamasını yapan Erdoğan, "kurunun yanında yaş da yanar" diyerek direnişi destekleyenleri de tehdit etti. Erdoğan, özgürlüklere saygı çağrısı yapan

AP'nin kararını da tanımayacaklarını söyledi" ifadeleri, Avrupa Parlamentosu'nu kanıt göstermekte ve "öteki"ni özgürlüklere saygı duymayan olarak konumlandırmaktadır.

Haberde kanıt göstermenin ve inandırıcılığı artırmanın en bilinen yolu fotoğraf kullanımıdır. Çünkü fotoğraf haber üretim sürecinde habere konu olan olaya ya da konuya ilişkin anlatının doğruluğunu kanıtlayan ve bir ikna unsuru olarak kabul edilen işlevsel bir araç olarak değerlendirilmiştir.[829] Bu nedenle Cumhuriyet Gazetesi manşet haberlerinin tümünü haber başlığını güçlendirecek ve haber metninin inandırıcılığı artıracak biçimde kullanmıştır. Fotoğraflarda eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışma, güvenlik güçlerinin müdahalesini gösterecek şekilde fotoğraflarla aktarılmıştır. Bir polis panzerinin eylemcilere tazyikli su sıkması, bir sedye üzerinde yatan gösterici, biber gazı sıkan polis memuru, yaralanan gazeteci, eyleme çok sayıda kişinin katılımını gösteren geniş açıyla çekilmiş eylem görüntüleri hem eylemin kamuoyu tarafından desteklendiğinin hem de güvenlik güçlerinin şiddetini kanıtlar nitelikte kullanılmıştır.

Haberi destekleyen, inandırıcılığını artıran kanıt olarak kullanılan fotoğraflarda da "biz" ve "onlar" ayrımı ideolojik olarak kurulmaktadır. "Biz" e ait olumlu düşünceler fotoğraflarla desteklenmekte, "öteki"ne tanımlayan olumsuzluklar da yine fotoğraflar yoluyla kanıtlanmakta ve bir anlamda fotoğraflar "biz" ve "onlar"la ilgili tanımlamaları destekler nitelikte kullanılmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi Gezi eylemlerine katılan eylemcilerin barışçıl, hoşgörülü, demokrat ve özgürlükçü yurttaşlar olduğunu kullandığı fotoğraflarla desteklemekte, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın birçok manşet haberinde adının ve söylemlerinin geçmesine rağmen fotoğrafını ya kullanmamakta ya da asık suratlı, karamsar ve olumsuz imajlarla temsil etmektedir.

Başbakan Erdoğan'ın resminin en çok kullanıldığı görsel imaj Cumhuriyet Gazetesi'nde karikatürlerdir. Dolayısıyla Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi eylemlerine yönelik tavrını benimsemeyen Cumhuriyet Gazetesi, bu düşüncesini fotoğrafların yanı sıra manşet haberin hemen yanında kullandığı karikatürlerle desteklemektedir. Örneğin bir karikatürde Başbakan Erdoğan padişah olarak resmedilmekte, padişah kavuğunun üstüne sosyal paylaşım ağı olan Twitter'ın ikonu mavi kuşların yuva yaptığı görülmektedir. Başbakan Erdoğan bu karikatürde "Şu başıma gelenlere bak!.." demektedir.

[829] Özdamar, 2008, s.107.

Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesi inandırıcılığı artırmak için sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin görüşlerine başvurmuştur. Sivil toplum örgütleri temsilcilerinin eylemin "çevreci bilinçten" çıkarak "yakıp yıkmaya dönüştüğü" vurgusu, gazetenin yaratmaya çalıştığı ikili ayrımını (samimi çevreciler – samimi olmayan çevreciler) destekler niteliktedir. "Sivil toplum kuruluşları da olayların provokatif bir hale geldiğini vurguladı. "Ağaçlar kesilmesin, yeşil korunsun diye olaya müdahil olduk" diyen Çevre ve Tüketici Haklarını Koruma Derneği Başkanı Mustafa Göktaş, ancak tepkilerin çevresel eylem tarzından çıktığını söyledi. Çevre Dostları Derneği Başkanı Ülker Durukan "Yeşilin korunmasını isterim. Ama olaylar çevre boyutunu aştı. Biz orada AVM'ye karşıyız" ifadelerini kullandı. Akil İnsanlar Doğu Anadolu Bölgesi Heyeti Başkanı Can Paker ise şu görüşleri dile getirdi: "Türkiye, ekonomik olarak önemli bir yere geldi. Çözüm süreciyle daha da iyi olacak. Bana, iktidarın elinin daha da güçleneceğini düşünen odaklar, bir provokasyon hazırlamışlar gibi geliyor" ifadeleriyle eylemin çevre hassasiyetinin dışına çıktığını kanıtlayan Zaman Gazetesi, özellikle çevre konusuyla ilgilenen derneklerin temsilcilerini konuşturarak iddialarının inandırıcılığını arttırmaktadır.

Haberi destekleyen, inandırıcılığını artıran en önemli kanıtlardan biri de fotoğraf kullanımıdır. Zaman Gazetesi de iddialarını kanıtlayacak fotoğraflara Gezi Parkı Eylemleri'ni içeren haberlerinde yer vermiştir. Fotoğraf altı yazılarla sunulan fotoğraflar daha çok şiddete karışan eylemcileri göstermektedir. Savaş alanına benzetilen Taksim'in gerçekten bir savaştaymış gibi sunumu, molotofkokteyli atan, maskeli bir eylemcinin fotoğrafıyla tasvir edilmektedir. Yine benzer şekilde çevre eyleminin yakıp yıkmaya dönüştüğünü de gazete, yanmış bir arabanın üzerine oturmuş, boyunlarında maskeler ve flarların yer aldığı eylemci resimleriyle sunmaktadır. Öte yandan ters çevrilmiş ve üzerine yazılar yazılmış polis arabaları resimlerinin de yer aldığı sunumlarda, güvenlik güçlerine ait müdahalenin gösterildiği bir fotoğraf bulunmamaktadır. Dolayısıyla gazete kullandığı fotoğraflar yoluyla şiddetin eylemcilerden geldiği, bu çerçevede polis müdahalesinin haklılığı algısını doğrulamaktadır.

Zaman Gazetesi'nin kullandığı fotoğraflar genel olarak değerlendirildiğinde, fotoğraflar yoluyla "biz" ve "onlar" ayrımı ideolojik olarak kurulmuştur. Fotoğraflarla gazetenin ileri sürdüğü fikirler desteklenmiş ve eylemin çevre hassasiyetinin dışına çıktığı düşüncesi yine fotoğraflar aracılığıyla yapılandırılmıştır.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi verdiği haberlerin inandırıcılığını artırmak için fotoğrafı bir kanıt aracı olarak kullanmıştır. Özellikle güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın haberleştirmesinde büyük boyutlu fotoğraflar kullanan gazete, güvenlik güçlerinin şiddetini ortaya koyan fotoğrafların yanı sıra eylemcilerin başvurduğu şiddeti gösteren fotoğraflar da kullanmıştır. Bir eylemcinin sapanla taş attığını gösteren fotoğrafı (Hürriyet Gazetesi – 12 Haziran 2013) manşetten kullanan gazete, molotofkokteyli atan bir göstericinin yanında, polisin tazyikli suyla eylemcilere müdahale ettiğini de fotoğraflarla kanıtlamaktadır. Gazete eyleme katılmayan insanların ise mağduriyetini, ağızlarını kapatan ve olaylardan kaçan insanları gösteren fotoğraflarla göstermektedirler.

Hürriyet Gazetesi güvenlik güçleri ile eylemciler arasındaki çatışmanın sonucunda herkesin yorulduğunu ve yaralı olduğunu vurguladığı haberde ise yatan eylemci fotoğraflarının yanında oturduğu yerde uyuyakalmış polis görüntüleriyle desteklemektedir. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi ortaya koyduğu argümanları fotoğraflarla desteklemiş ve inandırıcılığı artırmak için başka bir kanıtlama mekanizması kullanmamıştır.

Sabah Gazetesi

Haber metinlerinde "biz" ve "onlar"ın kurulmasında biçem figurü olarak işlev gören inandırıcılık ve kanıt gösterme, Sabah Gazetesi'nde de "biz"in görüşlerini destekleyecek şekilde kurulmuştur. Özellikle Gezi Parkı Eylemcileri'nin eyleme destek vermeyen sanatçılara "mahalle baskısı"na maruz kaldıkları, birçok sanatçının yaptığı açıklamayla desteklenmiş ve böylece mahalle baskısına yönelik iddiaların daha akla yatkın olarak görülmesi sağlanmıştır.

Öte yandan Gezi Parkı'na polis müdahalesi sırasında şiddetin geldiği taraf olarak eylemciler gösterilmiş ve iki polis memurunun silahla yaralanmasının vurgulanması bu iddianın geçerliliğini artırmaktadır.

Haberde kanıt göstermenin ve inandırıcılığı artırmanın en bilinen yolu fotoğraf kullanımıdır. Çünkü fotoğraf haber üretim sürecinde habere konu olan olaya ya da konuya ilişkin anlatının doğruluğunu kanıtlayan ve bir ikna unsuru olarak kabul edilen işlevsel bir araç olarak değerlendirilmiştir.[830] Bu nedenle Cumhuriyet Gazetesi manşet haberlerinin tümünü haber başlığını güçlendirecek ve haber metninin inandırıcılığı artıracak biçimde kullanmıştır. Fotoğraflarda eylemciler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışma, güvenlik güçlerinin müdahalesini gösterecek şekilde fotoğraflarla aktarılmıştır. Bir polis panzerinin eylemcilere tazyikli su sıkması, bir sedye üzerinde yatan gösterici, biber gazı sıkan polis memuru, yaralanan gazeteci, eyleme çok sayıda kişinin katılımını gösteren geniş açıyla çekilmiş eylem görüntüleri hem eylemin kamuoyu tarafından desteklendiğinin hem de güvenlik güçlerinin şiddetini kanıtlar nitelikte kullanılmıştır.

Haberi destekleyen, inandırıcılığını artıran kanıt olarak kullanılan fotoğraflarda da "biz" ve "onlar" ayrımı ideolojik olarak kurulmaktadır. Bu anlamda Sabah Gazetesi'nin bu aracı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın görüşlerini güçlendirecek şekilde kullandığı dikkat çekmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin yürüyüş, kalabalık ya da polisin müdahalesini gösteren fotoğrafları kullanmayı tercih etmeyen gazete, Erdoğan'ın mitinglerine ait fotoğrafları geniş bir şekilde kullanarak "biz" imajını güçlendirmekte ve ayrımı keskinleştirmektedir.

Sözcü Gazetesi

İnandırıcılık ve kanıt gösterme haber metinlerinde "biz" ve "onlar"ın kurulmasında biçem figürü olarak işlev görmektedir. İnandırıcılığı artırma ve kanıt gösterme "öteki"nin yani "onlar"ın olumsuzluğunu pekiştirmek için kullanılırken Sözcü Gazetesi'nde de inandırıcılığı artımak için çeşitli yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Gazete Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın üslubunu ve icraatlarını eleştirirken, bu argümanını AKP milletvekilinin söylemlerine başvurarak güçlendirmektedir. "AKP İstanbul Milletvekili İbrahim Yiğit, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı olaylarına ilişkin takındığı sert tavrı eleştirdi. Yiğit, "Başbakan olaylar ve eleştiriler karşısında sinirleniyor. Yüzde 50'yi tutuyorum diyor. Türkiye'de iç savaş mı çıkaracaksınız, insanlar birbirlerini mi öldürecekler?" dedi (Sözcü Gazetesi – 12 Haziran 2013)" örneğinde de görüldüğü gibi AKP milletvekilinin açıklamaları,

[830] Özdamar, 2008, s.107.

gazetenin ileri sürdüğü argümanların inandırıcılığını ve akla yatkınlığını arttırmaya yöneliktir. Benzer şekilde inandırıcılığı artırmak için muhalefet milletvekillerinin açıklamalarına ve yabancı basını da kullanan gazete, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a ilişkin düşüncelerinin haklılığını artırmak için The Economist Dergisi'nin Başbakan'ı Osmanlı padişahı olarak resmeden karikatürüne de birinci sayfadan yer vermiştir.

Sözcü Gazetesi'nin inandırıcılığı artırmak için kullandığı araçlardan bir tanesi de fotoğraftır. En önemli kanıt gösterme tekniği olarak değerlendirilen fotoğraf kullanımı Sözcü Gazetesi'nde de bu amaca hizmet edecek şekilde kullanılmıştır. Gazete manşet haberlerinde ileri sürdüğü argümanları fotoğraflarla desteklemiş ve inandırıcılığı artırmıştır.

Yeni Şafak Gazetesi

Haberlerde inandırıcılığı artırma ve kanıt gösterme metin içinde otorite olan şahsiyetlere, kurumlara gönderme yapılarak oluşturulabileceği gibi, örnekler sunma ve en yüksek derecede kanıt olarak değerlendirilen fotoğraf kullanımlarıyla gerçekleştirilmektedir. Yeni Şafak Gazetesi bu kategoriler çerçevesinde değerlendirildiğinde manşetten duyurduğu haberlerin inandırıcılığını artırmak için çeşitli kanıtlar gösterdiği görülmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin Türkiye'nin istikrarını bozmak için dış mihraklar eliyle organize edildiğini ve içerde yer alan işbirlikçileri eliyle de bir provokasyona dönüştürüldüğü iddiasını Yeni Şafak Gazetesi ilk olarak yabancı reklam ajanslarının bazı gazete ve televizyonlardan reklamlarını çekme kararı verdiklerini aktararak desteklemektedir. İkinci olarak bu iddiasının istihbarat raporlarında da olduğunu belirten gazete, ileri sürdüğü argümanını emniyetin ve istihbaratın raporlarında da yer aldığını söyleyerek iddiaların akla yatkınlığını kanıt göstererek artırmaktadır. Gazete bu argümanını destekleyecek üçüncü kanıtını da yabancı haber ajansları üzerinden gerçekleştirmektedir. Yabancı haber ajanslarının Türkiye'nin ekonomik istikrarını bozmaya yönelik haberle yayınladığını belirten gazete, bu haberlerin de Gezi Parkı Eylemcilerin hedefine hizmet ettiğini ileri sürerek yine argümanının akla yatkınlığını sağlamaktadır. Yeni Şafak Gazetesi yine aynı argümanı desteklemek üzere hazırladığı bir başka haberinde de Amerika ve İsrail'in adı geçen bir düşünce kuruluşunda yapılan

çalışmayı kanıt göstermekte ve eylemin hedefinin AKP hükümeti olduğunu ileri sürmektedir.

Gazete dış mihrakların içerideki işbirlikçisine kanıt olarak da bir tiyatro oyununu göstermektedir. İstanbul'da sahnelenen "Mi Minör" adlı oyunun Gezi Parkı Eylemleri'nin birebir provası olduğunu ileri süren Yeni Şafak Gazetesi, oyunda halkın nasıl isyan etmesi gerektiği ve isyan ederken sosyal medyada nasıl örgütleneceğinin ayrıntılarıyla anlatıldığını vurgulayarak argümanının inandırıcılığını artırmaya çalışmaktadır. Öte yandan Yeni Şafak Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'nin itibarını zedelemek ve kamuoyundaki desteğini azaltmak için eylemlerin bir baskı aygıtına dönüştüğünü de intihar eden bir genç kız hikayesiyle kurmakta ve yapılandırmaktadır.

Gazetenin haberlerde aktardığı düşüncelere yönelik inancı artırmada kullandığı bu kanıtların dışında fotoğrafı da bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Haberi destekleyen, inandırıcılığını artıran kanıt olarak kullanılan fotoğraflarda da "biz" ve "onlar" ayrımı ideolojik olarak kurulmaktadır. "Biz" e ait olumlu düşünceler fotoğraflarla desteklenmekte, "öteki"ni tanımlayan olumsuzluklar da yine fotoğraflar yoluyla kanıtlanmakta ve bir anlamda fotoğraflar "biz" ve "onlar"la ilgili tanımlamaları destekler nitelikte kullanılmaktadır. Yeni Şafak Gazetesi de manşet haberlerinde bu şekilde bir fotoğraf kullanımı gerçekleştirmektedir. Daha çok yüzü maskeli ve elinde molotofkokteyli olan eylemcilerle, yakılmış, yıkılmış araç fotoğraflarının yer aldığı gazetede eylemlerin yıkıcılığına karşı bir kanıt oluşturulmakta ve bu argümanın inandırıcılığı artırılmaktadır. "Biz" e ait olumlu görüşlerin desteklenmesinde ise özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili fotoğraflarda gülümseyen pozların tercih edilmesi bu inancın artırılmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

2013 Mayıs'ının son günleri ile Haziran 2013 tarihleri arasında ülkemizde yaşanan olaylar, bugüne kadar katılım, süre ve talepler açısından değerlendirildiğinde görülmemiş düzeyde bir kentsel toplumsal hareketin yaşandığı zaman dilimini oluşturmaktadır. Taksim Yayalaştırma Projesi Kapsamında Taksim Gezi Parkı'na inşa edilecek Topçu Kışlası ve bu kışlada faaliyet gösterecek AVM ve rezidans yapımına karşı gerçekleştirilen eylem, Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesini önlemek amacıyla başladı ve hiç kimsenin tahmin edemeyeceği boyutlara ulaştı. Eylemin ağaçları korumaya çalışan çevreci bir hassasiyetle küçük bir grubun iştirakiyle başlamasına rağmen tüm Türkiye'yi saracak şekilde büyümesi iki temel nedene bağlanmaktadır. Bu nedenlerden ilki olarak masum, çevreci bir eyleme polis güçlerinin orantısız bir şekilde şiddetle müdahalesiyle eylemi sonlandırmaya çalışması gösterilirken, eylemin başlangıcından itibaren iktidar/hükümet kaynaklarının eyleme ilişkin açıklamaları da ikinci neden olarak öne çıkmaktadır. Her kesimden, farklı görüş ve inançları paylaşan, farklı kimlik ve dünya görüşleriyle bir araya gelen bu insanları direnmeye işte bu nedenler çağırdı.

Yaklaşık bir ay inişleri çıkışlarıyla değişik düzeylerde devam eden Gezi Parkı Eylemleri'nde, kentsel bir toplumsal hareket olarak iki noktada itirazlar dile getirildi. İçinde bir takım çelişkileri barındıran ve bu çelişkilerin günden güne derinleşmesine neden olan hızlı kentleşmeye ilişkin itirazlar, eylemlerin gündemini oluşturan temel konudur. Gezi Parkı Eylemcileri, kentlerin küresel sermayeye pazarlanabilir bir mekan haline getirilmesi ve bu pazarlama esnasında kent sakinlerinin yönetim ve karar alma süreçlerinin dışında bırakılmasına, buna karşılık kamusal alandan yararlanan geniş toplumsal kesimlerin bu şekilde kentleşmenin yarattığı sorunlar nedeniyle işsizlik, evsizlik ve diğer kentsel hizmetlerden dışlamayı içeren yoksullaşma ve ayrışma sürecine karşı direndiler. Bu aynı zamanda temsili demokrasiye karşı da bir itirazdı. Sadece dört yılda bir tekrarlanan seçimlerde oy kullanarak somutlaşan vatandaşlık tanımına bir karşı duruşu içeren Gezi Parkı Eylemleri, özellikle kentsel yaşam alanları da dahil olmak üzere geniş toplumsal kesimleri ilgilendiren konularla ilgili alınacak kararlara vatandaşların katılımını öngören katılımcı demokrasi talebini içermektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin ikinci itiraz noktasını ise 2003 yılından itibaren iktidarda olan AKP hükümetinin yönetim tarzı oluşturmaktadır. İktidara geldiği zaman benimsediği liberal ve özgürlükçü politikalarıyla geniş kesimlerden toplumsal destek bulan AKP'nin, 2011 yılında üçüncü kez kazandığı seçim zaferinin ardından daha otoriter bir yönetim tarzını benimsemesi, bu itirazın temelini oluşturmaktadır. AKP hükümetinin yönetim tarzının kamu politikaları dışında bireylerin özel yaşamına ilişkin müdahaleler ve düzenlemelerle toplumu, muhafazakâr/Sünni İslam referansıyla dizayn etme girişimlerine dönüşmesi, seküler yaşam tarzına sahip orta ve üst orta gelir grupları arasında bir tepkiye neden olmuştur. AKP iktidarının otoriter yönetim tarzının dışında tüm temsil gücünü ve iradeyi bünyesinde barındıran lider formuyla simgeleşmesi ve "tek adam" görüntüsünün ortaya çıkması da bu yönetim biçimine karşı bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla neoliberal, dini/muhafazakar, otoriter ve liderin mutlak egemenliğine dayalı anti-demokratik yönetim tarzı, toplumun bazı kesimleri tarafından benimsenirken bazı kesimlerinin de memnuniyetsizliğini arttırmakta ve dışlama mekanizmalarıyla karşı karşıya kalındığı algısının yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı Eylemleri sırasında yaptığı sert açıklamalar ve çizdiği "tek adam" portresi, Gezi Parkı Eylemleri'ni tetikleyen ve genişleyerek büyümesine neden olan unsurların başında gelmektedir. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri, kentine sahip çıkmak isteyen az sayıda insanın başlattığı bir karşı duruşken, adaletsizlik duygusuna sahip, dışlanan ve memnuniyetsiz kesimleri de içine alarak büyüyen kentsel bir toplumsal hareket halini almıştır.

Gerek ulusal düzlemde gerekse uluslararası düzlemde etkileri bakımından önemli bir olay olarak değerlendirilen Gezi Parkı Eylemleri, bu çerçevesiyle Türkiye'nin en önemli kitlesel hareketleri arasında yerini almıştır. Toplumsal hareketler alan yazınına göre bir toplumsal hareketin başarıya ulaşabilmesi, ulaşabildiği kitlenin büyüklüğü ve görüşlerinin bu geniş kitlelere ulaşabilmesi ve benimsenmesiyle ölçülmektedir. Bir toplumsal hareketin kamu alanında görünürlük kazanabilmesinde, siyasi mekanizmaları harekete geçirebilmesinde ve geniş destek bulabilmesinde kullandığı en önemli araç medyadır. Özellikle kitle iletişim araçları dolayımıyla bazı onaylama ölçülerini başaran bir toplumsal hareket, siyasi gerçekliğine güvenilirlik kazandırırken, sağlanan güven yoluyla da kamu bilincini etkileme potansiyeline sahip

olmaktadır. Dolayısıyla bir toplumsal hareketin bütün bu sayılanları başarabilmesi için medyaya ihtiyacı bulunmaktadır.

Medyanın da benzer şekilde demokrasi kültürünün oluşmasında, gelişiminde ve yerleşmesini sağlamada önemli işlevleri bulunmaktadır. Vatandaşları yönetim mekanizmaları yoluyla alınan kararlar hakkında bilgilendirmek ve bu bilgiler ışığı altında yurttaşların bilinçli tercihler yapmasını sağlayacak ve karar alma süreçlerinde daha aktif bir konuma taşıyacak mekanizmaları denetleyici ve güçlendirici mekanizmaların işlemesini sağlamada önemli rolü bulunmaktadır. Bu nedenle genelde kitle iletişim araçları özelde yazılı basının birinci görevi halkı bilgilendirmek, haberdar etmek ve bunu da doğru bir şekilde yerine getirmektir. Bu anlamda bir toplumsal hareketin medya dolayımıyla kamuoyuna nasıl aktarıldığı ve toplumsal hareket üzerinden nasıl bir anlam kurulduğu hem toplumsal hareketin başarısı hem de demokrasi mekanizmalarının işletilmesi açısından önemli görülmektedir.

Bu nedenlerden dolayı çalışma, yurttaşların en önemli haber alma kaynaklarından biri olan gazeteler yoluyla kentsel bir toplumsal hareketin, gazetede yayınlanan haberlerin üretim süreci ve haber metni üzerinden bir çözümleme girişimi gerçekleştirmiştir. Haber üretim süreci üzerinden profesyonel gazetecilik meslek rutinleri olarak tanımlanan (haber değeri, haber kaynakları, haberde nesnellik/tarafsızlık ve haberde çerçeveleme) kategorilerde bir analiz gerçekleştiren çalışma aynı zamanda haber metni üzerinden de toplumsal harekete ilişkin anlamın nasıl oluşturulduğunu, haberlerin hegemonik mücadele potansiyellerini ortaya koymak adına haber metinleri üzerinden ideolojik inşanın nasıl ve ne şekilde gerçekleştirildiğini sorgulamıştır.

Eleştirel kuramlar çerçevesinde yapılandırılan çalışmada ulusal çapta yayın yapan ve farklı ideolojik pozisyonlarda bulunan altı gazete (Cumhuriyet, Zaman, Hürriyet, Sabah, Sözcü, Yeni Şafak), Gezi Parkı Eylemleri'nin başlangıç ve sönümlendiği tarihler arasında amaçlı örnekleme tekniğiyle belirlenmiş ve çalışma kümesine 6 gazete, 27 Mayıs 2013 – 30 Haziran 2013 tarihleri arasında yayınlanan sayılarıyla dahil edilmiştir. Çalışma kümesini oluşturan 6 gazetede belirtilen tarihler arasında Gezi Parkı Eylemleri ile ilgili yayınlanan her haber, köşe yazısı, yorum yazısı vb. tüm yayınlar araştırma kapsamında çözümlenmiştir. İçerik analizi yöntemiyle elde edilen veriler profesyonel gazetecilik rutinleri üzerinden nicel bir çözümlemeye,

eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle de nitel bir analize tabi tutulmuştur. Çalışmada kullanılan içerik analizinin örneklemini belirtilen süre içinde ele alınan gazetelerdeki tüm yayınlar (haber, köşe yazısı, yorum yazısı vb.) oluştururken, daha küçük örneklemlerle çalışmayı gerektiren, derinlemesine ve açıklayıcı bir çözümlemeyi içeren eleştirel söylem çözümlemesinin örneklemini 1 – 16 Haziran 2013 tarihleri arasında çalışma kapsamında değerlendirilen gazetelerin günün en önemli haberi olarak konumlandırdıkları manşet haberleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Karma (mixed) yöntemi benimseyen çalışmanın altı gazete üzerinden ve 35 günlük bir süreyi kapsaması nedeniyle veri toplama aşaması yaklaşık 9 ay sürmüş ve bu aşamadan sonra elde edilen veriler SPSS programına girilerek nicel sonuçlar elde edilmiştir. Nicel verilerin çözümlemesinde betimsel istatistik testleri kullanılmıştır. Nitel verilerin çözümlenmesi ise çalışma sırasında toplanan nitel veriler, nicel değerlendirmeden sonra çözümlemeye tabi tutulmuştur.

Elde edilen nicel ve nitel verilerin çözümlenmesi sonucunda ise profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde haber değeri, haberin kaynağı, haberde nesnellik/objektiflik ve haberde çerçevelemeye ilişkin nicel bulgular ile haber metni üzerinden bir çözümlemeyi içeren nitel bulgular ideolojik inşa süreçleri bağlamında çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu bulgular temel alınarak çalışmanın temel problemi ve alt problemlerine ilişkin aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- Araştırmanın Temel Problemi

Yazılı basının Gezi Parkı Eylemleri hakkındaki haberlerine ilişkin öncelikleri ve seçimleri, protesto hareketlerinin anlatılma, egemen anlamların oluşturulma ve aktarılma biçimi, iktidar yapılarının üretimi ve yeniden üretimi nasıl gerçekleşmektedir?

- Araştırmanın Alt Problemleri

1. Gezi Parkı Eylemleri geleneksel medyada nasıl temsil edilmektedir?
2. Gazetecilerin perspektifinden kentsel bir toplumsal hareket nasıl anlamlandırılmakta ve tanımlanmaktadır?
3. Gazetelerde kentsel bir toplumsal hareket üzerinden gerçekleştirilen hegemonik mücadele haber metinlerini üreten yapılar (haber değeri, haber kaynakları,

haberde tarafsızlık/objektiflik, haberde çerçeveleme) üzerinden nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?

4. Gazetelerde haber metni üzerinden ideolojik/egemen söylemler nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?

Alt Problem 1- Gezi Parkı Eylemleri geleneksel medyada nasıl temsil edilmektedir?

Medyanın temsil pratiği Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde ilk olarak neleri betimlediği, konuları veya sorunları nasıl anlattığı/aktardığı bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Gezi Parkı Eylemleri, çalışma kapsamında ele alınan 6 gazetede farklı şekillerde temsil edilmiştir. Gazeteler bazında bir değerlendirme yapmak gerekirse; Cumhuriyet Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni "halkın, iktidarın baskıcı ve otoriter tutumuna karşı bir başkaldırısı" olarak betimlemekte, özgürlük ve demokrasi talebi içinde olan yurttaşların temel hakları bağlamı üzerinden eylemleri aktarmaktadır. Hürriyet Gazetesi, eylemleri özgürlük ve demokrasi talebini içeren bir hareket olarak betimlemektedir. Gazete, Gezi Parkı Eylemleri'ni güvenlik güçleri ile eylemciler arasında gerçekleşen "çatışma" bağlamı içine yerleştirerek, özgürlük ve demokrasi talebini aktarmaktadır. Sabah Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni tıpkı Hürriyet Gazetesi gibi eylemciler ile güvenlik güçleri arasında gerçekleşen "çatışma" bağlamı içine yerleştirmekte ve eylemlerin meşru hükümeti meşru olmayan yollarla devirme girişimi olarak betimlemektedir. Yeni Şafak Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni tamamen meşru zeminin dışında gerçekleşen bir hareket bağlamına yerleştirmekte ve azınlığın çoğunluğa tahakkümü sınırları içinde eylemleri değerlendirerek, Gezi Parkı Eylemleri'ni meşru olmayan yollar aracılığıyla hükümeti devirme girişimi olarak betimlemektedir. Zaman Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni güvenlik güçleri ile eylemciler arasında gerçekleşen "çatışma" bağlamında değerlendirerek, eylemleri meşru olmayan yollar aracılığıyla hükümeti devirme girişimi olarak değerlendirmenin yanı sıra iktidar/hükümet güçlerinin söylemlerinden kaynaklanan etkisini de değerlendirerek betimlemektedir. Sözcü Gazetesi Gezi Parkı Eylemleri'ni iktidar/hükümet güçlerinin baskıcı ve otoriter tutumuna karşı başlatılan bir ayaklanma bağlamına yerleştirmekte ve eylemlerin özgürlük ve demokrasi isteyenler lehine bir değişim ve dönüşüm potansiyeli bulunduğunun altını çizen bir betimleme gerçekleştirmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin gazeteler tarafından kurulan temsilleri, aktarılan düşüncelere meşruluk kazandırması ve temsillerin birbirlerine eklemlenmesi sonucu Gezi Parkı Eylemleri'ne kamuoyunun bakışını belirlemesi ve yeniden üretmesi açısından önemli görülmektedir. Toplumsal gerçekliği herhangi bir çarpıtma, bozma ve manipüle etme gibi bir değişikliğe uğratmaksızın bir ayna gibi tarafsız bir şekilde sunma iddiasını taşıyan haberlerin aslında "gerçek" olarak sunulan bilginin birer temsili olması nedeniyle gerçeğin bilgisi değil, gerçeği temsil eden bir bilgi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla gerçek ile onu temsil eden bilgi arasında bir farkın bulunacağından hareketle Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin kamuoyuna farklı gazeteler tarafından farklı bilgilerin aktarılması gerçeğin farklı temsillerinin, gazetelerin ideolojik pozisyonlarına göre belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü üzere çalışma kapsamında ele alınan gazeteler Gezi Parkı Eylemleri üzerinden toplumsal gerçekliği farklı şekillerde kurmakta ve inşa etmektedirler. Bu inşa, eylemleri betimleme ve yerleştirdikleri bağlam çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Medyanın temsil pratiği ikinci olarak çalışma kapsamında ele alınan 6 gazetenin Gezi Parkı Eylemleri'nin gazeteler tarafından benimsedikleri ideolojik perspektife bağlı kalınarak ve iktidar/hükümet kaynaklarını destekleyip desteklememe durumlarına göre değerlendirilmiştir. Buna göre Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri Gezi Parkı Eylemleri'ni, desteklerken, Yeni Şafak, Zaman ve Sabah Gazeteleri eylemlerin karşısında yer alan bir konumlanma almaktadır. Hürriyet Gazetesi ise Gezi Parkı Eylemleri'ni doğrudan destekleme ya da desteklememe gibi net bir tavır ortaya koymamakta, daha dengeli bir tutum benimseyerek eylemleri kamuoyuna aktarmaktadır. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri'ni destekleyen gazeteler eylemin haklılığı, eylemin doğruluğu ve desteklenmesi gerektiği konusunda bir tutumdan hareketle, meşru bir mücadele zemini üzerinden eylemleri sunmaktadır. Eylemi desteklemeyen gazeteler ise, eylemlerin haksız, yanlış olduğu yönünde bir sunumu benimseyerek, göstericilerin polis müdahalesini meşru kılacak tutumları üzerinden eylemleri itibarsızlaştırmakta ve meşru zeminden uzaklaştırarak aktarmayı tercih etmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin ise Gezi Parkı Eylemleri'ni sunmada daha dengeli bir tavır benimsediğini söylemek mümkündür. Eylemleri destekleyip desteklememe konusunda açık ve net bir tavır koymayan gazete, eylemlerin gidişatına göre gelişen olaylar üzerinden bir sunum gerçekleştirmekte ve bir değerlendirme yapmaktadır.

Özetle, Gezi Parkı Eylemleri'nin gazetelerde temsili, iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını benimseyip benimsememe ve buna bağlı olarak gelişen eylemi destekleyip desteklememe tutumlarına göre değişmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan bütün gazeteler, eylemi belli bir oranda medyada görünür kılmakta ancak bu görünür kılmanın tonu gazetenin ideolojik duruşuna göre değişmektedir. Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri eylemleri pozitif kavramlarla olumlarken eylemi gerçekleştirenlerin yanında bir tutum sergilemekte, Yeni Şafak Zaman ve Sabah Gazeteleri negatif kavramlarla eylemleri olumsuzlayarak iktidar/hükümet kaynaklarının görüşlerini destekleyen bir tutum benimsemektedir. Hürriyet Gazetesi ise kendisini eylemden yana ya da iktidar/hükümet kaynaklarından yana bir tavır sergilemek şeklinde konumlandırmamakta dışarıdan bir göz olarak daha nötr bir tutum izlemektedir.

Alt Problem 2 - Gazetecilerin perspektifinden kentsel bir toplumsal hareket nasıl anlamlandırılmakta ve tanımlanmaktadır?

Kentsel bir toplumsal hareket olan Gezi Parkı Eylemleri, çalışma kapsamında ele alınan gazeteler tarafından bir "kent hakkı" mücadelesi üzerinden tanımlanmamaktadır. Tüm gazeteler için geçerli olan bu tanımlamanın nüansları gazetelerin benimsedikleri ideolojik pozisyon ve iktidar/hükümet kaynaklarını destekleyip desteklememe durumuna göre değişmektedir. Eylemleri destekleyen, iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını benimsemeyen Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri tarafından Gezi Parkı Eylemleri, yaşadığı kente ilişkin alınan kararlara ortak olma, yaşadığı kente sahip çıkma talebinin ötesinde eğitimli, seküler bir yaşam içinde olan ve daha çok orta ve ortanın üstündeki sınıfların daha fazla demokrasi talebini içeren bir hareket olduğu üzerinden eylemleri, var olan iktidar güçlerine karşı bir "ayaklanma", bir "direniş" olarak tanımlamaktadırlar. Özgürlük ve demokrasi talebinin yer aldığı bu tanımlamada Gezi Parkı Eylemleri, iktidar/hükümet güçlerinin baskıcı, otoriter ve "yaşam tarzına müdahale" olarak özetlenen, muhafazakar/Sünni İslam referanslı toplumu dizayn etme girişimlerine karşı bir mücadele olarak anlamlandırılmaktadır. Bu mücadele Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri tarafından var olan iktidar/hükümet güçlerini değiştirme potansiyeli içinde değerlendirilmekte ve eylemlerin başarılı olması halinde özgürlükten ve demokrasiden yana bir değişimi ve dönüşümü öngörmektedir. Dolayısıyla eylemi destekleyen gazeteler (Cumhuriyet ve Sözcü) Gezi Parkı Eylemleri'ni "halk devrimi" bakış açısı altında tanımlamakta ve bu çerçevede anlamlandırmaktadır.

Eylemi desteklemeyen ve buna karşılık iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını benimseyen Yeni Şafak, Sabah ve Zaman Gazetelerinin eylemlere ilişkin tanımlaması da, yaşadığı kente ilişkin alınan kararlara ortak olma, katılma taleplerini içeren "kent hakkı" üzerinden gerçekleşmemektedir. Yeni Şafak, Zaman ve Sabah Gazeteleri Gezi Parkı Eylemleri'ni Türkiye'nin geleceği için çalışan, kalkınma ve ileri demokrasi hedefi içinde olan iktidar/hükümet kaynaklarının başarısını engellemeye yönelik bir hareket olarak tanımlamakta ve "kaos", "kargaşa" ve "ekonomik kayıp"lar üzerinden eylemleri anlamlandırmaktadır. İktidar/hükümet güçlerinin "yaşam tarzına müdahale" olarak özetlenen tutum içinde olmadığı ve bu taleplerin yersizliğinin vurgulandığı bu tanımlamanın içinde, meşru hükümeti meşru olmayan yöntemlerle görevden uzaklaştırmayı içeren "darbe" kavramsallaştırması yer almaktadır. Dolayısıyla Yeni Şafak, Zaman ve Sabah Gazeteleri Gezi Parkı Eylemleri'ni meşru olmayan bir "darbe" girişimi olarak tanımlayarak, marjinalize etmektedir. Zaman Gazetesi ise bu tanımlamayı "samimi olan çevreciler" ve "samimi olmayan çevreciler" ayrımı üzerinden gerçekleştirmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'ni iktidar/hükümet kaynaklarının ileri sürdüğü argümanlar etrafında tanımlayan ve anlamlandıran Zaman Gazetesi, eylemi "çevre hareketi" sınırları içine çekerek kaosun ve kamuya verilen zararın "samimi olmayan çevreciler" tarafından gerçekleştirildiği vurgusunu öne çıkarmaktadır. Buna karşılık iktidar/hükümet kaynaklarının da özellikle söylem üzerinden ortamı sertleştirdiğinin altını çizen Zaman Gazetesi, tarafların sağduyulu davranması gerektiği mesajını iletmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin tanımlamaları ne "direniş" ne de "kaos" biçimindedir. Hürriyet Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni eylemlerin gidişatına göre tanımlayarak, anlamlandırmaktadır. Bu gidişat, polis ile göstericiler arasında çatışmaların yaşanması çerçevesinde gerçekleştiğinde gazete tarafından polis şiddeti orantısız olarak değerlendirilmekte, iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarıyla çatışmanın şiddetlenmesi ve uzlaşmazlığın yaşanması durumunda eylemcilerin özgürlük ve demokrasi talebi gündeme getirilmekte, buna karşılık eylemcilerin de "masum" olmadığı vurgusunu yapmaktadır. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi, kentsel bir toplumsal hareket üzerinden bir tanımlama ve anlamlandırma yerine günlük yaşanan gelişmelere göre bir tutum almakta ve tanımlamalarını da bu çerçevede gerçekleştirmektedir.

Alt Problem 3 - Gazetelerde kentsel bir toplumsal hareket üzerinden gerçekleştirilen hegemonik mücadele haber metinlerini üreten yapılar (haber değeri, haber kaynakları, haberde tarafsızlık/objektiflik, haberde çerçeveleme) üzerinden nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?

Haber Değerine İlişkin Sonuçlar

Haber değeri, habere dönüştürülecek konu ya da olayların hangi unsurlarının vurgulanacağını, nelerin görmezden gelineceğini ve nelere öncelik verileceğini belirleyen, gazetecilik mesleği çerçevesinde oluşan kurallar ve başvurulan kaynaklardan oluşmaktadır.

Bu çerçevede Gezi Parkı Eylemleri, haber değeri bakımından çalışma kapsamında ele alınan tüm gazeteler tarafından haber değeri yüksek bir olay olarak değerlendirilmiş ve buna göre tüm gazetelerde geniş bir şekilde gündemi oluşturmuştur. Ani olarak gelişen, yoğunluğu fazla olan, kültürel yakınlık ve kültürel ilgiyi kapsayan, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan ve olumsuzluk içeren (çatışmalarıyla ve iktidar/hükümet kaynaklarına yöneltilen eleştirileriyle) Gezi Parkı Eylemleri gazetecilik rutinleriyle belirlenen haber değeri kriterlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla gazeteler de bu kriterler doğrultusunda Gezi Parkı Eylemleri'ni ele alınan süre boyunca çok sayıda haberle değerlendirmişlerdir. Gezi Parkı Eylemleri'ni haberleştirirken tüm haber türlerinin (röportaj, köşe yazısı, yorum yazısı, yazı dizisi) kullanılmasına rağmen, ağırlıklı kullanım muhabirler tarafından oluşturulan "haber" şeklinde olmuştur. İncelenen dönem içinde Gezi Parkı Eylemleri belli bir yoğunlukta gazetelerde yer bulmasına rağmen özellikle polis müdahalesinin yaşandığı günlerde haber yoğunluğunun arttığı görülmektedir.

Haber değerini ortaya koyan göstergelerden bir diğeri de gazetelerin Gezi Parkı Eylemlerini hangi sayfada yayınladıklarına dair veridir. Bu veri incelendiğinde de iç sayfada yer alan "Gündem" sayfasını ağırlıklı olarak kullandıkları, ardından bir gazetenin en önemli sayfası olarak değerlendirilen "Birinci Sayfa"dan Gezi Parkı Eylemleri'ni aktardıkları gözlenmektedir. Bu veri de gazetelerin eylemlere haber değeri anlamında yüksek bir değer atfettiklerini göstermektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin, haberleri aktarmada kullandıkları en temel görsel malzeme fotoğraf olmuştur. Fotoğraf kullanımı haberlerde aktarılan

argümanların bir kanıtını sunarken, aynı zamanda gazetelerin aktardıkları argümanlar çerçevesinde yansıtılan gerçekliklerin yeniden üretilmesine neden olmuştur. Eylemi destekleyen gazeteler (Sözcü, Cumhuriyet) kanıt olarak kullandıkları fotoğraflarla polisin şiddetini ön plana çıkarırken, eylemi desteklemeyen gazeteler (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) göstericilerin şiddetini ön plana çıkaran fotoğraflarla benimsedikleri duruşun inandırıcılığını artırmaya çalışmışlardır. Hürriyet Gazetesi ise hem polis şiddeti, hem de göstericilerin şiddetini belgeleyen fotoğraflarla kendi pozisyonunu korumuştur. Bu çerçevede gazeteler bir anlamda Gezi Parkı Eylemleri'ni kendi benimsedikleri tutumun aktarılmasının yanı sıra bu tutumun kanıtı olarak fotoğraf kullanmışlar ve bu anlamda kendi görüşlerini destekleyerek, yeniden üretmişlerdir.

Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni yoğun bir şekilde haberleştirmeleri ve eylemlere haber değeri kriterleri çerçevesinde yüksek bir değer atfetmeleri, tüm gazetelerin aynı bakış açısıyla haberi sunduğu ve kamuoyuna aktardığı anlamına gelmemektedir. Çalışma çerçevesinde incelenen 6 gazete (Cumhuriyet, Sözcü, Zaman, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak), Gezi Parkı Eylemleri'ni benimsedikleri ideolojik pozisyona göre aktarmakta ve bu pozisyonu destekleyecek argümanları haberleştirerek sunmaktadırlar. Dolayısıyla neyin haber olacağı ya da olmayacağını belirleyen haber değeri kriterleri Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde tüm gazeteler tarafından rutin bir şekilde uygulanmasına rağmen, farklı yönlerin ve farklı bakış açılarının öne çıkarılmasıyla aktarılmıştır. Çünkü Gezi Parkı Eylemleri rutin bilginin dışında gerçekleşen ve Molotch ve Lester (1988) tarafından kaza olarak adlandırılan bir haber kategorisi içinde yer almaktadır. Beklenmedik bir şekilde oluşan ve var olan sistem içinde bilginin düzenlenmesine ve yönetilmesine fırsat vermeyecek şekilde gelişen ve bu nedenle de bazı çelişkilere neden olabilecek olaylar olarak tanımlanan kazalar, enformasyonun dolaşımında etkili olan, var olan bilgiyi yönlendirebilme kapasitesine sahip olan egemen grupların, yönetenlerin iktidarını sarsacak özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri de bu niteliklerinden dolayı özellikle ilk meydana geldiği anda yazılı basın tarafından nasıl ele alınacağı konusunda çelişkilerin yaşandığı bir "kaza"dır. Özellikle iktidarın/hükümetin politikalarını destekleyen (Sabah, Yeni Şafak ve Zaman) gazetelerin eylemi, başlangıçta görmemesi veya az görmesi ya da eylemleri destekleyen gazetelere göre daha düşük düzeyde haber değeri atfetmesi, bu çelişkiden

kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla iktidar/hükümet kaynaklarının enformasyonu yönetememe durumunun gerçekleştiği bu dönemde, iktidar/hükümet güçlerini destekleyen gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne yüksek haber değeri atfetmedikleri görülmektedir. Ancak eylemin, ilerleyen günlerinde görmezden gelinemeyecek ölçüde büyümesi ve genişlemesi bilgiyi yöneten grupların yönetemediği, yönlendiremediği ya da oluşturamadığı bir gündemin oluşmasına ve dolayısıyla da iktidar gücünün kırılmasına ve bu gücü sarsacak bilgilere ulaşılmasına neden olan bir etkisi söz konusu olmasına rağmen, iktidar/hükümet güçlerini destekleyen gazeteler tarafından da (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) yüksek düzeyde haber değeri atfedilen ve gündemi oluşturan bir konu olarak değerlendirilmiştir.

Gezi Parkı Eylemleri'ne bütün gazetelerin yüksek oranda haber değeri atfetmelerine rağmen, eylemi destekleyen ve bu çerçevede iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını desteklemeyen gazeteler (Cumhuriyet ve Sözcü), eylemi diğer gazetelere oranla daha fazla haberleştirerek ve daha yüksek düzeyde gündemde tutarak iktidar/hükümet gücünün kırılmasını derinleştirmek istemişler, eylemi desteklemeyen, hükümet/iktidar gücünün politikalarını destekleyen gazeteler ise (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberleri diğer gazetelerden neredeyse iki kat az haberleştirerek bu kırılmanın önüne geçmeyi hedeflemişlerdir.

Haber Kaynaklarına İlişkin Sonuçlar

Haber kaynakları, kendine yetemeyen ve bir başkasının sözüne ihtiyaç duyan metinler olarak değerlendirilen haber metinlerinin yapılandırılmasında gerekli olan en önemli unsurlardan biridir. Profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde haber kaynakları, resmi haber kaynaklarına bağlılık çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çünkü, resmi kaynaklara bağlılık iktidar/hükümet kaynaklarından yani egemen güçlerden gelen konuların haberleştirilmesi anlamına gelmekte ve böylece egemen ideolojinin sürdürülmesi, yayılması ve yeniden üretilmesi sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında ele alınan gazeteler, haber kaynakları açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında haber kaynağı haberi yapılandıran kişi ya da kurum ve haberde adı geçen kişi ya da kurum bağlamında iki eksende ele alınmıştır. Bu eksenlere göre çalışma kapsamında ele alınan tüm gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'nin

İstanbul'da gerçekleşmesi ve gazete genel merkezlerinin İstanbul'da olması nedeniyle kendi profesyonel kadrolarının sağladığı, oluşturduğu haberleri kullandığı görülmektedir. Yani gazeteler kendi örgütlerinin kurallarını benimsemiş, örgütsel aidiyete sahip profesyonel kadrolarının yapılandırdığı haberleri kullanmışlardır. Bu durum haber yapımı sürecinde muhabirlerin bağlı oldukları kurumun politikalarına ve önceliklerine göre hareket ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

İkinci eksen haberde adı geçen ya da haberin dayandırıldığı kişi ya da kurum açısından bir değerlendirme yapıldığında, toplamda tüm gazetelerin resmi kaynaklara bağlılığını ortaya koyan sonuçlar elde edilmektedir. Çalışma kapsamındaki tüm gazeteler en yüksek oranda resmi kaynaklardan gelen enformasyonu haberleştirmiştir.

Dolayısıyla gazetecilerin daha fazla güvenilirlik atfettiği resmi kaynaklara bağlılık, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerin toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek adına kabul edilebilirlik sınırları içinde değerlendirilen resmi kaynaklar yoluyla başka bir ifadeyle resmi ağızlardan yapılan durum tanımlamalarıyla aktarıldığını söylemek mümkündür. İçerisinde haberlerin ideolojik gücünü de barındıran resmi kaynaklara bağlılık, Gezi Parkı Eylemleri'ne güvenilirlik atfedilen kaynaklar yoluyla eylemlere ilişkin tanımlamaları içermekte ve böylece eylemlere, egemen görüşler çerçevesinde bakmayı sağlamaktadır. Bu durum egemen görüşlerin tüm gazeteler tarafından onaylandığı anlamına gelmemektedir. Burada anlatılmak istenen iktidar/hükümet kaynaklarının görüşleri benimsenmese de dolaşıma sokulması ve eyleme ilişkin bakış açıları çerçevesinde Gezi Parkı Eylemleri'nin tartışılması söz konusu olduğu için önemli görülmektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında ele alınan gazeteler resmi kaynaklardan gelen enformasyonu haberleştirmelerine rağmen, benimsedikleri farklı okuma biçimleriyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Eylemleri desteklemeyen ve iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını destekleyen Yeni Şafak, Zaman ve Sabah Gazeteleri Gezi Parkı Eylemleri üzerinden kullanılan resmi kaynakların kodladığı mesajı onaylayıcı bir okumayla aktarmakta, eylemi destekleyen ve iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını desteklemeyen Cumhuriyet ve Sözcü Gazetelerinin resmi kaynakların kodladığı mesajı egemen olana radikal bir biçimde karşıt olan bir anlam sistemi içine yerleştirilmesini içeren muhalif bir okumayla iletmektedirler. Hürriyet Gazetesi ise, resmi kaynaklardan gelen enformasyonu bazı noktalarda egemen görüş konumlanmasıyla uzlaşan, bazı noktalarda ise bu

konumlanmadan uzaklaşan okuma olarak tanımlanan müzakere edici bir okumayla aktarmaktadır.

Haber kaynağı olarak Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan göstericilerin, haber kaynağı olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bu oran gazetelerin eylemi destekleyip desteklememe, iktidar/hükümet politikalarını benimseyip benimsememe durumuna göre değişmektedir. Eylemi destekleyen, buna bağlı olarak da iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını benimsemeyen gazetelerin (Cumhuriyet, Sözcü) haber kaynağı olarak göstericilere dayandırdığı haber oranının, resmi kaynakların haberleştirilmesini geçmese de yüksek olması, kamuoyunu ikna etme, yönlendirme ve kendi görüşlerinin benimsenmesi amacıyla gerçekleştirilen hegemonik bir mücadele olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu hegemonik mücadele, resmi kaynaklara bağlılık nedeniyle kesintiye uğramakta, öte yandan resmi kaynaklardan gelen enformasyonun kullanılan alıntılarla doğrudan aktarılması, bu mücadelede başarı sağlanmasının önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan eylemi desteklemeyen ve iktidar/hükümet kaynaklarının tüm politikalarıyla birlikte Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin tanımlamalarını kabul edip, bu tanımları yaygınlaştıran gazetelerde, haber kaynağı olarak göstericilerin kullanıldığı haberlerin oranı çok düşüktür. Bu sonuç da egemen güçlerin düşünceleri doğrultusunda kamuoyu oluşmasını sağlamakta ve bu tutumun benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

Özetle Gezi Parkı Eylemleri çalışma kapsamında incelenen tüm gazetelerde (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Yeni Şafak, Zaman, Sözcü) ağırlıklı olarak resmi kaynakların durum tanımlamaları üzerinden onaylayıcı, muhalif ve müzakere edici okumalar çerçevesinde tartışılmakta ve iktidar/hükümet güçlerinin eylemlere ilişkin bakış açıları üzerinden yine onaylayıcı, muhalif ve müzakere edici okumalar üzerinden bir değerlendirme yapılarak, toplumsal gerçeklik haber metni içerisinde yeniden inşa edilmektedir.

Haberde Objektiflik/Nesnelliğe İlişkin Sonuçlar

Haberde objektiflik ve tarafsızlığı sağlayan değerlendirme kriterlerinin başında herhangi bir konuyu haberleştirirken haberleştirilen konu ya da olay çerçevesinde hangi temaların öne çıkarıldığı ve haber kaynaklarının nasıl sunulduğudur. Bu çerçevede çalışma kapsamında bir değerlendirme yapıldığında ele alınan gazetelerde Gezi Parkı

Eylemleri'ne ilişkin öne çıkarılan temalar, eyleme ilişkin ve hükümet/iktidar kaynaklarına ilişkin pozisyonla doğrudan bağlantılı görülmektedir. Eylemi destekleyen buna karşılık iktidar/hükümet kaynaklarının politikalarını benimsemeyen gazeteler (Cumhuriyet, Sözcü) Gezi Parkı Eylemleri'ni özgürlük ve demokrasi talebi olarak ve varolan sistemi, düzeni değiştirme, dönüştürme potansiyeli olarak değerlendirirken, bu pozisyonun tam karşısında konumlanan gazeteler (Sabah, Zaman, Yeni Şafak) Gezi Parkı Eylemleri'ni varolan düzeni zorla değiştirme amacı güden gayrimeşru bir hareket olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca, gazetelerin Gezi Parkı Eylemi'ni tanımlamada farklı temaları öne çıkararak sergiledikleri seçmeci tavır, diğer temaların yok sayılmasını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ni ele aldıkları ve öne çıkardıkları temaların farklılığı, bir kitle iletişim aracı olan gazetelerin hegemonik mücadele alanı olarak önemini ortaya koymaktadır. Her iki uçta bulunan gazeteler, Gezi Parkı Eylemleri üzerinden yapılandırılan haberler yoluyla kamuoyunu kendi düşünceleri çerçevesinde etkilemek, yönlendirmek ve bu düşüncelerin benimsenmesini sağlamak için bir mücadele sürdürmektedir.

Haberde objektiflik/tarafsızlığın bir başka kriteri de haberin yapılandırılmasında başvurulan haber kaynaklarının ne şekilde sunulduğudur. Olay taraflarına eşit mesafede durulmasını içeren bu ölçüt yanlılık/yansızlık, hakkaniyet, dengelilik, tarafsızlık ve nötr kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Bu çerçevede çalışma kapsamında bir değerlendirme yapıldığında gazetelerin Gezi Parkı Eylemi'nin tarafını oluşturan eylemciler ile iktidar/hükümet kaynaklarına eşit mesafede bir duruş sergilemedikleri, kendi destekledikleri görüş çerçevesinde bir yanlılık içinde oldukları, "yüzde 50 yüzde 50 hakkaniyet standardı" olarak belirlenen ve olayın taraflarına ilişkin nötr bir dili kapsayan standarda uymadıkları görülmektedir. Bu çerçevede dengelilik ve tarafsızlık ilkelerinin Gezi Parkı Eylemleri'nin temsilinde tüm gazeteler için benimsenmediğini söylemek mümkündür. Her gazete kendi desteklediği görüş çerçevesinde haberi yapılandırmada kullandığı kaynağı "pozitif" bir dille sunmakta, buna karşılık kendi görüşünün karşısında konumlandırdığı haber kaynaklarını "negatif" bir dille kamuoyuna aktarmaktadır. Dolayısıyla kamuoyunda serbest düşünce pazarı oluşturarak, yurttaşları bilgilendirme ve haberdar etme gibi bir işleve sahip olan gazetelerin, ellerindeki haber malzemesini belirli bir bakış ya da görüşe uygun biçimde biçimlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Gezi Parkı Eylemleri'ni içeren çalışmada nesnellik ve tarafsızlık ilkesi çerçevesinde gazetelerin, okuyucularını artırmak amacını güden ve bu nedenle keskin bir hizipçilikten uzaklaşan ve böylece görece zararsızlığın merkezi yansızlığa çekildiğini belirten Golding ve Murdock'ın[831] aksine, Gezi Parkı Eylemleri üzerinden gazeteler arasında keskin bir hizipleşme görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin, öne çıkardıkları temalar açısından bir değerlendirme yapıldığında birbirine tamamen zıt ve farklı konular üzerinde durdukları, bununla birlikte, haberin yapılandırıldığı haber kaynakları açısından da birbirine tamamen zıt sunum (pozitif, negatif ve nötr), gazetelerin belirli düşünceler etrafında kutuplaştığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse haberde yansızlık ve tarafsızlık, "tarafsız" ve "objektif" bir haber metni içindeki ideolojik unsurları görünmez kılarken, Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde yapılandırılan haberlerde gazeteler, ideolojik unsurları gizleme gereği duymadan açıkça ifade etmektedirler. Dolayısıyla Golding ve Eliot'ın, kasıtlı bir manipülasyon çabasından uzak durma olarak tanımladıkları tarafsızlık[832]Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde çalışma kapsamında ele alınan gazeteler için geçerli olmamaktadır. Çünkü tamamen sahip olunan ideolojik pozisyona göre yapılandırılan ve eylemi destekleyenlerin hükümet/iktidar kaynaklarını olumsuzladığı, eylemi desteklemeyenlerin göstericileri olumsuzladığı bir yayıncılık anlayışında esas konu ve içinde olduğu bağlam ve nedenlerin tartışılmasını engellemekte, gerçek zeminden uzaklaşmaktadır. Bu durum aynı zamanda keskin bir ayrışmanın ve kutuplaşmanın görülmesi nedeniyle kamuoyunu çevremizde, dünyamızda ve ülkemizde yaşanan gelişmeler hakkında haberdar etme işlevi bulunan medyaya olan güveni de, bu işlevi yeterince yapamadığı, tarafsızlık/objektiflik gibi kriterleri gözetmediği ve bir görüşe angaje olduğu gerekçesiyle azaltmaktadır. Nitekim, Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan "Türkiye Sosyal – Siyasal Eğilimler Araştırması" 2013 yılı sonuçlarına göre medya, en az güvenilen kurum olmuştur. 26 Aralık – 2013 ile 13 Ocak 2014 tarihleri arasında 26 il merkezinde, 18 yaş ve üzeri bin kişiyle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda, 2012 yılında yüzde 22.2 oranında olan medyaya güven

[831] Peter Golding – Graham Murdock, "İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu", Çev. Levent Yaylagül, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s.43.

[832] Emel Baştürk Akca, "İdeoloji Dil Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.87.

2013 yılında yüzde 19'a düşmüştür.[833] Bu sonuç gazetelerin böyle bir yayıncılık anlayışını benimsemelerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede Hürriyet Gazetesi ile ilgili bir açıklama yapmak gerekmektedir. Bir tarafta Cumhuriyet ve Sözcü, diğer tarafta Sabah, Yeni Şafak ve büyük oranda Zaman Gazeteleri yer alırken, Hürriyet Gazetesi'nin gerek ele alınan temalar, gerekse de haber kaynaklarının sunumu konusunda daha yansız, hatta üçüncü bir göz olarak kendini konumlandırdığını söylemek mümkündür. Haberde objektiflik ve nesnellik çerçevesinde gerçekleşen bu konumlanma Hürriyet Gazetesi'ni bazı durumlarda iktidar/hükümet kaynaklarının ileri sürdüğü argümanlarla uzlaştırmakta (örneğin göstericilerin de şiddete bulaştığı konusunda), bazı durumlarda ise iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarına karşıt bir pozisyon (Gezi Parkı Eylemleri'nin hükümete karşı bir darbe olduğu yönündeki iddialar) almasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi alternatif açıklamaları, farklı görüşleri bütünüyle dışlamamakta buna karşılık egemen söylemin de tam karşısında kendini konumlandırmamaktadır.

Haberde Çerçevelemeye İlişkin Sonuçlar

Profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde değerlendirilen haberde çerçeveleme pratiği, haber metnine konu olan olay ya da sorunun bazı kısımlarının görmezden gelinerek bazı yönlerinin vurgulanmasını ve öne çıkarılmasını içerirken, eldeki enformasyonun hızlı bir şekilde bu pratik çerçevesinde paketlenmesini sağlayan bir uygulamadır. Dolayısıyla haberlerin belli paketler yoluyla çerçevelenmesi, habere konu olan olay ya da sorunun bağlamını, nedenlerini ya da sonuçlarını kapsamayarak, oluşturulan çerçeveler yoluyla yorumlanmasını, tartışılmasını ve bu yönde bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Gezi Parkı Eylemleri özelinde bir değerlendirme yapıldığında çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin ağırlıklı olarak güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki çatışmayı ön plana çıkaran bir haberleştirme anlayışını benimsedikleri görülmektedir. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri'nin neden yapıldığı, neler istendiği, amacın ne olduğu gibi bağlamının tartışılmasını önleyen bu tutum, eylemlerin kamuoyuna çatışma odaklı aktarılmasını, dolayısıyla da kamuoyu desteğini azaltıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak çatışma çerçevesini kullanan gazeteler eylemlere ilişkin kendi ideolojik tutumlarına göre farklı kesimlerin

---

[833] h*ttp://www.khas.edu.t*r/ - (14.05.2015).

mağduriyetlerini ön plana çıkaran bir haberleştirme anlayışını benimsemişlerdir. Buna göre eylemi destekleyen, iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını benimsemeyen gazeteler (Cumhuriyet ve Sözcü) eyleme katılan göstericilerin mağduriyetleri üzerinden bir çatışma çerçevesi oluştururken, eylemi desteklemeyen, iktidar/hükümet güçlerinin Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin politikalarını benimseyen gazeteler (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) ise bu çatışma çerçevesini kamu düzeninin bozulması, kaos durumunun ortaya çıkarılması, kamu mallarının tahrip edilmesi ve ekonomik kayıp vurgusuyla, halkın ve esnafın mağduriyetleri üzerinden tanımlamaktadır.

Gazetelerin Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin en çok kullandıkları ikinci çerçeve, eylemi dönüm noktası olarak değerlendiren haberleştirmelerdir. Gezi Parkı Eylemi'nin beklenmedik bir şekilde ve büyüklükte ortaya çıkması çalışma kapsamında ele alınan gazeteler tarafından tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu değerlendirme içinde yine gazetelerin ideolojik tutumlarına göre farklılıklar bulunmaktadır. Eylemi destekleyen, iktidar/hükümet politikalarını benimsemeyen gazeteler (Cumhuriyet, Sözcü), otoriter tutumları dolayısıyla eleştirilen mevcut iktidarı değiştirme, dönüştürme potansiyeli olan bir eylem olarak değerlendirirken, tam karşısında konumlanan gazeteler (Yeni Şafak, Sabah, Zaman) Gezi Parkı Eylemleri'nin hükümeti, meşru olmayan yollar aracılığıyla devirme ve darbe girişimi olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla meşru bir hak ve temel insan haklarından biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı, meşru olmayan yollar üzerinden tanımlanarak kamuoyuna bir suç olarak sunulmakta ve bu şekilde bir algı oluşturulmaktadır. Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'nin marjinalize edilmesi sonucunu doğurarak, hareketin başarısı önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Gazetelerin kullandığı üçüncü çerçeve sorumluluk atfetme çerçevesi olarak da tanımlanan, politika çatışması çerçevesidir. Çalışma kapsamında ele alınan tüm gazeteler, eylemleri siyasi zemin üzerinden tartışarak, sorumluluğu yükledikleri aktörleri bu çerçeve yoluyla aktarmışlardır. Gezi Parkı Eylemleri'nde eylemleri destekleyen, iktidar/hükümet güçlerinin politikalarını benimsemeyen gazeteler (Cumhuriyet, Sözcü) eylemin sorumluluğunu iktidar/hükümet kaynaklarına atfederek, hükümetin haksızlığını ve politikalarının yanlışlığını vurgulayan bir haberleştirmeyi benimsemişlerdir. Tam zıt kutupta bulunan gazeteler ise (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) politika çatışması çerçevesinde hükümetin politikalarının haklılığını buna karşılık

muhalefet partilerinin eylemi desteklemesini eleştiren haberlerle sorumluluğu muhalefete yüklemektedirler. Eylemlerin nedeninin siyasi zemin üzerinden tartışılması ve sorumlunun kim olduğunun bulunmaya çalışılarak yapılan haberleştirme, Gezi Parkı Eylemi'nin gerçek nedeninin üzerini örtmekte, gerçek nedenlerinin tartışılmasını engellemekte dolayısıyla da çözüm zeminini ortadan kaldırmaktadır.

Özetlemek gerekirse Gezi Parkı Eylemleri kapsamında ele alınan gazetelerin profesyonel gazetecilik rutinleri çerçevesinde değerlendirilen haberde çerçeveleme pratiği yoluyla, Gezi Parkı Eylemleri'ni öncelikle "çatışma" çerçevesiyle tanımladıklarını, buna karşılık "tarihi bir dönüm noktası" olarak değerlendirdiklerini ve sorumlusunu bulmaya çalıştıkları söylenebilir. Tabii gazeteler tarafından kullanılan bu çerçeveler kendi ideolojik duruşlarına göre biçimlenmekte ve gazeteler üzerinden hegemonik bir mücadele gerçekleştirilmektedir. Öte yandan gazetelerin Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin kullandıkları bu çerçeveler eylemlerin nasıl algılanması ve yorumlanması gerektiğinin yolunu gösterirken, yine kullanılan bu çerçeveler aracılığıyla eylemler bir bağlama yerleştirilmektedir. Böylece gazetelerin kullandıkları çerçeveler yoluyla Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin gerçeklik düzenlenerek, gündelik gerçekliğin bir parçası haline dönüştürülmektedir. Ayrıca, çalışma kapsamında oluşturulan ve araştırmaya dahil edilen çerçeveler bugüne kadar yapılan çalışmalardan yola çıkarak hazırlanmış ve benzer olaylarda ya da haberde genel olarak uzlaşıya dayalı olarak kullanılan çerçeveler üzerinden tanımlanmıştır. Dolaysıyla uzlaşıya dayanarak oluşturulan bu çerçeveler, genelde tüm haberler özelde de Gezi Parkı Eylemleri açısından değerlendirildiğinde toplumsal anlamın dolaşımını belli konular etrafında sınırlandırmakta ve dolayısıyla da sınırlandırılmış bu anlamlar etrafında toplumsal gerçeklik inşa edilmektedir. Sonuç olarak Gezi Parkı Eylemleri gazetelerin kullandıkları "çatışma", "dönüm noktası" ve "politika çatışması" çerçeveleri üzerinden eylemleri anlamada, kavramada izleyicilere/alıcılara bu çerçeveler kapsamında bir değerlendirme ölçütü sunulmaktadır.

Alt Problem 4 - Gazetelerde haber metni üzerinden ideolojik/egemen söylemler nasıl ve ne şekilde inşa edilmektedir?

Haber Metnine İlişkin Sonuçlar

Çalışma kapsamında ele alınan gazetelere uygulanan Van Dijk'ın ESÇ sonucunda, ideolojik inşanın gerçekleştirildiği bir metin olarak değerlendirilen haberlere makro yapı başlığı altında haber başlıkları, haber girişi, ana olayın sunumu, ardalan ve bağlam bilgisi, alıntı kullanımı ve olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar çerçevesinde bir çözümleme gerçekleştirilmiştir.

Buna göre çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin haber başlıklarında enformasyon eksiltimine gittiği, kurgulama ve genelleştirmelerden yararlandığı görülmektedir. Anlam bütün gazetelerde haber başlıkları ve spot cümleleriyle birlikte kurulurken, gazetelerin hepsinde "ters piramit" haber yazma tekniğinin kullanıldığı ve buna bağlı olarak da en önemli bilginin başlıkla birlikte haberin spot cümlelerinde verildiği görülmektedir. Haber başlıkları, okuyucunun haberi okuyup okumama kararını verdiği, dolayısıyla da haberle ilgili okuyuculara bir fikir veren haberin en önemli bölümü olarak değerlendirildiğinden, çalışma kapsamında ele alınan gazeteler okuyucuyu yönlendirecek, ele alınan konuya belli bir bakış açısı sağlayacak başlıklarla anlamı kurmakta ve haberi yapılandırmaktadırlar. Öte yandan haber başlıklarında ideolojik anlamlarla yüklü başlıklar tercih edilirken, haber başlıkları da ideolojik mücadelenin bir alanı olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede bir kelimenin anlamını olumsuzdan olumluya çevirmek ideojik bir mücadelenin sonucu ve ideolojik kırılmalara neden olan bir uygulama olarak değerlendirildiğinde, bu mücadelenin haber başlıklarında sürdürüldüğü ve olumsuz anlama sahip bir kelimenin (çapulcu) anlamının olumluya çevrildiği (Cumhuriyet Gazetesi) görülmektedir. Dolayısıyla bu mücadele iktidar/hükümet güçlerinin ideolojisini kırılmaya uğratan bir pratik olarak değerlendirilmektedir.

"Biz"in olumlu yönlerinin vurgulandığı, "onlar"ın olumsuz yönlerinin öne çıkarılmasıyla yaratılan "biz" ve "onlar" kutuplaşması haber başlıklarında işaret zamiri kullanımıyla inşa edilmekte, gazetelerin ideolojik duruşuna göre bir tarafın kurbanlaştırılması diğer tarafın şeytanlaştırılmasıyla ideolojik anlam inşa edilmektedir. Gezi Parkı Eylemleri çerçevesinde eylemi destekleyenler, iktidar/hükümet güçlerinin

politikalarını benimsemeyen gazeteler (Cumhuriyet ve Sözcü), iktidar/hükümet kaynaklarını şeytanlaştırırken, eylemcileri kurbanlaştırarak ideolojik inşa gerçekleştirmektedirler. Tam ters pozisyonda bulunan gazeteler ise (Yeni Şafak, Zaman, Sabah) Gezi Parkı Eylemleri'ne katılmayanları kurbanlaştırırken, eylemcileri şeytanlaştırmaktadırlar.

Haber başlıklarında kurulan bu anlamlar haber metinlerinde de devam etmekte, gazeteler başlıklarda kullandıkları anlamı haber metninin giriş kısmında sağlamlaştırmakta ve güçlendirmektedirler. İdeolojik inşanın araçlarından olarak değerlendirilen bilinmeyen bir şeyi bilinen bir şey üzerinden anlatmayı kapsayan eğretileme (metafor) ve çağrışım yoluyla anlam kurmayı ifade eden düzdeğişmeceden (metanomi) yararlandıklarını, bunun yanı sıra ironi gibi alaycı bir dili kullandıkları gözlemlenmektedir. "Biz" ve "onlar" kutuplaşması ve dolayısıyla da ideolojik inşanın araçlarından olan retorik unsurlar yoluyla, gazeteler kendi ideolojik duruşlarına göre anlamı yapılandırmakta ve inşa etmektedirler.

Resmi kaynaklara bağlılık tüm gazetelerin haber metinlerinde alıntı kullanımıyla ortaya çıkmaktadır. Tırnak içinde yapılan doğrudan alıntı, tırnak içinde yapılmayan dolaylı alıntı ve metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntı kullanımı bütün gazeteler tarafından uygulanmaktadır. Özellikle iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamalarının metnin kendi sesine dönüşmesi şeklinde olduğu gibi aktarılması ve bu alıntıların haber metninin hemen hemen her bölümünde kullanılması, egemen ideolojinin dolaşıma sokulmasını, yaygınlaşmasını ve yeniden üretilmesini sağlaması açısından önemli görülmektedir. Öte yandan iktidar/hükümet güçlerinin açıklamalarının metnin kendi sesine dönüşen örtük alıntı kullanımıyla dolaşıma sokulması, söylenenlerin yadsınamaz bir gerçeklik olarak algılanmasına neden olmakta ve gündelik dile yerleşerek benimsenmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede çalışma kapsamında ele alınan gazetelerin hepsi, iktidar/hükümet kaynaklarının Gezi Parkı Eylemi'ne ilişkin açıklamalarını dolaşıma sokarak, yeniden üretmişlerdir. Her ne kadar iktidar/hükümet güçlerinin açıklamalarını eylemi destekleyen gazeteler (Cumhuriyet, Sözcü) negatif bir üslupla sunsalar da kullandıkları alıntılar yoluyla yeniden üretimine katkı sağlamışlardır.

Gezi Parkı Eylemleri'nin diğer tarafı olarak konumlandırılan eylemcilere ilişkin alıntı kullanımının eşit ve dengeli ölçüde olmadığı görülmektedir. Eylemi destekleyen gazeteler, eylemcilerin düşüncelerine yer vermelerine rağmen, eylemi desteklemeyen gazetelerde eylemciler görünmemektedir. Dolayısıyla Gezi Parkı Eylemleri'nin iki tarafı olan eylemciler ve iktidar/hükümet kaynaklarının dengeli, hakkaniyet ölçüsüne göre gazetelerde yer almaması, yer veren gazeteler için de "tanınmış" kişilerin sözlerinin daha önemli ve daha güvenilir algılanması nedeniyle yeterli görülmemektedir.

Ardalan ve bağlam bilgisinin verilmediği habercilik anlayışının "olay" odaklı olduğu görülmekte ve özellikle Hürriyet, Sabah, Zaman ve Cumhuriyet Gazeteleri gündemdeki gelişmelere göre haberlerini yapılandırırken, Yeni Şafak ve Sözcü Gazetelerinin "olay" odaklı habercilik anlayışından ziyade "operasyonel gazetecilik" ya da "algı" odaklı bir gazetecilik anlayışını benimsedikleri görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin gidişatına ya da gündemine ilişkin haberler yerine eylemi güçlendirecek, iktidar/hükümet kaynaklarını itibarsızlaştıracak (Sözcü Gazetesi) ya da tam tersi işlevi yerine getirmek amacıyla eylemi itibarsızlaştıracak, iktidar/hükümet kaynaklarının tezlerini güçlendirecek (Yeni Şafak Gazetesi) bir algının oluşmasını sağlama ve bu yönde bir rızanın üretimini amaçlayan bir gazetecilik anlayışını benimsediklerini söylemek mümkündür.

Özetlemek gerekirse Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin gazetelerin haber metinlerinde yapılandırdıkları anlam ve eylemleri tanımlama biçimleri aşağıdaki gibidir.

Cumhuriyet Gazetesi'ne göre Gezi Parkı Eylemleri özgürlük ve demokrasi talebinde bulunan halkın, otoriter yönetime başkaldırmasıdır. Gazeteye göre Gezi Parkı Eylemleri, iktidar/hükümet kaynaklarının halkı ayrıştırmaya, bölmeye ve yasakçı bir zihniyetle ülkeyi yönetmesine karşı oluşan bir itiraz, bir karşı duruştur.

Gezi Parkı Eylemleri'ni "çatışma" teması üzerinden aktarmayı tercih eden Zaman Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan eylemcileri, iktidar/hükümet güçlerinin tanımlamalarından yola çıkarak samimi olan eylemciler ve samimi olmayan eylemciler olarak ikiye ayırarak tanımlamakta, samimi eylemcilerin demokratik bir hakkı kullandığı vurgulanırken, samimi olmayan eylemciler, çevre duyarlılığından uzak, ülkeyi kaosa sürüklemek isteyen kişiler olarak etiketlenerek, suçlu ilan edilmektedir.

İktidar/hükümet kaynaklarının ileri sürdüğü tezleri benimseyerek dolaşıma sokan Zaman Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'nin taraflarına iktidar/hükümet kaynaklarını da kapsayacak şekilde sağduyu ve uzlaşma mesajları iletmektedir.

Hürriyet Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni günlük yaşanan gelişmelere göre aktarmakta ve bu aktarım büyük oranda "çatışma" üzerinden gerçekleşmektedir. Gazete genel olarak değerlendirildiğinde Gezi Parkı Eylemleri'nin tarafları olarak konumlandırılan eylemciler ile iktidar/hükümet kaynaklarına eşit bir mesafede durmaya çalışmasına rağmen, gerek haberi yapılandıran haber kaynağı kullanımı açısından gerekse haber metni bağlamında dolaşıma sokulan söylemler açısından değerlendirildiğinde ibrenin iktidar/hükümet güçlerinden yana bozulduğunu söylemek mümkündür.

Sabah Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin haberlerinde iktidar/hükümet kaynaklarının açıklamaları üzerinden tartıştığı görülmektedir. Bu anlamda eylemcilerin açıklamalarına ve söylemlerine pek rastlanmayan Sabah Gazetesi'nde eylemin tarafları uzlaşmadan yana ve uzlaşmadan yana olmayanlar olarak konumlandırılmaktadır. Gazeteye göre iktidar/hükümet kaynakları uzlaşma isterken, eylemciler ve eylemi organize eden grupların uzlaşmadan yana bir tavır sergilemediklerini, uzlaşmaz tutum sergiledikleri vurgulanmaktadır.

Sözcü Gazetesi'nin "olay" odaklı ya da günlük gelişmelere paralel biçimde yapılandırılan habercilik anlayışı yerine Gezi Parkı Eylemleri üzerinden "operasyonel gazetecilik" ya da "algı" odaklı bir gazetecilik anlayışını benimsediğini söylemek mümkündür. Gezi Parkı Eylemleri'ni, eylemin sözcülüğünü üstlenecek derecede destekleyen gazete, iktidar/hükümet kaynaklarına yönelttikleri eleştirileri İslamcı-Kemalizm karşıtlığı üzerinden kurmakta ve eylemleri iktidar/hükümet güçlerinin politikalarına karşı yapılan bir başkaldırı olarak değerlendirmektedir. Eylemlerin tek sorumlusu olarak iktidar/hükümet güçlerini gösteren gazete, baskıcı ve otoriter bir yönetim tarzına karşı başlatılan eylemlerin hükümetin iktidardan uzaklaşmasını sağlayacak bir "devrime" dönüşme potansiyelinin altını çizmektedir. Sözcü Gazetesi, özetle eylemi güçlendirecek, iktidar/hükümet kaynaklarını itibarsızlaştıracak yönde bir algının ve rızanın üretimine yönelik bir habercilik anlayışı benimseyerek Gezi Parkı Eylemleri'ni anlamlandırmakta ve toplumsal gerçekliği inşa etmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi de, Sözcü Gazetesi'nin tam zıt kutbunda konumlanan bir habercilik anlayışı ile Gezi Parkı Eylemleri'ni anlamlandırmaktadır. İktidar/hükümet kaynaklarının eylemlere ilişkin ileri sürdüğü tezleri kanıtlarıyla birlikte ortaya koymaya çalışan ve bu görüşleri savunan gazetenin, "olay" odaklı bir gazetecilik yerine "operasyonel gazetecilik" ya da "algı" odaklı bir gazetecilik anlayışını benimsediğini söylemek mümkündür. Gezi Parkı Eylemleri üzerindeki tanımlamaları ve anlamları İslamcılık-Kemalizm (Batı karşıtlığı) üzerinden kuran Yeni Şafak Gazetesi, Gezi Parkı Eylemleri'ni Türkiye'nin büyümesini, gelişmesini engellemeye çalışan dış güçler ve onların içerideki işbirlikçileri eliyle, meşru hükümete karşı yapılan bir darbe girişimi ve Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarını bozmak amacı güden meşru olmayan bir hareket olarak tanımlamaktadır. Bu söylemi "düşman imgesi" üzerinden yapılandıran gazete iktidar/hükümet kaynakları tarafından savunulan fikirleri, ileri sürülen argümanları haklılaştırmaya, meşrulaştırmaya ve kamuoyunda rıza üretilmesine yardımcı olmaktadır. Özetlemek gerekirse, Yeni Şafak Gazetesi, eylemi itibarsızlaştıracak, iktidar/hükümet kaynaklarının tezlerini güçlendirecek (Yeni Şafak Gazetesi) bir algının oluşmasını sağlama ve bu yönde bir rızanın üretimini amaçlayan bir gazetecilik anlayışını Gezi Parkı Eylemleri üzerinden gerçekleştirmiştir.

Sonuç olarak, gazetecilik mesleğinin temelini kamu yararına hizmet felsefesi oluşturmaktadır. Halk adına iktidarları, hükümetleri denetleme görevi demokratik toplumlarda basının en önemli görevi olmasına rağmen, Gezi Parkı Eylemleri üzerinden medya kuruluşlarının iktidar/hükümet güçleriyle sorunlu bir ilişkinin varlığı gözlemlenmektedir. İktidarın/hükümetin politikalarını benimsemeyen ve karşı bir tutum benimseyen yayın kuruluşları toptancı bir şekilde her şeye karşıyken, iktidarın/hükümetin politikalarını benimseyen ve onu destekleyen yayın kuruluşları ise sanki iktidarın bir yayın organıymış gibi bir yayıncılık anlayışını benimsemektedirler. İnal'ın[834] da belirttiği gibi piyasada kar elde etmeyi hedefleyen şirketler olarak örgütlenen kitle iletişim araçlarının iktidar/hükmet kaynaklarıyla ilişkileri, belirli bir parti veya siyasal gücü desteklemenin ötesine geçen, bu uğurda bütün siyasal, ekonomik, toplumsal yapı ve iktidar ilişkileri içinde ortaya çıkan eşitsizlikleri sorgulama dışı bırakan bir tavır halini almıştır. Bu durum hem gazetelerle

---

[834] Ayşe İnal, "Medyanın "Etkisi" Sorunsalına Başka Bir Bakış", *Medya ve Toplum*, Der. Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları: İstanbul, 2005, s.71.

iktidar/hükümet kaynakları arasındaki ilişkiyi sorunlu kılarken, hem de okuyucularla gazeteler arasında da sorunlu bir ilişkinin oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu sorunlu ilişkinin düzeltilebilmesi için basının en temel görevi olan ve yurttaşların da en temel insan haklarından biri olan haber alma ve bilgi edinme hakkı çerçevesinde, gazetelerin "hak odaklı" bir gazetecilik anlayışını benimsemesi ve gazetecilik meslek ilkeleri ve etiği doğrultusunda kamuyu haberdar etme görevlerini, kamu sorumluluğu ve hassasiyeti içerisinde yerine getirmeleri gerekmektedir. Olay odaklı ve olayları betimleyen habercilik anlayışı yerine sorgulayan ve sürece odaklanan bir habercilik anlayışını benimsemek ve resmi haber kaynaklarına bağlı kalınarak oluşturulan haberler yerine sıradan insanların sorunlarına eğilen, hak ihlallerini görmezden gelmeyen ve onları haber kaynağı haline getiren bir habercilik anlayışının yaygınlaşmasını sağlayabilmek bu sorunlu ilişkinin ortadan kaldırılmasının belki ilk adımı olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler:

Adanalı, Y. A. (2011). "Dünya'dan "Kent Hakkı" İçin Kentsel Mücadele Örnekleri: Hindistan, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Venezüella ve ABD", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 26, ss. 14 – 30.

Adorno, T. W. (2012). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, Çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İstanbul:İletişim Yayınları.

Akca, E. B. (2009). *İdeoloji Dil Söylem ve Anlam İlişkisi: Medyada Anlamın Toplumsal İnşası, Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış,* Ed. İsmet Parlak, Konya:Çizgi Kitabevi, ss.77 – 107.

Akgün, G. (2013). "Kentsel – Toplumsal Hareketlerin İmkan ve Açmazları: Böyle Gitmez"*, Kentleri Savunmak Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine Bir Gün'lük Yazılar,* Ed. Aysun Koca, Çare Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Gürkan Akgün, Ankara: Nota Bene Yayınları, ss.53 – 57.

Akgün, M., Cop, B., Emre, Y., & Yesevi, Ç.G. (2014). *Gezi Parkı'nda Ne Oldu? Katılımcıların Penceresinden Bir Gezi Parkı Değerlendirmesi,* İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Akhavan-Majid, R. & Ramaprasad, J. (1998). "Framing and Ideology: A Comparative Analysis of U.S. and Chinese Newspaper Coverage of the Fourth United Nations Conference on Women and the NGO Forum", *Mass Communication Faculty Publications*, Paper 9, ss.131 – 152.

Althusser, L. (2008). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.

Al-Zuhayyan, A.A. (2006). *Construction of Saudi Arabia's Social Reality Before and After September 11, 2001 By Us Mainstream Television News Organizations in Relation to Us Government Officials' News Framing*, Doktora Tezi, The University of Memphis, USA.

Anderson, P. (2007). *Gramsci Hegemonya Doğu – Batı Sorunu ve Strateji*, Çev. Tarık Günersel, İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Arık, M. B. (2006). "Pınar Altuğ Olayı Bağlamında Çapraz Tekelleşmenin Habere Etkisi", Der. Bilal Arık, *İletişim Yazıları*, Konya: Tablet Kitabevi.

Arsan, E. D. (2004). "Medya-Güç İdeoloji Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu"*, Haber Hakikat İktidar İlişkisi,* Der. Çiler Dursun, İstanbul: Elips Yayınları, ss. 151 – 183.

Arslan, U. T. (2002). "Haberde Yeni Olan Nedir?", *İletişim*, 16, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları: Ankara, ss. 71 – 93.

Aslan, Ş. (2013). "Kentsel Dönüşüm ve Toplumsal Hareketler", *Kentleri Savunmak Mekan, Toplum ve Siyaset Üzerine Bir Gün'lük Yazılar,* Ed. Aysun Koca, Çare

Olgun Çalışkan, Esra Kaya, Gürkan Akgün, Ankara: Nota Bene Yayınları, ss. 47 – 53.

Aslan. Ş. (2008). *1 Mayıs Mahallesi 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Atabek, N. - Uztuğ, F. (1998). “Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma”, *Kurgu Dergisi,* S.15, ss.96-108.

Atabek, N. (1994). “Gazetecilikte Tarafsızlık”, Marmara Üniversite *İletişim Dergisi,* S.7, ss. 23 – 36.

Atabek, N. (2002). “Kamuoyu, Medya ve Demokrasi”, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi Kurgu* 19, ss. 223-238.

Atabek, Ü. (2007). “Söylem Çözümlemesi Başlangıç İçin Öneriler, Medya Metinlerini Çözümlemek”, Der. Gülseren Şendur Atabek - Ümit Atabek, Ankara: Siyasal Kitabevi, ss. 151 – 162.

Atacan, F. (2014). “Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet”: Mısır’da Muhaliflerin Talepleri Açık Değil mi?, *Sokağın Belleği 1 Mayıs 1977’den Gezi Direnişi’ne Toplumsal Hareketler ve Kent Mekanı,* Der. Derya Fırat, Ankara: Dipnot Yayınları, ss.43 – 66.

Atılgan, G. (2014). “İdeoloji, Siyaset Bilimi Kavramlar İdeolojiler Disiplinler Arası İlişkiler”, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, *Siyaset Bilimi,* İstanbul: Yordam Kitap:, ss. 285 – 299.

Bagdikian, B. H. (1974). “Shaping Media Content: Professional Personnel and Organizational Structure”, *The Public Opinion Quarterly,* Vol. 37, No. 4, Oxford University Press, ss. 569 – 579.

Bal, H. (2012). *Nitel Araştırma Yöntemi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

Bal, H. (2013). *İletişim Sosyolojisi*, Bursa: Sentez Yayıncılık.

Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi,* Bursa: Sentez Yayıncılık.

Banko, M. - Babaoğlan, A. R. (2013). “Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaş’ın Etkisi”, http://www.geziparkikitabi.com, Erişim Tarihi: 30 Haziran 2015.

Barrett, M. (1991). *The Politics Of Truth From Marx to Foucault,* California: Stanford University Press.

Barrett, M. (1996). *Marx’tan Foucault’ya İdeoloji*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Barry, B. (1995). “Ulusalcılık”, Ed. D. Miller, *Blackwell Siyasal Düşünce Ansiklopedisi* II, Çev. B. Peker, N. Kıraç, Ankara: Ümit Yayıncılık, ss. 396 – 399.

Barthes, R. (1990). *Çağdaş Söylenler*, Çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Başaran, F. - Yüksel, H. (2013). “Uluslararası İletişimin Eleştirel Ekonomi-Politiği: Soğuk Savaş’tan Yeniden Yapılandırma”, Ed. Meltem Bostancı, *Uluslararası*

İletişimin Ekonomi Politiği, İletişim Politikalarında Küreselleşme, İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları, ss. 13 – 66.

Baysal, C. U. (2011). “Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, ss. 31 – 55.

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*, Glencoe, Illinois: The Free Press.

Berger, J. (1990). *Görme Biçimleri*, Çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Metis Yayınları.

Berger, P.L. - Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi* İncelemesi, Çev. Vefa Saygın Öğütle, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Berinsky, A. J. - Kinder, D. R. (2006). “Making Sense of Issues through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis”, *The Journal of Politics*, Vol. 68, No.3, Aug., Cambridge University Press, ss. 640 – 656.

Bilgili, C. (2009). “Medya Rızayı Neden Üretir”, *Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyaset Pratikleri*, Der. Zeynep Karahan Uslu, Can Bilgili, İstanbul: Beta Yayıncılık, ss. 53 – 79.

Birkiye, A. (1984). *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*, İstanbul: Varlık Yayınları.

Bonfadelli, H. - Dahinden, U. - Leonarz, M. (2007). „Mass Media and Public Perceptions of Red and Green Biotechnology: a Case Study from Switzerland, The Public”, *The Media and Agricultural Biotechnology*, Ed. Dominuque Brossard, James Shanahan, T. Clint Nesbitt, Biddless Ltd: Kings Lynn,UK, ss. 97 – 125.

Bottomore, T. (1997). *Frankfurt Okulu*, Çev. Ahmet Çiğdem, Ankara: Vadi Yayınları.

Boyd-Barret, O. (2006). *Ekonomi Politik Yaklaşım, Kitle İletişimin Ekonomi Politiği*, Der. Levent Yaylagül, Ankara: Dalbaz Yayıncılık, ss. 1 – 16.

Brenner, N., Marcuse, P. - Mayer, M. (2014). “Kar İçin Değil Halk İçin”*, Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, Çev. Ali Yağız Şen, İstanbul: Sel Yayınları, ss. 15 – 29.

Brian Baresh - Shih-Hsien Hsu – Stephen D. Reese (2010). "The Power of Framing: New Challenges for Researching the Structure of Meaning in News". *The Routledge Companion to News and Journalism,* Routledge, London, ss. 637 – 647.

Bronstein, C. (2005). “Representing the Third Wave: Mainstream Print Media Framing of a New Feminist Movement”, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Vol. 82, ss. 783 - 803.

Brown, A. (2010). “The ‘Right to the City’: from Paris 1968 to Rio 2010”, *http://n-aerus.net/web/sat/workshops/2010/pdf/PAPER_brown_a.pdf*, Erişim Tarihi: 24.04.2015.

Bulut, Y. (2011). “İdeolojinin Tarihçesi”, *Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S.23, ss. 183 – 206.

Bulut, Ç., K., (2014). “Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Ekolü: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsat Yaklaşımları”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* S. 39, ss. 48 – 67.

Bumin, K. (2010). *Demokrasi Arayışında Kent*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Callaghan, K. - Schnell, F. (2001). “Assessing the Demokcratic Debate: How the News Media Frame Elite Policy Discourse”, *Political Communication*, Vol. 18, No. 2, ss. 183 – 213.

Cangöz, İ. (2008a). “Savaş Haberlerinin Sözsüz Özneleri: Iraklı Kadınların Gazete Haberlerinde Temsili”, *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, ss. 79 – 107.

Cangöz, İ. (2008b). “Savaş ve Çatışma Ortamlarında Haber/ci Denetimi: Bir Haber Denetim Stratejisi Olarak İliştirilmiş Gazetecilik”, *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi,* Ed. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, ss. 149 – 177.

Castells, M. (2014). *Kent Sınıf İktidar*, Çev. Asuman Türkün, Ankara: Phoenix Yayınları.

Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Chomsky, N. (1997). *Demokratik İdeallerin Çöküşü*, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul: Pınar Yayınları.

Chomsky, N. (2002). *Medya Gerçeği*. Çev. Abdullah Yılmaz, Osman Akınhay, İstanbul: Everest Yayınları.

Cohen, S. - Young, J. (1973). *The Manufacture of News: A Reader*, Beverly Hills: Sage Publications.

Cooper, A.H. (2002). “Media Framing and Social Movement Mobilization: German Peace Protest Against INF Missiles, The GulfWar, and NATO Peace enforcement in Bosnia”, *European Journal of Political Research*, ss. 37 – 80.

Coşkun, M., K. (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler,* Ankara: Dipnot Yayınları.

Creswell, J. W. (2003). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Second Edition, London, New Delhi: Sage Publications.

Curran, J. - Gurevitch, M. - Woollacott, J. (1982). *The Study of the Media: Theoretical Approaches, Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran, Janet Woollacott, London - New York, Routledge, ss. 6 – 26.

Curran, J. - Seaton, J. (2010). *Power Without Responsibility Press*, Boradcasting and the Internet in Britain, 7. Baskı, Oxon: Routledge.

Curran, J. (1994). “Kitle İletişimi Araştırmasında Yeni Revizyonizm: Bir Yeniden Değerlendirme Çabası”, *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınları, ss. 329 – 365.

Curran, J. (1997). “Medya ve Demokrasi”*, Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları, ss. 139 – 199.

Çam, Ş. (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar*, Ankara: De Ki Yayınları.

Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi.

Çavuşoğlu, E. (2011). "Türkiye'de Kent Marjinalliğini Getto ve Banliyö Karşılaştırması Aracılığıyla Yeniden Düşünmek", *Eğitim Toplum Bilim Dergisi*, C. 9, S. 36, ss. 208 – 216.

Çelenk, S. (1997). "Kültürel Çalışmalarla Ekonomi Politikçiler Tartışıyor", *Teori ve Politika*, S. 8, Güz, ss. 84 – 86.

Çelenk, S. (2008). "Tartışma Sürüyor", *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. Sevilay Çelenk, Ankara: De Ki Yayınları, ss. 7 – 19.

Çelik, N. B. (2005). *İdeolojinin Soykütüğü Marx ve İdeoloji*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Creswell, J. W. (2014). *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*, Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir, Ankara: Eğiten Kitap.

Çığ, Ü. - Çığ, E. Ç. (2011). "Haber Endüstrisi ve Gazetecilik Etiği", *İş Ahlakı Dergisi*, Kasım, C. 4, S. 8, ss. 25 – 60.

Çoban, B. (2003). "Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi", *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su yayınları, ss. 245 – 285.

Çoban, B. (2009a). "Yeni Toplumsal Hareketler, Sınıf Mücadelesi ve Ütopya", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 9 – 43.

Çoban, B. (2009b). "Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 43 – 63.

Çoban, S. (2009). "Yeni Toplumsal Hareketler ve İktidar Sorunu", *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 173 – 191.

Çoban, S. (2013). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Çuhadar, H. (2009). "Türkiye'de Ulusalcılığın Değişmeyen Simgesi: Onuncu Yıl Marşı" *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 2, ss. 199 – 208.

D'Angelo, P. - Kuypers, J. A. (2010). "Introduction", *Doing News Framing Analysis Empirical and Theoritical Perspectives*, Edt. Paul D'Angelo, Jim A. Kuypers, New York: Routledge, ss. 1 – 14.

Dağtaş, B. (1999). "İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji", *Kurgu*, S.16, ss. 335 – 357.

De Vreese, C. H. (2005). "News Framing: Theory and Typology", John Benjamins Publishing Company, *Information Design Journal + Document Design*, Vol. 13, No: 1, ss.51 – 62.

Dedeoğlu, G. (2014*). Demokrasi Basın ve Haber Etiği*, Bursa: Sentez Yayıncılık.

Denzin, N.K. - Keller, C. M. (1981). “Frame Analysis Reconsidered”, *American Sociological Assocation*, Vol.10, No.1, ss. 52 – 60.

Devran, Y. (2010). *Haber Söylem İdeoloji*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

Dines, G. - Jensen, R. (2005). “Pornografi Solun Meselesidir”, Çev. Ayşe Sargın, *http://www.bgst.org/toplumsal-cinsiyet-temel-metinler/pornografi-solun-meselesidir*, Erişim Tarihi: 18.02.2015.

Doğan, M. G. (2014). “Bir Toplumsal Hareket Olarak Gezi Direnişi: Sürekli Olanı Aramak”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 12, S. 48, ss.89 – 109.

Durham, F. D. (1998). *News Frames as Social Narratives*, International Communication Association, ss. 100 – 117.

Durna, T. - Kubilay, Ç. (2010). “Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri”*, Medyadan Söylemler,* Der. Tezcan Durna, İstanbul: Libra Kitap, ss. 47 – 83.

Dursun, Ç. (2003). “İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* C. 58, S. 4, ss. 47 – 82.

Dursun, Ç. (2004). “Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir”, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Ankara: Elips Yayınları, ss. 37 – 67.

Dursun, Ç. (2014*). TV Haberlerinde İdeoloji*, Ankara: İmge Kitabevi.

Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Entman, R. M. (1991). “Framing U. S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents”, *Journal of Communication*, 41, 4, ss. 6 – 27.

Entman, R. M. (1993). “Framing: Towards Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*, 43 (4), ss. 51 – 58.

Entman, R. M. (2003). “Cascading Activation: Contesting the White House’s Frame After 9/11”, *Political Communication*, 20, Taylor & Francis Inc, ss. 415 – 432.

Erdoğan, İ. - Alemdar, K. (1990). *İletişim ve Toplum*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Erdoğan, İ. (1997). *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum,* Ankara: Erk Yayınları.

Ertan, K. A. (1999). “Kentsel Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketler: Castells’in Sorgulanması ve Türkiye Örnekleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 32, S. 3., ss. 115 – 128.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (2003). “Dil ve İdeoloji”, Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, ss. 155 – 170.

Fairclough, N. - Mulderrig, J. - Wodak, R. (2009). *Critical Discourse Analysis, Discourse Studies A Multidisciplinary Introduction*, Thousand Oaks: Sage Publications, ss. 357 – 379.

Fairclough, N., Pardoe, S. - Szerszynski, B. (2006). “Critical Discourse Analysis and Citizenship”, *Analysing Citizenship Talk: Social Positioning in Political and Legal Decision- Making Processes,* Ed. Heiko Hausendorf, Alfons Bora, Amsterdam: John Benjamins Publishing, ss. 98 – 124.

Fay, B. (2001). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fejes, F. (1994). “Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri Yokolan İzleyici Sorunu”*, Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınevi, ss. 251 – 271.

Fırat, D. (2014). “Sunuş: Bellek, Uzam ve Mücadele”*, Sokağın Belleği 1 Mayıs 1977’den Gezi Direnişi’ne Toplumsal Hareketler ve Kent Mekanı,* Der. Derya Fırat, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 7 – 43.

Fireman, B., Gamson, W. A., Rytina, S. - Taylor, B. (1977). “Encounterts With Unjust Authority”, Ed. Louis Kriesberg, *Social Movements, Conflicts and Change*, Vol. II, JAI Press.

Fishman, M. (1980). *Manufacturing the News*, Austin: University of Texas Press.

Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Fiske, S. T. - Taylor, S. E. (2013). *Social Cognition from Brains to Culture*. London: Sage Publications.

Fowler, R. (2007). *Language in the News Discourse and Ideology in the Press*, New York: Routledge.

Freeden, M. (2011). *İdeoloji*, Çev. Hakan Gür, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Galtung, J. - Ruge, M. (1973). “Structuring and Selecting News”, *The Manufacture of News*, Ed. S Cohen, J. Young, Londra: Constable, ss. 62 – 72.

Gamson, W.A. - Croteau, D. - Hoynes, W. - Sasson, T. (1992). “Media Images and the Social Construction of Reality”, *Annual Review of Sociology*, Vol. 18, ss. 373 – 393.

Gamson, W.A. - Modigliani, A. (1989). “Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach”, *American Journal of Sociology*, Vol. 95, No.1, ss. 1 – 37.

Gamson, W.A. - Wolfsweld, G. (1993). “Movements and Media as Interacting Systems”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Citizans, Protests and Democracy, July, Vol. 528, ss. 114 – 125.

Gans, H. J. (2004). *Deciding What’s News A study of CBS Evening News*, NBC Nightly News, Newsweek and Time, Illınois: Northwestern University Press.

Garnham, N. (2001). “Bir Kültürel Materyalizm Teorisine Doğru”, Çev. Sevilay Çelenk, *Praksis*, Güz-4, ss. 126 – 143.

Garnham, N. (2008). “Ekonomi Politik ve Kültürel Çalışmalar: Uzlaşma mı Boşanma mı”, Çev. Sevilay Çelenk, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. Sevilay Çelenk, Ankara: De Ki Yayınları, ss. 115 – 131.

Gezgin, S. "Medya ve Demokrasi", *http://www.konrad.org.tr/*, Erişim Tarihi: 15.05.2015.

Gieber, W. (1964). *News Is What Newspapermen Make It, Manning, White, People*, Society and Mass Communications, Ed. L. A. Dexter - D. Manning, New York: Free Press.

Gitlin, T. (2003). *The Whole World Is Watching Mass Media in The Making & Unmaking of the New Left*, California: University of California Press / Berkeley and Los Angeles.

Golding, P. - Murdock, G. (1997). "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik", Çev. Beybin Kejanlıoğlu, Der. Süleyman İrvan, *Medya Kültür Siyaset*, Ankara.Ark Yayınları, ss. 49 – 77.

Golding, P. - Murdock, G. (2008). "İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu", Çev. Levent Yaylagül, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 23 – 59.

Gottdiener, M. (2001). "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru", Çev. H. Çağatay Keskinok, *Praksis Dergisi*, S.2, ss. 248 – 269.

Göral, Ö. S. (2011). "Kentsel Dönüşüm Projelerine Muhalefet Etmek: Kentsel Muhalefetin Cinsiyeti", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No.44, ss. 67 – 81.

Gramsci, A. (2011). *Hapishane Defterleri, 2. Cilt*, Ed. Joseph A. Buttigieg, Çev. Barış Baysal, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Grossberg, L. (2008). "Kültürel Çalışmalar Ekonomi Politiğe Karşı: Bu Tartışmadan Başka Sıkılan Var mı", *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. ve Çev. Sevilay Çelenk, Ankara: De Ki Basım Yayım, ss. 131 – 147.

Güngör, N. 2011. *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Hall, S. - Lumley, R. - McLennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji Gramsci*, Çev. Sadun Emrealp, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Hall, S. (1994a). "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. Ve Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınları, ss. 57 – 105.

Hall, S. (1994b). "Kültür Medya ve İdeolojik Etki", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınları, ss. 169 – 211.

Hall, S. (1996). "The Problem of Ideology: Marxism Without Guarantees", *Stuart Hall Critical Dialogues in Cultural Studies*, Ed. David Morley - Kuan-Hsing Chen, New York: Routledge, ss. 24 – 46.

Hall, S. (1997). "İdeoloji ve İletişim Kuramı", *Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim Sanat Yayınları Ark Kitapları, ss. 77 – 99.

Hall, S. (2003). “Kodlama ve Kodaçım”, Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji Mitoloji Din İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su yayınları, ss. 309 – 327.

Hall, S. (2005). “Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar”, *Kitle İletişim Kuramları*, Der. ve Çev. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınları, ss. 359 – 395.

Haller, B. - Ralph, S. (2001). “Not Worth Keeping Alive?” News Framing of Physician – Assisted Suicide in the United States and Great Britain, *Journalism Studies*, Vol. 2, No. 3., ss. 407 – 421.

Hallin, D. C. (2005). “Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası”, *Kitle İletişim Kuramları,* Der. ve Çev. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınları, ss. 291 – 320.

Handler, J. F. (1992). “Postmodernism, Protest and the New Social Movements”, *Law & Society Review,* Vol. 26, No.4., ss. 697 – 732.

Harvey, D. (2008). “The Right to the City”, *New Left Review,* 53, ss. 23 – 40.

Harvey, D. (2009). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. “Kent Hakkı”, Çev. Meriç Kırmızı”, *http://newleftreview.org/ static/assets/archive/pdf/tr/NLR28702.pdf*, Erişim Tarihi:24.04.2015.

Henry, F. - Tator, C. (2002). *Discourses of Domination Racial Bias in the Canadian English-Language Press,* Toronto: University of Toronto Press Incorporated.

Herman, E. S. - Chomsky, N. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*. Çev. Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan, İstanbul: Minerva Yayınları.

Herman, E. S. - Chomsky, N. (2006). *Kitle Medyasının Ekonomi Politiği Rızanın İmalatı,* Çev. Ender Abadoğlu, İstanbul: Aram Yayıncılık.

Herman, E. S. - Chomsky, N. (2008). *Manufacturing Consent The Political Economy of the Mass Media*, London: The Bodley Head.

Herman, E.S. - Chomsky, N. (2002). *Manufacturing Consent The Political Economy of the Mass Media,* New York: Pantheon Books.

Hertog, J. K. - McLeod, D. M. (2003). “A Multiperspectival Approach to Framing Analysis: A Field Guide”, *Framing Public Life, Percpectives on Media and Our Understanding of the Social World,* Ed. Stephen D. Reese, Oscar H. Gandy - August E. Grant, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, ss. 139 – 163.

Hsieh, H.F. - Shannon, S. E. (2005). “Three Approaches to Qualitative Content Analysis”, *Qualitative Health Research,* 15, Thousand Oaks: Sage Publications, ss. 1277 – 1288.

Ilgın, L. (2003). “Söylem ve İdeoloji”, *Söylem ve İdeoloji Mitoloji Din İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, ss. 285 – 299.

Işık, G. (2011). *Toplumsal Hareketler Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar,* Ankara: Nobel Yayınları.

Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible*, Chicago and London: The University of Chicago Press.

Izadi, F. - Saghaye-Biria, H. (2007). “A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The Case of Iran’s Nuclear Program”, *Journal of Communication Inguiry*, Sage Publications, Vol. 31, 140 – 165.

İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnal, A. (2003). “Roland Barthes: Bir Avant-Garde Yazarı”, *İletişim Araştırmaları*, Sayı: 1(1), ss. 9 – 38.

İnal, A. (2005). “Medyanın “Etkisi” Sorunsalına Başka Bir Bakış”, *Medya ve Toplum*, Der. Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, ss. 65 – 80.

Jorgensen, M. - Philips, L. J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London. Thousand Oaks. New Delhi: Sage Publications.

Joye, S. (2010). “News Discourses on Distant Suffering: A Critical Discourse Analysis of the 2003 SARS Outbreak”, *Discourse Society*, London: Sage Publications, ss. 586 – 601.

Karabay, N. (2000). *Gazetecilik ve Haber*. İzmir: Meta Basım.

Karademir, F. (2012). “Türkiye Türkçesinde Emir Kip(lik)i Üzerine”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 7/4, ss. 2091 – 2138.

Kaya, R. - Çakmur, B. (2012). “Siyaset Bilimi ve Medya Çalışmaları”, *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, İstanbul: Yordam Kitap, ss. 567 – 579.

Kaygalak, S. (2001). “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği”, *Praksis Dergisi*, S. 2, ss. 124 – 172.

Kearney, R. (1994). *Modern Movements in European Philosphy Phenomenology Critical Theory Structuralism*, Oxford: Manchester University Press.

Kejanlıoğlu, B. (2005). *Frankfurt Okulu’nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Yayınları.

Kellner, D. (2001). *Cultural Studies and Social Theory: A Critical Intervention*, Handbook of Social Theory, Ed. George Ritzer, Barry Smart, Oxford: Blackwell.

Kellner, D. (2003). “The Media and the Crisis of Democracy in the Age of Bush-2”, *http://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/*, Erişim Tarihi: 15.05.2015.

Kellner, D. (2008). “Ayrımın Üstesinden Gelmek: Kültürel Çalışmalar ve Ekonomi Politik”, Çev. Hakan Ergül, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Der. Sevilay Çelenk, Ankara: De Ki Yayınları, ss. 147 – 173.

Kılıç, D. (2008). “Medya Haber Öykülerini Nasıl Yapılandırmaktadır? Örnek Olay: Irak Savaşının Çerçevelenmesi”, *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, ss. 47 – 79.

Knight, M. G. (1999). “Getting Past The Impasse: Framing as a Tool For Public Reletions”, *Public Relations Review,* Vol. 25, No.3, ss. 381 – 398.

Koç, T. (2010). “Kapitalist Kent Olgusu ve Kentsel Siyaset Üzerine Yaklaşımlar”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 8, S. 29, ss. 39 – 52.

Konda (2013). “Gezi Raporu Toplumun ‘Gezi Parkı Olayları’ Algısı Gezi Parkındakiler Kimlerdi?”

Korkmaz, N. (2008). “Kültürel İncelemeler Geleneğinde Kültür, Popüler Kültür ve İdeoloji Sorunu”, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 171 – 187.

Krippendorff, K. (2004*). Content Analysis An Introduction to Its Methodology*, Thousand Oaks: Sage Publications.

Kyoung An, S. - Gower, K.K. (2009). “How do the News Media Frame Crises? A Content Analysis or Crisis News Coverage”, *Public Reletions Review* 35, ss. 107 – 112.

Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları Teoriler ve Yaklaşımlar*, Çev. Ali Toprak, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Lefebvre, H. (2011a). *Kentsel Devrim*, Çev. Selim Sezer, İstanbul: Sel Yayınları.

Lefebvre, H. (2011b). “Kent Hakkı”, Çev. Gizem Aksümer, Julia Strutz, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi,* C. 9, S. 36, 140 – 152.

Lelandais, G. E. (2009). “Sosyal Hareket Teorileri ve Küreselleşme”, *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet,* Haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 63 – 91.

Lembo, R. (2000). *Thinking Through Television*. Cambridge: Cambridge University Press:

Lewis, S. C. - Reese, S. D (2009). “What Is War and Teror? Framing through the Eyes of Journalists”, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89, ss. 85 – 102.

Lippman, Walter (1922). *Public Opinion*, İkinci Baskı 1998, New Jersey: The Macmillan Company.

Lule, J. (1989). “News as Drama: The Study of News Language”, *Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication*, 72nd, August, Washington.

Lull, J. (2001). *Medya İletişim Kültür*. İstanbul: Vadi Yayınları.

Macarro, A. S. (2002). *Windows on the World: Media Discourse in English*, Series Editor's Preface, Ed. Antonia Sanchez Macarro, Valencia: Universitat de Valencia, ss. 13 – 15.

Macbride, S. (1993). *Bir Çok Ses Tek Bir Dünya*, Ankara: UNESCO.

Manoff, R. K. - Schudson, M. (1986). *Reading the News*, New York: Pantheon Books.

Marcuse, P. (2012). *Whose Right(s) to What City*, *Cities for People Not For Profit Critical Urban Theory and The Right to the City*, Ed. Neil Brenner, Peter Marcuse, Margit Mayer, New York: Routledge, ss. 24 – 42.

Marcuse, P. (2014). "Hangi Kent Kimlerin Hakkı", *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, Çev. Ali Yağız Şen, İstanbul: Sel Yayınları, ss. 47 – 72.

Marx, K. - Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*, Çev. Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Mattelart, A. - Mattelart, M. (1995). *İletişim Kuramları Tarihi*, Çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.

Matthes, J. - Kohring, M. (2008). "The Content Analysis of Media Frames: Toward Improving Reliability and Validity", *Journal of Communication*, 58, 258 – 279.

Mayer, M. (2003). "The Onward Sweep of Social Capital: Causes and Consequences for Understanding Cities, Communities and Urban Movements", *International Journal of Urban and Regional Research*, V. 27.1, ss. 108 – 130.

Mayer, M. (2007). "Contesting the Neoliberalization of Urban Governance", *Contesting Neoliberalism Urban Frontiers*, Ed. Helga Leitner, Jamie Peck, Eric S. Sheppard, New York / London: The Guilford Publications, ss. 90 – 116.

Mayer, M. (2011). "Kentsel Toplumsal Hareketlerde Kent Hakkı", Çev. Aytaç Demirci, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 9, S. 36, ss. 153 – 182.

Mayer, M. (2014). "Toplumsal Kent Hareketlerinde 'Kent Hakkı'", *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, Çev. Ali Yağız Şen, İstanbul: Sel Yayınları, ss. 100 – 131.

Mccombs, M.- Liamas, J. P., Escobar, E. L. - Rey, F. (1997). "Candidate Images in Spanish Elections: Second Level Agenda Setting Effects", *J & MC Quarterly*, Vol 74, No.4, Winter, ss. 703 – 717.

McGovney-Ingram, R. L. (2013). "Race, Gender ve Media Practices: A Critical Framing Analysis of the Media's Coverage of Usda Worker Shirley Sherrod", *Texas A&M University*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

McLellan, D. (1999). *İdeoloji*, Çev. Ercüment Özkaya, Ankara: Doruk Yayımcılık.

McNair, B. (2009). *News and Journalism in the UK*, Oxon: Routledge.

McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*, 6. Baskı, Thousand Oaks: Sage Publications.

Meydan Larousse (1987). *Ulus Maddesi*, Cilt 12, İstanbul: Meydan Yayıncılık.

Mosco, V. (1996). *The Political Economoy of Comm*unication. Thousand Oaks: Sage Publications.

Mott, F. L. (1952). *The News in America, Cambridge*, Mass.: Harvard University.

Mumby, D. K. (2005). "İdeoloji ve Anlamın Toplumsal İnşası: Bir İletişim Bakış Açısı", Çev. Çiler Dursun, *Doğu Batı Dergisi*, Y.8, S. 30, ss. 123 – 143.

Murdock, G. (1982). "Large Corporations and the control of the Communications Industries", *Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tonny Bennett, James Curran, Janet Woollacott, London - New York: Routledge, ss. 114 – 148.

Mutlu, E. (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.

Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT Yayınları.

Neuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Neuman, W. R. - Just, M. R. - Crigler, A. N. (1992). *Common Knowledge News and the Construction of Political Meaning*, Cgicago: The University of Chicago Press.

Niven, D. (2003). "Objective Evidence on Media Bias: Newspaper Coverage of Congressional Party Switchers", *J&MC Quarterly*, Vol. 80, No.2, ss.311 – 326.

Oktar, L. (2001). "The İdeological Organization of Representational Processes in the Presentation of Us and Them", *Discourse & Society*, 12(3), ss. 313 – 346.

Oskay, Ü. (1980). "Popüler Kültür Açısından İdeoloji Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 35, S. 1, ss. 197 – 253.

Özarslan, H. (2007). "Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı, Konya.

Özbek, S. (2000). *İdeoloji Kuramları*. İstanbul: Bulut Yayınları.

Özdamar, G. (2008). "Savaşa Tanıklık: Savaş Ortamlarında Foto-Muhabiri Olmak", *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi*, Ed. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, ss. 107 – 149.

Özen, H. - Avcı, Ö. (2013). "Her Yer Taksim Her Yer Direniş: Kentsel Bir Hareketin Ulusal Yayılımı", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.1-2, ss. 31 – 45.

Özer, Ö. (2007). "İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni Bir Çözümleme", *Türkiye'de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın*, Der. Erdal Dağtaş, Ankara: Ütopya Yayınları, ss. 377 – 433.

Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, İstanbul: LiteraTürk Yayınları.

Özkan, Y. E. - Sıdal, S. (2008). "Kentin Dönüşümü ve Yoksulluk", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, C. 6, S. 24, ss. 22 – 49.

Parenti, M. (2008). “Tekelci Medya Manipülasyonu”, Çev. Nilüfer Korkmaz, *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 91 – 124.

Peck, J. (2008). “Ekonomi Politik Kültürel Çalışmalar Tartışmasından Niçin Sıkılmamalıyız”, Çev. Sevilay Çelenk, *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar*, Ankara: De Ki Yayınları, ss. 173 – 205.

Phipps, K. –Szagala, K. (2007). “Social Movements and the News Media”, *The Mc Caster Journal of Communication*, Vol. 4, Article 5, ss. 38 – 51.

Purcell, M. (2003). “Citizenship and the Right to the Global City: Reimagining the Capitalist World Order”, *International Journal of Urban and Regional Research*, V. 27.3, ss. 564 – 590.

Reese, S. D. - Ballinger, J. (2001). “The Roots of a Sociology of News: Remembering Mr. Gates and Social Control in the Newsroom”, *J & MC Quarterly*, Vol.78, No. 4; Winter, ss. 641 – 658.

Reese, S.D. (2003). “Prologue - Framing Public Life A Bridging Model for Media Research”, *Chapter in Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World*. Stephen Reese, Oscar Gandy, and August Grant (eds.), Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum, ss. 7 – 31.

Rourke, L., Anderson, T.- Garrison, D. R. - Archer, W. (2001). “Methodological Issues in the Content Analysis of Computer Conference Transcripts”, *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, V. 12, ss. 8 – 22.

Sarup, M. (1997). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. A. Baki Güçlü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Scheufele, B. (2004). “Framing Effects Approach: A Theoretical and Methodological Critique”, *Communications*, V. 29, ss. 401 – 428.

Scheufele, D. A. - Tewksbury, D. (2007). “Framing, Agenda Setting and Priming: The Evolotion of Three Media Effects Models”, *Journal of Communication*, V. 57, ss. 9 – 20.

Scheufele, D.A. (1999). “Framing as a Theory of Media Effects”, Winter, *International Communication Assocation, Journal of Communication*, ss. 103 – 122.

Schlesinger, P. (1994). *Medya Devlet ve Ulus Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlik*, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Schmid, C. (2012). “Henri Lefebvre, The Right to the City, an d New Metropolitan Mainstream”, Çev. Christopher Findlay, *Cities for People Not For Profit Critical Urban Theory and The Right to the City*, Ed. Neil Brenner, Peter Marcuse, Margit Mayer, New York: Routledge, ss. 42 – 63.

Schmitt, C. (2005). *Siyasal Kavramı*. Çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis Yayınevi.

Schramm, W. (1949). “The Nature of News”, *Journalism Quarterly*, V. 26, S. 3, ss.259 – 269.

Semetko, H.A. - Valkenburg, P.M. (2000). “Framing Europesan Politics: A Content Analysis of Press and Television News”, *Journal of Communication*, Spring, ss. 93 – 109.

Shoemaker, P. J. - Reese, S. D. (1991). *Mediating The Message Theories of Influences on Mass Media Content,* New York: Longman Publishers.

Shoemaker, P. J. - Reese, S. D. (1997). “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi”, *Medya Kültür Siyaset*, Der. ve Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Ark Yayınları, ss. 99 – 137.

Sholle, D. J. (1994). “Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye”, *Medya, İktidar İdeoloji*, Der. ve. Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınları, ss. 211 – 251.

Simon, A. - Xenos, M. (2000). “Media Framing and Effective Public Deleberation”, *Political Communication,* London: Routledge, ss. 363 – 376.

Storey, J. (2010). *Culture and Power in Cultural Studies The Politics of Signification*, Edinburgh: Edinburg University Press.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şahin, M. (2013). “Ajans Gazeteciliği ve Medya Sektöründe Haber Ajanslarının Etkinliği”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 37, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, ss. 196 – 210.

Şan, M. K. - Hira, İ. (2007). “Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi”, *Politika Dergisi,* ss. 1 – 15.

Şanlıer, Ö. İ. (2008). “11 Eylül’ün Ardından Amerika Birleşik Devletleri Medyası”, *Uygun Adım Medya Bir Bilinç Körleşmesi,* Ed. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, ss. 31 – 57.

Şen, F. “Toplumsal Hareketler ve Medya: ‘Wall Street İşgali’nin Medyada Temsili”, *http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4._sayi_Bahar_2012/pdf/Sen.pdf,* Erişim Tarihi: 01.07.2015.

Şengül, H. T. (2000). “Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşıma Doğru”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.33, S. 1, ss. 27 – 58.

Şengül, H. T. (2001). “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı”, *Praksis Dergisi*, S. 2, 9 – 31.

Tan. G. (2014). “Gezi’nin Kronolojisi 21 Ağustos 2007 - 27 Eylül 2013”, *http://arsiv. kesfetmekicinbak.com/gezinin-kronolojisi*, Erişim Tarihi: 29.04.2015.

Tashakkori, A. - Creswell, J. W. (2007). “The New Era of Mixed Methods”, *Journal of Mixed Methods Research*, January, Sage Publications, V. 1, N. 1, ss. 3 – 6.

Teddlie, C. - Tashakkori, A. (2006). “A General Typology of Research Designs Featuring Mixed Methods, Research in the Schools”, *Mid-South Educational Research Association*, Vol. 13, No. 1, ss. 12 – 28.

Tekinalp, Ş. - Uzun, R. (2006). *İletişim Araştırma ve Kuramları*, İstanbul: Beta Yayımcılık.

Teo, P. (2000). “Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in Two Australian Newspapers”, *Discourse Society,* Sage Publications, V.11, N.7, ss. 9 – 49.

Teun A. Van Dijk, (2003). “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, Çev. N. Ateş, *Söylem ve İdeoloji*, Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, ss. 13 – 109.

Thompson, J. B. (1984). *Studies in the Theory Ideology*, Berkeley – Los Angeles: University of California Press.

Thompson, J. B. (2008). “Kitle İletişimi ve Modern Kültür: Eleştirel Br İdeoloji Kuramına Katkı”, Çev. Nilüfer Korkmaz, *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 75 – 91.

Tılıç, D. 1998). *Utanıyorum Ama Gazeteciyim Türkiye ve Yunanistan'da Gazetecilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler,* Çev. Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları.

Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik,* Ankara: İmge Kitabevi.

Toruk, İ. - Sine, R. ( ). “Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, ss.351 – 378, http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s31/20%20toruk.pdf*, Erişim Tarihi: 14.11.2014.

Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?,* Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tracy, J. F. (2006). “Labor's Monkey Wrench: Newsweekly Coverage of the 1962-63 New York Newspaper Strike”, *Canadian Journal of Communication,* C. 31, S. 3, ss. 541 – 560.

Tuchman, G. (1972). “Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity”, *American Journal of Sociology,* , The University of Chicago Press, V. 77, N. 4, ss. 660 – 679.

Tuchman, G. (1979). “Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected”, *American Journal of Sociology,* , The University of Chicago Press, Vol. 79, No. 1, ss. 110 – 131.

Tucker, L. R. (1998). “The Framing of Calvin Klein: A Frame Analysiz of Media Discourse about the August 1995 Calvin Klein Jeans Advertising Campaign”, *Critical Studies in Mass Communication*, 15, London: Routledge, ss. 141 – 157.

Turner, G. (2003). *British Cultural Studies An Introduction*, London: Routledge.

Uysal, A. (2003). “The Framing of Political Inclusion and Exclusion: Media, State, and Islamic Party Interactions in Turkey, 1995 to 1998”, Doktora Tezi, Department of Sociology in the Graduate School Southern Illinois University, Carbondale, USA.

Ülkü, G. (2004). “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Ankara: Elips Kitap, ss. 371 – 391.

Üşür, S. S. (1997). *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, Ankara: İmge Kitabevi.

Van Dijk, T. A. (1988). *News As Discourse*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates:

Van Dijk, T. A. (1994). "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", *Medya İktidar İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Ark Yayınları, ss. 271 – 329.

Van Dijk, T. A. (1997). "Discourse as Interaction in Society", *Discourse as Social Interaction*, Ed. Teun A. Van Dijk, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, ss. 1 – 37.

Van Dijk, T. A. (2001). "Critical Discourse Analysis", *The Handbook of Dscourse Analysis*, Ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi E. Hamilton, Massachusetts: Blackwell Publishing, ss. 352 – 372.

Van Dijk, T. A. (2007). "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Der. Gülseren Şendur Atabek - Ümit Atabek, Ankara: Siyasal Kitabevi, ss. 164 – 175.

Wasko, J. (2003). *How Hollywood Works*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Wasko, J. (2004). *The Political Economy of Film*, A Companion to Film Theory, Ed. Toby Miller, Robert Stam, USA: Blackwell Publishing.

Wayne, M. (2009). *Marksizm ve Medya Araştırmaları Anahtar Kavramlar*, Çağdaş Eğilimler, Çev. Barış Cezar, İstanbul: Yordam Kitap.

Williams, R. (2009). *Marxism and Literature*. New York: Oxford University Press.

Woollacott, J. (1982). "Messages and Meanings", *Culture, Society and the Media*, Ed. Michael Gurevitch, Tony Bennett, James Curran, Janet Woollacott, London – New York: Routledge, ss. 87 – 110.

Yağlı, S. (2009). "Direne(meye)n Aktörlerin Galibiyetsiz Savaşımı: Gerçeklik ve Medyadaki İnşası", *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Sektörüne Eleştirel Bir Bakış*, Ed. İsmet Parlak, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 1 – 77.

Yaylagül, L. – Korkmaz, N. (2008). *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Yeğen, U. T. A. (2004). "Haberde Yeni Olan Nedir?", *Haber Hakikat İktidar İlişkisi,* Der. Çiler Dursun, İstanbul: Elips Yayınları, ss. 67 – 89.

Yengin, H. (1996). *Medyanın Dili İletişime Kuramsal Bir Yaklaşım: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlenmesi,* İstanbul: Der Yayınevi.

Yılmaz, B. - Kaynar, G. (2014). "Gezi Perspektifinden: Kitlesel Hareketlerde Travmatik Maruziyet ve Olası Etkileri", *Nesne*, C. 2, S. 3, 10 – 26.

Yin, J. (2007). "The Clash of Rights: A Critical Analysis of News Discourse on Human Rights in the United States and China", *Critical Discourse Studies*, V. 4, N. 1, Routledge, ss. 75 – 97.

Yüksel, A. (1995). *Yapısalcılık ve Bir Uygulama: Melih Cevdet Anday Tiyatrosu*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

İnternet Kaynakları:

http://www4.ncsu.edu/~amgutsch/Mccombs.pdf, Erişim Tarihi:29.05.2014

http://journalism.utexas.edu/sites/journalism.utexas.edu/files/attachments/reese/baresch-hsu-reese-chapter.pdf, ErişimTarihi:03.06.2014

Gamson, W. A. - Lasch, K. E. (1981). The Political Culture of Social Welfare Policy, http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/, Erişim Tarihi:17.08.2014

http://www.dorduncukuvvetmedya.com/tiraj-raporu/5363- Erişim Tarihi: 08.11.2014

EK

Ek 1. Nicel İçerik Çözümlemesi Kodlama Yönergesi

HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN KODLAMA	
KODLAMA KATEGORİLERİ	**KODLAMA AÇIKLAMALARI**
Kodlama numarası	
Gazetenin adı	**(1) Zaman** **(2) Hürriyet** **(3) Sözcü** **(4) Cumhuriyet** **(5) Yeni Şafak** **(6) Sabah**
Haberin yayınlandığı tarih	**(1) 27 Mayıs 2013** **(2) 28 Mayıs 2013** **(3) 29 Mayıs 2013** **(4) 30 Mayıs 2013** **(5) 31 Mayıs 2013** **(6) 1 Haziran 2013** **(7) 2 Haziran 2013** **(8) 3 Haziran 2013** **(9) 4 Haziran 2013** **(10) 5 Haziran 2013** **(11) 6 Haziran 2013** **(12) 7 Haziran 2013** **(13) 8 Haziran 2013** **(14) 9 Haziran 2013** **(15) 10 Haziran 2013** **(16) 11 Haziran 2013** **(17) 12 Haziran 2013** **(18) 13 Haziran 2013** **(19) 14 Haziran 2013** **(20) 15 Haziran 2013** **(21) 16 Haziran 2013** **(22) 17 Haziran 2013** **(23) 18 Haziran 2013** **(24) 19 Haziran 2013** **(25) 20 Haziran 2013** **(26) 21 Haziran 2013** **(27) 22 Haziran 2013** **(28) 23 Haziran 2013** **(29) 24 Haziran 2013** **(30) 25 Haziran 2013** **(31) 26 Haziran 2013** **(32) 27 Haziran 2013** **(33) 28 Haziran 2013** **(34) 29 Haziran 2013** **(35) 30 Haziran 2013**
Haberin yayınlandığı sayfa	**(1) Birinci sayfa** **(2) Siyaset/Politika** **(3) Gündem** **(4) Ekonomi/Finans** **(5) Özel sayfa** **(6) Yorum/Perspektif**

	(7) Diğer (8) Arka sayfa (9) Dünya/Dış Haberler
Haberin sayfadaki konumu	(1) Sürmanşet (2) Manşet (3) Üst kuşak (4) Göbek (5) Alt kuşak (6) Manşet tam sayfa (7) Tam sayfa
Haberin türü	(1) Haber (2) Köşe Yazısı (3) Yorum (4) Röportaj (5) Yazı dizisi
Haberde geçen konu ya da temalar	(1) Yeşili koruma (2) Özgürlük/Demokrasi talebi (3) Güvenlik güçleri ile göstericiler arasındaki çatışma (4) Iktidarı devirme girişimi (5) Dış güçlerin komplosu (6) Faiz lobisi (7) Başbakan'ın söylem ve eylemlerinin eleştirilmesi (8) Tutuklanan/gözaltına alınan göstericiler (9) Ekonomi üzerindeki etki (10) Gezi Eylemleri'ne destek (11) Gezi Parkı'nda yaşam (12) Iktidar kaynaklarının açıklamaları (13) Ulusal medyanın eyleme duyarsızlığı (14) Uluslararası medyanın eyleme ilgisi (15) Gezi Olayları'na tepki (16) Yabancı ülkelerin açıklamaları (17) Sosyal medya (18) Sağduyu ve uzlaşma çağrısı (19) Iktidar/eylemciler arasındaki görüşme (20) Eyleme katılanların profile (21) Provakatörlerin eylemi karalaması (22) Muhalefet boşluğu (23) Terörün birtmesini istemeyen komplo çevreleri (24) Yabancı ülkeler/uluslararası medyaya tepki
Haberi desteklemek için görsel malzeme kullanımı	(1) Fotoğraf (2) Bilgi kutucuğu (3) Grafikler (4) Karikatür (5) Yok
Haberin başlığı	(1) Alıntı (2) Yorum (3) Betimleyici
Haber başlıklarının tonu	(1) Pozitif (2) Negatif (3) Nötr
Haberin tonu	(1) Pozitif (2) Negatif (3) Nötr

Haberin kaynağı	**(1) Göstericiler** **(2) Uluslararası medya** **(3) Ulusal medya** **(4) İstanbul kent yönetimi** **(5) Esnaf** **(6) Sosyal medya** **(7) Gezi Parkı Komitesi** **(8) Yabancı ülkelerden gelen açıklamalar** **(9) Cumhurbaşkanı** **(10) Iktidar/Hükümet kaynakları** **(11) Muhalefet partileri** **(12) Güvenlik güçleri** **(13) Sivil toplum örgütleri** **(14) Toplumdaki çeşitli kesimler** **(15) Uluslararası örgütler**
Haberi yapılandıran kişi	**(1) Gazetenin muhabiri** **(2) Diğer** **(3) İHA** **(4) Reuters** **(5) Anadolu Ajansı** **(6) Belirtilmemiş** **(7) Anka Haber Ajansı** **(8) Doğan Haber Ajansı** **(9) Cihan Haber Ajansı** **(10) AA/DHA** **(11) Sosyal medya** **(12) Uluslararası medya** **(13) Ulusal medya** **(14) Diğer yazı türleri**

HABERDE ÇERÇEVELEMEYE YÖNELİK KODLAMA	
KODLAMA KATEGORİLERİ	**KODLAMA AÇIKLAMALARI**
Kodlama numarası	
Pazarlık Çerçevesi	**(1) Uzlaşmaya dayalı haberleştirme** **(2) Farklılıklara/ayırıcı özellikleri vurgulayan haberleştirme**
Mağduriyet Çerçevesi	**(1) Halkın mağduriyeti** **(2) Esnafın mağduriyeti** **(3) Güvenlik güçlerinin mağduriyeti** **(4) Göstericilerin mağduriyeti**
Çatışma Çerçevesi	**(1) Göstericilerle/polis arasındaki çatışma** **(2) Çatışmanın görünür etkileri** **(3) Çatışmanın görünmeyen etkileri**
Ekonomik Sonuçlar Çerçevesi	**(1) Eylemlerin ülke ekonomisine verilen zarar** **(2) Başbakan'ın açıklamalarının ekonomiye verdiği zarar** **(3) Eylemlerin ekonomiye olumlu katkısı** **(4) Hiçbir etkisinin olmaması**
Ahlaki Çerçeve	**(1) İyi/kötü ayrımı yapan haberleştirme** **(2) Ahlaki ve toplumsal değerlere vurgu**
Önemsizleştirme çerçevesi	**(1) Eylemi önemsizleştirmeye çalışan haberleştirme**
Marjinalleştirme Çerçevesi	**(1) Gösterilerin merjinal olduğunu gösterme** **(2) Gösterileri terörist faaliyetlerle ilişkilendirme**
Hareketin Etkililiğini Küçültme Çerçevesi	**(1) Hareketin etkililiğini küçültmeye çalışan haberleştirme**
Kutuplaştırma Çerçevesi	**(1) Kutuplaştırmaya yönelik haberleştirme**
Yasa/Düzen Çerçevesi	**(1) Eylemlerin meşru olduğunu vurgulayan haberleştirme** **(2) Eylemlerin meşru olmadığını vurgulayan haberleştirme**
Dönüm Noktası Çerçevesi	**(1) Eylemlerin tarihi bir dönüm noktası olduğunu vurgulayan haberleştirme** **(2) Eylemlerin hükümeti devirebileceği vurgusu** **(3) Eylemlerin önemli olduğu vurgusu** **(4) Eylemlerin barışçıl olduğu vurgusu** **(5) Eylemlerin yıkıcı olduğu vurgusu** **(6) Eylemlerin sivil darbe olduğu vurgusu**
Eylemin Haklılığı Çerçevesi	**(1) Eylemin haklılığına vurgu yapan haberleştirme** **(2) Eylemin haksızlığına vurgu yapan haberleştirme**
Politika Çatışması Çerçevesi	**(1) Hükümetin politikalarına ve haklılığına vurgu** **(2) Muhalefetin eylemlere desteğine vurgu** **(3) Hükümetin politikalarının haksızlığına vurgu** **(4) Muhalefetin eylemlere desteğine eleştiri** **(5) Muhalefetin eylemleri**

	desteklemediğine vurgu
Eylem Bilgisi Çerçevesi	**(3) Eylemin gidişatına ilişkin haberleştirme**
İfade Özgürlüğü Çerçevesi	**(1) İnternetin ifade özgürlüğü olduğu vurgusu** **(2) İnternetin sınırlandırılması gerektiği vurgusu**

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı **:** Esra VONA KURT

Doğum Yeri **:** Perşembe / ORDU

Doğum Tarihi **:** 26.06.1972

Medeni Hali **:** Evli

Eğitim Durumu

Lise **:** Perşembe Lisesi (1986-1989)

Lisans **:** Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Radyo ve Televizyon Bölümü (1989-1994)

Yüksek Lisans **:** Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Gazetecilik Anabilim Dalı (1997-2001)

Doktora **:** Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sosyoloji Anabilim Dalı (2009-2015)

Burslar/Programlar:

Yabancı Dil **:** İngilizce

İş Deneyimi **:** 1993-1996 Kanal 6 Ankara Temsilciliği – Muhabir

1997 - .... Süleyman Demirel Üniversitesi - Okutman

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar:

- "Popüler Kültür Bağlamında Müzik Yarışması ve Magazin Programlarının Üniversite Gençliği Üzerindeki Etkileri (SDÜ Örneği)", *SDÜ İİBF Dergisi*, Sayı:3, Naci Karaduman özel sayısı.
- "Yazılı Basında Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci (17 Aralık 2004 Tarihinden Bugüne Bir İçerik Analizi)", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi*, 22-24 Ekim 2008, Isparta.
- "The View Point of Print Media in Turkey to EU Membership Process", *International Symposium on Sustainable Development*, Vol:3, ISSD-09, June 9-10 2009, Sarajevo, Bosnia-Herzigovina.
- "Communication Policies of Political Parties via Websites During the 2011 General Election Campaign In Turkey", *International Journal of Arts & Sciences*, 2011, 4(17), 229-239.